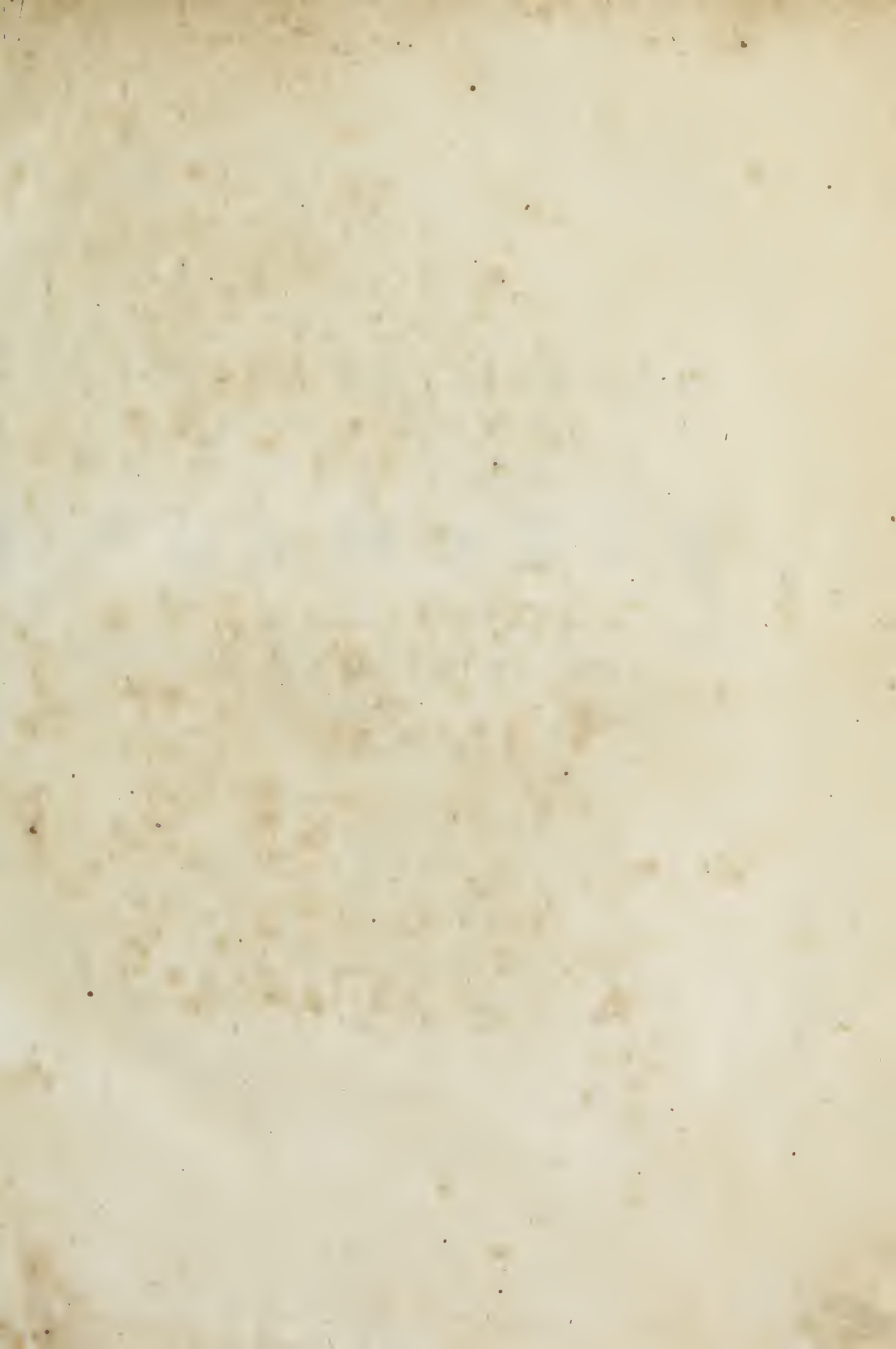

2.7910

25

JACOBI MARTORELLII
NEAPOLITANI
DE REGIA THECA
CALAMARIA

ΕΠΙ ΣΜΙΚΡΟΙΣ ΝΟΟΣ ΔΙΑΦΑΙΝΕΤΑΙ ΑΝΔΡΟΣ.

Ex Antholog. .4. 32.

In sacratissimæ Regine virtutes, & regni felicitatem

Ex Homero Odyss. τ. v. 107.

Ωτ' γύναι, εἴη ἄν τις σε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν
Νεικέοι· ἥ γάρ σευ κλέος ἔρανον εὐρύν ἰκάνει,
Ωτ' εἰ πεῦ ἢ Βασιλῆος ἀμύμονος, ὅς τε Θεσδῆς
Ἀνδράτιν ἐν πολλοῖσι, καὶ ἰφθίμοισιν ἀνάστων,
Εὐδίκις ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ γαῖα μέλαινα
Πυρρὸς, καὶ κριθαῖς, βριθῇσι δὲ δένδρεα καρπῷ·
Τίηται δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχει ἰχθῦς,
Εἷς εὐηγεσίης, ἀρετῷσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτῇ.

In Atramentum scriptorium.

Ex Aetii Synceri Sannazarii lib. 1. epigr. 32.

*Ferrum putre situ spumanti fervet aceto ;
Mandet ut æternis scripta voluminibus :
Scilicet hoc illud, vatum volitare per ora :
Hoc est pyramidas vincere, Nile, tuas :
Infelix fatum, sanies rubiginis ergo
Eripit inuiso nomina nostra rogo !*

JACOBI MARTORELLII
 NEAPOLITANI
 IN REGIA ACADEMIA
 LITTERARUM GRÆCARUM PROFESSORIS
 DE REGIA THECA
 CALAMARIA
 SIVE
 ΜΕΛΑΝΟΔΟΧΕΙΩΙ
 EJUSQUE ORNAMENTIS
 LIBER SECUNDUS.

Σηβήτοιο ροῆσι θάνη δοδοδάκτυλα Ηώς.

F. La Marra. Inv. et Sculp.

NEAPOLI MDCCLVI.
 SIMONII FRATRES TYPOGRAPHI.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

<https://archive.org/details/jacobimartorelli02mart>

MARIÆ AMALIÆ
REGINÆ AUGUSTISSIMÆ
FLORENTISSIMÆQUE DOMINÆ

MAJESTATI EJUS DEVOTISSIMUS
JACOBUS MARTORELLIUS.

TRAMENTARIUM hoc vasculum, DOMINA
AUGUSTISSIMA, quamquam septenam pla-
netarum lucem longe lateque diffundat,
maximo decoris incremento desertum
existimandum esset, si Nomine, atque
auspiciis Tuis minime cohonestaretur.

Cum porro princeps pars operis, quæ omnis in eo
est, ut atramento, ejusque receptaculo priscus ho-
nos, & dignitas a quibusvis eruditissimis viris postha-
bita

bita vindicetur , impenſa a me ſit , & rei argumen-
tum novum , implexum , varietate ſpectabile , ac labo-
rioſum ſe mihi objecerit , Regis Majeſtati ſacrandum &
ipſa res poſtulabat , & exſpectabant univerſi : hæc alte-
ra operis materies elegans , hilarior , & amœnitatis ple-
na , utpote quæ inter aſtra , ac cæleſtes orbis Te ver-
ſari jucundiſſime ſinet , optima & perennis DOMINA, ne-
mo mihi eripiet , quin Tibi nuncupanda ſit .

Enim vero nescio , quæ cum ſideribus , ac cæleſti-
bus corporibus veluti conſpiratio Tecum eſt , & concor-
dia ; ſiquidem cum Ipſa ex fortunatiſſimis regionibus Tuis
Neapolim adveſtareris , polum omnem in Borealibus pla-
gis noctu undique illuceſcere , atque ardere conſpeximus ,
Teque eſſe Septemtrionicam illam Auroram univerſi ra-
ti ſunt , & conſalutarunt , nobiſque fauſta omnia , ac fe-
licia gratulabundi portenderunt . Et amice res ſane ſibi
conjurant , quando nunc primum novimus unos priſcos
Neapolitanos Auroram ſibi peculiare numen elegiſſe ,
& , Sole ipſo poſthabito , ex ſeptenis diebus ſecundum
hujus Deæ tutelæ lubenter merito conſecraſſe . Hinc ve-
teres Neapolitani ubique instrumentorum , & vel atra-
mentariis organis Auroram appoſuerunt , eamque pecu-
liari cultu proſecuti ſunt , ab Jove poetarum Homero
condocefacti non procul ab Regali hac urbe Tua Au-
roram delicias , ac cubile ſibi comparaſſe (*) . Cujus læ-
tiſſimi ominis memoriam , & quæ de hoc numine bene
multa a me , ac laboris plena hic collecta Tibi læti-
tanti cordi futura ſpes crebrior mihi eſt : & nil dubii ,
quin animo Tuo grande ſolatium , ac voluptatem ferant ,
ac lubentiſſima excipias .

Neque duntaxat ob feſtiva iſthæc , atque hilariffi-

(*) Odyſſ. μ. verſ. 4.

ma, quæ de Aurora commemoravi, Nomini, Majestati-
que Tuæ alterum hoc volumen sistendum reor, verum
etiam quod antiquitatis cimelia præ Indicis gemmis Tuis
numero, & pretio superbissimis cariора æstimas, & ac per-
pendis, in eorumque amore, & cultu mira cum Rege
concordia ævum agis, imo & tanto ardore id genus vete-
res gazas prosequeris, ut Vos inter mutuo, honestissimo-
que studio invicem contendatis: quæ maxima in Regia
Conjuge laus est, eo potissimum, cum nil culpæ sit, si
illas posthabeat. Et haud scio, an quis inveniet Augu-
stam, quæ inter tot titulorum suorum splendorem etiam
acerrimam rerum antiquarum curam reposuerit, præter
Te, DOMINA, & vix alteram etiam creberrimæ famæ,
Christinam scilicet Gothorum Reginam; & quid opta-
bilis Regiarum Matronarum animis exputandum est,
quam ea gloria, & claritate frui, ac lætari, in qua vix
parem nactæ sint, & vix consortem?

Hinc si Herculanense cimeliarchium tot vetusta-
rum opum strue auctum sit, in diesque increseat ad ce-
terorum Principum invidiam, tum Regis munificentia,
ac ingenio ad easdem conquiendas impensissimo, tum
æmulæ Tuæ virtuti, atque ardoris studio acceptum u-
bique gentium prædicatur. Quis etenim ignorat imma-
nem hunc divitiarum thesaurum, maxime picturas deli-
cias Tuas esse, ac fere quotidie adire, de iis lectissi-
mos, ac sapientissimos viros consulere, cum eisdemque,
seposita parumper majestate, quæ tibi cumulate conti-
git, versari, ipsorumque divinationibus sat opportunis
delectari; interea iidem lætissima illa hilaritate, quæ in
ore Tuo, in oculis, in animo abunde sedet, beatissimi
perfruuntur.

Cum

Cum igitur horum cimeliorum urgens desiderium;
& carus amor, Te, DOMINA AUGUSTISSIMA, percellat,
nil mihi verendum, ut sicuti quando mea ope hoc jam
famæ plenum atramentarium Tibi oblatum est, perquam
jucunda animi significatione, vasculi pretii, ac dignita-
tis satis superque conscia, atque incunulam Auroræ Tibi
auspicatissimæ fortasse contemplata excepisti, ita æter-
num hunc meum commentarium, atque hoc alterum præ-
cipue volumen melius Augusto Nomine Tuo, quam se-
ptena siderum luce micans, indulgentissima etiam com-
plectaris; ac si illud saltem evolvendi quid otii Tibi
supererit, haud timeam, ut intimo solatio mens animi
abripiatur, cum beata, ac Græcanica veterum Neapoli-
tanorum studia, artes, morum jura, perditam astrorum
disciplinam, ac famosum illud fratriarum nomen intuea-
ris, diesque laboris mei securos fuisse credam, ac festis-
simos. Demum distringenda est Divinitas votis meis pro
Tui, atque invictissimi REGIS æternitate imperii, ac
florentissimæ Augustæ PROLIS incolumitate, & gratia;
digna sane vota, quæ semper a nobis suscipiantur, sem-
perque solvantur.

DE REGIA THECA CALAMARIA LIBER SECUNDUS

DE HUIUS VASCULI PLANETARIIS ICUNCULIS, CETERISQUE ORNA-
MENTIS. QUÆ SINT EA NUMINA, ATQUE ÆTAS ΣΚΕΤΑΡΙΟΤ
VESTIGATUR, POSSESSOR, ET QUÆ IN URBE
FABREFACTUM DIVINATUR.

UM tandem operosissimo, atque fortasse haud illibé-
rali labore atramentario perfunctus sim, ad nobilio-
rem Regii. vasculi partem, nimirum imagunculas, at-
que reliqua ornamenta explananda aggredior: fane
si satis diu inter τὸ μέλαν nos hoc organum deti-
nuit, nunc per astra, & Deorum principum sedes
jucunde versari sinet. Quanta autem ea in re dicen-
dorum copia opprimar, quam uberrima, elegans,
ac nova materies mihi succurrat, vix est ut præ-
stes fidem; cumque nil magis timeam, quam ne opus varietate specta-
bile turbate peragatur, ordinemque, quem præ rebus ipsis deamo, fal-
lam, per diu curatum est, ut ima summis respondeant, atque unaquæ-
que res loco suo insideat & firmetur. Agendum siquidem mihi est, (ut
per περιρχάς omnia tibi præsentem, cum septena ea numina divinarim
esse planetarum ἐβδομάδα,) labore diuturno ac improbo, quando cæptum
sit, & quibus rationibus cælestem ordinem septem principum astrorum
inverti, ut diebus addicerentur. Præterea vestigandum, cur Saturnus,
qui extimo diei præest, in vasculo principem locum usurpet; & quare

in secunda sede Sol non splendeat, sed puella, sive Aurora renideat; atque hic contra immortalis famæ viros, & præsertim adversus antiquos Pythagoreos res omnis acerrime peragenda erit, monstraque opinionum averruncanda. Inde non poenitenda de septenis hîc atramentariis, (liceat hac voce uti,) Diis, eorumque symbolis, quibus honestantur, adnectam. Præterea longiusculæ disquisitionis erit, quo artificio, quotque modis metalla metallis imponebant veteres, vel immittebant; qua de re antehac legas perturbata omnia, atque commixta. Hic pro re nata, & pro Neronis nummo variis metallis elegante πολυθρύλλητον Neapolitanum marmor Græco-Latiare longo commentario honestabo. Ætatem etiam vasculi circa Trajani ævum, vel paullo post firmandam aggrediar, & possessorem virum astrologum. Demum pro coronide bonis conjectationibus vasculi artificem Neapolitanum fuisse evincam, urbemque nostram otii plenam hariolis, & mechanicis viris, ac mulierculis floruisse. Quare veluti necessitate impellar, ut Reip. Neapolitanæ rationem antehac ignotam exponam; deque vera Fratriarum nostrarum διαγνώσει, numero, & situ non pauca, quæ antea latuerant, sollerti studio depromam. Optarem autem, ut antequam omnem hujus alterius libri molem evolvas, breves capitum indices, &, si quid otii tibi supersit, etiam argumenta cursim perlectites, per mihi rem gratam te facturum scias, cum veluti jam imbutum & paratum excipiam. Utinam sicuti ad dicendorum jucundam juxta, ac gravem materiem accedo, ita mea scripturientis indoles incepto respondeat; ceterum, si vel nimium, vel parum de patriarum veterum rerum majestate merear, æqui bonique facturos cives sperandum est.

*****

C A P U T I.

Ἀπόρημα antehac maximis difficultatibus oblitum, an Græci, Latinique Scriptores dies ab planetis appellarint, dissolvitur.

- I. **D**Eos hos atramentarios planetas esse doctissimi viri minime divinarunt. Dialis hebdomadis initium res difficultatis plena. II. Ea de re eruditorum sententia sibi adversantissima. Quo omnia probe conspirent, ostenditur unos Christianos, nunquam ethnicos dies a planetis vocitasse. III. Marmor elegans nuper erutum, ubi τὴν ἡμέραν ἡλίου legitur, longiori commentario illustratur, Eminent. Passionei laudes. Quid ἄγαλμα, hujus vocis nova notio ex Hom. atque ex aliis Scriptoribus: D'Orvillio resistitur. Homerus nunquam statuas, & picturas meminit. IV. Ἀγαλμα vox πολύσημος, forsitan ab Phalesgico העלמה. V. Κεῖς esse extremum supplicium ex Perizonii sententia, atque ex multis veterum Scriptorum auctoritatibus palam fit. VI. Præterea ex sacris etiam monumentis, præsertim ex Menecorum fragmento, ubi κεῖς haud importune valet martyrium; licet longe aliter verterit Mazochius; at idem vir sum-

mus

mus alibi fere in eadem διαγνώσει vocem κείσς accepisse visus est. VII. Hinc multa lux est sanctis libris, quæ id vocabulum κείσς apponitur. Quædam Hebrææ phœses illustrantur; quod non præstitum ab interpretib. Hanc sententiam juvat etiam Latialis vox judicium. VIII. In Hom. & Hesiod. nunquam voces κείσς, & κείσς invisiuntur, pluries vero κείνω, quod κῆμα in binis vatibus non valet judico, sed dimico. Versus ab Homero νοθείας pleni eliminantur, in quæis κείνω est judico, quod vehementibus exemplis firmatur: versus parum affectus sanatur. IX. Vox σκόλι & ignota Homero, & Hesiodo in Θείων. Hæc Ἀδδουμένη carmina rejicienda etiam, quod σωαδῆζι laborant. Querelæ de Jac. Duporto. Em. Passionei marmor jure commendatur. X. Christianos dumtaxat signasse dies ab astris ex σώματα legum etiam firmatur. Objectionibus contra hanc sententiam occurritur, inducta antehac ignota distinctione: Dioni multa lux. XI. Plutarchi operis titulus, qui opponitur, spurius traducitur, & a turpibus librariorum peccatis detergitur. Mens Philostrati patet de Brachmanorum, non vero de Græcorum, vel Latinorum diali hebdomade loquentis; quod etiam teneo ab Eusebio, & veteri inedito Scriptore. Querelæ de Seldeno omnia susque deque commiscitis. XII. Momenta, cur Scriptores Christiani ab numinibus dies nuncuparint; verum cultiores ab ea nomenclatura temperarunt. Cur e contrario semel ethnici dixerint dies Saturni, scilicet quod cum voce Sabbati confuderint. Frustra demum Mazochii summi viri auctoritas objicitur. Capitis totius conclusio.

I. ANTEQUAM rem aggrediar, scio in optatis unicuique esse, ut indicem, qui nam sint Dii illi argentei huic thecæ calamariæ affixi, qua de re paucis te teneam. Vasculi possessor, postquam viris id genus pretiosissimæ gazæ dignoscendæ callentissimis hoc organum obtulisset, quo eam Deorum ἑβδομάδῃ divinarent, tum Romæ, tum Neapoli doctissimi quique, licet per diu, atque attentius illud contemplati essent, tandem editis doctis litteris professi sunt *icunculas Deorum ingentem salivam ciere*; fortasse ternæ illæ adolescentulæ eorum viro- rum mentem repente turbarunt, & cum Solem inter eos minime obrigissent, omnia sibi tenebricosa esse jurarunt. Interea mihi etiam obrigit σκιδάριον elegantissimum perscrutari, neque fatis diu laboratum est dignoscere Deos illos esse Planetas septem, non quidem quoad cæli ordinem, sed ad dierum τῶξιν, ut cuius raptim intuenti patet, dummodo hos enumerare ab Saturno incipiat, & si deponat turpe, & commune erratum ad hoc usque insipiens sæculum productum, omniumque litteratorum votis, sententiis, scriptisque voluminibus firmatum, apud veteres scilicet dierum hebdomadam ab Sole nancisci initium; cum nunc primum, procul sit verbis odium, ope hujus vasculi ab Saturno principium capere dies edocti simus; & si nil aliud boni hoc organum rei litterariæ intulisset, hac una re quidem Rege fortunatissimo dignum prædicarem. Neque te agitet secunda sede apposita sive matrona, sive adolescentula pro Sole ipso, namque, cum Aurora sit, magni hujus astri mater, carius pretium hujus cimelii commendat, & Neapoli fabrefactum colligam, qua in urbe bonis conjecturis pro Sole Auroram Neapolitanos salutasse in dierum numero inferne patefaciam; eaque res præ ceteris vasculum addicit temporibus remotæ vetustatis; nam indocti quidam obgannivere binis ante

te sæculis elaboratum. Ceterum reliquos fenos dierum Deos ex adjunctis ab artifice symbolis, habituque vel tirones discernunt.

Sane quam mihi plena disquisitionum seges apponitur, & res magnis difficultatibus, atque ambagibus obsitæ animo obversantur, summi nominis litteratis viris idipsum partim agentibus, partim negantibus, sæpe etiam universos mihi adversarios patiar; quare oppido mihi verendum est, ne Terentianum illud objectetur:

Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas:

quibuscum maximæ doctrinæ hominibus congregari minime auderem, nisi dicendorum ratio, & Regis imperium ad scribendum urgeret. Quoniam autem princeps atramentarii ornatus sunt Dii hebdomadarii, de πολυθηλυλῆτιν dierum hebdomade non unum mihi differendum est, & longioris subsellii judicationes faciendæ.

Porro bene quam multa de εβδομαπικῶν numero mihi disputanda essent, si omnia ea de re complecti vellem, quæ ab aliis jam doctè occupata novi, quare mittenda reor; præsertim quo tempore Hebræa gens ad Sabbati cultum, sive ad quietem servandam, lege indicta, coacta sit; quod ἀπόρημα magnus Seldenus lib. 3. de jur. natur. & gent. a cap. 10. usque ad 15. congestis labore diuturno Talmudistarum, & ceterarum Judæorum monumentis tanto viro dignis absolvisse visus est; quæ si legas, non sine multo doctrinæ fœnore discedes. Id mihi pro dicendarum rerum ordine affatim sit adnotare numerum septenarium, & dierum εβδομάδα non solum apud Hebræos, sed & reliquas gentes honori, ac veluti superstitioni habitam; quod & Seldenus inibi, & passim seq. capitib. probat, atque unde oriri potuerit apud omnes tanta ejus numeri religio etiam eruditissime præstat: qua de re ei gratias habeo immortales, qui fere omnium Scriptorum testimonia Græce, & Latine lectoribus suppeditavit. Et memini me a pueris in doctissimis commentariis in Ciceronem de somnio Scipionis selecta quæque de eo numero lectitasse, ad quos te provoco. Hic mihi ingenue & aperte fatendum est longiorem diatribam doctissimi viri Salierii, vid. to. 5. pag. 58. Academ. inscript. edit. Amstelod. adversus Seldenum conscriptam haud evicisse, ut crederem septimum diem, si ab Hebræis discedam, reliquas gentes minime coluisse, cum Seldenus Scriptores id agentes sexcentos aggerat; & miror Salierium eos omnes nimium sollicitasse ac torsisse, ut in suam sententiam inflecteret traheretque; & conqueror nil novi, quo Sabbati religionem a profanis averteret, nobis objecisse; satis sibi fuisse ratus iisdem Seldeni armis cum Seldeno summo viro cominus pugnare.

II. Verum quod me propius tangit, inquirendum est, an Græci, Romani-
que reip. tempore, & sub Cæsaribus dies in hebdomada dispensassent,
& septem planetarum nominibus appellitassent; nam postea temporis id
moris cœptum usurpari, licet non apud omnes, certo constat. Quam
sane distinctionem si servassent vel Seldenus, vel tot summæ famæ vi-
ri,

ri, turbata ea de re omnia me reperisse minime pœniteret; fortasse citius, quam æquum erat, Scriptores Græcos, ac Latiales evolverant. Hinc evenisse miramur, ut in sibi adversantissimas sententias abierint, quotquot de nominibus dierum secundum hebdomada verba factitarunt; quidam vero aut imbelles, aut rei asperitatem edocti versute subterfugerunt; quare nihil nobis tenebricosius relictum est, quam dierum ab astris nomenclaturæ originitio. Porro magnus Seldenus, qui planetarum dialle negotium omnium linguarum ope commentari primus adlaboravit, eam hebdomada antiquissimam præstare adniscus est in laudato lib. 3. per omne fere c. 19. verum monumenta, quæ aggerit, sublesta, & Scriptores, ad quos provocat, inelegantis sæculi esse universos, si attente excutias, reperies. Contra vero Philippus Beroaldus in Chron. lib. 1. cap. 14. id aperte inficiatur, aitque, *Diei Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris, aut Saturni nusquam in antiquis auctoribus apparere vestigia*. Id ipsum negat Calmetus differt. ante Gen. sed quia Seldeni opus non videbat, satis sibi esse ratus, nullis rationum momentis adjectis, id negasse. Piget me id ipsum sentire doctiss. Passerium de lucern. tom. 1. pag. 21. His Wolffium addas Elem. Chronol. init. cap. 2. ceterosque id genus matheseos, & physicæ magistros. Sed cui mirum non futurum litteratorum, & chronologicæ rei principem Scaligerum transversum abactum? qui in prolegom. de emendat. temp. pag. 46. nihil hæsitans edicit: *Demonstratur, quod vetustissima sit dierum appellatio dierum a planetis etiam apud Græcos*; quin addit vir magnus harum veterum gentium vulgus credidisse planetas apparere die suo; qua in re haud immerito Seldenus pag. 420. de jur. nat. Scaligero resistit, & Orphei carminibus eum abuti conqueritur. E contrario Petavius in opere admirando de doct. temp. de quo agimus dierum nomine, & vetustate ne meminit quidem, a cuius erectissima ingenii vi lucem omnem mihi desponderam. Confugeram demum ad monstrosæ eruditionis volumen Salmasii de annis climacter. ubi quicquid de planetarum ratione ab Hebræis, Græcis, ceterisque vetustis gentibus dictum est, mixtim post improbam lectionem convasavit; verum dialium astrorum hebdomada, futurum ejus operis potissimum argumentum, taciturnissimus præterivit. Fefellit me etiam Camerarius to. 4. Græv. thes. p. 84. de planet. hebd. Neque cures tot reliquos *kalendarialogos*, supputatione enim astronomica contenti ἀρχαιολόγων res, tanquam minuti ingenii facultates, omnino posthabent, eaque animi mente Clavium, Deschalesium, Blondellium, Keilium, Wallisium, &c. reperi.

Porro cum ad incitas adactum me videas, & quo pacto ex tam sibi adversantissimis sententiis quid certi mihi proferendum sit, haud scio an aves addixerint, quo revera firmem veteres dierum hebdomada planetis sacram celebrasse; id si præstem, Regiæ thecæ calamariæ dialibus numinibus addictæ γυνησιότατα, atque antiquitatem testatissimam faciam. Quare, ut omnia rite dicantur, ab dubiis certa secernam; ratum siquidem est reip.

Romanæ tempore, & sub primis Cæsaribus ne neque apud Græcos Scriptores, neque Latinos, voces illas, *dies Lunæ*, *dies Mercurii*, *dies Veneris*, &c. reperisse, si solummodo excipias, *dies Saturni*, quod simplici vice legere est circa Augusti ætatem; verum inferne ostendam ethnicis *diem Saturni* æque valuisse, ac *diem Sabbati*; ejusque φράσεις ratione nihil prorsus evinci, ut ceterorum Deorum hebdomada eos agnovisse statuas. Præterea certum etiam ajo, quanquam his post temporibus ea verba, *dies Jovis*, *dies Martis*, &c. satis sollemnia evasisse quidam scribant, in libris suis viros Christianos dumtaxat Græce, Latineque illa adhibuisse; contra nunquam legere ethnicos Scriptores utriusque linguæ usurpasse, imo veluti abhorruisse; quare neque in utroque Seneca, aut in utroque Plinio, neque in histor. August. ut antiquiores missos faciam, auctoribus, &c. invenire est; rogatum te opto, ut ejus rei nunc primum animadversæ exempla corrogandi, atque hic illinendi onere liberes; ceram enim capacissimam implem. Verum non pauca improbæ lectionis Seldenus in laudatum lib. cap. 19. ingessit, quæ cuncta ab Christianis operibus traxit, ex Clem. scil. Alexandrino, Justino, Eusebio, Philastrio pag. 423. ab Augustino, & Hieronymo, ab Theodof. Cod. & ab Aufonio pag. 417. Fateor autem a profanis quædam etiam exempla Seldenum exscripsisse, sed ea minime ἀκρίβεια mox ostendam. Quæ quidem enixe firmant unos Christianos in dierum nominibus vocibus Deorum abusos, sunt litterata marmora; etenim τὸ *diem Saturni*, *Jovis*, *Mercurii*, &c. in Christicolarum vides sæpe, contrario in ethnicorum saxis ne priva quidem vice: in Reinesio init. pag. 944. legere est *Tharresem* quendam *depositum die Saturni*; in Grut. pag. 1050. 5. *Aurelium depositum die Mercurii*; & pag. 1054. 8. *Matronam recessisse die Mercurii*, & *depositam die Jovis*. In Muratorio pag. 1819. 7. *Beneventi in pace Achini, qui vixit annos VIII. m. octo. di. VII. depositus III. nonas.... die Veneris*. Si exempla e Græcis lapidibus optes, etiam præstio sunt, eadem pag. 1819. 6. Christianum saxum exscriptum est, quod definit καλῶδων μαρτιῶν ἡμερᾶ σελῶνς. Reliquos, qui inscriptionum Christianarum συλλογὰς confecere, tutemet consulas; vide etiam Mamachium tom. 3. antiq. Christ. p. 20. ubi in ima cera longius illitum est epigramma cujusdam *Posthumii Euthenionis fidelis*, qui dicitur *natus die Jovis, eodemque die depositus*. Et quis magnum Seldenum in eodem cap. 19. oblivionis non arcessat, qui, licet recitet pro tuenda dierum hebdomade tot Scriptorum exempla, marmorum vero monumenta, quæ ponderosiora sibi fuissent, non viderit? Cur autem etiam in saxis dierum nomenclaturam Christiani ab Diis scalpserint, non vero gentes, quod sane cuique admirationi est, credibilem paullo inferne conjecturam adjiciam.

III. Pro re nata satis opportunum dicas pauca advertere in Græce litteratum saxum superne mutilum, ac bipalmare, erutum Romæ extra portam, quam vocitant, S. Sebastiani, servatque Card. Passioneus, quem
virum

virum principem ob immanem feleſtiſſimorum omne genus librorum vim, & ſanctæ antiquitatis quæſitiſſimum cimeliarchium, præter tot animi virtutum, ac penitiorum litterarum famam, per diu ſera poſteritas ſuſpiciet: hunc quidem lapidem ſcio præclariffima ingenia exercuiſſe, interque cetera adhuc dubii plenam rem eſſe, ſitne inter profana, an inter ſacra monumenta adſcribendus; quin & pars major ἀρχαιολόγων profanorum cenſui addicendum jubet. Verum tam carum, ac ſingulare ſaxum reperi Chriſtianæ virtutis ac conſtantiæ memoriam immortalem, paremque lapidem tum re ipſa, tum Græca elegantia ne exſpectes, licet elementa nullo decore niteant, & voces indiſtincte ſculptæ ſint; πολύτιμον enim exemplar ad me humanitatis plenus miſit vir eminentiſſimus; piget me ſolummodo incifum eſſe ἐγενήθη pro ἐγενήτω.

..... ΝΙΑ ΘΥΓ.....

Γ Λ Υ Κ Υ Τ Α Τ Η

Μ Ν Ε Ι Α Σ Χ Α Ρ Ι Ν

Α Γ Α Λ Μ Α Ε Ι Μ Ι Η Λ Ι

ΟΥ Κ Α Ι Γ Α Ρ Η Λ Ι Ο Υ

Η Μ Ε Ρ Α Ε Γ Ε Ν Η Θ Η

Κ Α Ι Η Λ Ι Ο Υ Η Μ Ε Ρ Α

Κ Ρ Ι C I C Μ Ο Υ Γ Ε Γ Ο Ν Ε Ν

Quem ſic vertere jubeo, *Memoriæ Sophroniæ*, (vel ſimile quid nominis) *filix dulciſſimæ*. *Viſtima ſum Solis*, (i. e. Chriſti,) *etenim Solis die* (dominico) *nata ſum*, *etiam Solis die* *martyrium meum accidit*.

Noſco ſiquidem te turbari, quod ἄγαλμα, & κείρες verterim, *viſtima*, & *martyrium*; verum hujus haud inſolentis interpretamenti teſtes divites proferam: enim vero cum hoc ſingulare epigramma Chriſtianorum ſit, dum in ea vides ter ἡμέρα Ἡλίου, *dies Solis*, quæ dierum nomina ab planetis arceſſita unos Chriſticolas adhibuiſſe teſtatiſſimum jam eſt, nulla ſane inerit huic ſaxo ſententia, niſi de puella interpreteris, quæ & die dominico nata eſt, eodemque extremum ſupplicium pro Chriſtianæ pietatis cultu ſubivit. Sane ἄγαλμα in principe notione non eſt *ſtatua*; ſed *res Deo devota*, & gratiam habeo Barneſio in Od. γ. v. 438. vertenti ἄγαλμα Θεὰ κεχάροτο ἰδῶσα, *ut devotam rem Dea gaudeat videns*, ſermo inibi eſt de bove Minervæ cædenda: atque in adnotat. jure queritur: *Male olim per ſimulacrum vertebatur*, & *hic*, & *ſupra* v. 274. ubi ἄγαλματα ſunt donaria Diis appenſa; hinc jure brevia ſcholia reponunt ἀναθήματα. Rem firmat alter hujus principis vatis locus, qui ligneum Trojanum equum appellat ἄγαλμα, & θεῶν θελκτήριον, ſcil. *viſtima*, & *deorum expiatio*, eademque brevia ſcholia opportune θελκτήριον interpretantur ἱλαστήριον, Od. θ. 509. Ἡ' εἶδ' αὖ μὲν ἄγαλμα, Θεῶν θελκτήριον.

εχον εἶναι, quæ non male vertit Barnesius, *Aut sinere ingens donarium, Deorum placamentum esse*. Et nunc primum adverti Homerum vocem ἀγαλμα pro donario ubique accepisse, quod neminem interpretum adnotasse miror; imo quædam summi vatis verba ἀκριβολογίς plena ab eisdem marcide transfusa in Latium, veluti Il. δ. v. 144. ubi eburneum frænnum purpura tinctum commendat, inde ait: βασιλῆϊ ἔ κείται ἀγαλμα, Ἀμφότερον, κόσμῳ θ' ἵππῳ, ἐλατῆρι πε κῦδῳ, Barnesius vertit, *regi vero est repositum ornamento, Utrumque, ornatusque equo, equitique gloria*: porro fræna non regibus sunt ornamento, sed equis, hinc probe canit Homerus illa esse κόσμον ἵππῳ. quare βασιλῆϊ ἀγαλμα dicas, *donum rege dignum*, quod vel puer inspexisset; neque cures interpretamentum brevium scholiorum, scil. πᾶν καλλώπισμα, nam eodem recidit. Idipsum apertius legere est Odyss. 18. v. 299. ubi sermo est de donariis a procis Penelopæ oblatiis, inter quæ, Ἰσθμιον ἦνεκεν θεράπων, περιχλῆς ἀγαλμα, *monile attulit servus, perpulchrum donarium*, vulgo ἀγαλμα vertunt *ornamentum*. Demum sibi συμφωνεῖ divinus poeta Od. δ. 601. inibi enim loquitur Telemachus cum Menelao, & generose non excipit par equorum, quos ei dono dat heros hic Spartanus: Ἰππεὺς δ' εἰς Ἰθάκῃν ἐκ ἄξομαι, ἀλλὰ σοι ὠπὶ Εὐθαδὲ λείψω ἀγαλμα, reddunt omnes extrema hæc verba, *hic relinquam in deliciis, quod nihili ducas, sed Homeri mens est, donarium hoc equorum, quod mihi offers, tibi relinquam*; & piget sane me veteres scholiastas, & nostræ ætatis viros vel φιλομηροτάτης de vera tanti vatis verborum vi tam inconcinne mereri. Hæc Telemachi sententia adeo placuit Horatio de Homero ubique benemerenti, ut longioribus, ac bene tornatis more suo verbis converterit, epist. 7. lib. 1. v. 40.

Haud male Telemachus proles patientis Ulyssæi:

Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis

Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ,

Atride, magis apta tibi tua DONA RELINQUAM,

Parvum parva decent;

Vides Venusinum vatem longe elegantius, ac κυριωτέρως reddidisse voces λείψω ἀγαλμα, *tua dona relinquam*; quam tot doctissimi nostræ tempestatis interpretes, & mecum amice conspirare. Hunc Horatii locum mihi præstitit Josephus Garganus adolescens ex omni schola politissimus, & morum elegantia omnibus carus, quem studiorum meorum socium, & συνεργόν lubens saluto. Hanc notionem τῷ ἀγάλματι firmat pressius hujus vatis locus Od. μ. v. 345.

Εἰ δέ κεν εἰς Ἰθάκῃν ἀφικοίμεθα, πατρίδα γαῖαν,

Αἴψα κεν ἡελίῳ ὑπερίονι πίονα νηὸν

Τεύξομεν, ἔνθα κε θεῖμεν ἀγάλματα πολλὰ, καὶ ἐσθλά.

ubi ne des Latine cum Barnesio extrema verba, *ponemus ornamenta multa, & pretiosa*, sed vel *donaria*, sive ἀναθήματα, vel etiam *res sacrificio aptas*. Ist hæc Homeri verba præ oculis Maro habuisse videtur, quæ ita trans-

transfudisse lætor Æn. 9. v. 625.

Jupiter omnipotens, audacibus annue cœptis;

Ipse tibi ad tua templa feram sollemnia dona;

Et statuam ante aras aurata fronte juvencum, &c.

vides igitur & dona, & juvenci sacrificium, Homerice ἀγάλματα.

Pro re nata haud scio, an a vero oberrem, si veterum Scriptorum quædam loca, in quæ est ἄγαλμα, non statuam interpreter, uti ab omnibus factum nosti, sed vertam rem Deo dignam, sive rem divinam; itaque in Theocr. idyll. Adon. mortui v. 26. Τὸν ἄνδρα τὸ καλὸν σῶ -- Οὐκ ἦθελον πατρίξαι. -- Ἀλλ' ὡς ἄγαλμ' ἐσέϊδον, -- Κὴ μὴ φέρων τὸ καῦμα, -- Γυμνὸν, τ' εἶχε μῆρόν -- Εὐμεινόμελιν φιλάσαι, κ. τ. λ. videtur fera, quæ Adonidem momorderat, implorare veniam ob amoris vim, qui sibi obtulit virum illum præditum pulchritudine Deo digna, sive divina; quod vulgo apponunt, ut simulacrum aspexi, insuave est ac inficetum. Vix fidem præstiti oculis fidelibus, cum D' Orvillium in adnot. in Chariton. legerem hæc Theocriti verba mire interpretatum esse, ac distinxisse, scilicet, aprum ab initio revera exputasse Adonidem esse saxeum simulacrum, inde advertentem esse hominis femur candidum basiassse, atque fortuito interfecisse, quod longe a Syracusani vatis mente esse cuique patet. Idipsum dicerem de v. 560. Eurip. in Hecub. qui de Polyxenæ eleganti specie hæc cecinit, Μασὲς τ' ἔδειξε, σέρνα θ' ὡς ἀγάλματι καλίστῃ. si vero quis pertinax ἄγαλμα in binis hisce exemplis pro marmoreæ statuæ candore & pulchritudine accipere præfracte velit, do lubens; cum mihi satis superque sit Homerum id vocis pro statua nunquam adhibuisse, sed vel pro re Diis devota, vel pro maximi pretii donario.

Peccarem, si quæ Homeri poemata egregie commendant, præterirem, nimirum in iis me nunquam invenire vocabulum, quod vel statuas, vel imagines connōtet; quare ῥήσεις has in aliis Scriptoribus celebratissimas ἄγαλμα pro statua, ἀνδρείας, εἰκὼν in æternis Iliade, & Odyssea frustra scruteris, imo nec verba γράφειν pingere, nec γλύφειν, sculperere, ac proinde neque etiam in Hesiodo, qui audit filius parenti Homero semper συμφωνότατ' quod neminem ex tot doctissimis viris, qui hos vates commentariis mactarunt, adnotasse conqueror. Nolim autem ideo credas ea heroum tempestate, neque statuarios floruisse, neque pictores, cum contra sit Homerus ipse, dum canit Vulcanum duas ex auro ancillas ambulantes sibi conflasse Il. σ. v. 417. & παραδοξότατον Achillis scutum; quæ cum ita se habeant, cur Homerus neque in tot Menelai ædibus instar Solis splendentibus, Od. μ. 44. 71. neque in admiranda Alcinoi domo, si aureos juvenes excipias, χρυσεὺς κέρως, Od. η. 100. πικύρας, aut sculpturas meminerit, cogitent alii; sane rationem ipse divinavi, verum minime vulgandam reor, cum paucos admodum noverim rerum Homericarum mystas, profanorum autem vim ingentem, quæ sanctissimi hujus poetæ initia occulenda. Contra prorsus me latet, cur Virgilius

lius tanti vatis sæpe fidus pedisequus, & statuas meminit *signorum* nomine ecl. 3. v. 40. & Æn. 1. ab v. 460. ad 497. *picturas*, quibus Æneas spe inani pascebatur, graphice describit, nim. *Iliacas ex ordine pugnas*.

iv. Itaque, ut ad saxum redeam, inibi ἄγαλμα valet, uti apud Homerum, *donarium*, *res Deo oblata*, & id quod veneratione obsequioque dignum; quare jure virgo illa, cujus nomen ætas nobis eripuit, se dicit ἄγαλμα Ἥλῃς, *dignam æterno Sole Christo*, sive γενικῶς *victimam*. Hinc bona lux est Charitoni pag. 1. cujus verba sunt de Callirrhoe puella, quam Siculæ gentes deperibant, rebanturque θαυμασὸν π. χρῆμα παρθένῃ, ἢ ἄγαλμα τ᾽ ὅλης Σικελίας. ἥν γὰρ τὸ κάλλος ἐκ ἀνθρώπινον, ἀλλὰ θεῖον. D' Orvillius Græce ad miraculum doctus noscitant voces ἄγαλμα τ᾽ ὅλης Σικελίας arduum sane negotium secundum Græcam vim Latine reddere, in adnot. p. 12. rependit quaterna σωώνυμα, *totius Siciliae decus, ornamentum, gaudium, voluptas*; adverterat etiam τὸ ἄγαλμα esse duplicis notionis, *antiquæ, & posterioris*, vide laudatas ejus adnot. & exempla, quæ affert; verum æternæ lectionis virum tum Homeri oblitum, tum Euripidis locum a me superne explanatum præterisse doleo. Ipse autem edico ἄγαλμα esse ex nominibus πολυσήμοις, quorum significationem ex verborum contextu aucupabimur, præsertim apud antiquiores Scriptores. Hinc non te fallam, si adferam Italos nostros, quamcumque ἑρωςρίαν adolescentulam, quam laudandam fuscipiunt, vocitare statim, *idolo mio*, quæ ῥήτις apprime respondet τῷ ἄγάλματι, quod Latine dicere nullusdum speret; nisi credas tunc Italos ἐβροῦζειν, & vocem ἄγαλμα confudisse cum famosa, atque omnibus nota ἡμῆς, sive ἡμῆς, *puella, adolescentula*. Quid si ab hoc Hebræo vocabulo ipsum ἄγαλμα tractum, & de virguncularum statu antiquitus acceptum sit, cum videas in utraque lingua eadem elementa? Atque hæc de ἄγάλματι. utinam Jacobus Perizonius in Ælianum, quem æternis adnotationibus honestavit, aliquid ea de voce delibasset, nam sæpe in eam offendit. Quæ vero Albertus in Hesychium illeivit, parum mihi adjumenti attulere: neque Suicerus in lexic. neque Kusterus in Suidam curandi.

v. Itaque cum Christianus certe sit hic titulus, & τὸ ἄγαλμα valeat *res Deo oblata*, & *devota*, quod peræque est, ac si dixeris *victima*, reliquum est, ut haud abneges vocem Ἥλῃς, *Solis*, hic esse *Christum*, qui & in sanctis libris, & in Patrum voluminibus Græcis, Latinisque ubique Ἥλιος, & *Sol* salutatur, quod exemplis haud indiget, cum prostant, vide Theoph. Raynaud. tom. 2. sect. 5. cap. 4. a pag. 469. ad 480. & Suicerum in lex. qui eo onere me levarunt. Porro nodus est dumtaxat in vocabulo κέσις, quod tot interpretes, ad quos hoc elogium transmissum scio, torfit, & nisi si vera ejus διάγνωσις patefiat, lapidem instar παραδόξου habebis. Si autem ipse superne verterim *martyrium*, sive *supplicium*, ne credas quid alienum, aut insolens apposuisse, cum hanc ῥήσιος veritatem tum a profanis, tum a sacris Scriptoribus teneam: Ælianus var. hist. l. 3. c. 36.

c. 36. Ἀριστοτέλης ὅτε ἀπέλιπε τὰς Ἀθήνας δέει τὴν κέρτεως, κ. τ. λ. *Aristoteles cum judicii capitalis metu Athenas reliquisset*, &c. ita transfudit ἑλλησικώτατ' Perizonius, atque advertit: *Κέρτις hic notat κατ' ἔξοχὴν judicium capitale*, recitatque aliud peræque opportunum locum ejusdem Ælian. l. 14. c. 43. ubi sermo est de Ptolemæo a Berenice admonito, ne inter ludum pœnæ capitis reos addiceret, uxoriq; deinceps paruit Ptolemæus: Οὐδέποτε κυβάλων μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων κέρτεως ἦνσεν. Præterea Christi servatoris verba adjicit comminantis Matth. 5. 21. Ἐνὸς ἑσσεῖται τῇ κέρτει, vertitque, *reus erit judicii capitalis*. Vides igitur secundum Perizonii summi viri mentem κέρτιν esse *capital judicium*, ac *extremum supplicium*, quod sacro vocabulo *martyrium* dicas. Sed oblitus est idem Perizonius aliud Æliani κείμενον, in quo bis vox κέρτις idipsum valet lib. 2. cap. 6. nam is historicus de *capitali pœna* Socrati infligta loquitur, quam κέρτιν vocat, & aliquanto importunius interpretes ἀπλῶς *judicium* reddidere: Ἐοικε γὰρ καὶ Σωκράτης τὴν τῶν πολλῶν ἐκφυλίζειν κέρτιν ἐν τῇ σωστικῇ τῇ πρὸς Κέρτινα, ὅτε ἀφίκετο ὁ Κέρτις εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ δὴ ἐπειθεὶν αὐτὸν ἀποδράναι, καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων τὴν κατ' αὐτῶν κέρτιν διαφθεῖραι. vertas igitur, *Videtur etiam Socrates capitis sententiam a populo irrogatam spernere in colloquio cum Critone, quando Criton ad carcerem adventarat, eique persuaserat, ut aufugeret, & Atheniensium adversum se capitale pœnam eluderet*. Neque dubites de hac κέρτεως Socraticæ notione, nam eloquentiæ Romanæ principem vadem do, qui de hac philosophi multa loquens eam vocat *impiam sententiam* de Div. lib. 1. & Tuscul. 1. & 1. de orat. eandem dicit *capitis judicium*, i. e. *capitale*, miror id non advertisse Perizonium τὸ πᾶν.

VI. Scio te mihi obloqui, cum mutila inscriptio Christiana audiat, exempla pro hac διαγνώσει vocis κέρτις a sacris potius, quam a profanis Scriptoris excerpenda; attamen hujus vocabuli plena esse Martyrologia, & Menæa, & quotquot historias martyrum intexere aggressi sunt, quos lubens prætereo, ne exemplorum vim ex sexcentenis monumentis converrens te obtundam; unum adnotandi pax sit, quod summos viros, cum eam vocem ob scribendi celeritatem parum pensitassent, quædam, quæ haud scio an quis probeat, doctis operibus illinere adegit. Mazochius nostræ Academiæ lumen τὸ τελευγὴς invisens in fragmento Menæorum hunc titulum: *Eodem die (28. April.) S. Hieromartyris Patricii Episcopi Prusæ, deque judicio*, isthac adscripsit adnot. 225. pag. 396. to. 2. kalend. *Mira inscriptio, quæ Græce concipitur, καὶ περὶ κέρτεως* (ipse vertit, *deque judicio*.) Ex quibus verbis facile quisvis suspicabitur non aliam Græcis fuisse causam, cur præter primarium S. Patricii festum die suo, h. e. die 19. Maji, quo obtruncatus fuit, celebratum, etiam die 28. Aprilis secundariam festivitatem instituerint, quam ut hoc die celeberrimæ apud antiquos S. Patricii disputationis, quam περὶ κέρτεως, de judicio divino pronuntiavit, memoriam facerent. Verum quisvis ex iis, quæ de hoc vocabulo paullo ante

ante posui, facile in Menæorum titulo refunderet καὶ περὶ κρείτους, & de martyrio, sive mavis, & de capitis iudicio, Ciceronis verba usurpans; præsertim cum in ejusdem Martyris actis nullam legere est de iudicio divino disputationem, sed dumtaxat de scelestorum pœnitentione, & de montibus ignivomis, uti ex ipso Mazochio habeo ibid. pag. 392. col. 1. dum ait: *In iisdem Menæis ad 28. Aprilis est aliud S. Patricii elogium, quod fere totum in pertexenda S. Martyris de ignibus subterraneis, & impiorum suppliciis disputatione occupatur.* Præterea quis concoquat Christianos ἰδίον festum diem destinasse brevi S. Patricii sermoni de æternis impiorum cruciatibus cum tyranno interrogante habito, quin & publicis fastis, & Calendariis adscripsisse? Neque virum summum juvat, ad quod provocat, Chrysostomi exsilium, quod quibusdam calendariis affixum legitur; longe enim dispar ratio habenda exsilii patriarchæ ἡγεμονίας, ac S. Patricii sermonis nil longioris cum proconsule; præsertim cum nullum vestiges exemplum concionum fastis addictarum, licet ab ipso Chrysostomo, ut reliquos ejusdem famæ viros taceam, æternas quidem, etiam contra imperatores ipsos ardentissime propalam celebratas noscamus. Adde eo die 28. Aprilis duo quidem coluisse Christianos, & Patricii omnem vitæ rationem, καὶ τὴν κρείττην nemo enim ignorat vim particulæ καί, non igitur Menæorum titulum privam de iudicio concionem commemorasse dicas, nam alias appositum legeres ἀνάμνησις τῆς λόγῃ περὶ κρείτους, vel quid simile, uti de Jo. Chrysostomi exilio in Basilii menologio vides, ἀνάμνησις τῆς ἐξορίας ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἰω. Χρυσόστομου. Verum hæc sane quam aperta. Utinam in his Menæis omnem Patricii historiam haberemus, non illam perbreve de thermaicarum aquarum scaturigine solummodo concionem; quare merito Mazochius *fragmentum* vocat in extrema pag. 395.

Neque mihi obloquaris in his Menæorum verbis nullam inesse mentionem S. Patricii interneccionis, quare illud περὶ κρείτους minime vertendum, de martyrio; nam reponam fieri potuisse, ut, qui hæc Patricii acta contraxit, solidum titulum obliviosus apposuerit, licet partem actorum, quæ sibi luculentior, atque nobilior visa est, exscripserit. Ceterum ne me tam pervicacem traducas, ut hoc περὶ κρείτους non aliter accipi posse rear, nimirum de extremo impiorum supplicio, nam circa id argumenti Patricii concio dumtaxat versatur, cui interpretamento nihil obliterem, cum eodem recidat, eritque κρείττης in ipsa notione, quam in Christiano lapide reperi, i. e. martyrem illam sibi gratulari, quod κρείττην, *ultimum supplicium*, dominico die, quo etiam natam se ait, subierit: contra communis διαγνώσις vocabuli κρείττης, *iudicium*, Menæis importuna est, & forte prorsus adversa. Quo autem rem firmem ipsis, quæ Mazochius documenta alibi profert, utor, 10. Jun. pag. 559. column. 2. hæc Alexandri Monachi verba explanans, Οὐδὲ ἡ κρείττης τίλθ' ἔχει . . . κολλάζουσα τὰς ἀμαρτωλὰς, ait: *Quo loco κρείττης, (ad verbum iudicium) pro gehenna sumitur,*

tur, ut alibi apud Græcos, & interdum etiam iudicium eodem significatu apud Latinos Patres: Græca vir summus ita transfudit: *Nec gehenna finem habet . . . puniens peccatores*; vides jam quodammodo mecum conjurare Mazochium κρίσιν interpretantem *gehennam*, nim. *æternum scelestorum supplicium*; quanquam fatendum est κρίσιν, σωτέριον, & γέενναν terna verba esse a se longe distantia, vide interpretes in Matth. 5. v. 22. & Calmetum in dissert. de repub. Hebr. ante Numeros, & Selden. de synedr. affatim mihi sit etiam in hoc Matthæi loco πολυβοήτῃ vocem κρίσιν universos interpretari *capitis sententiam*, & miror Mazochium pro luce verborum Alex. Monachi ad hoc Evangelistæ κείμενον non provocasse: mirorque magis Suicerum, qui in lex. multa de vocabulo κρίσις importavit, de *supplicii* significatu nihil vidisse. Venia mihi sit verba nullis σημῶσις interpuncta adscribendi, uti insunt in cl. Mazochio, quo Alexandri mens luculentior emicet: Οὐδὲ γὰρ ἡ βασιλεία τῶν ὀρανῶν, ποτὲ παραλείπεται, ὅδε ἡ κρίσις τέλει ἔχει, ἀλλὰ αἰεὶ διαμένει, ἀθάνατα, καὶ ἀκατάπαυστα κολάζουσα τὰς ἀμαρτωλὰς. Σπᾶδάτε ἐν ἀμέμπτῃς, καὶ ἀσπίλῃς ὁρεθῆναι ὑμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἵνα μὴ ἐμπίσῃτε εἰς ἐκεῖνον τὸν γέενναν τὸν ἀθάνατον. Vides aperte satis κρίσις hic non perinde esse, & *iudicium*, dum dicitur αἰεὶ διχόμεναι, ἀθάνατα, καὶ ἀκατάπαυστα κολάζουσα τὰς ἀμαρτωλὰς, *æternum perseverat, immortalem pœnam afferens peccatoribus*; cum certum sit *supplicium* impiorum perennaturum, *iudicium* non item. Præterea, sicuti βασιλεία hic est *præmium*, ita κρίσις, quæ τῇ βασιλείᾳ oppositur, audit *cruciat*us.

VII. Et nihilo patentius noscitas κρίσιν peræque esse, ac *supplicium*, atque ab *gehenna* differre, quam in ejusdem Evangelistæ cap. 23. v. 33. Ὅφεις, γενήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆ κρίσεως τῆ γέεννης, vulgare interpretamentum, a *iudicio gehennæ*, videtur languidiusculum, si vero reponas, *quomodo cruciatum, supplicium gehennæ fugiatis*, verba isthæc vim ingentem adipisci vides. Hinc non parum lucis erit sexcentis sanctorum librorum locis, nim. κέσμα ἐσθίειν, *iudicium manducare* ad Cor. 1. xi. v. 29. *Incidere in iudicium Diaboli*, εἰς κέσμα ἐμπίπτειν τῷ Διαβόλῳ ad Tim. 1. 3. v. 6. idest *subire*, & *devorare supplicia*, & *cruciat*us. Et noveris, quid valeat apud posteriores Hebræos *iudicium zeli*, i.e. *supplicium* indicta causa reo inflictum ob decumanum crimen, veluti idolatriæ; consulas Calmetum in Act. Apost. c. 7. v. 56. Idipsum habeo frequentius ab veteri instrumento, Sapient. 12. v. 26. *Qui ludibriis, & increpationibus non sunt correpti, dignum Dei iudicium experti sunt*, nim. a Deo immissa *cruciamenta*; evidentissime etiam, quid sit *iudicium*, habes ex Paral. 2. cap. 20. vers. 9. ubi divina ultio, plaga, strages audit *gladius iudicii*; reliqua exempla tutemet saltem ex indicibus colligas. Porro ab Hebræo κειμένῳ novi ῥῆμα sollemne ὤρω, *judicare*, adnotare etiam *pœnas infligere*; & ὤρω, *iudicium*, valere quoque *cruciat*us, *supplicium*; si autem rem cito excutere optes, ut te longiori labore levem,

adifis concordantiam sacr. bibl. Marii de Galasio nuper Londini magnificentiſſime editam, atque ab exemplis diſces ſæpe interpretem tam Helleniſtam, quam Latiarem, utramque notionem $\tau\omega\ \sigma\phi\alpha\varsigma$, & $\sigma\phi\omega\varsigma$ confuſiſſe. Contra vero advertas reliquas binas voces $\iota\omega\gamma$, & $\phi\lambda\lambda$, & quæ ab his verbis voces fruticant, $\theta\epsilon\omicron\pi\nu\lambda\varsigma\epsilon\varsigma$ Scriptores pro priva dumtaxat ſignificatione *judicandi*, & *judicii*, nunquam vero pro *ſupplicia infligendi*, aut pro iſſis *ſuppliciis* adhibuiſſe; quarum Hebræarum vocum notionis varietatem ſi divinaveſſent, qui Græce, & Latine ſanctos libros dederunt, neque uſque, neque ſine diſcrimine $\kappa\epsilon\lambda\iota\varsigma$, & *judicium* vertiſſent: atque utinam, quotquot his libris æternas adnotationes appoſuere, ſaltem pro tiro-num diſciplina hanc ternarum linguarum vocabulorum binam diſtinctionem advertiſſent. Demum non oblivſcendum diſtinctionem $\delta\iota\kappa\nu\gamma$ voci $\kappa\epsilon\lambda\iota\tau\epsilon\iota$ bonam lucem afferre, atque in veluti cognata notione eſſe; etenim illa quoque utrumque ſignat vel *judicium*, vel *pœnam*, quod & a quovis lexi-co tenes. Idipſum apud Latinos ſe obſervaviſſe docet Briffon. de verb. ſignif. dum adſtruit *judicium* eſſe *judicii executionem*, recitatque l. 78. §. 15. D. ad S. C. Trebell. Sane me piguit Romanos Scriptores evolve-re, Græcanicos melius amantem; ſubeas rogo te id penſi, haud dubius ſum, quin $\tau\omicron$ *judicium* in hac etiam duplici ſignificationis poteſtate inter Latinos ſcruteris; ſicuti in Quintiliani verbis in proœm. orat. inſtit. circa med. clare me vidiffe videor *judicia* peræque eſſe, ac *pœnas*: *Vir ille vere civilis, & publicarum, privatarumque rerum adminiſtrationi accommodatus, qui regere conſiliis urbes, fundare legibus, emendare judiciis poſſit, &c.* ubi ſane $\tau\alpha\upsilon\tau\omicron\lambda\omicron\gamma$ eſſet Fabius, ſi *conſilia* hic, & *judicia* in eadem notione ſumpſiſſet. His animadverſis, ad Em. Paſſionei Græcum lapidem ſermo redeat, quem illuſtrandum ſuſcepi, inibi verba $\text{HMEPA HAIOT KPICIC MOT TETONEN}$, prolatis tum ſacris Scriptoribus, tum profanis, opportune converſa a me ſunt, *die Solis*, (ſive dominico) *capitis judicium*, (ſive martyrium meum) *accidit*; quod interpretamentum ſiquis contumax abnegarit, haud ſcio, an huic mar-mori magis congruentem ſententiam conciliaturus ſit.

VIII. Haud $\alpha\tau\omicron\pi\alpha$ dicas, ſi quædam de ſamoſa nunc primum voce $\kappa\epsilon\lambda\iota\varsigma$ ab Homero delicio meo depromam. Et quidem ſcias in tanto vate, aut in collega Heſiodo ne ſemel quidem ipſam illitam eſſe, imo nec $\kappa\epsilon\lambda\iota\varsigma$, *judex*, quod unicuique legenti permirum futurum reor; quare valde me piguit ab his duumviris poetis de hujus $\rho\acute{\eta}\sigma\epsilon\omega\varsigma$ vi nil dignoſcere datum eſſe; id unum ſcimus illam poſteriori ab Homero ætate enatam. Quanquam autem $\kappa\epsilon\lambda\iota\varsigma$ in ſummo vate minime inſit, $\theta\eta\mu\alpha$ ejus $\kappa\epsilon\lambda\iota\omega$ in utroque poemate ſexcenties iteratur: verum advertas rogo nunquam adhibi-tum pro *judicia exercere*, ſed dumtaxat pro *dimicare*, aliquando etiam pro *ſeligere* & *ſejungere*; cujus duplicis ſignificationis exempla ubique $\tau\omega\gamma$ $\rho\alpha\phi\iota\delta\iota\omega\gamma$, & $\theta\epsilon\omicron\gamma\omicron\gamma\iota\alpha\varsigma$ præſto ſunt; ſi vero non adeo Homerice doctus quis ſit, facillime ea habet ex indicibus, vel ex lexicis. Scio mihi ad-

adversari privum Od. μ. ver. 439. locum . . . ἀνὴρ ἀγορήθευ ἀνέστη, Κέλ-
νων νείκεα πολλὰ δικάζομένων αἰζηῶν, quem universi reddunt, *judex e foro*
furgit judicans lites multas litigantium juvenum, imo & vadem habent
brevium scholiorum auctorem κέλνων interpretantem δικάζων · verum id
scholion inficetum est, nam tam judex δικάζει, quam juvenes δικάζουσι.
Quare, quo mens Homeri sibi ubique constet in notione verbi κέλνω, ver-
te, *dirimens, disjiciens contentiones*, uti Virg. ait *Æn.* 7. v. 339. *disjice*
compositam pacem, quod longe abest ab τῷ *judicans*. Imo ab Hom. ipso
teneo τὸ κέλνειν tanti valere, quanti λύειν, dum de erecta Aretæ, Al-
cinoi uxoris indole canit, Od. η. 74. ἀνδράσι νείκεα λύει.

Attamen me magis mordet alius Hom. locus, ubi κέλνω aperte videtur
juxta esse, ac *judico*, in eaque διαγνώσκει tum veteres, tum recentiores do-
ctos interpretes accepisse fateor, & quo te exhilarem, ac facilius, quæ ipse
sentio aperiam, solidum poetæ κείμενον appono, quo nihil est grandius,
atque augustius, Il. π. v. 384.

Ὡς δ' ὑπὸ λαίλαπι πᾶσα κελωνὴ βέβηκε χθών
Ἡ' ματ' ὅπωρινῶ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζῆς, ὅτε δὴ ῥ' ἀνδρεσι κοπτεσάμεντο χαλεπήνῃ,
Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιάς ΧΡΙΝΩΣΙ θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκῃ ἐλάττωσι, Θεῶν ὅτιν' ἐκ ἀλέγοντες.
Τῶν δέ τε πάντες μὲν ποταμοὶ πλήθουσι ῥέοντες,
Πολλὰς δὲ κλειτὺς (al. κλιτὺς) τότ' ἀποτμήγουσι χερσίδρου,
Ἐς δ' ἄλλα πορφυρέῃ μεγάλα σευάχουσι ῥέεσσιν
Ἐξ ὁρέων ἐπὶ κάρ'· μινύθει δέ τε ἔργ' ἀνθρώπων.
Ὡς ἵπποι Τρῶα μεγάλα σευάχοντο θέεσαι.

Quæ sic vertit Clarkius præ ceteris minus male:

Ut vero a nimbo-procelloso tota nigra obruta gravatur terra
Tempore autumnali, cum rapidissimum fundit imbrem
Jupiter, quando utique hominibus iratus sævit,
Qui vi in foro perversa EXERCENT JUDICIA,
Justitiamque expellunt, Deorum ultionem nihil verentes;
Horumque (Barnes, propter hos) omnes quidem fluvii inundant fluentes,
Multasque montium devexitates tunc abscindunt torrentes,
Et in mare purpureum valde strepunt fluentes
Ex montibus in præceps; corrumpunturque opera hominum:
Sic equæ Trojane valde ingemiscebant currentes.

Verum, ut brevis sim, si des mihi pectus Homerice sapere, quod noctu
diuque ejus vatis exemplar evolvo, ejusque dapes δαψιλῶς degusto, edi-
co binos versus, Οἳ βίῃ, & Ἐκ δὲ δίκῃ plenos esse νοθείας, atque a po-
steriori manu adfutos; hujus audaciæ divites mihi præsto sunt rationes;
quarum princeps sit, Homerum nusquam Iliados, & Odysseæ τὸ κέλνειν,
si hunc locum excipias, in notione *judicandi* adhibuisse, quod cuivis li-
cet mediocriter cordato viro mirum futurum nullus neget. Vides etiam sum-
mi

mi vatis verba nil in sententia laborare, si hoc par carminum abstergeas, imo eam dices graviolem, & concinniolem, cum non mentio ulla sit peculiarium hominum peccatorum, quæ infringunt potius orationem, quam roborant. Atque haud scio cur divinus vates velit, ut Jupiter homines, eorumque opera pessundet τῷ κατακλυσμῷ ob una forensium virorum scelera, reliquorum vero hominum, regum nimirum, sacerdotum, mercatorum, &c. piacula veluti minime curet; sane perquam ἀλογον hic Homerum traducerem. Si vero quis expetat importunus, quomodo vatium princeps τὸ *judicare* exprimat, ajo vel tirones Homericos didicisse ei sollemne esse, ac tritum τὸ δικάζειν, & *judicium* eidem esse δίκη· exemplum unum, & sat vehemens prostat Il. σ. ab v. 497. usque ad 509. in quibus legere est Vulcanum in Achillis scuto efformasse fori ædificium, & binos viros de quodam homicidio acerrime litigantes, nec non γέροντας ἱερῶ ἐνὶ κύκλῳ adsidentes, qui quidem ἐδίκαζον, atque δίκην ἰθύνεσθαι εἶπον· neque inibi apposuit, ubi opportunissimæ fuissent, dictiones κέλεω, & κέλις, quod maximi ponderis fore exputo, ut quisque credat ab τῷ δικάζειν, *judicare* τὸ κέλεω longe aliter ab Homero acceptum. Hinc pro re nata rogandus es, ut in tertio, qui spurios sequitur versus, voculam τῶν δε restituas in τῷ δε, vel ut antiqui scribebant τωδε, quare primum fuit librariis, τὸ ἰμμεutare in τὸ ν, factumque est, ut Barnesius, & Clarkius obscura simul, & sibi adversa eo in μωλεω Latine dederint; si vero, ut Homerus millies scripsit, τωδε legas, & dicas *ideo*, bene omnia conspirant. Displicet etiam κέλεωσι pro κέλεσσι, ut, qui Græce sapiunt, facile norunt, & re ipsa doctiores interpretes transfudere *exercent judicia*.

IX. Sed nihil magis horum carminum νοθείαν aperit, quam vox σκολιάς, quam frustra alibi in æternis Iliade, ac Odyssæa quæritas; quod minime advertentes grammaticos facile nos tanti vatis boni mystæ exhibilamus, atque versus veluti ferrumine quodam immisso fucatos statim deturbamus. Quin minime aberras, si dicas ex Hesiodi ἔργ. v. 199. abductos eos versus, & in Homerum injectos.

Ἀϋπκα γὰρ τρέχει Ὀρκῷ ἅμα σκολιῇσι δίκησιν·

Τῆς ἔ Δίκης ῥόθῳ ἐλκομένης, ἥ κ' ἄνδρες ἄγῳσι

Δωροφάγοι, σκολιῶς ἔ δίκας κέλεωσι θεμίσας.

Continuo enim cursu sequitur Deus-jurisjurandi injusta judicia;

At Justitiæ fremitus tractæ, quocunque viri duxerint

Donis corrupti, pravīs postquam sentiis deciderint res.

Vides sane fere eadem verba, & eandem sententiam; advertas vero, neque voces σκολιῶς, neque κέλεω in *judicandi* notione Hesiodum in admirando Θεογονίας poemate unquam adhibuisse. Atque hinc factum est, ut etiam Callimachus eadem verba Hesiodæa in hymn. in Jovem v. 82. contraxerit:

... Ε'πόψι (Ζεύς) οἱ τε δίκησι
Λαὸν ὑπὸ σκολιῆς, οἱ τ' ἔμπαλιν ἰθύνουσιν.

. . . *Inspector* (Jupiter) *tam eorum, qui iudiciis*

Populum iniquis, quam eorum, qui aliter gubernant.

Quod autem omnino firmat ψαδομηκεῶν versuum νοθείαν, imo grammaticorum impudentiam, est me reperisse ea bina carmina contra ipsam σύνταξιν conficta; etenim Homerus, Hesiodus, ceterique Græci Scriptores tum ἀλέγω, tum ἀλεγίζω cum casu semper patrio, nunquam vero cum quarto adjungere, vide etiam lexica, & indices; & sexcenta ejus σωτήξεως nunquam mendacia exempla ab tanto vate collecta teneo: quare dicendum fuisset ὀπίδ' ἀλέγοντες, non autem ὅπιν. Quare fraude detecta, jure eos binos versus tanquam profanos, & barbaros ab divino, ac cultissimo poemate procule esse jussimus; & miror tot præclara ingenia, quæ in Hom. Hesiod. & Callim. doctissimos commentarios cuderunt, eam in Homero labem non deprehendisse, imo pro sinceris recitasse. Hic opportune in mentem venit hanc spuriorum carminum sententiam me in sanctis libris legisse, nim. Sapient. cap. 6. v. 5. *Quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte judicastis, nec custodistis legem justitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis, horrende, & cito apparebit vobis, &c.* & conquerendum merito mihi est de Jacobo Duporto licet diligentissimo in gnomol. Homeri pag. 92. qui, præterquam quod ἀκιδήλας hos versus exputat, hunc Sapientiæ locum cum primis sibi opportunum oblitus est. Atque hæc de verbo κείνω, quo de Homero semper merear.

Ut autem multa, quæ de Christiano lapide dicta sunt, σωτήριως contraham; haud scio an quis contumax & refractarius obstat, ut ἀγῶνα, & κρείς, utpote vocabula πολύσημα, hic minime valeant *victima*, & *martyrium*, ita ut Christianus titulus sit viraginis invictæ, quæ & diem natalem, & eadem subierit die Solis, sive *dominico*, sibi que plaudent, perinde ac si non fortuito id accidisse, sed Christi sponsi consilio, quem Solis nomine salutatum ubique sanctorum librorum Christiani jam addicerant. Utinam, quo sub imperatore martyrium fecerit, & nomen puellæ noscitare datum esset, ei martyrum albo insertæ vota nuncuparemus. Et quisque mecum rogatum vellet eminentissimum virum Card. Passioneum, ut rudera, ubi marmor inventum est, meliori cura susque deque scrutari, potestate, qua valet multa, juberet, fortasse fragmen supernum lapidis in lucis auras prodiret: interea carissimum servet, atque elegantissime in æs incidendum curet. Ceterum Neapolim usque rumor, & forte longius gentium percaluit tantum Cardinalem millena litterata Græce, & Latine saxa collegisse undique, quæ doctis onusta commentariis, summaque fide incisa ἀρχαιολόγων usuræ daturum, quam rem felicem faustamque ab ejus uberrima munificentia, ac largitate brevi consecuturos, speramus.

x. Age ad captum argumentum redeamus, unde hic singularis titulus, licet non importune, quasi distraxerat. Ratum igitur dicas, ac firmum unos Christianos signasse dies hebdomadis planetarum nominibus, tum ex

tot monumentis, quæ Seldenus collegit, & superne ipse pag. 195. 196. indicavi, tum ex litteratis eorundem faxis a me inibi exscriptis; adjicere etiam possem exempla ex Cod. Theodosiano, in quo Christiani imp. sæpe dies ab aliquo ex septem sideribus appellitant, ne autem hic longam rescriptorum seriem intexam, tutemet Briffonium in vocibus *dies*, & *Sol* consulas, qui ejus dierum nomenclaturæ planetariæ bene multa exempla regessit. Et contra advertendum jubeo te in Pandectæ, qui scita, & leges jureconsultorum ethnicorum complectitur, dies a planetis dictos frustra perquisiturum, sed ipsum uti kalendis, &c. quod facile deprehendere potuisset Seldenus.

Restat, ut, quo res ordinem bonum servet, ea, quæ huic sententiæ infesta ex Seldeno potissimum collecta producere quis valeat, infirmenda aggrediar; atque auctoritates, quæ producuntur pro dierum planetariorum nomine tuendo, vel subleatas esse, vel aliter accipiendas ostendere adnitar. Difficultatis plenum opus suscipiendum mihi est, lectoremque nihil animo peregrinantem optarem. Et quo dicenda rite intelligantur, aliud sane est dies planetis addici dicarique, aliud dies ab iisdem nomen accipere; qua in vecta distinctionis ratione, Scriptores facile concilies, unaque coire senties. Itaque qui omnium primus ex antiquis historicis rem dierum planetariorum summa δεινότητι agitarit, notum est fuisse Dionem Cassium to. i. pag. 123. edit. Reimari, qui quidem historicus adstruit dies subesse & dedicari, ἀνακείσθαι, septem sideribus, neque legere est ab iisdem nomenclaturam sumpsisse: Τὸ & δὴ τὰς ἀστέρας τὰς ἑπτὰ, τὰς πλανήτας ἀνομαζόμενας, τὰς ἡμέρας ἀνακείσθαι, κατέστη μὲν ὑπ' Αἰγυπτίων, κ. τ. λ. summus vir Reimarus vertit: *Quod autem dies ad septem sidera illa, quos planetas appellarunt, referuntur, id ab Ægyptiis institutum*, &c. fortasse ad Dionis mentem propius accederet τὸ dedicantur, nam, a tanto viro venia impetrata, τὸ referuntur γενικώτερον est; præsertim cum paullo inferius is historicus planetas dierum δεσπότας & ἐφόρους salutet, & pro ἀνακείσθαι reponit ἀναπθέναι, quod dubio procul valet *consecrare*, licet Reimarus ὁ ἐλλωιωτάτῃ iterum reddat *referre*: Τῇ Σελήνῃ τὴν πρώτην τὴν τελευτήν ἡμέρας ὥραν ἀναθήσεις. Neque dubites, quin ea sit mens Dionis, etenim si quosdam Christianos excipias, neminem ethnicorum Scriptorum dies ab astris appellavisse constat: imo ipse Cassius, quod apud cordatos viros magni momenti sane erit, quanquam edicat *patrium morem evasisse, non multis ab hinc annis*, τὸ δὲ δὴ ἐς τὰς ἀστέρας... ἡμέρας ἀνακείσθαι, in sua historia dies nunquam vocat ab planetis, sed sollemni, ac veteri ritu, scil. τῇ ἐννεαδεκάτῃ τῷ Αὐγύστῳ · τῇ ἐκτῇ κ' εἰκοστῇ τῷ Μαρτίῳ pag. 900. & τῇ τελευτῇ κ' δεκάτῃ τῷ Οκτωβρίῳ pag. 973. τῇ ἐνδεκάτῃ τῷ Ἀπριλίῳ pag. 1286. τῇ πετάτῃ τῷ Ἀπριλίῳ pag. 1314. Ex quibus exemplis propalam est, si Dionis ævo dies septeno siderum ordine insigniri mos patrius evasisset, saltem ipse in grandi historiæ suo corpore, vel *Solis*, vel *Lunæ*, &c. diem signasset; igitur quando hic historicus sapientissimus hebdomadariorum dierum meminit, non de dia-

diali nomenclatura fermo ei est, sed dumtaxat ait Romanos non haud pridem dies singulos planetarum hebdomadi consecrassse, eosque salutasse dierum *δεσπότης* & *εφόρος*. Atque id maxime firmatur, eo quod & qui ante Dionem, & longiori etiam post ætate scripsere, si a Christianis discedas, diurna tempora a planetis vocitare ne somniarunt quidem, quæ sane ad ravim appellitassent, si is *πάρεστι* & *τρόπος* viguisset; adde, quo summi hujus historici veritatem tueamur, nisi dicas septena astra solummodo diebus numine suo, & *δεσποτεῖα* præfuisse, non vero nomen impertivisse, mendacissimus audiret, nam nullus etiam longo a Dione tempore scriptor vel Græce, vel Latine unquam membranis illeivit, *dies Solis, Lunæ, Martis, &c.* Et nunc quidem quid lucis nanciscitur locus Taciti hist. lib. 5. cap. 4. ubi more suo compresse ac stricte de una planetaria, ac *ἑβδομαπικῇ* *potentia* in homines eloquitur ea, quæ uberius ac largius Dio edixerat: profert autem rationem Tacitus, cur Judæi Sabbatum tanta religione colerent: *Quod e septem sideribus, quæ mortales reguntur, altissimo orbe, & præcipua POTENTIA stella Saturni feratur; ac pleraque cælestium vim suam, & cursum septimos per numeros conficiant*; vides jam Tacitum unius potentia planetarum, quæ etiam *δεσπότης* dierum vocat Dio, meminisse, eorum nomine dies appellatos omnino reticuisse. Quod & exemplo etiam palam fieri posset, novimus quidem plerosque omnes anni dies Diis Romanos dedicasse, vide tot vetera kalendaria, & fastos; attamen non ab iis numinibus dies dixisse; & ab Christianis eisdem Martyribus, & Apostolis sacratos cernimus, licet perquam longe diversam dies enunciandi rationem servemus.

xi. His fortasse satis opportune animadversis, facile reliqua, quæ pro planetaria nomenclatura dierum Seldenus corrogavit, eleventur; inter cetera, quæ opponit vir magnus, habes Plutarchi *πρόβλημα*, cujus privus titulus in quibusdam veteribus editionibus visitur, qui sane si *ἀνίβδη* audiret, causa caderem, vid. Symposiac. quæst. septimam, lib. 4. pag. 1172. edit. H. Steph. aperte enim in eo asseritur dies a planetis nomen nactus esse: *Διὰ τί τὰς ὁμωνύμων τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, ἀτάκτως ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγμένους ἀριθμοῖσιν*, quæ ita vertit magnus Seldenus, *quomobrem dies planetis cognomines, non juxta planetarum ordinem, sed mutato ordine numerari soleant*: verum hunc titulum inter Plutarchi opera quendam satis inferioris temporis sophistam immisisse abunde constat, atque jure ab posterioribus edit. illum erasum reperi; præterea adeo verum est de hoc *προβλήματι* ne cogitasse quidem Plutarchum, ut cum a Lampria ejus filio catalogum operum patris confectum habeamus, hunc titulum ne meminerit quidem, quo nihil apertius est Plutarchi foetum non esse, alias Lamprias cum ceteris connumerasset, vide bibl. Græc. Fabric. to. 3. pag. 334. imo ipse laboriosissimus Fabricius, dum Plutarchi opera deperdita recenset ib. pag. 368. hunc titulum sibi prætereundum duxit: & maxime miror Seldenum id non advertisse, qui pro *γνησίῳ* venditavit. In eun-

eundem lapidem impegit Salerius in diatriba de septimo die tom. 5. Academ. inscript. pag. 86. edit. Amstelod. dum pro ejusdem Plutarchi tituli veritate jurat, peccatque in sua commoda, quippe qui satis infirme Seldenum oppugnans tueri adnititur Græcos, Latinosque sextum diem minime coluisse.

Adnotanda reor in his Pseudoplutarchi verbis *σφάλματα* fatis turpia librariorum, quæ Aldum, H. Stephanum, & Seldenum ipsum non vidisse jure conquerendum est: *Διὰ τὴν τῶν ὁμωνύμων τοῖς πλάνητιν ἡμέρας, ἀτάκτῳ ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγμένως ἀριθμοῦσιν*, isthæc sane laborant tum *σωτάξει*, quis enim vero ferat *τάξιν ἀτάκτῳ* pro *ἀτακτον*; ut tirones norunt; imo hunc quartum casum omni regimine desertum cerno: tum sententia, quod facile advertas, si fidus verbum verbo reddas; quare confinge sine periculo, meque vade, *ὃ κατὰ τὴν τάξιν*, ἀλλ' ἐνηλλαγμένως ἀριθμοῦσιν, etenim facile scribæ litterulas inturbabant, ut dictum est pag. 287. hinc in *ἀτάκτῳ* eadem *σοιχεῖα* sunt, ac *κατὰ τὴν* particulam autem *ὃ* fortasse tempus detriverat, cum sententia prorsus expetat. Dio etiam ipse laudato loco dum de iisdem planetis loquitur, easdem voculas adhibet, scil. *κατὰ τὴν τάξιν*. Pro *ἐνηλλαγμένως* rescripti *ἐνηλλαγμένως*, nam verba cum proverbii copulanda sunt: qui Græce sapiunt, an concinne id a me factum sit, judicent, maxime cum quid acuminis præferat *τάξις ἀτακτῶ*, a quo boni Scriptores longe abhorruere.

At nihil magis turbare quiverit, quam verba Philostrati, eum, qui gentium variarum ceremonias ac ritus parum callet; cum hic sophista lib. 3. c. 13. p. 148. Apollonii Tyanæi vitam intexens clare adferat dies fuisse planetis cognomines; ait enim Jarcham Brachmanum principem ei dedisse *Δακτυλὸς ἐπὶ τὰ τῶν ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων ἀστέρων, ὅς φασιν ὅτι Ἀπολλώνιον κατὰ ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν, annulos septem planetis cognomines, eorumque singulos secundum dierum nomina Apollonium gestasse*; at pensitanti attentius verba Philostrati facile occurret ipsum loqui de Brachmanis, atque Indorum gymnosophistis, qui eum morem vocitandi dierum *ἐβδόμῃ* a planetis vel invenere, vel ab aliis gentibus sibi arripuerunt, non vero de Græcis, aut Romanis, qui solummodo dies septenis astris dedicarunt, ut paullo ante ostensum est; idque firmatur ex eo, quod vides Jarcham Brachmanorum principem illos annulos Apollonio dedisse, & hunc Tyanæum virum secundum ritus Indarum gentium usurpasse; nos contrario id unum negamus Grajos, & Latinos unquam dies siderum nomine distinxisse, neque privum exemplum in his reperire est; illud autem fecisse barbarorum ultimos Brachmanos, ac Magos ultro damus, ut ex Philostrato clare eruitur, & Apollonium religiones intestabiles omnes affecisse constat, & inter Indos per diu versatum esse, quo artem incantationum omnium addisceret; vide etiam, si otio abundes, Tillemontium to. 2. part. 1. in vita Apollon. Tyan. Et ne credas rem hanc majori momento firmare me haud satis esse, teneo enim ab Eusebio præpar. Evang. lib.

lib. 5. cap. 14. & habetur in orac. veter. cap. 8. antiquum oraculum, quod a Porphyrio exscripserat, unde luculentissime habeo id genus Magos, sive barbaros sacerdotes dies ab planetis nuncupasse;

Κληῖζειν Ἑρμῆν, ἢ δὲ Ἡέλιον κατὰ ταῦτα
 Ημέρη Ἡελίᾱ, Μήνῳ δ' ὅτε τ' ἔ παρείη
 Ημέρη, ἢ δὲ Κρόνον, ἢ δ' ἑξείης Ἀφροδίτῳ
 Κλήσεται ἀφθέγκτοις, ὡς ἔρε Μάγων ὅχ' ἄριστος,
 Τῆς ἐπταφθόγγῃ βασιλεὺς, ὃν πάντες ἴσασιν.

Invoca Mercurium, & Solem pariter

Die Solis, Lunam vero, quando aderit

Dies, & itidem Mercurium, & etiam Venerem

Invocationibus arcanis, quas invenit Magorum maximus

Septifonæ rex, quem omnes sciunt.

Vides igitur Babylonium regem morem numerandi dies, de quo disputamus, invenisse, simul & arcanas voces invocandi diales planetas. Et gratiam habeo præterea plurimam Andreæ Riveto in disert. de orig. Sabbati cap. 5. qui, ut ea in re nullus tibi subeat scrupulus, mihi verba præstat ab non adhuc edito Scriptore idipsum confirmante: Οἱ περὶ Ζωροάστῳ, ἢ Τ'σάστῳ Χαλδαῖοι, ἢ Αἰγύπτιοι ἀπ' ἀριθμῶ τῶν πλανητῶν ἐν ἑβδομάδι τὰς ἡμέρας ἀνέλεγον, qui Zoroastris, & Hystaspis sectam amplexi sunt Chaldei, & Ægyptii a numero planetarum dies in hebdomade repetebant; locum opportuniorem mihi haud confingere poteram, dicitur enim a Persis Magis, sive mystis vetustissimis Chaldæos, Ægyptiosque ab septenis astris dies nominasse, silet omnino de Græcis, qui re ipsa hunc morem dividendi menses per ἑβδομάδα prorsus ignorarunt, ergo etiam Latini, qui per ternam dierum seriem paullo a Grajis diversam mensem dispensarunt, atque utraque gens cultioris indolis eam hebdomada stellis solummodo ἀνακρίσθαι, ἀνατίθεσθαι, consecrare, ut ait Dio, fatis habuere. Conquerendum hic reor de summi viri Seldeni ἀβλεψία, qui hos Scriptores inviserat, tamen omni cap. 19. laudati operis universas gentes tam barbaras, quam elegantes ab planetis dies nuncupasse edicit, & omnia mihi commiscere visus est, nihilque distinguere accuravit. Igitur ex iis, quæ multis dicta sunt, rem ita verbo transigere possum, Brachmanos Magos dies per hebdomada divisos ab astris primos omnium appellasse, ab his morem eundem ad Chaldæos, & Ægyptios invecum; posterioris ævi Græcanicos, & Romanenses circa Dionis Cassii tempora dies planetaria nomenclatura nunquam donasse, sed dumtaxat ἀνατίθεσθαι, dedicasse, qua triplice distinctione induta, omnia bene conspirant, & Scriptores minime secum digladiantes vides, ac noris, cur neque Græce, neque Latialiter legere sit aliquando, dies Lunæ, Martis, &c. quin intelliges tandem, quare tot virorum doctissimorum, qui de veterum kalendariis, & chronologia præclara fatis ediderunt, quosdam prompte agentes legimus, quosdam vero præfracte negantes antiquos dierum hebdomada

da habuisse; res autem sequestro indigebat, qui diuturnam litem compo-
neret. Interea missos facio non unos auctorum locos, quos ibidem Sel-
denus recitat pro tuendo apud omnes gentes dierum nomine ab planetis,
nam vel levioris ponderis sunt, vel ἀπροσδιόνυσας, veluti versum Antho-
log. ult. epigr. lib. i. edit. Aldi,

Ζῆς, Ἀρης, Πάρις, Μήνη, Κρόνος, Ἡλῖος, Ἑρμῆς.

in quo Theon auctor carminis ordinem adeo confudit, ut nullusdum scire
queat, num de τᾶξεi cælesti astrorum, an de ἑβδομαπικῇ loquatur, quare
frustra est Seldenus, dum illud de dierum nominibus producit.

XII. Hinc unicuique pronum est vestigare, cur uni Christiani Scriptores,
& eorundem litterata marmora sæpe dies a Sole, Luna, &c. indicaverint;
cum enim ipsi καλοκαγαθίας pleni, ac simplicitatis, & rerum cælestium
mysteria potius sapientissime adverterent, quam profanorum Scriptorum
dicta, ac loquendi rationes exacte curarent, accidit, ut rati sint ethni-
cos dies tum Græce, tum Latine appellasse a planetis, quos solummodo
eisdem dedicarant; miror tamen, quare hunc morem Christiani arripuerint,
a quo longe eos abhorreere oportuisset, præsertim cum in profanis volu-
minibus nunquam lætitarint; eique consuetudini tandiu adhæserint, ut
perdiu durarit, donec in *feriarum* nomina, nescio a quo ratio astrorum
dialium immutata sit. Fatendum tamen quosdam ex cultioribus Chri-
stianis Scriptoribus ab dicendi formula, *dies Jovis, Lunæ, &c.* utpote
minime celebrata se temperasse, kalendis, nonis, atque idibus secundum
priscam, bonamque ætatem usos, quos inter lubens accenseas Minucium,
Cyprianum, Lactantium, Prudentium, pigetque Hieronymum ab his de-
fecisse, vid. epist. 150. ad Algasiam quæst. 4. dum nil hæsitans ait: *Heb-
domada . . . quam ethnici idolorum, & elementorum nominibus appel-
lant.* Scio te turbatum esse, quod dixerim Christianos ritum gentium
in dierum appellatione minime calluisse; verum pronum est, cum de re-
bus peregrinis quis loquatur, transversum agi, & ut plura exempla præ-
teream, ipsos ethnicos Græce, & Latine doctissimos, quando de He-
bræorum ceremoniis quid definire aggressi sunt, facile in παραρῆματα la-
psosprehendimus; hinc in non unis suorum voluminum legimus illi-
tum gentem hanc recutitam Sabbati die jejuniis impalluisse, quod con-
tra historiæ fidem esse vel rerum Judaicarum tiro novit, cum Sabbatis
Hebræi quieti solummodo indulserint, comissionibus vero nequaquam
parserint: si hujus erroris testimonia optes, vide Seldenum ibid. cap. 15.
pag. 369. 370. satis mihi sit unum ex Strabone apponere lib. 16. fragm.
pag. 1106. Amstelod. 1708. agente Pompejum in Hierosolymorum exci-
dione expectasse *ἡμέραν νηστείας*, quando Hebræi ἀπέκοντο παντὸς ἔργου.

Quo autem sententiam meam, ignorasse nimirum Græcos, Roma-
nosque septenariam hanc dierum partitionem, melius firmem, mihi ipsi
objicendum duco Tibulli locum lib. i. eleg. 3. v. 17. quem primum repe-
rire satis fui in tot profanis Scriptoribus, ubi *Saturni diei* mentio est:

Aut

Aut ego sum causatus aves, aut omina dira, Saturni aut sacram me tenuisse diem; atque facile repono, me nunquam negasse dies planetis sacros fuisse, uti in Tibullo jam vides, *Saturni sacram diem*, sed dumtaxat inficiatus sum ab eisdem astris unquam appellatos Dionem ipsum vadem sistens. Vel melius dicas Romanos sacra peregrina amasse, Hebræa cum primis, uti sanequam multis præstat Seldenus ibid. pag. 368. 369. & Sabbatum enixe cultum a profanis gentibus; hinc aures nostras obtulerunt poetæ, veluti Ovid. de Arte lib. 1. v. 416. ut ceteros taceam, qui jubet ab amorum furtis abstinendum quibusdam temporibus, *Quaque die redeunt rebus minus apta gerendis Culta Palæstino septima festa Syro*: & alibi canit tritum illud: *Nec pluvias opta, nec te peregrina morentur Sabbata*. Quare Tibulli mens est se ægerrime Roma discessisse, & ut moras neçteret, causatum esse *aves sinistras, dira omina, & diem Saturni*, sive *Sabbati*; ethnici quidem in animum induxerant Hebræos septimo quoque die *Saturnum* coluisse, quare inepte vocitabant vel *Sabbatum*, vel *Saturni diem*: hac in re sat opportunus mihi est Tacitus lib. 5. hist. cap. 4. *Alii honorem eum (septimum diem) Saturno haberi; seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis (Hebræorum) accepimus, &c.* Hinc non mirum, si unus Tibullus semel *diem Saturni* dicat, dum mores Hebræorum commemorat. Et lux est Dioni scribenti de eadem gente sancta, *Καὶ τὴν ἡμέραν τὴν τοῦ Κρόνου καλεσμένην ἀνέθεσαν*, vertitque Reimarus tom. 1. pag. 123. *diemque, quæ Saturni vocatur, dedicarunt*, idest, quod ab Hebræis ipsis vocabatur *dies Saturni*: vides Tacitum, & Dionem in eundem lapidem urgere agentes Palæstinos coluisse Saturnum, ab eoque numine diem appellasse.

Et nunc primum patent luculenter Suetonii verba in Tiberio cap. 32. quæ antehac ingenia exercuere, ubi de Diogene grammatico narrat: *Disputare Sabbatis Rhodi solitus, venientem (Tiberium,) ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per servulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus adstantem nihil amplius, quam ut post septimum annum rediret, admonuit*; patet enim Tranquillum referre, in animo habuisse Diogenem Hebræorum instar septenis diebus, sive Sabbatis scholas solummodo celebrare. Romanos autem hunc numerum dierum nunquam curasse scimus; habuisse eos potius dicas quandam novenorum dierum partitionem, quam ex sat notis eorum nundinis aucupamur; quam etiam suis kalendariis adscribebant: hinc Ovid. 1. Fast. v. 54. *Est quoque (dies,) qui nono semper ab orbe redit*. Cæsar Tiberius, ut grammaticum ἐβροῦζοντα irrideret, gentis Syræ morum se gnarum esse jactans opportune distulit Diogenem salutare cupientem etiam ad *septimum annum*; quod Tiberii responsum falis ac leporis plenum dicas, si advertas ethnicos credidisse Hebræos non solum septimum diem religiosissime profectos, sed septenum quemque annum; quare imperator festive Diogenem ἰδοῦζοντα perstrinxit, atque ἐστάρηχεν.

De cultu ab Hebræis septimo anno exhibito testis vehemens mihi est Tacitus hist. lib. 5. cap. 4. ut cernas, quam bene profani sibi conspirant: *Septimo die* (Hebræis) *otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit; deinde blandiente inertia septimum quoque annum ignaviæ datum.* Nosti jam ex Tacito multa luce Suetonii κείμενον perfusum; quare mecum usque miratus sum hujus historici verba tot importunis commentariis mactata, nec doctissimos interpretes ad Tacitum provocasse, quo abditam sententiam σύν δεινότητι proferrent; & magis mirum dicas Seldenum, qui in laudatum sæpe volumen tot de septimo die, quot nemo antea, aut postea temporis comportavit, licet tanquam gemmas adhuc rudes, nam vel in locum non suum aggesta sunt, vel sibi contraria, ad ea Tranquilli verba adeo obstupefcere visum esse, ut isthæc inclamarit lib. 3. c. 16. pag. 383. *Sabbata sic in usu, ac septimi diei Rhodi! Atque ejusdem mentio, velut rei notissimæ!* illum vero in lucem restituere omnino posthabuit vir summus. Ceterum famosum Justinii locum lib. 36. c. 2. posthabeo appellantis Sabbatum *septimum diem*, cum de Mo- sis tempestate sermo ei sit.

Nollem demum, ut quis valentem Mazochii nostri auctoritatem promptus objiceret, quem salutamus veterum morum callentissimum, atque obstreperet tantum ἀρχαιολόγον in trita sententia fuisse priscos Latinos dixisse *diem Lunæ*, &c. dum in Kalend. pag. 536. col. 2. in adnot. propalam edicit: *Illud vero, quod ad finem sect. 48. Apostolus* (Barnabas) *depositus dicitur* δὲ πρὸς σαββάτου, *altera die sabbati* (pro eo quod nunc dicimus *feria II*, *veteres autem die Lunæ*) *id apertam habet Judæismi significationem*; id mihi objectanti facile reponam cl. Mazochium hac in re communem eruditorum opinionem secutum, atque ob scribendi pernici- tatem, & dicendorum copiam in Seldeni, aliorumque doctissimorum hominum judicium dejerasse; verum neque exempla profert, & ab ethni- cis Scriptoribus vestigare frustra erit.

Atque hæc fortasse prolixiora præter spem, quo præstarem Græcos, ac Romanos usos esse planetarum hebdomade contra cælestem ordinem, & dies non ab astris nuncupasse uti nos hodie, atque olim etiam uni Christiani factitabant, sed solummodo eosdem dies septenis illis Diis dedicasse, ut eorum numine tempora procederent felicius, ac re- gerentur. Hinc in seq. cap. ostendam Deos hosce fidereos summa reli- gione cultos, atque secundum εβδομαπικὴν τάξιν in non unis monumen- tis scalptos me reperisse gratulor; quare Regio huic atramentario iisdem Diis honestissimo & grandem antiquitatem, & pretium conciliaturus sum. Nunc autem ad aliud novum, atque intentatum ἀπόρημα excutien- dum aggredior peræque scitu jucundum, nec minoris mihi curæ, ac ne- gotii staturum, scilicet de dialium planetarum principe, sed, ut eodem felici fidere absolvam, jure mihi verendum est.

*****

C A P U T III.

Saturni, non Solis astrum initium hebdomadi dedisse contra communem opinionem ostenditur. Cur ordo caelestium planetarum in dialem $\alpha\zeta\omega$ inversa sit, nunc primum profertur.

I. **S**aturnum initium fuisse hebdomadis, non vero Jovem contra communem eruditorum sententiam ostenditur: hac in re Chrysostomum argute interpretatur cl. Mazochius. II. Vox Sabbatum in diversa prorsus notione est in veteri, ac audit in novo Testamento, quod nullusdum antehac adverterat. Una Sabbati, $\sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omicron\varsigma$ ignota ante Evangelium. Vocabulum שבת in Levitico appositum librariorum stupore pro שבע . III. Errores tum ethnicorum, tum Christianorum in Sabbati $\delta\iota\alpha\gamma\nu\omega\sigma\epsilon\iota$, in ejusque etymo. Septimus dies nunquam in novo fadere; cur $\sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omicron\varsigma$ dixerit Apostolus. IV. Firmatur Saturnum initium hebdomadis fuisse ex Petro Alex. Tertulliano, & robustius ex Dione. Querele de Reimaro. V. Idipsum fere $\alpha\pi\omicron\delta\epsilon\lambda\epsilon\tau\eta\kappa\omega\varsigma$ habeo ex aenea cymba $\epsilon\beta\delta\omicron\mu\alpha\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$ planetis onusta, quorum princeps Saturnus: hujus cimelii vera ex Porphyrio interpretatio, antehac ignota: Montfauconius notatur: Casaubonus corrupta Porphyrii verba dolose intercidit, & Holstenius inficete vertit; omnia probe conspirant, si restituatur $\epsilon\varsigma \pi\upsilon\alpha\varsigma$ in $\alpha\sigma\tau\epsilon\pi\alpha\varsigma$. Ex hac cymba multa lux capiti I. Genesew. De Jo. Bapt. Passerio querele. VI. Saturnus ierato dierum primus in marmoreo anaglypto, quod perperam interpretatur Montfauconius; hujus etiam $\pi\alpha\rho\alpha\rho\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\iota$ enumerantur in gemma planetaria. Vera hujus gemmae divinatio. VII. Etiam in lucerna Saturnus dialium Deorum agmen agit, quem Scaliger, Petavius, Seldenus, &c. in extimam sedem dejecerunt. VIII. Quæ contra primam hanc Saturni $\alpha\zeta\omega$ concessit Seldenus, facile elevarunt, nam testes producit satis impoliti sæculi. Cur Sol audiat aliquando $\epsilon\beta\delta\omicron\mu\alpha\tau\epsilon\mu\epsilon\varsigma$. IX. Rationum momenta, cur veteres caelestem planetarum ordinem in illum hebdomadis immutarint: Scaligeri, & Bedæ sententia refellitur. X. Duplicem rationem hujus mutationis nobis Dio Cassius prestitit: quedam verba satis interpolata a $\kappa\epsilon\mu\epsilon\tau\omicron$ deturbantur, & quedam affecta sanantur, quod non fecit magnus Reimarus. XI. Dionis mentem non affecutos Wolffium, & Scottum ostenditur: in Keilium, aliosque nostri ævi philosophos animadvertitur. XII. Vera planetarum inversionis ratio antehac tot summis viris, & Dioni ipsi ignota procuditur, ex nova scil. notione vocum $\alpha\pi\mu\omicron\nu\iota\alpha$, & $\pi\epsilon\tau\pi\alpha\kappa\tau\upsilon\varsigma$, quas tantum Pythagoras commendarat. Quid $\alpha\pi\mu\omicron\nu\iota\alpha$ apud Hom. & Hesiodum, nunquam pro concentu, & $\sigma\upsilon\mu\phi\omega\nu\iota\alpha$ & $\alpha\pi\mu\acute{\omicron}\zeta\omega$ idem, ac $\pi\eta\gamma\omega$, cujus etymon est $\alpha\pi\gamma$. XIII. $\alpha\pi\mu\omicron\nu\iota\alpha$ pro $\sigma\upsilon\mu\phi\omega\nu\iota\alpha$ sequioris scholæ Pythagoricæ est. Etiam Chaldeum vocabulum הרמו , unde $\alpha\pi\mu\epsilon\omega\varsigma$ fruticat $\alpha\pi\mu\omicron\nu\iota\alpha$, est consentire. Quedam exempla posterioris ab Homero ætatis Scriptorum, in quæ $\alpha\pi\mu\omicron\nu\iota\alpha$ est partium coagmentatio. XIV. Nummi quidam planetarii illustrantur contra Zosimum, Patinum, Vaillantium, Spanhemium, & Begerum agentes eos addictos ludis secularibus; Apollo nunquam radiatus in his ludis; sed cufos dicas, ut Deos septenos faustos sibi redderent. Spanhemio resistitur Mercurium pro Sole in zodiaco accipienti. Stussius negat secularia munera in nummis, sed nil divinat.

I. **E**X multis, quæ a me superiori cap. comparata sunt pro septenis diebus planetariis numinibus dedicatis, non vero eorum nomine a profanis Scriptoribus nuncupatis, facile colligas thecam hanc calamariam

riam his astris ἐβδομαπκοῖς illustrem antiqua ævitate florere, dum veteres pro siderum religione ac cultu, & quo faustissimi dies sibi volverentur, in vasculis, aliisque instrumentis, quibus utebantur, apposuisse ipse mox ostendam, plurimis æreis & marmoreis collectis monumentis. Nunc magis improbum operæ pretium offertur, quod antehac eruditorum nemini in animum cecidit, num scilicet hæc dierum hebdomas a Sole inceperit, an a Saturno, cum omnes, quotquot evolvi ἀρχαιολόγους, veluti fide sibi præstita, membranis suis illeverint Solem, non vero Saturnum, præcipua vi ac potentia dies rexisset, atque audivisset ἐβδομαγέτην, eaque opinio adeo omnium præcordiis insedit, ut fama, sermonibus, ac doctis voluminibus trita sit, ac celebratissima. Ipse vero ope hujus atramentarii nunc primum patefaciam Saturnum primam ἐβδομαδῶ dialis sedem jure occupasse, Jovemque jure ab ea deturbabo; quam quidem προτιμήσιν fide sublestissima sat sæculorum usurpasse deprehendi; patremque, ut quondam ἀνίκητῶ, καὶ ἀκηδῆς . . . βίη καὶ χερσὶ δαμιάσας πηλὸς Ξελάου ausus est, Hesiod. Theog. v. 489. & nunc etiam in extimum planetarum dialium locum detrusum cernimus. Interea legentes vellem non tam cito juratos in tot vetustatis doctissimos magistros, saltem ea in re sibi parum ampliandum exputant, dum rationum momenta, ac prisca documenta perlectitent. Id autem me clare contra ingentem adversariorum doctissimorum vim præstaturum recipio: & si nihil boni aliud rei litterariæ hoc vasculum intulerit, quam ut veterum dierum forma, ac ratio noscatur, una hac re illius pretium grandius increscit, & longe dignius Rege se prodit.

Nullus ambigat, quin septem dierum partitio apud gentes omnes religiose culta ab Hebræis ortum traxerit, a quibus Brachmani fortasse primum, ut pag. 301. dictum est, inde Ægyptii, Dione teste edit. Reimari to. i. p. 123. quod multo ante id etiam nos docuerat Herodotus lib. 2. c. 82. Καὶ τὰδε ἄλλα Αἰγυπτίοις ἐστὶν ὁρίζομενα· μετὰ τε καὶ ἡμέρῃ ἐκάστῃ Θεῶν, ὅτε ἐστὶ, quem historici locum non vidit Seldenus: inde ad omnes gentes morem hunc dimanasse ibid. testatur Dio; & idem vir summi nominis Seldenus non in unis capp. lib. 3. aggestis undequaque Scriptorum utriusque linguæ auctoritatibus firmare adnitus est. Quod cum ita se habeat, & profanæ gentes in dierum τάξει amarint ἐβριάζειν, facile eruo Saturnum, non Solem in ea serie primum locum acquisivisse, cum Sabbato ab sancto hoc populo primam sedem tributam in hebdomade primus ipse vidisse visus sim: & pag. 313. ethnicos vocem Hebræam *Sabbatum* peræque valere, ac Saturnum credidisse jam præstiterim. Hujus nostræ sententiæ fundum do ἐβρύσπῃ doctissimum Hieronymum, in quem hac in re non jurare piaculum reor: *Unam Sabbati*, inquit epist. ad Hedibiam qu. 4. p. 171. to. 4. edit. 1706. Paris. non vero ad Algasiam, uti inquit Seldenus p. 417. *dies dominica intelligenda est, quia omnis hebdomada in Sabbatum, & in primam, & secundam, & tertiam, & quartam, & quintam, & sextam Sabbati dividitur, quam ethnici idolorum, & elementorum nomi-*

nominibus appellant: igitur secundum Hieronymum Sabbatum olim erat initium hebdomadis, a quo feni dies reliqui per suos numeros vocitabantur, desinebantque in sextum; quod Sabbati festum, si postremam dierum sedem obtinuisset, *septimi* nomine in novo fœdere donatum esset. Clarius id adstruit Chrysost. to. 5. p. 525. an. 1724. Διὰ τὸ το μέγαλη καλεῖται ἐβδομάς, καὶ ὡς περ αὐτὴ κεφαλὴ τῶν λοιπῶν ἐβδομάδων, ὅτι ταύτης κεφαλὴ τὸ σάββατον τὸ μέγα· καὶ κατὰ περ ἐν σώματι κεφαλὴ, ὅτι ἐν ἐβδομάδι τὸ σάββατον. (hic etiam locus Seldenum fugit:) vides Chrysostomum edicentem apertissime *Sabbatum principium esse hebdomadis, sicut caput est corporis initium*. Cum autem antehac doctissimi quique exputarint Sabbatum extremum septem dierum exstitisse, arctissimas in incitas se coniecere, & verba Chrysostomi mire, & non sine πολυπραγμοσύνη interpretati sunt, dum eorum animis altius infederat, uti est hodiedum, Sabbatum audivisse olim etiam hebdomadis finem. Quare memini me cursim legisse longe aliter patriarchæ hujus verba interpretatum esse Mazochium, ni fallor, in præclarissimo opere kalend. tom. 3. dum typographus schedas ab erroribus purgaret, hinc pagellam adnotare haud mihi licuit, nam dum hæc scribo, non adhuc tomus hic publicæ usuræ factus est, quare ope indicis verba summi viri facile reperies voce *Sabbati*: in eo autem Mazochii sententia versatur, ut Chrysostomus ideo appellarit Sabbatum initium, siue κεφαλὴν hebdomadis, licet sit *cauda*, ut ipse loquitur, quia in eo veluti concludebantur, qui præcedebant, feni dies; & sicuti voces *summa*, & *conclusio* sæpe pro principio adhibentur, cum revera extremum quid adnotent, ita etiam Sabbatum, eo quod summam & conclusionem ceterorum dierum complectebatur, vocitari poterit eorundem κεφαλὴ. Verum quisque mecum conjurabit de aperta & plana sententia Chrysostomi, & Mazochium argutissime & subtiliter disputare, & quod apertum, & rectum est, nimis involvere, ac contorquere; cum e contrario omnia æqua sint, atque expedita, si Sabbatum septenorum dierum initium facias, uti ratum jam est, & ex dicendis etiam atque etiam constabit, dummodo vulgari opinioni Sabbatum hebdomadis fuisse finem ac caudam nuntium remittas; præsertim Hieronymo nuper laudato clare edicante, *Quam* (hebdomada) *ethnici idolorum, & elementorum nominibus appellant*, ipseque mox Saturnum etiam apud profanas gentes, qui idem ac Sabbatum est, diebus ἐβδομακοῖς præfuisse, in eisque enumerandis ab ethnicis gentem sanctam haud defecisse evidentissime patefaciam.

II. Pro re nata sat implexas quæstiones de voce duplici nim. *dies septimus*, & *Sabbatum* enodandas reor, antehac fortasse ob rei difficultatem, aut potius oblivionis incuriæque gratia posthabitas; mihi que semita aperitur, quo quibusdam objectionibus eam obviam. Porro apud Hebræos circa extremam Machabæorum tempestatem Sabbatum hebdomadis principium fuisse, & antiquiore ævo frequentissime *septimum diem* salutatum fateor. Et ut brevis sim, evolve omnes novi Testamenti membranas, nunquam sane

offen-

offendes Sabbatum appellari diem septimum, jam enim his temporibus evaserat dies primus; hinc factum est, ut ipse animadverterim in unis sanctis novi foederis libris dictiones illas *una Sabbati, altera Sabbati, &c.* reperiri, propterea quod Sabbatum ipsum jam hebdomadis dies princeps salutabatur, quas in veteri instrumento ne semel quidem invenire est: uti apud Christianos audit *Dominica* hebdomadis primus dies, & nomina feriarum usque ad sextum ascendunt, ita & Hieronymus post Sabbatum Hebræorum usque ad sextam loco paullo ante laudato enumeravit. Neque quis mihi molestus sit, eo quod in titulis psalmi 23. *prima Sabbati*, & psalmi 93. *quarta Sabbati* inscriptum legatur, hinc eas *φράσεις* esse vetustissimas opponat, nam norunt universi nihil sanæ fidei, nec antiquioris manus esse illorum titulos; imo ceteris argumentis dubitandi de eorundem *γνησιότητι* nunc primum hoc alterum, & certius addas. Si vero expostules, quo pacto reliquos ab Sabbato dies vocitarint Hebræi ante novi foederis tabulas, quoniam eæ dicendi formulæ *una Sabbati*, & *quarta Sabbati*, &c. Christo jam nato effictæ sunt, exstare ajo vice multiplici in Mosis membranis, quod expetis, atque ita conceptum reperi, veluti Levit. 23. 15. *ספרתם ממחרת השבת, Numerabitis a crastino Sabbati*, & hic etiam Sabbatum vices & jura veluti primæ diei exhibet.

Nec minus operæ pretium est advertere vocem *Sabbatum* uno novi foederis *ἀγογγράφων* tempore adhibitam pro tota hebdomade, uti Act. 17. 2. *Per Sabbata tria differebat*, & Luc. 18. 12. *Jejuno bis in Sabbato*, & sexcenta id genus. At anteriori ævo diem septimum dumtaxat valuisse constat: evolve utriusque testamenti membranas, eamque constantem distinctionem Prophetas, & Evangelistas servasse mihi fidem te daturum pro re certa teneo. Contra hanc veram, licet novam sententiam scio valide resistere Levitici verba 25. 8. ubi Deus jubilæum indicit Hebræis *post septem Sabbata annorum*, i. e. post 49. annos, *שבע שבתות השנים*, ubi aperte evincitur vocem *שבת*, *Sabbatum*, sumi a Mose pro ipsa omni hebdomade, uti in novi foederis libris. Verum non tam cito animum despondeo, propterea quod, cum innumerabiles *θεοπνεύτων* Scriptorum loci mecum conspirent, hæc priva Levitici verba adversantur. Quare ne te multis teneam, confinge sine periculo illud *שבתות*, *Sabbata*, in priscam, veramque vocem *שבעות*, *hebdomades*, quam uno apice discriminatam vides, eritque proba, & prisca sententia, post septem *hebdomadas* annorum; tenuissima elementi mutatione constans sibi usque erit Moses, qui soli *septeno* dierum *שבת* addixerat. Errorem hunc certe in Leviticum subrepisise novi, vel a vicinitate soni ambarum vocum *שבעות*, & *שבתות*, vel ab posterioribus exscriptoribus, quando jam vocabulum *שבת* in notionem *hebdomadis* desciverat. Hanc meam non posthabendam medelam cumulate juvant Hellenistæ interpretes, qui profecto legerant *שבעות*, in iis enim legere est *ἐπὶ τὰ ἑβδομάδας ἑτῶν*, non vero *ἐπὶ τὰ σάββατα ἑτῶν*, qui quidem ita vertissent, si *שבתות* illitum reperissent.

Cum

Cum his viris LXX. conjurat Hieronymus, qui Latine apposuit ibidem *hebdomas*, non *Sabbata*. Demum etiam Chaldaeus paraphrastes, (non autem mihi otium est ceteros invifendi,) probe transfudit Hebræum fontem in שבע שבתות, æque ac nos affectum locum sanavimus. Ratum igitur dicas Evangelistarum ævo τὸ *Sabbatum* novam tum principii septem dierum, tum totius hebdomadis notionem induisse, cum antea pro die extimo ejus periodi haberetur; & fortasse non male Levitici verborum difficultatem diluimus.

III. Neque in animum inducas, quo firmem aliter in vetere, aliter vero in novo fœdere vocem *Sabbatum* significasse, me non fatis esse, ut divinem, cur pauci ethnici Scriptores aliquando hunc diem contra meam sententiam *septimum* appellarint, uti semel Ovid. pag. 313. a me laudatus *Culta Palæstino septima festa Syro*, & Sueton. in Tiber. c. 32. dum ait Diogenem *Sabbatis* docere solitum fuisse, quæ & *septimos dies* vocat. Atque haud scio, an vestiges aliud exemplum ex profanis libris, quod iis, quæ de duplici *Sabbati* notione statui, adversetur; plurimum enim olei & operæ absumptum est in eorum utriusque linguæ voluminibus excutendis. Porro cordatum virum frangere minime debent bina hæc dumtaxat testimonia, cum e contrario pro tuenda nova *Sabbati* διαγενώσκει plenæ sunt membranæ Evangelistarum, atque Ecclesiæ patrum, ac conciliorum; imo breves id genus reliquiæ magis sistunt antiquam, atque unicam ejus vocis significationem.

Verum ut directo respondeam, concedam oportet non adeo deperiisse ingenitam & avitam vim *ῥῆσις Sabbati* pro ratione *septimi diei*, ut nunquam omnino adhibitam contendam; vel melius dicendum ethnicos linguæ Hebræorum ignaros, quibus hujus gentis sanctæ mores, & sacra prorsus occulebantur, in ritibus sibi peregrinis enarrandis longe hallucinatos esse, vide præ ceteris Tac. init. lib. 5. hist. ita etiam in voce *Sabbatum*; etenim inaudientes ab Judæis Hellenistis, horumque forsan liberos etiam læstitantes æque *Sabbatum*, atque *septimum diem* immensis laudibus concelebrari, rati sunt Hebræam *ῥῆσις Sabbatum* adnotare hunc numerum, non vero quod re ipsa valet, *requies* scilicet; quare hoc errato abducti diem Saturni, sive *Sabbatum* dixere *diem septimum*, non porro quod ipsis septima vere lux esset, nam firmum est primam ethnicos fecisse, sed ob fraudem vocis *Sabbati*, quod *septenum* quid notare expectarunt; alias nobis illuderent nunc in prima dierum τῶνδε hunc Deum locantes, nunc in extimam detrudentes. Aberrasse autem veteres in hac *Sabbati* διαγενώσκει certum est, nam Lactant. lib. 7. c. 14. ait: *Hic est ille dies Sabbati, qui lingua Hebræorum a numero nomen accepit*, cum vel tiro noscat τὸ שבת esse *quies*. Lactantio addes Theophilum Antiochenum lib. 2. ad Autolycum, modo hoc opus ejus Scriptoris γνήσιον admittas: *Hic dies, qui ab Hebræis Sabbatum vocatur, Græce si quis nomen interpretatur, septimus dicitur: hoc nomine mortales omnes diem istum*
ap-

appellant, at nominis causam nesciunt plerique; sed ipse Theophilus sermonis Hebræi se prodit ignarissimum. In eundem lapidem etiam quosdam Græculos impegisse conqueror, veluti Vettium Valentem Antiochenum, (de quo Scriptore paullo inferius,) in titulo: Ὑπὲρ ἑπταζώνος, ἢ τοῦ σαββαπνῆς ἡμέρας ἀπὸ χειρὸς, de heptazono, sive de die septenario canon facilis; palam vides apud Vettium eandem vim inesse vocī σαββαπνῆ, ac ἑβδομαπνῆ, adeo hominum menti inhæserat *Sabbatum* peræque valere, ac *septenarium*. Haud mirum igitur, si Ovidius, ac Suetonius *Sabbatum* vocitarint *diem septimum*, quando idipsum habes a Christianis Hebræam linguam minime callentibus; neque hinc colligere est & Saturnum, & *Sabbatum* ob duorum ethnicorum σάββα diebus hebdomadis non præfuisse. Scio præterea Josephum lib.2. contra Apion. §.3. p.494. edit. Avercamp. appellare *Sabbatum* ἑβδομάδα, *septimum diem*; verum Hebræus hic cultior præ ceteris secutus est φράσιν antiquam, & Prophetarum loquendi modum; sicuti etiam Paullus semel *Sabbatum* vocavit *diem septimum*, eo quod usus est Moysis verbis, vid. epist. ad Hebr. 4. 4. Dixit enim in quodam loco (Gen. 2. 2.) de die septimo: Et requievit die septima ab omnibus operibus suis, ceterum in reliquis epp. unicum vocabulum *Sabbatum* tibi præsto est: imo adeo Apostolus ab *septimo* abhorruit, ut novam dictionem cuderit, σαββατισμός scilicet pro ἑβδομάς, ibid. v.9. Cl. Mazochius pag.68.&69. kal. præclara satis de Sabbato adnotavit, sed ingenii mei viribus haud æqua reperi, rogaris ut tutemet legas; verum vir magnus alibi se ea luculentius explicaturum spondet.

IV. Ut autem, quæ de duplici nuper detecta in sanctis libris τῷ *Sabbati* notione, συντόμως contraham, quæque longius protrahere quivissem, nisi prolixiora viderentur, ostensum est hujus vocis vim priscam, nempe *septimi* in binam diversam significationem, nimirum tum diei primi hebdomadis, tum uniuscujusque ex diebus ejusdem periodi, descivisse Apostolorum ævo; ut magis firmarem Saturnum apud ethnicos fuisse principem ἑβδομάδος, eo quod etiam apud Hebræos *Sabbatum*, quod profani Saturnum interpretati sunt, vid. pag.313. in eadem prima sede fixum ubique ex novi foederis membranis constat. Utinam antehac tot ἑρμηνευταὶ interpretes isthæc adnotassent, non exiguo labore mihi levato gratularer.

His animadversis de Hebræorum hebdomade, quatenus ad Saturni πρωτεύον spectant, & veluti feminibus quibusdam jactis, reliquum nunc est, ut ex certioribus & vehementioribus documentis undequaque corrasis ab Græcis mixtim, Latinisque Scriptoribus hoc astrum in dierum digestionem non extimam, sed principem τάξιν, ut in nostro atramentario, occupasse ostendam, & res fere ad ἀποδείξιν accedet. Et conquerendum mihi est de Allatio in disert. de dominic. & hebdomadib. Græcor. a quo plurimum opis sperabam, de hoc dierum negotio vix pauca attigisse, sed vix tolerando labore totum ad hebdomadas Christianorum descivisse.

Primum testem advoco Petrum Alexandrinum in Isagoge Apotelesmat.

mat. Περὶ τῆς πολεῦντος, καὶ διέποντος, *de planeta possidente, & administrante*: Ὁ αὐτὸς ἄς-ήρ (Κρόνος) κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται, καὶ πολεῖ ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεῖ, καὶ διέπων· τὴν β παραδίδωσι τῷ γ, καὶ λέγομεν τὴν β ὥραν, ἢ πολεῖ, καὶ γ διέπον, *ipse (Saturnus) dominus est diei, & possidet omnem diem; quin & horam primam non solum, ut dominus possidet, verum etiam sibi ipsi regiminis ministeria præstat; secundam vero horam tradit Jovi, & dicimus horam secundam, possidente quidem, & dominante Saturno, sed ministerium præstante, & procurante Jove*. Vides jam Petrum, quicumque is fuerit, veterem disciplinam nobis obtrudere de dominio planetarum in dies septem, & contra de horarum servitio, & ministerio sideri diurno exhibito; quæ ambo ut explicet, bene admodum ab primo hebdomadis die incipit, a Saturno scilicet; etenim si Saturnus ultimus dies audisset, sane ἄλογον, atque ineptum se probasset Petrus hic Alex. qui hæc astrologicas nænias venditans ab ultimo, non a primo, uti ratio ordinis jure postulat, occæpisset. Neque reponas hic Saturnum accipi, uti primum astrum, non vero ut diem principem, nam reponam Petrum hunc Alex. apertissime accipere septena isthæc astra quoad dierum rationem, non vero quoad cæli ordinem, ait siquidem Saturnum *regere omnem diem κύριον, καὶ πολιτεύοντα ὅλην τὴν ἡμέραν*.

Verum mihi supersunt locupletiora testimonia, quorum ope Solem a primo loco deturbem, licet longissimo tempore adversus Saturnum patrem contra jus fasque invaserit: Tertull. Apolog. c. 16. p. 17. an. 1641. gentes Christianis convicia ingerentes ita alloquitur: *Æque, si die Solis lætitiæ indulgemus, alia longe ratione, quam religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui die Saturni otio, & victui decernunt, exorbitantes & ipsi ab Judeorum more, quem ignorant: fatetur propalam hic Tertullianus Christianos diem Solis, sive dominicum sancte celebrantes secundo loco, i. e. unico die ab eo, qui Saturni est, ab ethnicis discrepare; igitur si gentes in hujus principis planetæ festo uno die Christianos prævertebant, necesse est Saturnum ἀμέσως diei Solis anteivisse, ut primum, non ut septimum; tunc etenim dixisset Tertullianus septimo loco distamus; noverrat ipse ob religionem dominicæ resurrectionis Sabbatum, seu Saturni diem hebdomadis principem, quo otio, & victui indulgebatur, in sacratius festum immutatum, translatumque in subsequenter Solis diem, quo mortis victor Christus dominus ab inferis emerfit: & nemo assereret in præsentī dierum enumeratione, in quibus Solis primus est, ordine ὀπισθοπέρῳ, Saturni, & Veneris dies secundo, & tertio loco ab Sole abesse, sed sexto, & septimo distare. Tertullianus ipse majorem lucem sibi præstat in opere ad Nation. lib. 1. c. 13. p. 39. Vos certe estis, qui etiam in latrunculum septem Deorum Solem recepistis, & ex diebus ipsorum prælegistis, (i. e. Saturnum primum dierum elegistis, ea enim est vis τῆς prælegistis,) quo die. . . otium, & prandium curetis. . . Quare ut ab excessu revertar, qui Solem, & diem ejus nobis exprobratis, agnoscite*

vicinitatem ; non longe a Saturno , & Sabbatis vestris sumus . Vides jam gentes fixisse primum diem hebdomadis sub Saturni tutela , quare jure morem sui temporis expressit nostri atramentarii artifex , cum hunc Deum prima fede donarit .

Verum ex profanis ipsis historicis rem robustius , imo παντελῶς firmemus , quos nullus neget probe feriem dialium Deorum calluisse : porro veluti magnus Apollo mihi sit Dio Cassius , qui docte , atque apertissime horum astrorum τάξιν describit , Solique secundum diem , & tertium Lunæ ab Saturno planetarum duce consecrat pag. 124. edit. Reimari : Τὰς ὥρας τ' ἡμέρας , καὶ τ' νυκτὸς ἀπὸ τ' πρώτης ἀρχάμεν ὁ ἀρχαῖος , καὶ ἐκεῖναι μὲν τῷ Κρόνῳ διδῶς , τὴν δ' ἔπειτα τῷ Διὶ , καὶ τρίτῳ Ἀρεὶ , τετάρτῳ Ἡλίῳ , πέμπτῃ Ἀφροδίτῃ , ἕκτῳ Ἑρμῇ , καὶ ἑβδόμῳ Σελήνῃ , κατὰ τὴν τάξιν τῶν κύκλων , καθ' ἣν οἱ Αἰγύπτιοι τοιαύτῳ (Reimarus αὐτῇ) νομίζουσι , καὶ τὸ καὶ αὐθις ποιήσας . πάσας γὰρ ἔστω τὰς τέσσαρας καὶ εἴκοσι ὥρας περιελθὼν ἀρήσεις τὴν πρώτῃ τ' ἐπίσης ἡμέρας ὥραν ἐς τ' Ἡλίον ἀφικνεμένῳ . καὶ τὸ ἐπ' ἐκείνων τῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσι ὥρων κατὰ τ' αὐτὸν τοῖς πρόσθεν λόγον πράξας , τῇ Σελήνῃ τὴν πρώτῃ τ' τρίτῃ ἡμέρας ὥραν ἀναθήσεις . καὶ (Reim. καὶ) ἔτω καὶ διὰ τῶν λοιπῶν πορεύσῃ τ' προσήκοντα ἑαυτῇ Θεὸν ἐκάστη ἡμέρα λήψεται . ταῦτα μὲν ἔτω παραδέδοται . *Horas tam diei , quam noctis a prima enumerare incipiens , & primam illam Saturno attribuens , secundam Jovi , tertiam Marti , quartam Soli , quintam Veneri , sextam Mercurio , & Lunæ septimam secundum ordinem orbium , quem Ægyptii definiunt , & hoc aliquoties faciendo , ubi ita per omnes quatuor & viginti horas circumiveris , primam subsequenter diei horam Soli obtingere invenies : & idipsum per easdem quatuor & viginti horas secundum superiorem rationem faciens , Lunæ primam tertiæ diei horam sacrabis : atque hoc pacto si reliquas excurreris , congruentem sibi Deum quælibet dies accipiet : atque hæc quidem ita nobis tradita sunt .* Prolixiorem locum apposui , ad eorum , quæ dicimus , meliorem intelligentiam , & ut cogites Dionem negotium planetarum serio egisse : vides jam Soli assignari primam horam ἐπίσης ἡμέρας , sequentis diei post Saturnum , & Lunæ primam τ' τρίτῃ ἡμέρας , diei tertiæ ; notumque est ex hac computandi ratione Deum , cui prima sacrat diei hora , regere solidum diem , uti belle expressit Petrus Alex. nuper laudatus , ὅλῳ ἡμέρῳ ποιεῖν . Agendæque gratiæ Dioni , qui cum Regio atramentario conjurat ; etenim intuemur Auroram , sive Solem secundæ vasculi faciei affixum , & Lunam tertiæ , & primæ Saturnum regem , ita ut omnium extrema sit Venus . Nullus igitur posthac artificii irascatur , tanquam dierum hebdomadis ignarissimo ; sed nostri avi Scriptorum stuporem castiget , qui veterum testimonia incuriosi leſtitarunt , & nescio qua injuria Jovi , non Saturno dierum , ac Deorum patri principem in hebdomade sedem tribuerint . Liceat mihi hic mirari , Reimarum litterarum Græcarum opibus florentissimum in selectis in Dionem adnotationibus non pauca de planetis apponere ex Selde-

Seldeno præsertim corrogata, atque laudare bene multos, qui de hac Deorum serie scripserunt, nihil de Saturno hebdomadis primipilo suspicatum esse, licet hunc Deum aperte septenorum numinum dialium ducem dicat Cassius: valuit enim apud summum virum perquam ingens numerus Scriptorum pro Jovis principatu jurantium, ut tantam a Dione lucem pro Saturno ἑβδομαρχίῃ intueri haud satis fuerit.

v. Porro ut rem perpetua constantia roboremus, marmorum, atque æneorum monumentorum ope firmanda est: porro ab temporis malignitate, & ab quorundam hominum contra pretiosissimas vetustatis gazas furore servatum est æneum vasculum in cimeliarchio Domini Bon ex primis senatoribus in Fisci regii curia Monspelienfi, quod instar scaphæ exiguæ est, gestatque septem dierum Deos eadem τάξει & ordine, quo visuntur in hoc Regio atramentario, atque agmen ducit Saturnus: Montsauconius, qui hanc margaritis contra cariorem supellectilem in lucem protulit in Antiq. explan. supplem. tom. i. pag. 37. schem. 17. in hujus cimelii admirationem rapitur, atque inquit, *nusquam simile cimelium se vidisse hætenus*; ac longe præstantius est vasculum nostrum, ubi non protomæ planetarum, sed hi omni parte perfecti, argenteique renident. Aggerit vir clarissimus ad illustrandam naviculam Diis onustam vulgaria quæque, & quæ ad rem sanequam parum faciunt; nam totus est in icunculis designandis, quæ sunt vel tironibus notæ; de hebdomade, & ordine siderum parum sollicitus, cursimque notat; *Veteres, ut videtur, a Saturno hebdomadam incipiebant*, & quod certum est, dubii plenus profert; & miror testem vocare Dionis locum pro Jovis principatu, qui luce clarius asserit Soli secundum, tertium Lunæ diem sacrasse veteres; recte igitur ex hac ærea scaphula concludam firmari magis magisque ethnicos dialibus Diis præfecisse Saturnum, & hujus cimelii, & atramentarii artifices bene conspirasse, ut

pote temporum mores exprefferant. Ecce tibi schema; cui autem usui foret isthæc navicula, inferne suo loco apponam, quando de nostri atra-

mentarii domino fermo mihi obtigerit; in præfenti paucis accipe rationes, cur hæc numina scaphula convehantur, quod pro sui ratione instituti præstare debuerat Montfauconius: atque iterum querelæ mihi sunt de magno Reimaro ad hoc cimelium ibidem provocante, attamen ea de re nihil legentes docuisse me piget.

Hæc in cl. Montfauconium vix exscriperam; cum legenti mihi, ut moris est, Athenæi libros, obvia facta est vera hujus cimelii interpretatio, & scaphulam hanc septem planetarum in poculum inverti jubeo, facem mihi præferente Casaubono in animadv. in Athen. pag. 789. & 790. qui porro, exquisita tum sacra, tum profana ex variis Scriptoribus corrasa supellectile, inquit finxisse olim veteres Herculem poculo pro navi usum fuisse: Solem etiam ad occidentem ab oriente vehi poculo, sive cymba; nam olim utriusque linguæ Scriptores eodem cymbæ nomine, & figura poculum donarunt, & navigium: inde etiam ortum esse ait Casaubonus philosophos de Sole, & Luna disputantes nomen *disci* usurpare. Cumque vir summus bene multa de navigio Solis, & Lunæ aggefisset, tandem concludit: *Cum didicissent antiquissimi mortalium, vel e libris Moſis, vel e sermonibus majorum Spiritum Dei incubare super aquas, veritatem hanc miris commentis deformarunt.... Quam ob causam Ægyptii Dæmonas, Solem, & celestia corpora alia, ut navigio vecta pingebant: profertque locum Porphyrii de antro Nympharum: Νύμφας & Νάϊδας λέγομεν, καὶ τὰς τῶν ὑδάτων προεσώσας διωάμεις ἰδίως ἔλεγον & καὶ τὰς εἰς γένεσιν καπῆσας ψυχὰς κοινῶς ἀπάσας ἡγέοντο γὰρ προσζάειν τῇ ὕδατι τὰς ψυχὰς θεοπνύοντι, ὡς φησὶν ὁ Νεμῆνι Θεὸς διὰ τῆτο λέγων καὶ ἡ Προφητὴν (Μοῦσῃ) εἰρηκέναι ἐμφέρεσθαι ἐπάνω τῇ ὕδατι Θεὸς πνεῦμα. Τὰς τε Αἰγυπτίους διὰ τῆτο καὶ τὰς Δομήμονας ἀπαύτας ἔχ' ἐσάουσι ἐπὶ σερειῶ, ἀλλὰ πάντας ἐπὶ πλοῖσι, καὶ ἡ Ἥλιον, καὶ ὁμῶς πάντας. huc usque Casaubonus exscripsit Græca Porphyrii, reliqua ad rem apprime conducentia posthabuit vir ἑλληνικώτατος, utpote fœde corrupta ab amanuensibus, scilicet, ὅς τις εἶδέναι χρὴ τὰς ψυχὰς ἐπιποτῶμένους τῇ ὑγρῇ τὰς εἰς γένεσιν καπῆσας apponam Lucæ Holstenii interpretationem, qui neque librorum oscitantiam advertit, quare postrema ejus verba nullam præferunt sententiam: *Nymphas vero Naidas proprie vocamus virtutes aquis præsides, sed & communiter omnes animas generationem subeuntes appellabant; quas aquæ, quæ divino Spiritu fovetur, assidere putabant, ut ait Numenius: ideoque Prophetam dixisse Spiritum Dei ferri super aquas. Ægyptios quoque hanc ob causam omnes Dæmones non in solido stabilique statuere, sed super navigium: ipsum quoque Solem, & omnes omnino, quos animas in generationem descendentes humore invadere sciendum est. Vides jam postrema verba tum Græce, tum Latine ne Ædipodem quidem divinaturum; & primum miror Holstenium ὁμῶς fudisse in omnino pro pariter: deinde ἐπιποτῶμένους τῇ ὑγρῇ τὰς εἰς γένεσιν καπῆσας vertisse in generationem descendentes humore*
*invad-**

invadere pro animas ad generandum descendentes in humido volitare. Verum nodus omnis hæret in voculis ἔς πῶς, quæ mentem Porphyrii, & sententiæ vim omnino occultant: eas facile, & minima mutatione & Holstenius, & Casaubonus in genuinam veramque vocem restituere potuissent, idest ἀσέρας, quos necessario cum τὸ Ἥλιον conjunxerat Porphyrius; quare post ἀσέρας apponenda est πλεῖα σιγμῇ. & ita vertendum: *Ægyptios quoque hanc ob causam dæmonas omnes non in solido stabilique statuerunt, sed universos super navigium; & Solem ipsum, & simul omnes planetas;* & adjecta σιγμῇ, Scire oportet animas in humido volitantes ad generandum invadere. Atque ita mens Porphyrii sibi constat, ac ima fummis belle respondent. Casaubonus nodum intercudit verba Porphyrii dimidiata apponens, cum sexcenta his salebrosiora ubique confingat, explanetque.

Sed ad æneam nostram sive cymbam, sive potius poculum redeamus: & primo conquerendum est Montfauconium virum miræ lectionis hunc famosum Porphyrii locum latitasse, atque doctas non vidisse Casauboni animadversiones, quæ hoc cimelion quanquam astris onustum luce multa offundunt. Inde pro re certa habes artificem hujus ænei vasculi theologicis gentium, & Ægyptiorum deliramentis fucum facientem expressisse septem planetas omnes in cymbula, & per aquas vectos: eamque fabellam effictam esse, & male detortam ex veris sanctorum librorum oraculis, docente id nos Numenio Pythagoricæ hæreseos filio: quare posthac nullus dubito, quin quisque fateatur certum hujus metallicæ scaphulæ, aut poculi interpretamentum, mentemque artificis.

Præterea longe miratus sum tot tantosque viros orientalium litterarum gaza ditissimos, cum sacram genesis perpetuis commentariis onerassent, ad illustrandum versum 2. cap. 1. hunc Porphyrii locum minime usurpasse; atque haud scio, cur hæc περιθρύλληται verba præsertim ὕδωρ θεόπνοον, atque πνεῦμα Θεῶν ἐμφέρεται ἐπάνω τῷ ὕδατι ab Numenio non exiguæ vetustatis philosopho a Mose exscripta minime accurarint, quæ sane pluris æstimanda reor, quam illa bene multa, quæ ex ethnica philosophia, & pœsi ad eum locum explanandum aggesta sunt a Grotio, Clerico, & Calmetio, &c. vid. etiam crit. sacr. imo vox obscuritatis, & contentionis plena מַחֲרִיב, ἐπέφερετο, ferebatur, σωιέθαλπε incubabat, insufflabat, supervectabatur, &c. ex Numenio multum lucis mutuaretur; sicuti etiam verba Jobi 9. 8. *Qui (Deus) graditur super fluctus maris.* Verum hæc in præsentī pensī mei non sunt; fatis mihi sit æneam cymbam planetis onustam cum Deorum Regii atramentarii τὰ ἔχει opportune comparasse; & cur in poculo, vel scaphula vectentur, divinasse. Venia hic mihi sit, si conquerar de Passerium πολυτίσσορα, qui in nunquam affatim laudanda diatriba de Transvectione animarum multa de equis eas convectantibus ab aliis jam occupata protulit, nihil vero de cymba, sive poculo, & maritima transvectione edisseruisse; vide hujus ἔξοκωτάτης viri to. 3. de gemmis astriferis. Demum ne mihi tandiu obstrepent quidam minuti inge-

ingenii ecclesiastici viri, & futile inclament, & levidense versare profana exemplaria, & monumenta, si ex eisdem tantum lucis hauriamus ad firmanda, & honestanda sanctorum voluminum oracula.

VI. Sed marmora invisamus, nam huic sententiæ meæ adserentis Saturnum esse principem dierum fors arridet undique. Liber m. sc. exstat in bibliotheca S. Victoris Parisien. qui fuerat viri undequaque cl. Peireschii; in hoc cernere est depictum fragmentum fortasse non exigui lapidis ornatum monstroso venti capite: deinde circuli partem inspicies cum planetis dialibus, sed ordine alterno dispositis, scilicet Saturnus superne, in primaque sede, inferne Apollo, sive Sol; superne Luna, inferne Mars: inde eodem ordine Mercurius, & Jupiter cornutus: superno, extremoque loco Venus. Hoc schema idem Montfauconius in supplem. antiq. tom. 1. pag. 48. minus curate interpretatur; sibi que indulget artificem quatuor planetas, uno semper intermedio relicto, ad arbitrium scalpisse; tria autem inferna numina esse duo zodiaci signa, Geminos scil. puellus, & partem capitis Tauri; quod cursim intuenti facile imponeret. Sed contra est, nam nihil mihi succurrit, cur terna illa numina posthabuerit artifex, præsertim pulcherrimum omnium planetarum Solem, Jovem Deorum maximum, Martemque formidandum. Verum primus ille adolescens Apol-

lo est coma pingui, cujus proprium προσθετόν est *crinitus*, & apud Hom. Il. v. v. 39. & in hymn. v. 134. Φοῖβος ἀκροστεκόμης. Anthol. lib. 5. Ἀχαιῆς. Pind. Olymp. od. 5. ἐπὶ δ. β. salutatur χρυσοκόμης. & Pith. od. β. ἀντὶς. α. audit χρυσοχόμης. & passim apud poetas idem Deus dicitur χουτῆεις. Sed nemo elegantius ejus crines describit, quam Callimachus in hym. v. 39. & seqq. quos legas rogo; eosque Tibullus lib. 3. el. 4. v. 27. contraxisse videtur: *Intonsi crines longa cervice fluebant, Stillabat Tyrio myrrhea rore coma*; scis autem crines esse radios. Altera icuncula Mars est, cujus caput

caput vel leonis pelle tegitur, uti qui marmor delineavit, expressit, vel galea est hujus belluæ capitis instar; ceterum, nemo unus unquam signum Geminorum ad armati herois exemplar exhibuit, vide ipsum Montfauconium, qui non unam zodiaci figuram in lucem protulit. Tertiæ vero imagunculæ pars admodum manca & mutila ne te turbet, cum videas cornua, & longiusculas aures; quovis enim pignore decernam illum esse Jovem, non Taurum; etenim haud dubius sum, quin pictor intuitus in fracto marmore partem cornutæ faciei, nihil de Jove Ammone quidquam cogitaverit, sed a cornibus deceptus de suo auriculas extenderit, & altera vice hunc Deorum patrem in bovem conversum nobis conspiciendum obtulerit. Præterea ut noscas has ternas icunculas ad zodiacum non spectare, circulum γεωμετρικῶς compleas, semidiametrum quatuor pollicibus æqualem habebis; eademque ratione ac distantia, qua Gemini a Tauro absunt, reliqua dena signa depingas, plurimum vacui spatii supererit; cum contra sciamus hæc ζῶα æqua fede sita describi, totamque orbitam opplere, exempla prostant in nummis, gemmisque, in quæis zodiacum invisimus, vid. seq. pag. 344.

Verum ut stabiliam solidius tertiam infernam figuram esse Jovem cornutum, constat mihi ex gemma, ut cetera missa faciam monumenta, quam Montfauconius depingendam curavit tom. 2. par. 1. p. 244. schema

pag. 245. in ejusque explanatione, quæ opinionum monstra suborta sint, puduit Montfauconium facere palam; plures tamen, & bene longas diatribas totam ἀρχαιολόγων Gallorum gentem exantlasse fatetur; tandem divinationem suam tanquam ex cortina deprompsit, & ab Academiæ litteratis viris probatam enormi Antiquitatum operi illeivit, sibi que tanquam Œdipo modeste indulget, ex ea summam laudem partum iri ratus:

sed, ut verum fatear, ipse cælum terræ miscet; tanti viri conjectationem hilaritatis ergo adscribendam exputo; mox ipse veram sculptoris mentem ἀνὰ βασιλείας indicabo. Senile caput velatum jubet Montfauconius esse M. Aurelium imp. sacrificantis ritu; globulum supra frontem fixum pro mundo habet, etenim in artificis dextra apponendi locus non erat; & instrumentum illud, quod retro cernitur, Plutonium esse ait, sed ob loci brevitatem minime distingui. Afferit deinde caput illud cornutum ab M. Aurelii regione non Jovem Ammonem, sed Æsculapium fingi, cum cornua illa sint arietina, Jovis autem contorta, atque alio situ, & queritur ea sibi negotium faceffere; concluditque περὶ κεράτων arcanum quid sibi esse. Tertium caput clypeo renidens edicit Romam urbem repræsen-

sentare, provocatque nos ad numismata : quæ sub Roma exstat mulieris icuncula, famosa M. Aurelii conjux Faustina, quæ suis notis indicisq̃ue se prodit. In extremo capite vidit ipse Hygiam, uti ex serpente baculum circumcingente arguitur : atque Baudelotio, qui inter ceteros circa hujus gemmæ *μωθεῖαι* fatis diu laboravit, caduceum interpretanti Montfauconius illud clare non exprimi opponit. Demum pro figura, quæ in gemmæ medio stat, grandior arcum sagittamq̃ue stringens, nescio, quæ de centauro pronuntiat ; deinde astrum, quod in ejus capite lucet, optat esse Sagittarii cælestis signum ; sed lunulæ crescentis, sive cornutæ obliuosissimus est, fortasse etiam sibi negotium faceſſebat.

His animadversis, ad mutam hanc historiam aggreditur, quam ne tædium creem, paucis dabo. Grassante Romæ sub M. Aurelio lue pertinacissima, ut ex Capitolino cap. 13. habetur, imperatorem sacrificantis more Æsculapio, & Faustina conjugem Deæ Hygiæ vota fecisse credendum esse jubet ; eaque de re sculptor duos augustos e regione amborum numinum incidit ; Romæque imaginem apposuit artifex, ut in ea urbe principe scæde, atque affatim tantam calamitatem desævuisse sciatur : mox *ἀκούως* omnem fere Æsculapii virtutem, ejusque statuæ Romam advectæ historiam, & Hygiæ (ipse autem Hygieam vocat) filiæ Θεῶν σωτήρων potestatem exaggerat. Demum Sagittarium adnotare ait, id sacrificium votumque Novembri mense, cui hoc ζῶδιον præsidet, celebratum pro lue averruncanda. Hæc summa fide, quanquam contractiori stilo ex plurimis Montfauconii verbis, ipse enim *περίλαλῃ* est, & sermonis perquam largus, collegi. Sane si hujus gemmæ sculptor ab elysiis ad nos adreperet, atque hoc præceptus, & sibi prorsus *ἀπρονόητον* doctissimi viri judicium inaudiret, haud sane ferret gemmam suam infaceto mendacio inquinatam, & magica *μεταμορφώσει* Deos ambos Martem, & Mercurium in feminas commutatos ; nullamque se hic historiam designasse juraret ; sed solummodo vultus, & symbola tironibus notissima septem planetarum.

Porro jam grande operæ pretium reor, ut ipse dem gemmæ divinationem : & profecto vides jam in fene illo velato Saturnum : nihil Plutonii retro gestantem, sed falcem recurvam, & supra frontem mundum, quem, cum hoc numen partibus omnibus absolutum expressere veteres, manibus apposuerunt ; exstat inter monumenta Brixientia Saturni statua in Hermæ modum desinens etiam coronati, barba demissa, ipseque Montfauconius-globum, quem manibus illa regit, mundum interpretatur ; ejusdemque numinis caput frequens est in nummis consularibus cum falce retro adjecta ; invisas Morellium pag. 294. & Vaillantium famil. Rom. to. 2. pag. 170. in Nonia, quod Ursinus interpretatur *Jovem propugnatorem*, Vaillantius, & Morellius *Ditem*, Spanhemius in P. N. to. 2. pag. 160. silentio præterit omnia ; verum astrifera hac gemma duce Saturnum dicas, nam in tertio hujus familiæ nummo vides Ditem duobus remis ornatum ob Charontis cymbam.

Sol relucet in astro, quod pone caput Arcitenentis est. Insequitur Jovis sidus cornibus caprinis erectis, quæ artificis libertas fuit, neque in iis *μυσηλάδες* quid latet: neque uni Jovi caprina, licet sæpius hircina habuerit, cornua data sunt, verum etiam uxori Junoni, quæ Ammonia dicta est, *κροκότωπ*, imo & *αἰγοκέρας*, ejusque effigiem multiplicem vides in denariis gentis Papiæ, Prociliæ, & Rosciæ apud Morell. &c. atque apud Goltium in nummo Pyliorum p. 317. Et Cicero hanc Deam etiam caprina pelle exornat lib. 1. de nat. Deor. cap. 19. Quam varia sint cornua caprina, adi Spanhem. to. 2. pag. 199. de P. N. Mars luculentissime renidet. Hoc subter Venus, e cujus regione cum caduceo suo Mercurius facile se prodit. Septimum luminare Lunam nemo non videt. Apponendum curavit gemmæ possessor sidus Arcitenentis, sub quo fortasse ei nasci contigit; notum est quanto religionis studio hanc Chaldæam, & genethliacam artem profecuti sint veteres, & *ὑπερακριβῶς* genituram observarint; indeque fatorum suorum seriem divinabant, quam si bonam mathematici, atque *ώροσκοπῶντες* interpretarentur, thema natalitii sideris faustum in gemmis incidebant, eoque sæpe nummos feriebant; quare de Augusto cap. 94. tritum est, quod narrat Suetonius, & ad rem appositissimum: *Tantam mox fiduciam sati Augustus habuit, ut thema suum vulgaverit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit*; quem refert Vaillantius tom. 1. pag. 3. edit. Romanæ. De turbis eruditorum de hoc Augusti Capricorno vide Spanhem. to. 1. p. 237. de P. N. aliosque ea de re nuperos *νεμισματογράφος*. Itaque sicuti Augustus in nummis, ut horoscopo suo fucum faceret, Capricornum, ita hujus gemmæ possessor Arcitenentem genituræ suæ patronum scalpere jussit; propterea in ea hoc astrum omni parte completum effulget, & medium, honestioremque locum tenet, aliorum planetarum vel solas *προτομάς* vides, vel notas, ut Lunæ, & Solis, quos septem omnes genethliaco sideri, ut administros apponendos voluit. Veteres affectionem cæli natalitiam nimium coluisse ubique veterum Scriptorum prostat: qui mos five *κακοήθεια* natalitium thema inspectandi ab Ægyptiis derivavit, teste Herod. lib. 2. frag. 82. *Τὰ ἑτέρα Αἰγυπτίοισι ἐπὶ ἑλερμένῃ· μετὰ τε, καὶ ἡμέρῃ ἐκάστη Θεῶν, ὅτῃ ἐστὶ, καὶ τῇ ἐκάστῃ ἡμέρῃ γενόμενῃ, ποῖσι ἐγκυρήσει, καὶ ἀκούσῃς ἔσται.* Verum sequioribus sæculis eo crevit fides astris, ut astrologos etiam de fato urbium consularent, ut de Roma veteri narrat Censorinus c. 17. & Constantinum aug. idipsum egisse de nova refert Zonaras to. 3. pag. 7. quod de Christiano principe vix credam.

Posthac nihil dubii relinquitur, quin gemmæ artifex de planetis solummodo cogitaverit, cum primisque de natalitio fidere Sagittario; ceterasque conjectiones ne dicas *ἀρχαιολόγων* judicia, sed delirantium somnia, qui Deos in homines convertunt, inque feminas viros. Et redeundum, unde aliquanto longius divertimus, ad Peireschianum scil. marmor dialium planetarum; si astriferæ huic gemmæ Jovem cornutum certo restituiamus,

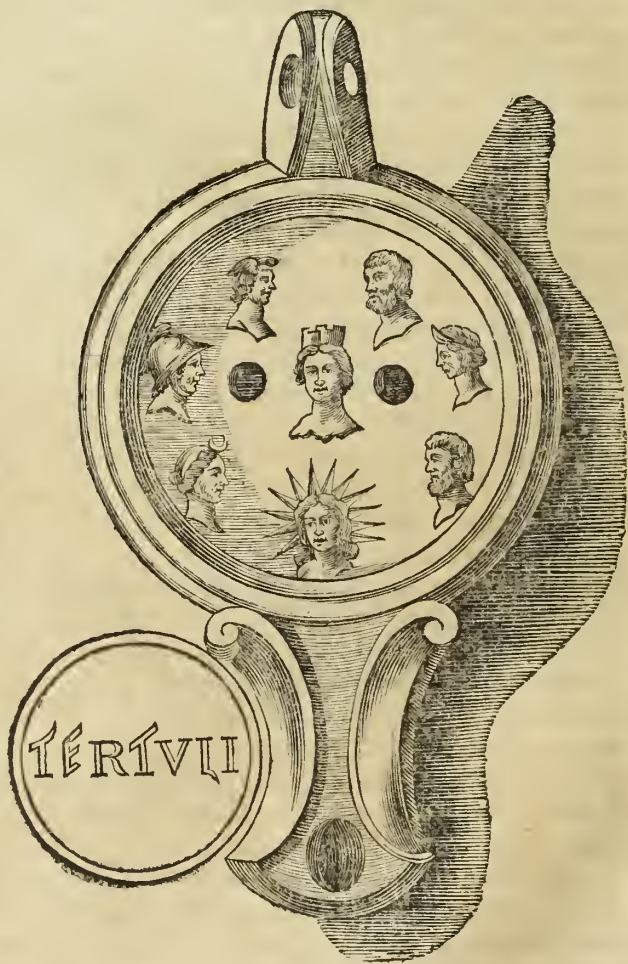
T t

nemo

nemo unus miretur, si in laudato saxo septem Deorum etiam cornibus florens idem numen sistamus, bovemque deturbemus, ut omnium dialium numinum communitas minime scindatur; & plurimum debere me fateor τῷ πάνυ Peireschio, qui planetarium hoc fragmentum gemma Indica carius in membranis suis expressit, & Montfauconio, qui maximo deinde operi Antiquitatum adjecit; etenim uti in nostro atramentario, ita in hoc mutilo lapide Saturnus pater assidet primus, testatissimumque facit veteres ab eo, non ab Sole ἑβδοματικὴς dies ineptasse.

VII. Addam demum lucernam, quam sat elegantem affert to. I. pag. 21. Jo. Bapt. Passerius ὁ πολὺ γλωττῶν, atque grande Italiæ nostræ decus, in qua sunt septeni plan-

netæ quoad hebdomadis τάξιν appositi, inque medio terra; cumque in circulo dispositos videas, ignorabatur antehac, unde Dii initium sumerent, vel potius antequam Regium hoc atramentarium nos Saturnum principem esse docuisset, universi ἀρχαιολόγοι Soli τὸ πρωτεῖον facile indulgebant; verum ex tot scriptis, ac figuratis monumentis, quæ superne dedimus, quisque πρωτοστάτω in hac lucerna Saturnum lubens salutaturus est. Passerius in id vasculum nihil, quod lucernam oleat, adnotavit, præter isthæc verba: *Usus computandi per hebdomada tempora minime antiquum esse apud Romanos; quæ quidem multum difficultatis patiuntur, & qua de temporum vetustate sermo ei sit, ignoramus.* Præterea jam multis pag. 308. præstiti sane

quam diversum esse dierum hebdomada planetis dedicare, ac ab his eandem nuncupare, & illud quidem satis vetustum, hoc solummodo Christianorum, & po-

& posterioris etiam ætatis fuisse jam dedi; quare non inde quis colligat lucernam hanc minime antiquitate spectabilem, cum sacrandi dies his astris Dionis Cassii ævo jam mos patrius evalerat. Ceterum de hoc cimelio, quando verba de nostræ thecæ calamariæ possessore mihi facienda sunt, quædam etiam addam. Jure apposita est in vasculi hujus centro Vellæ, sive Terræ icuncula; etenim notum est planetas audivisse κοσμοκράτορας, & sane κόσμος præcipue pro *terræ habitatoribus* adhibetur, quod vel a lexicis tenes.

Vides jam præter Dionis Cassii, Tertulliani, & Petri Alex. auctoritates, marmorea etiam monumenta, & ex ære scapham, & lucernam, præter Regium hoc vasculum atramentarium una conspirasse, ut quidquid præjudicati in animis etiam doctissimorum virorum inveteravit de Sole principe hebdomadis, funditus evelleretur; & nunc stoliditatis arcessendus, si quis hujus notæ, & roboris, tantæque vetustatis testimoniis antiqui erroris tenax minime obsequatur; scio etenim ferire ingenia res quædam ἀναλipsis, & nunquam prævisas; pigetque perdenda fateri, quæ ad senium usque edocti sunt homines, præsertim si satis diu sapientum virorum nomine, & fide innixa vigerint, uti planetarius ordo dierum est, qui ab Sole initium sumere censebatur; nunc denique ab Saturno eorundem τάξις captam definimus, posthabita magnorum Scriptorum contra sentientium fama: nec Seldenum curamus, (ut Scaligerum, & Petavium taceam), qui ut ceteri Saturnum ad imam sedem rejecit, licet de re planetaria diali peregrina, & selecta quæque congesserit; hic etenim in cap. 20. probandum summa ope aggreditur: *Orbis dierum hebdomatici constans apud veteres initium in die Solis, quale hodie manet*; verum si totum hoc caput ad tædium longissimum attente legas, omnia docte involuta invenies, & nihil concocta; quæ ut a me apte digererentur, ac componerentur, diu adlaboratum est.

VIII. Age cum Seldeno de re planetaria benemerentissimo decertemus, qui in omni cap. 20. laudati operis totus est, ut Solem hebdomadis principem, uti vulgo creditum est, stabiliat firmetque; verum socios sibi adscivit nullius pretii, & ævi inficeti, veluti Vettium Valentem, qui primas agit, Philastrium, & Aufonium; cum nos pro Saturno, præter ceteros, atque ænea, & marmorea monumenta, stitimus Dionem Cassium in historia primipilum, & bonæ ætatis. Et quidem Vettium probat H. Dodwellus in diss. de tabulis cæli, quam legas in fin. to. 1. spicilegii Patrum p. 431. adnotasse observationes astrologicas æræ Diocletiani anno 160. & Christi 444. recentiores, ita ut Vettius longe junior sit Constantini tempestate, qua vixisse videtur Seldeno. Fortasse etiam tempore multo sequiore eum scripsisse inveniremus, si ejus opus, quod m. sc. in non unis bibliothecis servatur, typis editum evolveremus; quare astrologi hujus circulatoris auctoritas nihili est contra felicioris tempestatis, & maximæ notæ Scriptores. Philastrium Brixensem, qui in ordine die-

rum in libello de hæres. n. III. Jovem Saturno anteponit, non curamus, cum norint omnes, quanto suavissimus auctor audiat. Tritum epigramma, in quo ἑβδοματικὸς Deos Aufonius conclusit, divinoque illi parvo agmini præfecit Jovem, complectitur dierum ordinem, quoad Christianorum ritum, qui pro admirandæ Christi resurrectionis cultu, diem secundum hebdomadis, i. e. Solis, in primum converterunt; hinc mirum non futurum, si idipsum lectites alibi; invaluit enim adeo mos ita enumerandi dies, ut in oblivionem ethnicæ consuetudinis omnes traxerit; siquidem satis superque ratum firmumque ostendimus ethnicos primas detulisse Saturno. Neque mihi opponas Solem appellari in ἐπὶ τὰ ἐπὶ Θηβοῖς v. 806. ab Æschylo τὸ σεμνὸν ἑβδομαχέτω, *venerandum septem (i. e. fiderum) moderatorem, ac principem*, præsertim cum Seldenus interpretetur pag. 447. *Sol veteribus ἑβδομαχέτης dicebatur, quoniam scil. τὸ ἑβδόμης esset ἡγέτης, seu septenarii tam in planetis, qua cælum tenent, quam in hebdomadica dierum denominatione princeps, dux, seu qui velut in exemplum præibat*: nam pace hujus doctissimi viri quæsitissima quæque ἀνείρως ἀνείρως colligentis reponam vocem ἑβδομαχέτης Soli adjectam ob Proclirationem, qui in Timæum Plat. c. 3. pag. 200. ait, *Soli ἐπὶ τὰ ἀναείσαν, ὡς σωζέοντι πάσας τὰς συμφωνίας. . . διὸ καὶ ἑβδομαχέτω ἐκάλεσαν τὸ Θεόν, septenarium dedicarunt, tanquam complectenti universos concentus. . . quare & septenarii moderatorem Deum vocarunt*: neque a media cælestium planetarum zona deturbandus est Sol, ut sit ἑβδομαχέτης, cum inibi potentius, & sede honestiori συμφωνίῳ fervat, & reliquorum sex fiderum moderatur vim luminis. Idipsum acceptum refero Tullio in somnio Scip. qui in heptazonii medio Solem sistens ait: *Subter (i. e. post terna superna sidera) mediam fere regionem Sol obtinet, dux, princeps, & moderator luminum reliquorum. Hunc, ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna*; vides igitur quanto apertissime in Rom. sermonem verterit Cicero vocem ἑβδομαχέτης, & quam recte interpretetur, ut quisque miretur potuisse in Seldeni mentem irrepere Solem etiam in ordine dierum esse ducem & principem Æschyli auctoritate illud minime agentis. Demum reliqua Seldeniana documenta contra Saturnum vere ἑβδομαχέτην quoad dierum & heptazonii τάξιν piget me pro tanti viri fama proferre, cum ex se quisque novisse fatis sit sublesta esse, & detorta; veluti cum initio cap. 20. prompte adstruat Dionem diem primum ἑβδοματικόν sacrasse Soli, non Saturno, quod aperte contrarium vero est, ut supra bene multis evicimus, & pag. 429. ait Petrum Alex. sibi etiam adstipulari, cum locus hujus Scriptoris pro Saturno dierum principe luculentissimus sit, vide p. 320. 321. Ceterum si Seldeno patuissent & atramentarium Regium, & quæ icones planetariæ prolatae sunt a Montfauconio, vir summus longe diversa dubio procul sensisset; interim gratias habeo thecæ calamariæ artificii, qui in causa fuit, ut ab planetaria hac ignoratione nos excitaverit, & Sa-

turno

turno patri Deum prima & avita dierum restituta sit sedes.

IX. Ordo rei fert, ut non premam silentio, cur veteres seriem planetarum turbarint, atque aliam $\tau\alpha\chi\epsilon\iota\nu$ in cælo, aliam in designandis diebus edixerint; de prima nihil mea refert, cum atramentarium nostrum sideribus hebdomadis reluceat: quare non multum mihi ea de re laborandum fuisse, si unum Dionem Cassium ducem auctoremque, qui rationes hujus inversi ordinis testatas reliquit, sequi cogerer; verum ab ejus sententia licet boni ævi Scriptoris longe discedam, nam ab vulgari opinione facile trahi passus est. Porro venia mihi sit quorundam virorum prius cogitata $\sigma\omega\tau\acute{o}\mu\omega\varsigma$ elevare, inde stilo aliquanto uberiori Dioni animo lubenti me opponam; fortasse præstabo dignum quid mente tua legentis: neque timeas, ne minora proferam, quam putes, nec plura, quam satis sint.

Josephus Scaliger lib. I. de emend. temp. pag. 8. novam rationem, cur

cælestis ordo planetarum in illum hebdomadis inversus sit, excogitavit; septem inscripsit circulo triangula æquo spatio dissita, unicuique vertici planetam, quoad cælestem seriem affixit, atque ex laterum oppositione planetarium ordinem dierum commentus est, quod in schemate facile inspicies, cum ipse sidera non per notas, sed per nomina distinxerim; hæc autem causa inverforum planetarum cum nulli veterum auctoritati nixa sit, nihili est, & tanquam ad lusum puerorum efficta; & non unum schema huic simile cu-

di posse norunt omnes; ipse etiam per otium simplicius do, ut unicuique

pateat Scaligerianam hypotesin nihil sani præferre: sit heptagonum æquilaterum, in cujus angulis planetæ cælesti ordine inscribantur, ternæ lineæ eo modo ducantur, ut in schemate vides; nulla verò ad Saturni angulum extendatur, nam cum ultimus astrorum sit, ne mini opponitur; (loquimur secundum præposteram Scaligeri, aliorumque sententiam, qui ultimo dierum addicunt Saturnum:) vides jam perquam bene Solem Lunæ, Martem Mercurio, Jovem Veneri per rectas has lineolas opponi, extremumque Saturnum, cum nulli adverteretur, veluti solitudine ac se-

ni, extremumque Saturnum, cum

secessu oblectari ; quod confundit schema Scaligerianum . Sed faceffant longe hæ germanæ gerræ .

Beda præterea cuivis incauto imponeret , nam ejus ratio navum quid , & industrium ostentat ; ita ut a Jo. Marshamo Canon. Chron. p. 197. probetur ; eam enim repetit Beda ex varia planetarum reliquorum luminibus , vicinitate , atque alternatione : *Hæc erat* , inquit de temp. rat. cap. 6. tom. 2. pag. 55. *stultitia gentilium falsa ratiocinatione subnixæ , qui quasi jure primam diem Soli , quia maximum est luminare ; secundam Lunæ , quia secundum luminare est , se consecrare putabant ; & de inordinata alternatione tertiæ diei primam a Sole stellam (Martem :) quartæ primam a Luna (Mercurium :) quintæ secundam a Sole (Jovem :) sextæ secundam a Luna (Venerem :) septimæ tertiam a Sole (Saturnum) præponebant ;* verum bonus Beda , ac venerabilis cum falso innixus sit fundamento , ejus haud inelegans commentum statim ruinas edit ; latebat enim ipsum utpote Christianum ethnicos hebdomadis initium non a Sole , sed a Saturno arcessivisse ; quare id genus astrorum *vicinitates* , atque *alternationes* , si Saturnus sit dierum princeps , cassæ sunt ac inanes ; nec te trahat Seldeni auctoritas pag. 445. ibid. cui valde quam arridet hæc Bedæ hypothesis , nam ostendi virum summum communi παραρρέματι abreptum Solem εβδομαχέτην constituisse . Miror sane hoc lepidum Bedæ inventum planetarum nullumdum recentiorum mathematicorum consuluisse , qui plerique omnes cum Dionea sequenti harmonia conjurant .

x. Misilis autem non solummodo Scaligeri astrorum triangulis principe litteratorum haud dignis , verum etiam fucoso Bedæ commento , ad binas vetustiores Dionis Cassii rationes aggredior ; quarum unam repetit ex horarum regimine , & præfecturis , quas hos septenos Deos habere confinxere astrologi ; rem ipsam clarius a Dione , quam a recentioribus cognosces to. 1. pag. 124. edit. Reimari : *Horas tam diei , quam noctis a prima enumerare incipias , ipsamque Saturno attribue , secundam Jovi , tertiam Marti , Soli quartam , Veneri quintam , sextam Mercurio , Lunæque septimam (secundum eum orbium ordinem , qualem Ægyptii definiunt ;)* hoc rursus facto , & postquam ita omnes quatuor & viginti horas circumiveris , primam sequentis diei horam ad Solem spectare invenies ; atque idipsum etiam si circa illius horas quatuor & viginti , ut ante opereris , Lunæ primam tertiæ diei horam dicabis ; atque hoc modo si per reliquos excurreris , singuli dies sibi congruentem Deum nanciscuntur ; hæc sane ita traditione accepimus ; Græca apponam , ut , vitis deterfis in integritatem restituam : Τὰς ὥρας τὶ ἡμέρας , καὶ τὶ νυκτὸς ἀπὸ τῆ πρώτης ἀρχόμενοι ἀριθμεῖν , καὶ ἐκεῖνῳ μὲν τῷ Κρόνῳ δίδως , τὴν δὲ ἑπείτα τῷ Διὶ , καὶ τρίτῃν Ἀρεὶ , πέταρτῳ Ἡλίῳ , πέμπτῳ Ἀφροδίτῃ , ἑκτῳ Ἑρμῇ , καὶ ἐβδομῳ Σελήνῃ (κατὰ τὴν τάξιν τῶν κύκλων , καθ' ἣν οἱ Αἰγύπτιοι αὐτὴν νομίζουσιν ,) καὶ ἔπειτα καὶ αὐθις ποιήσας (vox ποιήσας suspecta , constringas ποιήσεις , sequitur enim statim γὰρ , quod μόλιον præcedens κόμ-

μα completum ostendit :) πάσας γὰρ ὅτως τὰς τέσσαρας κ' εἴκοσιν ὥρας περιελθὼν, ἀρήτεις τὴν πρώτην τ' ἐπίστασις ἡμέρας ὥραν ἐς τ' Ἡλίον ἀφικνήμεναι· κ' τὸτο κ' ἐπ' ἐκείνων (corr. ἐκείνη i. e. Ἡλίας) τῶν τεσσάρων κ' εἴκοσιν ὥρων κατὰ τ' αὐτὸν τοῖς πρόσθεν λόγον πράξας, τῇ Σελήνῃ τὴν πρώτην τ' τρίτης ἡμέρας ὥραν ἀναθήτεις, κ' ὅτω κ' διὰ τῶν λοιπῶν πορεύσῃ, τ' ἐπὶ πρὸς τὴν Θεὸν ἐκάστη ἡμέρα λήψεται· ταῦτα μὲν ὅτω παρὰδεδοται· expungenda aperto pignore edico, quæ initio vides παρενθήμενα, utpote ex mundo in τὸ κείμενον irrepsent; primum quidem quod, his abrais, integrior erit sententia, imo etiam clarior; deinde Dio paullo ante nos docuit Ægyptios solummodo turbato a cæli ordine nomina planetarum indidisse diebus, cujus turbationis hic historicus rationem inquit, veterimam autem septem astrorum in cælo τὰς ἑπτὰ Ægyptiis tribuere ne somniavit quidem Dio; sed furtim immissa verba clare id illum sensisse enunciant; etenim post enumeratam rectam planetarum seriem, statim addit, κατὰ τὴν τάξιν τῶν κύκλων, καθ' ἣν Αἰγύπτιοι τοιαύτην νομίζουσι· itaque cum historiæ sint adversa, ipsumque Dionem sibi ipsi contrarium traducant, quis posthac a posteriori manu indoctissimi exscriptoris inserta dubitet, cum in margine essent ab aliquo illita, ut de Dione inscite mereretur, qui paucis ante versibus probe pronunciarat Ægyptios tantum nomenclaturam hebdomadi dedisse? Adde si vocem ποιήσας in ποιήσεις inverterim, ne mihi obstrepes, etenim magnus etiam Reimarus importunam esse oboluisse mihi visus est, nam licet vim participii ποιήσας Latine servarit, voculam γὰρ clanculum interpretationi minime apposuit. Tantoque viro præterea gratiam habeo, qui mecum conjuravit, dum librariorum peccatum, qui ἐκείνων illeverunt pro ἐκείνης ipse, urgente sententia, vertit, *illius*. Quare mirari mihi fas sit virum hunc ἐλλωκώτατον ternis hisce corruptis Dionis locis nil medelæ fecisse, atque in doctissimis commentariis nihil adnotasse.

Hoc affectissimo historici clarissimi loco restituto, redeundum, unde diverteram, jam ex Dione scimus, quæ veteres cogitarint de interturbata siderum serie in hebdomade, & quæ sit horaria Deorum hæc præέξτεια, unde inversa ratio dialium planetarum eruitur. Hæc autem ratio utpote scitu & captu facillima philologis, & mathematicis omnibus arrisit, quos bene multos enumerat Seldenus pag. 441. ipsamque primo loco protulit ipse Wolffius in chronolog. elem. cap. 2. def. 16. commendavitque mihi clarissimus Nic. Martinus regiæ Academiæ nostræ decus, qui sitne suavitate morum, an sublimi matheſews scientia nobilior, incertos nos jamdudum tenet. Altera, quam primo loco refert ibid. Dio ipse, est studii plena, & augustior: *Si quis harmoniam, quam diatesaron vocant, hanc siquidem principem locum in musica obtinere creditum est, atque ad isthæc astra, a quibus omnis cælestis elegantia regitur, secundum ordinem, quo unumquodque ipsorum convertitur, transferat incipiens ab supremo orbe, quem Saturno tribuunt, postea duos*
pro-

proxime sequentes præteriens quarti circuli planetam dominum signaverit; post hunc rursus duobus aliis præteritis, ad septimum orbem descendat; atque hoc eodem pacto ipsos deinceps repetens, & in gyrum rediens gubernatores Deos seligat diebus, inveniet omnes dies, musica quadam ratione, cælesti eleganti ordini congruere. Ne pigeat hoc ipsum Dionis κείμενον ex purissimo Græco fonte haurire, ubi vocem pravissime luxatam restituam: Εἰ γὰρ τις τὴν ἀρμονίαν τὴν διὰ πτοσάρων καλεμένην, ἢ πέρ τις καὶ τὸ κύρη τὴν μουσικὴν σωλέχειν πεπίδαται, καὶ ἐπὶ τὰς ἀσέρας τέτρε, ὑφ' ὧν ὁ πᾶς τῷ ὕρῳ κόσμῳ διείληπται, κατὰ τὴν τάξιν, καὶ ἢν ἕκαστ' αὐτῶν περιπορεύεται, ἐπαγάγοι, καὶ ἀρχήμεντ' ἀπὸ τ' ἐξω περιφορᾶς τ' τῷ Κρόνῳ διδομένης, ἐπειτα διαλιπὼν δύο τὰς ἐχομένας, τ' τ' τετάρτης δεσποτίῳ ὀνομάσκει· καὶ μετ' αὐτὸν δύο αὖ ἐτέρως ὑπερβάς ἐπὶ τὴν ἐσδόμῳ ἀφίκοιτο· καὶ τῷ αὐτῷ τῷ τρόπῳ αὐτὰς τ' ἔπαινον ἐπιών, καὶ τὰς ἐφόρας σφῶν Θεὸς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι τὰς ἡμέρας, ἀρήτει πάσας αὐτὰς μουσικῶς πως τῇ τῷ ὕρῳ διακοσμήσει προσηκόντας. Vel tiro internoscet vocem ἔπαινον nihili esse hic, quare Xylander jugulandam, atque eradendam jubet, quocum conjuravit summus vir Reimarus, more eorum, qui cum vulnus sanare non satis sint, membra obtruncant; sed levissima mutatione pro ἔπαινον restitue ἐπάνω, deinceps, ut ipse in interpretatione reposui; præfertim cum Leunclavius legat ἐπανίον, quod proxime accedit ad ἐπάνω. ortus error ab accentu τῷ alpha imposto, qui apex locum solito inferiore occupavit, qua de incuria operarum sæpe conquerimur.

XI. Exscriptis ab Dione verbis de dialium dominio planetarum, quantum valui curate, quo fides Græca constaret, & bonus Latialis essem interpres, addenda, quæ senserint tot doctissimi recentioris ævi astronomi circa hanc harmoniam διὰ πτοσάρων, quæ, ut ait Dio, primas agit in musice; ea enim de re a philosophis sperandum nihil est; fateor, cum præ ceteris Wolffium invisissem, hunc æque cum aliis nihil sani afferre, quare eadem obscuritate, qua antea, hæc ἀρμονία involvitur, imo miratus sum Wolffium mentem Dionis minime affectum, inquit enim elem. chron. c. 2. def. 16. schol. 1. *Addit Dio Cassius rationem alteram ab harmonia cælesti desumptam: observata nempe fuit harmonia diateffaron magni in re musica momenti, consistens in ratione 4. ad 3. Ita ex. gr. a Saturno progressus fit ad Solem, quia a Saturno usque ad Solem planetæ sunt tres, a Sole usque ad Lunam sunt quatuor: hæc autem ratio ab doctis. mathematico ad arbitrium efficta est, atque ad eam, quæ hodiedum viget, musicam animum advertit; verum Sol, qui inter planetas septem medius est, æque distat ab extremis Saturno, & Luna; & adeo a vero Wolffius exorbitat, ut Scottus in Dionis harmonia repererit proportionem διὰ πτοσάρων, & διὰ πέντε· sane utramque rationem & Scotti, & Wolffii in septenario facile reperire est, quare de τῷ διὰ πτοσάρων Dioneo uterque illudunt potius, quam quid boni nos docent. Si vero ceteros philosophos consulas, easdem ambages tibi reponunt; quidam autem adeo inepta ag-*

gerunt, ut bilem conciant ; audias, si fert animus, quæ verborum monstra de hebdomade summus vir Keilius fudit : *Hebdomas est septem dierum systema ; variis appellationibus hebdomadis dies distinguuntur. Ecclesia Christiana primum diem, dominicum vocat, vulgus diem Solis nominat, & soli nostri temporis phanatichi Sabbatum nuncupant ; secundum hebdomadis diem, feriam secundam ; tertium, feriam tertiam, & ita deinceps ; septimum autem diem, Sabbatum nominat Ecclesia ; vulgus autem nomina dierum a Romanis usitata, & a planetis denominata indita retinet ; scilicet rem, quam inquirimus, Keilius acutigit, hisque monstrosis verbis προβλήματι satis superque fecit ; sed his mathematicorum filiis parcas rogo ; cum enim per cæli cardines obambulent, Græcas historicorum sententias minuti ingenii hominibus excoquendas jubent. Quin autem Dionis verba, mentemque minime affecuti sint Scottus, & Wolffius, nullus dubites ; nam a Dione ipso noscitas eandem interesse rationem inter Saturnum, ac Solem, ac inter Solem ipsum, & Lunam ; quare rejiciendas esse ambas 3. ad 5. & 4. ad 3. testatissima sunt Dionis verba : Ἀρχάμεν ὁ ἀπὸ τ' ἕξω περιφράς τῷ Κρόνῳ δίδομένης, ἔπειτα διαλιπὼν δύο τὰς ἐχομένας, τ' τ' τετάρτης διηποτῶν ὀνομάσκει· ἢ μετ' αὐτὸν δύο αὖ ἐτέρας ὑπερβὰς ἐπὶ τὴν ἐβδόμῳ ἀπικοίτο, κ. τ. λ. Incipiens a supremo orbe, quem Saturno tribuunt, postea duos proxime sequentes præteriens planetam quarti circuli dominum (Solem) signaverit ; post hunc rursus, duobus aliis præteritis, ad septimum orbem (Lunam) descendat, &c. Vides jam unam, ac peræquam ἀναλογίαν ab Saturno ad Solem, atque ab Sole ad Lunam, δύο λιπὼν, δύο ὑπερβὰς· igitur id genus homines haud facile nobis imponunt, si quæ meditantur, Græcorum, & veterum Scriptorum testimoniis innitantur, & ad illos provocent.*

XII. Solvo nunc fidem meam, & pertentandum, an divinationi locus sit, quid notet ἀρμονία διὰ πτοσάρων, quæ τὸ κῦρ ὁ τῆς μουσικῆς ἔχει· libens fateor rem esse tenebricosam, quam neque Dio ipse calluit, nam cordate apponit, quam vocant, καλεσμένῳ διὰ πτοσάρων· rebar autem Salmasium in stupendo opere de annis climactericis, ubi veterum astrologiam, eorumque deliramenta omnia collegit labore improbo, hoc arduum planetariæ harmoniæ negotium explanasse ; verum cum ingens ejus opus diu noctuque versassem, ne verbum quidem inesse de Deorum hebdomade, imo Cassii locum ne meminisse quidem deprehendi. Seldenus, qui tanta agcessit de dialibus planetis, de eadem harmonia, quam quærimus, nihil sane apponit ; Jo. Mœbius differt. de planetaria dierum denominatione Lipsiæ 1687. id ipsum excutiendum suscepit, sed ejus lucubratio nihil novi me docuit ; ut fileam de tot egregiis viris, qui Dioni longiores commentarios agcesserunt. Reor autem ipse ἀρμονίαν διὰ πτοσάρων in dierum hebdomade longe diversam esse ab συμφωνίᾳ μουσικῇ, quam scrutari in Dionis verbis adlaborarunt tum veteres, tum recentes astrono-

mi, sed præferre quid famosæ Pythagoricæ πετρακτύος, (nihil mea refert, an senex hic Samius revera quaternarii hujus auctor sit;) quam cum hujus Philosophi discipuli minime intelligerent, inesse in eo numero mysterium rati omnia ad πέτρατον detorsere, imo per hanc vocem, tanquam numen, jurarunt; quare ut etiam in planetarum ordine hanc πετρακτύν reperirent, inversa, quacum in cælo sunt ferie, illos fecere dierum dominos ratione, seu ἀρμονία quaterni numeri: veluti si hac ἀναλογία septem astra disposita, sive potius, ut sollemni verbo utar, ἀρμοχθέντα majorem vim in homines exfererent, suæque philosophiæ μυστηριώδη fucum facerent: & hoc pacto percipimus illud διὰ πεσσάρων idem esse, ac πετρακτύν, quam in septem planetis stabilivere veteres, & Dio ignoto sibi nomine ἀρμονίαν, & μυσικήν cælestem compellavit; nostrique etiam mathematici immemores quaternariæ θέσεως Pythagoræ, in una musicæ συμφωνίας arte scrutari frustra adnisi sunt.

Sed rem aliquanto altius repetam, & ad veram vocabuli ἀρμονίας notionem confugiam. Primum quidem desperandum est internoscere, quavis diligentia adhibita, ab posterioris ætatis interpretibus, quid mente concocerit Pythagoras in voce illa πετρακτύς, de qua tot veterum, & recentiorum Scriptorum sunt opinionum divortia, seu deliramenta, ut potius noctem diei misceas, quam secum illas confocias: profecto vix iram cohibueris, si Jo. Fabricii Gr. bibl. to. i. pag. 466. & præsertim Brucherii to. i. pag. 1053. evolvas, quem omnium sententias juxta collegisse; verum in eadem ignoratione deferimur; & piget tot summos viros tantum otii trivisse, quo Pythagoricam hanc πετρακτύν divinarent; demum factum est, ut iisdem tenebris obfuscetur, & lateat adhuc. Consulendum etiam ratus sum nuperrimum opus Jo. Christophori Heilbronner editum 1752. Lipsiæ, inscriptum, *Historia matheſeos universæ*, & pag. 106. ubi de Pythagora sermo ei est, & isthæc verba illinere satis habuit: *Nota est Pythagoræ tetractys, maximorum semper ingeniorum carnificina*: præterea fanequam pauca eo de numero μυστηριώδει adscripsit pag. 754. jam ab aliis occupata. Utinam Mazochius noster hunc Pythagoræ quaternionem, quæ valet vi ingenii, enodasset in kalend. adnotat. pag. 154. attamen virum summum rem vix delibasse jure conquerendum est. Certum e contrario dicas ἀρμονίαν, quam Samius senex in τῇ φύσει, inque astrorum ordine laudat, non esse sonorum quid, & musicum, verum quid σύμμετρον, & quod alio vocabulo compellavit κόσμον. inferioris autem ab Pythagora ævi Scriptores ad concentum & συμφωνίαν inflexere; hinc legas in eisdem ad tædium, & in Cic. ipso de som. Scip. *In mundo inesse sonum acuta cum gravibus temperantem, atque eo usque incitatum, ut cum aures hominum capere non possint*, atque id genus canoras nugæ. Ciceroni adslipulatur Sextus Empiricus adversus music. pag. 362. edit. Fabricii, Τῷ κατὰ ἀρμονίαν διοικεῖσθαι τὸν κόσμον. vide hic adnotationes, in quibus fere omnia, quotquot veteres Græci, Latinique Scriptores de concentu eam vocem in-

interpretati sunt, adscripta legas. Verum tempore Pythagoræ ἀρμονία, & ἀρμόζειν erant ἀπλῶς *coagmentatio*, & *coagmentare*; servavit nobis Laertius lib. 8. 85. p. 543. initium librorum Πυθαγορικῶν περὶ φύσεως, in quo probe nosces vocis, de qua disputamus, veterem notionem & vim, Laertioque gratiæ plurimum habeo: Φύσις ἐν τῷ κόσμῳ ἀρμόχθη ἕξ ἀπείρων τε, καὶ περιουόντων: quæ verba φύσις, & ἀρμόζω Cicero apposite de senect. c. 20. videtur interpretatus, *Opus ipsa suum eadem, quæ COAGMENTAVIT NATURA, dissolvit*. Menagius ὁ πᾶν locum Ciceronis cum oblitus sit, factum est, ut, φύσις ἀρμόχθη an probe transfuderit, *natura apte coacta est*, haud noverim. Idipsum videre visus sum in eod. Laertio pag. 543. dum, quæ senserit Philolaus, edisserit: Δοκεῖ δὲ αὐτῷ (Φιλολάῳ) πάντα ἀνάγκη, καὶ ἀρμονία γενέσθαι, & caveas, ne duce Menagio vertas, *opinatur autem* (Philolaus) *omnia necessitate, ac harmonia fieri*, nam verba vides nil sententiæ claudentia; dicas potius ac verius: *opinatur* (Philolaus) *rerum universitatem constanti ordine ac necessario regi ac moderari*. Sed nemo melius, quam Nonnus lib. 2. ab v. 650. γνητίῳ, & priscam vim vocabuli hujus Pythagorici, licet auctor non politioris ævi, nos docuit, cujus verba ignota fuisse philosophis miratus sum:

Καὶ ταμίη κόσμοιο παλιγγενέει φύσις ὕλης

Ῥήγνυμένης . . . .

Ἀρμονίης ἀλύτῳ πάλιν σφηγίσσατο δεσμῷ.

Et dispensatrix mundi regenerati natura materię

Diffraetę . . . .

Harmonię insolubilis rursus constringebatur vinculo.

Conqueror de Latialis linguę egestate, quare Gręcā Nonni carminum grandem δεινότητα assequi non satis fui: & lib. 12. v. 32. æternas fati leges, quarum vi & immutabili ordine omnia hominibus accidunt, vocat κύρβιας Ἀρμονίης.

. . . . Ἡλῖος . . . . ἐπεδείκνυε . . . . κέρη

Κύρβιας Ἀρμονίης ἐτερίζυγας, οἷς ἐνὶ κῆττοι

Εἰν ἐνὶ θέσφατα πάντα, τὰ περ πεπωμένα κόσμῳ.

. . . . Sol . . . . ostendit . . . . puellę

Leges (vulgo tabulas) Harmonię disjunctas, in quęis prostant

In uno fata omnia, & fataliter contingentia hominibus.

Si qui ante Samium Philosophum scripsere, consulas, Homerum, & Hesiodum, idipsum apud hos principes vates vocem ἀρμονία valere reperies, neque unquam pro *concentu* & συμφωνία est; porro primus ea utitur ter, quod sciam, & bis quidem in notione *commissurę* & *coagmentationis*, deque navium lignis utrobique loquitur, Od. ε. v. 361. Οἴφρ' ἂν μὲν κεν δάρατ' ἐν ἀρμονίῃσιν ἀρήρη, donec quidem ligna compagibus inhæserint; & ibid. v. 247. narrat, quo pacto Ulysses navim sibi paravit, Τέτρηνεν δ' ἄρα πάντα, καὶ ἤρμοσεν ἀλλήλοισι, Γόμφοισιν δ' ἄρα τήν γε, ἀρμονίῃσιν ἔρρηεν, terebravit vero omnia, & coaptavit inter se, Clavis autem eam

(ratem) ὅς *compagibus coagmentavit*. Ecce tibi vis primigenia, & valor τῷ ἀρμόζειν, & vocis ἀρμονία, quam ab Homero nunquam arti muficæ tributam legas; quin fummus vates Il. ε. v. 60. ut notet *nauegum* artis fuæ callentiffimum, nomen κύβητον fingit Ἀρμονίδης. hinc ſcholiaſtes appoſite inquit, οἰκῆριον ὄνομα πέπτον ὅς παρὰ τῷ σωμαρμόζειν. Adde Themiffium orat. 26. p. 316. edit. Harduin. de hoc Homérico Ἀρμονίδῃ πετανομένῳ, verba facere, tanquam omnium primo naves conſtruente; etiam me mini me legiſſe olim in Euripide, & fortasſe in Helen. eam vocem, uti ab Homero adhibetur, de re ſcil. lignaria, σκάφος συναρμόσας ὁ Πριχμίδης. Ne dubites, quin tantum vatem ſumma ἀχευεῖα verſer, & celem tibi ipſum ad aliud etiam ſignandum vocem ἀρμονία uſurpaſſe in Il. χ. v. 25. Ἀλλ' ἄγε δεῦρο Θεὸς ἐπιδάμεθα, τοὶ γὰρ ἀγριοὶ Μάρτυροὶ ἔσσονται, καὶ ἐπίσκοποι ἀρμονιάων, ſed age huc Deos vocemus, hi enim optimi teſtes erunt, ὅς ſpeculatores paſtorum; verum hæc altera notio eodem tendit, nam σωθήκαι, ſive παſτα dexteram dexteræ aptando feriebantur: hinc ſatis notum illud, *dextram da jungere dextræ*; & Latialem ῥῆσιν παſtum nunc clare nitet diſtām eſſe ab πῆγῳ, ſeu Dorice πάγῳ, quod verbum perquam ſύνφωνον eſt τῷ ἀρμόζειν. imo πῆγῳ, ſive πάγῳ videtur olim in originatione *fædus ferire*, & *pacifci* adnotaſſe, inde detortum ad alia, nam Hebr. רָהַס יָגַד, unde naſcitur, valet *intervenire*, & *convenire*. Haud parcam laborioſiſſimo viro H. Stephano, qui hanc notionem Homericā vocabuli ἀρμονίας pro σωθήκαι, ut explicat etiam huius vatis ſcholiaſtes, penitus oblitus eſt, cum piaculi inſtar ſit principis poetæ vocum νοήσεις lexicis tanti pretii non illinere.

Hefiodus vero, qui amiciffime cum Homero conſpirat, ſemel meminit ἀρμονίας, ſed longe aliena ſententia ab concentu; canit enim Theog. v. 934. Venerem Marti peperiſſe Φόβον, & Δεῖμον, *Terrorem*, & *Metum*, quæ perſonæ ſunt, deinde v. 937. Ἀρμονίαν, i. e. *Paſtum*, ſeu *Fædus*, nam bella tandem ad pacem vergunt, atque ad σωθήκας. advertas rogo me non latere Hefiodum iterum v. 975. huius Ἀρμονίας meminifſe, ſed eadem Veneris filia eſt. Scias etiam obiter μυθολόγους deteriores, ut Ovidium, Palæphatum, Higinum, &c. hanc Harmoniam, quam Cadmi cujuſdam antiquiſſimi facit uxorem Aſcræus vates, prava nominis corruptela dixiſſe *Hermione*, & Cadmum Hefiodeum, Martis filium cum Cadmo Agenoris filio, & Europæ fratre confuſiſſe; quare, cum duos hos heroas nihil ſatis fuerint Bochartus Chan. lib. I. cap. 19. Clericus in Hefiod. & Banierius mytholog. tom. 6. p. 107. & ſeqq. ſecernere, ſuſque deque omnia miſcuer; & dum peregrinas linguarum opes aggerunt, veritatem hiſtoriæ, & fabellarum nihil ſatagunt; utinam id agerem, utriuſque Cadmi res ſuis finibus facile circumſcriberem.

XIII. Verum, ut unde diverti, redeam, veteres, qui non ſatis diu ante Pythagoram ſcripſere, atque etiam hic Philoſophus ἀρμονίαν pro *apta partium conformatione*, & συμμετεῖα accepere, non pro mufici cantus artificio:

ficio: sed eo quod inelegantioribus temporibus ea vox ad συμφωνίαν potissimum signandam detorta est, vulgatus error invaluit quid musicum edixisse Pythagoram in rebus universis; & Dio Cassius etiam in planetis concentum exstare auctor est, ut Ciceronem, ceterosque taceam, quando senex Samius solummodo docuit ἀνχλογίαν inesse, & rectam omnium partium rationem, quæ quaternario sepe numero constabat, qui nobis ἀνιγματοπώδης evasit, pronunciavit; alias auditoribus illulisset suis summus hic sapiens, si *musica harmonia* totius mundi φύσιν regi edixisset; id vero a sequiori hujus σόφῃ schola vocem ἀρμονίαν ad sæculi genium interpretante inductum, & libris illitum. Nemo autem majori cum ἀκριβείᾳ hanc inficetam cælorum musicam, atque ἀρμονίαν expresseit, quam Heraclides, vid. opusc. mytholog. p. 425. 427. ita ut eam in Sirenas canoras inter cælestes orbes commorantes transmutavit; & dolendum sancta Pythagoræ sapientum principis δόγματι iniquitate temporum in fabellas conversa: Εἴπε δὲ τῶν κύκλῳ αὐτῆ ἀνωθεν ἐφ' ἐκάστῃ βεβηκένου Σειρήνῃ συμπεριφερομένην φωνὴν ἰεῖσιν ἔνκτον· ἀπασῶν δ' ὀκτὼ ὅσων, μίαν Ἀρμονίαν συμφωνεῖν . . . . . ὥς ὁ κωφός, ὃδ' ἀφθογγός ἐστιν ὁ κόσμος, quæ ita conversa lego: *item supra singulos cælestes orbes Sirenem una circumire, musica voce modulantem, & cum universæ sint octo unam Harmoniam concini . . . . hinc igitur patet non mutum esse, ac sive sono mundum; sane nihil tueor qua Græce, qua Latine post editorum librorum memoriam inquinatus, & interpretem verba apposuisse sententiam minime curantem; neque me audacem traducas, si utraque constringam: Εἴπε δὲ τῶν κύκλων ἄνωθεν ἀνωθεν ἐφ' ἐκάστῃ βεβηκένου Σειρήνῃ συμπεριφερομένην φωνὴν ἰεῖσιν ἰκανὴν· ἀπασῶν δ' ἐπὶ τὰ ὅσων, μίαν Ἀρμονίαν συμφωνεῖν . . . . , ὥς κ. τ. λ. præterea in unoquoque ex cælestibus orbibus desuper incedere Sirena, & circumire, quæ vocem congruentem emittit, septem autem existentibus (Sirenibus) solummodo Harmoniam concentum omnem edere; ita ut, &c. vel qui mediocriter Græca degustarunt, me Heraclidis verbis multam, & bonam medelam fecisse adstruent. Et tædet me tantum olei perdere in tot Scriptorum Græcorum ob librariorum stuporem erroribus detergendis. Atque haud scio, quo pacto ad Chaldaeos advenia sit vox ἡμῶν, vel ἡμῶν ἄδσεν, annuere, unde fruticat ἀμέσως verbum ἀρμόζω, nihil de musica cogitantes, sed de paciscentium nutu, & de rebus bene sibi quadrantibus. Hanc bonam conjecturam tuentur Dionis Cass. verba agentis laudato libro 36. p. 37. concentum διὰ τεσσάρων in dialibus astris Græcos veteres omnino ignorasse, i. e. veteres Pythagoræos, Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὁδᾶμῃ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἤπισαντο, veteribus Græcis, quantum mihi constat, notus is mos neutiquam fuit: sed musicam hanc, & numericam scientiam infeliciori ævo ab degeneri ἀρῆται Samii senis Græcos, & demum etiam Romanos acceptasse credas: rogatum te volo, ut Dionis verba invisas pag. 123. edit. Reimari; neque te turbet hunc historicum adseruisse morem, de quo disputamus,*

ab Ægyptiis haustum, non vero a Pythagoricis; primum etenim historicorum fides de re philosophica satis sublesta esse solet; deinde, quia Dio ipse dubii plenus id narrat, cum verba illa non exigui ponderis immisceat, ὡς λόγῳ εἰπεῖν, *quantum conicere satis sum*: demum, quod id numericæ, & harmonicæ rationis genus, quam venditat Cassius, nunquam apud Ægyptios, sed dumtaxat apud Pythagoræos viguisse certo scimus.

Pæne oblitus eram pauca quædam proferre, quæ firmem etiam apud reliquos Homero posteriores Scriptores vocem ἀρμονία valuisse *congruentem partium concordiam*, quo scias servatam omni ætate inditam, primamque ejus ῥήτῳ significationem, Anthol. lib. 3. cap. 6. ep. 41.

Πλάτῃ τε σαρκολύπη, τάρσοι δ' ἐπ' ὤθεν ἁμοῖροι

Νάρων, ἢ κώλων ἐκλυτ' ἀρμονίᾳ.

Et latus carne-denudatum, & pedes utrinque carentes

Nervis, & membrorum resoluta harmonia.

Adde & locum longiusculum, quem affert Salmasius de ann. climacter. pag. 780. mihi carum, utpote ad astra spectantem: Ὅπ' ἔκ' εἰσι ἀστέρες κακοποιοὶ, ἀλλὰ πάντες ἀγαθοὶ, ἀλλ' ἐπεὶ καθ' ἀρμονίαν τὸ πᾶν σωίσεται, οἱ μὲν αὐτῶν εἰσι ξηροὶ, οἱ δ' ὑγραίνουσι, οἷδ' ἄλλοι ἔχουσιν πρὸς τὰς κράσεις αὐτῶν, quæ sic vertas: *quod stellæ nullæ maleficæ sunt, sed omnes bonæ, quippe cum universum harmonia compositum sit, nonnullæ earum siccæ sunt, aliæ vero humectant, aliæ aliam habent temperaturam*; hinc quisque facile dignoscit, quodnam concoquebat Pythagoras in sua ἀρμονίᾳ, neque de musicis concentibus quid somniarat. Atque hæc satis, quæ non exigui pretii fortasse reputes, de ἀρμονίᾳ τῶν πεσσάρων, & an meliora sint tot mathematicorum commentationibus, tute cogites, & non parva lux offusa est Dionis loco περιβοήτῳ, ad quem nos septeni argentei planetæ διὰ πεσσάρων in Regio atramentario affixi provocarunt, diuque, & jucunde tenuerunt; quin in causa fuere, ut a non unis circa Sabbatum, & primum diem hebdomadis erroribus sat pœnitendis, quos sæva atque infesta veritati sæcula induxerant, emergeremus.

XIV. Scio mihi grandem dicam ab aliquo impingendam, si nummos quarundam familiarum, quos per me liceat vocitari *planetarios*, effugiam; hi nummi in causa fuerunt, ut summi viri eruditissima quæque pro iis illustrandis e sua ditissima penu effuderint, Zosimus, Patinus, Vaillantius, Begerus, præsertim Spanhemius; & sanequam multa vel pro Apollinaribus, vel pro sæcularibus ludis cufos congerunt, eo quod in antica Apollinem viderunt radiatum, in postica Lunam cum quinis, vel senis stellis, aliquando etiam cum septenis; Spanhemius postquam more suo, quæ antea de ludis Apollinaribus turbata, & tenebricosa erant, summa luce affudisset de P. N. p. 121. to. 2. in Horatii auctoritate totus est, & nummos illos ad Solis, Lunæque honorem, quibus Diis ludos sæculares celebratos scimus, ab eorundem præfectis, quorum nomina postica parte
legas,

legas, feriri curatum esse contendit. Verum eo redit omnis clarissimi Spanhemii ratio addicendi nummos ludis sæcularibus, quod in iis Apollinem sub Solis, ac Dianam sub Lunæ $\chi\eta\mu\alpha\pi$ videt, de stellis parum sollicitus; satis est enim sibi recinere Horatii versus -- *Dianam lucidum cæli decus* . . . -- *Siderum regina bicornis*, -- *Luna, puellas*; & quod hæc Dea Græce audit $\alpha\sigma\pi\sigma\chi\iota\tau\omega\nu$, $\delta\alpha\varsigma\epsilon\rho\odot$, $\alpha\varsigma\pi\delta\alpha\chi\eta$. Attamen quis prohibet, quominus dicam denarios illos cufos, quo Deos planetarios sibi faustos redderent, & conciliarent? scimus, quantum astrologiæ studuere Romani, & quoties mathematici Roma exacti sunt, duris legibus contra eosdem latis. Atque in circo fuisse septem hæc sidera notum nimis est, vid. Salm.

in Solin. pag. 647. & seqq. Quæ fides planetis, quantumque curæ præstitum sit, discimus etiam ex Paracelso, qui arteriarum pulsus in septem præcipuis corporis partibus unicuique ex his astris destinavit, vid. Dan. Clericum p. 811. qui eadem ait quibusdam membris, & visceribus dominari pag. 806. Porro ne dubites, quin iis nummis septeni dumtaxat Dei fiderei insint, nam si alicui septem stellulas cum Sole, Lunaque adjetas videas, artifex, ut omnem septenum eorum numerum servaret, ambos planetas principes repetit in propria figura; ideoque nunquam vel octonos, vel novenos, neque minus quam quina sidera apposuit; imo Spanhemius in nummis septem stellarum has edicit *Triones*, ubi renident sex, vel quinque, nihil omnino divinat.

Præter hæc satis notum est Apollinem ludis sæcularibus laureatum præfuisse, non vero radiatum, quin prætorem, & populum lauro cinctum affedisse: igitur nummos hosce astriferos alio spectare certe credendum est. Adde exstare denarios, in quibus Apollo visitur, vel celes, uti in iis gen-

gentis Calpurniæ, & Liciniæ, vel in bigis, uti in gente Furia, & Jūnia, vel in quadrigis, uti in Valeria, quos facile ad id genus ludos detorqueas, neque in eisdem vel Lunam, vel stellas inspectes; meque

piget Spanhemium τ πένυ, quo opinionioni suæ omnia ad sæculares ludos vertenti sucum faceret, numisma Fulvii Ursini, in quo Apollo laureatus, & Diana, seu Ceres cum duplici face cusi sunt, etiam sæcularibus addicere, ab Ursinoque discedere, qui Cerealibus ludis, & fortasse verius accenset; non sane mi-

rum sit summos viros agi transversos, quoties, quæ sibi assumunt, ab initio labascunt. Concludendum igitur denarios astriferos familiarum septem planetas præferre, duosque principes, scilicet Solem, Lunamque grandius, ac decentius, ceteros vero sub parvis stellarum symbolis ostendere, ut astrorum virtuti ac potentiæ nimium veteres indulgisse sciamus universi, eosque vel thecis atramentariis argenteos, aliisque non unum genus instrumentis, ac nummis affixisse. Sane subirascitur Begerus thes. Brandeb. contin. atque inquit: *Quid ad ludos sæculares stellæ?* verum nodum non solvit, saltem Patini, qui horum ludorum commentum primus fabricatus est, auctoritatem, in quam jurat Spanhemius, castigat. Adeo autem sideribus gentes omnes olim fidas legimus, ut zodiacum ipsum in numismatis inciderint, uti est singulare illud Valeriani, quod refert ipse Spanhemius ibid. tom. 2. pag. 690. in cujus aversa parte cer-

nere est in ora duodecim signa, atque veluti in centro caput adolescentuli belle criniti; quem male Spanhemius, pacem peto a tanto viro, putat esse Mercurium sine petaso; quid Mercurius cum zodiaco? Solem certe, & sine periculo eum credas, qui ubique Latia-

lium Scriptorum *crinitus* audit, & Græcorum ἀκροκρότης, ἀχαιίτης, χρυσοκρότης, χρυσοχαιίτης, χαυταίης, ἀβροχαιίτης. vid. superne pag. 326.

Vix isthæc de nummis planetariis adversus Spanhemium τριπύγισον pro tuenda astrorum septenorum in his nummis veritate exscriperam, cum mihi copia facta est legendi nuperrimam ann. scil. 1745. *commentationem* doctam æque, ac laboriosam Christiani Stussi Ilfeldensis Gottingæ editam: *De opinatis sæcularium ludorum notis in numis Romanarum gentium*; & verebar, ne Stussius eadem de his planetariis numisma-

mismatis sentiret, atque a me divinata sunt: verum cum plurima, & plenissima bonæ frugis de ludis sæcularibus contra eruditos quosque collegerit, & nova bene multa de suo adjecerit, lubens dicam jam demum Stussii ope, quæ certiora sunt de tenebricosis hisce ludis, nos scivisse; totus est vir summus, ut longam humanissime effundat orationem contra Patinum, Spanhemium, & ceteros, qui ad sæcularia munera eos denarios spectare rati sunt; atque affatim firma argumenta profert, quæ si mea addas, nihil dubii posthac futurum, quin veteres de ludis nihil cogitaverint. Demum cap. 3. §. ult. Stussius cum suas de astris his septenis conjectationes proferre debuisset, ut legentium expectationi faceret satis, nullius assis opinione Duchoului *πρωτότως* exposita, ea in re comperendinatum sibi postulat, *seque, ait, candide fateri, quam ea imagines in nostris consularibus denariis vim sibi habeant tributam, non liquere*; atque veluti ludibundus vocat hæc *sidera deceptrica*, sibi que optat *historiam unam helicem certissimam*; attamen rem planam illico fecisset, si ei in mentem animi venisset ardens Romanorum studium in septem planetas principes, uti superne a nobis dictum est; ceterum, quæ summi viri cogitarunt, explodere haud arduum reor, nova, & sua proculdi a Stussio quærebamus.

Sanequam multa huc congerere possem, quantum veteres curarint planetas, sed longius sermo spatia retur, neque solummodo ethnici, verum etiam Hebræa gens, & Christiani ipsi; verum brevibus cancellis me coarctari probe novi, cum de hisce astris quoad dierum *τάξις* dumtaxat disputandum mihi sit. Et quidem Judæos etiam candelabrum septenis lucernis nobile planetarum numerum referre venditabant, vide Josephum ant. Jud. lib. 3. cap. 6. p. 137. edit. Avercamp. & Philonem pag. 150. to. 2. edit. Mangey 1742. licet isthæc deliramenta sint sequioris ævi Rabbidorum; nam adverti in sanctis libris unius Solis, & Lunæ nomina, quinque vero reliquorum astrorum ne meminisse quidem *ἀγνοῦντες*. Præterea Christianos scio etiam in lucernis cum bono Pastore, & cum quampluribus sacris symbolis planetas apposuisse, adisis Mamachium antiq. Christ. tom. 3. pag. 78. & miror etiam horum oculos hæc luminaria perstrinxisse. Gentes demum adeo sidera septena coluerunt, & de eorum potentia ac vi tot Græcanica, ac Latiora volumina scripserunt, ut si solummodo nomina recenserem, utramque ceram opplerem: quare si id genus nugamenta, & commentarii te oblectent, Fabricianas bibliothecas consulas, & egregia volumina Passerii de gem. astr. præcipue præfat. num. vi. quem oblitum miror gemmæ præclarissimæ, quam affert L. Augustinus par. 2. num. 33. & Vandale de ritib. taurob. pag. 19. in ea præter Mitram, septem ipsi planetæ omnes sub specie tum stellarum, tum symbolorum iteratæ visuntur, quædam etiam triplicatæ, itaut nullum visere est vetus monumentum planetis onustius ac ditius. Sed age ab *ἀστρονομικῷ* argumento, quod me acriter ac perdiu torsit, ad jucundiora, & minus implexa adeamus.

*****

C A P. III.

De septenis planetis atramentariis singulatim, præsertim de Auroræ figura, de eorundem habitu, vestibus, symbolis, etymo:

& de vite aurea, ab aliis ἀρχαυολόγοις
nondum occupatis.

1. **S**aturnus Δρυγένης, ea vox male versa ab Stephano, & ab interpretibus. Cur hi planeta cum sceptro. II. Multa satis de Saturni falce: sententia Mazochii de δρεπάνος etymo expenditur; bine clarissimi viri origines exploduntur, utpote Rabbinicæ: צרף, unde etiam Mazochius trahit δρέπανον, est solummodo efferrumina-re metalla. De Pharo insula pauca delibantur. A verbo צרף potius Sarepta educitur, quam δρεπάνη atque ea in re Mazochio resistitur. III. Corcyra, quæ & Drepane revera falcis speciem præfert, ejus rei bene multa testimonia, ac potissimum Em. Quirini auctoritas, contra ac sentit Mazochius. Exempla plurimarum urbium ab figura no-men indeptarum; Apamea, cur Κισσός, Arca, dicta, melius divinat Cellarius, quam Mazochius. Megalis etiam, insula Neapolitana, educitur ab מנל, falx, non a מנור, commoratio, quod est ejusdem summi viri etymon. IV. Vera originitio τῆς δρεπάνης ab voce רכב, quam Hieronymus immerito vertit aculeus, cum LXX. & Syrus, & Arabicus interpretes apposuerint δρέπανον. Verior etymologia ῥήσεως Saturni ab שטר נרה. V. De Aurora atramentaria, ejusque ἐπιτετοῖς. Flagellum stringit vel quod equos regat, vel quod homines ad labores excitet. Μάραγμα, & Hebr. מר גנא denotant flagrum aurigantium. VI. Aurora in nostro vasculò roseis honesta: vera notio vocis ῥοδοδάκτυλος, inficete ab omnibus vertitur roseos digitos habens. Δάκτυλος vocabulum Homeri, & Hesiodi ætate forte haud natum. Lis inter Spanhemium, & Bochartum de hac ῥήσει ad significandos palmæ fructus barbari adhibuerunt: רקל in-elegans vox: summi hi duoviri nihil de ῥοδοδάκτυλος commentati sunt. VII. Nativum etymon vocis δάκτυλος est תכלת, sive תנהל, hyacinthus; verus color ejus flosculi multa exemplorum vi Græce, & Latine stabilitur. VIII. Thetis cur ἀργυρόπεζα, vox ignota antehac interpretibus, ejus etymon Phœnicium; hinc lux est dictioni τράπεζα, quam jure Maro appellat quadra. Lis apud Dipnosophistas Athenæi de voce τράπεζα explicantur τραπεζοφόρος, κυανόπεζα, φοινικίπεζα, ἀχλυόπεζα, &c. Quid Aurora ῥοδοπύχης, male refundunt universi roseis lacertis prædita; responderet ῥήσει Χαλδαῖα τῇ שפרופא. IX. Regium hoc vasculum singulare, eo quod affixa est Aurora pro Sole: quod sumptum est ab Homero Solem parvi quasi curante, de Aurora usque benemerente. Hinc non temere conjectandum Neapoli dictum esse diem Auroræ pro die Solis, quippe quæ urbs Homericis studiis famosa, nihilque magis animo concoquebant Neapolitani, quam Iliada, & Odyssæam; quod bene multis ac vehementibus Græcis, Latinisque Scriptorum testimoniis firmatur; & haud aberrabit quisquis colliger hujus atramentarii Neapolitanum fuisse artificem. X. Lunæ symbola, ejusque προσθετά explicantur, cum primis tenebricosa satis dictio χρυσάμυξ, de qua D'Orvillio resistitur: vera notio aperitur, atque γνύσιον etymon extunditur contra cl. Mazochium, scil. ab אופז, aurum. Apices non sunt literæ, neque characterum bases, uti vult idem summus vir. Querela de Spanhemio, & de Jo. Alberto. XI. Martis sidus ab Homero expressit argentarius, qui nos docuit, quid valeat tum vox χρυσήνις ab

ab interpretibus male versa, tum τετραδέκων dictio ab Hom. semel dicta. Mars planeta idios audit Θερ. XII. Non pœnitenda de quinto sidere Mercurio: quid virga cum anguibus contra communem sententiam: cur salutetur χρυσόρραπτις vox Phalesgica ab רפא, medicus: ea de re Spanhemii laudes. Pauca de hujus crumena, & de pallio, quod proprie audiebat σπάργανον, & male interpretes dixere fasciam. Vera ratio, cur vocitetur Ἀργεφόντης antehac ignota; purum putumque Phœnicium vocabulum est פניח הרניע. XIII. Jovis imaguncula διὰ βραχέων illustratur: de ejus scepro non contemnenda adnotantur. Libellus Burmanni de Jove fulgeratore commendatur: Homerus, & Hesiodus nunquam Diis, sed hominibus apponunt scepro. Dii nunquam βασιλῆς apud Hom. D'Orvillii laus. XIV. Επιθετὰ Veneris atramentaria. Inedito epigrammati in hujus Dee basi reperto, & obscuritatis pleno multa lux. Quid cœna, cœnare, cœnatorio, &c. in sensu ἀσκητῶ. Ex alio marmore, quod Mattheus Ægyptius ratus est ἀνιγκατωδης, elegans sententia eruitur. XV. Cur argentarius aurea vite operculum atramentarii vasculi ornaverit, multis Græcis, Latinisque exemplis patefit. Locus Achillis Tatii affectissimus sanatur, quod non fecit Junius.

I. CUM tandem, veluti ex fyrtibus, me ab his planetariis operosissimis curis vigiliisque, quas mea industria, ac ingenii nil actiuosi indole superiores rebar, liberarim, ad jucundio rem materiem, atque ad res varietatis, ac hilaritatis plenas stilum convertam; etenim ratio ordinis urget, (quem unum præcipue servandum ab initio juratissimus despondi,) ut atramentarios planetas non γενικῶς, sicuti in binis hisce capp. forte minime pœnitendis a me factum vides, sed singillatim eos invisam, ut si quid in illorum habitu, vestibus, & symbolis novum reperire sit, & re litteraria dignum, adnotem; hinc enim proclive futurum, ut & remotam ætatem, & majus pretium hujus vasculi jam ἐξοικωτῶ admiseris. Cernis profecto Saturni occipitium, ut moris est, pallio tectum, & parvam flammam, quam vix expressit sculptor, in ejus capite renidere; primum etiam adest in gemma superne a me contra Montfauconium explanata pag. 327. secundam vides in saxo, quod eodem loco depingendum curavi pag. 326. Ejus mentum non floret barba promissa, ut ubique veterum monumentorum me scrutatum esse memini, sed crispa & lata, quod novum est, & σπενδελον longe commendat, neque auctoritate careo, etenim Nonnus lib. 18. v. 229. vocat Saturnum εὐρυγένειον, *latam barbam habentem*, quod ἐπιθετόν ab veteribus mutuatum esse Nonnum minime negandum, ævo enim suo finge batur tantum βαθυγένειος, μικρογένειος, κ. τ. λ. Non me fugit tum Nonni interpretem, tum H. Stephanum in lex. vocem εὐρυγένειος reddere *latas generationes habens*, sed quam importune, vel cui parum Græce cor sapit, noscitatur; nam ipse Stephanus sat multa ἐπιθετὰ ab γενεῶν conflata ad variantes barbæ formas aptat, id unum ab γείνουσι trahit: in idem peccatum impegisse Nonni interpretem indolesco. Grariam habeo Dinnero, qui in epithet. voce Κρόνος mecum conjurat, vertitque εὐρυγένειος, *latam barbam habens*. Scepro sinistra stringit, tirones etiam norunt Deos esse σκηπτέχης, & vides in hoc cimelio Lunam, Jovem, & Venerem idipsum gestare: sed in duorum extremitate

globulus nitet; in eo, quod Saturni est, flosculus viget ad instar lilii, quod cernimus in Regum Gallorum stemmate; id si vidisset Montfauconius, in longam admirationem abreptus esset; nam modo mihi in mentem venit tantum virum, cum retulisset in Antiquit. explan. imaginem, nescio quam, non magnæ vetustatis virgulam cum ejusdem figuræ flosculo manu regentem, lectores suos id attente advertere jussisse: sed ea de re nihil nos docet; hoc unum ipse monitum te volo, ut artificis nostri curam notes, qui quaterna isthæc sceptræ pro Deorum ποιότητι ac dignitate apte distinxit, & Saturno, utpote ἑρηνίδῃ μέγ' ἄνακτι Θεῶν προτέρῳ βασιλῆϊ, uti vocat Hesiodus Theog. v. 486. augustius, atque ornatus dedit, ceteris simplicius, Jovi imperiosius, & veluti hastam puram, cui se innitentem ubique cernimus; Veneri elegantius, & infula, seu vitta decorum: verum de sceptro addam quædam etiam non pœnitenda, cum mihi de Jove sermo erit. Sed gratulor divinasse, cur hæc siderea numina sceptris ab atramentario artifice ornata sint; id me docuit scholiastes Apollonii in lib. 4. Argon. v. 262. dum inquit septem planetas fuisse veluti satellites & lictores duodenorum zodiaci Deorum, hinc virga armari oportebat, & ῥαβδοφόρους vocari: Καὶ τὰ μὲν δώδεκα ζῳδία Θεὸς βαλὼν προτεγόρευται τῆςδε πλανήτης ῥαβδοφόρος. Idipsum adstruit auctor libri, qui *Epinomis* dicitur falso Platoni affictus. Hic mirandum mihi est Petrum Fabrum, qui quæsitissima de omne genus ῥαβδῶν scrutatus est Agonist. lib. 1. c. 20. & seqq. planetarum ῥαβδῶν fuisse obliviosissimum. Et gaudendum mihi est hujus thecæ calamariæ fabrum res astrorum, & symbola probe calluisse.

II. Saturnus dextra stringit instrumentum, quo a Diis distinguimus, scil. falcem: Banierius mythol. to. 3. p. 429. inferioris ævi opinioni adest, hunc Deum nempe falcem gestare, quod culturam agrorum invexit: cui ad stipulatur Jo. Bapt. Passerius in gemm. astrifer. pag. 42. testemque vocat Macrobius: & piget tantum virum ea de re etiam ad Virgil. *Æn.* 7. v. 179. provocare, cum inibi poeta Sabinum canat *servare curvam falcem*, non vero Saturnum. Ceterum Hesiodo μυθολόγων principi credas, qui docet Theog. 180. Saturnum falce τὰ μῆδη sui patris demessuisse:

. . . . δεξιτέρῃ δὲ πελώριον ἔλλαβεν ἄρπην
Μακρὴν, καρχαρόδοντα, φίλῃ δ' ἀπὸ μῆδεα πατρός
Ἔσσυμένως ἤμυτε.

Quod etiam habeo ab inferioris notæ poetis, uti Nonno lib. 7. v. 226.

. . . . ἀμερσιγάμῳ Κρόνος ἄρπη
Μῆδεα πατρός ἔπεμνεν . . .

Et lib. 18. v. 225.

Κεφίζων Κρόνος ὑγρὸς ἀμερσιγάμῳ γένυν ἄρπης . . . .
Τάμνεν . . . σάχυν ἄρσενά πατρός.

Licet Ascræus vates, & Nonnus *falcem* non vocent *curvam*, ea forma donatam fuisse certos nos reddit Homerus, δρέπανον μὲν ἐγὼν εὐκαμπές ἐχοιμι *Odyss.* 18. v. 367. ea de re alios etiam Scriptores consulas, quos
ego

ego non curo, locuples mihi fundus est poetarum dux : vide etiam Anthol. lib. 6. ubi legere est cap. Γεωργῶν ep. 9. v. 2. γαμφὰς πυρολόγας δρεπάνους & ibidem cap. Κηπωνῶν ep. 1. καὶ δρεπάνην καυλῶν ἀγκυλὸν ἐκτομίδα.

Nunc mihi lis est acrior, & diuturna de hujus vocis δρέπανον, sive δρεπάνη etymo cum Mazochio τῷ πάνυ, qui in eo vestigando orientalis linguæ penitiores gazas exhaurire visus est in non satis laudando scheldiasmate de Corcyræ nominibus; itaque conatur primum virorum summus δρέπανον extorquere ab צר effundere, profluere, posteriori avo etiam infarcire & constipare; namque, ait hanc insulam Δρεπάνην coarctatam esse, atque infartam ab limo, quem fluvii ab Epiro decurrentes exonerarunt, ita ut prope jam illam continenti adnecterent; concluditque: *Hæc quidem etymologia mala non est: sed quærenda sunt meliora.* Quare calculis melioribus probat δρεπάνη posse extrahi a צר quod est conflare, & apud Chaldaeos conjungere, consolidare, ita ut δρεπάνη ex fonte Hebræo tracta audiat Latine ferruminatio, adglutinatio, & Græce ἡπερώσις: nam parum aberat, ne fluvii illam διηπειρώσι, ex insula scilicet continentem facerent, ac consolidarent; atque ut hoc Phalegicam etymi sui industriam firmet, testem vocat Aristotelem, qui nobis conservavit fuisse hanc insulam ἡπερωθείσαν, deinde, averfis amnibus, iterum disjunctam. Et ne credas cl. Mazochium de κυρίοις nominibus τῷ Δρεπάνῳ solummodo loqui, hæc etiam apponit in adnotationib. p. xi. col. 2. de voce δρέπανον appellativa: *Nec a vero abhorret, si dicamus vocem ipsam appellativam δρέπανον, quæ falcem designat, ex eodem צר terap, sive drap, quod est conflare & consolidare fuisse factam.* Mox antehac inauditum procudit σύστημα urbes omnes, & promontoria, quæ Δρεπάνῳ nomine appellitantur, hoc habuisse, non eo quod sint δρεπανοειδῆ, verum quod olim insulæ, deinde vi torrentium vel ex earum rupibus, vel ex continente decidentium oppleto mari, quod interjacebat, ἀκροτήρια evaserint, quod ubi factum est, tum vero Drepani, h. e. Ferruminationis nomen obtinuerunt. Demum vir maximæ lectionis duodecim, ni fallor, urbes maritimas, & promontoria Δρεπάνῳ, vel Δρέπαναι dicta corrasit ex Strabone, Stephano, & Cellario, (quæ in horum indicibus facile reperiatur,) cunctaque ita appellari vult, quod ab circumfluis undis terræ adglutinata sint. Concluditque urbem *Sareptam* etiam quoad etymon æque esse, ac Δρεπάνη, eamque olim fuisse insulam id genus ferruminationis passam.

Hæc a me ἐν κεφαλαίῳ bona fide ex aureo Mazochiano libello extracta quæso, ut inibi opulentiùs non sine selectissimæ eruditionis scœnore legas. Attamen mihi pro recurvæ falcis etymo, & veritate, tamquam pro Achillis armis contra decertandum est. Et sane voces צר vel צרה non curamus, nam posterioris ævi sunt, & Rabbinicæ, neque in sanctis libris eas reperies, atque ab bona רָשָׁע Hebræa צרה, conflare, abortæ sunt; verbo autem צרה notio vera, & κυρία inest defæcandi, & conflandi solummodo metalla, & suboles nominum, quæ ab hac radice fruticant, sunt
fuso-

fusores auri, argentarii, atque id genus artifices; vide in ea ῥήσσει Marium de Calasio, ubi etiam advertes in eo convenire cum ceteris orientis ἰδιώμασι: quare nimis detortam video, si etiam ad limosam terrarum conglutinationem transferatur. Præterea ut pullulet δρεπάνη ab ηϛ non parum otii terendum; permutes oportet prius ϛ in γ, deinde addendum σοιχεῖον γ in fine: scio sane γ esse litterulam heemanticam, addique posse in fine vocum, uti quidam ex ϛησ, *latuit*, expromunt in lucem *Saturnus* addito γ, de cuius falce nunc ἀπολογῶμαι: verum id etymon inficetum esse mox ostendam, & bonum ipse cudam, ac fortasse verum; si autem in vocula trium litterarum primam commutari, in extrema etiam quid adglutinare velimus, quis ferret nos ἐβραΐζοντας, tanquam figulos ex amphoris creare urceos? Præterea id genus aggestionum, quæ terras πελαγίας continenti adnexuere, ne unam quidem veram in historiis reperire est; & Pharus, Ægyptia insula, quam canit Homerus Od. δ. v. 355. ante Nilum sitam, & unius diei navigatione a terra semotam, vel ab vate principe efficta est, uti inibi Protei fabella; atque ita etiam sentit Strabo, προσέθηκη παρ' ἑαυτῆς πολλαπλάσιον διάστημα τῇ μυθώδους χάριτι pag. 64. Amstelæd. edit. 1707. vel credam potius terræ motibus subsedisse, si unquam exstiterit, quam fluvium Nilum tantum cœni limique intra vastum mare exonerasse, eoque longius impulsisse, ut fere per centum mille passus cœnum illud contra aquarum vim maximam protulerit, quo Pharum insulam Ægypto adglutineret. Quantum hi Homeri versus, quos patronos sententiæ suæ ex Strabone affert cl. Mazochius, pag. 5. in adnot. col. 2. interpretes torfere, vide matronam Daceriam in commentar. in Hom. Contra vero pro certo habetur mare potius terras arrosisse, exindeque ab ἡπειρωῶν evulsas partes terræ etiam immanes insulas circumfluas efformasse, ut probat Sam. Bochartus, cum de Pharo inf. loquitur. Et certissime scimus Leucada nunc πελαγίαν Homeri tempore fuisse ἡπειρωτικὴν: ita ut ne Judæus quidem crederet, quotquot urbes, & promontoria Δρέπανα dici legimus, antea fuisse πελάγια.

Neque mihi cum undecumque eruditissimo Mazochio molestus sis, eo quod a Cerere rogatus Neptunus amnes ab Epiro decurrentes alio detorsit, Corcyra hujus numinis ope a grandi scilicet infortunio ἡπειρωτικῶν liberata sit; nam hæc fabella enata est, ut vident, quibus vel parum jecur sapit, quia Græci interpretati sunt nomen Homericum hujus insulæ *Scheria* a verbo σχέω *inhibeo*; quare inhibita flumina a Diis commenti sunt, cum fabula quidem longe nomine ipso insulæ posterior sit. Contendit præter hæc Mazochius, propterea quod Buxtorfius huic radici ηϛ, *efferruminavit*, veluti traducem facit nomenclaturam urbis סַרְפָּר, *Sarepta*, olim etiam insulam exstitisse in Phœnicia; (quam vocem nunc in sanctis libris sanequam inficetis punctis animatam leges, scil. *Tforphat*, immane dissonam a vera ἐκφανῆσαι *Sarepta*, quam servarunt Lxx. Senes, & Lucas Evangelista); verum id oppidum ex situ, in quo geographi Relandus, & Cellarius

larius apponunt, vel flumine, vel mari circumfluam olim fuisse excogitare posset nemo. Concoquere autem nullusqueo id, quod addit vir *πρωτάτος* pag. 11. Drepanen, ac Sareptam nihil prorsus inter se differre; etenim si utrumque nomen ab eodem fonte *ηϋ* flueret, rationem nullam excudi posse reor, cur ex insulis continenti adglutinatis una dumtaxat *Sarepta*, plusquam vero duodecim Drepanæ vocitatae sint tam longe a fonte Hebræo Mazochiano degeneres; verum fatendum est vel utramque vocem, vel saltem *Δρεπάνην τῷ ηϋ* esse germen supposititium; præsertim cum in nominibus propriis Phalesgica *σοιχεῖα* sanequam pauca Græci emolliant & inflectant; quare si verum esset, quod a viro clarissimo docte, ac ingeniose excogitatum est, omnes id genus infelices ob duram *ὑπεραιώσεως* necessitatem insulæ, Sareptæ melius, quam Drepanæ audivissent.

III. Cum igitur hæc sententia tantis, & fortasse non contemnendis affligatur difficultatibus, a veteri, & concinna minime abeundum, urbes, insulas, ac promontoria *Δρέπανα* dicta esse a *falcis* figura, seu a curvatura sinus, cui insident. Et sane Corcyram, qua de nunc sermo, fuisse recurvam indicat flos poetarum Homerus, illam enim describit portuosissimam Od. ζ. v. 263. *καλὸς δὲ λιμὴν ἐκάπερθε πόλης, pulcher vero portus hinc & inde urbis*, quos ambos sanequam capaces Ulysses admirabatur Od. η. v. 43. *θαύμαζεν δ' Ὀδισσεὺς λιμένας, καὶ νῆας*, quare nemo neget huic insulæ plurimum adfuisse curvaturæ, ut mare introrsum cederet, & falcatum, & bis portuosum litus faceret: imo illud longo intervallo circumflectere oportuisset, ut in eo essent Neptuni templum, grande forum, & mirifice patens navale Od. ζ. v. 266. *Ἐνθα δέ τε σφ' ἀγορὴ, καλὸν Ποτιδῆϊον ἀμφίς*. v. 268. *Ἐνθα δὲ νηῶν ὄπλα μελαινάων, κ. τ. λ.* Præter hæc Cellarius in geographicis tabulis satis superque recurvam depinxit Corcyram, & Guilelmus Delisle ex regia Parisiensi academia, quo nemo curatius terras delineandas studuit, hanc insulam vere *δρεπανοειδῆ* in tab. Græciæ antiquæ exhibet; & posthabenda est figura ejusdem insulæ, quam leviter curvam in chartis suis geogr. ille vit Nic. Samson, ita ut pro recta linea haberi possit, ad quem pro sententia sua provocat cl. Mazochius; præsertim cum etiam Card. Quirinus, qui vere studet *ἀντὶ ἀρετῆς*, καὶ *ὑπερροχὸν ἔμμεναι ἄλλων*, Hom. *semper præcellere*, & *esse omnium eminentissimum* in laborioso volum. de Corcyræ primordiis, utpote per plures annos *αὐτόπτης*, ad falcis fœnariæ *σχῆμα* effinxerit, ejus doctissimi Cardinalis pondus atque auctoritas quemque pertinacissimum frangere debet.

Ceterum urbibus, locisque populos nomina dare ex figura, quam præferebant, affectasse tritum est; satis sit evolvere geographorum indices; & ecce tibi *Δέλτα μέγαν*, & *Δέλτα μικρόν* in Ægypto; Trinacria, vel Triquetra ob terna promontoria audit Sicilia; Cyclades insulæ notissimæ sunt hoc nomine, quia *circa Delum in orbem sitæ*, ut ait Plin. l. 4. c. 12. Et Strabo lib. 10. p. 334. *ἡ Δῆλος, καὶ οἱ περὶ αὐτὴν Κυκλάδες*. Non unas etiam legimus urbes Lunæ nomine, vide Geographos, eo quod
ejus

ejus aſtri falcati figuram referunt: præſertim urbs Luna in ſolo Etruriæ, quam memini me legiſſe in nuperis ejus regionis doctis Scriptoribus, ita appellatam, quod ad ejusdem ſideris cornuti imaginem conſtructa eſſet; quin & inibi numiſmata adferunt reperta argentea, cum Hadriani capite, atque in poſtica eſt Luna falcata cum ſtella, tanquam ejusdem urbis ſymbolum, uti in Rhodianis roſa ineſt. Quædam ab aſpectu, & ab σχῆμα, quod a longiore ſpatio intuentibus oſtentant, nomen naſta ſunt, veluti Τεϋρης, *Tiremis*, urbs maritima in Phœnicia: Climax, ſeu *Scala*, mons: & urbs *Phaſelis*, de qua inquit Liv. l. 37. c. 23. *In confinio Lyciæ, & Pamphiliæ Phaſelis eſt, prominet penitus in altum . . . & procul navium præbet proſpectum*. Miror ſane viros indefeſſæ lectionis Salmaſium, & Cellarium, illum in Solinum pag. 551. ubi bene multa de Phaſelide, hunc in notit. orb. ant. minime collegiſſe, quæ de Phaſelitarum moribus in oratione adverſus Lacritum aſſert Demotheſes, eoſque inter cetera traducit ποιηροτάτης ἢ ἀδικοτάτης ἀνθρώπων. Et ipſe eruditiffimus Mazochius me docet in libello de Aſcia pag. 258. Apameam dictam Κιβωτὸν ex eo, quod *Arca figuram qualemcumque oſtenderet*; quanquam contrarium proferat Cellarius in geogr. ant. to. 2. p. 136. ait enim, *Apamea, Κιβωτός, Arca urbs dicta fuerit, quia emporium erat, & quaſi mercium arca & receptaculum*, quod magis placet, nullus enim ſcio, quo pacto urbs arca σχῆμα præſentare nobis poſſet.

Adde Clupeam, urbem Africæ, quod inſtar clypei in rotundo munita erat, ut inquit Salm. in Solin. p. 220. Ab noſtris etiam Neapolitanis locis exempla petamus, ajo inſulam Megaridem, ſeu Megalidem, aut Megaliam, ita vocitatam, eo quod ad exemplum falcis mari curva inſideret, etenim מֶגֶר est *falx*; ſi cum elemento canino R legas, tirones norunt ambas litterulas L, & R quavis lingua facile inverti, vid. ſexcenta exempla in Voſſ. de permut. litterar. & Cellarium to. 1. p. 763. Neque dubites, quin a curvitate nomen indepta ſit hæc noſtra inſula, dum atate Statii curva audiebat, inquit enim Silv. 2. carm. 3. *Quæque ferit curvos exſerta Megalia fluctus*, niſi enim falcata fuiſſet, a curvis fluctibus minime percuffam poeta caneret. Forte ideo plures urbes Megaræ, ſive Megarides dictæ ſunt, quia in curvis ſinibus exſtructas reperio, uti non unas Drepanas. Quod etymon a מֶגֶר ſincerum exputo: ſi quod aliud obtendatur, illiberale eſt, & νοθεία olet: miror ſane virum ſummum Mazochium in diſſ. hiſt. de Eccl. Neap. p. 220. Megaris in Bochar- ti verba jurantem extrahere ab מֶגֶר, inde מֶגֶר, *commoratio*, quod nomen eſt nimis γενικόν, & cuius loco, vel regioni habitabili apponi poſſet, præterquamquod litterula י redundare vides; atque haud ſcio, an jure ſibi gratuletur, cum chartis ſuis illinat: *Hæc igitur vera origo nominis hujus מֶגֶר*. Aliud etymon, quod a voce Greca profert, nihili eſt, cum a Græculis inelegantis ſæculi mutuetur, neque ipſe emundiffimæ naris vir tanti mihi videtur facere, ideſt ab dictione μέγαρα, *ſubterraneæ habitationes*, ſeu *barathra*, cum contra veteri Græciæ vox μέγαρον, vel μάγα-

μάγαρον sit *domus ampla*, uti sæpe apud Homerum. Verum ea de insula bene multa fervo, cum τὴν Θερὰν de Puteolana regione mihi disse- rendum sit. Igitur si oppida, & ἀκροπόλεις veteres appellaverint ab σχήματι, quod exhibent intuentibus, quis prohibet, quominus etiam a sinu curvatura Δρεπάνου dicta sint, præsertim cum *falcis* vocabulum, & figura unicuique nota sit, & menti facile se offerat? Contra vero negare cum Mazochio tot urbes Δρεπάνας non a σχήματι defumpsisse nomenclaturam, videtur non parum προπετείας præferre; atque haud scio an eruditissimi viri fama nobis posthac imponat δρεπάνην in Hebræo fonte esse *ferruminationem*, non *falcem*.

IV. Quoniam vero opinionem aliorum castigare non tam arduum est, nisi meliora veritate sua nos percutiant; tentandum an ab lingua principe hauriri vox possit, quippe jam viget hodieum mos τῷ ἐβραϊζέειν, quæ & integra sit, nullisque indigeat fulcris, atque ab *falcis* notione nihil discedat; eam sane reor esse ררר, quam interpretatur aliquanto ἀπροσδιόντως Hieronymus, *aculeus*, *stimulus*; verum certum est 1. Sam. 13. 21. hanc ῥῆσιν apponi cum ceteris, agrestibus instrumentis, quare nemo mihi intercedat, quominus inibi pro *stimulo* vertam *falcem*; præsertim cum Rabbini edicant ררר nomen γενικόν esse, atque adnotare *ferrum ligno inditum*, quæ definitio belle quadrat τῷ δρεπάνῳ. Et ne credas harum falcium ligno affixarum nos exemplo carere, ecce tibi Cæsar appositissime lib. 3. de B. G. cap. 14. qui eas *murales* etiam appellat: *Una erat magno usui res præparata a nostris, falces præacutæ, insertæ adfixæque longuriis non ab- simili forma muralium falcium*. Adde quibusdam falcibus etiam aculeum adnexum fuisse, præsertim illis, quas stringebat Saturnus, vide superio- rem gemmam Senatoris Bon p. 327. & quamplures hujus Deorum patris nummos. Præterea habes *falcem* cum aculeo in præclarissima gemma, quam exhibet L. Augustinus part. 2. n. 33. & in secunda Jo. B. Passerii de gem. astrif.

Verum ut rem omnino firmem, & viris ἐβραϊζέειν in Græcorum vocum etymo famam conciliem, scias in laudato Samuelis loco, ubi est ררר, senes LXX. apposuisse δρεπάνον, & jure meritissimo, noverant enim tum veram dictionis Hebrææ notionem, tum vocabulum in utraque lingua iisdem elementis constare; miror Hieronymum ab his senibus discessisse, atque vertisse *aculeus*, meque piget hunc partes interpretis πολυγλώττω parum curate implevisse, quod feliciter præstitere, qui Samue- lis libros in Syrum, atque Arabicum sermonem commutarunt, nam vocem, quæ *falx* valet, adhibuisse constat. Conqueri mihi fas sit tot doctissimos viros, qui in sancta βιβλία æternos commentarios convecstarunt, nihil de ῥῆσει ררר adnotasse, neque ejus γνήσιον significatum pensitasse, quem & Clericus posthabuit, licet Hebræi sermonis scientissimus. Demum intererat Mazochii, qui præclara satis de δρεπάνῳ selegit, vocabulum ררר cum primis exacte perpendere, neque penitus oblivisci, quem vel a pueris re- rum, & vocum *biblicarum*, cum in his me adolescentem institueret, omnium

retro doctissimorum virorum callentissimum suspexi. Hinc facile concludam vocem δρεπάνη longe melius extrahi ab ורבן, cui nulla litterula vel mutanda, vel appingenda, & notio sanequam proxime accedit ad Græcum vocabulum, quam ab Mazochiano צרה, quod in utroque graviter, pace tanti viri dicatur, claudicat ac nutat; atque iterum reparatur vetus sententia oppida, & promontoria Δρεπάνων nomine ab hujus agrestis instrumenti σχήμαπ ita appellata; ac ipsam rusticorum falcem non a צרה, fed a nostra saniore ורבן radice pullulare.

Porro facile prætereunda mihi reor, quæ plurima de hoc fidere primigeno ab aliis dicta sunt: unum addam de etymo vocis *Saturni*, quod puto nullumdum mihi inficiaturum, licet in eo vestigando perdiu infudarint; videtur sane αἰέτως enasci ab Phalesgico שטר נר, *dominus lamentationis*, idest Latinorum more, *is, qui vehementem animi ægritudinem infert, ac vim malignam exferit*; quæ hujus sideris potestas est, quamque omnes formidant: hinc opportune audit apud Orph. Arg. v. 424. ἀνολέτης, *graviter perdens*: atque apud Oppian. Κυνηγ. γ. v. 10. ἀμείλικτος, *qui mulceri nequit*, & apud Nonnum ὤμνηρ, *crudelis*, & in Antholog. συγνός, *invisus*, fed binorum Scriptorum pagellam adnotare, & versum oblitus sum; & lib. 2. cap. 43. epigr. 2. audit ἄσῆρ πᾶσιν ἀπεχθόμενος, *astrum omnibus infestum*: dictum fuisse etiam κακοποιόν docuit me Phil. D'Orvillius in Charitonem pag. 773. quæ quidem προσθετά Hebrææ vocis significationi, quam attuli, consonant, imo σοιχεία eadem cernis, ac *Saturnus*, שטר נר. Contra vero etymon, quod procudit, Junius ab סתר, *abscondit*, atque omnes amplexi sunt, commendatque Vossius, socer enim hujus erat Junius, tum longe petatum, tum extrema syllaba desertum vides. Laudandus autem Junius, qui vocem Κρόνος ab וקר, *splendescere*, educit, cum ipse reperiam sidus Saturni a Cic. 2. de nat. Deor. appellari *Phænon*, atque ab Orpheo in 12. hymn. Saturni, αἰθάλῃς, *ardens, lucens*. Quo autem non cum iis, qui orientis ἰδιώματος gazas ignorant, etymon a me cufum vocis Saturni contemnas, firmandum duco affatim lepido epigrammate Lucillii Antholog. lib. 2. cap. 25. ep. 7. ubi hic Deus, tum δεσπότης, tum κακοποιός salutatur, quæ apprimè respondent Hebræis binis supernis voculis; & miror D'Orvillium in laudato loco in Charitonem hoc epigramma non vidisse, quanquam tanto viro hæc Ἀνθολογία in deliciis fuerit, novamque ἔκδοσιν pararet.

Τὴν γένεσιν λυπᾶντα μαθὼν Κρόνον Ἡλιόδωρος,

Νύκτωρ ἐκ νᾶσ' χρύσειον ἦρε Κρόνον,

Τὶς πρῶτος κακοποιός ἐλήλυθε πείρασον, εἰπὼν,

Δέσποτα, ἢ γνώτῃ τις πνὸς ἐστὶ Κρόνος.

Ὅς δ' ἄλλω κακὰ τεύχει, ἐφ' ἀκλόν ἦπαρ τεύχει.

Εὐρὼν μοι τιμὴν, πᾶν ἀνάπλ', ὃ τέλεις.

Noverat infestum sibi Saturnum Heliodorus,

De nocte e templis aurea signa rapit:

Expe-

*Experiare, inquit, quis primus nunc malus adfit,
Dive, ac Saturnus tu mihi, an ipse tibi:
Namque aliis mala qui struit, ipse crucem sibi figit:
Portendas, dives nunc sum ego, quod cupias.*

Ita Latialiter recusum a me per otium accepisti.

v. Verum diu sub infausto Saturni sidere morati sumus, ad inspectandam hilarem, ac benignam Auroræ figuram accedam, nam *συγνός Κρόνος*, *Ἡλῖος ἡδὺς* Anthol. lib. 7. ipsam autem vides in nostra calamaria theca cum longa tæda, sic apud Hom. Il. ω. 785. audit *φασγίμβροτος*, quod etiam *προσθετόν* inest in Orphei hymno in Auroram, & Q. Calaber *φασφόρον* eam vocitat lib. 2. v. 185. 655. ejusque facem dicit *φῶς* lib. 3. v. 1. ut de ceteris sileam, nam nota res est. Hujus Deæ sinistra flagello armatur; quod nunc primum cernimus; imo nullum adjunctum in Græcis, vel Latinis Scriptoribus reperire est. Minime gratias habeo Athenæo, qui inquit solummodo in pompa Ptolemæi Philadelphi fuisse etiam imaginem Auroræ, sed illam describere pœnituit, fortasse uti imaguncula nostra flagello exornabatur, vid. lib. 5. pag. 195. *Εἶπετο δ' αὐτοῖς καὶ Ἡμέρας, Γῆς τε, καὶ Οὐρανῶς, καὶ Ἡδὺς, καὶ Μεσημβρίας, κ. τ. λ.* Verum si Euripides in Orest. vocat *μονόπωλον*, *unico equo gaudentem*: Calaber lib. 1. v. 48. *Ὡς μαρμαρέοισιν ἀγαλλομένη φρένας ἵπποις*, & lib. 2. *χρυσήνιον*, *habenas aureas regentem*: Theocritus idyll. 13. *λευκίππον*, *candidis invehitam equis*: & Nonnus in Dionys. *δίζυγον*, *bijugem*, ut Latinos taceam, compellant, necesse sane est, ut flagellum stringat dextera, quo equos cædat; sicuti Statium nostratem id instrumentum Lunæ dedisse memini, *seseque vagantem Colligit, & moto leviter fugat astra flagello*: si tibi otii est consule tot insculptas gemmas, Montfauconium, & Herculanei picturas, in eisque cernes fere Deos omnes currus regentes *μάστιγας* etiam stringere; apponam vivax Argentarii epigramma, licet notissimum ex Anthol. lib. 1. *εἰς Εἴρωτα*, in quo Cupido in onyche vim leoninam moderans ad arbitrium, & verberibus premens describitur, ut te Græcis poetarum deliciis parumper levem tædio meo scribentis:

*Αὐγάζω τὸν ἀφυκτον ἐπὶ σφραγίδος Εἴρωτα
Χερσὶ λεοντείαν ἀνιοκεῦντα βίαν,
Ὅς τᾶ μὲν μάστιγα κατ' αὐχένος, ἃ δὲ χαλινὰς
Εὐθύνει· παλλὰ δ' ἀμφιτέθηλε χεῖρας·
Φέισσω τὸν βροτολογιόν· ὁ γὰρ καὶ θῆρα δαμάσδων
Ἄγχιον, εἴδ' ὀλίγον φέισεται ἀμερίων.*

Quod Latine, quantum Linguae paupertas patitur, reddidi κατὰ λέξιν.

*Acclusum tueor scalptra hac in gemmula Amorem,
Tracta hujus manibus lora leo patitur:
Hæc flagrum in collum intendit, regit altera frænos,
Quam multa, & vivax gratia ubique viget:
Horresco hunc hominum pestem, qui monstra ferarum
Edomat, nil hominum parserit hic soboli.*

Adde Platonem unico hexametro gemmam sculptam describentem Anth. lib. 4. c. 18. ep. 12. Εἰς λίθος, ἄρμα, ἐλατήρ, ἵπποι, ζυγόν, ἦνια, μάστιξ, vides igitur ubi currus, & equi, aut belluæ, qui eum trahunt, cum eisdem simul *flagelli* mentio; Auroram autem currum regere ad ravim canunt poetæ, pro multis unum Ovidium legas in eleg. 13. lib. 1. amor. ubi longo carmine hanc Deam graphice describit, & v. 2. & v. 19. *axem* ejus, sive *currum pruinosum* meminit, ac v. 37. *rotas*. Et sane dum v. 10. canit: *Roscida purpurea comprime lora manu*, quis prohibet, quominus *lora* hic sint *flagellum*, licet plerique omnes *habenas* intelligant? verum norunt vel tirones vocem *lorum* utramque notionem induisse, hinc sollemne est Latinis *cedere loris*; & in Ovidii versu pro *μάστιγος* notione vox *lorum* est longe opportunior. Verum ne dubites, quin inter Græcos Scriptores Auroram currum equosque regentem me vestigare haud potis fuerim, etenim id teneo ex Nonno Dionys. lib. 15. v. 279.

Τιτωνὸς ῥόδους πέλε νύμφιος, ὃν διὰ μορφήν
Δίφρον ἐὼν σήτασσε φάεσφορος ἥρπασεν Ἡώς.

Quare necesse est, ut equos tum habenis, quo vellet dirigeret, tum flagello, ut maturarent iter, urgeret. Si vero cordi sit interpretari flagellum, quod huic Deæ tribuitur, inserviisse ad excitandos homines, ut diei mane summo opera aggrederentur, per me liceat, imo arridet magis, etenim ab Nonno vocatur Aurora *ἐγερτήμοθος*, ad labores excitans; & Orpheus ante Nonnum hoc eodem adjuncto illam honestaverat, *ἐργων ἡγήτρια*· imo rogaris, ut laudatam Ovidii elegiam invisas: hinc poeta longissime conqueritur, eo quod matutina Aurora mortales, & omne genus animantium ad opus laboresque vocet excitetque. Jure igitur atramentarii nostri faber in hujus Deæ manu altera *μάστιγα* apposuit. Demum non me latuit id flagellum tum Auroræ, tum ceterorum aurigantium, sive hominum, sive Deorum peculiare nomen Græcos habuisse, atque ab exteris gentibus mutuatos esse, quod me docuit Pollux cap. 13. *περὶ ἵππιων σπενῶν* lib. 10. segm. 56. auditque *μαράγνα*· hæc *ῥῆτις* quantis commentariis onusta sit, vix fidem præstes, nisi hujus onomasticon adeas; miror solummodo quosdam ex doctissimis viris hanc vocem antiquissimam ab non tam vetusta Chaldaea dictione ܪܝܢܐ, vel ܪܝܢ ܐܡ traxisse, cum dicendum potius fuisset Chaldaeos ab Græcis dictionem hanc furatos esse. Verum cui plurimum otii suppetet, scrutetur, an beatus sit in ejus vocis tum etymo, tum unde gentium Græci sua civitate donarint.

VI. Præterea intueor Auroræ peplum atramentarium artificem rosis undique distinxisse, quæ in archetypo longe clariores sunt; vel pueri noscitant ipsam ab poetarum principe fere semper salutari *ῥοδοδάκτυλον*· in Homerastri hymnis leges *ῥόδοπῆχυν*, in Q. Calabri lib. 2. *ῥόδόπεπλον*, & lib. 1. *ῥόδοσφυρον*, atque in Nonno *ῥοδοσπεφῆ*· ex te ipse Latinos invisas. Igitur nostri atramentarii argentarius optime sibi consuluit, cum Auroræ peplum ex poeticis documentis rosarum floribus oneraverit. Ut autem

de Homero aliquantulum merear, excutiendum reor, quid sibi velit vox illa sollemnis ῥοδοδάκτυλος, quam & veteres scholiastæ, & nuperi interpretes doctissimi reddunt, *roseos digitos habens*; hæc ἐρμηνεία, licet longi temporis præscripto inducta, atque imperata sit, tamen aliud in mente habuisse Homerum probandum aggredior. Et quidem notandum mihi initio est ῥῆσιν hanc δάκτυλος ignotam fuisse Homero, tantum abest, ut pro *digito* accipiatur in τῷ ῥοδοδάκτυλος, & omnibus mirum futurum reor, cur in longissimis Iliade, ac Odyssea nusquam vox δάκτυλος legatur; imo magis mirandum nos nescire, quo pacto Homeri tempore digiti appellarentur, cum nullum eorumdem vocabulum, neque unquam mentio; atque idipsum invenire desperes in Hesiodo; si hujus rei causam a me rogitas, fateor cum ignarissimis ignorare; χεῖρ vero *manus* ubique carminum horum vatum, & ad delicias repetitur; adde Homerum vel minimas corporis reliquas partes meminisse, veluti σφυρόν, *malleolus*, πτέρνη, *calx*, κληῖς, *clavicula*, ἀγκών, *corbula*, βρεχμός, *cubitus*, *tempus*, *sinciput*; & ne tædio sim, innumeras missas facio, imo reor omnia, præter pedum, vel manuum digitos, corporis membra summum vatem enucleasse. Hinc si nulla alia ratio succurreret βατραχομομομαχίαν spurium esse Homeri factum, hac una ipse contentus essem, cum in ea legam vocem δάκτυλον huic vatum principi ignotam, v. 45. Ἄλλ' ἐπὶ λέκτρον ἰὼν καταδάκνω δάκτυλον ἄκρον, uti emendavit jure Barnesius. Contra vero reliqui poetæ Homeri filii tum Græce, tum Latine aures obtudere voce *digitus*, & *pollex*, &c.

Quare in mentem venit, an vox ῥοδοδάκτυλος in dubium trahi posset, quin ad digitos Auroræ Homerus animum intenderit; sed fortasse quid magis appositum, & νυγώτερον cogitarit. Res aliquanto altius repetenda. Porro videtur vox δάκτυλος fato infelici nata; nam nequioris sæculi Scriptores eam ad signandos palmæ fructus, sive βαλάνους depresso, vide Voss. etym. & cum primis Ezech. Spanhemium de præst. num. p. 348. & seqq. ubi vir selectissimæ eruditionis de voce δάκτυλος sanequam optima collegit; piget enim me actum agere: mox Spanhemius summa honestate castigat Salmasium adstruentem Græculos fuisse in causa, ut in Ægypto, Syria, finitimisque locis palma ferens *dactylos* ἑρὶ *dikla*, seu *dakkel* appellaretur; at contendit contra Spanhemius potius a ἑρὶ detortam esse ῥῆσιν ipsam δάκτυλος, & Syrum nomen Græca voce vetustius credit: sed vereor, ut Salmasio lis adjudicanda sit, cum ἑρὶ certe illorum Syrorum, ac Ægyptiorum nomen sit, qui postquam δάκτυλος ad notionem βαλάνους desciverat, visitarunt; quare nihil prohibet, quominus inter sexcentena & Græca, & Latina vocabula, quæ in linguam Hebræosyram fœde deturpatam derivarunt, *dakkel* etiam adoptarint. Hæc de δακτύλῳ hi duoviri summi commentati sunt, oblitissimi Homericæ vocis ῥοδοδάκτυλος, quam ipse interpretor, ne longius te, & multis morer, ut *rosa purpurea*, seu *hyacinthina*, quare ne cogitavit quidem de ejus Dæx digi-

digitis summus vates, cum ætate sua, & Hesiodæ vocabulum δάκτυλος, *digitus*, plena dubii res est, an lucem viderat.

VII. Quoniam obdurato animo contendo Homericas quasdam tenebricosas voces, quo honesta & decora διαγνώσει donentur, atque probe percipiantur ab Hebræa originatione extrahendas: videor nomen δάκτυλος, quod Auroræ tribuitur, seu melius *rosæ*, facile educi posse ab חכלכל, *hyacinthus*, & *hyacinthinus*, quod centies invenies in Exod. si adhibeas, quæ sollemnis est, extremæ litteræ metathesin חכלכל, cujus mutationis exempla tritissima sunt, vide Voss. etymol. & Bochartum, qui tamen licentius סויחעא Hebræa loco suo movet turbatque: unum apponam, quo meam metathesin melius firmem, estque vox quæ etiam ad corporis partes pertinet, ab חכ, *auris*, clare educitur *ansa*, & *ansas* esse *auriculas* vasorum tirones edocentur, contra Homerus *ansas* vocat *aures* Il. λ. v. 631. δέπας περιαλλές, ἔκτα δ' αὐτῆ τέσσαρ' ἔσαν. Quare posthac ῥοδοδάκτυλος Ἥως non audiet, *roseis digitis Aurora*, verum ex puriore Hebræo fonte vertes, *rosea*, sive *rubra*, ut *hyacinthus*, cujus color, quin ad rosas pertineat, ne hæreas, inquit enim Plin. l. 37. c. 9. *In gemma hyacintho leviter roseum colorem inesse, ac fulgorem violaceum*; idque melius docet Gell. l. 2. c. 26. *Sanguineus, roseus, croceus, aureus, ostrinus, fulvus flavus, rubidus, phœniceus, rutilus, luteus, spadix, rubei, seu rufi coloris sunt*; quæ fere omnia προσθετά æque hyacinthi sunt, & Auroræ; Virg. *Munera sunt laurus, & suave rubens hyacinthus* ecl. 3. 63. meminit etiam coloris ostrini & purpurei Ovid. Metam. l. 10. v. 211. *Tyrioque nitentior ostro Flos oritur, formamque capit, quam lilia, si non Purpureus color huic, argenteus esset in illis*; & Virgilius de eodem flore, *Purpureus veluti cum flos succisus aratro languescit moriens*, de Euryalo lib. 9. 435. Peccarem si Græca exempla obliviscerer, in Anthol. lib. 7. leges, ὑάκινθος πορφύρεη, & eod. lib. Ἰνδῶν δ' ὑάκινθος ἔχει χάριν αἰθροπος αἰγλης, *Indica hyacinthus habet rutili splendoris gratiam*. Iisdem epithetis ornasse Auroram Latinos norunt etiam adolescentes, vide Virg. lib. 4. Æn. & lib. 7. Ovid. lib. 2. Metam. Stat. lib. 1. & 12. Theb. Sil. Ital. lib. 1. & 11. & 12. Sed Græcos consulamus, δροσερῇσι βόλοις πορφύροεν Ἥως Nonnus. . . Α'λλ' ὅτε πέτραις Πορφύρεαις τελευτῇ θαλεμηνόλος ἔγραφεν Ἥως, idem; ἐρυθραινομένη κατὰ κόσμον, *rubens decore* Orph. hymn. & sexcenta id genus quisque otio fruens colligat. Igitur non male concludam in ῥοδοδάκτυλος Homerum nihil de Deæ digitis cogitasse, quippe nescio quid demissum & humile menti ingereret, sed de colore purpureo, sive hyacinthino; atque solummodo respexisse ad vocem primigeniam חכלכל, sive potius חכלכל, *hyacinthus*, ex qua iisdem סויחעיִים exit δάκτυλος. Docta, & multa Salm. in Solin. pag. 929. de δακτύλῳ, nihil vero legas de voce ῥοδοδάκτυλος. Oblitus eram scholiastas interpretari ῥῆσιν hanc ῥοδοδάκτυλος native ῥοδόχρως, de digitis nil cogitantes; & Anacreontem in rosam terna ἐπιθετά veluti confundere ver. 19. -- τί δ' ἄνευ ῥόδα γενοίτ' ἄν; -- ῥοδόδα-

δοδάκτυλος μὲν ἦώς, -- ῥοδοπήχες δὲ νύμφαι, -- ῥοδόχρους δὲ κ' Ἀφροδίτα --
παρά τῶν σοφῶν καλεῖται. Et Nonnus lib.18. v.166. videtur interpretari vo-
cem ῥοδοδάκτυλος, dum eam distinguit in duas, Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥοδέοις ἀμα-
ρύγματιν ἄγγελος ἦδ' Ἀκροφάχης ἐχάραξε . . . ὁμίχλην, vides ῥόδεα ἀμα-
ρύγματα æque valere, ac ῥοδοδάκτυλος.

VIII. Neque meæ sententiæ statim opponas ab Homero Thetin, marinam
Deam vocari ἀργυρόπεζαν, *argenteos pedes habentem*, non mirum igitur,
si a roseis digitis dicatur Aurora ῥοδοδάκτυλος. verum facile repo-
nam vocem πέζα sejunctim nusquam in hoc vatum principe, neque in σύγ-
χρόνῳ Hesiodo haberi, uti notavi de ῥήτει prima δάκτυλος. quare, ut ci-
to me expediam, ambæ illæ syllabæ πεζα tractæ sunt ab Phalesgico τῷ,
& hoc ipsum ab τῷ consolidare, & depurare, (male Vossius τράπεζα,
quæ vox composita est, trahit a simplici ηῷ, *esca*;) hinc probe colligitur
Homerum nihil abjectum concoxisse, dum vocat Thetin ἀργυρόπεζαν, sed
κυρωτάτως dicas locutum, ac veritas, Deam *colorem præferentem solidi*
ac purissimi argenti, quo nihil de aqua verius, & φυσικώτερον. quod idem
est, ac illud Orphei Arg. ὕδωρ ἀργυροειδές, *aqua argento similis*: Βρύζου
ἀργυροειδές ὕδωρ κρήνης ἀπὸ μέσσης, ut a Latinis discedam, qui unicuique
prostant. Neque urgeas certo dici τράπεζα, *mensa*, a *quaternis pedibus*,
quibus fulcitur, meque premas vocem hanc esse *Homericam*, cui adjicitur
ἐπιθετόν ejusdem valoris κυανόπεζα, Il. λ. v.627. Ἡὸ σφῶϊν πρῶτον μὲν ἐπι-
προΐηλε τράπεζαν Κελήν, *κυανόπεζαν*, εὐξοον, κ. τ. λ. nam iterum tibi obstitam,
atque contendam vocem τράπεζα, seu πετράπεζα non procusam a Græcis
respectu quatuor fulcrorum, seu pedum, sed dumtaxat figuræ; quare
ita interpretor, *mensa quadrata affabre & solide*, quæ est vera notio
originis τῷ, & τῷ. Neque novum est hocce interpretamentum, cum Vir-
gilius mihi ita judicanti præiverit, mensasque ex sola figura apposite vo-
caverit *quadras*, hæc dubie *Homericam* τράπεζαν Latine invertens lib.7.
v. 115. nam ea esurie Trojani enecabantur, ut coacti sint *patulis nec*
parcere quadris: *Heu etiam mensas consumimus*, inquit Iulus. Scio Piti-
scum pro hac *quadræ* διαγνώσει debacchari contra Ciacconium; sed nunc
major lux ex nupero τῆς τραπέζης etymo. opinioni Ciacconii affulget.
Adde *quadræ* esse apud architectos plinthus stilobata, quem ἰδιωτικῶς
dicimus *zoccolo*, juro in verba bonorum Vitruvii interpretum, eo quod
mensæ figuram quadratam præfert. Et *quadræ* eadem ratione audit etiam
tessera, sive cubus lusorius, absque eo quod de columellis, sive fulcris
cogitemus. Hinc non male geometræ *trapezium* vocant quandam πετρα-
γώνυς plani speciem; itaque vocis τράπεζα potestas & κυριότης expli-
canda est ex τέταρτος, & τῷ, non a πέζα, uti antea dictum mihi est;
præsertim cum Pollux lib.10.c.19. segm.69. jubet adjici *τραπέζην*, tanquam
nomini γενικῶν, adjunctum τετράποδι, μονόποδι, *quadrupedi, unipedi*: ἐξέσι
δὲ τὴν τράπεζαν, ἐφ' ἣ τὰ ἐμπώματα κατὰκειται, τετράπην τε τράπεζαν εἰ-
πεῖν, καὶ μονόπην. Et ne credas me tantummodo hariolari, & longe
peti-

petita obtrudere, gratulor mihi invenisse in Athenæo lib. 2. pag. 49. ardens odium inter Cynicum quendam convivam, & sophistam Ulpianum de nomine τράπεζα, agebat enim Ulpianus male dici τράπεζαν, cum sit τράπεζα. Inde more suo Athenæus ad eam litem intercidendam provocat ad Hesiodum, ad Xenophontem, ad Antiphanem, (qui lepide jocatur ea de re suis versibus,) atque ad Aristophanem; verum cum Athenæi locus longiusculus sit, atque mihi apprime faveat, eum consulas rogo. Et quidem, si veram originem vocis τράπεζα, quæ Phalesgica est, noscitantessent Dipnosophistæ illi, facile rem composuissent. Neque Casaubonus in animadv. p. 101. licet docta bene multa adnotet, litem solvit.

Hic mihi locus esset opportunus tot turbas litteratorum virorum conciliandi, quæ per diu exarsere de vocabulis τραπέζοφος, & τραπέζοφον obscurissimis, quæ in Pollucis loco laudato, & in verbis Paulli lib. 3. de supell. legata legimus; sed satis longe nostra commentatio spatia retur; vide Jungermannum, atque Hemsterhuisum in Pollucem, qui fere omnia, quæ de his binis vocibus agitata sunt, contraxerunt. Verum & Paulli sententia, & Pollucis verba adhuc tenebrosæ esse conquerimur; hodieque ex genuina τῆς τραπέζης, quam protulimus, notione, aliquo pacto & Pollucis, & Paulli mens perspicui potest. Demum si Homerus τράπεζαν vocat κυανόπεζαν, ne erres rogo cum scholiastis, & credas mensæ columellas, sive fulcimenta cyaneæ pulchritudinis fuisse; verum poeta mensam ipsam graphice describit, non pedes, ideo simul terna hæc affuit κλήνη, κυανόπεζαν, εὐξοον, idest *elegantem, totam ex cyano*, ut colorem noscas, *affabre elaboratam*; ita summi vatis sententia, qui terna ἐπιθετὰ unī τραπέζῃ adnexuit, belle constabit. Hinc magis ad rem explices Pindaricum illud Olymp. 1. Δημήτηρ φοινικόπεζα, i. e. *rubescens*, & omnino *flava*, uti dicitur Hom. Il. ε. v. 500. Δημήτηρ ξανθή, quam *purpureos pedes habens*, quod vile & ignobile audit. Ita etiam apud Triphiod. δύσις ἀχλύοπεζα, ne vertas *caliginosis pedibus occusus*, quod nihili est, sed *omnino tenebrosus*; & Nonnus vocat τὴν δύσιν apposite ἀχλύοπταν, & κυανωπὸν. Advertendum est in H. Stephani lexico locupletissimo vocem ἀχλύοπεζα desiderari, sicuti etiam χειρόπεζα, quam ῥῆσιν usurpat Nonnus de Aurora, poetica, vel sui sæculi libertate pro χιονόπεζα, quam reddas, non ut vulgo, *niveis pedibus fulgens*, sed *prorsus candida nivis instar*, ut vis & potestas originationis ab ἱδ constet.

Age, ab eisdem Phoeniciis etymis extrices vocem ῥοδόπηγος, in Hesiod. Theog. v. 247. & 251. & in Homer. in hym. scil. ex ῥοδ, *carbunculus*, *gemma rubens*; facessant ergo turba interpretum, qui ῥοδόπηγος Ἰππονόη, ῥοδόπηγος Ἡώς, vertunt, *roseis lacertis prædita*; verum reponere, *Hippopus*, & *Aurora rubescens, ut rosa*, & *carbunculus*. Id ipsum dicas de ῥοδόσφυρος, quod eidem Auroræ tribuit Q. Calaber lib. 1. v. 137. Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐπόρσσε ῥοδόσφυρος ἡλέγενεια, neque credas esse Auroram *cum roseis calcaneis*, id satis plebejum est; etenim si educas ex fonte suo ῥοδ, *pulchrum*

thrūm esse ac decorum, reddes sane quam apposite & concinne, *Aurora*, ut *rosa elegans ac decora*; neque ea de re dubites, cum Chaldaei Dan. 6. 20. Auroram ipsam ex ῥήτει ῥωσ appellent ῥωσῶσ, quæ vox composita valet *elegantia & decore exuberans*. Quæ Perizonius ἐβροῖσι doctissimus in Ælianum adnotat pag. 711. de voce καλλίσφυρος, pauci curanda reor, cum contra morem gazas orientalis linguæ non promat. Habes igitur bene multa in Homeri poematis προσθετί Aurora apposita ex Hebræo fonte prodeuntia, quo tanto vati majus semper decus conciliem, nihil omnino de digitis, de pedibus, & de calcaneis cogitanti; neque illa a Mosaica lingua injuriose, & multa vi expressimus, ut moris est quorundam id genus etyma confingentium; sed veluti sponte sua cadentia collegimus, occasionem nacti ab nostra atramentaria Aurora, quæ argenteis rosis undique renidet. Utinam haberemus, quæ spondet in Thesaurο H. Stephanus to. 3. pag. 719. scilicet tum Latinorum, tum Græcorum locorum ad Auroram spectantium collationem; fortasse rei difficultas eum ab opere absterruit; cum etiam Aristotelem vox ῥοδοδάκτυλος in ambages dejecerit, ignoro enim quid sibi velit hisce verbis Rhet. 3. Διαφέρει δ' εἰπεῖν, οἷον ῥοδοδάκτυλος Ἡώς, μάλλον ἢ φοινικοδάκτυλος, ἢ ἐπ' φαυλότερον ἐρυτρυδάκτυλος, maximus τῶν σοφῶν vocabuli obscuritatem oboluerat.

IX. Porro ab hoc faustissimo numine, quocum diu morati sumus, discedere valde piget, pretium operæ reor divinare, cur artifex pro Sole Auroram scalpsit, quod prorsus novum est, & nemo adhuc in planetarum numero illam accensuit; fateor id quidem mihi grandem salivam ciere, & nullus valui exemplum vestigare in tot Græcis, ac Latialibus Scriptoribus, qui toties hæc septem sidera meminere, ut hanc Deam pro Sole apposuerint; quod quidem nostri vasculi pretium extollit, redditque longe carius. Ut autem, quod mihi animus suggerit, expromam, id refero acceptum Neapolitano Græco artifice; & in animi mentem revocandum est Homerum vix semel, atque haud scio an iterum Solem orientem canere, occidentem vero scire, ut Il. 8. v. 485. contra vero Aurora ortum ad delicias concelebrare; imo te jubeo advertere adeo divinum vatem hanc Deam coluisse, ut astro principi prætulit, quare in Il. μ. v. 239. Εἴτ' ἐπὶ δέξι' ἴωσι πρὸς Ἡῶ τ' Ἡελίον π. Homeri etiam vestigia fidus afflecla Hesiodus ea in re usque premit; nihilque sollemnius hisce poetis principibus, quam recinere, ῥοδοδάκτυλος Ἡώς. cur autem hi duoviri plus Aurora, quam Soli studuerint, cogitent alii; certum autem est non fortuito, aut ex oscitantia hanc Deam argentarium nostro σκυναλῶν scalpsisse. Quare minime ἄσυχον futurum reor, si dicam artificem ab Homero mutuatū esse in planetarum dialium scalptura pro Sole Auroram effinxisse, cum unus hic vates semper de hac Dea egregie mereatur, parum autem Solem curet: imo oportet, ut faber fuerit Ομηρεμῶτατος, & apud ipsum pluris valuerit ejus poetæ auctoritas, quam tot Scriptorum posterioris ævi multa, & rata fides, qui in τάξει dierum ὁμοτύμαδον affixere Solem, qui

secundo loco in hebdomade, ut superius ostensum est, celebrabatur, & marmorea, & ænea monumenta Solem præferentia superiori cap. protuli.

Constat autem civitates majoris Græciæ, quæ Homerum ardebant, Tarentum dumtaxat, & Neapolim commendari, sed longe fortius præ illa hæc mea urbs, uti ex non unis Græcis, Latinisque testibus palam feci, quos in illustratione antiquissimi anaglypti HomERICI, operis exquisitissimi collegi, & nunc διὰ βραχέων, & ne actum agam, promiscue ad repetendos inducor. Hortatur Petronius Arbiter init. Satyr. patresfam. ut filios vel Athenas, vel Tarentum, vel in nostram Parthenopen, quo de Homeri poematis edoceantur, missitent:

*Sed sive armigeræ rident Tritonidis arces,
Seu Lacedæmonio tellus habitata colono,
Sirenumque domus dat primos versibus annos,
Mæoniumque bibat felici pectore fontem.*

Mutes rogo *Sirenumque* in *Sirenumve*, ut rectius constet divisio locorum. Habes jam Tarentum floruisse Homericis studiis; sed fortasse Petroni s hanc laudem solam & præcipuam Neapolitanis attribuit; nam quartam versum *Mæoniumque bibat felici pectore fontem*, veteribus meis civibus dumtaxat addicere videtur Arbiter, de Athenis, & Tarento dubie & obscure se habet, an idipsum prædicaverit. Piget me Jo. Fabricium in bibl. Græc. tom. I. p. 277. in cap. *Ilias & Odyssea in scholis proposita juventuti*, hunc Petronii locum inter ceteros non allegisse. Miror magis eadem Arbitri verba, quæ Neapolitanorum scholas apprime commendant, fugisse etiam æternæ lectionis virum Jac. Perizonium, quem in adnot. in Ælian. pag. 260. dum enumerat plures urbes Græcas, quo Romani filios adolescentes missitabant, ut liberales disciplinas perdiscerent, Etruriam scil. Massiliam, Athenas, Rhodum, Apolloniam, urbis nostræ, quæ κατ' ἐξοχήν δοῦτα, & Græca, audiebat, penitus oblitum ægerrime semper feram. Habes igitur Neapolitanos Græcos adolescentulos illo beato ævo Homericos fontes felici pectore ebibisse. Hinc etiam Trimalchion Petronianus Neapoli degens prædicabāt, *Solebam hæc ego puer apud Homerum legere*, cap. 48. ut Neapolitanis moribus se imbutum jactaret, imo in Trimalchionis domus parietibus omnis Ilias, & Odyssea depictæ invisebantur, cap. 29. adeo deperibant Homerum veteres cives mei. Cum Arbitro conjurat amice Philostratus, qui init. imagin. narrat se Neapoli cum puellulo decenni Iliada, & Odysseam optime callentem diu se collocutum.

Haud scio an falsus sim, si etiam de Neapolitanis scholis Homericis locutum interpreter Heraclidem Ponticum, qui circa Quintiliani tempora vixisse dicitur, dum asserit opusc. mytholog. p. 408. Εὐθύς γὰρ ἐκ πρώτης ἡλικίας νήπια τῶν ἀρτιμαθῶν παιδῶν, διδασκαλία παρ' ἐκείνων (Ὀμήρῳ) πτενέεται, ἢ μονονὸν ἐνεσπαργαυμένοις τοῖς ἔπεσιν αὐτῶν, καθάπερ ἐὶ ποτήρῳ γάλακτι, τὰς ψυχὰς ἐπάρδομεν, quæ ita versa lego, *Mox enim a teneris unguiculis studiorum suorum rudimenta pueri a poeta hoc*

hoc (Homero) incipiunt, in bujus disciplina nutricantur, & tantum non in cunis fasciatorum animi carminibus Homericis, ceu lacte poculento irrigantur: Græca Heraclidis ob typographorum, licet Amsteladamen-
 sium locordiam corrupta, & male interpuncta restituas; ἀρμαθῶν παιδείῶν δι-
 δακταλῖα, & paullo post vocem ἐνεσπαργανωμένοις immutes in ἐνεσπαργα-
 νωμένων. Hinc Quintiliani locum antehac obscurum de Lectiōe puero-
 rum Inst. Orat. 1. 8. Optime institutum est, ut ab Homero, atque Vir-
 gilio lectiō inciperet, sic interpretor, ut Neapoli Homerus, quæ Græca
 urbs erat, & Οἰμηλιώτις, Romæ, quæ Latina erat, Virgilius legeretur: quo
 enim pacto puelli Græca simul, & Latina elementa addiscere satis essent?
 & quidem scimus ex Philostrato Neapolitanos pueros decennes Homerum
 & lectitare, & interpretari doctos: ac Neapolis ceteris Græcis urbibus
 Romæ vicinior. Peccarem si Strabonis verba lib. 1. pag. 29. edit. 1707. obli-
 fcerer agentis in Græcis urbibus ævo suo pueros in Homericæ poesi primum
 omnium institui: Τὰς παῖδας αἱ τῶν Εἰλήνων πόλεις πρώτιστα διὰ τῆς ποιητικῆς
 παιδεύουσιν. ex multis, quæ a me dicta sunt, de Neapolitanis loqui geogra-
 phum certo unusquisque colliget. Quæ Heraclidis, Quintiliani, & Strabonis
 verba cum Petronii carminibus de Neapolitanis pueris apprime conspirant.

Præter hæc ipse Petronius bis hanc urbem κατ' ἐξοχήν Græcam vocat;
 narratque cap. 59. quosdam Homeristas, eos scil. qui Homerum κατὰ μνή-
 μην habebant, illud coram convivantibus Neapoli ad oblectamentum reci-
 nere; urbisque nostræ & porticus, & ædes undique Iliados, atque Odysseæ
 facinoribus depictas commemorat; & cap. 89. narrat fuisse Neapoli ta-
 bulam, quæ Trojæ halosin ostendebat, cujus Homerus meminit Od.
 lib. 4. Et reor hos Homericos cytharcædos ideo per convivia conversa-
 tos esse, ut, quæ sæpe cecinit divinus vates, imitarentur, nimirum nihil
 aliud convenientius esse, atque opportunius, quam cythara canere inter
 comissiones, Od. θ. v. 98. Ἦδη μὲν δαιτὸς κεκορήμεθα θυμὸν εἴτης, Φόρμιγ-
 γος θ', ἢ δαιτὶ συνήρορος ἐστὶ θαλεῖν. Et Od. ρ. v. 270. . φόρμιγξ Ἠπύει, ἦν
 ἄρα δαιτὶ Θεοὶ ποίησαν ἐτάρην. Homeristarum meminit etiam Athenæus
 lib. 14. p. 620. Ex his admirandis Græcis monumentis, veluti tabulam
 ex naufragio fortuna servavit superne laudatum anaglyptum Homericum,
 quod Neapoli incisum esse alibi ostendi; eo usque majores nostri Home-
 ricis carminibus oblectabantur, ut non solum luculentiora illorum poema-
 tum facta exsculperent, vel depingerent, verum etiam tenuiora; exemplo
 sit laudatissimum hoc anaglyptum, quod nobis visendam offert brevem illam
 objurgationem, qua Helena Paridem mordet post singulare certamen cum
 Menelao, quod circa fin. Il. γ. legere est; quod facinus veluti desertissi-
 mum Neapolitani, utpote ὀμηροφίλτατοι dignum marmore reputarunt; li-
 cet exempla non desint eos coloribus expressisse etiam Achillis gesta ma-
 xima mirabilitate digna; prima enim tabula, quam viderat Philostratus
 in superba illa Neapolitana porticu objiciebat intuentibus hunc Thes-
 salum heroa pæne obrutum undis Scamandri, & Vulcanum ei suppetias fe-

rentem; qui grandem vim ignis in fluvium immiserat; profecto desperaret quivis summa arte valens ævi nostri pictor mixtim duo hæc sibi ad-versantia elementa imitari, verum ne mente quidem complecti satis foret.

His animadversis, facile ipse conjectes, si in theca atramentaria Homericam Auroram vides, hujus vasculi artificem eum fuisse, qui, posthabitis ceteris Scriptoribus, vulgarique nomine planetarum, summi poetæ menti adhærendum optaverit; quæ laus fuit, & ingenium Neapolitanorum, quos inter vel minuti cantores, & puelluli, ut de statuariis, & pictoribus fileam, nihil aliud mente concoquebant, quam Iliada, & Odysseam, meritoque Homeristæ audiebant. Demum eo magis se Homericum jactat nostri atramentarii artifex, quod ejus Deæ peplum argenteis rosis adsperferit, ut Homerum magistrum suum imitaretur in famosa jam voce *ρόδοδάκτυλος*. præsertim cum Montfauconius in antiq. expl. non unas Auroræ iconas exprefferit, in eisque haud ullam illis floribus renidentem videas; certum est earum artifices Homericæ *ἐπιθετή* non advertisse. Cum autem hæc omnia de Tarento fileantur, sed unus Petronius vix inter Homericas urbes adnumeret, jure Neapoli potius fustum esse hoc atramentarium cimelium ausim dicere. Maxime si addas thecam calamariam quam pag. 17. depingendam affabre curavi, in qua dubio procul planetarum icones argenteæ affixæ erant, & Auroram pro Sole certe inviseremus, nisi ejus metalli fames eos, qui illam repererant, ad has furandas non adegisset, cum cives meos eam Deam coluisse præstiterim. Tenes igitur ex his, quos non levi labore Scriptores laudavi, duo hæc minime posthabenda, tum Homericam Neapolitanorum indolem Auroram magis colendi, quam Solem, tum atramentarium hoc jam *παραυγέ*; ab hujus urbis argentariis fabricatum; durum enim foret, ut aliam civitatem invenias, ubi in diebus hebdomadis pro Sole Aurora salutetur. At nunc o tempus, ac factum infelix! quantum a veteribus illis, ac beatis moribus descitum est: pueri enim nostrates Latiaribus voluminibus, ac disciplinis instituuntur, atque Homericum semen penitus exaruit: utinam avita Græca Neapolitana indoles fruticet iterato, ac increscat.

x. Age reliquos planetas inspiciamus, de quibus pauca admodum delibanda, ne rem longius protraham. Vides jam Dianam, seu Lunam, cujus coma est *εὐστροφάλην*, *bene torta*, hoc *προσθετῶ* utitur Antipater lib. 6. Antholog. ep. 1. tit. *θηρῶν*. Quod autem hæc Dea sit *εὐπλόκομος*, ecce tibi Hom. in hymn. Solis, *Ἡὼ πε ρόδοπηχυν, εὐπλόκομόν τε Σελήνην*. In ejus fronte lunula cornuta renidet, ut moris est in gemmis, ceterisque sculpturis; & poetæ sexcentas voces, ut id exprimerent, cuderunt, Pind. Olym. & Hom. in hym. Lun. canit, *ἐσπερίη, διχόμηνος, vespertina, dimidiata*: Theocrit. *ἡμιπέμας κύκλα Σελήνης, semiseptæ*. Orpheus in hym. *εἰς τὴν Σελήνην* appellat v. 2. *ταυροκέρως Μήνη, taurina habens cornua*; quocum conjurat Nonnus, dum illam dicit *ταυροφυής, ταυρωῆπις, & κερδέττα, & εὐλέραος*, vel melius *εὐκραιρος*, uti sentit cl. D'Orvillius in animadvers.

in Charitonem pag. 614. & 745. quem consulas rogo. Anthol. lib. 7. p. 733. in corp. poetarum, Μῆνι χρυτοκέως δέρκη τάδε. Latinos etiam huic astro cornua tribuisse facile ex Virg. & Ovid. indicibus vel tiro novit. Adde Hor. init. carm. sæcul. *Siderum regina bicornis*.

Facem bene longam manu stringit, quod sollempne est etiam Lunæ gestamen; quare audit apud Orpheum eodem hymn. v. 3. ἐννοχία, δαδδχε κόρη, εὐάσπερ Μῆνι, *facem gestans puella*: ut mittam cetera ἐπιθετά, quorum pauca Græce, & Latine collegit immortalis Spanhemius de P. N. p. 121. to. 2. veluti φρεσφόρος, seu φωσφόρος. nec non ἀμφίπυρος, *undique splendens*, non ut Latine transfudit summus Spanhemius, *utraq. manu facem ferens*; & ut rem firmen præsto mihi est Euripides in Hippol. v. 559. ubi vocat βροντὴν ἀμφίπυρον, scil. *quaquaversum ardens fulmen*: imo vox δίπυρος idem valet, & bene Aristophanes in Ranis v. 1406. διπύρης ἀνέχστα λαμπάδας, fortasse de binis lucentibus ejus Deæ cornibus accipiendum, quod deinde scalptores, quique nummos feriebant, de facibus cogitantes duas Lunæ manibus apposuerunt, vide nummum gentis Claudia, & Montfauconium in Antiq. explanat. Si autem longissimam lampada gestant atramentariæ nostræ Deæ Aurora, & Luna, bene sibi consuluit argentarius, etenim fortasse legerat in Æsch. Agam. v. 92. λαμπὰς ὄρανομήνης, *fax proceritate sua cælum tangens*: cui succinit Nonnus, cum πυρτόν vocet δολιχέρη, *ignem, seu facem appositam longiuris*, seu *longis remis*, ut vulgo vertunt; quales quidem certe videntur in regio Atramentario. Cernes demum illam lato undique præcinctam peplo, ita sane indutam invocatur Orpheus in ejus hymn. v. 10. ἀσράρχη, τανύπεπλ', ἐλικόδρομε, πάντοφ' ἐκέρη. Si colorem pepli optes, idem Orpheus in Hecates hymn. quæ eadem est, ac Luna, dat ei *croceum*, κροκόπεπλος. De sceptro videnda, quæ de Saturno superne diximus pag. 348. De voce Σελήνη, Φοίβη, Hecate, &c. consulas Jo. Clericum in Hesiodum.

Restat tantummodo, ut de tenebricosa voce χρυσάμπυξ, quæ Lunæ tribuitur, pauca libemus, atque tentemus, an elegantissimi vocabuli vim, atque ἔτυμον divinare satis simus. Et primum, quæ Philippus D'Orvillius Græce ad miraculum eruditus scripsit in animad. in Chariton. p. 745. apponam: *Luna χρυσάμπυξ dicitur non a frænis equorum, quibus sunt χρυσάμπυκες apud Homerum epitheton est, sed a vittis ipsius Deæ aureis, vel a comis aureis & pulchris, & recte schol. Iliad. ε. 358. exponit hanc vocem χρυτοκέως. Ita χρυσάμπυκες ὄρα hymn. Hom. v. 5. Conjuro quidem amice cum cl. D'Orvillio vocem χρυσάμπυξ minime ad frænos pertinere, præsertim cum etiam inter mulierum ornamenta sit ἄμπυξ, uti Pollux lib. 5. c. 16. frag. 95. asserit, testemque probe vocat Hom. Il. χ. v. 469. adde exemplis D'Orvillii Theog. Hesiodi 916. & Pind. Pyth. εἰδ. γ. ἐπ' ὀδ. δ. in quibus legas, Μῆται χρυσάμπυκες. Sed a D'Orvillio discendo esse epitheton a vittis, vel a comis, nam consideranti nomen Latiale, quod a voce ἄμπυξ tractum est, liquido hujus dubii vocabuli notio se pro-*

prodet; inde etenim enascitur *apex* dempto μ , ut sollemne est, sic $\sigma\kappa\iota\mu\pi\omega\nu$, *scipio*, $\sigma\iota\mu\pi\omega\nu$, *sipho*, &c. Et ne credas hæc duo παραδείγματα mihi solum sufficere exscripta ex indice Vossiani etymologici, ut moris est quorundam solummodo lexica compilantium, satis multa, & δαφιλῶς succurrit mihi D'Orvillius vir admirandæ lectionis in Charitonem pag. 442. interque ceteras vocem nostræ simillimam affert ἰάμπυξ, & ἰάπυξ, atque edicit: *Sane in multis litteram illam sine vitio omitti, vel addi:* cujus viri doctissimi verba legas rogo. Novimus autem *apicem* esse speciem parvi tutuli, seu cornu, κερπίς, cujuscunque materiei, qui capiti sacerdotum, mulierum, puerorum, atque etiam equorum ornamenti ergo inerat, quod hodiedum etiam facitari cernimus; Salmasius H.A.to.2.p.544. vult esse κερπίς.

Ceteras detortas ab hac voce *apex* significationes vide in etymol. Vossii; Salmasium in Solin. p. 385. & seqq. & 845. sed nihil de etymo, seu origine hujus ῥήσεως; Ducangium, & Mazochium in laboriosissimis adnotat. in Kalendar. marm. xvi. Maji p. 328. qui quidem, cum ceteroqui audax, & sæpe felicissimus extricet abstrusiora etyma, nunc sententiæ Vossii adstipulatur, deducitque ab *apere*, voce exoleta, idest *adligare*; hinc *apices*, inquit, *sunt litterarum nexus*; verum hæc apicum notio posteriori ævo increbuit, neque locus Appuleji in xi. Met. virum doctissimum juvat, cum hic distinguat aperte litteras ab apicibus: *Libros litteris ignorabilibus prænotatos . . . nodosis, & in modum rotæ tortuosis, copreolatimque condensis apicibus*; vides jam litteras diversas ab apicibus, sicuti Matthæi interpret 5. 18. jam ab apice jota discernit; tempestate igitur Appuleji nondum in ipsorum characterum significationem apices delciverant, sed adhuc summitates eorum adnotabant, sicuti vox primigenia ἄμπυξ. Indeque etiam falsus est Vossius cum Festo Servio, ceterisque grammaticis ab *apere* deducentibus, cum pura putaque Græca vox sit. Concludendum igitur reor Dianam vocitari χρυσάμπυκα, quod supra frontem lunulam cornutam pro *apice* gestet, ut in atramentarii nostri schemate vides, & Musæ, Horæ, & flamines, atque equi ipsi suum ἄμπυκα in capite præferebant; & eo quod hic apex auro compactus est, audiebant, quicumque gestabant, χρυσάμπυκες. Et fortasse, ut ad altiore originem etymon hujus vocis repetamus ab Phœnicio 𐤀𐤃𐤁, *aurum*, iisdem litteris, ac *apex* constante erutum est, quippe eo principe metallo conflabatur, ita ut κατ' ἐξοχὴν id ornamenti genus appellaretur *aurum*, inde qui gestabant, χρυσάμπυκες. Et antequam ab hac voce discedam, haud scio an cl. Mazochius testes habeat apicem summitatem characterum quorundam, simul & basim, seu extremitatem adnotare, cum antehac de altiore parte dumtaxat dici consuevit; ipseque advertit Græce *apicem* esse κερπίαν, & cornua quidem in summo tantum vertice vel nasci, vel figi scimus. Miror sane Spanhemium in Callimach. pag. 728. & seqq. ubi egregie more suo voces binas ἀπεδίλωτοι, & ἀνάμπυκες explicat, quas vertunt *excalceata*, & *vittis exuta*, (sermo est de mulierculis Cereris Sacerdotibus,)

tibus,) reprehenditque Juvenalem ob Judæorum rituum ignorationem, præsertim circa Sabbatum, de vocabulo ἀνάμυες nihil novi afferre, neque de ejus ῥήσεως origine quidquam vir summus delibare. Plurimum lucis ab eruditissimis viris, qui ingentes adnotationes in Pollucem fecerunt, atque ab Jo. Alberto in suis æternis commentar. in Hesych. mihi sponponderam, verum doctissimos viros eam vocem ἀμυξ vix commeminisse conqueror. Quare nunc primum ejusdem & originem, & veram notionem, eo quod Luna audit χρυσάμυξ, patefactam fortasse gratulaberis.

xi. Mars sidus quarto loco fulget, εοσχῆμαπ, quo moris erat ubique locorum, & gemmarum effingere. Videor autem videre artifices exuvias Martiales ab Homero magistro suo, & ingeniorum principe mutatos esse: Ecce tibi iste Deus prorsus χάλκεος Il. ε. v. 704. *aratus*, quod ἐπιθετόν recte interpretati sunt breves scholiastæ, πολύχालκος διὰ τὸν ὅπλισμόν· & ἐγχείσπαλος Il. ο. v. 605. *hastam vibrans*; κορυθαίολος Il. υ. v. 138. *variegata ornatus galea*; κορυθαίξ Il. χ. v. 132. Ἰσθ' Εὐναλίῳ κορυθαίῳ πολέμεισ' ἦ, *similis Marti galeam quatienti bellatori*. χρυσήν' Od. θ. v. 285. ἔδ' ἀλαστοκοπὴν εἶχε χρυσήν' Aῖρης, quod vulgo vertunt, *aureas habenas habens*; & nihilo melius Sam. Clarkius, *aureos frænos habens*, quod ἐπιθετόν ita Latine fufum equis potius quadrat; atramentarius artifex satis scite interpretatus est ἡνία, utpote innutritus in Homericæ Neapolitana schola, pro quovis ligamento, ideoque solius Martis tibiis ex septem Diis apposuit aurea parva lora, ut Homero pareret vocanti Aῖρην χρυσήνιον, vide attentius σχῆμα· atque ex argentario nostro nunc primum discimus ἡνία non solum audire *habenæ*, sed *quodvis ligamen*, ut Latine *lorum*. Præterea in Hom. hymn. Martis legere est φέρσπης, *scutifer*; si scuti materiem quæras, fuisse *æream* docet Eurip. in Iph. in Aul. χάλκασπης Aῖρης. In eo etiam prominet umbo, quem clypeis plerumque apponit Homerus ἀσπίς ἀμφαλόεσσα Il. χ. v. 111. si scire cupias hastæ colorem, *nigrum* attribuit Pindarus in Nem. τὸν τ' Αἰθωνοῖα κελαινεγχεῖ τ' Αῖρη. Homericæ etiam est galea ἱππῆρις Il. ζ. v. 495. & ἱππόκομος Il. ν. v. 132. π. 216. horret enim *equina cauda*, vel *coma*. Demum chlamyde indutus lucet, & vatum quidem princeps bellatores suos ea ornat, quam vocat σάκος, nam vox χλαμύς Homeri ævo nondum invaluit; atque ita vestitum lego Teucrum Il. ο. 479. ut Martem cerno, ἀμφ' ὅμοιτι σάκ'· θέτο πε πτραθέλυμον, & quoddam fulget ἐν τῷ Martis σάκει, quod quadratam speciem præsentat; fortasse hunc Homeri locum artifex meminerat, atque edocere nos voluit, quid valeat ἀπαξ λεγούμην, & satis obscura vox πτραθέλυμον. De Martis armis Thesaurum Brandeburgicum consului, nullamque mihi opem tulit, cum trita, & a ceteris corrasa exscripserit.

Peccarem sane, si oblitus præterissem Martem, quando planeta audit, & lucet ἰδιοπικῶ nomine donatum, nempe Θέρος, vel Θέρρος, quod jam more suo pag. 872. Salm. in Solin. doctissima quæque aggerens adnotavit: & præsertim de barbaris notis septem planetarum, quibus adhuc dum

dum astronomi utuntur, edicitque esse primum ex characteribus eorum Græcorum nominum, licet sint aliquantulum detorti: piget me virum summum vocem *Θερος* ab Græcula originatione extrahere, cum pura putaque sit Pelasgica, γη enim est *incidere*, vide adnotationem in hanc vocem *Θερος* pag. 191. opusc. mythol. ubi de hujus Dei nomenclaturis minime protrita invenies, & Perizonium in *Ælianum* p. 603. atque unde oriatur nomen ipsum *Αῖρης*, quæ, utpote jam ab doctis viris occupata, posthabeo.

XII. In quinta nostri vasculi facie stat pulcherrimus Mercurius, ἄγλαος *Εἰρμῆς* Hom. in hymno. Tueor ipsum minime εὔπερον Anthol. lib. 7. neque χρυσόπερον, uti Nonnus, aut saltem περόποδα Anthol. lib. 4. & lib. 7. non enim ita legerat artifex in *Ὀδυσσεΐα*, ubi frequens est Mercurius: pauca finxit in hac Dei icuncula argentarius, licet nullum numen postea temporis tot symbolis oneratum sit, quam *Εἰρμῆς*. Non inficior Homerum non vice simplici tribuere huic Deo τὸ πέντασθαι, *volare*, quare indocti statuarii alas vertici, & pedibus appinxere; verum norat noster argentarius τὸ πέντασθαι in principe vate sæpe esse æque ac currere, & milites, & currus πέντασθαι in eo legimus. Ejus caput *petasunculo* operitur, cujus licet Homerus non meminerit, docet tamen nos Pollux lib. x. frag. 164. fuisse ἐφήβων φόρημα. De *virga*, ῥάβδω, vide init. Odyss. ω. quæ est καλή, χρυσεία: serpentes addidit de suo artifex, quo morem statuariorum, & gemmarum sculptorum servaret. Quare Mercurii sceptrum anguibus advolverint veteres, bonam rationem non adhuc reperi, sed quid μυσηγιῶδες in ea virga latere ἀρχαιολόγοι reputant, nec ipse satis sum invenire. Ceterum haud scio, an Neapolitanus argentarius ex Homericō magisterio oboluerit adjunctum χρυσόῤῥαπισ sæpe Mercurio ab Hom. tributum adnotare *aureum*, (i. e. præclarissimum) *medicum*, uti χρυσολόγος, qui est eloquentissimus; etenim Ἄδρι est *medicus*; qua arte maxime floruisse Mercurium tritum est ex Clem. Alex. aliisque; serpentes autem ad Deos medicos pertinere, cum iisque fingi certum etiam est ex nummis, & sculpturis, vide Montfauconium Ant. explan. & præsertim Ezech. Spanhemium tom. i. de P. N. qui appellat angues *salutis largitores* pag. 215. &c. ubi exquisitissima de omne genus serpentibus collegit. Igitur si Mercurius etiam medicinam fecit, cum anguibus pingi circa ῥάβδον adtortis, uti etiam videre est serpentem *Æsculapii* virgæ adhærescentem, posthac mirum non erit; & merito salutatur ab Homero χρυσόῤῥαπισ, quod male usque versum est, *calceos aureos habens*, & ab aliis *aurea virga ornatus*; ex ipsa hujus vocis varietate, interpretibus valorem τῷ χρυσόῤῥαπισ, aut Nonni εὔραπισ ignotum fuisse intelligas. Neque ambigendum, quin Homerus Mercurium Græce etiam medentem vocet, nam Iliad. v. v. 72. inquit ἀντίτῃ σῶκος ἐρμηνίος *Εἰρμῆς*, ubi σῶκος, idem est ac σωτήρ, constatque medicos σωτήρας vocitatos, locupletes fundos do Orpheum in hymn. εἰς Ἀσκληπ. ubi hic medicinæ Deus σωτήρ audit, & nummos Coorum, qui

fer-

serpentes sibi salutare eo nomine donabant, quare sub anguis typo leges, vel ΚΩΙΩΝ ΔΡΑΚΩΝ, vel ΚΩΙΩΝ ΣΩΤΗΡ, hos nummos Spanhemio acceptos refero. Quin σῶκος sit *medens*, *curans*, ne ambigas, cum vox sit Græcis peregrina, nam Hebræum germen est, nimirum גִּוַּ, *ungere*, quod proprie medentum est; adstipulatur brevis scholiastes, licet inficetum etymon cudat, dum inquit σῶκος dici quasi σαῶμενος ὠκέως. Gestat etiam crumenam, ut moris est, utpote apud Hom. audit ἐλάνης, & in hymn. Merc. χειδῶτης, δῶτωρ ἑών, *utilitatem afferens*, *beneficii*, & *divitiarum dator*; & apud Orpheum τροφιδχος, *nutrimentis dives* in hym. εἰς Ἑρμῆν. Nonnus vocat κερδῶος, *lucrifer*: non videtur igitur μάρτιπον stringere, eo quod indecoras furis, seu potius φιλήτης odii plenas artes exercuerit, ut quidam minus recte de crumena commentati sunt. Demum specie chlamydis ornatur, demirorque argentarii diligentiam, qui modum, quo illam huic Deo aptavit, ex Homeri hymno expressisse visus est, etenim hanc vestem, quæ ab hymni scriptore dicitur σπάργανον, Mercurii propriam fuisse reor, nam ipse κατ' ἐξοχὴν vocatur σπαργανιώτης vers. 300. hanc vestem aliquando circa humeros involvebat hic Deus, eamque brachio etiam sustentabat, σπάργανον ἀμφ' ὤμοισιν ἐλιγμένος vers. 306. *veste involutus circa humeros*: καὶ τὸ σπάργανον ἔῤῃεν ἐπ' ὠλένη vers. 388. *habebatque supra brachium*; adverte atramentarium Mercurii σχῆμα, qui ita adamussim fert suum σπάργανον nosque docuit argentarius ejus indumenti formam, quam vocem interpretes hic universi *fasciam* haud scio an probe Latine vertunt. Exquirat fortasse aliquis, an vox Ἀργειφόντης centies in Homeri Il. & Od. celebrata, revera male audiat *Argicida*; & reponam fabellam Argi ab Mercurio enecti ævo Homeri, & Hesiodi ortam non dum fuisse, quare posteriores vates ex voce Ἀργειφόντης poeticis luminibus περιβόητον Argi casum adornarunt; ceterum exputo ῥῆτιν hanc Ἀργειφόντης puram putamque Phælegicam esse, & compactam ex binis Γῆνη γῆνη *pacem*, seu *quietem videre faciens*, quæ peregrina Græcis σοιχεία in causa fuere, ut Argi fabellam cuderent; Mercurium autem fuisse pacis nuncium & κήρυκα poetæ auribus nostris obstrepunt, ejusque ἐπιθετον sane tritum est, nim. φερέσπονδος, *pacis fœdera portans*. Quis in tanta litterarum luce neget fabularum portenta enata ex male intellectis ab Græcis Phœnicum vocibus, præsertim Græcanica gratia & lepore emollitis? Et nescio quid Hebræi relictum est in voce Ἀργειφόντης, nam genuine confictum esset Ἀργοφόντης, ut compositorum flet ratio.

XIII. Habes de Mercurio plura, quam in animo erat. Verum venia mihi sit, etenim hoc numen præ reliquis senis planetis *atramentarium* salutandum est, ei siquidem isthæc vascula sacrabantur, & καλλιγράφους, sive ταχυγράφους enixe coluisse testatissimum feci pag. 211. &c. quare id numen multis in hoc opere honestandum duxi. Verum in Jovis imaginacula indulgentia tua legentis minime abutar: Deum hunc principem, uti

effingi solet, eo pacto expressit artifex. Ne autem te turbet, quod stantem intuearis, non vero sedentem, ut moris est scalpere hunc Deum principem, quo commendetur majestas; nam licet in gemmis, ac numismatis plerumque Jupiter sedeat, scimus etiam erectum finxisse veteres, vide Passerii gemm. astrif. si vero quaesitissima, & bene multa de hoc bino Jovis habitu scire optes, lustres cap. 14. Petri Burmanni de Jove ἀναιβάτη. Miror Mazochium de Jove in Campano anaglypto sedente hoc sat longum Burmanni caput non vidisse, atque pauca isthæc allevisse pag. 161. col. 1. *Jupiter sedet, sic quoque in Capitolio: Porphyrus apud Eusebium III. de præp. 3. Jovem sedentem facit.* Cum autem eo labore Burmannus me liberarit, gratiam habeo. Vides præterea hunc Deum περιιέραυον, σεροπηγερέτην, ἀσεροπητήν, ἀρχικέραυον, & sexcenta id genus προσετέα ab Homero Jovi addicta; nec non ἐλατήρα βροντῆς, φρικτοσερόπαι, πυρπάλαιμον, uti salutat Pindarus Olymp. vel ἐκηβόλον Eurip. in Jon. & κεραυνοβρόντην Aristoph. in Pac. & Anthol. lib. 4. cap. 8. ep. 21. Ἰσχε, Ζεῦ, πρῆσῃρα, μέθες χόλον. Porro inter epitheta Jovis tonantis longe περιβόητον est ἀναιβάτης, *fulgerator*: quoniam autem eam vocem Eduardus Holthenus multa luce donavit, & adversus Holthenum libello ad miraculum docto inscripto, Ζεὺς ἀναιβάτης, Petrus Burmannus fere omnia, quæ dici possunt de Jove *fulgeratore*, operosissima cura Græce, & Latialiter aggeffit, ex tanta eruditionis messe, ne manipulum quidem nobis colligendum reliquit. Ab uno Mazochio de Jove ἀναιβάτη, ut moris tanti viri est, in Camp. Amphit. pag. 161. col. 1. maxime rarum quid & singulare deperibam: verum nescio, cur de Jove Tonante, qui in Campano anaglypto visitur, ne verbum quidem apposuerit. Si optes, quot Deos fulmine donarint veteres, adeas rogo diatribam 3. Gorii, viri humanissimi, ac librorum editorum numero longe gentium notissimi de *Mercurio fulgeratore*, quæ exstat in gemm. astrif. Jo. B. Passerii p. 301. inibique legas, quæ Cuperus de fulmine Deorum corrogavit: unum valde miror Gorium fugisse, quæ Burmannus docte commentatus est, de Jove ἀναιβάτη, *fulgeratore*, apprime juvantia nuper laudatam gemmam Mercurii περιιέραυου.

Si de sceptro, quod gestat, quæris, σκηπτέχος audit apud Orpheum. Mazochius docte pauca in amphit. Campan. importavit pag. 161. sed oblitus est adnotare Deos apud Homerum, & collegam Heliodum nunquam legi σκηπτέχης, sed solummodo viros auctoritate spectabiles, imo & vates, aliquando & homines agrestes, ac pauperrimos, vid. Od. v. v. 437. Heliodus canit Theog. v. 30. sibi poetæ a Musis traditum σκῆπτρον δάφνης, ubi præclara fatis adnotat Clericus; quare quisque mecum indignabitur poetas Homeri filios a parente defecisse, & σκῆπτροις passim Deos donasse; hinc apud Ovid. Fast. 6. v. 37. conqueritur Juno Dearum maxima, *Cur igitur regina vocor, princepsque Dearum, Aurea cur dextræ sceptrâ dedere meæ?* Et Fast. 1. v. 102. *Inque Jovis dextra fictile fulmen erat;* & C. Flaminio, & Cn. Servilio coss. decretum fuisse decemvirorum monitu, ut fulmen

men Jovis esset aureum pondo 50. tradit Liv. Et ne a Græcis discedam in Homeraſtri hymn. veluti in Martem, Deus hic salutatur *σηπτεχε*, & in Anthol. lib. 4. c. 4. ep. 19. *Ζεὺς σηπτερον βασιλεῖον . . . ἔχει*. Si autem thecæ hujus calamariæ faber atramentariis Diis apposuerit sceptræ, ne putes ipsum ab Homero degenerem, sed superne dictum est planetas, utpote satellites zodiaci signorum, jure virgulis, sive sceptris argentarium donasse, vid. pag. 348. quare *βαβδοφόροι* audiebant. Hic haud importunum reor advertere, me, ni vanus sim, nunquam legisse in Homero Deos *βασιλῆας* salutatos, quo honoris titulo scio heroas suos solummodo insignivisse; atque animi angor Hesiodum a divino vate, quocum *συμφανότατον* expertus sum, in hoc uno descivisse, & vocem *βασιλεύς* bis in Theogonia v. 486. & 886. Diis apposuisse. Porro si optes ad miraculum quasi-tissima de *Diis regalibus* consule D' Orvillium in Chariton. p. 497. licet, quæ de Homero in voce *βασιλεύς* adnotavimus, oblitus sit. Si quid noscere cupias de coma, *κυανοχαίτης* est Calabro. Aquilam non apposuit argentarius fortasse, quia nunquam in Homero legerat illam Jovis ministram.

XIV. Demum minime te diu detineam cum Venere, quæ ultimo loco adstat *Παρθένω ἀδμήτη μέγεθ*, & *εἶδ* *ὁμοίη* in primo Hom. hym. v. 82. Innititur columellæ, quod sculptorum, & pictorum ingenium est. Videre videor circa ejus verticem corollam, quare memini me sæpe lectitasse fuisse *εὐσέφανον Ἀφροδίτην* Hom. Oδ. θ. 267. atque in hymno canit illam *χρυτοςέφανον*. Coma nitet pulchra, & longiori, hinc reperi apud Coluthum *εὐπλόκαμ*, & apud Apol. lib. 1. *βαθυπλόκαμ*. Peplo vix cooperitur, quo Deæ indoles nota sit, eam enim *ἀσελγέα Κύπριν* vocat Phocyl. qui quidem longior est, & elaboratior, uti ipsa eum induerat in Hom. hym. 1. v. 86. *Πέπλον μὲν γὰρ ἔεσο φεινότερον πυρὸς αὐγῆς*. Nullis fulget calceis, constat enim nudis pedibus incessisse, & Theoc. idyl. *κγ* jure salutatur *ἀσάνδαλον*. Donatur sceptro ob imperium in Deos, hominesque, uti Orpheus *εἰς Ἀφροδ.* canit, *Θεῶν σηπτερχ*, vel melius ob rationem, quam pag. 348. attulimus.

In publicum litterariæ reip. commodum peccarem, nisi epigramma in hujus Deæ obsequium elaboratum, atque antehac ignotum, & fortasse huic simile haud reperire est, in lucem proferrem. Porro cum mihi gazas id genus antiquas studio infano vestiganti, atque attentissimo exscribenti vix fuisset perlatum duobus abhinc annis ex Bais ad Regium Cimeliarchium Herculanense marmor obscuris versibus littetarum advectum esse, citissimus accurri, & revera reperta a me est basis quadrata duos pedes lata, characteribus sat informibus, atque haud lectu difficillimis; quare, eo quod graphices arte parum valeam, ad præclaram lapidis fidem patientissimus ob humilem saxi situm illud exscripsi, quin & formidolosus, nam cimeliarchii curatorem *ζηλοτυπώτατον* esse norunt omnes; interea hosce vetustatis thesauros dignoscendi amore eneantur universi.

VENERI PROBAE SANCTISS. SACR.
 TI. CLAUDIVS MARCION
 SALVE MILLE ANIMARVM. IN LVSTRI CENARE OPVS. SALVE
 VICHRI ONERIS. PORTATRIX. INEXVPERABILE. DONVM
 RERV. HVMANARVM. DIVINARVMQUE MAGISTRA
 TRIX. SERVATRIX. AMATRIX. SACRIFICATRIX
 SALVE MILLE ANIMARVM. IN LVSTRI CENARE OPVS. SALVE

Quod epigramma, ut celerius lectites, bonis elementis distinctum apponam:

VENERI PROBAE SANCTISS. SACR.
 TI. CLAUDIVS. MARCION

SALVE. MILLE ANIMARVM. IN LVSTRI CENARE OPVS. SALVE
 PVLCHRI ONERIS. PORTATRIX. INEXVPERABILE. DONVM
 RERV. HVMANARVM. DIVINARVMQUE MAGISTRA
 M A T R I X. SERVATRIX. AMATRIX. SACRIFICATRIX
 SALVE MILLE ANIMARVM. IN LVSTRI CENARE OPVS. SALVE

Noveram ipse epigraphen, & præsertim primum versum, *salve mille,* &c. esse quid *αἰνιγματώδες*, quare tam ad proba civium, quam exterorum *ἀρχαιολόγων* ingenia, ut sententiam tenebricosorum verborum mihi aperirent, appellaveram, sed ab universis responsum est se Davos esse; quare audendum mihi fuit, an quid lucis a tanta caligine haurire quivissem.

Porro ne longiorem commentarium a me exspectes, res enim prolixitate laboraret sua, unicuique ingenii vim exferendi do veniam, cum ipse multa servo in Puteolanæ regionis illustratione. Interea hic Ti. Claudius Marcion, ne mihi intercedas, quominus Tiberii Claudii Aug. Libertus

bertus fuerit, præsertim cum Miseni is imperator ad plures abiverit. Reor autem Marcionem ob acceptum beneficium in Deæ simulacri basim epigramma incidisse, quod hujus liberti ætate antiquius dicas, tum ob carminis majestatem, obscuritatemque, tum ob neglectissimam *προσωδία*. & hoc carmen exputes publicas quasdam conceptas preces, sive bona verba, Græce *εὐφημίων*. Veneris *ἐπιθετὰ* ipse excutias, ac pensites ope Græcorum Scriptorum, Hesiodi præsertim Theog. ab. v. 192. ad 206. & marmorum, ac Latinorum poetarum, Lucretii cum primis lib. i. init. nullum fane numen tot tantisque honestabatur *προσθέτοις* in mentem revoces saxum Maronitarum in Thracia in Gruter. p. 59. I. Αφροδίτη - Θεοῦ - παναγαθῶι - καὶ σωτηρίῃ - καὶ ευκλείῃ - ευεργητῇ - οἱ Μαρωνίται, quam gentem simul cum Veneri Bacchum coluisse ex nummis habes, ΔΙΟΝΤΣΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ. Non obliviscendæ ignotæ antehac voces *portatrix*, *matrix*, *sacrificatrix*. Neque dubites, quin *onus pulchrum* sit *amor*, nam verba Hesiodæa sunt, τῇδε Ἐρὸς ὠμάρτητε, καὶ Ἰμερὸς ἔσπετο καλὸς ib. v. 201. Oblitus eram Tullium sæpe conjunxisse voces *probus* & *sanctus* uti pro Cluent. Rogaris, ne vocabulorum ὀρθογραφίῃ posthabeas, quo carminis ævitatem melius noscas. Cur Venus salutetur *sacrificatrix*, tutemet cogita, atque optarem, ut quis me id doceret.

Denum ægerrime ad tenebricosa verba, *salve mille*, &c. accedo, & piget me, quæ ἀτελεῖαν occultunt, aperire, quare, pax mihi sit paucis ea, honesteque interpretandi. Itaque verba ita compleas, *Salve, Venus, opus est nos cænare cum illustri mille animarum, salve*; scilicet, *juvat nos commisceri (μίγνυσθαι) cum innumera gente illustri, elegantique forma prædita*; fane prisca hujus epigrammatis auctor vel ob honestius vocabulum, vel quia idem valebat, apposuit *cænare* pro *obscænare*: dicerem etiam ipsum eo in verbo græcissare, nam κοινῶς est *polluere*, & κοινοῦν est *lupanar*, atque hinc etiam Latine *cunire*, &c. Quare te cavere jubeo in lectitandis licentioris indolis poetis, qui vocabulis *cæna*, *cænula*, *cænare*, *cænaturire*, &c. infames lusus ludunt, præsertim Martialis, cujus multa epigrammata hic recitare probi viri partes non sunt; id unum gaudeo vatum procacitatem in his obscænis ῥήτεσι interpretes non advertisse; quare horum adnotationes inficetæ sunt, & nil ingeniosi exhibent, sententiam petulantium poetarum minime affecutæ. Miror doctissimos viros, qui in Sueton. æternos commentarios aggersere, nihil ἀτελεῖς oboluisse in versu illo, quem Augusto succinuere quidam: *Dum nova Divorum cænât adulteria*, cap. 70. Sed de his satis, ne nobis occentetur, καὶ ἄλλοι εἰς τὴν κοπέλαι. Syntaxis, *illustri mille animarum* ne te turbet, cum peræque sit, ac *illustri χιλιάδι animarum*, uti in omni cap. 16. lib. 1. docet Gellius, servavitque fat opportunum versum, *Tum millinumini potes uno quærere centum*; & ex Salmasio in Solin. habeo pag. 355. *mille familiarum*. Si autem in his versibus prosodiæ ratio non uno in loco laboret, eam quidem in faxis scriptis sæpe posthabitam quisque novi-

novimus, & ne ex Grutero exempla promam, sed nostratia, in villa Altimariorum, ubi vulgo *l' Arenella*, quæ fere bis mille passus ab Neapoli distat, parieti affixus est lapis, in quo ligata verba licentius concluduntur. Ceterum hoc marmor apponendum reor, cum veteri elegantia fulgeat:

D. M.
IULIAE IULIANAE VIX. ANN.
XX. M. XI. D. VII.
POSSIDET NON MERITA
LOCVS HIC CITO CORPVS
INIQVVM QVAE TALEM VI
TAM MERUIT VT CURVA SENE
CTVS NOLVERVNT SVPERI
CITO REDDIDIT VITA NE
FANDIS QVOD FVIT AD
SVPEROS INIMICA NE
MINI VIXIT
C. IVLIVS VICTORINVS
ET AELIA THEODOTE ET
C. VICIRRVVS SOTER
COIVX
B. M. F.

Quotquot autem hoc marmor vel exscripserunt, vel lectitarunt ex nostratibus doctissimis viris ἀνιγματοῦδες exputarunt, quos inter clarissimum Matthæum Ægyptium adnumeres, vide ejus opuscula pag. 201. Verum nisi egregie fallor, ipse videre videor apertam satis, ac pietatis plenam sententiam, scilicet, *sepulchrum immerito, & cito possidet corpus Julianæ non adhuc morti æquum & idoneum, quæ merebatur, ut ei esset curva senectus, at id non permisere Superi: hinc cito restituit vitam regnis nefandis: ceterum quoad homines inimica nemini vixit*. Imo quis medelam quandam affectis verbis facile importabit:

*Possidet haud merito locus hic cito corpus iniquum,
Quæ talem vitam meruit, ut curva senectus:
Noluerunt Superi, cito reddita vita nefandis:
Quod fuit ad superos inimice nemini vixit.*

Relicta est bina labes, quoad profodiam in dictionibus *meruit*, & *nemini*, ne contextus verborum nimis inverteretur. Atque lubens a Venere discedo, quanquam ceteris felix faustumque sidus sit. Et Regi domino nostro gratulandum, quod sat vivax epigramma repererit, cujus si me nil vanum conjectorem fuisse salutes, nullas tibi gratias habeo, piget enim me divinasse.

xv. Hæc de singulis Diis planetarum nomine honestissimis, quæ a tot eruditissimis viris posthabita sunt, & quæ præsertim atramentario nostro lucis plurimum conciliant. Sane rem plenam jucunditatis experti sumus, & saltu quodam ad cælum ascendimus, atque inter lucentissimos fidereorum Deorum orbis per diu versati sumus; nunc iterum cogimur invi-

inviti ad humiliorem materiem degredi, quanquam pro virili quibusdam lautitiis cultuque expolire atque exornare satagendum mihi sit. Quo autem huic capiti coronidem apponam, sanequam pauca de vite cum suis uvis, pampinis, capreolisque aureis adjiciam, ut nil de vasculi ornatu intentatum relinquam: neque credas quid *μυσημῶδες* in hoc ornatu vasculi me dicturum, sed eam in operculo immissam ajo, quo quid elegantiae rotundae ei areae induceretur; irascerer sane, si quis proletarius *ἀρχαιολόγος* vitem appositam edicat, quo pateat vasculum alicujus centurionis usui destinatum, ea enim erat gestamen, & illius militaris dignitatis insigne; quod quam longe petatum est, norunt vel tirones. Ceterum scimus artifices ad instrumentorum honestatem, atque elegantiam vitem non vice simplici effinxisse, Virgilius ecl.3. vers.36. meminit duo pocula ita exornata:

. . . . *Pocula ponam*

Fagina, coelatum divini opus Alcimedontis,

Lenta quibus torno facili superaddita vitis.

Reliquos Latiales auctores tutemet legas. Anacreon hymn. 17. Vulcano interdicit, quominus circa poculum astra, vel arma elaboret, sed vitem, & racemos: *Ποίησον ἄμπελόν μοι, - Καὶ βότρυας κατ' αὐτό.* Et od. 18. quærit etiam in scypho argenteo insculpi inter cetera vitem: *Κάρκισσ' Ἐρωτῆς ἀνόπλης, - Καὶ Χάριτας γελώσας - Ὑπ' ἄμπελον εὐπέταλον, - Εὐβότρυον, κομῶσαν.* Theocritus etiam idyl. 1. circa init. describit poculum caprarii, in quo scalpta erat vitis; hinc patet Virgilium hujus Syracusani poetæ verba more suo suffuratum esse:

Καὶ βαθὺ κισσύβιον κεκλῦσμενον ἀδέϊ καρῶ,

Ἀμφῶες, νεοτευχῆς, ἐπὶ γλυφάνοιο πότοσδον.

Τῷ περὶ μὲν χεῖλῃ ματρύεται ὕψοι κισσός,

Κισσὸς ἐλιχρῦσθ' κεκονίσμενος· ἃ δὲ κατ' αὐτὸν

Καρπῶ ἐλιξ εἰλεῖται ἀγαλλομένα κροκόεντι.

Et profundum poculum oblitum dulci cera,

Ansatum, recens, adhuc sculpturam redolens,

Cujus circa labra volvitur superne hedera,

Hedera helichryso exornata, & juxta ipsam

Fructu vitis advolvitur lata croceo.

Ornamenta vitem representantia veteribus arrisere usque ad luxuriam, ita ut Reges Persarum, illam ex auro cum racemis ex pretiosissimis gemmis compactis lecto imposuerint, uti colligo ex Athenæo lib. xi. c. 2. Græca verba posthabeo, utpote longiora: imo sub eadem legatos audiebant, ac jus dicebant, fortasse ob Indicos carbunculos uvæ similes majestati suæ decus accessurum sperantes. Præterea ex Herodoto didici Dario Pythium Lydum platanum, & vitem auream donasse lib. 7. fragm. 27. *Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίστῃ τῇ χρυσῇ, καὶ τῇ ἄμπελῳ.* Et admiror brevia scholia in Odyss. λ. v. 307. libentius adserere, tam longo ante Darium tempore Priamum vitem auream misisse Aftyochæ matri Eurypyli. In
Pto-

Ptolemæi Philadelphi apparatissima pompa, quam Athenæus γραφικῶς describit pag. 198. lib. 5. vifebantur coronæ ex aurea vite fabrefactæ: Ἐφερον δὲ καὶ ἔτοι σέφανον χρυσῶν ἐξ ἀμπέλων, καὶ χρυσῶν ἐργασµένον. quædam de suo apposuit in interpretatione Dalecampius, quæ Græce non exstant: *Coronam manibus gestantes, auream quoque aureis bracteis, & vitis pampinis confertam*. Si autem optes etiam vasa vite advoluta, ea meminit Plinius lib. 33. cap. 10. *Jam Cyrus devicta Asia auri pondo tringenta quatuor millia invenerat, præter vasa aurea, aurumque factum, & in eo folia, ac platanum, vitemque*.

Si vas admirando artificio vitibus undique cinctum legere optes, vide Achill. Tatium de amor. Clitophont. & Leucipp. lib. 2. p. 69. Lug. Bat. 1640. quod haud scio an peritiores ævi nostri artifices par conformare satis essent: Κρατῆρα παρέθηκεν μετὰ τὸν Γλαύκην τῷ Χίῳ δεύτερον. ὕαλα μὲν πᾶν ἔργον ὀρωρυγµένης· κύκλῳ δὲ αὐτὸν ἀμπελοὶ περιέσεφον ἀπ' αὐτῷ τῷ κρατῆρος πεφυτευμένοι· οἱ βότρυες πάντῃ περιχρεµάμενοι· ὁμφαξ μὲν αὐτῶν ἕκαστος, ὅσον ἦν κενὸς ὁ κρατῆρ· ἐὰν δὲ ἐγγένης οἶνον, κατὰ μικρὸν ὁ βότρυς ὑποπερνάζεται, καὶ σαφελὴν τὴν ὁμφακὰ ποιεῖ. Διόνυσός τε ἐντετύπεται τῶν βοτρυῶν, ἵνα τὴν ἀμπελον γεωργῇ. quæ versa legis turbata, manca, & nihil medicata: *A Glauci Chii cratere secundum poculum adhibuit: e cætrato id vitro erat, ejusque oram vites in eo ipso natæ coronabant, a quibus racemi passim pendebant, sicco omnes poculo acerbi: immisso autem vino, paulatim rubentes, & maturi*. Inter racemos autem Dionysus effictus erat, ut vitem coleret. Quare verius configas: *Secundum apposuit poculum post illud Glauci Chii; opus omne ex vitro concavo: undique oram vites ab ipso crateris medio enatæ coronabant, racemi undique pendebant; qui acerbi videbantur, quando vacuum erat poculum; si autem vinum infunderes, brevi racemi maturescunt, & quod acerbum erat, uvam diceres. Bacchus effictus est in fundo tanquam ejus vineæ agricola*. Ex te ipse vides ὀρωρυγµένης, cætrato, importunissime conversum, cum pueri sciant ὀρύττω esse excauo; verum id leve: e contrario κόμμα illud: Διόνυσός τε ἐντετύπεται τῶν βοτρυῶν, ἵνα τὴν ἀμπελον γεωργῇ, est ἀπύνηκτον, & fœde corruptum: hinc Latialia verba ad arbitrium apposita: quare si τῶν βοτρυῶν in τῷ βυστῶ configas, compones omnia, & interpretamentum, *Bacchus in fundo effictus est, tanquam ejus vineæ agricola*, satis probum & opportunum: τῶν enim βοτρυῶν, præter quam quod esset sine ulla συντάξει, haud concipi potest, quo pacto inter uvæ racemos in vitreo poculo, ceteroqui parvæ molis, effingi potuisset Bacchus agricola; præsertim cum Tatius adstruat racemos ab vasculi labro pependisse. Præterea cum non *messoris*, sed *agricolæ* munus Bacchus in poculo agat, profecto non inter racemos apponendus, sed ad vitium pedes radicesque, in fundo poculi scilicet, unde ortas describit Tatius. Et mecum usque conqueraris de librariorum stupore, qui id genus errorum monstra libris importarint. Demum si ἀμπελον non *vitem*, sed *vineam*

dixerim, factum bene, nam vel Graculus novit utrumque valere. Id unum miror, Franc. Junium, cum hunc Tatii locum in admirando de pict. ver. opere p. 295. adscripserit, errores in Græco κειμένῳ, & interpretationem vulgarem sectatum esse.

Vides igitur, quam sæpe, quantoque studio vitem vasculis appin-
xerint veteres, in eaque efformanda, quanta eorum luxuries luserit. Ne-
que ab hac insana ornatus libidine Romanos abhorruisse tradit Plinius:
namque Pompejus in tertio triumpho de Asiaticis traxit secum inter ce-
tera *montem aureum quadratum cum cervis, & leonibus, & pomis*
omnis generis circumdatis vite aurea, lib. 37. cap. 2. Addere possem
sexcentas lucernas, quæ pleræque omnes, utpote forma ad rotunditatem
vergente, vitem circumundique impressam præferunt, vide opus erudi-
tissimi Jo. Bapt. Passerii de Lucernis: qui sane fatetur in prolegom.
pag. xvi. se asservare quinquaginta circiter lucernas, in quarum disco corona
pampinea cernitur, appellatque id genus lucernarum *obvium*. Imo
etiam Christianas lucernas vitibus ornatas intueor, vide Bosium, Arin-
ghum, & Mamachium to. 3. orig. Christ. p. 79. verum in re non tanti mo-
menti turbas cierem. Negligentiæ porro arcesseret, si me aufugisset gran-
de marmor rotundum longa vite cinctum, atque affabre sculptum cum u-
vis, quibus aviculæ depascuntur, pampinis, & capreolis, cujus icona videre
est in Boissardo to. 3. 145. vel in Petronio Burmanni c. 70. p. 452. qui vinarium
lacum esse licet dubius adstruit, Gruterus pag. 818. 17. appellat basim,
Gudius urnam, cui assentiendum reor, cum in medio sit titulus θανδαιου,
eam invisas rogo. Demum in Hist. Aug. pag. 400. inter dona, quæ misit
Gallienus Divo Claudio, legere est, *lancem argenteam pampinatam libra-*
rum triginta, idest vite undique cinctam ornataque; quare appellare
possem Regium hoc atramentarium *astriferum*, & *pampinatum*, si modo
vox Trebell. Pollionis placeat, ceterum Plinianam etiam esse scio, lib. 16.
cap. 24. *pampinato semper orbe se volvens*. Tenes jam quantum Græci,
Romani, quin & barbari in suis supellestilibus decorandis vitem affec-
tarent: non igitur mirum, si noster argentarius huic πνευχτην eam impres-
serit, & princeps metallum optarit, tanquam si illud huic arbori pro-
prium, cum jam ex auro indoles omnium gentium vitem imitandi fuerit.

*****

C A P U T IV.

De triplici opificio metalla metallis committendi ; ejusque artis nomina Græca , & Latina, quædam etiam Hebræa : deque eorum glutine, ad Regium atramentarium ære, argento, auroque fulgens magis illustrandum.

I. **E**XEMPLA vasculorum variis metallis ornatorum; non una elegantissima ex Herculanensibus extracta. Quedam de Jovis Olympici sceptro non juxta ac sentit Mazochius. II. Veterrima pocula ejusdem artificii, ac atramentarium ex Athenæo, cujus verba corruptissima restituntur, quod non fecit Dalechampius, & Casaubonus. De pane Herculanensi reperto: etymon vocis ἀρτος ab עֵרֶם, non ab ἄρῳ contra Mazochium; ita etiam ἀρτοποιία ab חֲרִי תָרִי, quod non vidit idem vir summus. III. Poculum Nestoris ex Athenæo; παρόραμα Dalechampii, & Casauboni in convertendis Dipnosophiste verbis. De Suetonio circa Neronis vasculum male meriti sunt Pitiscus, & Burmannus. Nestoris, & Homeri fama consulitur, quam inficete oppugnare aggreditur Athenæus: sincerum rerorum locorum Homeri interpretamentum; querele de Petito, Dalechampio, & Casaubono. Φιάλη apud divinum vatem non est vas vini. Quid apud eundem voces antehac ignotæ ἀμφίδετος, & ὑπερφιάλος. IV. Veteres jambici in Athenæo de variorum metallorum vasculis potioris corruptissimi tum quo ad metrum, tum quo ad sententiam emendantur, quod desperavit Dalechampius, & Casaubonus: opinio Petiti rejicitur. V. Græca Herculanensis pictura Neapolitani artificis nomine præclarissima illustratur Pollucis auctoritate, cujus verba inquinatissima, & Jungermanno obscurissima perpurgantur, & luce sua donantur. Regine D. N. laudes. Quidam de astragalus in Anthologia error emendatur. VI. Exempla litteratorum vasculorum ex versibus in Athenæo fœde marcidis, qui sanantur, proferuntur: Petito resistitur. Documenta artis committendi metalla etiam ex sanctis libris. Quid חֲרִי תָרִי contra Hieron. vera notio verbi נֶקֶר. VII. Triplex opificium conjungendi metalla apud Græcos, & Latinos, ignotum antehac vel summis ἀρχαιολόγοις, qui enumerantur: princeps modus est ars ἐμβληματική: quid emblemata, & crusta. VIII. Ulpiani lex tenebrosa, ubi emblematis mentio, luci sue redditur, si vacula forte in cortex restituas, quod factum bene, exemplis ostenditur: Salmasius ea in lege transversus actus est. Quid vocabulum inserta. Auctor Basilicæ difficultatem catus aufugit. Specula non sunt partes domus contra Salmasium. Vopisco lux. IX. Secundus modus committendi metalla est ars ἐμπαικτική: tertius est ars τῷ χρυσῷ σθῆναι, cujus non pauca exempla adjiciuntur: hi artifices salutati bractearii, πεταλαιοί, barbaricarii: præclara nos de hac arte docet Plinius. Quid radere bractearias. Inaurata Herculanensi statua. X. Arduum est ex sanctis Hebræorum libris triplex hoc opificium extundere: quædam non pœnitenda de verbo צַפֵּר, quod, cum sermo est de ornandis metallis, adhibetur. Querele de LXX. senibus, & Hieronymo triplicem hanc artem confundentibus. Quid סָמָא טוּחַ, quod versum est inaurare, & Græce ἐξωεισθῆναι. Ioca ps. 44. v. 10. & Apocal. 17. 4. & 18. 16. explanantur. XI. De glutine, quo simul metalla compingebantur, chryfocolla scil. & lanterna. Plinio medella. Glaucus hujus glutinis auctor. Quid re vera sit ferruminare. Paul. Jovius, & Abrah. Bosse culpanitur. Multa lux demum ex regio hoc atramentario in publicam rem litterariam invecata. Herculanensis cimeliar. huius laudes.

1. **T**ANDEM ægerrimo animo ab planetarum orbibus mihi discedendum est, quos inter lubens detinebar, eorumque ingenitæ luci novam fortasse me ope Regii atramentarii ingessisse ternis superioribus capp. minime pernegaveris, & ad humiliorem, ac satis asperam materiem agitandam aggredior, quæ licet tenuitate sua te haud oblectabit, fortasse novitate rerum dicendarum percellet atque alliciet. Dicendum siquidem mihi est, utpote vasculum nostrum ære, argento, auroque nitet, quot modis, quaque arte veteres metalla metallis componerent, ac immitterent; quotque nominibus hocce artificium decoraretur tum Græce, tum Latine, & si quid ea in re etiam Hebræi mihi suggerent, minime posthabendum spondeo. Itaque reperi post improbam utriusque linguæ Scriptorum lectionem terna ratione, distinctisque vocabulis veteres, æque ac nuperos artifices metalla simul composuisse, quod cum non adverterint eruditissimi ἀρχαιολόγοι, de hoc artificio mirum in modum turbata omnia membranis commiserunt. Quare belle mihi cecidit, ut non unis Græcis, Latinisque voluminibus, & legibus ipsis bona lux hac in re accesserit. Porro rogandus es, ut te non tædeat caput hoc evolvere, cum ipse, ut te exilarem, mixtim præmittenda autumem, quotquot exempla vasorum scrutari potis fui tum Graja, tum Latialia, quæ variis metallis ornata refulserint, ut noscitant universi vel ab remota vetustate artem illa simul committendi viguisse, quo thecæ nostræ calamariæ pretium magis increseat; inde ad triplex laudatum metalla efferruminandi opificium, & nomina accedam.

Et quidem Suetonius Tranquillus narrat se nactum esse puerilem Augusti imagunculam æream ferreis litteris inscriptam hujus principis nomine cap. 7. vides jam æri adnexa σιχαῖν ferrea: verum mihi fidei sublesta videtur vox *ferreis*; haud scio an in ἀπογράφῃ Suetonii fuerit, *litteris aureis*; nam ferrei characteres in æneam statuam immissi vix, aut ne vix quidem distingui potuissent; inepte quidam pro *ferreis* Tranquillo apponunt *ferrugineis*. Verum aptius locum restituam, si pro *æneam statuam*, una litterula immutata, remittam *auream*, cui bene quadrant *litteræ ferreæ*, ut vel longe cernerentur; hujus medelæ fundum do Petronium, qui cap. 3. meminit *annulum ferreis stellis efferruminatum*; nam hoc princeps metallum dignum fuisset Augusto, cui eam dono dederat Suetonius, & ille inter statuas cubiculares posuerat. Tabula Isiaca, quam Pignorius, Kircherus, & Kiffletius commentariis ornandam susceperunt, cum ænea esset, lineolis argenteis distincta interlucebat. Nec me latuit Senecæ auctoritas ep. 5. *Non habeamus argentum, in quod solidi auri calatura descenderit*; isthæc apposita breviloquentia calaturam atramentarii nostri describit, licet hæc in hoc vasculo non in argentum, sed in as descendat. Gratiam etiam habeo doctissimo Gorio, cujus amicitia dudum floreo, me per litteras certum facienti se grandiori patera ex ære frui, in cujus fundo ἀναγλυπτικῶς sculptus est Ajax Patrocli cadaver humeris

gestans, & vestes, & galea lineolis argenteis in æs immixtis renident. Hanc sane artem adglutinandi simul pretiosiora metalla deterioribus videre est in cimeliarchio Herculanensi Regis nostri augustissimi, ubi inter ceteras gazas exstat vas æneum elegantissimum, quod congium fuisse quovis pignore contendam; etenim intuenti quadraginta pondo liquoris capax statim ostenditur, & quadruplo major quartario, cui decem pondo inerant; uti clare colligimus ex inscriptione ejus quartarii, qui etiam ab Herculanæi ruinis ad regis felicitatem erutus est solito epigrammate, IMP. CAES. VESPAS. COS. IV. TITI F. IIII. MENSURAE EXACTAE IN CAPITOLIO P. X. Sed ad congium redeamus, ejus ventri adhærent ansæ parvis icunculis puellarum, avium, & olæarum fructibus cum suis foliis exornatissimæ, quæ licet ex solido ære sint, argenteis lineamentis decorantur; imo ejusdem admirandi operis vasis pes, seu basis, quæ exiguæ altitudinis est, elaboratissima iisdem argenteis in æs immixtis lineolis præfulget. Hinc aperte vides, quam sollemnis erat veteribus fabris æra argento, atque auro condecorare, ut mirum non sit, si eodem opere exornatam thecam nostram atramentariam intueamur. Sane nullus finis, si quot guttos, acerras, quot parvas statuas, imo & grandes mensas sacrificiis addictas ex solido ære omnes argenteis ornamentis infixis splendescentes enumerare adlaborarem; præsertim instrumenta quædam chirurgica in vaginula ænea reperta, quæ adeo affabre variis metallis compacta sunt, ut in admirationem intuentes statim rapiant. Dum hæc scribo, nuncius affertur Regem invenisse æneam statuam, cujus vestimentorum fimbrias pretiosiore metallo in æs immixto, & quæsitissime elaborato distinctas volupe est intueri.

Si quis vero obstinatioꝝ quærat imagunculas ex argento simillimas illis atramentariis, non solummodo characteres, & lineamenta, iterum ad Regias Herculanenses gazas eum provoco; etenim ex Stabiarum rudetibus in lucem evecta est lamella ænea votiva sex fere digitos alta, & lata quatuor, in cujus medio stant duæ ex argento icunculæ paullulo altiores iis, quæ nitent in regio atramentario, eodem prorsus artificio, ita ut dicere posses ab uno argentario elaboratas, nec tam ficus ficui similima est, ut imagunculæ atramentariæ sunt iis, quas huic æneæ lamellæ impressas vides. Nobis autem exhibent Æsculapium cum virga serpente obvoluta, & pone illum Hygiam medicarum herbarum canistrum utraque manu stringentem. Binæ hæ icunculæ in quadam sive ara, sive basi ex argenteis filamentis compacta stant, e cujus extremitatibus assurgunt ramuli cum foliis, qui circumamplectuntur undique imagunculas, & superne in orbem circumducti easdem veluti cooperiunt defenduntque: parva autem illa folia coloratis non unis metallis constant. Hinc concludas, atramentarii nostri cælaturam, atque antiquitatem illustris hujus monumenti exemplo fulciri probarique. Hic mihi in mentem venit locus Paulianæ Eliacor. cap. 2. agentis Jovis Olympii sceptrum fuisse variis metallis

lis distinctum, atque elegans: Τῇ δὲ ἀσέρῃ τῆς Θεῆς χαλκὸν ἐστὶ σκῆπτρον
μετάλλοις τοῖς πᾶσιν ἡνθισμένον. Quæ in hæc Pausaniæ verba adnotat in
Camp. amphit. pag. 161. Mazochius ὁ πᾶν, scil. metallorum varietatem
in Jovis sceptro præferre diversum in homines vel probos, vel scelestos
imperium, atque olim idcirco fuisse crassiusculum, credat lubens, quem
tanti viri urget auctoritas; & haud scio, cūr confugiat ad quid μυσημα-
δες, non ad sceptri elegantiam; id unum scio etiam homines Homerum non
unis metallis ornato donasse sceptro, exemplum do hic inferne, & cum
sit aureis clavis undique fulgens, *crassum* haud vocitarem; si vero quod
Jupiter in anaglypto Campano gerit, rude est & grave, id scalptori infice-
tissimo ejus anaglypti tribuas; quare jure Mazochius de hoc marmore
adserit pag. 164. *Tabellæ certe nostræ sculptura tam rudis est, ut bene
in hunc usum* (ad averruncandos nimirum, qui mejerent) *subitario ope-
re fieri potuerit; etsi pictor elegantius secundum graphices canones de-
lineavit.* Quare sceptri figuram ab id genus tabula anaglyptica haud arri-
perem; cum contra in millenis nummis, gemmis, statuis &c. decora, ac
eleganti specie efficta sceptra vides, etiam illa, quæ in manibus nostro-
rum numinum atramentariorum sunt.

II. Ut autem hoc varia metallorum genera simul compingendi artifi-
cium, quanto vetustum, ac sollemne fuerit noscites, haud molestum sit
lectitare plusculam exemplorum supellectilem mixtim collectam, præter
ea, quæ nuper allata sunt, mox, quo nomine hanc artem donavere Græ-
ci præsertim, dicam, nam a Latinis parum sperandum. Homero, uti fas est,
primas deferamus, qui Nestoris poculi opificium, ut de Achillis scuto
fileam, Il. λ. v. 631. finxit, Athenæo cum primis, ceterisque veteribus, ac
recentibus Scriptoribus celebratissimum; δέπας enim illud ex argento, &
χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον, n. t. λ. eodem opere conflatum Achillis sceptrum,
σκῆπτρον βάλε γαίῃ χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον, Il. α. v. 245. atque ensis A-
gamemnonis, ἄμοισιν βάλετο ξίφῳ, ἐν δὲ οἱ ἥλοι χρύσειοι πάμφανοι, Il.
λ. 29. Et fane Athenæus τὴς ἡλῆς aureos Nestoris poculo immisos *stel-
las* vocat, quare pag. 489. legas ποτήριον κατισερισμένον. nosque docet ex
antiquiorum auctoritate Homerum Nestorem δέπας confingentem calum
cogitasse, quod & rotundum, & argento simile: τὴς ἡλῆς aureos adden-
tem, astra imitatum, eo quod ad igneum colorem accedunt, appellatque
πυράδῃ. Tenes igitur etiam Homeri ἄνο, artem, qua de fermo est, vi-
guisse. Ex eodem Athenæo novimus ibid. tripodas argenteos ejusdem o-
peris, rotundos scilicet, & stellis ornatos, quas aureas oportet fuisse, &
lunulæ audiebant: Τρίποδας τὴς τοῖς Θεοῖς καθαρῶς ἡμιζομένους . . . καὶ ἀσέρας
ἔχοντας, ὅς κ' αὖτε σελήνας, ex quibus verbis lux multa Virg. est Æn. 4.
v. 261. de Æneæ ense dum canit, . . . *atque illis stellatus iaspide ful-
va ensis erat*; itaque mens poetæ est Æneam habuisse ensis capulum ex
jaspide aureis stellis infixis decorum, uti erant hi tripodes, quos descri-
bit Athenæus: multa magnus Salmasius hist. Aug. to. i. pag. 91. pro hujus
Virg.

Virg. versus illustratione dat, sed opportunum Dipnosophistæ locum oblitus est, sicuti & nuperrimi etiam tanti vatis interpretes.

Quoniam autem Athenæi verba corruptissime leguntur, pretium operæ reor in nativam elegantiam restituere; mirorque Dalechampium, & Casaubonum duoviros supra fidem ἑλληνιστάτες id non curasse: Διὸ τὴν τράπεζαν κυκλοειδῆ κατεσκευάσαντο, καὶ τὰς τρίποδας τὰς τοῖς θεοῖς καθαγιζομέναις φθόεις κυκλοπερεῖς, καὶ ἀσέρας ἔχοντας, ὅς καὶ καλῶσι σελήνας, καὶ τὸν ἄρτον δὲ ἐπάλεσαν, ὅτι τῶν σχημάτων ὁ κύκλος ἀπὴρπαι, καὶ ἐς τὴν πέλει, quæ ita fudit Latine Dalechampius: *Itaque & mensam fabricatos esse orbiculatam, & tripodas Diis sacros, rotundos, stellis ornatos, quas lunas appellant, & placentas: quoniam & ἄρτον, panem, vocavisse, propterea quod inter figuras circularis ἀπὴρπαι, absoluta & perfecta est.* Vides jam Græca, & Latialia verba ἀλόγως, & confuse disposita; etenim vox *placentas*, injecta est ad otium, & ad nullam frugem; quare ut prompte me expediam, luxata suo loco reponam, ac omnis sententia belle constabit: Διὸ τὴν τράπεζαν κυκλοειδῆ (παλαιοὶ) κατεσκευάσαντο, καὶ τὰς τρίποδας τὰς τοῖς θεοῖς καθαγιζομέναις, καὶ ἀσέρας ἔχοντας, ὅς δὲ καλῶσι σελήνας, καὶ φθόεις κυκλοπερεῖς, ἄρτον μὲν (non autem δὲ) ἐπάλεσαν, ὅτι τῶν σχημάτων ὁ κύκλος ἀπὴρπαι, καὶ ἐς τὴν πέλει, & oppositæ veritas: *Quapropter mensam in circuli formam (veteres) fabricati sunt, & tripodas Diis sacros, & stellis ornatos, quas vocant lunulas; & placentas orbiculatim factas, ἄρτον (panem) quidem appellarunt, quoniam figurarum circulus ἀπὴρπαι (exactissimus est) & perfectus;* quam verborum luxationem cum non adverterit Casaubonus, apponit lunulas inter quandam liborum speciem, sed quid lunulæ cum libis? eo recidunt verba Athenæi, ut ostendat veteres in supellecilibus, imo etiam in placentis orbiculatam speciem amasse, quo cæli rotunditatem imitarentur; & ἄρτος vocabulum extrahit ab ἄρπαι, & ἀρπίζειν, *perfectus, & perficere*, eo quod circuli figuram, quæ est omnium exactissima, panis præsentat, Græcosque ait vocitasse hujus figuræ panes φθόεις κυκλοπερεῖς, quæ ambæ voces e sede sua exturbatæ amanuensium torpore mentem Athenæi nobis occuluerunt; demiror iterum Dalechampium in adnotat. p. 778. vocem κυκλοπερεῖς vertisse *teretes*, quid cylindrica species cum κύκλω; Jure autem Athenæus inter sexcentas panum formas protulit φθόεις κυκλοθερεῖς, nam ipse ex hujus Scriptoris lib. 3. non unas collegi, veluti ἄρπαι τρογγυλοδίνηται, pag. 112. ἄρπαι βωληνῆται, πλάττεται μὲν ὡς βωλίτης pag. 113. ἄρποι κύβοι, & πετράγωνοι pag. 114. i. e. *panis turbinatus: boletinus, conformatus nempe ad instar boleti: panes ad instar cubi, & quadrati, &c.* Per otium etiam Romanos consului, & vix reperi Aurelianum *coronas de panibus fecisse* Hist. Aug. pag. 498. *qui siliginei vocabantur*; licet pistores dulciarii mellita edulia mille formis donabant, nos de panibus loquimur, & de illis canit tantummodo Martialis lib. xiv. 22. *Mille tibi dulces operum manus ista figuras exstruit.*

Non

Non obliviscendus ex Herculanei excidione ad Regii cimeliarchii singulare ornamentum panis rotundus, cujus diameter fere novem, altitudo circiter quatuor digitorum est, Vesuvii ope servatus, tamque excoctus, atque ater, quam carbo est; imo etiam litteratus, in superna enim parte hariolari licet, *filigo C. Granii e cicere*; in octo buccellas, atque ut Græci nostri dicunt, *ὀκταβλωμος*, vide Hesiod. *ἔργ. κ' ἡμ. v.442.* i.e. *in octo incisuras divisus*; vel *ἔχων ἐντομάς*, ut Athenæus pag. 114. (ut taceam alterum, qui depictus est, *sex ἐντομάς* habentem, inter millenas picturas, quæ beatissimo eventu e ruinis tractæ sunt); hinc facile colligam hunc Regis nostri panem esse Græce, quem Athenæus vocat, *φθόις κυκλοπερής*, nam & orbicularis est, atque ex filigine compactus, rationemque docet pag. 647. qua componitur: *φθόις ὅτω γίνεται, τυρὸν ἐκπέτας τρίβε, κ' ἐμβαλὼν ἐς κόσκινον χάλκεον διήθει, εἴτ' ἐπίβαλλε μέλι, κ' σελίγνεως ἡμίαναν, κ' συμμάλαξον εἰς ἓν, φθόις ita conficitur, caseum incidens pinse, atque injiciens in cribum æneum percola, inde mel adjice, & heminam filiginis, & simul subige.* Ceterum ea erat hujus filiginariorum, quorum unus C. Granius, (non filiginariorum, ut male Casaubonus Hist. Aug. p. 502. t. 2.) celebritas, ut corpora, sive collegia instituta legamus in Grut. p. 81. 10. atque in Reinesio clas. 1. 254. piget me nihil de hoc corpore adnotasse Reinesium. Ipse autem non paucâ servo inter meas schedas de id genus pane, pistoribus, & menforibus, quæ hic scio esse importuna.

Sed antequam ex hoc diverticulo in orbitam recurram, miratus sum Henr. Stephanum, & Mazochium in Kalendarii tom. 2. p. 506. æternæ lectionis 11. viros, fugisse τῷ ἄρτῳ etymon, quod Athenæus, cujuscumque ponderis sit, cudit, qui non pauca, & selecta de hujus vocis originatione contraxere; imo culpandus Stephanus, qui in voce ἄρτος Athenæi librum 3. haud meminit ditissimum panum censum enumerantis cum elegantibus ἐπιθετοῖς. imo. si illum etiam evolvisset Mazochius, quem pauca latent, eodem Kalend. loco non illevisset: *Apud veteres panis vix aliter, quam buccellatus fiebat, h. e. ex pluribus buccellis aptus, atque connexus, nec enim cultro ad incidendum panem olim utebantur. Sic Hebræi, sic Latini, Græcique suos panes vulgares conficiebant*; etenim nos non solum *ὀκταβλώμας*, & *ἐξαβλώμας* superiori pag. attulimus, i.e. *octo & sex incisuras habentes*, verum etiam, *turbinatos, cubicos, ad coronæ instar*, &c. præterea Græcos fregisse panem, non incidisse prorsus pernego, notissimum enim est Pythagoricum symbolum imperans ἄρτον μὴ καταγνύναι, quod interpretatur Jamblichus, *ὅτι ὁ θεὸς οἶνον ποιεῖσθαι τοῦτον ἀρχόμενον καταγνύναι κ' συντελόντα*, in vita Pythag. pag. 71. & 72. Amstel. 1707. triste enim omen erat cœnam inchoantem frangere τὸν ἄρτον. & cum γενικῶς id edicat Pythagoras, etiam de *vulgari* pane intelligas. Scio apud Hebræos sollemnem esse formulam, *panem frangere*; verum quid valeat, longe præ me doctior novit Mazochius; neque hic discutiendi locus, an aliter accipiatur.

Si vero aliquid delibandum sit de vera ἄρτος etymol. quam Mazochius
ibid.

ibid. ab ἄρω, *apto*, deducit, eo quod *cum buccellatus fieret, iis buccellis plurimis aptabatur & connectebatur*, dicerem fane vocem ἄρτος nasci ἀμέσως ab Hebræa אר, *massa farinæ aqua conspersa*, quæ ῥῆσις non semel est in sanctis libris; neque hæreas, si in τῷ אר litterula ט mutanda sit in ת, cum pueri noscitant hanc esse omnium linguarum indolem, quæ facillime has binas affines litteras S, & T immutant: vim exemplorum aggerit Vossius in Etym. de permut. litt. Etenim quando σοιχεῖα cum significatione conjurant tam Hebræe, quam Græce, Græcam vocem ab Hebræa natam nisi contumax pernegaverit. Et fortasse LXX. senibus notum fuerat ab אר nasci ἄρτος, ipsi enim Nehemiæ 10. 37. vocem ערסותינו verterunt, σίτων ἡμῶν, longe κελῶς, quam Latialis interpret, qui *ciborum nostrorum* refudit: σίτος autem esse *panis* notissimum est ex Hom. qui ubique poematum jungit σίτος cum *vino*, & *carnibus*, σίτα, καὶ οἶνον· σίτα, καὶ χρεῖων. Idipsum dicas de etymo vocis *arteria*, quam commentario ad miraculum doctissimo oneravit Mazochius; eamque etiam ab ἄρω extrahit; eo quod ex plurimis annulis *sibi invicem aptis continua serie neclatur*: loquitur summus vir ibid. de ambabus arteriis, de duabus scil. gutturis fistulis, seu faucibus: verum sola trachea his annulis conseritur, non vero altera; præterea, si τὴν ἀρτηρίαν ab ἄρω, *apto*, deducas, Latine esset, *aptatio*, quæ nihil peculiare de iis gutturis fistulis diceret, imo menti nihil ingereret. Quare cum minime a Græcis quid boni habeamus pro ejus vocis radice ac origine, ab orientalis linguæ divitiis facile arcesses; a Chaldæis enim iisdem characteribus habes אר תרי *foramen duplex*: hinc apposite Latine *ambæ arteriæ* pro duabus gutturis fistulis, sive *foraminibus* dictæ sunt: quæ quidem bina etyma vocum ἄρτος, & ἀρτηρία reor ἀναλογικώτερα, quam si multis verborum ambagibus ab ἄρω, *apto*, trahas, quod fane verbum est satis vagæ notionis.

III. Age reliqua exempla colligamus artis non unius metalli una committendi, unde ob voces φθῆις κυκλοτερής deturbati sumus. Dio Cassius lib. 44. pag. 385. edit. Reimari enarrat miram Rom. populi in Jul. Cæsarem munificentiam, qui cum de tanto principe splendide mereri cuperet, decreta, quæ in ejus decus & famam jusserat, argenteis columnis litteris ex auro compactis inscribenda curavit: τὰ δόγματα τὰ περὶ τῶν γιγνόμενα ἐς μὲν σήλας ἀργυρῆς χρυσέοις γραμμασίην ἐνέγραψεν, ὑπὸ δὲ δὴ τὰς πόδας τῶ Διὸς Καπιτωλίνης ὑπέθεσαν. Præter litteratas columnas plura etiam γραμμικὰ pocula reperi; Athenæus quidem id genus multa commemorat pag. 466. Primum est illud κύπελλον *Enalli ducis undecim aureis litteris per ambitum inscriptum*, ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, auro tam electo & admirando, ut quod *Metymnæi habebant cum eo comparato videretur ab ære nihil differre*. Secundum est, quod ipse Athenæus se Capuæ vidisse narrat: *Tale prorsus nos litteratum poculum argenteum conspeximus dicatum Dianæ in Campaniæ Capua, insculptis Homeri versibus elaboratum, & illis quidem aureis litteris exaratis, quod fama*
Ne-

Nestoris fuisse increbuit ; ita vertit Dalechampius , sed contra Græcam fidem : Τοῖς τὸν εἶδομεν ποτήριον γραμμαπλὸν ἀνακείμενον ἐν Καπύῃ τῆς Καμπανίας τῇ Ἀρτέμιδι ἀργυρὸν ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν κατεσκευασμένον , καὶ ἐντετυπωμένον , ἔχον τὰ ἐπη χρυσοῖς γραμματίν , ὡς τὸ Νέστωρ ὢν , jam advertis poculum fuisse elaboratum & sculptum secundum Homericæ verba, falso autem, *insculptis Homeri versibus*. Imo Homeri versus non exaravere Campani in poculo, sed solummodo hæc duo ἐπι ex auro, ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΕΙΜΙ, quare de suo apposuit Dalechampius, *fama Nestoris fuisse increbuit*. Præsertim cum poculum columbis, & stellis, aliisque cælaturis frequentissimum senos bene longos Homeri versus haud sane cepisset : exemplo est κύπελλον Enalli paucorum στοιχείων, nimirum ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, quin in vas incisi ii versus nihil prorsus concludunt. Et me piget Casaubonum cum Dalechampio in hac re amice conjurasse, inquit enim in Animad. lib.xi. cap.5. p.786. *Ipsis etiam insculptis versibus poetæ, tanquam esset Nestoris poculum*. Si Athenæi locus de Campano poculo ita explanatus arrideat, lux affulget etiam Suetonio in Ner. 47. scribenti: *Nuntiata (Neroni) interim etiam ceterorum exercituum defectione, litteras præsenti sibi redditas concerpsit, mensam subvertit; duos scyphos gratissimi usus, quos Homericos a cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisit, &c.* idest ab argumento cælaturæ petito ab Homeri versibus; non ut Pitiscus, & Burmannus, ceterique interpretes in animum induxere, in scyphos versus ex auro immisos, qui certe poculo fuissent importuniissimi, & longiores: respondent contra sibi bene Athenæus, & Suetonius, ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἐντετυπωμένον, & *a cælatura carminum Homeri*.

Quoniam autem de Nestoris poculo sermo est, cominus mihi pugnandum est cum Athenæo, qui lib.10. cap.8. p.433. Nestorem vinosum ac bibacissimum traducit, tantæque hujus herois noxæ ter ad Homerum, tanquam ditissimum testem, provocat; & animi mente angor tot doctissimos interpretes in Dipnosophistæ ivisse sententiam, ac veluti in magistri verba dejerasse; cum, si quis Homerum consulat paullo curatius, sanequam diversa ab Athenæi mente divinum vatem cecinisse deprehenderit. Apponam Dipnosophistæ plena dedecoris in Nestorem verba: Πλείστον δὲ ἐπὶ τῶν μὲν ἡρώων Νέστωρ ὁ τελέεων· φανερώς γὰρ αὐτὸς προτέκετο τῶν ἄλλων μᾶλλον τῷ οἴνῳ . . . . Ὁ δὲ Νέστωρ, καὶ τῆς μεγίστης μάχης ἐνεσηκίχας, ἐκ ἀπέχε-ται καὶ τῷ πίνειν· φησὶ γὰρ Ὀμήρος (Il.ξ. v. 1.)

Νέστορα δ' ἔν' ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης.

Καὶ μόνος δὲ τῶν ἡρώων τὸ ποτήριον ἡρμηνευκεν (Il. λ. v. 631.) . . ἐστρατεύετο γὰρ μετ' αὐτῷ . . . ἔν' ἂν ἀμάρτοι δέ τις καὶ τὸ ποτήριον αὐτῷ λέγων, φιάλην Ἀρῶος . . . Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν φιλοποσίαν ὁ Νέστωρ καὶ παρ' Ἀχιλλέως λαμβάνει δῶρον φιάλην ἐν τῇ ἐπὶ Πητρόκλῳ ἐπιτελεμένῳ ἁγῶνι, κ.τ. λ. (Il. ψ. v. 616.) *Ex heroibus largissime bibebat Nestor ter senex, præ aliis omnibus aperte vino deditus. . . Nestor, instantē & sævissimo prælio, a potu non abstinuit; itaque Homerus canit:*

Nestora non latuit confictus bibentem licet.

Hujus etiam solius ex heroibus poculum Homerus descripsit; etenim cum poculo is praeliabatur . . . itaque oberrare haud potuit, qui Nestoris poculum, Martis phialam vocavit . . . . Quin & in certamine, quod, occiso Patroclo, in hujus funere celebrarunt, quoniam bibax esset, poculo Nestorem Achilles donavit, &c. Piget me isthæc Athenæi verba undique mendaciis scæda, licet tot doctissimi interpretes tutati sint, ostendere; verum quis neget pluris Homeri, & suorum heroum famam faciendam, quam cujusvis posterioris ævi Scriptoris tantum vatem negligentissime legentis?

Et primo quidem Il. ξ. v. i. advertere te jubeo Nestora minime *vinum* bibere, sed τὸν κυκεῶνα, quem ei, & ceteris ducibus paraverat ancilla Hecamede, quam etiam potionem Circes Ulyssi miscuit Od. κ. v. 290. atque ita definiunt brevia scholia: Κυκεῶν δὲ λέγεται τὸ ἐξ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἀλφίτων, καὶ ὕδατος, καὶ τυρῆ ἀναμειγμένον πόμα. vid. etiam Turneb. Advers. l. 12. c. 8. pag. 386. idque certo noscitas, si advertas primum hunc versum Il. ξ. referri ad ea, quæ Homerus narrat vers. 617. & seqq. Il. λ. scilicet, secum Nestora in curru tulisse Machaonem in prælio vulneratum, eoque κυκεῶνι se, & socium refecisse; inde adeo falsum dicas bello inertem Nestorem, ut inter bibendum etiam de prælio cogitaret, quare illum vides v. 9. & seqq. sumpsisse σάκος, ἀσπίδα, atque ἔγχος, & a tentorio ad hostes explorandos prompte processisse, quare inficetissime adstruit Athenæus arma Nestoris fuisse poculum. Secundo, Nestoris poculum, quod arte insignis summus vates Il. λ. v. 631. & seqq. describit, est illud ipsum, in quo κυκεῶνα miscuit Hecamede famula, quocum & mensam, & lances apparavit, & nil de vino meminit poeta. Tertio iratissimus fio Dipnosophistæ agenti Achillem in pro Patroclo certaminibus φιάλην donasse Nestori, utpote vinosum norat; cum sciam ipsum sat oscitanter Homerum lectitasse, nulla implorata pace, id dictum volo; etenim vocem φιάλη Homeri ævo *vas vini* valuisse pernego, & solummodo in Il. ψ. bis adhibitam legere est, v. 243. 253. in qua ossa ipsius Patrocli condita sunt, & quando pro pretio victoris in laudato certamine proposita est v. 270. inde eadem Nestori data est v. 616. id unum juro principem vatem *vas vini* ubique binorum poematum δέπας vocitare. Verum adeo transversus actus est Athenæus ab suæ ætatis vocabulorum genio, qua φιάλη *vas vini* audiebat, ut non viderit denati cineres Patrocli in poculo claudere, quam indecora res fuisset, & rusticitatis plena; imo cum aperte Homerus id neget, nam v. 270. hanc φιάλην vocat ἀπύρωτον, igni nunquam admotam, quis, nisi Judæus, credat pocula ad ignem apponi? quare phialam Homerica *vas* potius in ollæ speciem fabrefactum dicas, sicuti λέβης, quem ibid. v. 267. etiam appellat ἄπυρος divinus vates. Vides igitur culpa in multiplici Athenæi mentem fuisse, atque eundem tum de Nestoris, providentissimi herois fama, tum de Iliados δεινότητι male meritum.

His in terna Homeri loca animadversis, scio posthac feram posteritatem

tatem mecum miraturam inficetum hoc Athenæi interpretamentum patros nactum egregios viros Græce doctissimos Casaubonum in admirandis Adnotat. & Samuelem Petitem in Miscellan. lib.6. cap.13. pag.126. ut ceteros taceam, quos cæco studio in Dipnosophistam, quem rati sunt Homerice scientissimum, auctoritas traxit, decepitque. Hic pro re nata veniam comprecor explicandi, quid valeat tenebricosum ἐπιθετόν, quod huic φιάλη tribuit Homerus, nempe ἀμφίθετος, & brevis scholiastes ἀμύτως reddit διπλή, & interpretes duplex: inde cur vox ὑπερφιάλος tanto vati celebratissima vertatur *superbus*; si des quid me Homerice doctum, divinaſſe forte haud neges. Et quoad primum quidem præſto quovis pignore ἀμφίθετος, cum de vasis dicitur, eſſe idem, ac *emblematicus ornatus*, & ſane quis obſtet ἐνπίθεσθαι æque pollere, ac ἐμβάλλειν; quare, Homero φιάλην vocante ἀμφίθετον, intelligas vas elegantibus cruſtis undique cinctum, ita ut, quod poſteriores Græci dixerent ἐμβάλλειν, heroica ætate fuerit ἐνπίθεσθαι, ſive ἀμφίθεσθαι. neque ea de re quid dubites, cum ῥῆμα hoc ἐντίθεσθαι ſummo vati ſollemne ſit in περιθρυλλήτῳ Achillis ſcutō Il. 18. ubi pluries repetitum vides, ἐν δ' ἐτίθει (Ἡφῆſτος) ἀρρῶν (Vulcanus,) & nos ſuperne pag.379. Achillis ſcutum ad artem ἐμβληπικὴν pertinere præſtitimus: habes jam, quid ſit φιάλη ἀμφίθετος.

Vocis alterius, nimirum ὑπερφιάλος, durioris pretium operæ eſt notionem veſtigare: grex interpretum in verba brevis ſcholiaſtæ conjuravere definientis in v. 106. Il. γ. ὑπερφιάλοι] ὑπερήφανοι, ἄθροιοι, καὶ παραβαίνοντες τὰς ὁρμὰς, καὶ τὰς ſπονδὰς τὰς διὰ φιαλῶν γιγνοµένας, *superbi, impii, jurium jurandorum, & fœderum nil curantes, quæ phialarum ope feriebantur*: verum ne te pigeat mendaciſſimum traducere ſcholiaſten, ubi enim gentium legerat iſta fœdera phialis? præſertim cum Homeri ævo φιάλη perquam diverſum valebat, & vox ὑπερφιάλος, *impius*, Homerica eſt. Quare, poſthabitis hujus pretii Græculis, auguſtiorē originem quæramus: porro oſtendimus, cum de Aurora diſputatum eſt pag.356. & ſeqq. quo tantī vatis ἐπιθετόν percipiuntur, ad Phœniciōs Græcorum patres conſugiendum, quæ præ ceteris Scriptoribus viciniōr, & minus degener Homerus; hinc dicas hybridam vocem eſſe ὑπερφιάλος, nempe ab ὑπέρ *præter*, & ἔργον, *opus, quod neceſſe eſt, officium*, τὸ πρέπον, &c. jure dixeris ὑπερφιάλος eſſe eos, qui τὰ πρέποντα poſthabent, neque partes honeſti civis implent; & a lexicis etiam tenes ἔργον eſſe *officium*, & τὸ πρέπον. Atque hæc contra Athenæum de Neſtoris poculo.

IV. Age aliud poculum, quod eſt in Athenæo p.466. deguſtemus, etiam aureis haud dubium litteris nobile; & veteris Tragicæ loco affectiſſimo medelam tentemus. Inducitur ab Achæo in Omphale hæc dicens ſatyrus:

Οἱ δὲ σκύφος μὲν τῷ Θεῷ καλεῖ πάλα,
 Τὸ γράμμα φάινον δέλτ', ἰῶτα, καὶ τρίτον
 Ο, γ τῷ υ πάρεσι, καὶ ἀπεſία
 Ἐν τῷ πέκενα σάν τότε ο κηρύσσετον.

hos jambos ita habes Latine a Dalechampio :

*Jam dudum me poculum Dei vocat ,
Litteras monstrans delta , jota , & tertiam
O , juxta vero υ , sequitur ultro volens υ ,
Ac post id , quod san vocatis , & o .*

Vides jam interpretationem τῷ κειμένῳ tenebricosiorem ; parcas vero summo viro , etenim jambi corruptissimi sunt . Adeamus Casaubonum ajentem , *versus male in vulgatis codicibus acceptos ita scribimus :*

Ο δὲ σκύφος μὲ τῷ Θεῷ καλεῖ πάλαι ,
Τὸ γράμμα φῶνον δέλτ' , ἰῶτα , καὶ τρίτον
Ο , νῦ τ' αὖ πάρεσι , καὶ ἔκ ἄπειν υ ,
Ἐκ τῷ πέκεινα σάν , τότε ο κηρύττετον .

Et vertit :

*Dudum est , cum me Dei scyphus vocat
Litteram ostendens Δ , Ι , & tertiam
Ο , etiam Ν adest , neque abest Υ ,
Ulterius prædicant Dei nomen duæ litteræ Σ , & Ο ,*

ut plenum sit nomen Διονύσου , nomen unum , a fine υ desideratur , hæc Casaubonus ; haud scio an minus male , venia tanti viri dico , quam Dalechampius . Etenim tertius versus , quem ipse liberius confingit , πρωτῶδιν nimum laborat , imo caret senariorum mensura ; adde satis audax est pro ἀπασίαν refundere ἄπειν , & elementum υ ab initio versus deturbare , atque ad extremam sedem abigere . Miror præter hæc non vidisse vocem φῶνον minime componi cum ὁ σκύφος , nam Achæus dixisset φῶνων , & vel tyro noscitatur adhærescere τῷ γράμμα . Adhæc , ἐκ τῷ πέκεινα , inde , ulterius , vides jam insuavem ταυτολογίαν , facile igitur erat reficere ἐκ τῷ κακείνα . quare cum paucis instaurativis litteris omnis salva res est .

Οδὲ σκύφος μὲ τῷ Θεῷ καλεῖ πάλαι .
Τὸ γράμμα φῶνον , δέλτ' , ἰῶτα , καὶ ὁ τρίτον ,
Νῦ τ' αὖ πάρεσι , καὶ ἔκ τῷ ὑ ἀπασία ,
Ἐκ τῷ κακείνα σάν τὸ τ' ὁ κηρύττετον .

Hic scyphus Dei dudum me vocat :

*Inscriptio ipsa Deum ostendens , scilicet Δ , Ι , & Ο tertium ,
Ν etiam adest , & neque Υ deficit ,
Inde & illa Σ , & Ο ostendunt .*

Ita ut τὸ γράμμα , scilicet ἐπίγραμμα , poculi inscriptio , sit , ΔΙΟΝΥΣΟ , quam singula elementa simul adnexa claram præferunt ; κηρύττετον sumitur δυνικῶς , cum ἀμέσως præcesserint σάν , & ὁ . Adnotandum est postremum istud Ο vocis ΔΙΟΝΥΣΟ habere διφθόγγου vim , ut hic docet Athenæus ipse , tanquam si scriberetur Διονύσος , rationem apponens , quæ an bona sit , minutæ admodum disquisitionis res est , & tædii plena . Ceterum medicinam his Achæi jambis factam claudam Phil. D' Orvillii viri immortalis , & quot sunt , fueruntque Græce callentissimi verbis cedro

dro dignis: *Dubitabundus propono hanc conjecturam, simul submetuens, ne iis accensear, qui plus codicibus, & infrunitis librariis tribuam, quam illi πολυμύρῳ, ἢ πολυνύμῳ Divæ, Sanæ Rationi, vel εὐστοχίᾳ, ἢ ἀγχινοίᾳ, Criticorum sacrosanctis idolis: felices, quibus horum numinum sacra via quotidie inoffenso pede intrare liceat, & ita afflatis nulla non hora inscientibus, ceu a mento barba, emendationes nascantur indubitabiles, veriores, quam illa apud Sagram, egregiæ & capitales, quando præfiscini de suis testimonium perhibent: hæc vir egregius in suo Charitone p. 517. in cujus animadversionum lectione plurima, & penitiora quæque Græcæ venustatis me degustasse ἀφθόνως & δαψιλῶς fatendum est.*

Sed ad variorum metallorum pocula redeundum. Exstat in animad. If. Casauboni in Athen. pag. 781. in fragmento cœnæ sophistarum vas vini ex auro compactum, alioque metallo, δέπας χρυσοκόλλητον dictum, quod ἐπιθετόν artis, qua de commentamur, est, ut mox patebit. Itaque inquit Athenæus: Ἐχρῶντο δὲ ἡ λιθοκολλήτοις ἐκπώμασι. Μένανδρός δὲ περὶ φησὶ ἡ ποτήριον πορνέον, ἡ πορνέον. Ἀντιφάνης. restituas illud λιθοκολλήτοις in χρυσοκολλήτοις, nam in sequentibus versibus hoc ἐπιθετόν vides, qui recte se habet ob metrum:

Ἄλλοι δὲ ἡ Βακχίᾳ παλαγενῆς
Ἀφρώ σκιά, ἡ χρυσοκόλλητον δέπας
Μεσὸν κύκλῳ χορεύον ἔλκεσιν γνάθοις,
Ὀλοῖς ἀπαύστοις, παυτελῶς ἐστραμμένοις,
Τ' ἄνω κάτω δεικνύντες.

Qui quidem versus tantis vulceribus fœdi sunt, ut ipse Casaubonus eorum sanitatem desperaverit, nec Latinitate donaverit: inquit enim pag. 785. se conjectura assequi non posse, quo pacto restituendi sint. Sed audendum adeo, ut qualemcumque minus malam præferant sententiam; saltem σύνταξιν fervent, præsertim cum membranæ, quas revisit Casaubonus, in eosdem errores conspirent: sic igitur restituo etiam quoad metrum:

Ἄλλοι δὲ Βάκχᾳ τῇ Θεῇ παλαγενῆς
Ἀφρόσκιον, ἡ χρυσοκόλλητον δέπας
Μεσὸν, (κύκλῳ χορεύον), ἔλκοντο γνάθοις,
Ὀλοῖς τ' ἀπαύστοις, παυτελῶς ἐστραμμένον
Ἄνω κάτω δεικνύντες.

*Alii autem, Bacchi Dei antiquissimi
Alte spumans, & ex-auro-compactum poculum
Plenum, (in gyro saltabant,) exsorbeant labiis,
Haustibusque incessantibus, omnino vacuum
Sufque deque ostentantes.*

Ita ut mens hujus veteris comici sit, bibaces illos saltando scyphum vino plenissimum satis fuisse totum exhaustire, spectatoribus inde ostendentes ipsum ex omni parte vacuum; ἀφρόσκιον δέπας est, ut δολιχόσκιον
ἐγχεῖ,

ἔγχ^Θ, *longa hasta*, ita etiam bene, *poculum alte spumans*; & si vox placet, addenda lexicis; ceterum hunc bibendi lusum ævo nostro etiam vigere cernimus, præsertim in Bacchanaliorum otio.

Venia mihi sit apponendi longiusculam animadversionem Sám. Petiti, quam per otium læsitavi in Miscellan. lib. 7. pag. 146. ut pensites, an nostris meliora adnotarit: *Horum versuum secundum, atque tertium legendos, Θ emendandos censebamus,*

Ἀφρῶ σακία, ἢ χρυσοκόλλητον δέπας

Μεσόν, κύκλω τορευτὸν, ἔλκεσιν γνάθοις.

Priores duæ voces sunt genitivi Dorici, referunturque ad præcedentia Βακχίῃ παλαιγενῆς, Θ dicuntur de vino vetere, quod spumans esse hac voce ἀφρὼν scribit, quod inter generosi vini notas esse nemo ignorat.... Addit Antiphanes σακία, colati, defæcati; σακίας propter metrum, sive σακκίας, vinum est colatum Θ defæcatum, de quo Pollux lib. 6. cap. 11. σακκίας δὲ ὁ διῶλισμένος, quod fieri debere maxime in vinis veteribus, nullum est dubium. . . . In tertio versu ἀντὶ τῷ χορεύον rescriptissimus τορευτὸν, ob hanc enim unam vocem Antiphanes laudatur: huc usque illustri Petitus, cui in multis resistendum est; nam metro horum versuum nullam medelam facit, & tam σακία, quam σακκία illud lædit: si eos nobis Latine dedisset, nulla fane inesset sententia, cum vox σακία importunissima sit. Porro cuivis non cato Petitus imposeret, eo quod pro χορεύον restituit τορευτὸν. verum τραυτολογία non vidit vir Græce doctissimus, si enim torno elaboratum erat δέπας, vox κύκλω omnino παρέλκει. imo pernego Athenæum recitasse Antiphanis versus pro dictione τορευτὸν, sed pro voce χρυσοκόλλητον. & Menandro tribuit ῥήσεις binas τορευτὸν, & τορευτὸν; quare in Athenæi verbis ante Ἀντοφάνης duplicem σιγμὴν apponendam esse, ut a nobis factum vides, pro certo habeo, alias Dipnosophista pro epitheto χρυσοκολλήτοις, (quod male scriptum est λιθοκολλήτοις,) nullum vadem protulisset. Incuses igitur his Antiphanis versibus mancam atque infirmam fuisse Petiti medelam.

v. Quare mihi gratulor reperisse novum ludi genus, cuius Pollux diligentissimus oblitus est in c. VII. περὶ τῶν παιδιῶν lib. IX. quare rem nunc scimus, nomen ignoramus. Sed magis Regi nostro beatissimo gratulandum est, qui plures picturas ex Herculaneo extraxit, quæ non unas παιδίας nobis exhibent, veluti puerorum, quorum unus occultatur, alter, cuius oculi cohibiti sunt, illum perquirat, quem ludum apposite describit Pollux lib. IX. c. 7. fragm. 117. vocatque ἀποδιδρασκίνδα, *occulatio*: Ἡ δὲ ἀποδιδρασκίνδα, ὁ μὲν ἐν μέτρῳ καταμύων κἀθηται, ἢ ἢ τῆς ὀφθαλμοῦς αὐτῆς τις ἐπιλαμβάνει, οἱ δ' ἀποδιδράσκει, διαγασάντ^Θ δὲ ἐπὶ τὴν ἐξερεύνησιν, ἔργον ἐστὶν ἐκάστῳ εἰς τὸν τόπον ἐκείνην φθάσαι, *apodidrafcinda est, unus quidem in medio oclus oculis assidet, aut alius illius oculos cohibet, ceteri occultantur, ipso vero ad inquisitionem assurgente, necesse est quemlibet illius locum præoccupare*; si autem regiam parvam picturam advertas, hoc more belle ludentes duos puellulos cernes.

Sed

Sed ex his innumeris picturis convenas, atque incolas in admirationem trahit marmorea tabula pedem fere cum dimidio lata, altaque paullulo minus, in qua volupe est quinque adolescentulas duobus ludis sese oblectantes intueri; illæ autem sunt dumtaxat μελανόγραμμαι, & quod præter expectationem est, & singulare, marmor depictum Græce litteratum est; inscripta enim sunt nomina puellarum, pictoris, & Deæ cui sacratum est, sed lectu facilia iis, qui satis oculis valent, quædam vero litteræ ob ætatem jam evanuerunt. In marmoris inferna parte visuntur ΔΙΑΝΕΙΡΑ, & ΑΓΑΛΛΗ genu nixæ, & recurvæ astragalis ludentes, illa quidem eos in altum vibraverat, & exteriori manus vola quosdam jam exceperat, quosdam digitis duobus, pollice, & indice, qui in solum deciderant, attentissima cura prehendit; Ἀγαλλῇ sedulo contemplatur, an socia oberret; depicti astragali sunt officula, quæ in imo crure ovium sita sunt. Hanc παιδίαν propriam muliercularum esse ait Pollux, & γραφικῶς describit, appellatque τὰ πεντάλιθα, ibid. fragm. 126. Τὰ πεντάλιθα, ἥτοι λιθίδια, ἢ ψῆφοι, ἢ ἀσράγαλοι πέντε ἀνερρίπτοντο, ὥστε ἐπιστρέψαντα τὴν χεῖρα δέξασθαι τὰ ἀνερρίφθέντα κατὰ τὸ ὀπισθέναρ, (ἢ) εἰ μὴ πάντα ἐπίστανται, ἢ τῶν (ἐπισάντων) ἐπικειμένων ἀναρρεῖσθαι τὰ λοιπὰ τοῖς δακτύλοις . . . γυναικῶν δὲ μᾶλλον ἐστὶν ἢ παιδία. quæ inconcinne Latine fusa longe a Pollucis mente absunt: *Pentalitha autem, sive lapilli sint, sive calculi, sive astragali, quinque sursum ejiciuntur, ut manu conversa ea, quæ projecta sunt, in posteriorem manus partem recipiantur: vel si non omnia potest, ea saltem, quæ novit, & in manu jacent, digitis denuo recipere . . . magis autem mulierum lusus est.* Vides jam verba hæc, vel si non omnia potest, ea saltem, quæ novit, & in manu jacent, digitis denuo recipere, apposita ad arbitrium; & lubens parcas Latiali interpreti, nam & Græca fœde corrupta sunt; quare jocosè Jungermannus in adnotat. cum satis diu affectis verbis restituendis adlaborasset, concludit: *Sed alii in hoc ludo vincant, ego ejus non sum peritus:* neque felicius se gessit Kunius, ut de Meursio fileam, & Bulengerio. Verum hi viri ἐξοκῶνται, si vocem ἐπισάντων hic adulterinam esse, & advestitiam viderent, Pollucis sententiam non desperassent. Probe igitur conjicio fuisse in mundo libri margine adscriptum ῥῆμα hoc ἐπισάντων, ut indoctus librariorum inscitia passim indolescimus; hinc factum est, ut omnia in Polluce turbata videantur; quare si lubens eradas, mens onomasticographi, & παιδίας descriptio optime constabit: itaque veritas: *Pentalitha, sive lapilli, sive calculi, sive astragali quinque in altum jaciuntur, ut quis manum convertens projectos excipiat in exteriori vola, si non omnes sciat (supple δέξασθαι, quod proxime est) excipere, reliquos humi jacentes opus est prebendere digitis, i. e. pollice, & indice, ut vides in marmorea tabula ludentem Dianiram: atque hodie dum pueri in hac παιδίᾳ diem omnem terunt, vocantque ἰδιωπικῶς giocare a ripiglino, vide Mal-*

manti-

mantile cant.3. stan.57. Adjeci opus est, quod Græce est δει, & amanuensium stupiditas in η convertit, qua de particula η dubitavit etiam Jungermannus, aitque: *Quid si alterum η expungamus?* potius primum certe expungendum, pro secundo confinge δει, & bene habet, δει ἀναιρείσθαι τὰ λοιπὰ ἐπιχειμένων, opus est reliquos humi jacentes (astragalos) prehendere.

Præterea in reliqua superna marmoris parte invisiles ternas stantes puellas, quarum nomina ΔΗΘΩ, NIOBH, & ΦΟΙΒΗ manus sibi porrigentes ad maturandum iter se veluti concitantes; hanc virginum lusionem ita describit ibidem Pollux: Η' φίττα Μαλιάδες, κ' φίττα Ροίαι, φίττα Μελίαι, παρθένων ἦν παιδία· τὰς γὰρ νύμφας εὐφημῆται θέσσι, παραζύνεσται ἀλλήλας εἰς τάχος, *phitta Maliades, phitta Rhææ, phitta Meliæ, virguncularum erat lusus; sponfas enim faustis acclamationibus honestantes currunt, ultro citroque ad festinationem excitantes; acclamationes autem erant voces illæ, φίττα Μηλιάδες, &c. φίττα autem est, ut ait Eustath. in Odyf. ἐπὶ ῥόημα τάχος δηλωτικόν.* & Μηλιάδες, Ροίαι, Μελίαι nomina γενικὰ Nympharum, vide adnot. in Pollucem, & Meursium in Græc. ludibun. Quod autem auro, & gemmis contra carius reddit hoc marmor, est pictoris nomen, & Deæ, cui dicatum est, itaque in superno dextro angulo hæc intentissima oculorum acie legi,

ΑΘΗΝΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΕΓΓΡΑΨΕΝ

Minervæ
Alexander
pinxit

Hinc discimus haud dubie Alexandrum quinas virgines filias ludibundas pinxisse, patrem sane πολύτεκνον, & Αθήνην commendasse, votumque pro iisdem suspendisse, eo quod erat φιλοτεκνότατος. patronam puellarum dici Dianam notum est ex Tibul. carmine sæcul. *Dianæ sumus in fide, puellæ;* & ipsam apud Græcos celebratam nomine φιλοπαρθένος memini olim me legisse apud Nonnum. In mentem revoces, quæ superne pag. 36. diximus, aliquando veteres Minervam cum Diana confudisse. Addendum catalogo veterum pictorum a Franc. Junio laboriosissime concinnato nomen hujus Alexandri, quem si dicas Neapolitanum fuisse haud diu refrager, video enim ipsum ἰωνίζεν, seu ὀμηρίζεν in voce Ἀγαλλίη, quam alii ex Græcis urbibus pinxissent Ἀγαλλία. & superne ostendimus pag. 362. &c. unos Neapolitanos nimis præfracte Homero studuisse, & salutatos fuisse *Homericos*: quin Neapolis urbs Græcanica ἀμέσως proxima fuit Herculeo, Romano municipio, Strabone teste divite; quare Herculanenses ab confini urbe Græca Græcam picturam facile sibi comparassent. De harum quinque puellarum nominibus consulas indicem nominum Gruterianum. De voce ἐγγραφεν, quæ pictorum, & sculptorum est, vide Cuperum in Homeri ἀποθέωσιν. De hac περιβοήτῳ tabella commentarium servo, pauca hæc pro re nata, tanquam antecœnium, tibi apposui.

Porro omnium primum beatissimo Regi D. N. gratulor, quod tam rarum picturæ cimelion auctoris nomine insigne ad ceterorum principum
invi-

invidiam repererit; deinde, quod fors dederit, ut Pollux per partes omnes illud descripserit, hinc operi pretium longe increfcit, & hujus picturæ ope verba onomasticographi corruptiffima librariorum malignitate nitori fuo reddita. Regique gratiæ habendæ immortales, eo quod tantæ raritatis pignus auro circumdederit, cryftalloque contexerit. Et fpes eft Reginam noſtram Auguſtiſſimam hunc perbreve commentarium probaturam, cum ſciam ardentius hujus picturæ divinationem a plerifque omnibus expoſtulaſſe; quam Herculanenſium antiquitatum τὴν σωτήρα, & veluti Chriſtinam alteram ſalutamus univerſi. Contra conquerendum, quod doctiſſimus tantarum opum cuſtos Regale imperium eas multa luce donandi in longiſſimos annos transfert, interea exteri exſpectatione enecantur, & qui nequioris indolis ſunt, verentur, ne hanc tandem fallat. Id unum ſemper indoleſcendum eſt, cum Rex ſapienſiſſimus περιβρύληται hanc picturam exacte in æs incidi imperaverit, me illam Græcis puellarum, pictoris, & Deæ nominibus deſertam vidiffē; ſed ſpes eſt, ut cimeliarchii curator poſthac ea cariſſima nomina addat, & diris damnandæ ſcaltoris forſitan oſcitantæ pro litteratæ reip. bono conſulat. Adde eam eſſe Dominorum noſtrorum felicitatem, ut præter multiplices teſſeras luſorias ad ſenos uſque numeros diſtinctas, & non una materie fabrefactas, quas vulgus talos appellat, ipſoſmet aſtragalos vetuſtiſſimos acquiſiverint, ea-que copia, ut parvum corbem impleverint: hos etiam vides parvo foramine in medio pertuſos, ut, immiſſo funiculo, horum vim non parvam facilius ludentes ſecum comportarent.

Exſtat in Antholog. lib.6. edit. Manut. tit. ἀπὸ παιζόντων, in quo cum ceteris ludis ineſt ille aſtragalorum omnium celebratiſſimus, quem ad furorem uſque amaſſe veteres dicuntur:

Εὐφημόν τοι σφαῖραν, εὐκρόταλόν τε Φιλοκλῆς
 Ἑρμείη ταύτην πυξινέην πλατάγην,
 Ἀστράγαλός τε, οἷς πολλ' ἐπεμήνατο, καὶ τὸν ἐλικτὸν
 Ρόμβον κροστύνης παίγνι' ἀνεκρέμασεν.

Quod ita vertendum iifdem fere Latialibus verbis duxi, & ſcias interpretamentum in prorſa oratione huic carmini adſutum rure eſſe inſicetius.

*Pernotam ſphæram, perſtridentemque Philocles
 Hanc, quæ ex buxo fit, Mercurio platagen,
 Et talos, quæis multum infaniit, atque rotantem
 Rhombum, quæ ſtudium ſunt puerile, dicat.*

Hujus epigrammatis occaſione labem, quæ Anthologiam inſcit, amolien-
 dam jubeo; appoſitum enim eſt περάσιχον ſub hoc tit. παιζόντων, eo quod
 vox ἀστράγαλῳ inſit, cum ad longe diverſam claſſem ſpectet:

Νικήσας τὸς παῖδας, ἐπεὶ καλὰ γράμματ' ἔγραψε.
 Κώναρῳ ὀγδώκοντ' ἀστράγαλός ἔλαβεν.
 Κάμ' ἔχ' ἄρα μ' ἄσσης τὸν κάμικον ὦδε Χάρητα
 Πρεσβύτην θορύβῳ θῆκε με παιδαγῶν.

καλίστης id genus elementa ἄρων duplicari ad arbitrium, quare habes φύσας, aut φύσας, ita etiam ἀντεράσας, & ἀντεράσας. cetera in jambis hisce an probe refecta sint, tutemet judica. Verum Samuel Petitus in miscellan. lib. 7. cap. 2. vim igenii sui omnem exserit, quo hos jambos antiquæ lectioni reddat, sibi que ita plaudit: *Locum hunc male affectum non sanarunt præstantissimi medici; nos animam agenti aquam suffundemus, & qua poterimus, erigemus*; inde conjectura longissime petita adserit hujus poculi litteras fuisse illam vocem mali ominis in Homero famosam ATH, & ita restituit jambos:

Μιτῶ κλίσσον γραμματικὸν ἔκπομα αἶ A.
Τ', ἀρ' ὡς ὁμοιον ἔμός υἱὸς ὥχετο ἔχων
Φίαλον, τῷ δὲ πολλὰ γὰρ ὅμοια.

Attamen video Petitum sævientis medici partes implevisse, nam vocem ATH intercidit truncavitque, & jamborum monstra conformavit. Cur autem in tot poculis tristem hanc vocem calarint veteres, quæ hilaritatis sunt vascula, cogitare non satis sum; fortasse medelam nostram æquiores dicas, & magis tempestivam.

Prostat aliud exemplum litterati vasculi potorii in animad. Casauboni in Athenæum pag. 785. in versibus Alexidis:

Τὴν ὅψιν εἶπω τῷ ποτήρι γέ σ
Πρώπσον· ἦν γὰρ σρόγγυλον, μικρὸν πάνυ,
Παλαιόν, ὧτα συντεθλασμένον σφόδρα,
ἔχον κύκλω τὲ γράμματ' ἄρα γ' ἑνδεκα
Χρυσᾷ, ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ, ἐκ ἄλλου μὲν ἔν
Τοῖστον.

Quos non Latine dedit Casaubonus ob sententiæ facilitatem, quare sic accipe:

Figuram dicam poculi quidem tui
Primum: erat enim rotundum, parvum, perquam
Antiquum, auritum valde,
Habens circum litteras sane undecim
Ex auro: JOVIS SERVATORIS, neque aliud certe quidem
Tale.

Expungas rogo parvam σπγμήν post πάνυ, ut sit vas πάνυ παλαιόν, antiquissimum, non μικρὸν πάνυ, affatim parvum: τὲ γράμματ' melius τὰ γράμματ'. ineptum ἐκ ἄλλου, confinge ἐκ ἄλλου, notum est, quoties nullius frugi amanuenses litterulam ν in υ converterunt. Tenes in his jamborum fragmentis duo litterata pocula, unum ἔκπομα, sive ἔκπομα κλίσσον γραμμικῶν, alterum πωτήριον ἔχον γράμματ' ἑνδεκα χρυσᾷ. & docemur sat communem ac tritam fuisse apud veteres artem simul compingendi metalla; imo ex Luciano in Lexiphane collegi his litteratis vasis olim plena fuisse repositoria: Κυμβία δὲ ἦν, καὶ φιλιδὲς, καὶ ποτήρια γραμματικὰ, ὥς τε μεσὸν ἦν τὸ κυλικεῖον. Et ne credas me ab Latialibus Scriptori-

bus abhorrere; Plautus in Rudente act. 2. sc. 5. meminit urnam litteratam Veneri sacram, quam ex pretiosa materia fabrefactam dico, cum servus ve- rebatur, ne urnæ causa in carcerem detruderetur:

*Nempe optumo me jure in vinclis enicet
Magistratus, si quis me hanc habere viderit,
Nam hæc litterata 'st, ab se cantat, cuja fiet.*

Sane aureæ litteræ VRNA VENERIS in argentum immixtæ renidebant, & electissimi metalli vasa Diis sacrabantur. Invisas etiam Cic. in Ver. 4. 43. accusantem Verrem, qui signum Apollinis Agrigenti sustulit, in cujus femine litterulis minutis argenteis Myronis nomen inscriptum erat. Nunc in mentem venit Trebel. Pollionem lib. cap. 14. p. 386. scuta chrysographata meminisse, nim. aureis litteris inscripta, ut ait Calaubonus. Miror fane Caryophilum nostrum, cum omne genus scuta in præclaro libro de vet. clypeis retulerit, chrysographata oblitum esse, fortasse ea de re nos doctiores reddidisset.

Demum hanc artem in sanctis etiam libris reperi Cant. Cant. 1. 11. ne semper inter profana verber, תורי זהב נעשר לך עם נקורר הנסך, quæ non κατά λέξιν vertit Hieronymus, *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento*, etenim תור est certissime turtur, nomen ab hujus volatilis voce in unaquaque lingua, etenim etiam Græcis est τρυγών. & Hieron. ipse Levit. 14. 22. ורשי תורים transulit probe *duos turtures*; nescio quare Buxtorfius in hoc Canticorum loco reponat *ordinem auri*, cum תור sit vocabulum ob ὀνομασποιοῦν factum. Major ambiguitas est in רָהֵטִי נקורר, & ignoro, cur Hieron. verterit *vermiculatas*; ceteris interpretibus assentior, qui reddidere *puncta*, veluti senes LXX. μετα σιγμάτων, quorum sententiam appositissimo Hesiodi versu firmo in scut. Herc. v. 166. Στήματα δ' ὡς ἐπαίφατο ἰδεῖν δεινοῖσι δράκασσι Κυάνεα κατὰ νῶτα, *puncta oculis apparebant sævorum draconum per cærulea terga*; & Hesiodum σύγχρονον Salomoni fuisse omnes norunt, & נקר est *infigere*, & *pungere*; hoc interpretamentum e penu mea ita fulciri posse reor; Latini vocem *incus*, *culdis* ab eodem Hebræo fonte derivare visi sunt, & ἀμείψως ab הנקר, verbum, quod Grammatici vocant in conjugatione *hi-phil*; in *incude* enim metalla metallis verberando configimus; & quidem valide firmatur tenebricosa Hebrææ vocis notio, cum a Græcis, vel a Latinis clare expressa sit; & miror Vossium πολύγλωττον, & tot summos viros, qui multa satis, & docta in sanctos libros adnotarunt, id etymon non vidisse. Igitur sic restituas Cantic. verba: *Turtures ex auro faciemus tibi cum punctis ex argento*. Non curo Græcam, & Chaldaeam ἐρμηνείας, & tot interpretum turbas, cum satis lucis jam Hebrææ רָהֵטִי affusum sit, cui otium suppetit, adeat Drusium, sed his meliora ne expectet. Interim reperimus metallicum atramentarii regii opificium etiam in sanctis membranis celebratum, cum Salomon pro sponsæ ornamento turtures aureos argenteis punctis confixos se facturum spondet.

VII. Ad alteram hujus cap. partem aggredior, & pervestigandum mihi est apud antiquos Scriptores quo nomine decorabatur id genus cælaturæ, qua de longus sermo institutus est, atque haud scio, an te poenituerit lectitasse tot exempla vasorum e Græcis potissimum deprompta, quorum bonam partem sanavimus. Docet nos Athenæus pag. 488. hanc artem includendi metalla in metallis dictam fuisse *ἐμπαισικὴν*, cujus verba accipe, dum de Nestoris poculo loquitur, quo de nos superne pag. 379. Οἱ μὲν ἔν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπεῖρεσθαι τὰς χρυσῆς ἢ ἀργύρῃ ἐκπώματι κατὰ τὴν ἐμπαισικὴν τέχνην, *quidam ajunt extrinsecus oportere aureos clavos affigere argenteo poculo secundum artem ἐμπαισικὴν*. & vides in regio atramentario aurum, & argentum in ære *inclusum* & *impactum*, *ἐμπαυσθέν*, & icunculas illas dicas *ἐμπαίσματα*, quæ vox Eustathio familiaris est, apud veteres Scriptores eam vestigare haud fatis fui. Et Joan. Chrysostomus de luxu vestium ita conqueritur: Τί τὸ ὄφελος εἰπέ μοι τῶν λίθων τῶν τιμίων τέτων, ἢ τῶν χρυσεμπούσων ἱματίων; homil. 50. in Matth. Verum ut pro re nata hanc artem committendi plura metalla illustremus, paucis res agenda est, licet multis id argumentum transigi posset. Distinguendum est triplex genus ea simul conjungendi tum apud Græcos, tum apud Latinos, scil. *inaurandi*, & *aurum ferruminandi*, & *auro cingendi*; quod & Græci dicunt *χρυσῆσθαι*, & *χρῦτον ἐμπαισθαι*, & *χρυσοκλείζειν*. primum quidem, cum vel per bracteas, vel per liquationem argentum, vel æs inaurabatur, sive decolorabatur: secundum, cum aurum in alia metalla peculiari glutine, quo de mox, descendeat, & ferruminabatur, uti vides vitem, & imagunculas argenteas in nostro atramentario: & Hieron. in Jerem. vocat eos artifices *inclusores auri*, atque *gemmarum*: tertium, quando argentum, vel ferrum auro dumtaxat cingebatur atque claudebatur, uti servitorum quorundam annulos describit Plinius lib. 33. c. 1. *nec non servitia jam ferrum auro cingunt*, & tertium hoc opificium ad *emblemata* spectare dicendum est. Neque nostri temporis aurifices quid novi in hanc artem intulere, & fervorum instar veteres tantummodo imitati sunt, & quoad hunc modum triplicem nunc etiam metalla simul aptant & componunt.

Quam artis triplicem distinctionem cum non curassent scholiastæ, & nuperi veterum Scriptorum interpretes etiam ii, qui opipare, & doctissime Petronium in Burmanniana ἐκδόσει exornarunt in voce *ferruminatum* cap. 32. quibuscum piget Salmasium ἐξοκότατον adnumerare, omnia fusque deque perturbarunt, & *χρυσῆσθαι*, *ἐμπαυσθαι*, & *χρυσοκλείζειν* confudere: vide Hist. August. to. 2. p. 386. p. 402. 403. p. 550. ubi inter cetera Causaubonus, & Salmasius incertum relinquunt, quid sibi voluerit Trebell. Pollio, cum adstruat *scuta chrysographata*; quæ idem esse reor, ac *scuta γραμματικά*, uti pag. 392. protuli plura pocula *γραμματικά* ex Athenæo, quem ad Trebellianam vocem illustrandam minime adduxisse duoviros æternæ lectionis fatis superque miratus sum, quare interpretor scuta illa immixtis per artem *ἐμπαισικὴν* litteris aureis resplenduisse: præsertim cum

Cice-

Ciceronem in Ver. 4. fragm. 44. p. 258. adire potuissent, qui aperte litterata arma meminit: *In hoc fano* (Enguinorum) *loricas, galeasque æneas cælatas opere Corinthio, hydriasque grandes simili in genere, atque eadem arte perfectas, ille idem P. Scipio, vir omnibus rebus præcellentissimus posuerat, & suum NOMEN INSCRIPSERAT*. Et haud scio, quo fato etiam Voss. in etymol. emblemata cum arte ἐμπαιστικῇ confundit; ita enim edicit: ἐμβλημα, *opus erat artis ἐμπαιστικῆς*. Verum nemo tam longe a notione vocis *emblemata* discedit, quam Franc. Junius, vir summi laboris in immortalis opere de Piet. vet. pag. 146. qui in animum induxit emblemata in pavementis, & vasis esse argumentum operis, sive ἐπίνοιαν, ὑπόθεσιν, ἱστορίαν, ita enim inquit, *In pavimento lithostroto, & vasis* (argumentum) *appellatur emblemata*. Demum Blasius Caryophilus in libro de veterum clypeis apprime docto pag. 16. &c. 129. &c. miscet etiam triplex hoc artificium; imo vocem *emblemata* ne meminit quidem: quod de erudito Neapolitano conqueri haud cordi est. Multos sane collegi & Græcos, & Latiales veterum Scriptorum locos, quibus hujus triplicis artis metallicæ notio firmetur, sed tum legentis patientia abuterer, tum longius spatiarer, nec calamum, atque atramentum temperatum adhiberem, si omnes hic adscriberem.

Id dumtaxat animadvertam emblematum opus præ duobus ceteris fuisse magis celebratum, atque honestius; præsertim cum scutum Achillis Homerus Il. 18. atque Hesiodus scutum Herc. hac arte conficta canant; etenim ille constanti voce τιθεσθαι, *apponere*, utitur, quæ ἐμβλητικὴ opificii propria est, quare ubique legas, Ἡφαιστος θῆκε · hic non longe ab Homero absimilis imagines, seu cælaturas asserit συνέχειν σάκος, *circumamplecti clypeum* v. 315. quod hujus artis etiam sollemne vocabulum est. Addas scutum Æneæ, quod ex toto carminum contextu emblematis compactum cernes. Hanc Græcanicam vocem, æque ac erat ars ipsa, celebratissimam reddidit Tiberius, qui pro peregrina vernam a grammaticis exposulavit, vide interpretes in Suet. 71. & Salmasium Hist. Aug. p. 574. tom. 2. Inter cælandi tres artes ἐμβλητικὴν fuisse principem, & usu magis receptam Ciceronem do sponso rem in Verr. 4. fragm. 24. *Et ne forte hominem existimetis hanc tantam vim emblematum sine causa coacervare voluisse, videte, quanti vos, quanti existimationem populi Rom. quanti leges, & judicia, quanti testes Siculos negotiatores fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquisset, instituit officinam Syracusis in regia maximam palam, artifices omnes, cælatores, ac vasculares convocari jubet, & ipse suos complures habebat: eo conducit magnam hominum multitudinem; menses octo continuos opus his non defuit, cum vas nullum fieret, nisi aureum; tum illa ex patellis, & thuribulis, quæ eveherat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceret; ipse tamen prætor, qui sua*

sua vigilantia pacem in Sicilia dicit fuisse, in hac officina majorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, & pallio. Ex quibus summi oratoris verbis opus ἐμβληματικόν præ oculis habes potius, quam legis; & vides quanti simul pretii fuerit, & famæ; firmatque Tullius sententiam nostram, qua superne hanc artem definivimus, præsertim cum paucis ante versibus emblemata crustas vocitaverit: Cybiratæ fratres vocantur: pauca improbant, quæ probarant, iis crustæ, aut emblemata detrahuntur: sic Haluntini, excussis deliciis, cum argento puro domum reverterunt; nam crustas aureas ab argenteis vasis Verres detraxerat.

VIII. His animadversis, non parva lux oboritur Ulpiano l.3. D. de trit. vin. vel ol. leg. *Et Celsus inquit, vino legato, etiamsi non sit legatum cum vasis, vasa quoque legata videri; non quia pars sunt vini vasa, quemadmodum emblemata argenti, scyphorum forte, vel speculi; sed quia credibile est mentem testantis eam esse, &c.* affectuissimis hujus legis verbis medicinam facere cum tentasset cl. Salmasius Hist. Aug. to. 2. p. 695. hiantius vulnus inflixit, itaque refecit: *Non quia pars sunt vini vasa, quemadmodum argenti, scyphorum forte, vel speculorum cubiculi, idque appellat hujus legis germanam lectionem, sibi que plaudit; mihi vero hæc Salmasiana κατόρθωσις ænigmati similis videtur, quod judicent prudentiores. Ipse reor vulnus latere in sola vocula forte, quam si parum constringas, ita ut cortex evadat, lex omnis in veterem, germanamque scriptionem, nisi si egregie oberrem, dubio procul restituetur. Itaque mens jurisconsulti est, esse vas partem vini, quemadmodum emblemata, quæ sunt scyphorum, vel speculi cortex, sive crusta; & quidem Cicero paullo superne laudatus emblemata vocat crustas, quorum maximam vim Verres abstulerat: quin autem crusta idem sit, ac cortex, ne ambigas, nam Celsus lib.5. cap.9. & 10. appellat crustam illum corticem, quo vulnus, vel ulcus obducitur, cum solidatur. Præterea, ut nihil addubites corticem idem esse, ac Ciceronianam crustam, succurrit mihi locus Lucretii lib.4. v. 933. Prætereaque fere res omnes aut corio sunt, Aut etiam conchis, aut callo, aut cortice testæ: loquitur poeta de corporum incrustatione; & adverte quosdam Lucretianos interpretes aliter legere, aut crusta, aut conchis, &c. hinc clare noscimus ejusdem notionis esse ambas ῥήτεις crustam & corticem. Memores fuerunt jurisconsulti, qui sub sequentib. impp. vixerant, Tiberii iussu, ut pro voce peregrina emblemata Latialis vox usurparetur; quare apposite Celsus dixit corticem, & Cicero crustam; & miror hanc ῥῆσιν Tullianam, & artifex crustarius, & tabernæ crustariæ, vide lexica, non advertisse Tiberium, qui per ambitum verborum emblemata Latine enuncians iusserat; & Scaligerum in Manil. v. 503. & Fr. Junium de pict. vet. pag. 147. cum crustam non vidissent, apposuisse insertam ex versu Publii Syri, Frugalitas inserta est rumoris boni; sed mihi non imposuit tantorum virorum auctoritas, ut crederem in Publii versu insertam esse emblemata, imo longe quid alienum, præsertim cum varient membranæ, & pro*

pro *inserta* legas *incerta*: vide Salmasium in Hist. Aug. tom. 2. pag. 695. &c. ac Voss. in etym. voce *emblemata*; & quis non ægre ferat magnum Salmasium, qui æternam de *emblemate* adnotationem intexit, nil meminisse Ciceronianam *crustam*? de eadem oblivionis noxa incules Pitiscum, & Burmannum in comment. in Suet. His addas ἐξοκότατον Reimarum in selectissimis adnot. in Dionem p. 860. Hic mihi conquerendum est, quotquot de *emblemate* commentati sunt, etiam jureconsulti, ad præclarum Dionis locum, qui longe præ Suetonio luculentius Tiberii vocem *emblemata* interdicens iussionem describit, minime provocasse, neque ipsum Salmasium, quem pauca latuere. Quæ Paulli lib. 3. 6. sentent. §. 89. allevare interpretes, ne evolvas, nam ex Salmasio excerpta sunt, miscentque *emblemata* cum operibus ἐμπαισιμικοῖς. id ipsum dicas de juris lexicographis.

Itaque hanc legem nunc primum claritati & decori suo redditam dicas: *Vino legato, etiamsi non sit legatum cum vasis, vasa quoque legata videri; non quia partes vini vasa, quemadmodum emblemata argenti scyphorum cortex (sunt), vel speculi, sed quia, &c.* librarius siquidem obscuram sibi vocem *cortex* in notio-rem forte transfudit: quam sciebat se vice multiplici invenisse in jurisconsultis, qui peculiari notione utuntur, nimirum pro *exempli gratia*, vide Brisson. & Calvin. in voce *forte*. Specula fuisse ornata argenteis corticibus, sive crustis notum est, cum olim erant metallica. Neque emendationi Salmasianæ suffragatur synopsis Basilicæ lib. XLV. cujus ope legem confinxit vir summus: Οἶνος λεγαπυομένους, καὶ οἱ κέρατοι περιέχονται, ὅχι ὡς μὲν τοῖς μέρθε-
οντες τῷ οἶνῳ, ὥσπερ τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀργυρέων σκευῶν, καὶ τὰ σπέκλα τῷ οἶνῳ, ubi clare leges emblemata esse argenteorum vasorum partes, & specula partes cubiculi; nam auctor Basilicæ cum verba legis obscura sibi, atque intellectu haud prona deprehendisset, Græce vertit non quod Celsus responderat, sed quidquid ipse mente concoxerat; imo id quod contra mentem Celsi est Græculus hic interpretes transfudit; non enim jureconsultus tribuit scyphis argentum, sed emblematibus, quod minime a Salmasio animadversum est; imo hunc Græculum, cum τὸ forte Græce non dederit, quisque quantumvis pertinax mecum conjectaverit ad vocem insolitam, & veluti monstruosissimam *cortex* obstupuisse, (quam opportuniorem Ulpianus illeverat,) & contra Latinam fidem silentio preflisse; quod sane non fecisset, si tritam illam *forte* reperisset; quæ Scriptoris Basilicæ malignitas non minimi momenti est, ut credam revera ῥῆσιν *cortex* in Latiali lege adhibitam. Præterea specula clare negat jureconsultus esse partes domus, sed dumtaxat ornamenta, sicuti pictas tabulas, &c. vide omnem leg. II. D. de instr. vel instrum. legat. ubi etiam negat specularia, & vela deberi, instrumento domus legato, licet frigoris causa, vel umbræ in domo sint; quare oscitanter in Basilicis adstruitur σπέκλα esse μέρος οἴκου. Itaque valde me piguit etiam Salmasium libere laudato loco Hist. Aug. illevisse: *specula sic pars erant domus, ut emblemata scyphorum argenteo-*
rum;

rum; indignum tanto viro est asserere specula eodem pacto ad domum pertinere, atque ad scyphos crustas, quæ iisdem valis ita affectæ sunt, ut sine eorum detrimento evelli non possint, cum veræ partes sint; contra vero specula, quæ parietibus ornamento erant, & appendebantur, alioque facile deducebantur sine ulla cubiculorum noxa, horum partes fuisse nullus dixerit. Hic te aliquantulum resistere jubeo, ut noscites vicem hujus vculæ forte appositæ, vel abrasæ exscribentium genio; si enim auctor synopsæ eam haud adjecit, Salmasius contra in laudata leg. 11. de suo adscripsit, vid. hist. Aug. to. 2. p. 695. col. 1. quare tanto viro in recitandis auctororum testimoniis fidem sæpe desideramus.

Scio verba Vopisci de Firmo p. 694. Salmasio æternæ memoriæ viro imposuisse, ut specula partes domus fuisse crederet: *De hujus (Firmi) divitiis multa dicuntur; nam & vitreis quadraturis bitumine, aliisque medicamentis insertis domum induxisse perhibetur*. Et quidem Firmianæ vitreæ quadraturæ non ex genere speculorum erant, sed ad luxum & ornatum domus, qui pro crustis marmoreis, uti tunc mos vigeat, parietibus vitreas adglutinavit; specula vero & orbiculata erant, & metallica, nec unquam legas ex vitro, neque tectorio ullis medicamentis bituminosis inferebantur, sed suspendebantur, ac prominebant; vadem do Vitruvium lib. 7. cap. 3. *Ipsaque tectoria abacorum, & speculorum divisionibus inter se prominentes habent expressiones*. Porro id genus vitreas quadraturas muris efferruminatas haberi posse pro partibus domus nullus nego, sicuti sunt emblemata pars scyphorum, nam illæ quidem maximo ædifici, isthæc vasorum detrimento divellerentur; non autem specula, vel pictas tabulas dicas esse partes domus, quæ sine ulla prorsus cubiculi labe amoverentur. Sed satis Celsi responsum excussum a me est, legitimis harum rerum arbitris admodum securus causam committo, qui rectene, an secus id accipiant, Θεῶν ἐν γένεσιν. In isthæc autem παροράματα magnum Salmasium offendisse dicas, eo quod artem ἐμπαισικὴν ab ἐμβλητικῇ minime discrevit, & utramque confudit. Demum monitum te volo, si quis τὸ forte servandum esse obstrepet, non cortex insuendum, me lubentem dare, cum haud negem unis, & fortasse æquis conjectationibus indulgisse.

IX. Verum ad artem ἐμβλητικὴν, & ἐμπαισικὴν redeundum. Habes sane illam celebratissimam apud veteres fuisse & ex Athenæo, & ex Ciceronis loco laudatissimo, aliisque, quos brevitatis ergo missos feci; quare haud immerito illam in calaturis principem appellandam edico: secundas dabo arti ἐμπαισικῇ, qua regium atramentarium compactum vides, scilicet, quando aurum, aut argentum quibuscvis inferioris notæ metallis glutine, vel medicamentis efferruminabatur, neque imagunculæ eminebant, sed cum ipsius valis facie æquabantur, parumque in metallum descendebant. Hujus artis ante nostram tempestatem neque elegantius monumentum, neque quid cognitionis, ni præceps sim, inerat, quod nunc primum nacti sumus, cum lucem vidit hoc περιβόητον vasculum, quod

etiam hac ratione longe commendandum ; atque ex hujus ἐμπαισικῶς opificii ignoratione factum est, ut viri vel maximi nominis cum ἐμβλητικῶν, ut supra dictum est, confuderint, & tenebricosas interpretationes tot Græcis, Latinisque Scriptoribus appinxerint. Hinc facile colliges, præter bene multa exempla hujus artificii ab Athenæo superne exprompta, eodem ἐμπαισικῶς opere *domum Firmi minusculi Tyranni*, ut loquitur Vopiscus, cap.3. p. 693. *instructam esse vitreis quadraturis bitumine parieti inductis* atque insertis, quæ nec prominebant, & ferreo glutine tectoriis inhærebant.

Tertiæ partes tribuendæ sunt arti τῷ χρυσῶσθαι, *inaurandi*, quæ adeo trita erat & sollempnis, ut etiam boum cornua auro superinducta ubique Scriptorum legas ; mihi sat est Homerus Od. γ. v. 436. Νέστωρ χρυσὸν ἔδωχ', ὃδ' ἔπειτα χαλκίεὺς βοὸς κέρασιν περικέειν. & pleni sunt poetarum, ac historicorum libri iis vocibus, *auro perfusa* patina, &c. *auro jugare, velare, auro perfundere, aureo colore superinducere, illinere*, &c. imo id genus artificii adeo vulgare evaserat Aureliani tempore, ut Vopiscus cap. 45. pag. 547. edicto illud vetasse imperatorem testatum reliquerit : *Habuit in animo* (Aurelianus), *ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neque in argentum mitteretur, dicens plus auri esse in rerum natura, quam argenti, sed aurum per varios bracteatum, filorum, & liquationum usus perire, argentum autem in suo usu manere.*

Ne autem hanc inaurandi artem præ duabus minoris ducas, prolati paucis exemplis ex bene multis, quæ collegeram, honestabo. Ab Homero vatum Jove semper incipiendum est, & quanti æstimatum sit hoc opificium, ex ternis divinis ejus carminibus advertis, Od. ζ. v. 232.

Ὡς δ' ὅτε τις χρυσὸν περικεῖται ἀργύρῳ ἀνὴρ

Ἰδὼς, ὃν Ἡφαιστος δέδαιεν, καὶ Παλλὰς Ἀθήνη

Τέχνην παντοίην, χαλκίεντα δὲ ἔργα πλείει.

Alcibiades gestabat in bello ἀσπίδα διάχρυσον, quod opportune vertunt *scutum deauratum*, Plutar. in Alcib. pag. 190. Paris. 1624. etenim si ex auro solido fuisset, & longe ponderosum, & ictibus hostilibus haud tam securum, utpote molle metallum ; præterea dixisset ὁλόχρυσον, ut moris est Plutarchi. Contra de arte ἐμπαισικῇ intelligenda ejusdem verba in vita Cæsaris pag. 721. Πολλὰς θυρεὰς μὲν ἀργύρῳ, καὶ χρυσῷ κεκοσμήνους. obscurum tamen, cui arti tribuas illa Justinii lib. 12. cap. 7. de Alexandro agentis : *Arma militum argento induxit, exercitumque suum ab argenteis clypeis argyraspidas appellavit*. Si autem sanequam multa de eodem artificio veterum Scriptorum dicta poscas, ea collegit Burmannus in Ovid. de Arte lib. 3. v. 232. vide etiam Hist. Aug. tom. 2. p. 203. ipse enim, quæ mihi domi nascuntur, solummodo profero. Vellem, ut oblecteris longa lectione magnificentissimæ post homines natos pompæ Ptolemæi, quam γραφικωτάτως, & latissime lib. 5. pag. 195. & seqq. Athenæus describit, ubi in innumerabilia vasa ad τὸ χρυσῶσθαι, atque ἀργυρῶσθαι pertinent, offendes ; meque non parvo onere levabis ; & nunc memini clarissimum Ha-

vercampium in dissertat. de Alex. M. numism. pag. 15. turbas frustra cingere, quid valeat in Athenæi loco laud. κέρως χρυσόν, & κέρως ὀλόχρυσον, sibi que plaudit contra Dalechampium; verum piget me non tanti negotii lites componere, cum ex iis, quæ dicta sunt, facile vim eorum vocabulorum quisque noscitet.

Præterea in animi mentem revoces id genus artifices salutat *bractearios*, & Græce πεταλουργούς· vide hanc vocem in Briffon. & Calvin. qui ad juris σώματα provocant, & Voss. etym. In Grutero habes *bracteavorum inauratorum collegium* p. 1074. 12. Julius Firmicus appellat *bracteatores* lib. 8. cap. 26. pag. 254. Basileæ 1533. Cur vocitentur etiam *barbaricarii*, consulas laudata juris lexica. Porro Plinius nos docet, quo pacto bracteis auri metalla inducerentur lib. 34. H. N. c. 8. *Æs inaurari argento vivo, aut certe hydrargyro, quod iterum exhalatur igni, ut possit domitum inductas accipere bracteas*; quod in more nunc etiam est. Olim hæ bracteæ non ad ultimam exilitatem tundebantur, ac parabantur; quare testatum reliquit Plinius lib. 33. cap. 8. *Auri uncie in septingenas, vel quinquagenas bracteas quaternum utroque digitorum spargantur*; jure igitur furunculi a statuis bracteolas hæc eradebant, de quibus longe conqueritur Juvenalis sat. 13. v. 150.

... Minor exstat sacrilegus, qui
Radit inaurari femur Herculis, & faciem ipsam
Neptuni, qui bracteolam de Castore ducat.

Nec obliviscendus Martialis in facetissimo epigrammate 33. v. 7. lib. 8.

An magis astuti derasa est ungue ministri
Bractea, de fulcro (quod reor esse) tuo?

Neque credas cum quibusdam interpretibus *bracteas* a lectis Caligulæ detractas a servo, quem statim enecandum jusserat hic princeps, sed *laminam argenteam*, uti vocat Suetonius cap. 32. non enim dicit *erasam*, sed *detractam*. Artem autem inaurandi ubique vetustissimarum gentium floruisse teneo ab Mose, atque Homero: ignoro siquidem, cur illam in Asia antiquissimis temporibus adstruat viguisse Caryophilus in libr. de vet. clyp. recitatque Hom. Odyss. 3. licet in recitandis versibus oberret, sunt enim 426. & 437. in qua quidem ἀβλεψία sæpissime fontem reperi; & miror doctissimum virum non vidisse Homerum in Od. 3. illud inaurandi artificium non Asianis, sed Græcis tribuere. Demum haud culpa carerem, nisi propalam facerem Regem in Herculeo statuam marmoream Minervæ reperisse, quæ quidem tum habitu, tum ingenio artificis, quicumque is fuerit, vera granditate animum spectatoris tangit, eumque statim erigit, magnisque cogitationibus mentem implet; utinam ab custode tantarum opum exprimere hujus signi exemplar quivissem, quo hic apponerem; scias autem hanc, cui inest vivax gratia, statuam extractam fuisse in quibusdam partibus auro bracteata, sed vecordes quidam marmoris candorem potius curantes sanctas illas auri reliquias era-

ferunt, ab eaque gratiæ non parum decessit. Atque hæc satis, & fortasse præter tædii noxam de triplici committendi metalla opificio.

x. Optabam autem, ut, sicuti ab Græcorum, ac Latialium Scriptorum ope tum hanc triplicem artem distinxeram, tum vocabula arripueram, ita ab sanctis Hebræorum membranis idipsum consequi quivissem; verum ob linguæ paupertatem, veterum interpretum inconstantiam, & doctissimorum virorum, qui in sancta volumina æternos commentarios intexuerunt, ea de re taciturnitatem, animum prorsus despondi; & quanquam, si otio longiori fruerer, fortasse ternum hoc argentariorum, atque aurificum opificium ab sanctis libris etiam extunderem, tamen nunc id curæ præ me ἐβρίστη doctioribus, & laboris tolerantioribus, quique magis lentum negotium sunt, relinquam. Interea id scio viros ἀγιογράφας fere semper peculiari, & ἰδίῳ hujus artis verbo. כסף usos lego, nimirum, cum eisdem sermo sit de metallis supra metalla imponendis, quod ῥήμα Hebræum haud facile dicas, quando ad artem τῆ χρυσῆσθαι, vel ad ἐμπαισιμὴν, vel ad ἐμβλητικὴν, ut superne probe distinximus, pertineat. Neque quid certi ab LXX. fenibus expectes, hi etenim nescio qua mentis levitate ac mutabilitate privum hujus artificii verbum כסף tam varium ac discrepans Græce reddidere, scil. καταχρυσῶν in omni fere cap. 25. & 26. & 36. & 37. Exodi, ubi sermo est de arca tabernaculi: mox cap. 27. 2. & 38. 2. legere est καλύπτειν. sæpe etiam versum est συνέχειν, περιέχειν, περιπιλεῖν, χρυσῆσθαι, πεταλῶν, quæ quina ῥήματα in uno cap. 6. Reg. 3. invenies, ubi templi fabrica, & partes describuntur: præterea 2. Paralip. 3. 6. κοσμεῖν transfuderunt: si de argento sermo instituat, idem verbum כסף redditum est περιεργυρῶν, vid. Isa. 30. 22. Contra vero Latialis interpres in hujus vocis Hebrææ notione nihil hæsit, sed ab ea brevi se expedivit, dum ubique reposuit *texit* & *cooperuit*, de triplici committendi metalla metallis modo & artificio minime sollicitus; quare factum est, ut ῥήμα כסף magis ac magis obnubilum, & penitus tenebris nobis oblitum sit.

Nollem, ut mihi molestus sis, quod præter τὸ כסף reperies 1. Paralip. 29. 4. verbum כסף, quod *deaurare* vertit Hieronymus: *Tria millia talenta auri de auro Ophir*, & *tria millia talentorum argenti probatissimi ad deaurandos* (כסף) *parietes*; reponam enim LXX. interpretes reddidisse ἐξαιλειφθῆναι, idest *ad oblinendum*; sed longe opportunius vertissent κοινισθῆναι, *ad incrustandum*, nam ea est potestas verbi כסף, atque etiam de marmoribus dici potest, & de quavis alia materia; quare Latinus interpres de suo reposuit *ad deaurandos*, cum Hebræus chronologus γενικῶς se habuerit, nimirum, *ad incrustandos parietes*. Miror etiam magis in psalm. 44. 10. transfusum esse *in vestitu deaurato*, cum longe aliter psalmographus scripserit, nempe כסף אופיר *in vestitu ex Ophir*, & Græce est διαχρυσῶ. Non mihi obliviscendum est in novo fœdere bis te habere ῥήμα *inaurare*, Apocal. 17. 4. γυνὴ κεχρυσωμένη χρυσῶ. & ibid. 18. 16. πόλις κεχρυσωμένη χρυσῶ. quid autem sit *mulier*, & *urbs deaurata*

rata auro, ut verum est, juxta cum ignarissimis ignoro, nisi dicas Hebræam ἐμφατιν esse, ac peræque valere, ac *mulier*, atque *urbs ditissima auro*, ac *splendentissima*. Concludam igitur, cum Hebræi privam vocem הַפֶּזַע pro triplici hoc metallico artificio adhibuerint, doctissimo cuique haud primum fore unumquodque scrutari, ac discernere, uti in Græcis, atque in Latinis a me factum vides: quare subirascor LXX. viris, qui Hebræam dictionem, prout lubuit, tantaque varietate reddidere: nec Hieronymo acquiescendum, qui avare nimis unica voce usus est ubique, scil. *texit*, *cooperuit*. Hæc διὰ βραχέων ab divinis membranis de simul componendis metallis colligere potis fui; licet noverim gentem sanctam triplicem hanc artem, qua de disputamus, probe calluisse, attamen eam in suas partes dispescere, & vocabula discernere frustra mihi adlaboratum est; fortasse jactis his veluti feminibus, quis me sollicitior ac sollertior ea in re de Hebræis egregie mereatur; atque indolescendum est a tot recentioribus τοῖς πάνι interpretibus id oneris minime susceptum, a quibus mihi plurimum opis sponderam.

XI. Pauca admodum addenda supersunt de glutine, quo artifices utebantur in hac τέχνη ἐμπαισικῇ: miratus enim sum diu, quo pacto lamellæ illæ argenteæ vasculo nostro solummodo illigatæ post tot sæculorum vertiginem glebarum madori, ac intemperiei firmæ obstiterint, enixeque adhuc adhærescant, si minuta pauca filamenta excipias, quæ ob exilitatem ab cimelio deturbatas vides. Et Plinius, qui artium antiquarum felicitatem, quoad partem bonam servavit, argentariorum, & aurificum ἐμπαισικόν gluten graphice describit, modumque etiam, quo apparabatur, nos docet to.2. p.622. edit. Amstel. *Chrysocollam & aurifices sibi vindicant adglutinando auro . . . . . temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri imbutis urina, addito nitro, teritur Cyprio ære in Cypriis mortariis, santernam vocant: signumque est, si, addita santerna, nitescit. E diverso ærosum contrahit se, hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id, glutinum fit auro, & septima parte argenti ad supradicta additis, unaque contritis.* Nosti jam ex Plinio longe tenacius fuisse glutinum, quippe auri, argentique partibus firmabatur, quibus metallis *santerna* destituebatur, quæ minoris constabat, & annorum edacitati magis obnoxia; quare ne dubites, quin glutino, non vero santerna icunculæ sint atramentario nostro ferruminatæ. Plinii interpretes *santernam* a *glutino* minime distinxere, & Dioscoridis verba, quæ ad Plinianum locum illustrandum exscribunt, ad primum τὸ κολλᾶσθαι modum solummodo pertinent, Diosc. lib. 5. cap. 93. Ἐστὶ δὲ τις καὶ ὑπὸ τῶν χρυσοχῶν ἰὸς διὰ θύιας, καὶ δολιδιὸς Κυπρίῃς χαλκῷ, ἐπὶ δὲ ἄρῃ παιδία, ὧ τὸ χρύσιον κολλῶσιν. Itaque mens Plinii est aurifices præparare sibi duplex genus chrysocollæ, *santernam* unum, *glutinum* alterum genus; primum minoris impendii, secundum auri, atque argenti partem complectitur, hinc pretiosius erat, ac tenacius. Ex Plinio duplex glutinum facile nosces, si post *Ad id*, (quod est

est *præterea* ,) *σιγυήν* apponas, alias *ἀπύνακτος* esset locus, si legas, *Ad id glutinum fit, auro & septima parte argenti ad supradicta additis, unaque contritis*. Et quis non miretur Arduinum Plinianæ doctrinæ promumcondum id non advertisse? & *chrysocollam* esse nomen *γενικόν*, quod & *santernam*, & *glutinum* concludit?

Vestigandum nunc mihi est, ut nihil posthabeatur, ad augendum pretium & decus cimellii, quod quanquam nigerrimi coloris receptaculum sit, omni luce, qua dignum est, non careat, quinam hujus chrysocollæ auctor fuerit; & gratiæ habendæ Herodoto, qui nomen a longissimi temporis injuria servavit; is quidam fuit olympiade 25. Glaucus Samius, vel, ut aliis placet, Chius. Οἱ μὲνος δὴ πάντων ἀνθρώπων σιδήρης κόλλητιν ἔξευρε. Hefychius idem adstruit: Γλαύκος τέχνη: παροιμία ἐπὶ τῶν ῥαδίως κπεργαζομένων. Διονυσόδωρος δὲ τὴν τῷ σιδήρης κόλλητιν. Γλαύκος γὰρ Χῖος σιδήρης κόλλητιν εὔρεν. Idem iisdem refert verbis Suidas in Γλαυζῇ ἵπταται. De proverbio, Γλαύκος τέχνη, vide, quod in Euseb. adnotavit Scaliger. Optassem, quo optima docerer, ut Casaubonus in Athenæum, qui hujus Glauci meminit pag. 210. de hac παροιμία e penu sua ditissima quædam exprompsisset, verum ne verbum quidem; itaque tanti pretii fuit hæc κόλλήσεως inventio, ut in honorem proverbium abierit. Ne, rogo, mihi molestus sis Glaucum σιδηροκόλλητιν invenisse, non vero gluten nobiliorum metallorum; nam tibi reponam, laudari artifices ex difficilioris artis opificio, uti est ferrum ferro adglutinare, longe vero proclivius est aurum argento adligare, quam æri, vel ferramenti ipsis; præterea discas Petronium cap. 32. aurum ferro commissum appellasse ferruminatum; *Habebat . . . annulum . . . totum aureum, sed plane ferreis veluti stellis ferruminatum*; ita ut κόλλησις sive ex santerna, sive ex glutino Pliniano fuerit, de quocumque metallo diceretur, & apud veteres audiret *γενικῶς ferruminatio*: imo, si quamlibet rem conjungas, hac voce uti poteris: notum enim est illud l. 27. D. de acquir. rer. dom. *Si tuum scyphum alieno plumbo plumbaveris, alienove argento ferruminaveris, non dubitatur scyphum tuum esse*. Plinius lib. 36. c. 28. *Vitrum sulphuri incoctum ferruminatur in lapides*. Et Plautus in Mil. 4. 8. v. 25. comica libertate inquit: *Labra labellis ferruminant, acre malum*. Demum Mazochius noster sanctioris Latinitatis mystes, cum insulæ ob limum ab proximis rupibus decidentem terræ continenti consolidantur, *ferruminatio*nis vocabulo utitur in schediast. de Corcyræ nominibus pag. xi. col. i.

Antequam autem ab arte *ἐμπαισιμῇ*, ejusque glutine discedam, adnotandum est Latinos hujus opificii dictione carere, nisi adoptes *ferruminatio*, quæ paullo *γενικιτέρα* est, & glutinum, & artem ipsam completur: neque cum Tiberio etiam indolescas Suet. c. 71. quod pleræque voces a Græcis extorquendæ sint; sicuti fas est dicere artem *emblematicam*, ita etiam *empæsticam*, quo rem ipsam ad vivum exprimas; & nunc temporis hac *ρήτει* indigemus, cum hoc artificium ubique gentium egregie

vigeat, neque minutum quodvis vasculum, vel thecula elaboretur, in quam non videas opere *empæstico* argentum, vel potius aurum immissum; imprimis in nostra hac regia Urbe, ubi ad miraculum quodcumque genus vasa ex testudineo cortice fabrefiunt, in quorum omnem superficiem vel concharum exuviæ, vel pretiosiora metalla in icunculas conformata descendunt, & longe gentium comportantur. Hanc vocem Græcanicam si nosset Paullus Jovius non parvi nominis scriptor, minime importunam dictionem usurpasset in re, qua de agimus, nim. *ars sculptoria*, inquit enim lib. 28. *Abduxit Buda Solimanus tria inusitatæ magnitudinis, operosique artificii tormenta, cum passim ad ornamentum insignia, & litteræ argento sculptoria arte æri incluso essent admiranda, longe νεκρὸς dixisset argento arte empæstica æri incluso.*

Præterea quantum opificium in regio vasculo admirationi est, cujus neque Græce, neque Latine nomenclaturam invenire fors mihi fuit, scilicet, cum lamellæ illæ argenteæ atramentariæ planæ omnino sint, imaguncularum facies, membra, capilli, muscoli, &c. acutissima chalybis acie eraso argento, quoad minutas lineolas expressi sunt: id opus cælandi ἰδιωτικῶς dicimus, *laborare a bolino*; ita ut artem, quam antehac infimæ ætatis ingeniorum felix εὐρημα rati sumus, vetustissimam ex hujus atramentarii luce deprehendamus, licet ejus nomen ignoremus. Itaque frustra sibi plaudit Abrahamus Bosse in præfat. p. XII. libelli *de l'arte de graver*, Parisiis 1745. *Veteres quidem novisse cælandi artem in gemmis, in vitris, in metallis, in ligno, &c. sive imagines ἀναγλυπτικῶς emerent, sive ἐγγλυπτικῶς excavarentur; verum cælaturam chalybis acuta acie expressam, vel aqua forti æs arrodente ad imagines efformandas paucis ab hinc sæculis inductam, & supparem esse typographiæ*; ita Abr. Bosse, licet Gallico ἰδιώματι. Sed parcendum hujus scriptoris libertati, non enim icunculas vasculi nostri viderat, sane si in ejus manus devenissent, hunc ex animi mente errorem deposuisset.

Restat adhuc obscurum, an veteres æra ita incisa atramento illeverint, indeque in membranis, papyrisque imagines, uti moris nunc est, expresserint; qua de re videtur addubitare Passerius in prolegom. Lucern. fistil. adserens se observasse in subscriptionibus lucernarum litterulas inversas, & a linea turbatas, &c. deinde ait: *Quæ cum ita sint, mirari non desino veteres tam proxime typographicam artem attigisse, & illam adeo tenuisse, ut integros sensus ex compactilibus litteris quandoque excuderint, nec tamen ulterius progressos, ut gloriam artis, quam primi Romani invenerunt, Germania sibi vindicaret.* Sed fieri poterit, ut monumentum in lucem extrahatur, nosque certos reddat etiam in hoc opificio veteres valuisse, haud credam, quod difficilius erat, eos noscitasse, quod primum erat, & consequens, prorsus latuisse: plurima enim vero annis volventibus edocti sumus Græcos, Romanosque scivisse, quæ majores nostri hos ignorasse edixerunt; neque pauca in lucem nunc primum tracta sunt,

eo quod singulare hoc atramentarium *σπείρος* e tenebris emerfit. Et quot quisque erit, qui numerum initurus est rerum, atque artium, quarum cognitio ex Herculanæ ruinis ob Regis domini nostri munificentiam nunc primum illuxit? quot præjudicatas circa veterum pictorum colores, & architecturam, cujus novum genus a Græcanica, & Romana diversum se objecit, opiniones exsuimus? Negatum erat veteres ne parum quidem *prospectivæ* calluisse, ita ut ne nomen quidem antiquum habeamus, at ex Stabiarum, Pompejorum, & Herculanæ ruderibus plurimas ad perfectam ejus artis normam picturas extractas summa animi voluptate cernimus. Sileo de theatri pæne solidi, ejusque scalarum structura ad hanc usque ætatem ignota, eadem nunc cuique prostat: mitto mensuras liquorum litteratas, & sexcenta pondera vel ex ære, vel ex marmore suis numeris distincta, quibuscum facillima ratio iniri nunc posset cum nostratibus, & cujus rei causa frustra diu a summis viris laboratum est: nec non triremium formam, quæ tandiu docta quæque ingenia torfit, nunc eandem non ex unis picturis fortunatissimi consecuti sumus. Quid memorem quingentos pæne codices, quorum ope res bene multas docemur, quæ antea prorsus ignorabamus? vide eorundem longiorem descriptionem nostro priori libro adjectam pag. 272. &c. quorum codicum repertorum fortuna, ac fama per Europam omnem litteratissimos viros ad invidiam excussit excitavitque. Annus deficeret, si omnes harum everfarum urbium novas gazas mihi in animo esset enucleandi, quæ nos doctiores reddidere, mecum servo, atque in numero habeo: atque in vasa, in picturas, in scripta saxa, resque ceteras, quæ jucundiora scitu sunt, & difficiliora auctorum Græcanicorum adjumento longiusculos commentarios paratos habeo: nec quis me magnum promissorem traducat, cum bene multas Herculanensis thesauri antiquitates huic atramentario operi opportunas me *ἀνευ βασιλείας* divinasse, ac *κρυβδς* documentis exornasse animadverterit.

Porro Regium Neapolitanum cimeliarchium nunc temporis grandiorum litterariæ reip. utilitatem creat, quam omnia tot Principum, absit verbis odium, collecta simul; quis horum enim millenas picturas quovis prægrandi pretio accuraverit rerum omnium, quas vel natura protulit, vel ars invenerit, hilari varietate spectabiles? Id dumtaxat admiramur universi, quo pacto vir unus licet indolis erectissimæ, & librorum vi florentissimus tanto oneri res trium urbium everfarum, innumeras picturarum fabellas, & veterum mores cognitu difficillimos explicandi se parem prædicet, neque sibi socios immensi laboris ab sapientissimo Rege expostulet: cum tantæ molis opus Quirinius, Maffejos, Gorios, Pasterios, Venutos, Mazochios, &c. ea in re editis jam doctissimis voluminibus claros, ne extra Italiam excurram, simul labori junctos turbaret, & fortassis etiam deterreret; verum quo *φρένας ἐν πεπότημαι*.

*****

C A P U T V.

Neroniani numismatis occasione oblata ex variis metallis conflati Regii atramentarii instar, ingens Græcolatiale Neapolitanum marmor restituitur, & illustratur; multis post Christum natum sæculis Neapoli Græcanicam linguam, ipsamque Atticam perdurasse, & nunquam hanc urbem coloniae nomen nactam, ac suis semper legibus vixisse ostenditur; quædam demum de Gymnasio, quod peculiare fuisse ædificium negatur.

P A R S P R I O R.

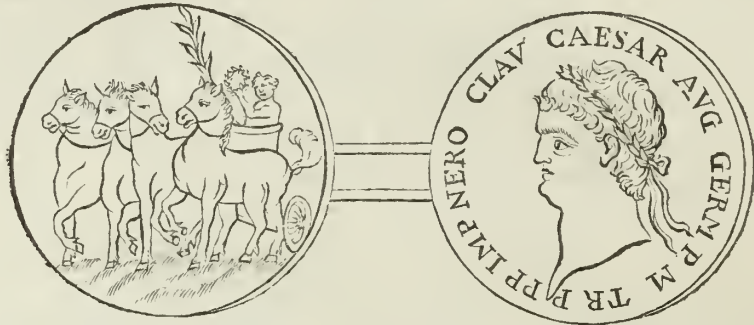
De Neronis numismate: Neapolitanum marmor Græcolatiare a doctissimo Mazochio restitutum expenditur.

I. **N**UMISMATIS descriptio: an sit ex contorniatorum serie, inquiritur; venia ex-
postulatur, si ab atramentaria re longissima inducatur παρέλασις. II. Numisma ab Neapolitanis cūsum esse conjecturæ non posthabendæ, licet epigraphæ nummi Latialis sit. III. Mazochii laudes, ejusque supplementum marmoris Neap. per suas partes expenditur: ei restituitur, quod titulos, πατρ πατρίδ, & ἀρχιερεὺς μέγιστος suo loco turbaverit; & de censoris munere inaudita antehac protulerit. IV. Vocem σεφανωθεὶς esse marmori importunam luculenter patefit; frustra etiam est, quod de lampadico certamine excogitavit. Dictio TEIMHTHΣ cum EI probe sculptum. V. In versu sexto Vesuvii nomen prorsus delendum. Rejicitur vox Βέσβις ignota bonæ atatis Scriptoribus, quæ etiam Galeni auctoritate exploditur, & prisca Οὐέσσῃς firmatur. VI. Esse Vesuvius adjectivum nomen dum asserit, nil novi docuit. Vox etiam VESVIUS cum privo V inelegantior in lapidibus, & in prorsa oratione; est poetarum potius. VII. Dictio concussionibus, quam marmori apposuit idem vir summus, omnino est eradenda: qui etiam contra Strabonis mentem Οὐέσσῃς cum bino sibilo scripsit. Turpe mendum ab hoc geographo detergitur, ἐπιουκήμεν scil. pro ἐπικυκλῆμεν. VIII. Vera notio vocis κύκλ in Xiphilino, & πᾶ ἀκρὰ ab librariis in eodem Scriptorum corrupta, quæ non vidit Reimar. Mazochius frustra utitur Lucretii versu de Vesuvio. Etymon hujus montis ab כבש, כבש, ubi ignis. IX. Mazochio interceditur edicenti sculptum in marmore interpretamentum Latiare non sub Tito, sed sub Domitiano; ejus ratio sat tenebrosa. Neapolitanorum patrociniū, quod quædam Græcanica verba Latine non dederint. Mazochiane Latinitatis preconium. X. Immerito vir summus enormem sugillat characterum Latinorum a Græcis disparitatem, & quod A Græcanicum parum distet a Latino, quod factum bene a Neapolitano scalpore multis ostenditur.

I. **Q**UONIAM caput superius præter spem longius protractum est, servavi cimelium variorum metallorum, cujus gratia bene multa,
Fff nescio

nescio quo mentis impetu, de antiquis Neapolitanæ urbis ornamentis, ac ejusdem reip. majestate adsuere abripi passus sum, qua de libertate mox pacem quæram. Porro inter monumenta diversis metallis illustria volventi mihi per otium, namque ægre ab Græcorum veterum libris abducor, personas scænicas Ficoronii, oblatum est numisma, cujus exemplar adjectum vides:

Apponam summæ fidei studio, quam descriptionem nobis præstitit idem ἀρχαιολόγος Ficoronius cap. 6. Numisma magni moduli est, in cujus antica facie Neronis caput laureatum cernitur: in postica idem imp. conspicitur triumphali curru, quem quaterni equi habitu ipso, capite arguto, animisque nobiles vectant. Hujus principis vultus aurea persona obtegatur, ejusque brachium lamella argentea vestitur: corona, & palma ambæ ex auro: chlamys, & zona argenteis, aureisque laminis lucent. Rotæ currus ex argento, equorum lora constant filamentis ex auro ductis, sicuti etiam eorumdem capita, muscoli, crines ex eodem principe metallo efficti; verum ob exilitatem, & vetustatis ævum quibusdam excussis, minuti surculi reliqui nunc sunt. Ex hac autem ὑποτυπώται quisque novit, quanta similitudine cum nostro vasculo atramentario numismatis opificium contendat, cum utrumque aureis, argenteisque lineolis, laminisque præfulgeant in æs immixtis. Ex quo singularis numismatis cælatura facile quisque colligeret Neroniana tempestate id genus artis in more fuisse; quare thecæ Regiæ calamariæ antiquitas commendatur.

Hic mihi aliquantulum resistere necesse est: equidem nullus ignoro plerosque omnes mihi obstrepere id genus numismata variis metallis nientia vulgo dici *contorniate*, ætatemque ignorari, & posteriora plerumque esse iis principibus, quorum imagines, & gesta præsentant. Contra etiam notum est, præclaros in nummaria re viros malle hæc sub iisdem principibus, quorum vides vultus, cusa: quare, si utriusque partis studia & rationes excutias, cui adhæreas, certe ampliabis; consulas Havercampium de num. contorn. pag. 42. &c. ubi variantes Patini, & Morellii opiniones adjicit. Id unum ratum scio adhucdum negotium integrum esse, & præclara litteratorum capita rem firmare frustra admissos esse, & meras ha-

riola-

riolationes protulisse : imo haud speres , ut quid certi te fera posteritas doceat . Idipsum cives mihi reposuere , & quos per litteras consului ea de re alienigenas præ me doctiores , quas servo , si quis exposulet , rescribere .

Igitur si conjectandi jam prona sit facultas , numisma hoc Neronianum ad tanti principis decus , & gratiam a Neapolitanis percussum , ac pretiosis metallis ornatum suspicandi argumenta mihi animi mens suggerit , quæ ægerrime promam ; etenim scio atramentarii instituti , quod hætenus me satis firme tenuisse fortasse haud neges , oblitum jam in longe discrepantia vagari . Cogitaveram sane bina , quæ longiora sequuntur capita , omnino posthabere , quæ novi hic sanequam ἀτύστα ac importuna , verum , quos consului , ut moris est , ab dulcissimis amicorum , & rerum patriarum amantissimis enixe prohibitus sum ; mihiq; tum veterum φιλολόγων , & recentium , tum domi , & longe ab hac urbe degentium plurima exempla explicarunt , qui angustam satis materiam meditati tot veluti mercibus peregrinis argumenti immemores infarferunt ac locupletarunt . Verum id vitium , sive dicas legem , licet magnorum virorum auctoritate fixam ac sancitam , scopuli instar me aufugere ab initio præceperam , ne hunc librum Horatiani pictoris tabulæ per similem quidam crederent ; sed iterum mihi inculcatum est ἀρχαιολόγος , uti poetas hanc sibi veniam facilem petere , ac vicissim dare . Itaque post longas animi ambages his hortatoribus ignoscendum fuit ac indulgendum ; præsertim cum conquesti sint doctissimos viros , licet non cives , sed ἐποίκους , quos dulcis hæc nostra urbs elegantiss , & otio suo illexit , & in quovis disciplinæ genere excoluit , ad vetera ejus decora , & Græcam libertatem , ac munditiem evertendam arte militum succenturiatorum adlaborasse ; quare spes est , si exteris fortasse grave sit , quod huic operi atramentario bina isthæc capita attexam , ceu quis purpuræ unum , aut alterum affuat pannum , ab civibus meis ea lectum iri ; verum alienigenis , & , quæ e re nata non sunt , fastidientibus , præterire jus sit , imo & rogatos volo . Cetera vero rationum pondera , quæ ad isthæc scribenda me coegere , paucis amicorum nota , silentio premenda sunt ; sed purgationis , & querelarum satis .

II. Hoc elegans numisma Ficoronius nihil dubitat , quin ob poeticæ artis voluptatem , & decus Nero ipse percuti jusserit , sicuti alium quendam minoris moduli nummum ab eo cūsum ex Suet. ob cytharædicam artem constat cap. 25. vel potius , verba sunt ejusdem Ficoronii , quod eas liberales artes Neapoli egregie professus sit imperator ; appositeque Suet. locum recitat ibid. *Reversus e Græcia Neapolim , quod in ea primum artem protulerat , albis equis introiit , disjecta parte muri , ut mos hieronicarum est* . Verum & numismatis elegantia , & hujus archæologi non indocti verba viam mihi aperuere , ut non iratis musis conjecter Neapolitanos percussisse , atque tam belle exornasse eos nummos , ut & Neroni de

se bene merenti fucum facerent, sibi que plauderent, quo futura ætas sciret tantæ famæ principem theatrum Neapolitanum celebrasse, in eoque *per complures dies cecinisse*, Suet. cap. 20. atque etiam professum esse *Græcos solos se, & studiis suis dignos*, cap. 22. Noverant enim Neapolitani, quam græte id reciperet Nero, nam ipse, qui dona ad cytharæodorum artem spectantia Romam ad ipsum afferrent, non solum primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret, Sueton. ibid. Præter cætera me urgent momenta, ut credam Neapolitanorum id fuisse numisma, tum ars ejus *ἐμπνουστική* atramentario nostro simillima, qua floruisse cives meos nunc primum a me expromptum est, & exemplorum fatis, quæ ex Herculei monumentis prolata sunt, quæ facile credas ab nostratibus Græcis artificibus obejus oppidi vicinitatem fabrefacta; tum quia cum nota non insit S. C. extra Romam nummum cūsum haud neges; quare cum nullam urbem reperias Neroni cariorem, quam Neapolim, Neapolitanos numismatis auctores dicas, atque ea artificii veluti luxuries Græcam elegantiam atque indolem facile redolet: adde, si Romæ illud conflatum esset ab Nerone ipso, ut credit Ficoronius, Suetonius id advertisset, uti monet hic historicus ab hoc principe aliud numisma percussum, in quo se habitu citharædi indutum expressit, exstatque adhuc, in eoque, utpote Romæ cūso, nota S. C. minime desideratur, quod tam tritum est, ut etiam Capacius noster proferat pag. 263. Neque dicas nummos *contorniatos* ea nota prorsus esse desertos, nam reponam ejus generis numismata, licet litteris S. C. destituantur; attamen nullum videre est dives tot argenteis, aureisque ornamentis, quæ pæne æs omne cooperiunt; contra in *contorniatis vix ramusculus, aut aliud signum argenteis laminulis plerumque artificiose repletum, & quæ plura a Morellio recensentur, confirmant opinionem de athleticis, quibus viliores, vel pretiosiores pro eminentia artis donati videntur: sed satis multi sunt, quibus nota illa deest, ut forte non inepte dicamus notas illas postea in memoriam victoriæ ab ipsis athleticis impressas fuisse*, ita Havercampus ibid. pag. 48. vides igitur quantum hoc numisma Ficoronianum a *contorniatis* distat. Ceterum etiam si dem hoc inter eorum seriem ad censendum, quis prohibet, quominus Neapolitani præ aliis elegantius, utpote Græci, id artificii genus noverint, & principe metallo ornarint, eo quod imperatori ob cytharædicam virtutem, quam mire apud eosdem exercuit, donandum esset?

Magis etiam ad credendum inducor hunc ipsum nummum ab Neapolitanis elaboratum, tum quod Neapoli illum acquisiverit Ficoronius, tum quod exhibet, quæ Nero in hac urbe gesserat, scil. in ipsam intrasse *albis equis, disjecta parte muri*, Suet. c. 25. & sane artifex ex argento equos finxit incedentes; utpote vero per complures dies in theatro inter scænicos ludos cantaverit, coronamque retulerit, personatum hunc Cæsarem vides, quo habitu sæpius inibi apparuisse oportuit, & coronam præmii

loco manu gestantem. Neque dicas cum Ficoronio ipsum præferre palmam ob aurigationis victoriam, quam Neapoli retulisse non constat, cum sciam palmam etiam certaminis musici præmium fuisse ex Terent. in Phorm. prol. v.17.

. . . . In medio omnibus

Palma esse positam, qui artem tractant musicam.

Neque dubites, quin mihi ipsi objectem, quod solutu sit arduum, scil. si credam ipsum numisma a Neapolitanis fabrefactum Græce loquentibus, oportuisse, ut epigraphe Græcis *σοιχείοις*, non vero Latiaribus inscriberetur: verum habeo sane, quid reponam, quo bonam hanc conjecturam firmem: etenim Neapolitana civitas, quo Romam illud numisma mitteret, in aliasque Latinas urbes, ut quanto honore Cæsar Neapolim cumulasset, scirent, lingua maiestate Romana digna nummum inscribendum iussit. Neque inficiandum, quin Neapolitani, cum pro Romanorum usu, ac dignitate, quid publice exararent, Latine scriberent; exemplum, quod sit huic argumento appositissimum, præsto mihi est, grande scil. fragmentum inscriptionis Imp. Tito Neapoli sculptæ, Græce superne, inferne vero Latialiter, quo frequentissimi Romani convenæ, quanta munificentia Titus de Neapolitanis meritis sit, condiscerent. Nil mirum ergo, si numismata extra Græcam urbem missitanda, Latine solummodo inscripta legas; marmora vero in solo patrio exstitura, *διγλωττα* videas. Romanorum autem quamplurimos Neapolim, quo vitam Græcanicam, atque elegantiorē viverent, confugisse, notum est ex Strabone lib. 5. pag. 378. *Ἐπιτείνουσι δὲ τὴν ἐν Νεαπόλει διαγωγὴν τὴν Ἑλληνικὴν, οἱ ἐκ τῆς Ρώμης ἀναχωρῶντες δούρο, κ.τ.λ.* quæ sic versa legas: *Vitæ autem Græcanicæ rationem Neapoli augent, qui eo Roma secedunt in otium, &c.* sed satis infrunitum est tum *ἐπιτείνουσι*, tum *τὸ augent*; si autem reponas *ἐπιχειρῶσι*, *aggrediuntur*, sententia omnis flabit, & miror tot doctissimos Strabonis interpretes facillimam ac tam pronam medelam huic geographo minime fecisse.

III. Quoniam autem eo me oratio abduxit, ut hujus nostratis faxi *διγλώττα* meminerim, totque Neapolitani viri doctiss. exscripserint, exterique etiam epigrammatum collectionibus illeverint, attamen cum mancum sit, & quoad majorem sui partem iverit pessum, nemo unus satis fuit in sanitatem restituere, sententiamque divinare: haud scio an pacem impetrem, ut longiori commentario illud honestem; verum utpote patrium monumentum undequaque spectabile, sperandum est minime animos legentium fatigatum iri: præsertim cum his diebus Mazochius *ὁ πᾶν*, quem facile salutandum jubeo litteratorum marmorum *σωτήρα*, manus medicas ei saxo admoverit, ac veluti vitæ felix reddiderit. Cumque ipse id oneris etiam subiissem, verebar sane, ne de perditorum verborum divinatione mecum amice conjurasset Mazochius, vel ipse futurus Œdipus, atque ego *Δαίμων*. Attamen accidit, ut ab utroque nostrum in eorundem resti-

restitutione in longe diversa descitum sit; quod ut statim noscas, utrumque interpretamentum adjicio, affabre, quoad fieri potuit, longe harum gentium icalptum.

Mazochii additamentum.

Marmoris fragmentum.

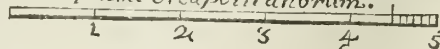
ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
Π ΠΑΤΡ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ι
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Η ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ... ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Ι ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΑΣ
ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP · T · CAES · VESPASIANI · F · VESPASIANVS · AVG
TR · P · OT · X · P · MAX · COS · VIII · CEN · OR · P · P ·
VESVI MONTIS · CONCVSSIONIBVS · CONLAPSA · RESTITVIT

Longius supplementum, & a Mazochiano, perquam diversum.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ι
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΟ Ι Γ ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Η ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Ι ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP · T · CAESAR · D · VESPASIANI · F · VESPASIANVS · AVG
PONT · MAX · TR · P · X · IMP · XIII · COS · VIII · CENSOR · P · P ·
SIGNA · PECVNIA · SVA · TERRAE · MOTIBVS · CONLAPSA · RESTITVIT

Ign. Lucchesincheidit.

palmi Neapolitanorum.

Apponam præterea, quæ in eo saxo docte tantus vir excogitaverit, atque an consent, mox paucis advertam; deinde in penultima hujus longissimi cap. parte, qua ego uberiori medela usus sim, adnectam, non ut clarissimo viro obstem, sed solummodo, ut ab eo doctior sim, atque quod verum

rum est, quo tendimus universi, fiat palam junctis viribus; vide pag. 235. de Eccl. Neap. semper unica. Ceterum cum hoc caput v. inter manus ob rerum varietatem, & ob patriæ defendendæ ingens studium, nimium increvisset, in plures partes dispensare exputavi, adjecta unicuique parti, ut moris mei est, dicendorum ἀναφελαύωται, ut claritati, & ordini consulam, quem præ rebus ipsis omnes amamus.

Et primum quidem dolendum est, eo quod vir doctissimus nec litterarum, nec ingentis saxi mensuram ad urbis nostræ decus apposuerit, quam ipsi dedimus: deinde id unum advertendum rogo, duos solummodo versus laboriosos esse, quo vetus sententia restituatur, quintum scil. & sextum, cum reliquos omnes vel tiro antiquarius apte reponeret: porro ne Œdipus quidem in quinto divinaret, quæ verba scalpenda sint ante ἀγωνοθετήσας. atque in sexto satis arduum invenire, quænam collapsa Titus restituerit, & de quonam publico ædificio marmor loquatur; licet Lafena, & Mazochius duo viri doctissimi gymnasio Neapolitano affixum voluerint: contra ipse in ima hujus c. par. ostendam gymnasium non fuisse peculiare quoddam ædificium, sed nomen γενικόν locorum omnium, ubi quodvis exercitii genus celebrabatur, etiam litterarium. Igitur sagacis ingenii vis eo tendat, pretium operæ est, ut duo hæc tantummodo vestiget, in quibus sane totius epigraphes ratio, & argumentum versatur. Ceterum quæ industrie affinxit Mazochius, & erudite, aliquantulum mihi ἄτοπ, veniam a tanto viro precor, visa sunt. Porro supplementum omne Mazochianum cursim excutiamus, cum in eo quosdam invisio nævos, quos detergendos reor, ut ejus laboris opus sit tersius.

Et sane oculis marmor intuentium injucunda sunt dimidiata ac concisa illa ΑΤΤΟΚΡΑΤ, & ΟΥΕΣΠ, longius enim erat saxum, quam quod credidit vir magnus, atque in tot Græcis vocibus, quæ in fragmento sunt, ne unam quidem mutilam vides, quare displicent etiam Π ΠΑΤΡ. Minime molestus ero viro τῷ πάνι, qui ob facilem scribendi felicitatem titulum πατὴρ πατρίδος primo loco illeverit, cum in omnibus litteratis saxis, & nummis nunquam ante potestatis titulos legas, imò in ferè extremos rejiceretur, ut hic etiam in interpretamento Latiori vides: fateor me iratis musis natum, quod non recte percipiam, Latina verba huic Græco epigrammati a Neapolitanis sub Domitiano subjecta, ut ait Mazochius p. 236. propterea quod hic honos *patris patriæ* in ultimum locum rejectus sit; cum contra sciam id moris viguisse sub Cæsaribus universis; atque Ezechiel Spanhemius de P. N. p. 445. to. 2. ait fuisse honoris, non potestatis titulum, & fero salutatos Imperatores P. P. scil. in testimonium perfectarum a se maximarum rerum; ideo igitur posteriori loco apponebatur saxis, nummisque. Accipe Mazochii verba, fortasse præ me lubentior, ac felicior ea percipias, loquitur vir magnus de suo supplemento: *Versu tertio non temere tribuniciæ potestati τὸ πατὴρ πατρίδος præponitur: nam etsi in Latinis apud Biragum Titi nummis anni 79. 80. 81.*

81. τὸ P. P. tribuniciæ potestati subjicitur, at id non nisi proxime subnectitur, & consulatui præponitur. Deinde in marmoribus non idem semper titulorum ordo, qui in nummis. Scio PATRIS PATRIÆ titulum imperatores plus ceteris æstimasse; ut proinde non immerito Neapolitani illum ceteris præire siverint. At quod in Latina interpretatione τὸ P. P. in ultimum locum rejiciatur, id non levi apud me argumento est eam interpretationem sub Domitiano epigrammati Græco fuisse subjectam, ut infra conjiciam. Præterea diu miratus sum virum in scriptis lapidibus, & in numismatibus versatissimum summum Pontificis maximi decus (ἀρχιερεὺς μέγιστος) tertio titulorum loco inseruisse, cum ubique marmorum, & monetarum primo constantissime adscriberetur, nisi si raro admodum de alicujus artificis oscitantia ac torpore conquerendum sit, qui titulorum ordinem turbarit, quod in litteratis marmoribus operum publicorum nunquam factum. Id videtur admonuisse etiam Vandalius Difert. altera de Pontif. max. p. 194. quo de ea dignitate nemo melior eruditissima agcessit, atque ipsam semper imperatoriæ, (idest αὐτοκρατορίαι,) fuisse conjunctam; in hanc ἀβλεψίαν non tanti fortasse faciendam inducere Mazochium, ut in quarto lapidis versu τὸ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ inseruerit, duæ illæ litterulæ ΟΣ, quæ in limite fragmenti solitariae sunt: verum si apponas τὸ ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ut a me jam factum cernis, honorum tituli secundum seriem & dignitatem in marmor restituentur: & nescio, quare factitata sit in nono versu eadem titulorum ἀναστροφή, scil. TR. POT. X. P. MAX. pro P. MAX. TR. POT. X. cum constet etiam gentes potestati rerum sacrarum majorem honorem, ac gratiam, quam profanis titulorum dignitatibus habuisse.

In voce ΤΕΙΜΗΤΗΣ, censor, duo antehac ignota præstat Mazochius, tum scil. nunc primum in Tiri inscriptionibus se hunc titulum reperisse, tum etiam gymnasii restitutionem ad censoris officium pertinuisse: verum a me impetrare non possum, ut in hanc duplicem tanti viri sententiam eam pedibus, cum Pitiscus in sua Suet. ornatissima ἐκδόσει pag. 1135. ternos proferat Tito erectos lapides, in quibus censoris nomen insculptum legas: unde autem hauserit vir doctissimus potestatem censoriam restituendis publicis operibus addictam cum ignarissimis ignoro: nam universi jurant præcipuum munus fuisse morum præfecturam, & pueri norunt Tullii jocum, ut fertur, Consulem habuimus tam severum, tamque censorium, ut in ejus magistratu nemo pranderit, vid. Trebel. Pol. lionem, & Hist. Aug. to. 1. p. 376. atque ut sexcentos taceam, & ne ab aliis jam dicta corradam, adis perbreve diatribam de censorib. Romanis tom. 1. Acad. reg. inscript. pag. 70. Verum cur ad nuperos Scriptores de censoris officio provocem, cum teneam testem divitem, ac veterimum Dionem Cassium, qui luculente adstruit munus hujus magistratus fuisse mores inspexisse, p. 1111. edit. Reimari, cujus interpretamento utor, Ceterum Domitianus, ut censor, rem memoria dignam fecit; nam Cæcilium

cilium Rufinum propterea senatu movit, quod saltaret; & Claudium Pacatum, etsi centurio fuerat, domino reddidit, quod ejus servus fuisset convincebatur; vides igitur censorem mores solummodo curasse præfertim sub Cæsaribus, non ædificia. Consul as etiam Gell. l. 4. c. 20. & l. 7. c. 22. non unum censoriæ severitatis exemplum lepide recitantem.

iv. Scio arduum sane atque operosum quinti, & sexti versus verba divinare, cum inibi rationem erecti marmoris, atque argumentum sculptum esse oportuerit: ne autem vera exspectes, sed dumtaxat propiora vero. Sane quod insuit Mazochius, ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ . . . scio nemini probatum iri, etenim imperatores, dum publicis ludis præerant, ipsi athletas coronabant, vadem appositissimum habemus Suet. in Claud. cap. xi. *Ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam, comædiam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de sententia judicum coronavit; non igitur ab aliis corona decorabantur; nam Cæsarea majestate id indignum sane fuisset: neque exemplo sit Nero, qui coronam ob orationem, & Latinum carmen ab magistris certaminum sibi concessam accepit, Suet. c. 12. & ob aurigationem etiam coronatus est cap. 24. & Xiphilin. edit. Reimarip. 1036. Et tandem triumphum agens Romæ in obelisco Ægyptio coronas 1888. imposuit, Xiphil. teste pag. 1041. cum notum sit, quanta canendi insanie fureret Nero, qui ambiret potius poetam salutare, quam Cæsarem; ut hæc conqueratur Dio p. 1032. Κατέτιπτεν ἀπὸ κράτης, καὶ τὸ πρωτοπείον ὑποδύνων ἀπέβηκε τὸ τῆς ἡγεμονίας ἀξίωμα, de majestate imperatoris decidit, ac dum personam indueret histrionis, dignitatem principis exiit. De Titi, qui generis humani deliciæ appellatus est, honestate nemo scripsit publice cecinisse, vel quid simile imperatoriæ majestati haud æquum perpetrasse, quo dicamus ipsum pluries ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΝΤΑ. Quare ex lapide ea vox eradenda, atque alia prorsus verba sculpta fuisse dicas. Præterea, si τὸ στεφανωθείς in saxo appositum contendat quis ex Mazochii amicissimis, floret enim amplissimis, ac doctissimis, sane post τὸ ἀγρονοθετήσας, & γυμνασιαρχήσας, ut ordo rerum servetur, incidendum oportuit; imo certum est, qui agones indicit, iisque præest, hunc coronas victoribus impertiri, non vero sibi quærere. Scio etiam, si aliquando viri principes in theatro coronati assiderent, coronam ad majestatem conciliandam eisdem decretam, quæ tot gemmis splendescibat, ut Diis pares viderentur: vide Dionem ipsum in Jul. Cæs. pag. 384. nuperrimæ editionis. Sed, ut cum Mazochio, viro plurimæ lectionis pressius agam, reperi vocem στεφανωθείς propriam fuisse athletarum in Dione in ima cera pag. 1287. Τὸν Εὐπρεπὴ τῆς ἀρματηλατῆς (Καρακάλλου) . . . ἀπέκτεινε. καὶ ὁ μὲν ὅτως ἐν γήρᾳ ἀπέθανε, πλείοις ἀγῶσιν ἵππων στεφανωθείς, δύο γὰρ καὶ ὀγδοήκοντα, καὶ ἑπτακοσίαις ἀνείλετο, ὅσας εἰδὲς ἄλλου. Euprepen aurigam (Caracallus) . . . interfecit: hic ita senex mortuus est, posteaquam coronatus esset in plurimis equorum certaminibus: obtinuerat enim coronas 782. quod ante contigerat nemini: vide hic adnotationes sanequam*

doctas magni Reimari. Neque obliviscar veterum civium nostrorum decora; relegas, quoties Statius se, patremque suum ob poeseos victorias corona a Cæsare donatos recinat in patris epiced. 5. 3. v. 140. &c. 225. &c. nec non in eucharist. ad Domitian. 3. 1. v. 67. igitur ob patria etiam exempla quantum abest, ut imperatores in certaminibus athleticis, ac poeticis ab aliis coronarentur!

Neque cogites cum Mazochio de λαμπαδηφορία, inquit enim p. 236. col. 2. *Poterat de Neapolitana λαμπαδηφορία (de lampadico certamine) cogitari, si satis ad id spatii fuisset*; cum exstiterit non magni nominis certamen, neque in nostratibus saxis id genus ludi unquam legas: & noverim Aristotelem Politic. lib. 5. cap. 8. in fin. appellasse munera inutilia, μὴ χρησίμους δὲ λειτουργίας, οἷον χορηγίας, καὶ λαμπαδαρχίας. Neque objectes talem ἀγῶνα famosum Neapoli fuisse, eo quod Capacius noster Histor. p. 259. nummis prolatis, & Lycophronis quibusdam versibus, eum commendet; nam illas nummorum lampades, & lichnuchos alio spectare norunt tirones. Lycophronis jambos adeo tenebricosos dicas, ut Cassandra ipsa divinatrice indigeant. Neque noster Lafena curandus, qui eadem, ac Capacius aggerit, sed paullo cultius recoquit in Gymnasio Neap. p. 16. &c. Per quam noti etiam mihi sunt Statii συμπολίτης vers. 50. & 51. lib. 4. Silv. ad Menecratem:

Tuque, Αἶτῶν Ceres, cursu, cui semper anbelo

Votivam taciti quassamus lampada mystæ:

Sed hic sermo est de sacrificiis, non de certaminibus, quod clare ostendunt verba, *taciti mystæ*, sacerdotes enim quis ποῖς ἀγῶσι deditos dicat? Et gratiam habeo Vandalio, qui mecum jurat, eosque binos Papiinii versus de sacrorum ministris interpretatur, vid. Dissert. 6. pag. 502. Demum Tzetzes omnino posthabendus, utpote inficetioris ævi Lycophronis scholiastes. Scio præterea potius dici hoc certamen λαμπαδρομίαν, vide Corfinium in Fast. Aët. to. 2. p. 346. ceterosque archæologos, quos laudat. Hinc non fuisset Mazochio longior implendo spatio vox λαμπαδαρχήσας, sicuti conqueritur de nomine, quod extrahendum esset ex λαμπαδηφορία, cum ab Aristotele in nuper laudato loco habeam λαμπαδρχία. Verum, quid fortasse in hoc quinto versu infarciendum sit, dicam inferne.

Hic autem te rogatum volo, ne priscis Neapolitanis odii plenam noxam ἀνορθογραφίας crees, propterea quod τὸ ΤΕΙΜΗΤΗΣ cum EI in marmore incidendum iusserint, cum hanc vocem scriptam legamus cum privo I. Verum ipse nostri lapidis sculpturam tuendam reor, & potius membranas marmori posthabendas: nisi enim ea in re lapidibus sit fides, præsertim si magistratuum auctoritate erecti sint, & scalpti, quin & publicis ædificiis affixi, veteri scribendi rationi perquam male consultum erit. Esse autem melioris pretii τεμμητής, quam πμητής, & nec sculptoris incuria factum scias, tum quia reliqua ingentis saxi verba & affabre, & curatissime incisa, tum quia syllabam principem hujus vocis producendam ex poetis didicimus; quam, cum duplici sono constet, duplici

plici idcirco φωνοέντι formarunt Neapolitani, quos quis credat ignorasse hujus vocis veram ἀξιομαχτιῆς, & sollemnis scriptionis rationem? Quare posthac optarem elegantissimi hujus lapidis auctoritate, ut in libris pingatur τειμητής, non vero contra; atque ipse in posterum chartis meis ita illinam vehementi hoc testimonio nixus; meisque frequentibus auditoribus, ut eodem pacto scriptitent, præcipiam, ne a suis veteribus Neapolitanis Atheniensis oris se probent degeneres. Scio scalptores binas litteras ι, & ε mixtim adhibuisse, & plura exempla servo etiam ex nostratibus marmoribus, quæ inferius dabo; imo etiam Latinos idipsum fecisse reperi, ut in voce *deixerit*, vide Salmas. in Solin. p. 766. & Havercampius de ling. Gr. pronunt. to. 2. ab pag. 142. usque ad 148. id genus exempla Græce & Latine sexcentena congeffit, quem consulas; verum id genus varietates reperi in unis lapidibus parvæ molis, & privata libertate ac voto erectis.

v. Lacunam sexti versus lapidis infracti nimium sibi indulgendo vir clarissimus implevit: recens, ac portentosa trium fere mensium intercapedine ignitorum lapidum Vesuvina ἐκβολή fecit fortasse, ut Mazochius Vesuvii nomine saxum ornaret, ac famosum redderet; cum longe diversum quidquam apponendum fuisset. Etenim constat a Xiphilino, qui primam, post homines natos, Vesuvii conflagrationem ac vastitatem, ut ejus Scriptoris labes sæculi ferebat, vera falsis commiscens meminit, hunc montem nullam ædificiorum excidionem Neapoli intulisse, sed dumtaxat cineribus vel longinquis urbibus offecisse, vide Dionem edit. Reim. p. 1096. &c. Et jam antea scripserat Plin. lib. 6. ep. 102. ut notum est, nusquam gentium etiam Vesuvio vicinarum aliquod ædificium vel privatum, vel publicum collapsum esse, sed hæc dumtaxat: *Mutata omnia, altoque cinere, tanquam nive obducta*: vide etiam ejusdem ep. 106. Sed isthæc certiora sunt, quam ut in his diutius immorer: non igitur *plures gymnasii Neapolitani partes decussit mons Vesuvius*, ut ait Mazochius; verum alia causa quærenda est callapsarum partium ejus ædificii, quodcumque fuerit, quam veram forsitan dabo, quando meum longius supplementum apponam.

Quoniam autem hic in adnotatiuncula de Vesuvii montis nomine quædam vir doctissimus adjecit, ea excutienda aggredior, ait enim: *Nihil apud Græcos usitatus, quam Βέσβιον ὄρος, aut quadrissyllabum, (ut tantum in Strabone legitur) Οὐεσσίδιον, quasi sit adjectivum nomen*. Et sane scio, sicuti Latinis sollemnior est vox *Vesuvius*, quam *Besbius*, aut *Vesbius* poetice potius usurpata, ita Græci melioris ætatis Οὐεσσίδιον, non Βέσβιον dixere. Etenim ter in omni Strabonis opere nomen hujus montis invisitur, ac perpetuo Οὐεσσίδιον ὄρος dicitur lib. 1. pag. 46. lib. 5. p. 378. & in ejus excerptore pag. 1230. quod magni momenti est de vera vocabuli scriptura, nam nomina locorum a geographis desumenda potius, quam ab historicis, aliisque Scriptoribus, præsertim si posterioris ævi sint. Imo advertas hujus montis nomen varie membranis illitum, veluti in Dio-

ne edit. Reimari p. 1094. legitur bis Βέτβιον, & summus vir inter variantes ingerit Ούεσθβιον, teste Leunclavio: inde idem Reimarus docte more suo edicit: Ούεσθβιον scribitur apud Strab. p. 247. & constat sane hoc esse & antiquius, & accuratius nomen montis, licet in Dionis contextu nihil mutandum duxerit; atque ipse reor Xiphilinum secundum sæculi sui indolem Βέτβιον illevisse. Gratulor etiam Scriptores inferioris ætatis usurpasse Ούεσθβιον, veluti Euseb. in Chron. Τῶν ἀρκτικῶν πινδαμῶν ἀπόντων ἄλλα δύσεως θεανῆς ὁ Βεσθβλῶς λόφος πρόβλημ' ἐστὶ, καὶ πολλὰ τέφρα, omnibus ventis, qui ab arcto ad æstivum occasum perflant, Vesuvii collis objicitur, multusque cinis; vides Βεσθβλῶς, non vero Βεσβλῶς. quare si in eodem opere lib. 2. pag. 80. edit. Amstel. 1658. legas Βέτβιον ὁρᾷ κατὰ κορυφῆς ῥαγέν, κ. τ. λ. & quis pro Βέτβιον reponeret Βεσθβιον, de tanto Scriptore benemeretur, nam sibi constaret, neque nunc vetus nomen Βεσθβλῶς, nunc novum, & a Galeno proscriptum, ut mox dicam, Βέτβιον adhiberet.

Verum quid te diu in re certa moror, cum causam hujus nomenclaturæ contra eruditissimum Mazochium agat Galenus, cujus verba non vidisse tantum virum longe demiratus sum, præsertim ea recitante Cluverio Ital. ant. p. 1157. dum quærit Ούεσθβιον, an Βέτβιον dicendum sit de methodo med. lib. 5. edit. Charterii pag. 123. lib. 5. cap. 12. Λόφος ἔπερος ὁ μικρὸς, ὃν ἐν τε συγγραμμάσιν οἱ παλαιοὶ Ρωμαῖοι, καὶ τῶν νῦν οἱ ἀκραβέεροι Βεσθβιον ὀνομάζουσι. τὸ δ' ἐνδοξόν τε, καὶ νέον ὄνομα τῷ λόφῳ Βέτβιον, collis non parvus, quem tum veteres Romani in libris suis, tum qui curatius loquuntur, Ούεσθβιον appellant: nunc probari incipit, (sic veritas ἐνδοξόν, non vero, celebre, ut vulgo, nam idem est ac πιθανόν, ut Galeni sententia constet:) ac recens est nomen ejus collis Βέτβιον. Ex hujus principis medicorum loco antehac obscuro vides certissime statui sub Antonino Imp. coëptum esse a quibusdam dumtaxat dici Βέτβιον, cum cordatiores, & antiquiores universi Ούεσθβιον celebrarent. Non igitur unus Strabo Ούεσθβιον, ut ait Mazochius, sed παλαιοί, atque ἀκραβέεροι ita appellitarunt: contra vero Βέτβιον est nomen νέον, recens. Hinc ex Galeno discimus sub Tito dictum fuisse Ούεσθβιον, non vero Βέτβιον, quare in supplemento Mazochiano pingendum ΟΥΕΣΘΒΙΟΥ, minime vero ΒΕΣΒΙΟΥ, utpote vox Tito recentior. Oblitus eram etiam Diodorum Siculum adhibuisse vocem Ούεσθβιος, nisi locus sublestissimus sit, (de quo in Puteolanæ regionis descriptione,) edit. Wesseningii to. 2. p. 267. Si vero in doctis libris, qui sunt ante Galenum Græce scriptis, vel paullo post, Βέτβιον legere est, ne posthac hæreas, quin ab stupidis librariis depictum sit existimantibus id vocabulum esse ἐνδοξότερον, acceptum magis. Ne mihi succenseas, si molestus audiam de vera voce Græcanica hujus πολυβοῆτης montis; interest enim, ut posteritas haud credat veteres cives meos ignorasse certum nomen hujus montis, qui in Græco sermone cultissimi & Attici salutabantur teste Philostrato, nam Αἰσχυρὸς περὶ τῶν λόγων σπαρδάς prædi-

prædicat init. imag. ut inferius ostendam ; quare nimis indecorum esset, si Galenus quam vocem fugillat, eam Neapolitanis apponat Mazochius, præfertim in magnificentissimi ædificii faxis, in queis verba, ut me docuit vir summus, nisi selectissima, & ad unguem castigata, minime incidebantur ; quare dubio procul non ΒΕΣΒΙΟΥ, sed ΟΥΕΣΟΤΙΟΥ scalpissent. Atque hæc de Græcanico montis vocabulo, nunc de Latiori.

VI. Præterea nihil novi nos docuit vir summæ eruditionis Mazochius, dum adstruit *Vesuvium esse quasi adjectivum nomen* ; atque bene multa exempla, quæ jam antea Cluverius, & Cellarius collegerant, quo id comprobet, aggerit : quando fere cuncta montium nomina, & præsertim in *ius exeuntia sine dubio*, non *quasi* adjective usurpata quisque novit : itaque *Mons Casius*, Græce est ὄρος Κάσιον Strab. p. 1102. Dio. Cassius pag. 309. & 1140. *Oncji montes*, ὄρεα ὄρη · & pag. 1141. Κάρδυνον ὄρη Gardiaus mons. Strabo pag. 582. *Mons Sandaracurgius*, Σανδαράκιον ὄρη · pag. 841. *Sigius mons*, τὸ Σίγιον ὄρη · pag. 274. *Mons Telethrius*, ὄρη Τελέθριον, Steph. Ταΰγετον ὄρη, mons *Taygetus*, Strabon. pag. 557. & sexcentena id genus montium : imo etiam famosus *Apenninus* mons adjective se habet, Græce enim reperies semper apud Geographos Ἀπεννίνα ὄρη, quare in lexicis celebrioris famæ male editum est Ἀπεννίνος ὄρη. Imo etiam apud Latinos in eadem ratione isthæc nomina adhibita : & ne a Campania discedamus, quis ignoravit unquam Falernus, Massicus montes, nec non Misenus, & Pausilypus adjective accipi? satis sit geographos quosvis evolvere. Nil mirum igitur, si Vesuvius in eadem notione sit : licet Statius noster in patr. epiced. ab eo aliud extrahet adjunctum, *Vesuvina incendia* v. 205. Sylv. lib. 5. & ad Claud. uxor. *Vesuvinus apex* v. 72. ibid. lib. 3. Idipsum advertas in nominibus quorundam lacuum ; & ne ad externa vagemur, dixere veteres, *Avernus lacus*, & *Averna loca*, exempla legas apud Cluverium : *Lucrinus lacus*, & *Lucrina conchyliæ* : verum hæc satis nota me dixisse poenitet. Id mirum sane reor Mazochium, cum admoneat Vesuvium adjective accipi, atque ita utatur in Latiali supplemento, *Vesvi montis concussionibus*, Græce veluti sui oblitum substantive adhibere ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ, & reticere ob spatii caritatem vocem ΟΡΟΣ, *montis*. Nollem, ut conqueraris me dixisse ἀρσενικῶς *Pausilypus*, quod negat Mazochius, edicitque adhibendum solummodo *Pausilypum*, cum subaudiatur *prædium* : idque ostendit satis nota Plinii, & Dionis Cassii auctoritate, in Eccl. Neap. semper unic. p. 210. verum unum me mordet tantum virum, veluti irasci in eos, qui eo in genere hac voce utuntur, quos inter nostrates Sannazarios, Pontanos, &c. necnon inter alienigenas Scriptores politissimos D'Orvillium in Charit. pag. 358. accenseas oporteat. Verum non adeo res certa est, ut vult doctiss. Mazochius ; nam locus Dionis τὸ Πausίλυπον, τὸ χωρὶν καταλιπὼν non integerrimæ fidei est, cum Rob. Stephanus, & Xiphilinus legerint τὸν Πausίλυπον, τὸ χωρὶν in mari genere,

nere, vide Reimarum pag. 753. cur autem hanc variantem magni ponderis lectionem posthabuerit Mazochius, ignoro. Contra ipse Neapolitanos meos rogatos volo, ut advertant penultimam Pauſilypi producendam, cum voce λυπη, atque ex ea compositis ita utantur poetæ omnes, ne ab exteris reprehendamus; vide D' Orvillium ibid. pag. 159. Verum de Pauſilypo, ejusque situ plurima, & longe diversa ab iis, quæ docte a Mazochio dicta sunt, in Puteolana chorographia. Nunc Romanam vocem *Vesuvius* excutiamus.

Nil arridet VESVI cum privo V in medio, cum poetarum potius sit, ut vel ab exemplis videre est, quæ a Cellario ipse summus vir collegit: imo aperte id adstruit Drakenborchius in adnot. in Liv. to. 2. p. 692. quem legas rogo: verum multo plura, & longe melius quæſita aggeſſit Julianus noster in historia Vesuvini incendii an. 1631. & miror hunc Scriptorem minime fordidum latuisse Mazochium. Neque ei suffragatur lapis Campanus, ad quem provocat, IOVI VESVIO SAC. imo contra est, cum Peregrinius in Campania p. 316. illeverit VESVVIO; & per litteras a me Capuam missas certior factus sum a doctis viris Peregrinium ad fidem marmoris recte τὸ VESVVIO exscripsisse. Ejus rei testem etiam locupletem fisto Ortelium, qui postquam enumerasset multa detorta nomina hujus montis, definit: *Sed Vesuvius ab optimis auctoribus appellatur.* Demum quoniam cum viro undequaque doctissimo de *Vesuvii* ὀρθογραφία contentio est, nisi ad marmora, quæ sint maximi, & publici operis, & Augusti ætate scalptra appellemus, de quo contendimus, me superiorem futurum non reor: interest autem nostra Neapolitanorum verum hujus jam per orbem terrarum montis nomen famosum exteris gentibus firmare: in præclarissimo Secusino fornice Augusto a M. Julio regis Donni filio Cottio dicato grandibus characteribus legere est in ult. versu, *Vesuvianorum*, (qui sint hi populi *Vesuviani*, & cur ita appellati prorsus ignoro:) quare si Neapolitani pro *Vesuvii* nomenclatura Titiano huic nostro saxo scalpſissent *Vesbii*, quæ vox Antoninorum ævo aboriri cœpit, non vero *Vesubii*, aut *Vesuvii* incidissent, præ ipsis Secusinis βαρβαρικῶς περι audirent. De hoc eximiæ structuræ fornice, ejusque epigraphe adſis litteratæ antiquitatis promum condum Maffejum in Museo Veronenſi pag. 233. ubi eleganti opere depictum cernes. Ceterum fatendum est Mazochium contra mentis animum in Titiano saxo suppleviſſe Vesvium privo V spatii caritate solummodo coactum: tum quia summus vir loca Scriptorum, quæ a Cluerio, & Cellario exscripsit, vid. adnot. 1. pag. 237. universa sunt pro *Vesuvio*, tum quia in aliis suis doctissimis operibus semper ac hujus montis meminit, uti sexcenties in Kalend. a pag. 393. usque ad pag. 402. semper illevit *Vesuvius*, nunquam *Vesvius*; & in Episcopis Neap. p. 187. & 161.

Vox *concussionibus*, quæ an lapidaria sit, fateor me haud novisse, hic est omnino ἀπροσδιόντος. etenim in mamore haud dubie legitur
TIBVS,

TIBVS, non vero IBVS, atque TIBVS ab Capacio, & Lafena, ceterisque nostratibus ἀρχαιολόγοις, ac exteris, vid. Gruterum 137. 8. exscriptum est: licet nunc pars litterulæ T, eo quod in limite marmoris est, parum detrita sit. Me pœnitet summum virum fidem dedisse binis juvenibus omnigena rei archæologicæ ἀμυσία laborantibus, qui nullum omnino vestigium τῆς T se invisisse semel atque iterum promisso pignore dejerarunt: verum pars hujus characteris sub calce latitabat, qua a me facile decussa, veluti in vitæ auras T exfiliit; quare τὸ CONCVSSIO-NIBVS satis importunum, etiam quoad temporum seriem, ut inferne dabo; aptissimum autem & verum τὸ MOTIBVS, præter ceteras voces a me restituendas, & præsertim divinanda ea, quæ collapsa sunt tunc temporis. Atque adeo verum est certa signa exstare in lapide τῆς T, ut etiam Benedictus de Falco, qui init. sæc. xv. floruit, & quoad ingenii sui vires ferebant, brevem rudi stilo de antiquitatibus Neapolit. edidit lucubrationem, viderit TIBVS, quare bonus hic Benedictus restituit ICTIBVS. Igitur immerito contra marmoris nostri fidem isthæc init. pag. 238. adscripsit Mazochius: *Hæc dum scriberem, in hoc ipsum Græcolatinum fragmentum incidi, quemadmodum a Grutero pag. 173. 8. exscribente Pigbio refertur, cetera correctissimum, nisi quod v. ult. TIBVS (non . . . IBVS) exhibetur; ex quo facile erat intelligere, suppleri debere terræ moTIBVS: verum T illud nec est, nec unquam, puto, fuit. Deinde multo plura, quam Terræ moTIBVS spatia æquanda requirunt.*

VII. Ignoro fane, cur Mazochius in adnotationibus pag. 237. pinxerit Οὐέσσδιον cum bino sibilo, quod nusquam legimus vel Græce, vel Latine: scio ita editum in Strabone ab typographo Joan. Woltersio ann. 1708. quamvis pag. 46. probe legatur Βεσσδιον cum privo σ: sed novimus etiam omne Strabonis κείμενον, licet in plurimis locis a tot doctissimis, æternæque famæ viris restitutum, adhuc innumeris mendis squalere: & cum ipse satis multa diluero in geographica Puteolorum descriptione, quam posthac luci dabo; unum satis turpe nunc detergam pro re nata, cum sermo sit de Vesuvio: dum siquidem Strabo latissimum tunc temporis ejus montis situm describit pag. 378. ait: Ὑπερκείμεναι δὲ τῶν τόπων τέτων ὄρη τὸ Οὐέσσδιον ἀγροῖς περιρικόμενον παγκάλοις πλὴν τῆς κορυφῆς, ubi in quavis editione vel eleganti exstat περιρικόμενον: ita ut nihili esset geographi sententia: *imminet his locis mons Vesuvius, qui ab optimis undique habitatur agris præter verticem*: nam rus olet, montem habitari ab agris: quare deiero Strabonem certo scripsisse, περικυκλούμενον ἀγροῖς, *cinctus, circumdatus agris*, inde ob inficeti sæculi labem corruptum vides περιρικόμενον: & miror tot viros ἐλληνικωτάτους, qui circa hunc Geographi locum toties versati sunt, Cluerium, Cellarium, Peregrium, Mazochium, qui etiam satis multa, & docta de hoc monte commentatus est in Kalend. Neap. a pag. 393. usque 397. ut fileam tot
reli-

reliquos nostrates Scriptores, hanc maculam in Strabone non vidisse. Ceterum nollem exputes me in hac Strabonis medela solummodo optima conjectura inniti, destitui vero alicujus Scriptoris auctoritate, cum mihi præsto sit Procop. Gothic. rer. lib. 2. c. 4. in fin. Τὰ κάτω μὲν ἀμφιλαφὲς κύκλῳ, τὰ ὑπερθεὶν δὲ κρημνώδες, κ. τ. λ. *inferiora montis (Vesuvii) circum undique arboribus opacis vestitur, superiora vero prærupta, &c.* vel tiro in Græcis videt breviloquentiam ἐν κύκλῳ ἀμφιλαφὲς, idem esse in Procopio, ac περικυκλῆμενον ἄγροις παγκάλοις in Strabone, imo certius credam unum ab altero verba mutuatum esse, Procopiique ævo integrum adhuc fuisse Strabonis κείμενον. Et p. 420. in ipso Strabone de Æthna eandem fere φράσιν vides, ubi pro περικυκλῆν habes διαβάλλειν, quod valet *complecti ac intercipere*: Εἰς δὲ ψιλὰ τὰ ἄνω χωρία, καὶ περὶ ὧν, καὶ χιόνι μεσὰ τῷ χειμῶνι τὰ κάτω & δρυμοῖς, καὶ φυτείαις διεύληπται παντοδαπαῖς, *superiora loca nuda sunt, & cineribus tecta, ac per hyemem nivis plena: inferiora nemora, & omnigenæ plantationes complectuntur.* Quid si ipse Strabo utatur voce κύκλῳ, cum agros & rura circa Æthnam commemorat? vide lib. 5. pag. 419. ubi geographus narrat Selurum famosum prædonem τὰ ἐν κύκλῳ τῇ Αἰθνῆς πικνωταῖς λεηλασίαις καταδεδραμηκότα, *excursionem circum Æthnæ rura & villas fecisse.* Ceterum, ut hanc medelam omnino firmem, ipse Strabo de Vesuvio scribens voce κύκλῳ usus est in laudato loc. paucis post verbis: Τάχα & καὶ τῇ Ἀκαρπίας τῇ κύκλῳ (Οὐεσσῆϊς) τῆτ' αἶπον, κ. τ. λ. *fortassis hæc etiam causa fertilitatis agrorum circa (Vesuvium).* Nil dubii nunc restat, tanta exemplorum vi prolata, quin a librariis inepta vox περικυκλῆμενον pro vera περικυκλῆμενον in Strabonem immissa sit. Neque me fugerunt Latinorum testimonia, licet non tam crebro cum iis verfer, quos φράσει αὐτοπάτη usos reperi, ac Strabonem vides, ita Plin. ep. 31. lib. 2. *Villa cingitur pulcherrimis agris*, quod Græce esset, περικυκλῆται παγκάλοις ἄγροις. facessat igitur ab optimo geographo nullius pretii vox περικυκλῆμενον. Ut vero unde discesserat, sermo redeat, si id genus grandia σφάλματα in Strabone cernas, non mirum fane, si illitum sit Οὐεσσῆϊον cum duplici sibilo. Iratis musis vivam, nisi me poeniteat Reimarum etiam in sua Dionis, quotquot vidimus veterum Scriptorum ἐκδόσεις, elegantissima laudantem hunc Strabonis locum pag. 1094. non advertisse librariorum incuriam, atque Οὐεσσῆϊον cum duplici σσ scripsisse: quod adnotandum exputo, ne tanti viri fama te turbet.

VIII. Hic iterum pro re nata σκοτινώτατον Xiphilini locum luce donandum reor in Tito p. ead. edit. Reim. ubi κύκλος in Vesuvio per quam fecius sumitur; quare interpretes doctiss. transversos egit: Καὶ αὐτῷ (Βεσσῆϊς) τὰ μὲν ἄκρα, καὶ τὰ δένδρα, καὶ ἀμπέλους πολλὰς ἔχει. ὁ δὲ δὴ κύκλος ἀνεῖται τῷ πυρὶ, καὶ ἀναδίδωσι τῆς δὲ νυκτὸς φλόγα, ὥστε, κ. τ. λ. quæ ita vertit in margine Leunclavius: *Culmina ejus montis multas arbores habent, viresque; sed ambitus igni expositus est, & interdum fumum, noctu flam-*
mam

nam sic emittit, ut &c. jam ex te ipse vides, quam male reddita sint Latine κύκλος ἀνέιτου τῷ πυρὶ, *ambitus igni expositus est*, nullam enim sententiam menti exhibent: magnus Reimarus pag. 1094. in nunquam satis laudanda Dionis ἐκδόσει, quo clariora sint hujus historici verba, addit de suo *interior ambitus*, & ita reddit κύκλος vocem unicam. Verum, ut brevis sim, κύκλος hic est *circus*, sive, ut ait Strabo, κρατήρ, ceterique puriores Scriptores; Xiphilinus autem sæculi inficeti morem secutus voraginem Vesuvii κύκλον dixit, quæ revera ad instar *circi* est, cum undique superciliis cingatur: atque ita Martian. Capella init. lib. 8. Astron.

Quin etiam medios, quos nectunt culmina, circos.

Et quidem in Vesuvii cratere cernere est *circum*, & prærupta, ac introrsum declivia culmina. *Circus* autem ætate Xiphilini audisse Græce κύκλος docent glossæ: *Circus*, κύκλος, ἐν ᾧ ἵπποδρομίαι γίνονται. hinc præclare novimus, cur Xiphilinus paucis ante versibus hunc craterem & κύκλον dixerit, & θέατρον κυνηγετικόν. Verum magis mihi aqua hæret in verbis, Αὐτὲ τὰ μὲν ἄκρα, καὶ τὰ δένδρα, καὶ ἀμπέλεις πολλὰς ἔχει, *ipsius vertex, & arbores habet, & vites multas*, cum constet hujus ignivomi montis verticem ariditatis plenum, ceterasque ejus partes arboribus consitas πλὴν κορυφῆν, *præter verticem*, ut ait Strabo, imo & omnino *sterilem* vocat, ἀκαρπὸν ὅλῳ. eodem pacto Ætnæ culmen nobis objicit lib. 6. pag. 420. Ἔστι δὲ ψιλὰ τὰ ἄνω χωρία, καὶ περὶ ὧν, *superiora loca nuda sunt, & cineribus repleta*: & ipse Xiphilinus paullo ante inquit, ταύτη γὰρ, nempe *vertex*, πεπύρωται μόνον, *flamma solummodo alitur*; itaque sibi adversa veluti obliviosissimus narrat, dum Vesuvii montis summitatem nunc igne foetam, nunc vitibus, atque arboribus florentem dicit: porro quisque hic librarios stupore incusabit, & reponet νῶτα, *dorsa*, pro ἄκρα, ac novit vel a lexicis bene audire *montis dorsum*, & *maris dorsum*, hinc sexcenties etiam in Hom. nostro est, νῶτα θαλάσσης. vel melius confingat, οἱ μὲν ἄγροι . . . ἀμπέλεις . . . ἔχουσιν, ut cum Strabone conspiret epitomator: vel demum adscribat τὰ μὲν ἔξωθεν, *exteriora* pro ἄκρα καὶ, uti paucis ante verbis ille vit, τὰ δὲ ἔξωθεν αὐτῶ πάντα ἄπυρα. Conqueror sane magnum virum Reimarum nihil hic adnotasse, a quo sat lucis expetebam; quare verba Latialia sint: *Vesuvii dorsum*, (vel *agri*, vel *exteriora*) *arbores vitesque habent*, *vorago autem*, (sive *crater*, sive *circus*) *ob ignem depressus est, atque interdum fumum evomit, noctu vero flammam*, quod nihilo concinnius ac pronius. Attamen de proluxa Xiphiliana Vesuvii descriptione agemus in Puteolana chorographia. Unum addam, ut a Vesuvio discedam, oblitum me esse clarissimum Mazochium, quo sistat Vesuvium adjectivam esse vocem, provocare ad Lucretianum versum 747. lib. 6. *Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesevum, Oppleri calidis ubi fumant fontibus auctus*; & miror tantum virum verba poetæ recitare, quæ omnigena νοθεῖν laborare, & longe expungenda edicit Havercampius, qui vera apponit, vide æternas ejus adnotationes.

Denum , si optes nominis originem hujus πολυβόητος montis , ne dicas Græcanicam, neque Latialem, sed Phœniciam; habes enim ἀμέσως a binis voculis בו שיב , *ubi flamma*, quæ montis ingenio apprime respondent, & nil extorti sunt Hebræi characteres. Exspectamus ab Mazochio ἐβραϊστὴ doctissimo Vesuvii veriloquium fortasse κυριώτερον, nam spondet in Neap. Kalend. p.393. *verissimum ex primigenia lingua*.

ix. Impetrare a me nunquam fui fatis, ut cum erudito viro, qui a conjectationibus abripi facile patitur, credam Latinum marmoris interpretamentum non cum Græca epigraphe, sed sub Domitiano, vel etiam serius natum; ac primo ait Latinitatem adjectam, eo quod Neapolitani adverterint in nummis Domitiani cusum titulum CENS. cum adjectione PERP. id ipsum sub Tito sibi faciendum putarunt, & binos titulos CENS. P. P. ultimo loco in marmore scalpserunt: fateor me ingratis musarum natum, cum hujus rationis vim minime percipiam; ceterum cum Græce exstet τεμντής, apponendum fuit etiam Latine *ensor*, neque id in Domitiano primum animadverterunt Neapolitani, verum in bene multis ipsius Titi lapidibus, quorum ternos paullo ante ex Pitisco recitavimus pag.414. in quibus etiam *ensoris* titulo honestatur hic princeps. Adjiciam eruditissimi viri verba p.237. ut tutemet dijudices, an obscuritate laborent: *Versu penult. cur titulus P. P. i. e. pater patriæ, ultimo loco adscriptus fuerit (cum contra in Græco titulis omnibus præeat) non alia videtur fuisse causa, quam quod Latina interpretatio non sub Tito ipso, sed postea sub Domitiano, aut etiam serius adjecta marmori fuerit. Quo tempore cum ex Domitiani nummis (in quibus nusquam ferme Censoris, & plerumque cum adjectione PERPetui mentio deest) animadvertissent, ultimo loco hos titulos ambos CENS. P. P. i. e. censor, pater patriæ memorari; idem & in Tito sibi faciendum putarunt. At rogo advertas non Neapolitanos titulum ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ Græce ultimo loco apposuisse, sed ipsum Mazochium, ut ante a me dictum est, pag.413. & cives meos instar ceterorum lapidum in fere extremum rejecisse; ut in nostro supplemento factum vides, quod revisas rogo. Deinde ad nova semper, & speciosa excogitanda pronus addit, interpretationem fero subjectam, propterea quod in Latinis versibus gymnasticæ Titi dignitates desiderantur: cum enim in mentem his venisset Romana verba adnectere, atque in imo marmore non satis spatii inspexerint, contenti Neapolitani Cæsareis dumtaxat titulis, a gymnasticis superfederunt, ad quæ, Latine præsertim circumloquenda, duobus aliis versibus opus fuisset: hæc vir summus: quæ verba affabre concepta, & viri auctoritas cuique vel fatis cato imponent, atque extorquerent fidem.*

Verum nemo, cui cor sapit, credat Neapolitanum illum architectum artis suæ adeo rudem, ut marmor magnificentissimo ædificio alte affigendum fere sexdecim palm. longum, latumque senos quoad tertiam spatii partem litteris desertum reliquisset; contra vero si omnem ejus aream

aream Græcis illis *στοιχείοις* complevisset, hæc patentiora legentibus essent, ac rotundiora, nec in suo munere tam foede peccasset: & quotquot Romæ egomet vidi operum publicorum litterata saxa, sursum deorsum insculpsere artifices. Sane Mazochius ipse civi suo, sculptori tituli Campani amphitheatri, in cujus restitutione jure æternum sibi paravit decus, nihil pepercisset, nisi si per omne marmoris intervallum litteras *συμμέτρως* dispensasset: nollem autem ut per lusum quis dicat Neapolitanum epigraphes architectum haruspicem fuisse, atque divinum, qui sub Domitiano civitatem Neapolim coloniam Romanam futuram præciverit, atque omne illud marmoris spatium haud scalptum reliquerit, quo Latine multis post annis scriberetur, posterique jus Romanæ coloniae Neapolitanos accepisse scirent, vide Mazoch. ibid. agentem: *Nec alia postremo de causa Latine tunc redditum epigramma, quam quod sub eo principe Neapolis colonia Romana evasisset*. Si vero gymnastica munera Latialiter reddita minime vides, ne fidem magno viro præstes factum ab Neapolitanis ob spatii caritatem, sed eo quod vocum egentissimum sit Latium, ut vim Græcam ac potestatem adsequatur; quis enim Latine vel multis verbis dicat *ἀγωνοθετίας*; ne ipse quidem eloquentissimus Mazochius, cui cum plurima invideam, ejus dicendi ardua quæque, & perplexa facilitatem mihi quotidie apprecor; quare potius fuit Neapolitanis Græcanicas voces præteriisse, quam Latina inficeta, atque nil respondentia scalpere. Adde nihil obstitisse spatii angustias, quo omne elogium Latinitati redderetur; satis enim erat tum minora intervalla inter unumquemque versum relinquere, tum paullo, quam nunc cernis, brevioribus elementis uti; unus enim versus non Latine transfusus desideratur; in cujus rei causa est una Latialis dicendi pauperies.

x. Demum colligit Mazochius interpretamentum accessisse post Titum ex disparitate characterum Græcorum a Latinis, quam quidem *enormem* edicit: verum reor marmor non fuisse subiectum oculis fidelibus Mazochii, quem, hebescente ætate, ad lapidis locum itare piguit, paruitque fidei quorundam exscriptorum in re palæographica omnino hospitem ac tironum; quare in Mazochiano epigraphes exemplari litterarum lineolas, quas exiles pingendas oportuit, crassiores vides, & contra; quas *ἀνεφάλως*, capitulatas, quasdam male curvas, barbare fere omnes expressas; consulas exemplar, quod ipse in laborioso opere suo incidendum curavit, nam longe grandius est eo, quod hic a me exscriptum est. Profecto male me habet in exscribendo Campani amphitheatri fracto titulo nihil posthabuisse Mazochium, usumque sollertiori, atque obsequentiori calligrapho, idque cum primis mihi constat; utinam eandem curam in nostrate hac mutila epigraphæ, quæ Campano titulo nihilo deterior est, prompsisset. Ipse autem cum centies patrium marmor invisissem, *στοιχείων* utriusque linguæ concinnitatem miratus sum, quam Claudiorum ævo egregiam viguisse norunt omnes, præsertim in publicis ingentium ædificiorum ope-

ribus; Neapolitanæque Reip. gratulor, quæ sinu foveat maximorum per-æque, ac politissimorum characterum Græcorum exemplar, quos ejusdem elegantiae alibi gentium invenire haud speres. *Enormem* illam, quam doctissimo Mazochio obtrudere disparitatem Græce, & Latine, neminem adhuc tot eruditorum, qui lapidem exscribere, advertisse scimus; ipse autem utriusque characteres certius juro ab eadem manu scalptos, quam ab uno ovo natos Dioscuros.

Ignoro, cur Mazochius incuset Neapolitanos, quod mediam lineolam τὸ A aliter Græce, aliter Latine cælaverint, & quod eisdem laudi vertendum, noxam reputet: etenim etiam Montfauconius in Palæogr. pag. 126. & Havercampius in dissert. de litt. Gr. pag. 240. talem principis elementi picturam commendat, & exempla profert pag. 189. & 292. Porro scias fere omnes Græcos nostrates lapides ita scalptum hunc characterem præferre: urbem circumire ne te pigeat. Atque exputo facile Neapolitanos hanc τὸ A picturam a Latinis diversam Atheniensibus, ultimis suis colonis acceptam referre: etenim Rex fortunatissimus protomen æneam juvenis omnium pulcherrimi in Herculei ruinis reperit, tantaque arte spectabilem, ut parem ne exoptent Principes; cumque Athenis advecta fuerit, haud erres, si mecum conspires esse Alcibiadis vultum, quem admiranda specie floruisse novimus; vide Nepotem, & Plutarchum; circa pectus legere est artificis nomen, ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣ ΑΡΧΙΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ, hinc dignosces tanti pretii, ac laboris esse opus, ut Apollonius, (quem statuarium antehac ignorabamus,) famam ab eo sibi æternam conciliaturum jure crediderit. Multa inest in his elementis mundities & concinnitas, & in quadruplo τῷ A, quod vides, lineola transversa in angulum inflectitur, ita ut ex æneo monumento Atheniensi quadrigentis circiter ante Christum natum annis fuso exemplar hujus litteræ sumendum edicas; hinc commendandi Neapolitani, utpote genere, & lingua Athenienses, uti inferne ex plurimis documentis ostendam, qui etiam Attica σοιχῆα imitati sunt. Contra si in A Latiori ea lineola recta sit, etiam hac in re veteres cives meos laudes oportet, qui noverant Romanos in nummis, ac in epigrammatis operum publicorum ea forma illud scalpisse; testes sunt tot Romæ adhuc exstantia monumenta, præsertim Trajani opus, ac immane artis miraculum, columnam, cujus litteræ adeo eleganter cælatae sunt, ut ab eisdem normam sumendam univèrsi conjuraverimus. Adde Regem Dominum nostrum ab Herculeo bene multos characteres æneos, quos magnificentissimo operi affixos fuisse oportuit, adquisivisse, ea longitudine, ut vix præstes fidem, pollicum scilicet circiter quatuor & viginti, tanta elegantia fusos, ut omnium votis Principi nostro gratulemur, eo quod nactus sit Romanarum litterarum sæculi sapientioris specimen; inter eos videre est A elementum cum transversaria linea in directum tendente. Ex quibus tum Græce, tum Latine æneis, & marmoreis cultissimæ ætatis monumentis haud scio, an jure scri-

scripserit Mazochius: *Post Titum accessisse interpretamentum indicat etiam litterarum (multo plus Græce, quam Latine elegantium) enormis disparitas, & quod τὸ A transversaria linea in Græco sinuatur in angulum; ut facile appareat diversam fuisse diverso tempore scalpentis manum.* Porro si secundum hanc doctiss. viri sententiam Neapolitani elementum princeps peræque in utraque lingua in saxum incidissent, ex iis, quæ dicta sunt, hos characterum scientia desertissimos quisque arcefferet, eisdemque ipse iratus viverem. Hinc typographos omnes tum nostrates, tum qui longe gentium sunt, monendos jubeo ea forma τὸ A posthac Græce confingere, quo elegans ejus vetus figura restituatur, cum ab publici operis lapidibus, atque ab id genus præclaræ vetustatis monumentis verum instar litterarum exprimendum sit. Omnium postremo me piget Mazochium DIVI honorem Latine denato Vespasiano patri invidisse, vel potius ob spatii caritatem non illevisse supplemento, cum Græce jure adscripserit ΘΕΟΥ. Atque hæc satis in mancum theatri Neapolitani litteratum lapidem, ac in præclarum eruditissimi Mazochii additamentum.

P A R S A L T E R A.

Neapolim nunquam fuisse coloniam adversus eruditissimos viros ostenditur, & fides multorum marmorum, quæ recitant, elevatur.

I. **Q**UORUNDAM sententia hac de re profertur, præsertim Camill. Peregrinii. Numismata Neapoli cusa liberam civitatem ostendunt. II. Reinesius, quæ de Neap. aggerit colonia, mista, & turbata; Mazochius eadem licet aptius disponat, veritas plena esse haud novit: uti est titulus Octavio Agathæ erectus, in quo de Nolana, non de Neapolitana colonia sermo est. III. Saxum Ligorii, quod summa vi contra libertatem Neap. urget idem summus vir, putide fictum multis ostenditur, cum præcipue chronologiam, atque historiam evertat; de Muratorio querelæ. Idipsum dicendum de lapide Bæbiano. Scotto resistitur. IV. Marmora διγλωττα nil ostendunt urbes, in quæ sunt, evasisse colonias: de titulo sanctiss. Crucis, & numismate Tiberii. Veram rationem lapidum πολυγλωττων affert Capitolinus, quam non vidit Mazochius. Vocem ἐνιοι in Strabone male versam divinat. V. Silex Campanus διγλωττ & expenditur, & sanatur, utpote pessime sculptus; pro re nata marmor Paphiani ejusdam restituitur fortasse emaculatus præ D' Orvillio; quid βιότῃ στέφῃ, & τὸ τέλῳ θανάτοιο. VI. Σφάλμα μνημονικόν Mazochii. Neque posteriori ævo Neapolim titulo colonix sibi placuisse constat, quod vult idem vir summus, & quos producit a Reinesio lapides, nostrates haud esse ostenditur. Longe distat vox Hercules ab Herculaneus. Herculaneum nil dubii, quin colonia audiverit: colonorum sub Tito nomina in lapidibus nuper repertis sculpta. Vox οἰκιστής in Dione contra doctiss. interpretes nunc primum firmatur; ea de re Perizonii, & reliquorum ἀρχαιολόγων lites, & librariorum stupor.

I. **H**IC autem locus esset tandem, ut mei longioris supplementi rationes adscriberem, quo legentium expectationi responderem; verum cum ob hoc

hoc jam nunc celeberrimum nostras elogium, duas prolixiores διαλέξεις doctas more suo, ac laboriosas adnexuerit Mazochius, ac in prima dicat Neapolim fuisse vere Romanam coloniam pag. 238. in secunda ab ævo priorum Cæsarum civium meorum veterum pleramque, aut saltem cultiorem partem ob Romanorum frequentiam evasisse Latini oris, imumque vulgus dumtaxat Græce inter se per longum tempus verba commutasse, tandem omnes Romanis legibus vixisse, atque ἐκβεβαρβαρωῖσθαι, de Ecclef. Neap. &c. pag. 102. partes meas esse reor, an hoc duplex Mazochianum πρόβλημα, utpote civilitati Neapolitanæ turpe, atque ἀπρεπές, certum sit, ad excutiendum prius aggredi, deinde supplementi periculum subitum. Scio me longe plurimum vagari; verum in mentem revocanda est, quam ab initio hujus capitis expectivi, venia. Et quidem quoad Neap. coloniam, ne credas me adeo projectum ad audendum, si omnino pernegem veteres cives meos in jura Romanæ coloniæ, etiam si dicas honoris ergo, descivisse; scio summos viros ea de re ad satietatem disputasse, verum liserat adhuc quasi integra ante Mazochium: sententia ditior ea semper habita est, & plerisque omnibus probabatur, quæ de coloniæ jure ampliandum edicebat, standumque potius pro omnimoda Græcanica libertate, & αὐταρχείᾳ. imo ipse Capacius p. 61. qui Neapolim inter colonias accenset, & liberæ reip. jacturam fecisse ait, fatetur tandem: *Tanta nihilominus in ea est varietas, & tam pauca de Neapolitana colonia habemus, ut ignorem, quid decernam.* Contra vero, postquam magni nominis vir Mazochius Neapolitanorum libertati adversantissimam sententiam tutatus est, fateor me ægerrime audivisse quosdam obstrepentes, de ea jam conclamatum esse.

Pro omnimoda hac Neapolitanorum libertate pauca apponam, quo brevis sim, cl. Mazochii rationum vim elevare solummodo in animo est, quo liberrimæ reipublicæ veterum civium decori ac majestati consultum eam. Et sane melioris notæ, & Græce docti nostrates Scriptores immunitatem legum Romanarum potioribus monumentis jam tutati sunt, quorum principes sunt Petrus Lasena, & Cam. Peregrinius; atque hic sane tantam argumentorum vim agcessit, ut septenas denas paginas impleat, vide pag. 724. & seqq. quas ea in re omnes impendit, cui multam gratiam habeamus oportet; & pauca quædam etiam antea pag. 308. tanquam antecæmium præmiserat, ac utrobique clarissime præstat Neapolitanos Græcanica αὐτονομία victitalse, legumque Romanarum onus nunquam subiisse. Hic autem quis mecum non mirabitur Mazochium æternæ lectionis virum oblitum esse, (negem posthabuisse,) satis multa, quæ pro libera republica Neapolitana Peregrinius illeverat? nullus dubito, quin si summo viro sententiam sui τῇ συμπολίτῃ in mentem advenisset, cum eo profecto conjurasset, civiliter enim vivimus, civesque nisi si coacte oppugnamus; quare antea tot Peregrinii rationes evincendæ sunt ac propulsandæ, quo in Mazochianam opinionem abeundum sit: piget autem eas
hic

hic recoquere, cum ejus optimæ frugis plenum de Campania opus in omnium manibus versetur. Verum ne obliviscaris advertere in Peregrinio antiquam, atque ἔμφυτον illam in Neapolitanos, etiam dum commendare eos fatagit, (urgetur enim vehementibus Scriptorum testimoniis,) ζήλοτυπίαν, qui hanc ab colonia, & Rom. legibus immunitatem, quantum potis est, imminuit, atque πολύτροπος, summaque arte involvit turbatque.

Licet ex scriptis faxis, quæ ab ævo Peregrinii in lucem venire Neapolitanæ non una libertatis argumenta trahi possint, (sunt autem longe post Domitiani Augusti tempora, quibus constitutam coloniam Neapolitanam, ac pessumdatam libertatem evincere vult Mazochius,) in iisque lapidibus eandem colliges ἑλληνικὴν διαγωγὴν, quos mixtim inferne apponam lapides, eos nunc prætereundos reor, ne longus sim; id unum addam, quo certissime firmari exputo Neapolitanos liberos floruisse, ab externisque legibus & institutis omnino abhorruisse; illudque petitur ex ipsis Neapolitanorum nummis, quorum ne unum quidem ex innumeris elegantiae plenis, quos fortuna ad patriæ decus servavit, reperias, qui secundum Romanas leges cusus sit, sed. universi liberrimæ reipublicæ utramque faciem præferunt, uti norunt, quotquot nummariis institutionibus vel parum imbuti sunt: sexcenta id genus numismata refert Capacius noster de rebus Neapolitanis ante omnes benemerentissimus, quem invisere ne te pigeat. Verum his posthabitis, potius duco cl. Mazochii momenta expendere, quæ non tanti ponderis reputes, ut ei melius, quam Peregrinio adfentiendum; ejusque differendi ordinem ab pag. 238. laudatissimi operis servare in animo est. Si etenim hac in re litteraria hostem potentissimum superem, cujus dicendi virtus pæne Attica quemque non bene catum trahit atque percellit, de patriæ veteri libertate nullusdum posthac formidet.

II. Porro quotquot in erudita Mazochii diatriba cap. 2. & part. 2. c. 1. 2. 3. & 4. marmorum titulos vides, omnes jam collegerat Reinesius cl. vi. 70. pro tuenda Neapolitana colonia, dispari tamen studio: hic enim, utpote longe regionum nostrarum natus turbat omnia, miscetque, dum πολιτείαν veterem Neapolitanorum, ac magistratus expendere aggreditur, cujus longiorem adnotationem cum ipse iterato læsitassim, fatendum est nil luculente percepisse; contra vero Mazochius secundas addidit curas, & quæ non bene concoxerat Reinesius, aptius digessit, & optimus faber ex trunco sat informi Deum fecisse, atque belle exasciasse ratus est. Porro hi duoviri doctissimi contra Neap. remp. duo saxa promunt, unum ex Panvinio, quod Romæ exstat, nempe, GENIO COLONIAE NEAP. atque an dubium sit, aut de Neapoli Campaniæ loquatur, judicent ceteri: nam longe gentium ab hac urbe exstabat, & nescio qua arte fileat id Mazochius; qui fatetur tamen longiorem eam epigraphem se vidisse: atque iterum taciturnitate premit, quo in loco hanc alteram Neapoli viderit; inquit enim

enim: *Quam me copiosorem Neapoli vidisse memini, quæ eadem, an diversa a Panviniana sit, ignoro. Quam dixi longiorem, ea sic habet:*

ORDO . ET . POPVLVS . NEAPOLITANVS

GENIO . COLONIAE . NEAPOLITANAE

Attamen non tanti curamus monumenta, quæ non prostant, & quæ κατὰ μνήμην solummodo recitentur: & emunctæ naris viri haud olfaciunt inter quaterna lapidis verba bis exsculptam vocem prolixiorem NEAPOLITANVS, & altera videtur παρέλκειν. Alterum saxum, quippe quod apud Capacium nostrum legitur, *M. Aurelio Pelagio patrono coloniae Neapol. pientissimo*, majoris momenti est; cum autem unicum sit, hinc sane amissam ab Neapolitanis Græcanicam vivendi liberam rationem nullus colliget; quis autem de libertatis negotio, ac reip. statu testem unum acceptet? Præsertim cum Peregrinus sexcentenos pro ea tuenda proferat: ceterum ipse paullo inferne clarissime patefaciam Latialium characterum lapides, qui Neapoli nunc sunt, vel de hac urbe recitantur, aut aliunde translatos, aut confictos.

Urgent iidem duoviri eruditissimi, & fortius Reinesio Mazochius cap. 2. titulum quendam Octavio Agathæ erectum, digito ostentantes, qui & Neapoli visitur, & Agatha P. C. N. idest *Patronus Coloniae Neap.* salutatur, edicitque Mazochius, *hunc lapidem Lasenæ*, (ac proinde etiam Peregrinii sui) *sententiam jugulare, ex eoque constare Neapolim reip. statum cum Romana civilitate commutasse*: titulus utpote longior legi potest vel in Grutero, vel in Capacio pag. 98. vel in hac Mazochiana diatriba. Verum ut cito me expediam, nisi si odio musis sim, nihil hoc lapide levius, ac infirmius contra liberam, ac Græcanicam Neapolitanorum διχωγὴν nam τὰ σοιχεῖα P. C. N. facile quivis refundet in *patronus coloniae Nolanæ*; cum hoc decretum scriptum sit, lapide aperte id testante, *in curia Basilicæ Aug. Annian.* templum autem, sive curiam, quæ idem plerumque audit, Augusto Nolæ erectum, & ab Tiberio dedicatum narrat Tac. lib. 4. cap. 57. & quantum de hoc principe benemeriti fuerint Nolani, vide Scriptores, cujuscumque pretii sint, de rebus Nolanis. Constat etiam & ab Sylla, & ab Augusto in eam urbem coloniam deductam ex non unis saxis, in quibus leges, COL. FEL. AVG. NOLA, Capac. p. 882. cum igitur in Octavii Agathæ cippo *curiam Aug.* cernere sit, quæ Nolæ fuerat, non vero Neapoli; in hac etenim urbe nunquam ulli Cæsarum erectum templum, neque cufos nummos memoriæ proditum est, utpote libera civitate, profecto ἀλόγως se haberet quisquis posthac Nolæ, Latini oris oppido nobilem hunc lapidem abjudicaret. Scio ex Capacio p. 88. saxum adhuc Neapoli exstare ad Divi Gregorii campanariam turrin, sed nescio, cur Mazochius de marmoris loco Grutero potius, quam Capacio fidem præstet: imo inibi adhuc visitur; verum cum ea turris pau-
cis

cis abhinc annis elegantius restituta sit, scelestissimi structores, & architectus, quæ horum illitteratorum hominum κακοῦςταις est, scriptam marmoris faciem intra murum occuluere, nobisque rude, & ἀφωρον cippi tergum, vel latus objecere; in quo icuncula quædam sat detrita scalpta est: placuit autem infrunito turris fabro imagunculam melius ostentare, quam litteras; quare vereor, ne bona characterum pars pessum iverit. Adde adeo verum esse hunc Octavii Agathæ cippum Neapolitanum non esse, ut vel Capacius id oboluerit, licet vellet Puteolanum, vel Cumanum. Neque molestus mihi sis, atque reponas saxum Neapolitanos erexisse, cum hujus urbis ædificio affixum sit; verum Nolanos Scriptores sæpe conquestos scimus Neapolitanos procures vel ad ornatum, vel ad fulcimentum suarum ædium Nola Neapolim plurima id genus vetustatis monumenta comportasse; quin hic sane, pag. scil. 238. Mazochius vicem temporum dolet opportune: *Quos titulos descriptors nobis pro Neapolitanis propinarunt, eorum pars vix fortassis centesima ad Neapolim pertinent, quorum plurimos Puteolis, Bajis, Miseno, Cumis, Capua, aut undeliber allatos fuisse . . . comperi*, nescio, cur Nola reticeat Mazochius. Adde summum virum existimare etiam Hydrunto Neapolim litterata marmora transvecta, in Camp. amphit. p. 116. Possem lubens Capacio adfentiri conjectanti marmor hoc Agathæ Puteolanorum fuisse, sed mea solummodo interest non esse Neapolitanum: nam reperio in Grutero 355. 1. (quod ex Capacio exscripsit, vide Puteol. hist. pag. 7.) simile grande saxum in Puteolorum littore repertum, ac in ædes Pontani transvectum, in quo eadem CVRIA AVG. ANNIAN. inscripta est, idemque fere decreti exemplar, quod utpote longius, hic etiam piget allinere; neque dubites, quin Octavio Agathæ statuem Puteolani erexerint, tum ob merita in cives, tum quia in aliena urbe, Nola scil. *coloniæ* patronatum obtinuerat. Capacii bonâ conjectura enixe firmatur, eo quod in Agathæ lapide bis *honestissimum corpus dendrophororum* mentio est, eorumque consensu statua erigitur; quod quidem collegium Puteolis fuisse celebratissimum constat ex ingenti saxo, quod Capacii ævo inibi repertum est, consulas hujus historiam Puteol. pag. 29. in eoque legere est creatos plusquam octoginta ex dendrophoris, quorum omnium nomina in utraque lapidis area repetita vides. Quis igitur posthac non irascatur iis, qui hoc Octavii Agathæ marmor pro tuenda Neap. *colonia* objiciant? Silentio minime prætereundum, tantum virum in pag. 238. ut omnem hanc paginam adversus Neapolitanam libertatem impleat (nam capitis 2. verba vix duodeviginti arctissimæ columnæ versus occupant, vide quam parvis machinamentis magnam nostræ libertatis molem oppugnare occæpit!) longiorem sermonem instituere, quo magnum Scaligerum castiget, eo quod Puteolanum cippum de Neapolitana colonia interpretatur; cui summo viro parum gratiæ referimus, cum jam id in Scaligerum adverterat Gruterus, licet ea de re sileat Mazochius.

III. Non autem in eo solummodo deferbuit hujus felicissimi ingenii Campana vis & ardor, ut festiva Græcanica libertate Neapolitanos spoliaret; verum longius progressus est, annum etiam ipsum, quo legum Rom. jugum Neapolis subiit, edicit, sub Nerva scilicet, quem scimus menses senos denos, uti in bene longa adnotatione evincit Tillem. in Nerv. imperium rexisse. Omnis autem hæc summi viri supputationis ἀναβελτα Ligoriano saxo innititur erecto cuidam L. Bæbio Cominio:

L. BAEBIO. L. F. GALER

COMINIO. MIN.

PRAEF. FABRUM. PRAEF. AERARI. S.
PRAEF. CAMPANIAE. ET. APPVLIAE
PROC. XX. HEREDITATIVM. PROC
FISCI. IVDAICI. PROC. HER. CADVCOR
PROC. VENICVLORVM. PER. ITALIAE
AB. IMP. CAESARI. NERVAE. AVGVST
PROPR. AFRICAE. ET. AEGYP. CVRAT
VIARVM. STERNENDARVM. PATRO
NO. COLONIAE. H. V. STAT. AENEAM
S. P. Q. NEAPOLITANVS

D. DD.

Hic porro L. Bæbius, ait Mazochius, Cominius haud diversus ab illo est, quem alter Neapolitanus cippus monstrat, quem Gruterus p. 373. 2. recitat:

S. P. Q. NEAPOLITANVS

L. BAEBIO. L. F. GAL. COMINIO

PATRONO. COLONIE

Ergo utriusque marmoris L. Bæbius Galeria Cominius patronus Neapol. coloniae, cum sub Nerva honores gesserit, necesse est Neapol. coloniam, aut sub ipso Nerva, aut circiter ea tempora fuisse conscriptam: atque hæc omnis argumenti ratio est, qua vir ὁ πρῶτος ætatem certam coloniae firmat. Quæ cum tam belle præstet, nemo nisi incredulus oderit: & parum abfuit, quin & ipse ab viri auctoritate, & binis lapidum monumentis, ac pondere abduceret. Verum miror Mazochii vim odoram statim non olfecisse Ligorium nostrum longissimæ Bæbianæ inscriptionis architectum fuisse, quem ceteroqui in his monumentis confingendis norunt omnes fide non parum jamdudum periclitatum esse. Quis etenim tam pinguis, ut credat saxum γνήσιον esse, quod κατ' εὐθὺ certis historiae monumentis adversatur? In eo quidem sculptum est Bæbium ab Imp. Ner-

va creatum *proc. xx hereditatium*, *proc. fisci Judaici*, & *proc. vehiculorum per Italiam*; sicuti hic ipse Mazochius fatetur: inquit enim, *hic versus*, scil. ab Imp. Cæsare Nerva August. *ad præcedentem*, in quo *vehiculorum est mentio*, est *referendus*, non *ad sequentem*, (scil. *proc. Africae*, &c.) *nam huc pertinet nummi Nervæ celeberrima inscriptio*; vehiculatione Italiæ remissa, *sicuti & quod versu proxime superiore scribitur*, *proc. fisci Judaici*, id *ad alterum Nervæ nummum refertur*, in quo *legitur*, fisci Judaici calumnia sublata: huc usque vir summus. Sed contra est, si certum sit imperii initio Romanos, Judæosque his oneribus Nervam principem indulgentiss. liberasse, qui fieri potest, ut simul horum vectigalium procuratorem crearet, a quibus jam populos exemerat? Et vix oculis fidelibus fidem præsto, dum Mazochii, viri ingenii erectissimi membranis illitum lego ea tributa jam ab hoc Cæsare remissa, interea hac de re ad notissima Nervæ numismata provocat, quo Ligorianum mendacissimum saxum tueatur, quæ nonnisi ad turpem ejusdem νοβείων detegendam quisque statim exhibuisset. Præter hæc haud aberrem, si xx hereditatium procuratorem ab Nerva creatum quemquam negem; cum enim ab Augusto hoc indictum esset vectigal, Nerva subjectas sibi gentes magna ex parte eo ab onere liberaverat, vide, ut ceteros taceam, Tillemonium, & Burmannum de Vectigal. pag. 168. de hoc per quam mihi longe conqueri liceat, qui, quanquam selectissimæ eruditionis fegetem de xx hereditatium collegerit, tamen de binis vectigalibus, nim. vehiculationis, & fisci Judaici obliuissimum se præstitit.

Adde dolosum esse hunc Ligorianum lapidem vel ex eo, quod inter titulos adscripserit H. V. *honoratum virum*, ut apposite interpretatur Mazochius, licet aliter Muratorius; verum haud scio, an sint voces felicioris Nervæ tempestatis, licet Mazochius adstruat: *H. V. videntur explicanda*, honorato viro, *cujusmodi honoratorum plurima est in inscriptionibus*, & *jure Romano mentio*. Verum Pandectes eam vocem fortasse haud adhibuit, & nec reperies in saxis Nervæ συγχρόνως · videtur *πῆσις* enata Lampridii ævo, scil. medio sæculo tertio, vid. hist. Aug. to. i. p. 970. ubi me piget oppido pauca contra morem adnotasse Salmasium. Reddit etiam fidei sublestissimæ saxum tot titulorum congeries, & præfecturarum; ita ut videatur sane Ligorius ex variis marmoribus ea munia collegisse mixtim, atque in unum coagmentasse, quo *optimo*, atque *præstantissimo*, uti vocat Mazochius, lapide Neapolim cohonestaret. Demum fallax Ligorii ingenium se prodit propalam in autographo, quod in Regis nostri bibliotheca prostat, atque invisere coactus sum; hæc enim inscriptionis mundo margini adjecit Ligorius: *nel Castello vecchio a porta Capoana, consumato*; si igitur ævo suo marmor consumptum, ac vetustate oblitteratum dicit, quo pacto ipse exscripserat? vides sane Ligorium ideo detritum adserere, quo nemo ad illud consulendum accederet, pateretque dolus.

Adde errores, quibus marmor turpiter squallet, uti sunt, *veniculatorum* : per Italiam : ab Cæsari Nervæ, adeo decumanos esse, ut cuius inepito ejus felicioris temporis sculptori haud excidere potuissent, si dicas a saxo Ligorium epigraphen exscripsisse : qui tamen facile se doctis viris imponere posse ratus, si grandibus σφάλματι eam horridam finxisset; verum a bono Ligorio temporum ratio nulla habita est. Ut fileam de extremis ternis D. DD. ita punctis distinctis, quas decreto decurionum si explices, binæ fatis fuissent, ut in millenis faxis : & Neapolitani pueri sciunt in nostra urbe tunc temporis non *decurionatum*, sed *demarchatum* viguisse, cum Hadrianus demarchi munere fungi optaverit, ut inferne dabo. Demum apud cordatos viros plurimum ponderis habeat necesse est, saxum Cominianum in tam patenti nostræ urbis loco, ac hominum frequentia celebratissimo erectum, unum Ligorium vidisse, tot autem rerum Neapolitanarum Scriptores veluti inficetos ac bardos omnino illud posthabuisse. Quis posthac non miretur atatem coloniæ Neapolitanæ ex ineptissime confecto marmore eduxisse Mazochium? præsertim qui Ligorianam fidem jamdiu perspectam habuerat, cum in celeberrima Epistola de Dedicat. sub ascia pag. 143. hæc præclara elogia de Ligorio intexuerit : *Ex Pyrrhi Ligorii scriptis (quem quidem hujusmodi fallaciarum manifestum millies deprehendi) eam inscriptionem Langermanus descripserat, quam proinde vobis valde suspectam arbitror* : & ibid. pag. 300. col. 2. *A Ligorianis (inscriptionibus,) ex sunt num. quinque, vobis suspicionem non amolior; notum est hominis ingenium placentis sibi in hujusmodi fabricis*. Porro si millies fallacem Ligorium deprehendit, cur in hoc Cominiano epigrammate nihil de isto inscriptionum confarcatore addubitarit? Imo in Kalend. Neapolitano pag. 357. in adnot. idipsum de Ligorio conqueritur. Pluris igitur πολυθρύλλητον asciam suam Mazochius, quam nostram Neapolitanorum libertatem curavit, atque Ligorius salutandus ἀκίδηλος, cum summo viro libuerit, proque re sua fecerit. Jure quidem Emmanuel Martinus vir politissimus in Ligorii collectanea ita excaudit : *Quas ego merces, Deos iratos omnes habeam, si emam vitiosa nuce. Quid credidere impostores illi posteros fore fungos, aut stipites?* epistolar. lib. 3. pag. 154. Amstelæd. Piget me etiam Muratorum hoc marmor tanquam minime spurium thesauro suo pag. 1112. 6. adscripsisse. Haud prætereundum reor, quod mens mihi nunc suggerit : si Mazochius parum itineris subiisset, atque Regis D. N. bibliothecam invississet, ἀντογράφῳ Ligorii inspecto iis erroribus squalente, & verbis illis, quæ sunt in ora, lectis, turpe mendacium oboluisse, & fortasse a coloniæ dedecore Neapolitanos abstersisset.

Supparem auctoritatem alterum breve Bæbii Cominii marmor, quod paullo ante adscripsi, habeat necesse est, cum ipse doctiss. Mazochius lubens fateatur Gruterum ex Golzio Neapoli affigere, schedas vero Citadini Canusiæ apposuisse, atque conjecturis haud scio an bonis tantam

locorum distantiam conciliare enitatur : inquit enim duplex ejus Cominiani saxi exemplar exsculptum, alterum Neapoli, Canusiae alterum, quem Cominium Canulinum fuisse hariolatur vir summus: *Hunc lapidem*, inquit, pag. 240. in adnot. *Cittadini schedæ Canusiae ponunt; cujus exemplum, quia altero versu plura habet, videtur una eademque inscriptio non tantum Neapoli, sed & Canusiae (fortasse quod Bæbii domo Canusinus esset) prostitisse*: verum tantine erat titulus, patronus coloniæ Neap. ut Canusia urbs non parvi nominis, si cives suos illum adeptos esse sciret, marmoribus sculperet? quod si quis credat, incidissent ita Canulini: *Cominio patrono col. Neap. S. P. Q. Canusinus D. D.* Porro si civi huic suo Canusini elogium in saxo incidendum ad patriæ decus optassent, Ligorianum potius marmor tot titulorum congerie onustum, quod sincerum vult Mazochius, non autem brevissimum hoc, atque uno patronatu vix decorum elegissent. Demum nihil magis hujus lapidis fidem elevat, quam Andreas Schottus, qui in adnot. in Frontinum de Coloniis per quam diverse illum exscripsit, & Bæbium Cominium in Bæbium Geminium confictum cernis, versuumque ordinem turbatum: ita ut primus extremus evaserit, adjectis *τῷ* S. P. Q. D. D.

L · BAEBIO · L · F
GAL · GEMINIO
PATRONO · COLONIAE
S · P · Q · NEAPOLITANVS
D · D

Profecto si Mazochianam summam diligentiam non latuissent hæ Schotti adnotationes, quæ in fine Paterculi edit. Burmanni prostant pag. 634. minime ex binis hisce *voletas* plenis saxis annum coloniæ nostræ tam prompte fixisset. Et quis nunc mecum huic Schotto non irasceretur ibidem distanti: *Neapolim coloniam olim fuisse testantur innumera lapidum litteratorum inscriptiones*, inde privam hanc Cominianam, sive Geminianam recitat; sed parcas huic viro longe nostrarum gentium nato.

iv. Verum, antequam manum de tabula, pauca adjicienda reor, quæ fuerunt in causa, ut inter nostrates Scriptores tantæ rixæ turbæque de ficta Neapolitana colonia excitæ sint: sane huic clarissimæ contentioni locum dedit hic unus Titi Vespasiani bilinguis titulus; hinc Capacius pag. 275. primus veluti belli dux edixit: *Ex Græcis, Latinisque characteribus Romanam dijudica coloniam*: Mazochius hanc Capacii sanctionem, licet non unis Scriptoribus intercedentibus, sua erudite loquentis auctoritate firmare ratus est: *Verum*, inquit pag. 234. *si quod res est, fateri volumus, consuevit hoc in Græcis urbibus, at postea in coloniarum dignitatem proVectis, ut Græcolatinas inscriptiones facerent, &c.* Mox ut melius roboret Capacii sententiam, addit, *Romanorum moris fuisse, rem*
unam

unam pluribus linguis inscriptam proponere ; demum id constare ait titulo Crucis Christi. Verum tantum abest, ut πολυγλώττοις titulis, qui in aliqua urbe visuntur, eam coloniam factam credas, ut potius contrarium dijudices : etenim scimus Hierosolymorum cives Tiberii ævo suis legibus quamplurimis adhuc visitantes, nec coloniæ nomenclaturam adeptos : quod sub Hadriano accidisse constat ; τριγλωττον epigraphen Cruci affixisse præsidem scimus, ut in maxima, ac frequentissima advenis urbe ab omnibus perlegeretur ; quare Crucis tituli exemplum nullum coloniæ jus, sive dignitatem præfert, saltem contra Neapolitanam πολιτείαν Græcanicam nihili est. Etiam in insulam Cyprum nunquam legimus coloniam invecam, nummum autem Græcolatiarem Cyprii ferierunt : TI. CLAUDIVS. CAESAR. AVG. TR. P. ΕΠΙ ΚΟΜΙΝΙΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ, in area ΚΥΠΡΙΩΝ, vide thesaur. Morell. præter hoc διγλωττον numisma haud scio an aliud reperire sit.

Præterea miror Mazochium, quem novi diurna nocturnaue manu evolventem Historiæ Augustæ Scriptores, puram putamque causam, cur veteres id genus πολυγλωττα marmora scalpserint, non advertisse ; eam aperte distante Jul. Capitolino in Gordiano III. pag. 135. Gordiano sepulcrum milites apud Circeium castrum fecerunt in finibus Persidis, titulum ejusmodi addentes, & Græcis, & Latinis, & Persicis, & Judaicis, & Ægyptiacis litteris, inde hanc addit causam, UT AB OMNIBUS LEGERETUR :

DIVO • GORDIANO • VICTORI • PERSARVM
VICTORI • GOTHORVM • VICTORI • SARMATARVM
DEPVLSORI • ROMANARVM • SEDITIONVM
VICTORI • GERMANORVM
SED • NON • VICTORI • PHILIPPORVM

Itaque multiplicis sermonis litteris concipiebantur inscriptiones, non quando urbs quædam colonia evaserat, sed vehemente teste Capitolino, quo ab omnibus gentibus eo confluentibus intelligerentur, præsertim cum Circeium castrum coloniam accepisse nusquam legerim. Quare idipsum dicas de Neapolitano bilingui Titi Aug. filice, adcurrentibus, veluti facto agmine, in nostram urbem Romanis ; ex Cic. enim hæc habeo pro Rabir. Post. cap. 10. Deliciarum causa, & voluptatis non modo cives Rom. sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos non in hortis, aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe videmus : atque Statius noster Syl. 5. carm. 3. v. 176. canit patrem suum docuisse innumerabiles procerum adolescentes Neapolim celebrantes : demum ex Strabone scimus lib. 5. p. 378. Καὶ τῶν Ῥωμαίων δ' ἔνιοι χαίροντες τῇ βίῳ τῇτῃ, θεωρῶντες τὸ πλῆθος τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς ἐπιδημούντων ἀνδρῶν, ἄσμενοι φιλοχωρεῖς, καὶ ζῶσιν αὐτόθι, præterea

terea Romanorum principes Græcanico vitæ genere gaudentes, advertentes multitudinem advenarum ob id institutum inibi degentium, lubentes locum amplectuntur, ibique visitant. Quare, quæ pronissima ratio est, ut Romani Tito principi munificentissimo Græce erectam memoriam etiam legerent, Latine Neapolitani eodem tempore dederunt. Hic autem te rogatum volo, ut advertas me in Strabonis κειμένην vocem ἔνιοι vertisse *principes*, non vero *quidam* contra omnium eruditissimorum interpretum fidem, alias sane sententia ταυτολογίᾳ laboraret; dixerat enim superioribus versibus geographus confluere Neapolim plerosque Romanorum: Ἐπιτείνῃσι (corrigere ἐπιχειρῇσιν vid. p. 411.) δὲ τὴν ἐν Νεαπόλει διαγωγὴν τὴν Ἑλληνικὴν οἱ ἐκ τῆς Πώμης ἀναχωρῶντες δεῦρο ἡτυχίας χάριν τῶν ἀπὸ παιδείας ἐργασαμένων, ἢ καὶ ἄλλων διὰ γῆρας, ἢ ἀσθένειαν ποθόντων ἐν ἀνέσει ζῆν, καὶ τῶν Πωμαίων δ' ἔνιοι, κ. τ. λ. vitæ autem Græcanicæ rationem augent, (corrigere aggrediuntur,) qui Neapolim Roma secedunt in ocium: sive qui ab ineunte ætate laboribus defuncti sunt, sive qui ob imbecillitatem, aut senectutem cupiunt vitam jucundiores degere: præterea Romanorum primi, &c. Atque ita, quod ait Strabo, in bina κόμματα belle dividitur, scilicet Neapolim se recipere tum omne genus Romanos, tum etiam *primores*, ac illustriores: & vel pueri sciunt ἔνιοι aliquando valere idem ac φαενοί, vide Hesychium, & Suidam; monet etiam opportune Albertus in elegantiae plena Hesychii editione ex Reiskii sententia vocem ἔνιοι valere φαενοί, *splendidissimi*, & κλεινοί, *nobilissimi*. Quod imitatos scimus Græcorum simias Latinos; apud hos etenim vocem *unicus*, quæ ab *unus* cadit, (uti ab εἷς, ἐνός exit ἔνιος,) adnotat, tum qui *unus* est, tum *præclarus*: sexcentena sunt exempla, quæ collegit pro me laboriosissimus Voss. Etym. voce *unus*, idque utraque gens ab Hebræis mutuata est, a quibus ubique sacrorum librorum τὸ *unus* usurpari constat pro τῷ *primus*: quod sciunt Hebræi sermonis tirones. Et gratulor hoc interpretamentum vocis ἔνιοι ab oratorum maximo Tullio firmari, qui in paullo ante laudatis verbis idipsum de Romanis Neapolim accurrentibus dicit, quæ Strabo narrat, eodemque *civium*, ac *procerum*, sive senatorum discrimine utitur, ita ut geographus Ciceronis locum exscripsisse videatur.

v. Verum ad Titi saxum redeundum, unde nos Strabonis locus longiuscule averterat. Adeo verum est veteres invertisse Græcas epigraphes Latine, quo intelligerentur, ut, ne ad externos lapides provocem, nostratam Campanam habeam, (quam miror non meminisse Mazochium;) exstat siquidem ridicule inversa superne deorsum, & parieti affixa in via, quæ a nova Capua ad veterem ducit, eamque extremæ paginæ Campaniæ suæ adscripsit Peregrinius, sed erroribus quibusdam squalentem, quos minime restituit: rogavi per litteras Campanum canonicum Franciscum Ciccarellium, virum doctiss. olim studiorum socium, quo marmor inviseret, & castigatius exemplar ad me transmitteret; attamen rescriptit mar-

marmor partim pectus jam ivisse , partim sub calce latitare , & pauca verba lectu prona :

ΔΕΣΠΟΙΝΗ ΝΕΜΕΣΕΙ
ΚΑΙ ΚΤΝΝΑΟΙΚΙ ΘΕΟΙΚΙΝ
ΑΡΡΙΑΝΟC ΒΩΜΟΝ
ΤΟΝ ΔΕ ΚΑΘΕΙΔΡΥΤΑΤΟ
ΙΥΣΤΙΤΙΑΕ ΝΕΜΕΣΙ
ΑΤΙΣ QVAM VOVERΑΤΑΡΑΜ
ΝΥΜΙΝΑ ΣΑΝΚΤΑ CΟΛΕΝΣ
CΑΜΜΑΡΙΥS ΡΟSΥΙΤ

Nulla labore Latinum distichon confinge :

*Reginæ Nemesi, ac Dis, quam voverat, aram
Numina sancta colens Arrianus posuit ;*

Ultimam syllabam in voce *Nemesi* minime elidi vides Græcorum instar. Καθειδρυτατο cum ει, sollempni sculptorum more ob soni affinitatem : sane *Arrianus* hic Græcus homo Græce aram dedicavit Deæ *Nemesi* ; apposuit etiam eadem carmina Latine , quo in urbe Capua , quæ nunquam Græcanica fuit, intelligerentur ; & nemo unquam , eo quod bilinguem hanc memoriam intuitus sit, de coloniæ jure quidquam cogitavit. Faceffant igitur porro, quotquot cum Capacio edicunt Neapolitanum Titi Vespasianæ titulum διγλωττων præferre cives nostros Romanæ coloniæ jura acceptasse , & Græcanicam visitandi , loquendique rationem posthaberi ab iisdem coeptum ; cum ex dictis pronum sit Latiare additamentum sculptum solummodo pro Romanorum, si qui essent, litterarum Græcarum ἀύστων.

Verum oblitus eram enotare , ne succenseas, cum legas vocis Ἀρριανός in hoc Campano silice penultimam corripere, cum producenda esset, indolem reor fuisse inficeti sæculi priorum nominum eo modo terminantium προσωδίων invertendi ; ut de multis fileam, ecce tibi ΠΑΦΙΑΝΟΣ eodem vitio laborare in corruptissima epigraphe, quam recitat D'Orvillius in Charitonem pag. 563. ex Murat. Thes.

ΠΑΦΙΑΝΟΣ ΠΑ
ΦΙΟΣΤΗΑΥΠΟΓΗ
ΛΕΛΙΜΕ ΚΩΜΩ
ΔΟΣ ΛΙΦΘΕΙΣ
ΤΟΝΒΙΟΤΟΤ ΣΤΕ
ΦΑΝΟΝ

Quæ duo esse pentametra jure existimat vir Græce doctissimus, quot sunt, quotque fuere, atque ita verba dispensat:

Παφίανός Πάφιος τῇδ' ὑπὸ γῆ· λέλυμαι
Κωμῳδὸς λειφθεὶς τὸν βίότῃ σέφανον.

Vertitque:

Paphianus Paphius hic sub terra solutus (jaceo)

Comædus victus quoad vitæ coronam.

Sed haud scio, an clarius reficerentur:

Παφίανός Πάφιος τῇδ' ὑπὸ γῆ· λέλιπε

Κωμῳδὸς ληφθεὶς τὸν βίότῃ σέφανον.

Paphianus Paphius hac sub terra (jacet;) reliquit

Comædus fato-raptus vitæ finem, (sive circulum.)

Vides me perquam pauca refecisse, & majorem forte nitorem conciliaſſe; mortis autem proprium eſſe τὸ λαμβάνειν, *rapere*, norunt omnes, ac tritum eſt ex Hom. Εἴλαβε πορφύρεος θάνατος, καὶ μοῖρα κραταιή. Il. ε. v. 83. Il. π. v. 334. Il. υ. v. 477. &c. Itaque *Paphianus raptus comædi munere fungens reliquit vitæ cursum*: mecum quisque mirabitur ἑλληνιστῶτατον D'Orvillium ληφθεὶς non appoſuiſſe, sed reliquiſſe λειφθεὶς, quæ vox hic ſatis importuna: demiror magis Muratorium in hoc lapide nihil advertiſſe. Si vero vocem σέφανος acceperit diſtichi auſtor ῥωμικίζων pro *fine*, uti eſt Latine *corona*, & *coronis*, βίότῃ σέφανος idem prorsus audit, ac βίότῃ τέλος, qui loquendi modus celebratiſſimus eſt; utque a Scriptorum omnium principe incipiam, habes ab Homero Il. ι. v. 411. φερέμεν θανάτοιο τέλοςδε. Il. υ. v. 602. τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακὴ θανάτοιο τέλοςδε. Il. π. v. 630. legere eſt ἐν χερσὶ τέλος πολέμου, τέλος ἐπέων: quam vocem bonam, priſcam, & Homericam Homeraſtri verterunt in τελετή Batrachom. v. vult. Καὶ πολέμου τελετή, κ. τ. λ. Ut moris eſt, cum hoc ſummo vate conjurat Heſiodus in Εἶργ. v. 669. qui de Diis canit, Εὐν τοῖς γὰρ τέλος ἐστὶν ὁμῶς ἀγαθῶν τε κακῶν τε, ubi non ineleganter Guietus adſcripſit: τέλος, *facultas*, δύναμις, *potestas efficiendi bona, & mala*, κράτος, ἀξίωμα, οἱ ἐν πέλει. Adde Mimnermum apud Stobæum ferm. 96.

... Κῆρες δὲ παρεσῆκασι μέλαιναι.

Ἡ μὲν ἔχουσα τέλος γήραος ἀργαλὴς,

Ἡ δ' ἐτέρῃ θανάτοιο . . . .

Ubi vides τέλος γήραος, & τέλος θανάτοιο, &c. peræque eſſe, ac σέφανος βίότῃ, ſi σέφανος valeat in Paphiani faxo idem ac τέλος, quod juratiſſimus dicerem.

VI. Hæc reor ſatis pro tuenda immunitate Neapolitanæ civilitatis a jure coloniæ contra clariffimorum II virorum Reineſii, & Mazochii argumenta a ſaxis petita. Reliqua capitis III. & IV. laudatæ Mazochianæ diatribæ tum ne longus ſim, mittenda mihi duco, cum reſingat preſſe, quæ jam antea largius digeſſerat; id ſolummodo monendum jubeo de ſφάλματι μνημονικῶ tanti viri hoc cap. 3. agentis: *Nec enim in hanc urbem proprie deduſta colonia (qua de cauſa de Neapoli colonia facta loquens ſedulo DEDUCENDI verbo ſemper abſtinui, &c. ipſe contra pag.*

102. circ. init. eam vocem Neapolitanis invisam jam præmiserat, quare eradendam rogant: *De Neapolitana colonia*, inquit, atque *DEDUCTIO-NIS tempore*, nolo hic, quam paratam ex inscriptionibus materiem habeo, lectori obtrudere: de quo argumento peculiare schediasma in dissertationis hujus appendice in cupidorum gratiam subnecti præstabilius erit. Piget etiam præterea nos Neapolitanos pag. 241. Mazochium usum Reinesii argumentis illevisse doctis chartis suis, ac laboriosis *Neapolim adhuc quarto Christi sæculo in coloniæ appellatione sibi mirum quantum placuisse*, duosque recitat lapides inferioris ævi, quos etiam laudato loco Reinesius contra Neapolitanam libertatem regerit: primum fane brevior, in quo sculptum est: *Licini Alfio Licinio V. P. patrono coloniæ ex comitibus regio Thermenſium vere patrono*: alterum satis longum, in quo legitur, *L. Munatio Concessiano V. P. patrono coloniæ, &c. regionem primariam splendidissimam Herculanensium patrono mirabili statuum ponendam decrevisse*: ratus est vir doctissimus tum regionem Thermenſem, tum Herculanensem ad Neapolim pertinuisse: verum regionem Thermenſem nostratam fuisse, licet nihil hæsitans fateatur passim vetera monumenta testari, nullum tamen protulit: scio Petrum Lafenam de Gymn. p. 181. quasdam membranas e nostro Fab. Jordano lectas ostentare, sed longe inficetiorum sæculorum labem præferunt, ut legenti patet.

Porro Herculanensem epigraphen certiores nos facit Capacius spectare ad Herculanum, nunc fama plenum oppidum, unde Augustissimus Rex immensas vetustatis gazas in lucem trahit; & saxum ævo suo illic repertum ait in Neap. Hist. pag. 451. *Hac tamen ætate, dum rustici agrum colerent, & foderent, inventæ sunt . . . multæ inscriptiones, quæ plurimum lucis attulerunt. Ad Divi Antonii Neapolim hoc epigramma* (Munatianum scilicet) *translatum est, quod Herculanenses venerari profecto deberent, &c.* Hic autem a me impetrare non satis sum, ut Lafenæ nostro non irascar, qui pag. 182. Capacium ἀντόπτην ineptum arcessit, (pronus ceteroqui ad aliis conviciandum,) atque injuria ei oppido id marmor abjudicat, ac Neapolitanum esse jubet. Non autem pernego sequiori ævo quandam Herculanensem regionem Neapoli fuisse, cujus mentionem exstare apud Gregorium M. jam monuerat Gruterus in hunc lapidem, idque etiam hic recinit Mazochius; verum quantum intersit inter ambas voces *Herculenses*, & *Herculanenses*, sicut inter viam Herculeam, Propert. lib. 3. el. 17. & Herculaneam viam, Cic. de leg. agr. cap. 14. cont. Rullum, (tantum scilicet, quantum inest spatii inter ipsum Herculanum oppidum, & Bajas, hic etenim celebrabatur via *Herculeæ*, illic *Herculanææ*,) expendam σὺν Θεῷ in satis laboriosa Puteolanæ regionis descriptione: necnon excutiam, cur in Commodo Lampridius p. 522. dicat Commodianus Hercules, & pag. 524. Commodianus Herculanus, quod neque Caufab. neque Salm. adnotarunt: & an revera *pagus Herculanus* propter Capuam exstiterit, uti vult Mazochius in Camp. amphit. p. 148.

Fuisse vero Herculaneum coloniam, tum nomina magistratuum, quos in nuperrime extractis inde lapidibus legimus, tum quina, vel sena marmorum fragmenta ostendunt, quæ septingentorum plus minus libertorum nominum, aliorumque colonorum plena servat Rex providentissimus, quæ exscripta inter schedas meas servo, atque hic ederem, nisi satis membranarum occuparent. Ornata autem tot nominibus marmora nemo mihi inficiaturus est seriem esse eorum hominum, quos colonos ad Herculaneum habitandum atque excolendum viri consulares a Tito missi deduxerunt, iisque prædia oppressorum in Vesuvio attributa sunt, ut notum a Suet. in Tito cap. 8. sed hanc coloniæ deductionem clariorem habeo a Dione edit. Reimari pag. 1097. Τίτος τοῖς μὲν Καμπανοῖς δύο ἄνδρας ἐκ τῶν ὑπατευκόντων οἰκισὰς ἐπέμψε, καὶ χρήματα ἄλλα τε, καὶ τὰ τῶν ἀνευ κληρονόμων πεθνηκότων ἐδωρήσατο, quæ ita vertit idem magnus vir Reimarus: *Titus ad Campanos misit duos viros consulares, restituendæ regioni, iisque præter aliam pecuniam dedit eam potissimum, quam reliquissent ii, qui sine heredibus mortui essent.* Verum ne hæreas, si in doctis. Reimari Latinitate coloniam deductam non legas, nam Græce luculenter exstat in voce οἰκισὰς, quæ invertenda fuisset *coloniæ duces*; cujus ῥήτews notio prona est, & celebratissima Græcis historicis, vide Dionem ipsum pag. 301. v. 99. qui γεονόμος & οἰκισὰς una jungit. At mihi sat est unus Thucid. pag. 21. Εὐθύντες δὲ οἱ Ἐπιδάμνιοι ἐς τὸν Κόρινθον, κατὰ τὸν μαντεῖον παρέδοσαν τὴν ἐποικίαν, τόντε οἰκιστὴν ἀποδεικνύντες σφῶν ἐν Κορίνθῃ ὄντα, κ. τ. λ. quæ optime transfudit Dukerus: *Epidamnii vero Corinthum profecti coloniam oraculi jussu dederunt, demonstrantes & ipsum suæ coloniæ ducem Corinthium fuisse, &c.*

Vides quantam sibi mutuam lucem præstant & Dio, & marmora plusquam septingentis nominibus colonorum illustria, quæ Rex omnium fortunatissimus curatissime servat. Et nunc primum fortasse scimus colonorum nomina veteres saxi scalpisse. Scias pro re nata me de interpretibus plerisque omnibus multum conqueri, qui dictionum οἰκιστὴς & οἰκίζειν notionem ingenitam posthabuere in convertendis Latine Scripturis politissimis, neque cogitarunt de *colonorum deductione*; quare factum est, ut etiam docti ἀρχαιολόγοι turbas ingentes conciverint pro earundem vocum διαγνώσει, imo librarii sæpe pro οἰκιστῇ ob soni affinitatem insipienti sæculo inducti apposuerunt οἰκησθαι. hac de re vide æternas adnot. τῷ πᾶν Perizonii in Ælian. pag. 532. &c. & pag. 919. &c. ac miror ne in tanti quidem viri mentem venisse eas ῥήτεις ad *coloniæ* plerumque *deductiones* pertinere, quo lites tantæ componerentur, & lux Scriptoribus restitueretur. Verum sermo, unde discessit, reiabatur. Igitur tam ex *Liciniana*, quam ex *Munatiana* inscriptionibus, nihil evinci potest Neapolim posterioribus sæculis fuisse coloniam, nec nomen ipsum diuturnum servasse, cum altera, dubii plena res sit, an ad urbem nostram pertineat, alteram, ditissimo teste Capacio, ab vicini oppidi

ruinis erutam certo constet. Ceterum, scimus, & Mazochius ipse præclare novit, Neapolim urbem Græcam, non per *regiones* fuisse distinctam, sed per *fratrias*, etiam posteriori ævo, ubique enim viarum lapides videre est *fratriarum* nominibus illustres, quarum me novem reperisse gratulor, de quibus cap. seq. non pœnitenda, & ab aliis intentata proferam.

P A R S   T E R T I A.

Argumenta eruditissimorum virorum contra Neapolitanam omnimodam αὐτονομίαν elevantur : & non una veterum Scriptorum testimonia illustrantur, atque in priscam fidem restituantur.

I. **F**rustra est Mazochius, dum asserit Neapolitanos αὐτονομίᾳ spoliatos jugum Rom. legum subiisse: locus Cic. expenditur. II. Item summus vir Strabonis verba objicit contra Neap. libertatem: quæ mala versa, & corruptissima sunt, eisque medela paratur. III. Quid πρῶτα, & ὑπερᾷ in hoc geographo, antehac ignotum: Paulli epistolæ lux. IV. Vox ὀνόματα male transfusum Latine nomina. Καὶ περ ὄντων, legendum in Strabone καὶ περιόντων, quod bonis conjectationibus, & exemplis fulcitur. Locus de crypta Neap. in eod. geographo restituitur. V. Varronis sententia Neapolitanæ αὐτονομίᾳ objecta a Mazochio nil officit: sicuti neque alter Strabonis locus, quem sat tenebrosè interpretatur vir ἐλληνικώτατος, & nunc primum luci redditus. VI. Livius, & Statius Straboni adstipulantur. VII. Neque etiam obstat famosus Cic. locus ep. ad famil. qui longiusculo commentario illustratur. Neapoli nunquam fuisse decuriones, sed demarchi, Mazochio, & Lasenæ resistitur. VIII. Tullium a municipio Neapolis Syracusarum loqui patefit: & verba in hoc oratore importuna, & historiæ adversantissima eraduntur. Pauca quædam de nomine Sosii. IX. Verba Cic. Neapolitanæ ἀπαρχῆς infestissima restituantur, quæ illitum erat Neapolis pro Puteolis ob librariorum noxam: acres querele de Peregrinio Neapolitanos laceffente. X. Bina Statii loca, quæ adversus αὐτονομίαν Neap. objici possent explanantur. Dioni medela; quid in hoc historico vox ιδιωτικῶς, quod posthabuit Reimar. .

I. **A**pponit deinde Mazochius pag. 252. *auclarium* quoddam, quo edicit Neapolitanos etiam, antequam coloni essent, (quos nunquam fuisse jam satis præstiti,) αὐτονομίᾳ spoliatos, & civitatem, legesque Romanas admisisse: & pauca quædam Scriptorum testimonia jam ab aliis fere occupata subnectit; verum ab ipso fortius, & elegantius more suo contorta, quæ si satis sum, ut elevem, de omnimoda Græcanica libertate veterum civium bene mereri mihi gratulor. Urget primo Mazochius famosum Cic. locum in orat. pro Balb. cap. 8. ubi Tullius ait disputatum satis fuisse Heracleæ, ac Neapoli de legum suarum Græcarum libertate, civesque tandem quoad magnam partem suam αὐτονομίαν Romanæ civitati antetulisse: in hunc Cic. locum hæc illinit Mazochius: *Minime dubito, quin ea sententia vicerit, ut civitatem admitterent*; ubi videtur vir magnus omne judiciorum ordinem, & reipublicæ jura inturbare, cum quidquid major civium pars sciverat, minime obtinuisse dicat, factumque, quo d minor pars intenderat; cum contra quisque ex Tullii verbis de hac Hera-

Heraclienſium , & Neapolitanorum pro patriis légibus contentione facillime eruat , quoniam major civium numerus contra Romanas leges obſtiterit , perfeveraffe in paternis ; formidoloſius igitur poterat Mazochius Ciceronis locum contra Neapolitani juris libertatem opponere . Longe ſincerius Peregrinius , Mazochii συμπολίτης in Campan. pag. 731. hunc pro Neapolitanis honeſtatis plenum Tullii locum adhibuit , dum ait : *Ma i Neapolitani godendo della lor propria , che eſſer doveva affai favorevole condizione , la quale per non aver mancato di nulla a quel che conveniva a fedeli confederati , ſi avean conſervata intera : allorchè per la legge Giulia civitas eſt ſociis , & Latinis data , che ſon parole di Cicerone nell' orazione a favore di Cornelio Balbo , ebbero fra loro ſteſſi gran diſparere , ſe aveſſero avuto ad accettare , oppure ricuſare quel dono da tutti gli altri popoli d' Italia molto avidamente deſiderato : In quo (diſſe il medefimo Oratore) magna contentio Heraclienſium , & Neapolitanorum fuit , cum magna pars in iis civitatibus juris ſui libertatem civitati anteferrent .* Hinc quiſque mecum mirabitur , quo pacto Mazochius ex his clariffimis Tullii verbis colligat *Neapolitanos civitatem admiſſiſſe Romanam , & novo exemplo , ut ipſe ait , forſan cum Græcanicis inſtitutis copulaſſe : & veluti monſtroſam , (nam novum eſſe adſtruit ,) Remp. fingit licet dubius Græcis mixtam legibus , ac Romanenſibus .* Ceterum certo etiam dici poſſet cum Hotom. hunc Tullii locum mutilum eſſe , quem ſi omnem fortuna ſervafſet , palam jam eſſet majorem Neapolitanorum partem viciffe legem Juliam odio habentem .

II. Fortius urget ſatis περιβόητα Strabonis verba , quibus Neapolitana πολιτεία graphice deſcribitur lib. 5. pag. 377. Amſtel. 1707. *quorum aliqua opinatur Mazochius nondum adverſa ;* apponam autem omnem Geographi locum , quo doctiſſimi viri ſententia percipitur , & reſponſio fit luculentior & promptior : Μετὰ Δικαιαρχίαν ἐς Νεάπολιν Κυμαίων· ὕſερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπώκησαν , καὶ Πιθηκεſαίων τινὲς , καὶ Ἀθηναίων , ὥς καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τὸ , ὅπου δεικνύται μνῆμα τῶν Σειρήνων μιᾶς Περθερόπης , καὶ ἀγὼν ſυντελεῖται γυμνικὸς κατὰ μαντεῖαν· ὕſερον δὲ Καμπανίων τινὰς ἐδέξαντο ſυνοίκους διχοſατήσαντες , καὶ ἠναγκάſθησαν τοῖς ἐχθίſοις , ὡς οἰκειοτάτοις χρῆſασθαι , ἐπειδὴ τὸς οἰκείας ἀλλοτρίας ἔſχον . Μηνύει δὲ τὰ τῶν δημάρχων ὀνόματα , τὰ μὲν πρῶτα Ἑλληνικὰ ὄντα , τὰ δ' ὕſερα τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμίξ τὰ Καμπανικά· πλείſα δ' ἔχνη τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐν ταῦτα ſώζεται , γυμναſτις τε , καὶ ἐφιβιακά , φράτριάι , καὶ ὀνόματι Ἑλληνικά , καὶ περ ὅτων Ρωμαίων , adſcribam vulgare interpretamentum , quod miror ſecutum etiam eſſe Mazochium Græce doctiſſimum : mox meum adjiciam ; noſtra enim intereſt veram veterum Scriptorum rerum Neapolitanarum ſententiam veſtigare ; & parcendum , ſi longiuſcula erit παρέκβαſις . *Poſt Dicæarchiam eſt Neapolis Cumanorum , poſtea temporis & Chalcidenſium nonnulli , & Pithecufæorum , & Athenienſium immigrarunt , unde urbi factum hoc nomen .* Oſtenditur ibi monumentum Παρθενο-

¶ *thenopes unius Sirenum: & jussu oraculi gymnicum certamen celebratur. Aliquanto post, obortis diffidiis, Campanos quosdam in urbem civium loco receperunt, coactique sunt inimicissimos loco familiarissimorum habere, cum suos a se abalienassent. Argumento rei sunt nomina magistratuum principio Græca, posterioribus temporibus Campanica Græcis permixta. Plurima tamen ibi Græcorum institutorum supersunt vestigia, ut gymnasia, epheborum cœtus, fratriæ, & Græca nomina Romanis imposta.*

Quo autem tanto viro probatum simul, ac liberale responsum dem, in animo mihi est omne Strabonis κείμενον, quod de Neapoli satis prolixum, ac honestum satis geographiæ suæ intexuit parvo commentario persequi, tum ut bene de patria merear, tum ut ab hujus geographi verbis multiplici in loco noxa scribarum corruptissimis medicinam faciam. Μετὰ δὲ Δικαιοκρατίαν ἐστὶ Νεάπολις Κυμαίων, ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπαύκησαν, κ. τ. λ. restituas rogo: ἐστὶ Νεάπολις· πρῶτον Κυμαῖοι, ὕστερον δὲ, κ. τ. λ. vides igitur additam σιγμὴν post τὸ Νεάπολις, quare sententia proba affulget: *post Puteolos Neapolis est: Cumani primum, deinde Chalcidenses immigrarunt, &c.* etenim Νεάπολις Κυμαίων, Neapolis Cumanorum, insuave est. Jure appositum πρῶτον, quod sane expetit ὕστερον, & Strabo ipse, quando ei sermo est de prisca, ac recentibus colonis, ita distinguit, & ne a Campania abeamus, dum de Caprearum incolis loquitur pag. 380. ait: Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πόλιντας εἶχον τὸ παλαιόν, ὕστερον δὲ μίαν, Capreae olim, (sive primum) duo habebant oppida, deinde unicam; fortasse amanuenses illud πρῶτον, sive παλαιόν posthabuere, eo quod, ut moris erat, per nexus sibi ignotos scriptum invenerant. Verum istud non tam pingue erratum, nam etiam Plinius lib. 3. cap. 5. Hist. inquit, *Neapolis Chalcidensium*. Quod sequitur librariis nemo ignoscet, scœdissime enim corrumpere: Ὡς Νεάπολις ἐκκλήθη διὰ τὸτο, ὅτι δαίνυνται μνημεῖα τῶν Σειρηνῶν μιᾶς Παρθενόπης, καὶ ἀγῶν συντελεῖται γυμνικός κατὰ μαντείαν· itaque, ut nunc verba Græcanica jacent, sententia Strabonis est satis inficeta, scilicet *urbem nostram habuisse nomen Neapolis, eo quod in ipsa ostenditur sepulcrum Parthenopes unius ex Sirenibus*. Strabonis interpretes doctissimi nodum interciderunt, atque longe aliter interpunxere Græca ab Latinis, quæ etiam ad arbitrium reddiderunt: *nonnulli Arheniensium immigrarunt, unde huic urbi hoc nomen factum. Ostenditur ibi monumentum Parthenopes unius Sirenum, &c.* Verum quid tandiu te detineam, σφάλμα est in voce Παρθενόπης in casu patrio, quam si præposita parva σιγμὴ in Παρθενόπη restituas, omnis caligo depulsa est; atque luculentissime mens Strabonis renidet: *Neapolis appellata est, (eo quod ibi ostenditur sepulcrum unius ex Sirenibus,) Parthenope.*

Hujus autem certissimæ divinationis testem conjuratum paro Plinium Hist. nat. lib. 3. cap. 5. veluti Strabonis verba Latine vertentem: *Littore autem*

tem Neapolis Chalcidensum, & ipsa Parthenope a tumultu Sirenis dicta; vides igitur *Parthenope*, non *Parthenopes*. Porro novi, quare hic illitum sit *Parthenopes*, legerant enim in Strabonis lib. 1. pag. 42. Ἐν Νεαπόλει Περσέως δεικνύται μνῆμα μιᾶς τῶν Σεληνῶν · idipsum recinit ibid. p. 46. τίς ἔπειτε ποιητῆς, ἢ συγγραφεὺς Νεαπολίτας μὲν λέγειν μνῆμα Παρσέως τῆς Σεληνῆς · verum in binis his libris diversa docet Strabo, hic siquidem ubi habitarunt Sirenes, in lib. 5. cur Neapolis Parthenope dicta sit, edisserit. Verba, ἀγὼν συντελεῖται γυμνικός κατὰ μαντείαν, explicat Statius noster Sylv. in lib. 3. Herc. Surrent. vers. 151. . . *Ridetque benigna Parthenope gentile sacrum, nudosque virorum certatus, & parva suæ simulacra coronæ*; ideo vocat *sacrum* gymnasium exercitium, quod κατὰ μαντείαν institutum est nostræ Sireni; hinc paullo post jure Strabo vocat, ἱερὸς ἀγὼν · dicit autem *gentile*, quoniam poeta e gente Neap. ortus; hocce vocabulum cordi fuit Statio, nam lib. 2. in Surrent. Poll. vers. 9. sinum maris dicit *gentile fretum*.

Deinceps geographus ait: Ὑσέρον δὲ Καμπανῶν τινὰς ἐδέξαντο συνοικίους διχοστήσαντες · καὶ ἡναγκασθησάν τοῖς ἐχθροῖς, ὡς οἰκειοτάτοις χρήσθαι, ἐπειδὴ τὰς οἰκίας ἀλλοτρίαις ἔσχον, versum est, *aliquanto post, obortis dissidiis, Campanos quosdam in urbem civium loco receperunt, coactique sunt inimicissimos loco familiarissimorum habere, cum suos a se abalienassent*; Ὑσέρον, non valet *aliquanto post*, sed *deinde, demum*, quod sat incertum tempus statuit: οἰκίαις hic ne dicas *suos*, veluti si Neapolitani αὐτόχθονας, & cives ab urbe ejecissent, sed *colonos*, fortasse Pitheculanos. Quærant, si satis sint, præ me diligentiores, quinam fuere Campaniæ populi, quos antea hostes, ὡς οἰκειοτάτους exceperere Neapolitani; Peregrinius vult Nolanos pag. 676.

III. Devenimus jam ad verba, in quæ tanquam in cæca faxa impegetur exteri, tum indigenæ interpretes, & spondeo me non iratis musis ab plerisque omnibus probanda proferre: ut posthac nemo iis verbis abusus illa obtrudat, & inculcet importunus Neapoli pessum ivisse Hellenismum: Μηνύει δὲ τὰ τῶν δημάρχων ὀνόματα, τὰ μὲν πρῶτα Ἑλληνικά ὄντα, τὰ δ' ὕστερα τοῖς Ἑλληγενοῖς ἀνμίξ τὰ Καμπανικά, quæ ita vertit Mazochius Xylandri Latinitate usus: *Argumento rei sunt nomina magistratuum principio Græca, posterioribus temporibus Campanica Græcis permixta*. Porro haud neges Strabonem hic non loqui de spatio temporis, nam dixisset sane, πρῶτον μὲν, ὕστερον δέ, ut ei sollempne est, & paullo ante bina exempla vides: quare quovis pignore dicas πρῶτα, & δεύτερα sive ὕστερα usurpasse geographum satis κυρίως, scilicet pro πρωτεία, *primaria*, & *honestissima*, & pro δευτερεία, & ὕστερα *secundaria*, & *sat inferioris ordinis*, & *veluti posthabenda*: itaque breviloquentia ingenta Straboni hæc est: postquam Neapolitani Campanos in urbem exceperere (dele *deinde τελείῃ σιγμῇ*, quæ ab omnibus adjecta est,) πολιτικῶς, & uti jus αὐτοχθόνων est, magistratus, & eorundem proinde nomina

mina cum Campanis alienigenis, & tanquam transfugis divisisse, ita ut honestiora, & *πρωτεία* munia sibi servarint, novis vero incolis partem inferiorum, sive *ὑπεροίων* quorundam officiorum addixerint; & quippe Latini oris, Latine minuta eorundem illa munia vocitanda edixerint. Hoc autem non longe petatum, sed a re ipsa natum interpretamentum omnibus probatum iri sperandum est; vulgare nihil sani aut concinni præferre nemo posthac inficiabitur. Hanc esse Strabonis sententiam novisse Mazochium præ me Græce longe doctiorem juratissimus adstruerem; verum ut Campanorum suorum famæ consultum iret, quos Neapolitani minoribus reip. muneribus destinarent, vir summus, & follers silentio præsit, & communi interpretationi subscripsit. Præterea mirum mihi semper visum est, cur idem vir doctissimus ibid. enixe optarit, ut Strabo ea *nomina magistratuum Campanica* nobis significasset; ratus est enim ea satis fuisse a Latinis diversa; cum contra sit, nam ipse geographus pag. 389. lib. 6. *Καμπανὸς λόγῳ τὸ ἀληθὲς Ρωμαῖος*, *Campanos sermone re ipsa Latinos* fuisse admonet.

Voces autem *πρῶτος*, *πρωτεῖα*, & *δῶτερ*, *δωπερεῖα*, sive *ὑπερ*, *ὑπεροῖος* in hac notione accipi, adeo frequens est, ut vel ex lexicis habeas: præterea fundum earundem vocum *διαγνώσεως* locupletissimum do Petr. Fabrum in Agonist. p. 593. qui fere omne cap. 20. lib. 3. pro eâ notione tuenda, collectis sexcentis Scriptorum exemplis, exornavit, quæ si huc convectarem, capacissimam ceram implem: queis neque Latine caremus, cum tironibus notus sit Horatianus ille *panis secundus*. Id etiam firmare satis sum ex sanctis novi fœderis membranis; nam præter tot exempla, quæ afferuntur ab Joanne Pasore in lex. habes *περιθρύλλητον* præceptum in ep. ad Ephes. c. 6. vers. 2. *Τίμα τὸν πατέρα σὺ, καὶ τὴν μητέρα* ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ. cujus de præcepti sententia cum diu inter Batavos nuper disputatum sit, is sane vicit, qui vocem *πρωτῇ* interpretatus est pro *πρωτεία*, ita ut Apostoli mens sit, præceptum honorandi parentes *primum* non esse, sed inter *primaria* enumerandum, vide tom. 49. biblioth. ration. pag. 344. an. 1752. sed miratus sum auctorem anonymum ad una exempla sacrorum voluminum, non ad profanorum provocare.

IV. His intellectis, pergit porro geographus: *Πλεῖστα δ' ἔχῃ τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐθαυτα σώζεται, γυμνάσια π, καὶ ἐφηβεῖα κα,* (corr. quod plenum omnibus est, *ἐφηβεῖα, καὶ*) *φρατεῖα*, (potius, *φρατεῖαι*,) *καὶ ὀνόματα Ἑλληνικά, καὶ περ ὄντων Ρωμαίων*, quæ Latine prostant: *plurima tamen ibi supersunt Græcorum institutorum vestigia, ut gymnasia, epheborum cætus, fratriæ*, & *Græca nomina Romanis imposita*: bina hæc, *ὄντων Ρωμαίων*, solummodo immutat Mazochius in, *tametsi ipsi* (*Neapolitani revera nunc*) *Romani sint*. His Strabonis verbis jam conclamatam horum *αὐτονομίαν* traducit Mazochius, atque ait hunc locum se opinari *nondum aduersum*, quem ita interpretatur: *Hoc igitur vult Geographus Græca*

Nea-

Neapolitanorum instituta adhuc vigentia non tam ex gymnasiis, ephebiis, fratriisque intelligi, verum ex eo multo maxime, quod cum ipsi jam cives Romani essent, tamen Græca sibi nomina mallent, quam Romana imponere. Ergo sub Tiberii primordiis Neapolitani, Strabone teste, jam pridem Romana civilitate fruebantur, etsi nondum Romanorum coloni essent.

IV. Attamen comprecor pacem a tanto viro, atque si quid parum Græce scio, sat aliena ab iis, quæ ipse advertit, in hisce verbis videre videor, præsertim cum aliqua medela indigeant. Et primum quidem me piget τὸ σῶζεται transfusum *superfunt*, quod verbum longe minuit Græcanicæ vocis vim; reponere igitur, *servantur, custodiuntur*, ut Strabo conjuret cum συγχρόνῳ Paterculo, qui Neapolitanos commendat, quod apud ipsos *diligentior ritus patrii mansit custodia* lib. 1. c. 4. fragm. 2. Deinde nullusdum hic prorsus sermo est de imponendorum sibi Græcorum nominum ratione; non enim Strabonis narrare id intererat, neque cogitare satis sum, quænam mentis vertigo Neapolitanos invaserat, qui cum Latine reliqua vocabula, uti vult Mazochius, jam proferrent, in propriis dumtaxat nominibus Græce salutariter averent. Præterea haud queo intelligere, cur veteres cives mei sibi Ἑλληνικά nomina imponere accurarent, cum & Græcis tunc temporis Romana, & Romanis Græcanica promiscue ubique gentium imponerentur: idque etiam Hebræis tunc commune esset, ut constat ex unis Apostolorum nominibus. Imo pernegandum geographum adnotasse Hellenismum Neapolitanum deducendum potius ab his nominibus, quam ab gymnasiis, ephebiis, ac fratriis, ut vel cursim Strabonis verba lætistanti patet. Ceterum, quo ne te tandiu morer, & ab his verbis sententiam expromam, restituas prius, quod luxatum est, καὶ περ ὄντων Ῥωμαίων in καὶ περιόντων Ῥωμαίων, & inde colliges luculenter *Neapolitanos servasse gymnasia, ephebia, fratrias, & Græca vocabula, etiamsi secum degeret ingens Romanorum multitudo.* Et quidem pueri norunt τὸ ὄνομα etiam γενικῶς adnotare quodvis vocabulum, uti Latina vox *nomen*, vide utraque lexica: & in seq. hujus cap. parte patefaciam, quid hic valeat vox Ἑλληνικός. Præterea paucis post verbis geographus uberiori filo narrat Romanos frequentissimos etiam magnis magistratibus illustres Neapolim, quo inibi viſitarent, celebrasse, verba paullo superne pag. 411. & 437. protuli, a quæis etiam labem absterſi, quæ quidem hic affatim opportuna relegas rogo; quare, ut sibi Strabo belle respondeat, jure immutatum est καὶ περ ὄντων, in καὶ περιόντων. Porro si quis priorem læſionem pertinax tutari velit, lubens do, dummodo haud vertat cum Mazochio, *tametsi ipsi (Neapolitani revera nunc) Romani sint*, sed ἀπλῶς, uti est nativa verborum vis, *quævis (Neapoli) degerent Romani*: neque quid dubites, quin ea sit Geographi mens; etenim nisi de Romanorum in nostra urbe domicilio vocem ὄντων adhibuisset, sed de legum patriarum mutatione, atque αὐτονομίας jactura, longe

clarius & κυριώτεως sententiam aperuisset : sicuti cum pag. 389. adstruit Lucanos, Brutiosque Romanos evasisse, aperte ait : καὶ γὰρ αὐτοὶ Ῥωμαῖοι γεγόνασιν, *etenim ipsi Romani facti sunt* ; & dum de populis circa quafdam Hispaniæ regiones degentibus sermo ei est, qui Romanas colonias acceperunt, rem eandem longe clarius expressit to. i. p. 225. Οἱ μὲν τοὶ Τυρδίτανοι, καὶ μάλιστα οἱ περὶ τὸν Βαῖτην τελέως εἰς τὸν Ῥωμαίων μεταβέβληνται τρόπον, ὅδε τῆς διαλέκτου τῆς σφετέρως ἐπὶ μεμνημένοι. Λατῖνοι τὲ οἱ πλεῖστοι γεγόνασι, καὶ ἐποίκας εἰλήφασι Ῥωμαῖας, κ. τ. λ. *Turditani autem, maxime qui ad Bætum sunt, omnino Romanos induerunt mores, ne vernaculi quidem sermonis memores, ac plurimi Latini facti sunt, & Romanos colonos acceperunt*, &c. Fortasse si magnæ eruditionis viro Mazochio duplex hic geographi locus in mentem venisset, non tam acriter veteres hujus nostræ civitatis leges Græcanicas, & ritus impetivisset, vel saltem non tanti duxisset hoc Strabonis κείμενον, quod sibi visum est omnium potissimum contra Ἑλληνικὴν Neapolitanorum vivendi rationem, ac leges. Peregrinius etiam hunc locum pluribus vexat pag. 286. nihilque lucis affert. Utinam cetera, quæ diligens hic geographus de tot Neapolitanæ reip. ornamentorum laudibus membranæ suis mandavit, liceret mihi in veterem nitorem restituere; amanuensium enim, & interpretum peccatis squalent omnia. Imperare mihi nequeo, ut præteream turpe vulnus, quod tribus post versibus Straboni librarii somniculosi inflixerunt, dum cryptam Neapolitanam graphice describit : ἐνθαδε (ἐν Νεαπόλει) διώρυξ κρυπτή τῇ μετὰ τὸ ὄρος, κ. τ. λ. quæ ab omnibus versa sunt; *est ibi fossa*, (male *fossa*, dicas *crypta*, ut in Senecæ epist. 57.) *occulta per montem*, &c. vides jam vocem κρυπτή esse importunam, & omnino παρέλκειν, etenim διώρυξ Neapolitana nulli occulebatur, quin & πορδατὴ ζέγγει ἐναυτίοις ἐπὶ πολλὰς σκαδίας, *aperta sibi occurrentibus curribus*, (non *jumentis*, nam ita vertunt ζέγγει,) *stadium multorum longitudine*, uti nunc etiam visitur: sane quis in ora libri adscripserat, κρυπτή, quo clarior esset vox διώρυξ, inde, qui sollempnis amanuensium stupor erat, Strabonis verbis adfuta, atque putida isthæc ταυτολογία enata est, διώρυξ κρυπτή. quod pronum erat Cluverio, Peregrinio, & tot doctis geographi interpretibus advertere. Verum bene multa de περιθρυλλήτῳ hac crypta in Puteolana chorographia. Neque credas mihi non superesse exempla, quæ certam reddam hanc medelam; ipse enim Strabo non multis ante versibus p. 375. dum cryptam propter Avernum describit ἀπλῶς dicit bis διώρυγα, neque addit κρυπτήν. imo in omni suæ geographiæ opere sexcenties meminit vocis διώρυξ, & nunquam vides adjectam vocem κρυπτή.

v. Age ad reliqua cl. Mazochii argumenta contra Neapolitanorum αὐτονομίαν tandem redeamus, ac tertium quidem ex his Varronis verbis expromit : *Fratria est Græcum vocabulum, partis hominum, ut Neapoli etiam nunc* : quidam pro *ut Neapoli* legunt, *Apollini*; verum quisque noscitat ingenii ludentis acumen potius, quam veritatem a Varrone inquiren-

quirentis præferre virum summum, qui se *miram vim* in particulis *etiam nunc* intueri ait; atque ita interpretari amat: **ETIAM NUNC**, inquit Varro, cum Neapolitani civitatem Romanam nacti visuntur, tamen vocabula Græca pristinatorum institutorum retinent, & præ ceteris Græcum Fratriæ nomen; si autem ea sit hic mens Varronis, quæ Neapolitanorum Græcanicæ reip. officiat, norunt statim universi, quare lubens ultra progredior; nam ex dictis, constat aliam fuisse Varronis sententiam.

Extrema Mazochianæ eruditionis vis adversus Neapolitanam πολιτείν expromitur ab laudati geographi loco lib. vi. pag. 389. ubi nihil sane Neapolitanorum legum meminit Strabo, e contrario felicitatem urbium Græcarum solummodo prædicat, Latinos vero omnes in barbariem descivisse conqueritur: apponam Græca, quæ inquinatissime versa sunt: Νυνὶ δὲ πλὴν Τάραντος, καὶ Ρηγίος, καὶ Νεαπόλεως, ἐκβεβαρβαρώσθαι συμβέβηκεν ἅπαντα, καὶ τὰ μὲν Λακωνίς, καὶ Βρεττίας κατέχειν, τὰ δὲ Καμπανίς· καὶ τέρας λόγῳ τὸ δ' ἀληθὲς Ρωμαίσις, καὶ γὰρ αὐτοὶ Ρωμαῖοι γεγονόσιν· quæ ita transfusa indolescimus in præclara editione Amstelæd. atque in Mazochio ipso Græce cum paucis docto: *At nunc Tarento, Rhegio, & Neapoli exceptis, omnia in barbariem sunt redacta, aliaque a Lucanis, ac Brutiiis, alia a Campanis obtinentur:* (quæ sequuntur cryptis Cimmeriis obscuriora sunt,) *tametsi ab his quidem verbo, re autem vera a Romanis, nam & ipsi Romani sunt.* Quæ quidem extrema verba pag. 101. aliter jam inverterat Mazochius, & pace tanti viri dico, multo magis tenebricosa reddidit: *Eos autem (Lucanos, Brutios, Campanos) verbo tales dico: nam & ipsi (utpote lege Julia donati) Romani evaserunt:* sed aperte geographus Lucanos, ac Brutios longe sejungit a Campanis, ut clare ostendunt particulæ μὲν, & δὲ his nominibus appositæ: scio hos magni nominis interpretes transversos actos, eo quod vim reciprocarum vocum τέρας, atque αὐτοὶ minime adverterint, quod per mihi valde mirum est; quare sine periculo mecum refundas, καὶ τέρας, atque hos (scilicet Campanos, quod proxime dixerat) *lingua,* (vox verbo nihili est,) *revera Romanos;* καὶ γὰρ αὐτοὶ, etenim & illi, (scil. Lucani, & Brutii,) Romani evaserunt. Itaque hanc certe mentem geographi dicas: *Nunc (ævo suo scil.) universas Græciæ majoris urbes barbaras factas cernimus; partim ab Campanis occupatas, partim a Lucanis, & Brutiiis; atque hi (Brutii, & Lucani) quidem barbari sunt, quod Romani evaserint, eorumque legibus subiecti; illi, (nempe Campani,) præter leges, sermonem etiam Romanum adepti; excipe ternas urbes, Tarentum, Rhegium, & Neapolim libere, & patriis institutis visitantes;* qua interpretatione nihil magis nativum, & concinnius ad geographi mentem vestigandam: & mirum omnibus fore reor hanc Strabonis sententiam tot doctissimos viros haud frugi studio tandiu sollicitasse; & simul fatendum est tantum abesse, ut Strabonis auctoritas Neapolitanæ ἀντιρρήσις contraria sit, uti vult Mazochius, quin potius, ac fortius eam firmet: si etenim Neapolis civilitatem

Romanam, & leges excepisset, inter ἐκβεβαρωμένας ad censuisset Strabo. VI. Straboni lux est a Livio, qui lib. 25. c. 15. in perbrevis concione Minionis Antiocho familiaris contra Romanorum legatum vetantem, ne Græcæ civitates huic regi specioso quodam titulo stipendia solverent, his verbis inter cetera regis sui jura tuetur Minio: *Specioso titulo uti vos Romani Græcarum civitatum liberandarum video, sed facta vestra orationi non conveniunt, & aliud Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini. Qui enim magis Smyrnæi, Lampfacenique Græci sunt, quam Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini, a quibus stipendium, a quibus naves ex fœdere exigitis? Cur Syracusas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio, & virgis, & securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis vos iis has leges imposuisse: eandem de Smyrna, & Lampfaco, civitatibusque, quæ Joniæ, & Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite, &c.* Minioni inter cetera hæc reposuit Sulpitius Rom. legatus. . . *Quid enim simile habet civitatum earum, quas comparastis, causa? Ab Rheginis, & Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in nostram venerunt potestatem, & uno & perpetuo tenore juris semper usurpato, nunquam intermisso, quæ ex fœdere debent, exigimus, &c.* Vides igitur Livium Straboni συµφωνεῖν, & unos Neapolitanos, Rheginos, ac Tarentinos in Majori Græcia Græci sermonis, ac instituti fuisse, reliquas civitates jam Latialis oris factas, ac barbariei plenas, nim. Lucanos, Brutios, &c. Advertas etiam Neapolitanos cum Romanis junctos solummodo fœderis jure, neque eorum leges, virgas, secures, & magistratus subisse, quæ Syracusæ, urbs maxima, ac florentissima patienter, & factis iniquis urgentibus, ferre coacta est. Ceterum etiam ex Cicerone habeo Neapolitanos dici fœderatos, uti paullo inferne dicam; imo in oratione pro Archia cap. 3. & 5. eodem pacto, quo Livius inter Græcas urbes, sui que juris easdem ternas urbes commemorat: *Itaque hunc Tarentini, Rhegini, & Neapolitani civitate ceterisque præmiis donarunt*; at naves, & stipendium Romanis solvisse haud scio, an Livius ornandæ concionis ergo de suo apposuerit, sicuti addidit eosdem in Romanorum venisse potestatem, cum certum sit Neapolitanos contra hanc gentem principem nunquam pugnasse, sed in summa semper fide ac societate vixisse, teste haud mendace Paterculo lib. 1. cap. 4. p. 30. ubi commendat reip. Neapolitanorum *eximiam semper in Romanos fidem, quæ fecit, ut essent nobilitate, atque amœnitate sua dignissimi*. Præterea advertas rogo Livium curate dixisse Romanos in Syracusas cum virgis, & securibus prætores misisse, utpote bello victas, & legibus eorundem obstrictas; Neapolitanos vero fœderatos dumtaxat salutasse, nec fascibus subiectos fuisse: cui summo historico succinit Statius nostras Sylv. lib. 3. 5. v. 87.

Nulla foro rabies, aut scita Lycurgia, leges

Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum:

Cur eximat Neapolitanos poeta a Lycurgi πέποις, sive scitis, dicam fortasse in-

se inferne. Scio hunc Livii locum Mazochium in immortalis operis, quod mox editurus est, contra libertatem Neap. intorsisse, sicuti etiam superne laudata Strabonis verba antehac tenebricosa sollerti studio adhibuisse indolescimus; at vellem, ut suas selectissimæ eruditionis opes potius pro nostræ civitatis Hellenismo, atque *αὐτονομία* impendisset.

Ut veterem, quæ tanti æstimanda est, patriæ libertatem etiam atque etiam tuear, nuper mihi accuratum est magni ponderis monumentum ab Francisco Pertusio, veterum morum viro, cujus pectus honesto, & orientalibus litteris per diu incoctum est; quod in Allifarum urbe, avimento templi S. Salvatoris affixum erat, atque exscribere multiplices germani fratres e Truttarum familia morum ingenuitate, & bonarum artium studiis florentissimi, meorum amicorum manipulus selectissimus: idque monumentum sunt bina marmorum fragmenta, undique detritis litteris, senis denis civitatum nominibus illustria: iidem me com-monefecerunt se vidisse aliud minimum fragmentum, in quo incisum erat CEREATIS, & ALLIFANIS, quod amissum ob patriæ amorem indoluerunt:

fragmentum primum

ATINATIBUS
INTERAMNATIBUS
TELESINIS
SÆPINATIBVS
PVTEOLANIS
ATELLANIS
CVMANIS
NOLANIS

fragmentum alterum

bE Neventanis
NVCERINIS
LVCERINIS APVLIS
sV-ESSANIS
caLENIS
sueSSVLANIS
sinVESANIS
calaTINIS

In his lapidibus imperaris advertere *Neapolitanos* minime adscriptos, quos quidem inter *Cumanos*, & *Nolanos* immisos esse oportuit: verum, cum hæc multorum populorum series inter Romanas colonias accensenda sit, quæ vel vectigal, vel quid simile indictum fuit: vel calendarii norma eadem omnibus his civitatibus proposita; etenim jurarunt mihi hi dulcissimi amicorum repertum nuper in Allifarum urbe brevissimum calendarii fragmentum, ipsissimis characteribus, quæ isthæc bina marmora sculpta sunt: jure *Neapolitanos* minime adscitos vides, utpote Romanis legibus, & imperio nunquam obnoxios, neque coloniarum nomine a quovis Scriptore vel vice simplici salutatos: sane haud scio an rationem firmiter quæsitam quis vestiget, ut palam sit, cur in hisce lapidibus *Neapolitanos* minime adjectos intuearis. Novi equidem neminem fore, ut mihi objectet *Campanos* in his faxis etiam desiderari, qui toties

Ro-

Romanos colonos excipere coacti sunt; verum vel qui veteri geographiæ parum studuit, didicit *Campanos* incisos fuisse post *Calatinos*; quare si marmor inferna parte minime deficeret, Capuæ etiam cives inibi scriptos inyiseremus. Et excellentem solvo gratiam his Allifanis amicis, qui antehac ignotum, & Neapolitanis honestissimum duplex marmor mihi communicarunt; & superiore anno extractum ab templi pavimento domi servant nummis contra tenacius, quibus abunde florent: quos rogo, ut decentissimo loco affigant; volupe enim nobis est cernere marmorum *ἀνθερτίῃ* *Neapolim* a coloniarum grege sejunctam, & a Romanarum legum jugo servatam.

VII. Ceterum nihil miror Mazochium minime recoxisse famosum Ciceronis locum lib. 13. ep. 30. ad fam. quem corruptissime recitat noster Capacius pag. 54. *L. Manlius est Sosis, is fuit Catinensis, sed est una cum reliquis Neapolitanis civis Rom. factus, decurioque Neapoli; erat enim adscriptus ad id municipium ante civitatem sociis, & Latinis datam. Ejus frater nuper Catinæ mortuus est . . . Habet præterea negotia vetera in Sicilia sua . . . omnia ejus tibi commendo, in primisque ipsum virum optimum. . . Peto igitur abs te, ut eum, sive aberit, sive venerit in Siciliam in meis intimis, maximeque necessariis scias esse, &c.* Quibus Tullii verbis aperte ostendi ajunt adscivisse Neapolitanos Romanam civilitatem, ac liberæ reip. jacturam fecisse; & reor Peregrinium ea consulto præterisse lib. 4. num. 15. quod sibi satis arduum visum sit, quid reponeret: minime, inquam, recoxisse hunc locum Mazochium, oboluerat enim vehementissime ignotum esse, an Ciceroni de Neapoli Campaniæ urbe sermo sit; præsertim cum summus hic orator pro Balbo cap. 8. palam perfererat veteres cives meos, ne populus fundus Romanorum, ac municipium essent, enixe obstitisse: *Innumerabiles aliæ leges de civili jure sunt latæ, quas Latini voluerunt, adsciverunt: ipsa denique Julia, qua lege civitas est sociis, & Latinis data, qui fundi populi facti essent, civitatem non haberent. In quo magna contentio Heracliensium, & Neapolitanorum fuit, cum magna pars in iis civitatibus fœderis sui libertatem civitati anteferrent*: reposui antiquam lectionem fœderis sui pro juris sui secutus H. Valesium in thes. ant. Rom. to. 2. p. 1947. & Spanhem. in orb. Rom. 1. 15. p. 36. contra Paull. Manutium, & Bullialdum de pop. fund. p. 936. to. 2. ant. Rom. Græv. *τὸ juris sui tuentes*. Vides igitur, si Tullius in ep. ad fam. Neapolim Campaniæ municipium dicat, sibi aperte adversari, cum pro Balbo idipsum inficiatur, atque e contrario adstruit Neapolitanos Romanis solummodo fœderatos eorum civitatem respuisse: paucis post verbis definit populos fœderatos, ac liberos eos esse, qui *statuunt de suis rebus, quo jure uti velint*. Atque ita in eadem orat. c. 24. tamquam negotium certum, & antiquitate firmum privo fœderis jure cives meos obstrictos fatetur: *Has Sacerdotes video fere aut Neapolitanas, aut Velienses fuisse, fœderatarum sine dubio civitatum: mitto ve-*
tera,

tera, proxima dico, ante civitatem Veliensibus datam, &c. hinc etiam advertes superius probe abrafum *juris sui*, atque *fœderis sui* adjectum, quo Cicero sibi constet; imo noscitas ex oratoris verbis Velientes deinde civilitatem Romanam acceptasse, non vero Neapolitanos, de his enim ea de re silet omnino Tullius. Præterea recoquas rogaris etiam Livium palam dicere pluries cives meos solummodo cum Romanis fœderatos, vid. pag. superiorem, ut fileam Strabonis verba apertissima pro immunitate a Latinis legibus pag. 449. & Statium canentem Neapolitanos abhorruisse Romanos fasces, &c.

Novi etiam, si ab hoc Tullii loco discedas, me nusquam reperisse *decuriones* Neapoli, aut hanc urbem, quæ multis post Augustum sæculis Græcanica floruit, *municipium* audivisse: contra vero Græcos magistratus ubique Scriptorum, ac lapidum legere est, præsertim *δημάρχος, φρητάρχος*, κ. τ. λ. vid. cap. seq. Quin tironibus notum est Hadriani Aug. ævo *demarchatus* dignitatem Neapoli viguisse ex Spartiano H. A. p. 174. *In Etruria præturam imperator egit; per Latina oppida dictator, & ædilis, & duumvir fuit; apud Neapolim demarchus; & in patria sua quinquennalis; & item Hadriæ quinquennalis, quasi in alia patria, & Athenis archon fuit*: vides porro Hadrianum in Latinis urbibus Latina magistratuum nomina affectantem, in Græcis, ut Neapoli, & Athenis Græca: profecto, si Neapoli *decuriones* reperisset, non *demarchum* salutari amasset, sed *decurionem*. Hic pro re nata te rogatum volo, ut advertas *μνημονιχόν* cl. Mazochii *ἀμάρθημα*, qui pag. 240. col. 2. *duoviratum* tribuit Hadriano, non autem *demarchi* munus, quod contra Spartiani fidem est, contraque reip. Græcanicæ jura, ac magistratus. Fortasse in Mazochii mente maximis, ac multiplicibus rebus oppleta inerat se legisse in Lafena pag. 146. Commodum imp. fuisse Neapoli *duumvirum*, quare facile pro *Commodo* illeivit *Hadrianum*. Verum ipse iratus fio Lafenæ nostro, qui mente transversa ex epigraphe, quæ id non dicit Commodum Neapoli II. virum fuisse nil hælitans edicit:

IMP. CAES. M. AVR. COMMODO
ANTONINO. AVG. PIO. P. P
II. VIR. QVINQVEN
FL. PYTHEAS MARMORARIUS

Etenim vel tiro videt *duumvir quinquennalis* legendum, non *duumviro*, ita ut Pytheas eo munere fungeretur, non vero Commodus: neque semper nomen illius, qui memoriam erigit, titulis antevertit, veluti in Grutero p. 252. 6. *Sabinæ August. magistri quinquennales collegi fabrum tignar. lust. XIII. Q. Numisus Maritimus. M. Valerius Felix. &c.* Falsus etiam est Lafena, dum ait hunc Pytheæ lapidem Neapolitanum esse, eo quod Neapoli exstaret, cum ex vicina aliqua parvi nominis colonia eo
con-

conveſtari poterat, præſertim cum Latiaris ſit, atque hujus urbis tituli Græce conciperentur. Non ſatis curate de Neapolitana vetuſtate meritum fuiſſe Laſenam fatendum eſt. Adde, qui fieri potuit, ut Neapolitani virum peregrinum, Siculum nimirum, T. Manlium Soſidem, poſthabitis egregiis civibus, maximo decurionis munere honeſtarent, qui infimis rei-publicæ ſuæ officiis Campanos advenas vix donare paſſi ſunt, uti ex Strabone ſuperius p. 445. oſtenſum eſt? Et ab ipſo Tullio novimus Neapolitanos peregrinis nulla unquam magiſtratum munia contuliſſe, ſed dumtaxat *civitatem*, *aliaque id genus præmia*, uti Archiæ hæc collata legas, atque etiam ſcænicis artificibus, uti legere eſt in orat. pro hoc poeta cap. 3. & 5. Verum quid hac in re operam ludimus, cum jam Peregrinius laud. loc. argumenta teſtibus vehementibus ſulta congeſſerit pro Neapolitanorum libertate tuenda, ad quæ provocaris; queis apertiſſime conſtat Neapolim municipii nomine caruiſſe; quod tam ratum eſt, ut etiam exteri id noverint, uti Heineccius antiqu. Rom. in append. lib. 1. in extremo cap. 5. *Reliquæ civitates, quæ neque municipia, neque coloniæ, neque præſectura erant, civitates fœderatæ dicebantur: erant enim liberæ, niſi quod ex fœdere quædam debebant Romanis: talis civitas fœderata erat Capua, antequam in præſecturæ formam redigeretur; item Tarentum, Tibur, Præneste, Neapolis, &c.* Quare reor poſthac nullumdum fore, qui credat Soſidem Neapoli in urbe Campaniæ decurionis munere functum eſſe, cum ea opinio tot, & vehementibus difficultatibus afflicta ſit.

VIII. Porro, cum quaſi ratum ſit Soſidem noſtra hac in urbe renuntiatum haud fuiſſe decurionem, facile inducor, ut credam Tullium loqui de Neapoli Siciliæ, una ex quatuor *maximis urbibus*; in quas Syracuſæ diſpeſcebantur, ut ait Cic. in Verr. 4. cap. 53. hinc *quadruplices* audiebant. Etenim ex ipſo Tullio tenes Soſidem Siculum fuiſſe, & Catanæ civem, ac in ea inſula *vetera negotia habuiſſe*, licet tunc temporis abeſſet. Neque hæreas in eo, quod ait Cicero hunc L. Manlium *factum civem Romanum ante civitatem ſociis, & Latinis datam*, hinc quis objiceret haud fieri potuiſſe, ut in Sicilia quædam urbes id decus adeptæ eſſent; etenim reponam me ab Plinio H. N. lib. 3. cap. 2. & ſeq. didiciſſe, poſtquam Romani in gentes extra Italiam arma intulere, etiam in provinciis non unas civitates municipiorum jure donatas eſſe: itaque Plinius in Bætica enumerat municipia octo, in citeriore Hiſpania tredecim, in Sardinia duo, in Luſitania unum; nunc ex Tullio novimus etiam in Sicilia, quæ omnium prima ex provinciis Romanis paruit, Neapolim Syracuſarum municipium factum. Et Cicero, ut tueatur Balbum cap. 9. in Gadibus in Hiſpania natum jure civem Romanum creatum, his verbis utitur: *Nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, ceteris provinciis multos civitate donatos videmus, & qui hoſtes ad noſtros imperatores perſugiſſent, & magno uſui rei-publicæ noſtræ fuiſſent, ſcimus civitate eſſe donatos, &c.* Igitur nemini mirum futurum autumo, ſi Soſis

si *Sosis* cum suis civibus, etiam antequam civitas sociis, & Latinis data esset, inter Romanos adscitus sit. Sane quæ adnotat Manutius in hanc ep. quippe qui de Neapoli Campaniæ interpretatus est, satis mihi incocta visa sunt.

Scio objici posse, propterea quod Tullius palam dicit Sosidem factum civem Romanum cum Neapolitanis, & Juliam legem commemorat, quæ pro una Italia lata est, non autem pro Siculis, frustra a me laboratum esse, quo ostenderem summum oratorem de Syracusarum Neapoli verba fecisse: verum reponam non levem conjecturam, quam amicorum doctissimi etiam probarunt, ut Tullii famæ prospiciam, & ne recordem, & memoria turpiter laborantem traducamus: etenim in orat. pro Balb. si fateatur Neapolitanorum majorem partem legem hanc Juliam repudiassse, & ibid. Neapolim foederatam dumtaxat urbem appellet, vide ejus verba superius laudata: imo si contra sint tot reliquorum Scriptorum testimonia, quæ etiam nuper recitavimus, aperte agentia Neapolim nunquam fuisse municipium; qui fieri potest, ut in ea epistola Cicero hanc nostram urbem longe ante Juliam legem Romanam civilitatem acceptasse edicat, & quæ mox firmarat summus orator, eadem destruat? porro qui turpem hanc in eo ἀντιλογίαν æquo animo ferunt, hos de tanto viro contra fas mereri dicas. Igitur si importuna verba ab epistola eradas, nim. *ante civitatem sociis, & Latinis datam*, res erit integra; quæ quidem verba ab ignarissimo Rom. historiæ scholiaste margini olim adscripta, deinde in ipsius epistolæ contextum ab librario æque ἀμύσῳ injecta sunt. Per-velim autem, ut quis me audacissimum minime redarguat, quod parvum κόμμα ab ep. exturbarim, cum constet veterum Scriptorum opera his ineptissimis appendiculis ob amanuensium inscitiam sæpe inquinata, præsertim si leges vel illustrandæ, vel recitandæ fuissent, quæ vel importunas facile assuerunt, vel integras corruperunt; exemplo sint binæ, a quibus p. 121. 122. non una verba abrasimus, quæ ab ora libri in κείμενον certo injecere librarii. Igitur, expunctis ab Tullii epistola paucis hisce ῥήσιν, *ante civitatem sociis, & Latinis datam*, haud siquidem Neapolim Campaniæ, (quam nemo, neque ipse Cicero Romanum municipium unquam fuisse dixerat,) sed Neapolim Syracusarum, ut de aliis urbibus extra Italiam ostensum est, Romana civilitate donatam jure vult orator, ut ex totius epistolæ sententia aperte eruitur. Porro haud scio an quis hanc conjecturam, qua non parum lucis Tullio allatum est, tot rationibus fultam posthac vel rejiciat, vel reprehendat.

Demum, *L. Manlius Sosis*, ut ait Manutius, *duo sunt Romana nomina, tertium Siculum, qui enim peregrini Romanam civitatem assuebantur, eorum assumebant & prænomen, & nomina, quorum opera, & beneficio cives Rom. facti erant, vetere nomine conservato*, bonisque exemplis id probat, quæ tute legas in comment. Si vero Cicero dixerit *L. Manlius est Sosis*, adjecta vocula est, ne quid novum, aut inauditum credas, non unum enim Manutius exemplum apposuit, quæ addas aët. 4. in

Verr. cap. 23. *Polemarchus est Murgentinus, & ibid. Gubulides est Grosphus Centuripinus*. Licet autem in Gruter. indice hoc nomen *Sosis* adscriptum non sit, repertum a me est in Liv. proprium Siculorum esse lib. 25. c. 9. circ. fin. *Præerat huic arci*, (sermo est de Syracusarum obsidione,) *Philodemus Arginus ab Epicide impositus, ad quem missus a Marcello Sosis, unus ex intersectoribus tyranni, &c.* id genus Græcanica nomina amasse Siculos cuique veteres historicos lætanti constat. Scias autem ideo me isthæc trita de *Sosidis* nomine adnotasse, propterea quod virum doctissimum mira quædam de eo interpretatum esse inaudivi. Sed præter spem plura de sat obscuro Tullii loco, quo patriam a municipii nomine, & a decurionum magistratu tutarer.

Neque curandum duxi marmor, quod affert Lafena in Gymn. Neap. p. 150. ubi in extremo versu legere est: ORDO P. Q. NEAPOLIT. D. D. nam tantis erroribus etiam quoad syntaxim fœdum est, ut mirer hunc doctum fane virum adscripsisse; imo illud sui oblitum jam antea præmisisse pag. 117. longe diversum; adde eundem lapidem in Grutero pag. 264. 4. inveniri restitutum, & veluti iterum confictum: quare quis fidem saxo tam sublesto præstet, & quod aptatum est pro exscribentium ingenio? Fortasse ubi est ORDO P. Q. NEAPOLIT. D. D. sculptum erat ORDO P. Q. N. D. D. inde indoctus quidam extendit *Neapolit.* cum reddi potuisset *Nolanus*, quæ urbs municipium, & colonia evaserat, & prostant silices cum his singulis litteris, ORDO P. Q. N. vide superne p. 430.

IX. Neque supparem, ac peræque arduum Ciceronis locum fugiam 2. contr. Rullum cap. 31. ubi videre est Neapolim Campaniæ luculenter vocitari tum *municipium*, tum *veterem coloniam*, atque esse in eodem censu, ac Theanum, Calenum, Atella, Cumæ, Pompeji, Nuceria, &c. unamque urbem Puteolos liberam ac sui juris: *Dixi antea lege permitti, ut quæ velint municipia, quas velint veteres colonias colonis suis occupent: Calenum municipium complebunt, Theanum opprimunt, Atellam, Cumas, NEAPOLIM, Pompejos, Nuceriam suis præsidiis devincient: PUTEOS vero, qui nunc in sua potestate sunt, suo jure libertateque utuntur, totos novo populo, atque adventitiis copiis occupabunt.* Cur isthæc verba diligentissimæ lectionis vir, & Neap. libertatis antiquus hostis Mazochius non viderit, (nam ubique Scriptorum nostrorum prostant,) per diu demiratus sum. At Peregrinio sat iratus vivo, qui oppido molestus, ac *μεγαλωνυχίας* plenus ita cives meos laceffit pag. 740. *Ma qual cosa avrebber risposta costoro ad alcuno, il quale detto avesse, che di tutte le nostre Città di Campania Pozzuoli sola nel tempo di Cic. era in potestà di se stessa, e quasi della libertà godeva, di quel lor modo? . . . inde paucis post id genus verbis supernum Tullii locum recitat, atque addit: Sciogliam, prego, ancor quest'altro nodo i medesimi miei valorosi letterati Napoletani, che io già ho ragionato delle cose della Campania Felice, &c.* Sed parcius ista viris objectare oportuisset Peregrinium, nam hunc

hunc locum Tullii a Capacio nostro in Puteol. hist. pag. 13. didicerat, ac suffuratus est. At Neapolitani facile responsum de his fusque deque turbatis Ciceronis verbis Peregrinio deludenti sufficiunt: neque a Græcia heros arcessendus, ut hunc *nodum*, quem Campani Herculeum rati sunt, sed nos in scirpo esse exputamus, expediat. Quis enim vero statim non advertit bina nomina *Neapolim*, & *Puteolos* loco non suo adscripta a librariis dormitantibus? quare si in propriam sedem ea remittas, scil. ubi illitum est *Neapolim*, reponas *Puteolos*, & contra, res est integra, & harum *πολυβοήτων* urbium historiam, regimen, ac titulos probe restitutos vides. Si exempla quæras id genus oscitantæ amanuensium, sexcenta tenes in Strabone, consulas doctis. interpretes, veluti in pag. 620. to. i. advertit Palmerius, ut perquam plures taceam, malam manum exscriptorum appo-
fuisse Argos in Bœotia, & Hyriam sat longe ab Aulide: verum geographicis his *σφάλμασι* veterum libros ob istorum hominum noxam infectos esse quisque novit.

Quin turbatas in locum suum binas has urbes probe restituerim, nemo intercedet; nam abunde ostensum est Neapolim Græcam urbem, neque municipium unquam fuisse, neque coloniam, etiam ab ipso Cicerone ea de re vadimonio accepto, vide quæ sat multis superne dicta sunt. Contra vero Puteolos vices municipiorum, & coloniarum subiisse adeo certum est, ut in historia hospes sit, vel tiro, si quis id neget; cum præter Scriptores, quorum ditissima testimonia collegit Capacius, tot marmora etiam protulit, qua de re plurimæ ei gratiæ habendæ, adeas ejus hist. Puteol. circ. init. Si igitur Puteoli *vetus colonia*, & *municipium* certo audit, & Neapolis *in sua potestate fuit, suoque jure ac libertate utebatur*, quæ Tullii sunt verba, porro nisi morosissimus, aut excors τὴν ὑσεροπρωτείαν in his urbibus in Ciceronis ὑποκειμένῳ ob somniculosos exscriptores accidisse inficiabitur. Hic mihi venia sit dupliciter de Peregrinio conquerendi, tum quia pag. 255. testimonia, quæ certo Puteolos coloniam fuisse firmatur, clanculum mutuatus a Capacio, hujus nostratis viri ceteroqui diligentissimi non meminit, inde illam in dubium revocare adlaborat tot verborum involucris, ut quo tandem collineat, ignores; (quod vitium, siue artem sæpe in docti hujus Campani Scriptoris volumineprehendi, & præsertim non semel ima summis haud respondere demiratus sum;) tum quia marmora, quæ Capacius noster, ut coloniam Puteolanam omnino sistat, regessit, & quæ hac in re maximi momenti sunt, tacitus præterivit; fidem igitur huic erudito viro sanctiorem desideramus. Atque hæc de Tullii verbis, quæ, veluti magnum ac difficillimum *nodum*, Neapolitanis solvenda objectaverat Peregrinius.

x. Non obliviscar Statii nostratis locum, qui vel ipsum Mazochium fugit, vel tantus vir noverat responsum prompte futurum, licet per speciem ἀπονομίᾳ Neapolitanorum longe adversari videatur; etenim poeta canit Silv. 4. car. 3. v. 20.

*Ergo quod Ausoniae pater augustissimus urbis
Jus tibi tergeminae dederat lætabile prolis,
Omen erat, &c.*

Quisque igitur objiceret imperatorum Rom. legibus, & juri subiectos Neapolitanos, a quibus famosum jus trium liberorum expetierant. Verum reponendum est, illud Menecratem obtinuisse, non ut Neapoli frueretur, sed in vicinis urbibus, quæ Romanorum coloniæ evaserant, uti Nola, Herculaneum, Puteoli, &c. vel si Romam proficisceretur; imo videtur ipse Menecrates, ejusque pater fortasse ex Romana origine Romæ diu vixisse, & supremos honoris gradus inibi occupasse, cum canat noster Statius v. 57.

*His (ternis liberis) placidos genitor mores, longumque nitorem
Monstrat avus, pulchræ studium virtutis uterque,
Quippe & opes, & origo sinunt, hanc lampade prima
Patritias intrare fores hos pube sub ipsa,
(Si modo prona bonis invicti Cæsaris adsint
Numina,) Romulei limen pulsare senatus.*

Vides jam quantam partem cum Romanis habuerant, & ab Domitiano quantum gratiæ inierant nostrates Menecrates, ejusque pater, ut hocce trium liberorum jus adipiscerentur; nec non ut hi tres filii Statius v. 55. Romæ laboranti divitiis avitis, & eloquentia opem ferant, & adulti Romam mittantur a patre apprecatur:

*Sint qui fessam ævo, crebrisque laboribus urbem
Voce, opibusque juvent, viridique in nomine servant.*

Hinc luculenter patet Neapolitanos legibus Romanis minime obnoxios, nec Statium illorum libertati officere, præsertim cum jam ad uxorem Silv. 3. carm. 5. v. 88. de Neapolitanis cecinerat *Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum*. Neque credas nos indigere exemplis Neapolitanorum adolescentum, qui licet nativi oris Græcanici Latiarem sermonem didicerint, ut subacti Romam ad causas orandas deinde proficiscerentur: cuius notum est Gellii cap. 15. lib. 9. in quo nostras adolescens describitur Latine eloquentissimus, dum *mira celeritate involucra sensuum, verborum volumina, vocumque turbas* effuderit coram Juliano Rom. rhetore ἀλζουεῖς pleno, Gellio ipso, aliisque ex comitatu, qui per feriarum tempus æstivarum decedentes ex Urbis æstu Neapolim concesserant. Interea advertas Domitiani avo adeo ἑλληνας fuisse cives meos, ut nisi sub Latinis magistris Romanam linguam addicerent, & sæpius palam facto periculo in ea se cultissimos probarent, principis illius urbis forum minime adiissent.

Neque subterfugiam alia Statii verba, licet nemo ex tot viris, ne Mazochium quidem excipias, qui Romanos evasisse Neapolitanos edixere, advertere faterantur; inquit siquidem Silv. lib. 5. carm. 3. v. 116. de patris sui pueritia:

Non

*Non tibi deformes obscuri sanguinis ortus,
Non sine luce genus . . .*

. . . Etenim te divite ritu

*Ponere purpureos infantia adegit amictus
Stirpis honore datos, & nobile pectoris aurum.*

Hinc quis opponeret, si pueri Neapolitani & prætextam, & auream bullam ferrent, certum sane esse Romanos induisse mores, Græcanicos prorsus oblitos; verum quæ sequuntur in hoc patris epicedio v. 126. omnem nodum solvunt, nam Statius parentem pueritiam inter Lucanos Romanorum jam coloniam factos egisse canit:

*Te de gente suum Latiis adscita colonis
Graja refert Selle: Grajus qua puppe magister
Excidit, & mediis miser evigilavit in undis.*

Sella igitur erat prope *Palinuri* promontorium, & Strabo jure adseruit Lucanos in barbariem, idest in mores Romanos descivisse lib. 6. pag. 389. vide quæ in geographi verba superne pag. 449. adnotata sunt. Contra vero Statium ipsum puellum Græce indutum dicas, utpote Neapolitanum. Porro a Cic. pro Rabir. c. 10. didici, quo pacto, sive quo luxu vestibus uterentur Neapolitani adolescentes, ac reliqui cives, mitellis scil. chlamyde, sive pallio, ac crepidis: *Deliciarum causa, & voluptatis non modo cives Romanos, sed & nobiles adolescentes, & quosdam etiam senatores summo loco natos, non in hortis, aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe videmus: chlamydatum illum Lucium Sullam imperatorem: L. vero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque devicit, non solum cum chlamyde, sed etiam cum crepidis in capitolio statuam videtis.* Idipsum de Tiberio scripsit Sueton. cap. 13. dum per Græciæ insulas versabatur: *Redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas, atque in tali statu biennio fere permansit.* De Romanis Græcanicos amictus indutis etiam conqueritur Cornelius Tacitus Annal. lib. 14. c. 21.

Sed ad Græcos historicos adeamus: Dio Cassius pag. 944. edit. Reimari hæc de Claudio: *Ἐπεὶ ἐν γὰρ τῇ Νεαπόλει, καὶ παντοῦ πασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. τὰ τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς, καὶ αὐτὸς, καὶ οἱ σύνοντες οἱ διητάτο, (an potius διητῶντο;) καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον, καὶ κρηπίδας, ἐν δὲ γυμνικῇ ἀγῶνι πορφύρεα, καὶ σέφανον χρυσὸν ἐλάμβανε.* quæ ita vertit summus Reimarus: *Neapoli sane omnino tanquam privatus egit: nam & in aliis rebus, cum ipse, tum qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, & in musicis ipse spectaculis pallium, & soleas, gymnico certamine purpuream vestem, & auream coronam sumpsit.* Abstergeas labeculam, quam initio vides in vocola ἐπεὶ, ac vertas in ἐπὶ γὰρ τῇ Νεαπόλει, abrafo τῷ ἐν, quod librarii injecerunt; nam sententia respuit omnino ἐπεὶ, quoniam, cum ἀμέσως sequatur ἰσοδύναμος particula γὰρ. & adverte Reimarum in interpretamento illud ἐπεὶ silentio pressisse. Quid si παντοῦ πασιν ἰδιωτικῶς ἔζη ver-

tas,

tas, *viuebat secundum omnigenam Neapolitanorum rationem?* quis etenim dicat aliquem omnino privatum degere in urbe, qui & purpuram vestiatur, & coronam auream gestet? rem oboluisse Reimarum haud negem, quare, ut sententiæ consulere, neque sibi non constaret Cassius, insarfit adverbium *tanquam*, ac reddidit, *tanquam privatus*, quod Græce non exstat. Idiplum Græcum indumentum deperiisse Commodum in Rom. theatro narrat Dio pag. 1218. Εἰσιὼν δὲ (εἰς θέατρον) ὁλοπόρφυρον χρυσῷ κατὰ-πασον, χλαμύδα τε ὁμοίαν, τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, λαμβάνων, καὶ στέφανον ἐκ πε λίθων Ἰνδικῶν, καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον, κ. τ. λ. Hinc etiam addere quis posset Neapolitanos sæpe etiam *corollis* ornatos, & hilaritatis plenos incessisse, eoque ornamenti genere ad Pompejum graviter ægotantem adiisse constat ex Cic. Tusc. l. 1. cap. 35. quem morem Romanorum severitas *ineptum & Græculum negotium* compellavit: eam valetudinem Neapoli a Pompejo contractam meminit etiam Juvenalis Sat. 10. v. 283. sed doctissimi interpretes hujus satyrici locum Ciceronis non recitarunt. Hinc jure colligas Statii patrem, quoniam prætextam, aureamque bullam puelulus ingenuus gestabat, in Romana colonia victitasse, nam Græcorum adolescentum indumenta plus festivitatis ac hilaritatis præferebant. Vides interea ex superno Dionis loco, quam ingenue & native Græcos mores ac instituta Neapoli viguerint ipsa Claudii Aug. tempestate; quæ deinceps multis sæculis volventibus eodem contento animorum studio perdurasse in seq. hujus cap. parte ostendam, præsertim ex Philostrato: quare non sine animi tadio & angore legimus in Mazochio, cujus auctoritas vehemens esset apud externos, qui nostra parum callent: *Itaque vere hoc mihi videor esse dicturus Strabonem ipsum, si quidem plusculum advixisset, Neapolim etiam inter illas urbes fuisse numeraturum, quas ἐκβεβαρβαρώσθαι, evasisse barbaras, h. e. ad Romana instituta & linguam transivisse conquerebatur; præsertim cum jam, ipso vivo, ac vidente, dilabi Græca Neapolitanor. instituta cæperint.* Quoniam autem plurimum sermonis de Statio tritum a me est, ne quis etiam objicere audeat Neapolim fuisse municipium, propterea quod in epist. apposita lib. 4. Silvar. circa fin. Menecratem poeta hic vocat municipem suum: *Juncta est ecloga ad municipem meum Julium Menecratem splendidum juvenem, & Pollii mei generum, cui gratulor, quod Neapolim nostram numero liberorum honestaverit:* etenim in Papinio municeps peræque est, ac civis, *indigena, eadem urbe natus*; exempla præsto mihi sunt ab Juvenal. sat. 3. v. 33. ubi Nilenses pisces, *siluros*, dicit Crispini *municipes*: & sat. 14. v. 270. *lagenas advectas de littore Cretæ* appellat *Jovis municipes*: & ut magis rem. firmem v. 24. sat. 4. *papyrus* Ægyptiam vocat *patriam*, quæ vox perinde est ac *municeps*. Nil igitur cives mei a Statio metuant contra Græcanicam διαγωγὴν, si Menecratem *municipem* salutaverit.

Demum, quoniam de odii plena voce *municipes* sermo est, ne te turbet Cic. ad Att. lib. 10. ep. 13. quam quidam de libertate Neap. aventes

tes malemereri objiciunt: *Tu Antonii Leones pertimescas cave: attende* πρᾶξιν πολιτικῶν· *evocat litteris e municipiis denos: & IIII. viri vene-* *runt in villam ejus mane: (Manutius, distinguit emendatque, decurio-* *nes, & IIII. viros: venerunt in villam ejus mane:) primum dormiit* *ad h. III. deinde, cum esset nuntiatum venisse Neapolitanos, & Cuma-* *nos, (his enim est Cæsar iratus,) postridie redire jussit: lavari se vel-* *le, & περὶ κοιλολυσιῶν γίνεσθαι· hoc heri effecit; hodie autem in Æna-* *riam transire constituit.* Antequam nodum expediam, notum est Antonii *currum leones traxisse, hinc μεταφορικῶς Cicero dicit Antonium minime* *esse Cæsari amicum, nec pertimescendum.* Verba, *his est Cæsar iratus,* *non ad Neapolitanos referenda, quod ægrotantem inviserant Pompejum* *Tusc. i. cap. 35. uti vult Manutius cum reliquo interpretum choro; non* *enim vero optimus dictator in Neapolitanos ob urbanitatis officium excan-* *duisset; sed vocula his afficit proximos Cumanos, queis jure iratum Cæ-* *sarem dicas, quippe qui ingentem ejus classem pessumdederunt, uti narrat* *Dio pag. 562. edit. Reimari: Κἂν τῷ ναυμαχίᾳ πρὸς Κύμη τῷ τε Μενεκρά-* *τῳ, καὶ τῷ Καλπίσι Σαβίῳ γίνεται· καὶ ἐν αὐτῇ νῆες μὲν πλείους τῷ Καίσα-* *ρος, ἅτε πρὸς θαλασσοεργὰς ἀντιπαθισαμένοι, ἀπόλωντο, eodem tempore na-* *vale prælium apud Cumas inter Menecratem, & Calvisium Sabinum* *commissum est: in eo etsi a parte Cæsaris naves plures amissæ fuerant,* *quod ei cum hominibus mare semper exercentibus res esset, &c. quisque* *mirabitur Manutium invidendæ lectionis virum, & tot doctissimos inter-* *pretes probona hujus epistolæ luce hunc Cassii locum non vidisse: & no-* *stra refert veteres cives meos Cæsari non fuisse invisos. His perpen-* *sis, hanc exputo esse Tullii sententiam, Antonium nimirum e municipiis primores* *accivisse, exceptis Neapolitanis utpote libertate utentibus, & Cumanis* *ipsi Cæsari palam infensis, qui sponte, & obsequentis animi significa-* *tione hunc triumvirum adierunt: qui cum id rescivisset, eos abire κατὰ* *πρᾶξιν πολιτικῶν jussit, ne scilicet cum Cumanis Cæsaris hostibus consi-* *lia concoquere in vulgus jactaretur; quare, ut omnem ejus rei suspicionem* *amoliretur, postero die non expectato, ut conventum erat, in Ænariam* *secessit. Si autem haud sponte, sed acciti Antonium adiissent Neapolita-* *ni, & Cumani, quid Tullii intererat a reliquis municipibus, qui aderant,* *hos binos populos secernere, & Atticum commonefacere? In more habu-* *isse veteres cives meos ob ingentem Græcanicam comitatem magnos vi-* *ros urbis suæ hospites officii ergo statim adiisse notum est, ut cum Pompe-* *jo factum legere est in Tullii Tuscul. i. c. 35. ubi Cicero tantum abest, ut* *municipes illos vocet, ut potius aperte liberos, & Græca institutione vi-* *ditantes irridens saluet; præterquamquod, uti superne multis præstitum* *est, hic orator, ceterique Scriptores rempub. Neapolitanam unam ἑλληνικὴν* *διαγωγὴν tenuisse, neque unquam Romanam civilitatem acceptasse suis* *libris illeverant. Ceterum reor non parum lucis antehac σκοτινωτάτῃ Cic.* *epistolæ Dione auspice allatum esse, qui orator Neapolitanos ab sibi in-* *fensissimis*

fenfiffimo *municipum* nomine liberavit potius, quam vocitavit. Sed age reliqua cl. Mazochii argumenta responsis perstringamus.

P A R S   Q U A R T A.

Frustraneum ostenditur Neapolitanos paucis post Tiberium Aug. annis ab Græcanica institutione, & eloquio defecisse; atque argumentis eruditissimi viri, prolatis undique monumentis etiam nuper repertis, resistitur.

I. **M**AZUCHII argumenta stricte proferuntur. Neapolitanos lapides unos esse γυναικείους, qui Græce scalpiti sunt, Latinos omnes spurios patefit. Græca epigraphæ paucis ab hinc annis effossæ enumerantur; ne priva quidem Latiaris eruta. II. Statium, quanquam Latine poemata scripserit, Græcanice institutum esse ostenditur: sua poemata Romæ recitavit, hinc ab Domitiano Albano rusculo donatus, terque coronatus. III. Statii pater pueros Homerice instituebat: quo Græca discerent, ad hunc senem audiendum plurimas gentes accurrisse constat; ejusdem multiplex præconium: optatque filius, ut uni Græci vates patris exsequias comitentur. IV. Templum Castorum Neapoli minime sub Tiberio erectum: neque hunc Augustum nomen gentis Juliæ amasse ratum apud omnes est, contra ac bis illevis Mazochius, ac Tillemontius. V. Græce litterata saxa paucis abhinc annis inventa singillatim proferruntur, & presse illustrantur: anaglyptum Athenodora puellæ singulare, cui multa lux a Polluce: Homericum anaglyptum elegantissimum, Græcis Decorum, & hercum nominibus etiam insigne quid exhibeat, certo divinatur. VI. Bina dislicha mellitissima, & leporis Attici plena: & marmor Christianum. VII. Quaterni etiam lapides nuper effossi, quorum bini, licet fragmenta, Neapolitanis honestissimi. VIII. Etiam Capræ insula Neapolitanis subiecta ἑλληνικῇ institutione floruit: hoc νοσίδιον plurimum commendatur, & quædam Dionis verba luculentius præ Reimaro illustrantur: hujus insulæ Græcum nomen expenditur. IX. Capreis inventum elegantis referunt epigramma exponitur, quæ mutila erant, adjectis. X. Id marmor brevi admodum commentario illustratur. Quid προκοπή, & quis iste δεσποτεῖον de Ἀπραισιόδω, parva insula; hac in re D'Orvillio resistitur: ex Statio ostenditur fuisse Taurobulas. XI. De Masgaba quodam adolescente ab Augusto dilecto; cur hujus nomen in Κτισίν mutatum sit: Masgaba ab מַסְגָּבָה: & Κτισίν vox a Thracibus adducta, ac honesta satis: Suctonio medela: Casaubono aqua hæsit in hac πίσσα, & interpretes nihil viderunt. Matthæi Ægyptii hujus epigr. interpretamentum apponitur. XII. Momenta, quæ me ad hæc longiuscula de Caprearum insula adnotanda impulere: Com. Firmiani laudes. Demum etymon hujus πολυθρική insulæ ἀμείσως ab Phœnicio כפרים, quod apprime cum Strabonis verbis conspirat.

I. **P**atriæ olim Græcanicæ decus me cogit, ut ad hanc etiam partem aggrediar, scilicet frustra esse Neapolitanos post Strabonis ævum Romanam linguam dedidicisse, ac barbariem induisse: pro qua sane sententia tuenda cum unus Mazochius surrexerit, neque socium enumeres, vereor, ne ob rei novitatem causa labet ac concidat. Hujus cap. quartæ partis argumentum lubenter te lecturum scias, cum multiplex rerum varietas, & nostræ olim

lim Græcanicæ urbis, & Caprearum insulæ elegantiarum illecebræ; nec non nostratis Statii quædam præclara institutio, præter bene multas recens natas Græcas epigraphes, te allicient. Porro, ut brevis sim, vestigiis præclarissimi viri inhærens, pauca quædam argumentis ab eo prolatis reponam, cum non tanti ponderis sint, atque non ex animi mentis sententia ea corrogasse virum fat Græce doctum autumem. Ait igitur pag. 101. *Paucos admodum, ac disiectos hinc inde Græcos titulos in urbe nostra inveniri, qui primi sunt, aut saltem secundi Christiani sæculi sætus; inde sensim sine sensu descivisse ab Hellenismo Neapolitanos cives; contra vero innumerabiles Latinas tum sepulcrales, tum omnium generum inscriptiones reperiri, ac novas effodi; optassem, ut vir clarissimus nostræ Neapolitanorum famæ paullo honestius consuluisse; non enim in hac urbe disiecta hinc inde Græce litterata saxa visuntur, sed sano consilio ubique ædium affixa, uti Capuæ, & Romæ, in ceterisque boni nominis urbibus. In caussa extinctæ Græcitatæ fuisse adstruit Romanos optimates, & cujuscumque fortunæ homines Latiares deliciis urbis Græcanicæ captos Neapolim animi ergo digressos. Testem demum vocat Statium civem Neapolitanum Latina solummodo poemata pangentem.* Hæc sunt doctissimi viri argumenta §. 1. a me summa fide collecta.

Cui summo viro quisque sine longioris sermonis ope reponet, certum esse Neapoli *millenos*, non *paucos* lapides Græce litteratos proflare, quos ædibus affixos ad decus patriæ cernimus; præter innumerabiles, quos, ut nostrates Scriptores, qui omnium manibus teruntur, Capacium præsertim, ac Lafenam taceam, collegit Sponius, & Vandalius omnes gymnasticos, & Reinesius, cujus syntagma volupe est exornatum sexcentis Græcis Neapolitanis epigraphis replicare, ne ad majores harum gazarum thesauros provocem; quos certo nostrates esse nemo adhuc inficiatus est, cum vel fratriarum nomina in iis legas, vel Neapolitanos ludos, vel magistratus: ita ut si quis ex Græce doctis omnes simul colligeret, quod exteri ardentè avent & expostulant, grande satis volumen conflaretur.

Atque ipse testis *αὐτόπτης* ab fossoribus bene multas epigraphes extractas, Græce sculptas universas vidi paucorum annorum spatio, ita ut fere vicens jam enumerem; binæ quidem servantur in ædibus Sacerdotum *Cruciferorum* nomine in Furcellensi regione: basis etiam inventa a me est in S. Mariæ Rotundæ: & quædam marmorea tabula in ædibus familiæ Amendolæ prope S. Petri in vinculis; præterea oblatus est elegans cippus in ædibus Carbonellorum in Nilensi regione: non obliviscar marmor Christianum nuper repertum in *Catacumbis* extra S. Januarii portam: neque *θανάσιμον* saxum erutum prope S. Severini templum; nactus sum lapidem in ædibus Dynastæ Fossæ cæcæ juxta cœnobium Virginum S. Claræ, qui, utpote fragmentum, minime a me curatus est; neque fileam de tabella marmorea sepulcrali cum brevi titulo, & de alio fragmento, quæ ambo nuper sibi comparavit Ludovicus Petronius unus ex XXII. viris juridi-

cundo antiquitatis amantissimus, litteris, & prisca origine nobilissimus: de anaglypto cum Græcis nominibus, quod servat Nicolaus de Bonis: ac de tabella depicta, & Græce litterata Herculanei a Rege reperta, quam Neapolitani artificis opus fuisse bonis rationibus pag. 390. præstiti. Ad das marmor, in quo distichon sculptum est, ac Regi domino nostro oblatum, & alium silicem anaglypto, & limatissimis binis versibus elegantem penes Carminum Ventapanium, qui heri, aut nudius tertius prodiit: nec non partem longissimi gymnastici tituli paucis abhinc diebus apud S. Joannis majoris effossam. Demum politissimum ac longiusculum epigramma metricè scriptum Capreis inventum, quæ insula, utpote Neapolitanis subiecta, Græci oris erat. Qui Græci silices cum nuperrimi sint, & nostra hac ætate in lucem tracti, usque ad stuporem demiratus sum promptam Mazochii facilitatem edicentis pag. 101. *Latinas inscriptiones omnium generum* (Neapoli) *novas quotidie effodi*. Ex hac ditissima marmorum gaza quædam mox apponam, quædam, quando de Fratriis seq. cap. sermo instituetur; pleraque autem incidi ad autographi fidem minime posthabui, ut ætas dignosceretur; utinam majores nostri parili studio tantas divitias conquisivissent, ac servassent, & ingenitam elegantiam characterum, vel deformitatem ad nos transmississent; verum tutorum iniquitate nepotum luxui potius, quam litteratorum expectationi, atque utilitati consulitur. Mihi que gratiæ plurimum exoptulo tum ab civibus, tum ab exteris, qui hunc thesaurum comparavi, atque cum re litteratorum publica communico, tanto grandioris pretii, quanto majoris sunt id genus opes Græcicæ præ Latiaribus.

Contra vero quanquam sim silicum litteratorum explorator acerrimus, atque ubicumque effossiones fieri audio, adversus structores barbaros accurram, fors Latinos nunquam obtulit; si unum illud excipias grande fragmentum a me plus parte dimidia suppletum, ab amicis commentariolis exornatum, quanti ducendis, videant ceteri, mihi sat est saxum vitæ reddidisse, idque erat ἀρχόλημα in quo præter cetera ad urbis nostræ æternum decus, quæ antehac ignota erant, legimus, *Valentinianum, ac Theodosium AA. Neapolitanam civitatem ad omnes terra marique incurfiones expositam, & nulla securitate gaudentem ingenti cura, ac sumptu muris, turribusque munivisse*; quam Cæsaream epigraphen ideo Latine conceptam reor in adhuc Græca urbe, ut majestati Valentiniani occidentis imp. consulerent Neapolitani, sicuti sub Tito factum vidimus; nisi dicas marmor erectum ab ipso Valentiniano ob murorum beneficium per curatores suos, quare Latinam omnem intuemur. Quæ etiam saxa in Helenæ Constantini matris, ac hujus Aug. decus a quibusdam nostratibus Scriptoribus referuntur, suspectissima traducere videtur Assemanius in laboriosissimo opere de reb. Neap. & Sic. to. 3. pag. 308. quare licet Latina, nemo mihi objiceret: præsertim cum legam epigraphen Constantini exstitisse in arcu prope templum S. Spiritus ad viam Toletanam: at scias hujus Augu-
sti

si avo eam urbis partem solummodo arboribus confitam, nec ullis ædificiis insignem. Ceterum ne credas *πράδοξον*, si adfuerem, ex quotquot Latialibus faxis, quæ Neapoli visuntur, nullum sane esse, quod certo iures Neapolitanum, & aliundevis huc translatum adstrui non posse; nam omnia *ἀνύχθονι*, & patria aliqua nota carent; præsertim cum ipse Mazochius idipsum fateatur pag. 238. col. 2. *Qui visuntur Neapoli, titulos plurimos Puteolis, Bajis, Baulis, Miseno, Cumis, Capua, aut undeliber allatos fuisse.* Porro ipse paucis annis ante non infimi æris pretio a nostrate marmorum sectore emi cippum Latine exaratum, Capuæ erectum, demum Neapolitano marmorum opifici venditum, quem Regis nostri Aug. maxime intererat servari, cui statim obtuli, quippe Herculanensis est, & factas ibi sub Severo imp. effossiones meminit, quem in fine hujus operis paucis illustrandum spondeo, si tempus & otium siverint.

II. Præterea defecisse Neapoli Hellenismum a me nunquam impetret Mazochius, eo quod huc Romani bene multi confluxerant ob delicias; etenim, si Neapolitani Latinos mores induissent, sermonemque Romanum etiam didicissent, nequaquam Roma Neapolim se illi recepissent, cum hæc eadem in Urbeterrarum orbis principe longe melius ac elegantius reperissent; verum Strabo pag. 378. to. 1. clare præstat Romanos huc adventasse, quo Græcanicis institutis, Atticaque vivendi ratione fruerentur, perditæ τὴν διαγωγὴν Ἑλληνικὴν amantes; delicias autem, & amœnitatem loci minime commemorat. Me piget præterea Mazochium satis infirme contra nostratem Hellenismum objectasse Statii Neapolitani Latinitatem, cum longe ante me noverat vir magnus fere semper Romæ vixisse Domitiano Aug. carissimum, cui bina sua poemata etiam sacrauit; quin ab eodem principe agro Albano se donatum canit Silv. 3. 1. v. 61. ubi ætates terebat:

*Ast ego Dardaniæ quamvis sub collibus Albæ
Rus proprium, magnique Ducis mihi munere currens
Unda domi curas mulcere, æstusque levare
Sufficerent, &c.*

Hinc modo patet, quare in patris epiced. 5. 1. v. 227. inquit:

*. . . . . Qualem te Dardanus Albæ
Vix cepisset ager, si per me fecta tulisses
Cæsarea donata manu.*

Ex quibus verbis nosco etiam in Albano rusculo sæpe rusticatum esse, & Romæ poemata cecinisse, ut ex aliis ejusdem carminum locis idipsum constat. An victus fuerit Statius noster, dum Thebaida inter Romanos recitaret, vide Casaubonum in Sueton. in extremis paginis; quod negatur, præsertim cum uxori dicat ter se auream coronam retulisse ab Domitiano Silv. 3. 5. v. 28.

*. . . . Ter me nitidas Albana ferentem
Dona comas, sanctoque indutus Cæsaris auro,
Visceribus complexa tuis.*

In quinto hoc carm. vides etiam Claudiam uxorem Romæ degentem, & rogatam multis verbis, ut tandem Campaniam, & imprimis Neapolim repeteret. Adde Papinium nostrum in Albano victorias Domitiani Augusti de Germanis, & Dacibus in quinquennali agone cecinisse, & corona aurea ab hoc principe donatum; imo ejusdem mensæ assedisse habes Silv. 4. car. 2. vers. 62.

*Sæpe coronatis iteres quinquennia lustris,
Qua mihi felices epulas, mensæque dedisti
Sacra tuæ: talis longo post tempore venit
Lux mihi, Trojanæ qualis sub collibus Albæ,
Cum modo Germanas acies, modo Dacia sonantem
Prælia, Palladio tua me manus induit auro.*

Nil mirum igitur, si Statius poemata Latine panxerit in Urbe Latii principe, locisque confinibus. Mirari potius debuisset Mazochius, Neapoli urbe jam Latini oris, uti vult vir doctissimus, unas Græcas innumerabiles epigraphes reperiri, imo & Romanos ipsos, si Neapoli ad plures ivissent consanguinei, his Græce lapides *θωαχτιμυς* exsculpsisse, nunquam Latiæ, cujus rei exemplo erunt bina epigrammata, quæ mox adscribam. Ut autem, quæ dixi, luculentius percipias, constat Domitianum, (quod non viderunt Statii interpretes,) Albanam secessionem perditæ amasse, inibique omne genus ludos celebrasse, & poetarum etiam certaminibus interfuisse, Suet. cap. 4. *Celebrabat in Albano quotannis quinquatria Minervæ, cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, ederetque eximias venationes, & scænicos ludos, superque oratorum, & poetarum certamina, quos inter certo Statium adnumeret.* Et c. 19. *Centenas varii generis feras sæpe in Albano secessu conficientem spectare plerique,* &c. Suetonio succinit Dio Cassius edit. Reimari pag. 1100. *Ἀγῶνας καὶ ποιητῶν, καὶ λογογράφων, μονομάχων τε καὶ ἑτέρων, ὡς εἰπεῖν, ἐν τῷ Ἀλβανῷ ἐποίει.* & p. 1113. *Ἵπαπύοντα αὐτὸν ἐς τὸ Ἀλβανὸν ἐπὶ τὰ νεανισκεύματα ὠνμασμένα καλέσας λέοντα ἀποκτεῖναι μέγαν ἠνάγκατε.* Ex quibus verbis aperte vides, cur canat Statius se Albani plures coronas ab Domitiano accepisse.

Verum fuisse poetam nostrum etiam Græce doctissimum propalam est in epicedio in patrem, ubi ab vers. 148. ad 159. festivam Græcorum poetarum vim enumerat, stilumque, & eorum argumenta docte perstringit, quos porro curate lectitasse oportuit; præsertim cum patrem ipse canat vers. 107. Atheniensibus, Cyrenensibus, (Alexandrina schola scil.) ac Spartanis Græce doctiorem, imo parem Homero faciat v. 159. fieri ergo haud potuit, ut filius Latine dumtaxat institutus sit. Et quo pacto noster Statius in longissima Thebaide, & brevi Achilleide tot fabellas in Romana carmina transfundere quiverit ab unis Græcis veteribus Scriptoribus exaratas, nisi Grajum sermonem penitus calluisset, imo & ingenuus ei fuisset?

Adver-

III. Advertas averem Statii patrem ab Homero vatum principe Neapolitanos pueros instituere occœpisse, v. 146.

*Hinc tibi vota patrum credi, generosæque pubes
Te monitore regi, mores, & facta priorum
Discere; quis casus Trojæ, quam tardus Ulysses:
Quantus equos, pugnasque virum decurrere versu
Mæonides.*

Nam sæpe a me dictum est multis fulto testibus præ reliquis urbibus Neapoli Homerum excultum, ita ut cives mei *Homerici* salutarentur. Præterea adeo Græce subactum parentem suum alloquitur, ut hexametrorum mensura poemata tam facili arte compingeret, ut solutæ orationis libertatem, ac candorem æquaret, v. 159. miror hos versus doctos interpretes vehementer torfisse:

*. . . Tu par assuetus Homero
Ferre jugum, senosque pedes æquare solutis
Versibus, & nunquam passu brevior relinqui.*

Hinc ad illum, appositissime prosequitur Statius, veluti ad Sibylam, atque oraculi instar Lucanos, Daunos, & omnes Campaniæ nostræ gentes, quas singulatim eleganti poesi enumerat ab v. 161. ad 176. quo Græce instituerentur, accurrisse: quæ Campaniæ loca me piget, quotquot doctos commentarios in ea intexuerunt, misere vexasse; si id nunc agerem, clare eadem distinguerem: sed rogaris, ut a me Puteolanam chorographiam brevi expectes. Demum tantum Græci sermonis adsequi studuerat Statii pater, licet adolescens, ut filius canat, v. 134. digito monstratum fuisse, tanquam exemplar ceteris puellis:

*Protinus ad patrii raperis certamina lustri
Vix implenda viris, laudum festinus, & audax
Ingenii: stupuit primæva ad carmina plebes
Eubœa (Neapolitana,) & natis te monstravere parentes, &c.*

Adde ad id fastigii Græcanicam patris sui eloquentiam advenisse, ut filius adstruat, v. 109. si Neapolis neque originationis fama, neque institutis, atque ore Domitiani Aug. tempore Græca floreret undique, uno patris eloquio omnino Grajam se probare, quæ omnium maxima laus est:

*Si tu stirpe vetus, fama que obscura jaceres
Nil gentile tenens, illo te cive probares
Grajam, atque Euboico majorum sanguine duci.*

Demum cupit, ut ad Elysios parentem comitentur uni vates Græci oris, atque posthabet quamcunque Latinorum poetarum clientelam eo in funere celebrando, utpote ignobilem, & peregrinam, ac in urbe Græca barbaram, v. 284.

*Ite pii manes, Grajumque examina vatum,
Illustremque animam Lerbæis spargite sertis, &c.*

Ex his omnibus quisque infert, (nam ideo isthæc longiuscule intexui,) Nea-

Neapoli, Domitiano viſitante, Græci ſermonis vivacem gratiam vigiſſe, nec jam cœpiſſe ἐκβεβαρβερῶσθαι ab Tiberii ævo, ut enixe, & argute oſtendere conatus eſt Mazochius; & mecum miraberis virum Græce ſcientiſſimum tam acre bellum Neapolitano Helleniſmo indixiſſe. Haud tamen denegem hunc ſenem etiam Latina calluiſſe, in quibus præter gentilem linguam filium conformaſſe conſtat, nam Thebaida, & Achilleida, ipſo magiſtro, conſinxit, v. 233.

*Invida Tarpeji caneret te noſtra magiſtro
Thebais, urgebant priſcorum exordia vatum,
Tu cantus ſtimulare meos, tu pandere facta
Heroum, bellicue modos, poſitusque locorum
Monſtrabas: labat incerto mihi limite curſus
Te ſine, & orbatæ caligant vela carinæ.*

Neque dubitem, quin procerum Romanorum filios frequentiſſimos Neapolim celebrantes res eorum veteres tum Græce, tum Latine docuerit, quas culto carmine Papinius noſter enumerat ab v. 176. uſque 194. quos utpote longiores tutemet legas, horum initium eſt:

*Mox & Romuleam ſtirpem, procereſque futuros
Inſtruis, &c.*

Hinc Neapolitanæ reip. jucundiſſime gratulor, quæ tot ſimul gentes ſinu ſuo complecteretur, atque ingenuis artibus informaret, moreſque emolli-
ret, Lucanos, Daunios, Campanos, & Romanos ipſos. Utinam ſicuti filii poemata bona alite ſervata ſunt, ita etiam bene multa Græcanica patris volumina minime intercidiffent! ſaltem eorum pars exigua, veluti ruta & caſa ex avita & diſſiſſima hereditate ad nos perveniſſet! quot præclara decora urbis noſtræ otioſæ, & bonarum artium plenæ ad æternam famam reliqua fuiſſent? Vellem autem, ut mihi minime inſenſus vivas, eo quod pæne Iliada de Statii noſtratis, ejuſque parentis Helleniſmo produxerim, Mazochium magni nominis virum potius incuſes, qui eo me deduxit, atque hunc civem ρωμαῖς dumtaxat ſonantem voluit; mea autem intererat συμπολίτῃς partes tutari, ac famam; ceterum facillime paternæ urbis decora ſcribentem ad quid prolixius abripiunt: verum quæ de hoc poeta diſta ſunt hic, & paullo ſuperne pag. 457. &c. Neapolitanis honeſtati futura ſunt, utpote antehac minime animadverſa. Utinam mihi otium ſuppeteret, quot ornamenta, & quam elegans vivendi genus Græcanicæ hilaritatis, ac comitatis ab Silvarum libris in lucem traherem! Et quis tot doctiſſimis civibus meis cito non ſuccenſeat, quorum nemo hunc vatem αὐτόχθονα quaſitis undevis commentariis macſtarit: qui dant grande patientiæ, ne dicam, inertia documentum, dum ſerunt alienigenas, & tranſalpinos Bernartios, Gevartios, Crucejos, Barthios, Gronovios, Veenhufenios, &c. illum adnotationibus condecoraſſe, qui, utpote longe Campaniæ noſtræ nati, res noſtras, locorumque ſitus parum callentes omnia ſuſque deque perturbarunt, & ſere cuncta alieniſſime a Papinii mente inter-

interpretati sunt; sed facessant porro querelæ, etiam quando eas novimus
 εὐκαιροτάτης.

IV. Ceterum antequam ultra progrediar, advertendum duco sæpe a me laudatissimum virum, dum cives Neapolitanos Hellenismo spoliât, adserere elegantem illam epigraphen in Divi Paulli mirandi operis porticu olim insculptam, (quæ æterna architectonicæ jactura an. 1688. terræ motu concidit, & tandiu commendarat Palladius, tanquam optimum Corinthii operis exemplar, to.4.p.8. edit. Hajæ 1726.) sub Tiberio Aug. fuisse erectam, cum satis posterioris tempestatis esse potuerit: nulla enim omnino in ea Tiberii Aug. mentio inest, sed cujusdam Ti. Julii Tarsii, qui templum Castorum exstruxerat: inde vero legimus Pelagonem quendam Augusti libertum, ac procuratorem opus perfecisse; at quinam sit hic Augustus, nemo sane divinaverit; id tamen sciunt universi gentem Juliorum post Jul. Cæsarem ad Neronem usque perdurasse; adoptivam vero unius sæculi intercapedine, vide laboriosum sane opus Onomastici Romani Jo. Glandorpii p.481. & seqq. Et miror sane Mazochium, & nostrates Scriptores omnes edixisse sub Tiberio Aug. superbum hoc Dioscurorum templum Neapoli erectum, quod non dicit epigramma. Mentis meæ animum turbaverat Tillemontius, qui in Tiberio artic. 1. adstruit Tiberium nomen Juliæ gentis aliquando adamasse, provocatque ad quosdam Mediobarbi nummos; verum neque hic, neque Morellius ullum apposuerunt inter sexcentos Tiberianos, in quo Julii nomen cūsum legas; quare cum μνημονι-
 κόν hoc σφάλμα diligentissimi viri deprehendissent, qui Bruxellensem editionem accurarunt, illud ab præclarissimo opere expunxere, famæque Tillemontii consultum voluerunt; at Parisiensem, Venetamque scæde deturpat. Ecce tibi Mazochii verba, ut mihi præstes fidem, p. 101. *Fuit & illa olim (inscriptio) antiquior ad Divi Pauli, quæ in celebri epistyllo, quod me puero terræ motu concidit, a quodam TIBERII AVG. LIBERTO in vestibulo templi Castorum posita fuerat. Hæ quidem & aliæ paucae hinc inde disjectæ Græco sermone exaratae partim visuntur, partim patrum memoria exstabant, ferme omnes, ni fallor, primi, aut summum alterius Christiani sæculi. Nam mox sensim sine sensu ab Hellenismo descivere Neapolitani. Conquerendum mihi est hic iterato de Mazochio, qui id ipsum jam præmiserat in Camp. amphit. pag. 95. Neapoli in templo Castorum epigraphe de illo Tiberii liberti legebatur: Συντελέσας ἐν τῶν ἰδίων καθιέρωσεν, id est, sua pecunia perfectum consecravit. At titulus ipse non adnotat Tiberium Julium Tarsum alicujus Cæsaris fuisse libertum, neque iste, ut ait summus vir, perfecit, dedicavitque templum, sed quidam Pelago Aug. libertus. Et ipse nuper laudatus Glandorpius hunc Ti. Julium Tarsum Juliæ familiæ addicit in extrema pag.493. Apponam epigraphen, quæ elegantibus, ac grandibus characteribus scalptra erat, ac binis versibus distinguebatur, ut quæ dixi, tutemet legas:*

TIBERIOS · ΙΟΥΛΙΟΣ · ΤΑΡΣΟΣ · ΔΙΟΣΚΟΥΤΡΟΙΣ · ΚΑΙ
 ΘΗ · ΠΟΛΕΙ · ΤΟΝ · ΝΑΟΝ · ΚΑΙ · ΤΑ · ΕΝ · ΤΩΙ · ΝΑΩΙ
 ΠΕΛΑΓΩΝ · ΣΕΒΑΣΤΟΥ · ΑΠΕΛΕΤΘΕΡΟΣ · ΚΑΙ · ΕΠΙΤΡΟ
 ΠΟΣ · ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΣ · ΕΚ · ΤΩΝ · ΙΔΙΩΝ · ΚΑΘΙΕΡΩΣΕΝ

Verum non pauca in eandem ad æternum patriæ decus mihi adnotanda sunt, cum de Fratriis erit sermo; quæ ita veritas: *Ti. Julius Tarsus Dioscuris, & Parthenopæ templum, & quæ in templo sunt, Pelago Augusti libertus, & procurator perfecit sua pecunia, dedicavitque.*

v. Desponsæ jam fidei opus urget, ut ex multis, qui paucis ab hinc annis tituli, & quædam monumenta Græce litterata Neapoli reperta, atque eorum possellores producam, quos superne etiam recitavi pag. 462. si vero aliqua epigrammata hic non apposita vides, seq. cap. de Fratriis adscribam; ut magis ac magis constet unos Græcos hic effodi lapides, nunquam Latinos. Et sane Ludovicus Petronius ostendit mihi breve marmor cum non ineleganti anaglypto his verbis:

ΑΘΗΝΟΔΩΡΑ ΑΝΤ...

ΧΟΥ ΧΡΗΣΤΗ

ΧΑΙΡΕ

Quæ quidem in superna tabella marmorea sculpta sunt; legas vel Ἀντιόχου, vel potius Ἀντιμάχου. Puellulam dicas Athenodoram, quam vides in saxo erectam, gestantem dextra hydriam, atque hinc & inde parentes, ut moris est in his θανάσιμους sculpturis, cui ultimum vale dixere. Servat hoc saxum avito auro, quo ubertim floret, gens Petronia carius, utpote monumentum singulare; nam me docuit hic senator fidei integerrimæ se legisse in Polluce in innuptarum defunctorum sepulcris scalpi puellam vas aquæ ferentem; & sane hic onomasticographus lib.8. fragm.66. isthæc testatissima reliquit: Τῶν δὲ ἀγάμων λατροφόρος τῷ μνήματι ἐφίστατο κόρη ἀγχείον ἔχουσα ὑδροφόρον, ἢ ὑδρίαν, ἢ πρόχην, ἢ κρωσσόν, ἢ κάλπιν · τὴν δὲ ἐφιστάμενην εἰκόνα, εἶπε λατροφόρος εἶη, εἶπε ἄλλη τις, ἐπίσημα Ἰσῶος κέκληται, quæ non nimis incommode versa sunt: *innuptarum* (male *innuptorum*, ut vel puer videt) *monumento puella adstabat aquigera*, *vas habens aquarium*, *hydriam scilicet*, *gutturium*, *urnam*, *aut pelvim*: *insistentem autem* (tumulo) *imaginem, sive aquigera esset, sive alia quæpiam*, ἐπίσημα *Isæus vocavit*. Meminit hujus moris Petitus ad leg. Attic. p.496. nec non Wesselingius pag.597. qui duoviri doctissimi, si hoc Athenodoræ monumentum Neapoli repertum nossent, lubentes ad suorum voluminum ingens ornamentum recitassent, quos satis demiratus sum tam appositum Pollucis locum non vidisse, & gratiam plurimam habeo Petronio, qui de eo me commonefecit, a quo veteribus Græcis Scriptoribus multa lux accessit: utinam hic affabre exsculptum exemplar appo-

apponere quivissem; sed prohibuit acre operarum festinantium studium.

Aliud anaglyptum est apud Gasparum Torellium, in quo vides Proserpinæ raptum vivaci opere expressum, ternis nominibus elegans ΟΡΦΕΥΣ, ΕΥΡΥΔΙΚΗ, & ΕΡΜΗΣ, ex his vocibus prima βασροφι-δόν scalptra est. Porro omnium elaboratissimum dicas marmor, (quoniam sermo est de anaglyptis,) quo fruitur Nicolaus de Bonis, cui par ob uberrimam artem, ac pæne loquacem haud reperies; in parte læva intuentium adsidet Helena una cum Venere illam sinistra amice amplexante; & superne visitur Dea Pitho, quæ in altiore pila sedet, cuius caput calathò tegitur, sinistra turturem mulcet, dextra velum ab vultu amovet; & nunc primum hujus numinis symbola, & imaginem novimus, atque hoc uno quantivis æstimes marmor. Dextrorsum intueri est Paridem ense cinctum, chlamyde retrorsum rejecta, cetera nudum, mira artis ope scalpturn, sinistra in cælum erecta; ante hunc heroem stat nudus Cupido ingentibus alis, dextra latus suum premente, sinistra palma supra Paridis scapulam expansa, atque erecto vultu, utpote parvulus, Paridem juvenem attente contemplatur. Quod nostra nunc refert marmor est famæ plenum, hisce magnis nominibus insculptis ΠΙΘΩ pro Πειθώ, ΕΛΕΝΗ, ΑΦΡΟΔΥΤΗ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, quæ suis locis appositæ sunt. Quotquot doctissimi viri vivax saxum inviserunt, Helenæ raptum interpretati sunt, in eaque adhuc sententia perdurant, imo etiam fortasse typis mox evulgaturi. Verum qui vel picturæ, vel sculpturæ parum sapit, novit Neapolitanum artificem minime hujusmodi raptum expressisse, alias Alexandrum Helenam complexum ambulanti, ne dicam fugientem finxisset, uti & nuperi pictores id facinus coloribus illevere; & ipse veterrimæ gemmæ exemplar servo, in qua hoc habitu binos heroas sculptos intueor. Et opportune Regi D. N. fortunatissimo gratulor, qui non grandio-rem picturam reperit heroidis Spartanæ raptum præsentantem, ubi Paris omnibus armis indutus Helenam complexus veluti renitentem trahit: per aera duo Cupidines volitantes agitant maritales faces: imo in eodem Regio cimeliarchio binas e marmore statuas cernere est pedes fere quaternos cum dimidio altas, juvenem scilicet prorsus nudum sinistra adolescentulam elegantissime indutam amplexantem, & utrumque ambulantium more; & nisi morosus deneget, quin Paridem, & Helenam abeuntes scalptor expresserit: igitur, nisi si pictor, aut sculptor gregarius raptam Helenam sedentem, & Paridem raptorem longe stantem confingeret.

Verum ne te diutius detineam, si Ομήρου τιτλος es, statim noveris artificem Neapolitanum collocationem Helenæ, & Paridis, quam divinus vates ἐνεργετικῶς in Il. γ ab v. 421. usq. ad 446. cecinit, expressisse; enixe rogaris, ut hos versus perlegas; nam mire simul & poetam, & scalptorem vel in tenui quaque re conspirare deprehendes, si Deam Pithonem, sive Suadelam excipias, quam de suo adjecit statuarius. Hujus marmoris, & carminum Homeri æternum interpretamentum servo, quo de binas dumtaxat διατε-

βας, quoad specimen, in Spinelliana academia frequentissimis auditoribus paucis ab hinc annis recitare susceperam, nunc inter schedas, & blattas jacet. Utinam Rex munificentissimus Homericum hoc cimelion, & margaritis contra optabilius sibi acquirat, timendum mihi est, ne brevi ad Anglos transvertetur. Tanti pretii taxum Neapolitanorum opificium esse nullus inficiabitur, cum Homericum sit, & jam pag.362.&c. multis præstiterim unos cives meos olim tanti vatis studio arsisse, salutatosque Homericos; interea vides solummodo Græcanica monumenta proferri in lucem. Huic tanquam germanam alteram e marmore depictam tabellam adenseas, quæ Herculei visitur Græcis etiam ludentium quinque puellarum, & pictoris, Dæque, cui dedicata est, nominibus nobilis, quam Neapoli delineatam pag.389.&c. jure divinavi. At inibi non dum offenderam in appositissimum Pausaniæ locum lib.10.c.30.p.872. atque nunc iratus fio tot doctissimis Pollucis interpretibus, quos Pausanias latuerat: & Kuhnio, qui Pollucis oblitus est in adnot. Pausaniæ: hic enim ait Polignotum pinxisse filias Pandari astragalus ludentes, & fortasse adjectis earum etiam nominibus: Πολύγνωτος. δὲ κόρας τε (Πανδάρης) ἐσεφαναμένους ἀνθετι, ἢ παίζοντας ἔγραψεν ἀστραγάλοις, ὄνομα δὲ αὐταῖς Καμειρῶ τε, ἢ Κλιτῆ, uti vides in Herculanensi regia pictura, quæ nunc cariori pretio ducenda, quæ est Polignoti elegans exemplar: & gratulor Neap. pictoribus, quos adverto, ab his summæ famæ magistris artem γραφικὴν sibi comparasse; sed magis Regi D.N. quod tales gazas adquisiverit.

VI. Nescio qua animi gestientis hilaritate ad citissime proferendum tertium anaglyptum incitor, quod paucis ab hinc diebus in apricum profiliit Græco disticho decorum, quo nihil amabilius, & leporis Attici plenius, ita ut in omni anthologia haud quæras flosculum elegantiores, atque odorum magis. Id egregium monumentum effodit Carminus Ventapanius ex magni nominis hujus principis urbis medentibus, dum vetera rudera pro ædium recentium substructione egeret in suburbio extra S. Januarii portam; nunc domi servat carissimum. Est autem non ingens lapis Parius operis sat elegantis, in quo adolescentulam Asteæ nomine in sella structuræ antehac ignotæ adlidentem, & dexteram Daphnidi juveni e regione stanti porrigentem, qui in idem officium promptum se gerit, vides: utrique sunt in indumentorum cultu sat concinni: in inferna marmoris area carminis subscriptio non impolitis στοιχείοις sculpta est, licet alterius fortasse a Christo nato sæculi ævum præferant; nam Ω incisum est ad instar minorum characterum, scilicet ω, atque E ad curvum vergit:

MNHMA ΦΙΛΟΦΡΟΥΝΗΣ ΑCΤΗΙ ΤΟΔΕ ΔΑΦΝΙC ΕΤΕΤΞΕ
ΚΑΙ ΖΩCΑΝ CΤΕΡΞΑC ΚΑΙ ΦΘΙΜΕΝΗΝ ΠΟΘΕΩΝ

Quod ut distinctius & citius legas, accipe parvis ætatis nostræ litteris excerptum, & in Latinum metrum transfusum, quantum valuit Latialis pauperies

ries, & binos honestos naves licet in hoc parvo corpore mihi ne objicias :

Μνήμα φιλοφροσύνης Ἀττῆς τῷδε Δάφνις ἔτευξε ,

Καὶ ζῶσαν σέρξας, καὶ φθιμένην ποθέων .

Pignus amicitiae Daphnis hoc dedicat Attæ,

Vivam quam ſc coluit, optat ſc exanimem.

Ne quis parum Græce doctus in voce ζῶσαν hæreat, nam Atticus lepos est pro ζῶσαν, ut pueri sciunt. Ceterum priscis Neapolitanis, & mentis elegantia, & verborum sanctitas invidenda est : imo vel in ἐρωτικοῖς minime τὸ πρέπον oblitus vides ; nam distichi sententia, quantumvis dulcissima, nil muliebre, aut molle præfert.

Huic mellitissimo disticho gemellum est hoc alterum, licet non unis membris miserrimum in modum mutilum, & nihili pensum ab iis, qui id genus Græcanicas delicias parum degustarunt, Neapoli etiam reperiuntur paucis ab hinc annis, & in Regis nostri cimeliarchium illatum ab structore, qui, ut pinguiores mercedem referret, Cumis se reperisse obganniebat :

. . . . KONTA TON AΘΛION HPΠAΣE . . . .

. . . . ION ΓEPAPAIZ XEPΣI TAΦEHTA Π . . .

Cui statim manus medicas apposui, & in veterem Atticum nitorem restituendum curavi :

ΠΑΝΔΑΜΑΤΕΙΡΑ ΔΡΑΚΟΝΤΑ ΤΟΝ ΑΘΛΙΟΝ ΗΡΠΑΣΕ ΜΟΙΡΑ
ΚΟΤΡΙΔΙΟΝ ΓΕΡΑΡΑΙΣ ΧΕΡΣΙ ΤΑΦΕΝΤΑ ΠΑΤΙΟΣ

Πανδαμάτειρα Δράκοντα τὸν ἄθλιον ἥρπασε μοῖρα ,

Κερίδιον γεραροῦς χερσὶ ταφέντα πατρός .

Mors miserum rapuit, perdit quæ cuncta, Draconem,

Infantis senior contegit ossa pater.

Parcas, si vim Græcam & venustatem nil affecutus sim ; quis enim vero Latine dederit verba isthæc pietatis plena γεραροῦς χερσὶ ταφέντα ; Ne dubites de nomine Δράκοντος, nam si ab hoc discesseris, aliud minime vestiges, quod in κοντος exeat : vox κερίδιον satis hic opportuna, & Homero amica. Imperaris, ut advertas in Anthologiæ lib.3. in tit. εἰς υἱὸς, καὶ θυγατέρας in epigr.4. dictioni τῇ χειρὶ bina hæc adjuncta οἷζυρά, misera, & πατρῶα, paterna, ubi etiam sermo est de patre filium sepeliente ; verum vox γεραρά, senilis, nescio quam tenerriam pietatis vim majorem excitat ; & priscis Neapolitanis tantam posesews felicitatem invidetas.

Ne autem semper inter profana versetur, paucis etiam ab hinc annis in veteribus urbis nostræ sepulcris magnificentissimo opere exstructis Græcanicum hoc marmor erutum est : ad legendum excitus accurri, & in horum parietibus affigendum curavi, quod hic ad characterum fidem appono :

ΕΝΘΑΔΕΚΕΙΤΑΙ
 ΧΑΡΙΤΩΣΑΖΗ
 ΣΑΡΑΕΤΗΘΙΔΗΜ·ΛΓ
 ΑΝΕΠΑΥΣΑΤΟ
 ΠΡ·ΙΚΑΛ·ΜΑΙΘ

Hinc vides, etiam quando cives divina Evangelii scita amplexi sunt, Hellenismum servasse, nec tam cito, uti edicit magnus Mazochius, eum cum peregrino sermone commutasse. Ex quo non ineleganti saxo advertere te jubeo nomen Christianum jam altero a Virginis partu sæculo Neapoli viguisse; nam lapidis *στοιχεῖα* politiora sunt, quam sequiori ætate scalpebantur, uti cernes ex altero Christiano silice, quem mox dabo, deformibus litteris, multisque erroribus squalente.

VII. Quoniam autem ne tam cara patria monumenta, & reliquiæ Græcanicæ antiquitatis eant pessum structorum, vel nullius frugi hominum malignitate, vix certior factus superiore anno ab Francisco Valletta, viro bonarum artium cultu honestissimo, cujus majores litterarum quasi instauratores jure salutant universi, e Benedictinorum ædibus prope S. Severini templum, ubi ingentes latericiæ murorum moles repertæ sunt, ruderibus rejectis, Græcam epigraphen extractam esse, cito exemplar rogavi, atque humaniter, qui suus est mos, exhibuit: inde cum marmor ipsum Gaspar Torellius præsertim penitiorum sacrarum litterarum studio, ut ingenuitatem morum taceam, clarus, qui ejusmodi gazas quoad vim bonam servat, comparasset, ad illud invisendum ocius accurri: & vides lapidem, quem Claudæ Antoniaæ conjugis suæ dulcissimæ posuit Ti. Claudius Aurelianus Ptolemæus e tribu Quirina, tribunus legionis VII. Geminae.

ΘΕΟΙΚ·Κ.....
 ΚΛΑΥΔΙΑ·ΑΝΤΩΝ.....
 ΣΤΝΒΙΩ·ΓΑΤΚΥΤΑ.....
 ΤΙΒΕΡΙΟΣ·ΚΛΑΥΔΙΟΣ·ΚΥΡΙΝΑ
 ΑΡΡΗΛΙΑΝΟΣ·ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ
 ....ΙΔΙΑΡΧΟΣ·ΛΕΓΙΩΝΟΣ
 Ζ   ΓΕΜΕΙΝΑΙΟ

Hoc autem mihi sat opportunum epigramma saltem quarti post Augustum sæculi sculptum reor, tum ob characterum fere omnium inelegantiam,

tiam , præsertim in elemento Ω , huic minuscule ω simillimo , tum magis ob vocem Γεμείνης , quæ duplici turpiore errore insignis est , cum , ut Græci pueri norunt , exarandum fuisset Γεμίνης . verum sequiore ævitate , veraci obsolescente litterarum sono , una in alterius locum facile irreplit , inconcinne etiam laborante prosodia . Adverte etiam inferioribus ab Augusto temporibus quaterna nomina celebrari cœpta ; igitur non tam cito , & sub primis Cæsaribus Hellenismum denatum Neapoli conquerendum est : & gratulor , tum quod isthæc Græcanica nuper veluti ab inferis epigraphe excitata est prisca oris nostri testis vehemens ; tum quia Latialium titulorum ne privus quidem adhuc in lucis auras exsiliit ; & mens tibi læva est , si ullum id genus linguæ in Græca urbe expectes . Neque te obturbet , si legas Romanos tribunos Neapoli uxoribus sepulcra exstruxisse , imo & statuas Diis nostratibus dedicasse , uti de quodam M. Opsio Navio Anniano , in alio Neapolitano saxo nuper etiam reperto sculptum est , quod in seq. cap. de Fratriis apponam ; namque sci-
mus ab Strabone , uti superne pag. 436. jam animadversum est , Romanos procures , etiam senatores magnis jam muniis defunctos Neapolim animi gratia , & Græcanicæ vitæ , ac institutionis amore se recepisse senium jucundo otio peracturos . Interea cum hic apprime faciat isthæc basis mihi carissima , adjiciam , ut legas , quæ parvo mox commentario illustrabitur : & dabo , cur hac in urbe , & quo in loco Ægyptiorum numina colerentur .

Ι Σ Ι Δ Ι
ΑΠΟΛΛΩΝΑ · ΩΡΟΝ
ΑΡΠΟΚΡΑΤΗΝ
Μ · ΟΨΙΟΣ · ΝΑΟΥΙΟΣ
Ο · ΑΝΝΙΑΝΟΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ · ΕΠΑΡΧΟΣ
ΣΕΙΤΟΥ · ΔΟΣΕΩΣ · ΔΟΓΜΑΤΙ
ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ · ΡΩΜΑΙΩΝ
ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΣ · ΤΑΜΙΑΣ · ΠΟΝ
ΤΟΥ · ΒΕΙΘΥΝΙΑΣ · ΧΕΙΛΙΑΡ · ΛΕΓ · Ε
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚ · ΑΡΕΑΣ · Ι · ΑΝΔΡΩΝ
ΑΡΧΗΝ · ΕΠΙ · ΡΩΝΗΣ

Nec mihi obliviscenda bina fragmenta nuperrime etiam in lucem emissa , quorum unum sat exiguum , sed grandibus & elegantibus characteribus sculptum , quod laudatissimus idem Petronius mihi ostendit , servatque in sat divite suo cimeliarchio :

X I E P E I .

I . Τ Ο Γ Π

I Π

Alterum multo maximum, & litteris præter insignem magnitudinem politissimis repertum in S.Joannis majoris inter rudera: estque lapis quadratus ab scelestissimis marmorum sectoribus pro ornamento columnæ capitulo olim impositus: cumque una ex columnis ex eo templo ablata sit, hoc fragmentum reciperat, reliqua procul dubio ejusdem mensuræ sunt, & in ceterarum vertice eidem usui addicta, quæ si extrahi quirent, omnem longissimam, & urbi nostræ honestissimam epigraphen nancisceremur:

P X H Σ A Σ Γ

Ο Υ Σ Σ Ο Ζ Ω Μ

Σ Α Π Ο Κ Α Τ Α Σ

Hæc duo detrita faxa certo scimus publicis ingentibus ædificiis affixa, atque in memoriam Augustorum, queis urbem nostram invisere, & gymnasticis muneribus præesse pluries placuit; nam vides in primo ἀρχιερεῖ, cui appositum erat μεγίστῳ, *pontifici maximo*, qui imperatorum titulus erat, & ab τῷ Γ, *tertium*, noscitas, uti ex epigraphe Titi Vespasiani superne pag. 412. illustrata, quoties iisdem ludis interfuere: ex secundo fragmento, uti in Titi lapide, bina verba habes γυμνασιαρχήσας, & ἀποκαταστήσας. Utinam structorum barbaries hisce sanctæ antiquitatis patriis reliquiis pepercisset, præter Titum reliquos binos Cæsares Neapolim celebrasse gratularemur. Ceterum ex his magnorum lapidum fragminibus, tanquam ex paucis infractis membris colossus coniectas: cogitas & urbis nostræ species ædificiorum magnificentissimas, Græcanicam διαγωγήν, ut ait Strabo pag.378.to.1. & Augustorum hospitum frequentiam; quare secundum fragmentum horum omnium testem locupletissimum ejus templi curatores patenti parieti affigi jussere. Reliquos cippos, in seq. cap. apponam, cum *fratriarum* nostrarum nominibus insignes sint.

VIII. Ac nunc primum advertere te jubeo adeo Græce victitasse Neapolitanos, ut vel longinquiores sui juris insulas eadem διαλέκτῳ, ac moribus imbuerint; quare Capreas binorum imp. secessu famosas Græcanici oris fuisse, nisi pertinax, & serus lectionis veterum Scriptorum perneget. Porro nullusdum ignorat teste Dione pag.694. edit. Reimari Capreas insulam, ut taceam Strabonem pag.380.to.1. & Suetonium cap.92. Augustum ab Neapolitanis Ænariæ permutatione sibi quærivisse: ut Maronem taceam, qui Æn.7.v.734. canit vel ab ævo μυθικῷ Neapolitanos cum hujus insulæ accolis societatem, ac nuptias celebrasse: adscribam Dionis verba,

ut

ut in ea, ac in Reimari Græce doctissimi interpretamentum quædam adnotem: Τὴν Καπεραίαν παρὰ τῶν Νεαπολιτῶν, ὥντερ τὸ ἀρχαῖον ἦν, ἀντὶ τῆς χώρας ἠλλάξατο· κείται δὲ εἰς πόρρω τῆς κατὰ Συρρέντον ἡπείρου, χρησὸν μὲν ἔδεν, ὄνομα δὲ καὶ νῦν ἐπὶ διὰ τὴν Τιβερίαν ἐνοικητὴν ἔχουσα, *Capreas a Neapolitanis, quorum antiquitus erant, permutatione alius regionis redemit: sita est hæc insula haud procul a Surrentana continente, ad nullam quidem rem utilis; nomen tamen adhuc hodie, propterea, quod ibi habitavit Tiberius, obtinens.* Porro longe conquerendum mihi est de Dione, qui nomen insulæ, quod Strabo, Plinius, Tacitus, Suetonius, & poetæ ipsi Virgilius, Statius nostras, (quem illud scivisse oportuit,) Silius, &c. dixere Καπεραι, corripit Καπερα. Dione multo deterius Stephanus fecit Καπερήνη, a quibus abhorreas rogo. Haud scio præterea, cur Dio ea de insula dicat, χρησὸν μὲν ἔδεν ἔχουσα, & sat acerbe refudit Reimarus, *ad nullam quidem rem utilis*, verterem potius, cum χρησός vox sit γενιωτάτη, *nil quidem speciosius præferens*, cum Silius *saxosam* vocet, & revera est, ut ait Suet. in Tib. c. 40. *septa undique præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo mari.*

Ceterum νητίδιον hoc tot adversarum urbium, atque Campani litoris prospectu, piscatu selectissimo, omne genus avium uberrima venatione, olei, vini que meracis elegantia, quorumvis pomorum suavitate commendatissimum est, ut merito a Statio salutentur Silv. 3. carm. 1. v. 128. *dites Capreæ.* Quid si addas hilare cælum ac vivacissimum, ut viridia silicernia ubique insulæ festinis simillima incedentia volupe sit intueri. Si autem habitantium mores spectes etiam ante Augustum, quasi eosdem ac Neapolitanorum, sanequam cultissimos reperies; etenim testatum reliquit Suetonius cap. 98. hunc principem adolescentes inibi variis exercitationum generibus *deditos in ephebiis invenisse*, quæ Neapoli etiam viguisse habes ex Strabone pag. 377. Adde eos bonas quoque artes apprime calluisse, nam paulo inferne tum verbis politissimum epigramma apponam, tum arte, & sententia nulli posthabendum. Si de religione inquiras, docet ibid. Suetonius eosdem Caprearum accolos, & qui in proximam insulam commigrabant, Apragopolin, ante Augustum Taurubulas nomine, adeo pietatis plenos, ut suorum manes, ac memoriam frequentissimo cœtu, ac multis luminibus honestarent: quodnam sit hoc alterum νητίδιον, mox dabo. Injuria igitur Dio scripsit, hanc insulam ἔδεν χρησὸν ἔχουσαν elegisse sibi animi causa Augustum. Optassem etiam, ut Germaniæ decus Reimarus τὸ ὄνομα, vertisset *nominis celebritatem*, nam vox dumtaxat nomen parum ambiguitatis præferat, Plinio agente l. 3. c. 6. *Tiberii principis arce nobiles Capreæ*, quæ verba æque sunt, ac ὄνομα ἔχουσα διὰ τὴν Τιβερίαν ἐνοικητὴν. Hæc satis, licet non tanti sint, de Dionis κειμένη· atque e femita in viam.

ix. Interest enim mea, ut præstem Caprearum cives, utpote Neapolitanorum veluti coloniam, Græcanici oris fuisse, cujus rei testes locupletes habeo Tranquillum ipsum, & litterata saxa: inquit enim ille ibid.

Au-

Augustum, ut *nullo hilaritatis genere* abstineret, quos secum comportarat, Romanos, Græco *pallio*, & Græcos Caprearum incolas Latiali *toga* impensa sua vestiri iussisse, *lege etiam propofita*, ut Græci Romano habitu, & *sermone*, Romani Græco *uterentur*; tenes profecto ex Suet. insulæ indigetes vestis, & oris Hellenismum coluisse. Verum litteratos lapides, quæ mea nunc cura est, adeamus; adeo verum dicas eos insulanos Græce locutos, ut marmora scripta, quæ ætas profert, hac lingua decorentur: inter reliqua non multis ante annis elegans, & pietatis plenum *θαύσιμον* epigramma, ac longiusculum ab ea insula Neapolim advectum est:

ΟΙΣ ΤΥΓΙΟΝ ΧΩΡΟΝ ΥΠΟΜΑΙΕΤΕ Δ
ΜΟΝΕΣ ΘΑΟΙ
 ΔΕΞΑΣΘΕΙΣ ΑΙΔΗΝ ΚΜΕΤΟΝ ΟΙΚΤΡΟΤΑΤΟΝ
 ΟΥΚΡΙΣ ΕΙΕΓΜΟΙΡΩΝ ΗΡΠΑΣ ΜΕΝΟΝ ΑΛΛ
ΑΒΙΑΙΩΙ
 ΑΙΦΝΙΔΙΩΙ ΘΑΝΑΤΩ ΙΜΗΝΙΟ ΣΕΞΑΔΙΚΟΥ
 ΑΡΤΙΜΟΥ ΕΝ ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΤΑΞΕΙ ΠΑΡΑΔΕΣΠΟ
ΤΗΟΝΤΙ
 ΑΡΤΙΔΕΥΓΟΝΕ ΩΝ ΕΛΠΙΣ ΜΗΝ ΣΤΕΡΕ-
ΣΑΣ
 ΟΥΔΕΚΑ ΝΘΕΤΩΝ ΟΥΔ ΕΙΚΟΣΙΤΕΡ ΜΕΝΙΑΥ
ΤΩΝ
 ΕΚΤΕΛΕΣ ΣΓΟΕΡΟΣ ΟΥΚ ΕΣ ΟΡΩΤΟΦΑΟΣ
 ΤΟΥ ΝΟΜΑ ΜΟΙ ΥΠΑΤΟΣ ΟΛΙΤΟΜΑΙ ΔΕ ΤΙΤΟΝ
ΣΥΝΟΜΑΙ ΜΟΝ
 ΤΟΥ ΣΤΕΓΟΝΕΙΣ ΚΛΑΙΕΙΝ ΜΗΚΕΤΙ ΤΟΥ ΣΤ-
ΑΛΑΝΑΣ

Et clariss. *συμπολίτη* Matthæo Ægyptio vertendum obtulere; inde vir de patria benemerentissimus, ne tanti pretii gazæ deperirent, cum non paucis a se collectis illud bibliothecæ etiam selectissimorum librorum vi clarissimæ, quæ sacerdotum est, quos *Philippinos* vocant, addixit: atque ipse ad faxi fidem exscribere diu adlaboravi, nam litterarum vestigia, (quas nullis interjectis spatiis, aut *συγμῶν* disjunctas vides,) tum ob tenuem scalpturam, tum ob ævitatem nisi vi oculorum valentibus se produnt.

Adscribam titulum maioribus characteribus, deterfis marmorarii erroribus, atque

atque spatiolis appositis, quo facilius legas; inde minoribus characteribus, & *σιγμαῖς* distinctum; meumque interpretamentum metricæ, & fere *κατὰ λέξιν* demum post aliquot adnotationes illud clarissimi Ægyptii, qui primus Latina civitate donavit.

ΟΙ ΣΤΥΓΙΟΝ ΧΩΡΟΝ ΥΠΟΝΑΙΕΤΕ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΕΣΘΛΟΙ
ΔΕΞΑΣΘ ΕΙΣ ΑΙΔΗΝ ΚΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΟΙΚΤΡΟΤΑΤΟΝ
ΟΤ ΚΡΙΣΕΙ ΕΚ ΜΟΙΡΩΝ ΗΡΠΑΣΜΕΝΟΝ ΑΛΛΑ ΒΙΑΙΩΙ
ΑΙΦΝΙΔΙΩΙ ΘΑΝΑΤΩΙ ΜΗΝΙΟΣ ΕΞ ΑΔΙΚΟΥ
ΑΡΤΙ ΜΟΤ ΕΝ ΠΡΟΚΟΠΗΣ ΤΑΞΕΙ ΠΑΡΑ ΔΕΣΠΟΤΕΟΝΤΙ
ΑΡΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΓΟΝΕΩΝ ΕΛΠΙΔ ΕΜΗΝ ΣΤΕΡΕΣΑΣ
ΟΤ ΔΕΚΑ ΠΕΝΤ ΕΤΕΩΝ ΟΥΔ ΕΙΚΟΣΙ ΤΕΡΜ ΕΝΙΑΥΤΩΝ
ΕΚΤΕΛΕΣΑΣ ΓΟΕΡΟΣ ΟΥΚ ΕΣΟΡΩ ΤΟ ΦΑΟΣ
ΤΟΤΝΟΜΑ ΜΟΙ ΥΠΑΤΟΣ ΛΙΤΟΜΑΙ Δ ΕΤΙ ΤΟΝ ΣΥΝΟΜΑΙΜΟΝ
ΤΟΤΣΔΕ ΓΟΝΕΙΣ ΚΛΑΙΕΙΝ ΜΗΚΕΤΙ ΤΟΤΣ ΤΑΛΑΝΑΣ

Οἱ Στύγιον χῶρον ὑπονάειπε, Δαίμονες ἐσθλοὶ,
Δέξασθ' εἰς Αἴδην ἢ μὲ τὸν οἰκτρότατον,
Οὐ κρίσει ἐν μοιρῶν ἠρπασμένον, ἀλλὰ βιαίῳ
Αἰφνιδίῳ θανάτῳ μῆνιος ἐξ ἀδίκου.
Ἀρπ μὲ ἐν προκοπῆς τάξει παρὰ δεσποτέοντι,
Ἀρπ δὲ ἢ γονέων ἐλπίδ' ἐμὴν στερέσας.
Οὐ δέκα πέντ' ἐτέων, ὅδ' εἴκοσι τέρμ' ἐνιαυτῶν
Ἐκπλέσας γοερός οὐκ ἐσορῶ τὸ φῶς.
Τὸν γὰρ μοι Ὑπάτος, λίτομαι δ' ἐπὶ τὸν συνομαῖμον,
Τόσδε γονεῖς κλαίειν μήκετι τὸς τάλανας.

*Qui Stygiam incolitis regionem, Dæmones almi,
Excipite intra Orcum me quoque ter miserum,
Parcarum haud fato raptum me, sed violenta
Morte improvisa ex vi superum haud merita:
Jam cumulabat sat multo me munere Cæsar,
Cum patres a spe, & me quoque reppulerit;
Et non quindenus, non se vicens & annus
Voluerat, infelix haud jubar intueor:
Nomen mi est Hypatus, sed & illud adhuc rogo fratrem,
Patresque ingemere haud ulterius miseros.*

Indulgendi fane quidam navi, qui ceteroqui non tanti sunt, characterum scalptori, qui syllabam repetitam ΕΣ in vocibus ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΕΣΘΛΟΙ

posthabuit, quod peccatum follemine est amanuensium etiam sollertissimis; vide quæ multa a me dicta sunt eo de proclivi librariorum σφάλματι superne lib. i. c. 6. pag. 125. 126. ubi Paulli legem restitui antehac cæca nocte obstitam, & mihi alias adversantissimam. Præterea ob soni H, & E vicinatem incidit ΔΕΣΠΟΤΗΟΝΤΙ pro ΔΕΣΠΟΤΕΟΝΤΙ, & K in medio vers. 2. pro KAI, veluti per compendium, & ΠΕΝΘ pro ΠΕΝΤ. Nescio, cur sculpsit O superfluum post Υ" πατΘ v. 9. in reliquis ὀρθογραφώ-
τατον fuisse gratulor. Ne te pigeat, si iterum minutis σιχαίσι, quæ sæculi inficetioris barbaries invexit, illevis, quo lectu planiorem redderem epigraphen meo interpretis labore veluti fultam, utinam ingenitam Græcæ δεινότητος vim, quæ Latinitatis caritas est, adsequi quivissem.

x. Relinquo civibus meis, qui etiam Græcis studiis, & liberiori præ me otio florent, ut longiori commentario hoc marmor honestent: pauca mihi sedent adnotare; vide quam apposite in ver. 5. dictum est mortem rapuisse Hypatum adolescentem, *dum esset ἐν προκοπῇ τῇ*, idest *ad summos honoris, & gratiæ gradus in spe progrediendi* παρὰ Δεσποτέον-
τι, *inter Augusti domesticos*: vox προκοπή insignis est in novo Testamen-
to, satis sit ep. i. ad Tim. c. 4. p. 15. Ταῦτα μελέτα, ἐν τῷτοις ἴσθι, ἵνα σὸ
ἡ προκοπή φανερά ᾖ ἐν πᾶσιν, *hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit in omnibus*; si plura cupias de ipso verbo προκόπτω in eadem indole, ac προκοπή, adeas Joannem Alberti in observat. philolog. ad Paulli ep. ad Rom. 13. 12. & Philippum D'Orvillium in Chariton. pag. 174. ut tot antiquiores taceam. Sed fors belle arrisit, ut hanc vocem προκοπή in Cic. ad Att. lib. 15. ep. 16. repererim non solummodo in eadem, quam in hoc epigr. vides, notione, verum etiam, tanquam esset adolescentulorum propria, Tullius adhibuerit commendans Ciceronis filii ingenii bonitatem, & præcipitem scribendi progressionem: *Tandem a Cicerone (puero) tabellarius, & mehercule litteræ πεπιωμένως (perpolite) scriptæ, quod ipsum προκοπήν aliquam significaret*: verum elegantius se habuit auctor epigrammatis, qui usus est ἐν προκοπῇ τῇ, ut norunt, quotquot aures tritas habent his Græcis deliciis dignoscendis. Versus 7. dicit periisse Hypatum intra annos quindecim & viginti, quare ad plures abiit ætate florentissima, annorum scilicet circiter duodeviginti; hæc etenim περιφρασις poetarum vivax gratia est. Ne te fugiat σύνταξις nova & elegans lexicis addenda, scil. σερέτας μὲ ἐλπῖδα pro μὲ ἐλπῖδΘ· hinc lux est epist. Jacobi 5. 4. ubi est μισθὸς ἀπεσερημένΘ, *merces ablata*, quod non adnotarunt interpretes.

Nodus est, quinam fuerit is Augustus, Othavianusne, an Tiberius, cui carus vixerat Hypatus, cum uterque, uti scis, Capreis commoratus sit; sed major conjectandi ratio urget non Tiberium fuisse, qui *exoletorum* solummodo greges sibi *conquisiverat*, ut ait Suet. cap. 43. sed Augustum, de quo habes cap. 98. non unos *dilectos* adolescentes coluisse: *Nulla denique genere hilaritatis abstinuit: vicinam Capreis insulam Ἀπράγπο-
λιν appellabat a desidia secedentium illuc e comitatu suo: sed ex dile-*
ctis

Etis unum Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ, Κτισὴν vocare consueverat. Hujus Masgabæ ante annum defuncti tumulum cum ex triclinio animadvertisset magna turba, multisque luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clare pronuntiavit: Κτισὴ δὲ τύμβον εἰσὶν ὦ πυρρῆμενον, &c. Itaque ex dilectis cum Masgaba, non falleris, si Hypatum jungas, eritque Augustus Δεσποτῶν ille, quem meminit epigramma.

Ut autem hic parum resistas rogo, quo vestigem, quænam fuerit isthæc insula Ἀπραγόπολις, & quod nomen ante Augustum ei inditum. Porro ex Suetonii perquam doctis interpretibus nihil lucis habes: imo tot ἀτύστα sunt vel in Burmanni editione, ut si legas, teras otium; adeundus D'Orvillius in Chariton. pag. 76. vir de Neapolitano nomine benemerentissimus, qui in animum induxit insulam Apragopolin fuisse Capreas ipsas, atque Augustum e continenti Surrentini agri spectasse tumulum Masgabæ in littore locatum; hinc in Suetonio legere optaret cum scholiaste Juvenalis, *vicinam Capreas insulam*, non vero *Capreis*. Verum piget me, adversus tantum virum paucis differendum esse: nunquam siquidem legimus Augustum Surrentina littora adiisse, neque si unquam adierit; ab hac continenti terra turbam hominum ingentem Capreis tumulum Masgabæ honestantem intueri quivisset ob longiorem octo millium passuum intercapedinem, uti nunc tot etiam enumeres, totidemque metitus est Plinius lib. 3. cap. 6. *A Surrento octo millibus passuum distantes Tiberii principis arce nobiles Capreæ*. Quare Apragopolis alia prorsus a Capreis est, licet proxime hanc insulam inquirenda. Porro, nisi studio contendendi abripiaris, quo facile plerique omnes urgentur, me ejus parvæ insulæ nomen divinaſſe, & ante Augustum *Taurubulas* audivisse haud neget; idque a Statio didici Silv. lib. 3. carm. 1. v. 128. dum canit, templum in Herculis honorem construente Pollio in Surrentino suo, cum faxa e rupibus excinderentur, binas vicinas insulas fragore resultaſſe:

. . . . Dites Capreæ, viridesque resultant

Taurubulæ, & terris ingens redit æquoris echo.

Vides igitur Taurubulas Capreis proximas, & adjunctum illud *virides* præferre ipsius Apragopolis amœnitatem; hinc plures ex Augusti comitatu desidis animi causa eo se recepisse jure dicit Suetonius, & Augustum magnam hominum turbam intueri potuisse annuas exsequias Masgabæ celebrantem. Nollem autem, ut quis obtendat Taurubulas dictas ternos squalentes scopulos prope Minervæ promontorium sitos; namque adeo breves sunt, ut incolis desertissimos videas; atque ita nobis describit Strabo pag. 379. eisque nomen *Sirenes* impertitur: *Κάμψαντι δὲ τὴν ἄκραν νητίδες εἰσὶν ἔρημοι, πετράδες, ἃς καλεῖται Σειρήνας, ubi promontorium (Minervæ) circumflexeris exiguæ insulæ desertæ, & saxosæ exstant, quas Sirenas vocant*: contra, quæ Taurubulæ vocitabantur, ingenti indigetum cœtu celebrabantur. Si verò me incuses in præſenti prope Capreas neque volam, neque vestigium hujus insulæ exflare, reponam lubens fieri po-

tuisse, ut, nisi Suetonium mendacem traducas, terræ motu defederint: quod facilius evenisse putes, quam eadem vi oppida renasci, id quidem de Statinis in nostra Campania canit Statius Silv.3. carm.4. v.104.

Ænariæque lacus medicos, Statinasque renatas,

Mille tibi nostræ referam telluris amores.

Haud indulgendum doctis Papinii interpretibus, qui Taurubulas fecere *viam Herculeam* sat notam prope Lucrinum lacum perquam inficetum e-tymon sectantes, nil solliciti esse ἀδύνατον, ut rupium fragor pro Herculis templo erigendo Surrenti excisarum in tanta locorum distantia exaudiretur.

xi. Haud dubitem, quin Augustus Masgabæ nomen inverterit in Κτισήν ad dilecti adolescentuli sui decus, tanquam fuisset ejus νητιδὶς Taurubularum *conditor*, eo quod viderit tum ejus sepulcrum tot facibus, tum cineres, veluti loci tutelare numen, populi frequentia condecorari. Si id nomen *Masgaba* turpiter hirtum ac barbarum audis, (hinc jure ab Augusto in Græcanicum conversum Κτισής,) haud mirum, dicas porro reliquias esse vocum, quæ enatæ sunt, *Teleboun Capreas cum regna teneret Telon*, Virg.7.Æn.735. nam postea temporis a Neapolitanis exculti ejusdem insulæ accolæ nomina emollivere, & pura putaque ἑλληνικά sibi imposuere, uti in nostro epigrammate ille adolescens Ὑπατος salutatur. Si autem potius ames nomen Masgabæ esse Afrum, nam tale fuerat filio Masanissæ Liv. lib.45.c.13. vel Syrum ἀμέσως ab αἰσῶ, *excellens*, ὑψάτω, haud refrager, nam scimus a Suetonio cap.83. Augustum *animi laxandi causa modo piscabatur hamo, modo talis, aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie, & garrulitate amabiles undique conquirebat, præcipue MAUROS, & SYROS*; quod a doctissimis viris in ἐνδότοις Tranquilli Burmanniana accepi, quos consulas, rogaris. Interea gratulor, quod Capreæ, quæ tanquam Neapolitanorum tunc Græci oris colonia audiebant, poetas colerent, qui id genus politissima carmina confingerent, quale est in hujus Hypati sepulcro sculptum, cujus & verba selectiora sunt, & sententia ab summo ad imum usque stabilis, & concinnitatis plena. Quid si metricæ longiora, & quoad bonam partem a Neapolitanis ipsis cula epigrammata tempus minime invidisset? nemo unus inficiabitur & sapientiora fuisse, & venustiora, cum Capreis, parvo sibi subiecto νητιδὶ, isthæc tanti pretii inveniantur, quæ in Anthologia primas agere necesse sit.

Si quæ de nomine Κτισῆ, quod Augustus Masgabæ imposuit, dicta sunt, tibi arriserint, parum hæc mihi satisfecisse scias; quare sat ab his aliena accipies: nullus sane concoquat Augustum multæ sagacitatis principem adolescentulo, dum viveret, & sibi dilecto, apposuisse nomen Κτισής, *conditor*, quod nil venustatis ac decoris, præsertim in eo, qui parvæ ætatis est, præsert: ita enim ait Suetonius: *Ex dilectis unum Masgabæ nomine, quasi conditorem insulæ, Κτισήν vocare consueverat*: igitur quid reconditæ notionis in hac voce inesse ratus sum, quod & Masgabæ de-

cori esset & gratiæ: quis unquam ad leporem adolescentem salutaret γεινικῷ conditoris nomine? Fortasse Strabone duce rem me divinasse haud abneges, qui lib. 7. pag. 454. ubi Thraciæ gentes describit, hæc ille vit; Εἶναι δὲ τινὰς τῶν Θρακῶν, οἱ χωρὶς γυνηκὸς ζῶσιν, ὅς ΚΤΙΣΤΑΣ καλεῖσθαι, ἀνιερωσθῆαι τε διὰ τιμὴν, καὶ μετὰ ἀδείας ζῆν, *esse etiam quosdam Thracæ, qui longe a mulieribus vivant, eosque CTISTAS vocari, & sacros honoris gratia haberi, immunesque vivere*: inde addit eos Homerum appellasse ἄβιος, ὅτι χωρὶς γυνηκός. Porro vides Thraces vocasse mulierum ocores Κτισῶς, quare barbara vox est, & longe gentium Græcarum nata, quæ quidem in hac διαλέκτῳ audit ἄβιος, Strabone teste divite; igitur cum Augustus Masgabæ nomen Κτισῶ addiderit, eo sane intendit, ut peregrino, honestoque vocabulo salutaret, quem noverat, præter ceteras corporis, animique dotes, etiam esse ἄβιον & ἢ χωρὶς γυνηκῶν. ac ipse princeps se proderet Thraciæ linguæ haud ignarum. Neque dubitandum, quin hoc Thracium nomen honestatis plenum rati sint Græci, nam Hom. Od. ο. v. 362. Ulyssis forori tribuit, & in muliebrem formam inflectens Κτιμένην efformavit, quam *castam* facile interpreteris, nam si veritas, *quæ condit*, aut *quæ conditur*, verba sat deridicula, & nullius sententiæ reddes.

Scio quemque mihi statim restitutum edicentem Suetonium ipsum notionem vocis Κτισῆς dedisse, dum ait, Κτισῆς, *quasi insulæ conditor*; attamen promptus reponam quemlibet ex his, quæ animadverti, facile fore, ut credat ab scholiaste margini illud interpretamentum Latiare adjectum, inde sueta libidine librariorum in contextum immissum; nam sciimus nunquam Suetonium, qui sat verborum Græcorum, & plurimos poetarum versus indicat, eos in Latinum sermonem transfudisse; qui fieri potest, ut nunc Tranquillus importune privam voculam Κτισῆς verterit ῥωμικισί; potius dicendum hujus historici tempestate plerisque omnibus διάγνωσιν ejus vocabuli tritam fuisse, deinde annis volventibus tenebricosam evasisse, quæ & nobis etiam latuisset, nisi Strabo servasset. Ne autem ea de re dubites, fundum do Lambinum in ep. 24. lib. 9. Cic. ad famil. qui ad hujus oratoris verba: *Ut sapientius nostri, quam Græci: illi συμπόσια, aut σύνδειπνα, id est, comportationes, aut concœnationes: nos convivia, quod tum maxime simul vivitur*, hæc adnotavit: *Hoc totum, id est, comportationes, aut concœnationes, delendum puto, ut foris profectum, & alienum, minimeque Ciceronis: quod jure dictum ab Lambino, nam nusquam voluminum suorum Tullius, uti veteres Scriptores reliqui, Græca Latine invertit. Et quis mecum non demirabitur tot primi subfellii Suetonii interpretes in hac eleganti, & peregrina voce Κτισῆς nihil vidisse, & veluti communem ac planam inspexisse? Ipsum Casaubonum in locum Strabonis adeo turbatum advertes, ut hæc adscripserit, quæ haud digna tanto viro rear: Quosnam Græci appellent Κτισῶς, nemo est, qui ignoret; estque id vel ex Suet. Octavio c. 98. clarum: sed ea hujus vocis notio nihil pertinet ad hunc locum: at contra vides opportunissimam.*

De-

Demum apponam solutum interpretamentum clarissimi, atque eruditissimi viri Matthæi Ægyptii, cui ob principem locum, quem inter φιλελλήνας cives obtinebat, oblatum est marmor, non quo ei invidiam creem, sed ut quisque, quod sibi arriserit, facile optet. Hæc igitur reperies in pag.25. decad.2. vol.2. symbolarum a Gorio τῶ πόνῳ collectarum: & Græca quidem posthabeo, utpote inquinatissime exscripta:

Qui Stygiam regionem habitantes, Genii fortes

Excipite in Orcum me quoque miserrimum.

Non ego decreto fatorum, [*] quæ me rapuerint, [interii,] sed acuta

Improvisa morte propter iram injustam.

Artimi [quæ] digno in loco eum constituet [**] apud Dominantem:

Nuper vero parentes [meos] spe de me concepta orbarvit.

Cum neque decem, neque viginti terminum annorum

Implevissem vetulus [***] non aspicio lucem.

Nomen mihi Hypatus, qui precor Titum consanguineum,

Et miseros parentes non amplius fleant.

Hæc adnotavit doctissimus Ægyptius: [*] *Interempti perire dicebantur ante diem, & non fato*, recitatque notos Virg. versus. [**] *Idest Artimus interemptor meus dignas pœnas luet apud Plutonem.* Εὐ προκοπῇ significare potest, in loco prærupto. [***] *Nam senex est quicumque moritur.* An isthæc dicat epigramma, atque an in eo nomina sint *Plutonis, Artimi, & Titi*, non allecutus sum: neque vocabula *decem, & vetulus, &c.* in sunt; fortasse vir litteratissimus fugientes, & partim detritos saxi characteres ob ætatem jam vergentem minime oculis hausit.

XII. Hæc pauca ab aliis non occupata fatis sunt pro re nata de Capreis, insula olim binorum impp. maximi nominis longiori hospitio, tot Scriptorum Græcis, & Latinis monumentis, & antiquitatis ruderibus περιβοήτω. Reliqua bene multa hic haud opportuna, quæ inter schedas situm jam obduxere, posthabui: plurima enim ea de insula mihi carissima collegi, tum quia sæpe hanc adiisse summa animi voluptate contigit, tum quia Seraphinam de Deo de parentibus meis optime meritam in ea sepultam, virginem morum innocentia, & duobus παρθενοῖς a fundamentis ibi erectis nobilem gratulor: & in illo, quod in suprema insulæ parte est, paucis abhinc annis Helena de Vivo Neapolitana matris meæ germana soror functa Antistitæ munere, vehementi sui desiderio relicto, denata est. Præterea ad hanc insulam illustrandam impulit auctoritas, & ardor rerum antiquarum amantissimi Comitis Firmiani Imperatoris Aug. ejusque Aug. Conjugis apud Regem nostrum legati munere fungentis, & penitiorum litterarum cultu, peræque & vetustissima εὐγενεία nobilissimi, qui se trium locorum illustrationis studio ardere, Vesuvii, Puteolorum, & Caprearum sentit; & de tot Neapolitanorum, qui in hac rep. florent doctissimi, silentio mecum conquestus est: attamen egregium virum exhilaravi, cum synopsin Puteolanæ chorographiæ me enarrantem, ac brevi typis edendam inaudiit, pro-

bavitque humanissime pauca hæc, quæ nunc de Capreis, deque Vesuvio superne dicta sunt; qua de animi significatione gratias habeo immortales. Ad hujus eruditissimi viri oblectamentum, quo Caprearum insulæ originem dedicem, proferam etiam etymon, ut conslet ante Teleboas etiam Phœnices hoc *νητιδιον* adamasse ob soli ubertatem, cælique amœnitatem. Vel Hebræi adolescentes a teneris didicere כפרים esse *pagos*, *vicos*, *urbeculas*, idque vel a lexicis tenes, exstatque ea *ρήσις* ubique sacrorum voluminum; itaque cum Phœnices binas urbes parvas ea in insula vel repperint, vel ipsi condiderint, unam scil. in superna ac hilariori parte, alteram in parte inferna, uti nunc etiam vides, *δουικῶς* appellavere כפרים, quasi *δούπολις*. neque id novum, nam in geographis reperire facile est urbes nomine *τρίπολις*, *τετράπολις*, *πεντάπολις*, κ. τ. λ. Neque hariolationibus abducor, prædem habeo Strabonem pag. 380. edicentem aperte: *Capreas habuisse olim duas urbeculas, inde (Augusti ævo) unam evasisse, undique ædificiis exstructis*: Αἱ δὲ Κάπραι δύο πόλιντας εἶχον τὸ παλαιόν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολίται δὲ καὶ ταύτην κάπραιον, πόλιντα δὲ ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκῆτας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντος αὐταῖς Κάϊταρος Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Κάπρας ἴδιον ποιηταμένον κτίσμα, καὶ κατοικοδομητάωτος. Atque nunc scimus quare tam Græca, quam Latine plurativo numero enunciatur hæc parva insula, cum ita se habeat in origine, atque jure Dionem incusavi pag. 477. qui *Καπρία*, & Stephanum, qui *Καπριαίνη* vocitavit. Hoc etymon sincerum dicas, eadem te vidente *σοιχεῖα*, & numerum in כפרים, ac in *Κάπραια*.

In hæc amœnissima littora Phœnices appulisse ne dubites, atque nomina urbibus, insulis, fluviis, lacubus, montibus, &c. dedisse testatissimum est, & quisque ignoti nominis grammaticus libris illevit *Surrentum* a *Sirenibus canoris* dictum, & כפרים esse *cantilenas*. Ipse etiam in Puteolanæ regionis descriptione præstare adnitar adeo certum esse Phœnices ad has oras adven-
tos, ut omnibus his locis, (ab Cajeta initium capiam littora omnia concurrens ad Minervæ promontorium usque,) nomina ipsi imposuerint; quod dabo nil prorsus characteres invertendo, vel deturbando, ut moris est quorundam; hinc fit, ut studii plenum laborem, ac magnorum virorum usu celebratum plerique irrideant ac fugillant. Atque hæc ad ubertatem & copiam usque, ut clarissimo Mazochio obsisterem, qui laudato loco ille-
verat Statium nostratrem Græca ignorasse, & Neapoli unas Latinas epigraphes in luminis auras educi; contra ostensum est paucis abhinc annis privas Græcanicas, & bene multas ex ruderibus extractas, & Papinium fuisse *ἐλληνιστῶτον*, ita ut, quod oblitus eram advertere, ejus carmina undique Græcismis scateant ac diffuant; idque jam antea adnotavit Barthius in *Silv.* 5.3. v. 135. ubi quamplurima exempla profert: & quidem quæ ingeni-
ta sunt, etiam nobis invitis, se produnt. Porro cum Neapolitana tellus, ve-
luti mater providentissima veterum, civium suorum, ac liberorum avitam, ac Græcanicam honestatem magnos viros imminutum ivisse, atque inter bar-
baros ad censere adnitos esse jam senserit, quos sinu intimo fovebat ac
ge-

gestabat Græcos titulos, emisit, iisque discincta est paucis abhinc annis, quo testatissimum faceret Latinos privignos ac νοθελὰ infames, unos Græcos sibi esse γνησίους ac naturales fœtus. Me non paucos collegisse iuvit, quorum partem hic apposui, reliquos in seq. cap. de Fratriis adscribam. Ceterum Vestam hanc Deam, quæ, ut ait Cicero 1. de nat. Deor. c. 27. rerum custos intimarum est, omni precatione, ac sacificatione sollicitamus, ut in dies divitem id genus ἑλληνικὴν prolem, etiam si ob ævitatem deformis sit ac mutila, in lucem efferat, est enim qui medicas artes adhibeat, & in priscum nitorem restituat.

P A R S V.

Argumenta doctiss. viri contra posterioris ævi Neapolitanum Hellenismum elevantur, præsertim illud a Philostrato petittum, quod e contrario enixe firmat Neapolitanos fuisse Ἑλληνικωτάτους. Lapides proferuntur, quæis urbem nostram ad septimum circiter sæculum Græcanicam perdurasse ostenditur.

I. ARGUMENTA Mazochii contra Neap. Hellenismum inferioris ævi strictim percensentur, & elevantur. II. Philostrati πολυβόητον locum, quem contra obijcit, opportunissimum pro Neap. Hellenismo esse longiori commentario patefit, & omne interpretamentum Olearii, & Mazochii reficitur. III. Ἀγών quid in Sophista, non declamatorius, uti vult Mazochius, sed gymnicus; quod Dionis Chrysost. auctoritate firmatur; huic Scriptori medela, in quo ἔχω pro ἔξ. Patris Statii laudes. IV. Vox ὤκισαι ob errorem in Philostrato pro οἰκεῖται, quod ex sententia Perizonii, & multa exemplorum vi probatur: ignota antehac hujus verbi significatio asseritur, præsertim ab Strabone, & Æliano. V. Dum hic Sophista vocat Neapolitanos Ἑλλήνας, & Ἀσυνές, non interpretandum Græcos, & excultos, uti vides in Oleario, & Mazochio, sed Atticos, & Athenienses; & vox Ἀσυν ab Phœnicio Ἄσυν: hinc Suetonio lux. Ἑλληρίζειν non est Græcissare, sed Atticissare, quod proprium Neapolitanorum erat: hæc notio bene multis documentis fulcitur; quæ quidem non fugit Salmasium, licet Menagium latuerit. VI. Atticismus Neap. ex Strabone, & Statio, qui ideo Ἀἰῶνα vocat Cicerem: atque ex nominibus mensium, ac potissimum ex litteratis saxis firmatur. In reliquis magnæ Græciæ urbibus Dorismus viguit; hujus dialecti marmor Lucanum Oedipo dignum expenditur, & sanatur: quid in eo Jupiter Comnarus, vox peregrina ab נור חם. Distichon Gregorii Messerii Doricum exagitur, VII. Quid φοιτᾶν in Philostrato, hujus verbi διαγωγὴς fugit Olearium, & Mazochium: est ad ludum litterarium itare, quod exemplis sanequam multis præstatur, & præsertim ex Polluce: Galeni patrociniū contra Mazochium. VIII. Ἐπίδειξις non est declamatio in Philostrato uti vertit Mazochius, sed specimen, argumentum, testibus antiquis Scriptoribus bene multis, nec non Perizonio, & D' Orvillio: ea in re etiam Reinesio resistitur, licet marmor omnium difficillimum producat; tanti viri laudes. Etiam ξυμπλέκεται in eodem Sophista male versum. Urbis Neapolitanæ Græcanica præconia, quam

quam veluti depinxit Philostratus. ix. Etiam multis post hujus Sophistæ sæculis Hellenismus Neapoli egregie floruisse, non unis nostratibus marmoribus exhibitis, in aperto fit. Bina præclarissima epigrammata nominibus coff. illustra proferuntur; quæ nescio, cur tacuerit Mazochius. x. Marmor alterum etiam consule signatum fortasse quarti sæc. sed Mazochius sub Hadriano sculptum credit, & ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ idem vir summus in interpretamento præterit: quæ vox de Sardis intelligenda: Reinesius confingit importune ΤΟΝ ΙΑΙΩΝ. Quinam sit hic consul Proculi nomine non unis rationibus divinatur, & quarto sæculo figitur. xi. Certus lapis inferioris ævi profertur metricè scriptus, teste etiam Tillemontio, qui διὰ βραχέων illustratur: cui addendus alter quarto sæculo sat posterior; & cur in eo verba Homérica. Demum inficetissima Christiana epigraphè agmen claudit, quæ sculpta est septimo circiter sæculo: totius hujus partis ἀνακεφαλαιώσις.

I. **A**GE videamus, qua eruditionis apparatione hostem Neapolitani Hellenismi tertii, & quarti sæculi, ac deinceps se præstat Mazochius: porro ait adeo Græcas litteras hac in urbe defecisse, ut vix aliquot interdum lapides privata, nondum publica auctoritate inscriptos reperiās. Præterea ex præclaro loco Philostrati, vide in ima cera col. 2. p. 103. colligit Neapolitanos jam hujus Sophistæ ævo, scilicet medio sæc. tertio Latinos factos, & vix in ludo grammatico, & declamatorio, uti nunc Europæi pueri in scholis Latine erudiuntur, græcissasse. Demum concludit Ambrosium, & Symmachum ad Neapolitanos Episcopos, & amicos scriptitantes non Graeco, sed Latino eloquio usos; quare ait hac in urbe radicitus evanuisse Græcanicum studium. Hæc vir eruditissimus, sed paullo longioribus verbis. Verum pro posterioris ævi Hellenismo tuendo fortasse cito me expediam: nam rem certam teneo, quippe firmis monumentis, uti sunt marmora, res agetur; & nihil mihi optatius accidit, quam quod Mazochius ad longiorem Philostrati locum provocaverit, quem per partes summa hilaritate, utpote Neapolitanis honestissimum, expendere aggredior. Atque initio appono

Γ·ΚΑΛΤΟΥΡΝΙΟ Σ
ΦΗΛΙΣ

ΤΑΧΡΕΙΣ ΜΑΤΑ· ΚΑΙ ΤΗΝ· ΟΡΟ

ΦΗΝ· ΚΑΙ ΤΑ· ΕΞΩ· ΙΟΥΑΓΟΡΕΥΤΗΡΙΟΥ

ΤΗ ΙΔΙΑ· ΔΑΠΑΝΗ· ΦΡΗΤΟΡCΙ· ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ

hunc elegantem filicem publica auctoritate erectum, & grandi fide a me
Q99 ex-

exscriptum, nuperrime prope Divi Petri in Vinculis effossum, eumque esse plus minus quinti sæculi opus ex satis deformi charactere, etiam luscitioso constat; quem inferne, cum sermo erit de Panclidarum Fratria revisam, præclaramque sane sententiam ad patriæ decus extundam. Vides porro nisi publica auctoritate hunc lapidem agoreuterio, quod refecerat Calpurnius Felix, adfigi minime potuisse, (quid loci sit ἀγορευτήριον ibidem dicam.) Præterea quoniam nil est tam publici juris, quam flare ac ferire numismata, servavit Capacius in hist. Neap. plures nostrates nummos Græcos universos tum bonæ, tum mediæ, denique etiam inferioris ætatis, quos inter unum expressit p. 185. quem ob elementa nil elegantia cūsum dicas ultima Hellenismi Neapolitani tempestate. Advertas duplex elementum, ut de ω fileam, in voce νεοπολιτών præferre extimum Hellenismi nostri ævum, & auctores omnes Græcæ palæographiæ in hoc conjurant. Atque ex his sexcentis id genus numismatis variæ ætatis luculenter eruitur tum perdiu Neapolim in reip. statu, & Græcanicis institutis ac ritu floruisse, nec unquam Romanas leges subisse, atque linguam Atheniensem nisi multis ab Augusto sæculis permutasse. Si autem urbium, regionum, & provinciarum sermo dignoscendus sit ex epistolarum lingua, quacum scriptæ ad eas missitabantur, omnem Græciam, & Constantinopolim, tunc temporis urbem principem Latini oris exstitisse dicendum esset, cum Symmachus, & Ambrosius, ut reliquos taceam, & Romani ipsi Pontifices, ex Italia unas Latiales litteras ad orientis incolas darent; satis sit privum exemplum, ut in re certa brevis sim, ex Symmacho ipso, quem nobis objicit Mazochius, collectum; hic porro multum epistolarum Eutropio, (quem famosum illum Græculum eunuchum esse nemo neget maximorum virorum tum amicitiiis, tum odio clarissimum, scripsit,) omnesque Latinas circa medium lib. 3. vides, atque tertiam & quinquagesimam in Asiam missas aperte legere est; ut taceam sexcentenas ad DD. Theodosium, & Arcadium semper Augg. lib. 10. ab eodem Symmacho exaratas, quas non vidisse Mazochium is unus negaverit, qui ignorat, quantæ lectionis sit vir magnus. Hinc quippe dicendum, quam epistolam Ambrosius Basilio miserat, vid. Tillemontium in S. Basil. artic. 127. si exstaret, eam Latiali etiam exemplo fuisse, quo Italicorum mos scribendi Græcanici oris civitatibus fervaretur. Nihil igitur mirum, si ab Ambrosio, ac Symmacho, (ignoro, cur Cassiodorum lib. 6. form. 24. & 25. non adjecerit Mazochius,) Græce loquentes Neapolitani ῥωμαϊστῶν scriptas litteras acceperint.

II. Porro si unquam miratus sum artem Mazochii viri Græce doctissimi, nunquam certe satis, quam cum Philostrati locum init. Iconum contra Hellenismum Neapolitanum mire ac erudite confingit, ac contorquet: cum Sophistæ hujus verba eundem ævo suo Attice floruisse apprime commendent, qui

qui Strabonis ætate vigeat : quin ipse ajo , si nullum præterea monumentum servatum esset Græci eloquii fuisse Neapolim etiam tertio post Augustum sæculo, id unum Philostrati amplissimum fore, & latis superque: sicuti olim cecinerat Statius noster Silv. 5. carm. 3. v. 109. unum patrem suum Græce eloquentissimum præstare potuisse Neapolim Græci oris esse, atque a Graja gente natam, etsi hunc Hellenismum tot documenta minime testatissimum facerent :

*Si tu stirpe vetus, famæque obscura jaceres
Nil gentile tenens, illo te cive probares
Grajam, atque Euboico majorum sanguine duci.*

Verum unde inceptem, quo summo viro respondeam, vix reperire fatis sum, prolixum enim, nonnihil turbatum, & celeriolem, quam par erat, in Philostrati verba allevit commentarium. Ut autem ordo dicendis sit, apponam principio omne κείμενον Sophistæ, inde non pauca in Olearii, & Mazochii interpretamento Græcæ fidei reddam, demum colligam ab Philostrati verbis Neap. Hellenismum enixe sæculo tertio firmari : Α'φορμαὶ δὲ ἐμοὶ τῶν τῶν λόγων αὐτῶν ἐγένοντο . ἦν μὲν ὁ παρὰ τοῖς Νεαπολίταις ἀγών· ἡδὲ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ ᾤκισαι, γένος Ἑλλήνες, καὶ ἄστυκοὶ, ὅθεν καὶ τὰς σπαρὰς τῶν λόγων Ἑλληνισμοὶ εἰσι . Βαλομένη δέ μοι τὰς μελέτας μὴ ἐν τῷ φανερῷ ποιῆσθαι, παρῆχεν ὄχλον τὰ μεράκια φοιτῶντα ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῷ ξένῳ . Κατέλυσον δὲ ἐξω τῷ τείχεος ἐν προκείνῳ πετραμμένῳ πρὸς θάλασσαν, ἐν τῷ σοᾶ τις ἐξερκοδόμητο κατὰ ζέφυρον ἀνεμόν, ἐπὶ πετάρων, οἴμῃ, ἢ καὶ πέντε ὀροφῶν, ἀφορώσῃ εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· ἐτραπτο μὲν ἔν καὶ λίθοις, ὁπόσας ἐπανεῖ τρυφή, μάλιστα δὲ ἦνθαι γραφῆς, ἐνηρμοσμένων αὐτῇ πινακίων, ὅς, ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ ἀπαθῶς τις συνελέξατο, σοφία γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐδήλωτο πλειόνων ζωγράφων . Ἐγὼ μὲν ἔν καὶ ἀπ' ἐμαυτῷ ᾤμην δεῖν ἐπανεῖν τὰς γραφάς . Ἦν δὲ ἄρα ὑπὸς τῷ ξένῳ κομιδὴ νέος, εἰς ἔτος δέκατον ἦδη, φιλήμορος, καὶ χαίρων τῷ μαιθάνειν, ὅς ἐπεφύλαττε με ἐπιόντα αὐτὰς, καὶ ἐδεῖτό με ἐρμηνεύειν· ἵν' ἔν μὴ σκαῖόν με ἡγοῖτο, ἔσσι ταῦτα, ἔφην, καὶ ἐπίδειξιν αὐτὰ ποιησώμεθα, ἐπειδὴ ἦκη τὰ μεράκια . Α'φικωμένων ἔν, ὁ μὲν πᾶς, ἔφην, προβεβλήσθω, καὶ ἀνακείσθω τῷ ἢ σπαρῇ τῷ λόγῳ· ὑμεῖς δὲ ἐπεσθε, με ζυνυπθέμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρωτῶντες, εἰ π μὴ σαφῶς φράζοιμεν .

Σ Κ Α' Μ Α Ν Δ Ρ Ο Σ .

Ε'γνωσ ἔν, ὃ πᾶ, ταῦτα Ο'μήρῳ ὄντα, ἢ ὃ πᾶποτε ἐγνωκας; δηλαδὴ θαῦμα ἡγόμενος, ὅπωςδὴποτε ἔξη τὸ πῦρ ἐν τῷ ὕδατι· συμβάλλωμεν ἔν ὃ, π νοεῖς· σὺ δὲ ἀπόβλεψον αὐτῶν, ὅσον ἐκεῖνα ἰδεῖν, ἀφ' ὧν ἡ γραφή . Οἷσα πρ τῆς Ἰλιάδος τὴν γνώμην, κ. τ. λ. Quæ ita vertit vir maximus Olearius : *Hujusce autem sermonis occasio mihi ista exstitit: sollemne apud Neapolitanos agebatur certamen; civitas vero illa in Italia est, suntque illi origine Græci, atque probe exculti, unde & dicendi studiis græcissant. Mihi igitur cum publice declamare minime prepositum esset, adolescentes hospitis domum frequentantes, quotidie molesti fuere. Extra mœnia autem diversabar, in suburbio ad mare vergente, in quo porticus quæ-*

dam favonio vento obversa exedificata erat, quatuor, ut puto, vel quinque contignationibus, Tyrrhenum respiciens mare: refulgebatque ea lapidibus, quoscumque luxus commendat: maxime vero picturis splendebat, suspensis in ea tabulis, quas, ut mihi videtur, non sine studio collegerat aliquis, plurimorum enim pictorum in ipsis conspicua ars fuit. Ego autem & ipse picturas oratione commendare constitueram: eratque præterea hospiti filius admodum juvenis, qui decimum jam annum attingisset, audiendique & discendi esset percupidus, qui ipsas lustrantem me observabat, utque interpretarer, rogabat. Ut ne itaque lævam mihi esse mentem arbitraretur, esto, dixi, faciamque ista argumentum dicendi, cum primum juvenes venerint. Quare cum venissent, puer, inquebam, proponat, dedicatumque ei esto studium in oratione nunc ponendum. Vos vero sequimini, non modo approbaturi, verum, & si quid minus luculenter explicaverimus, percuntaturi.

S C A M A N D E R.

Nosti igitur, o puer, Homericam esse ista, an forte non noveras antea? nam miraris haud obscure, quomodo ignis in aqua vivere possit. Conferamus itaque, quæ nosti. Tu autem ab istis oculum averte tantisper, donec illa consideraverimus, ex quibus expressa pictura fuit. Nosti, quæ habet Ilias, &c. Inde Philostratus multis verbis confert miram illam tabulam depictam cum Homeri Iliade 21. ostenditque puellis apprimere Homero congruentem.

III. Verum nisi etiam cum Græcis Latina verba conspirent, ut tabula cum Homero conjurabat, Mazochio affatim facere haud sperem; quare eadem per partes pensitemus. Ἦν μὲν ὁ παρὰ τοῖς Νεαπολίταις ἀγὼν, sollemne apud Neapolitanos agebatur certamen; probat hoc interpretamentum Mazochius, & vox sollemne, quæ Græce non est, ait vidisse Olearium in articulo ὁ, edicitque contra Lasenam non fuisse neque musicum, neque gymnicum, sed declamatorium: at in mentem non venisse miror longissimæ lectionis viro τὸν ἀγῶνα fuisse illum ipsum, quem bis de nostra urbe jam famæ plenum Strabo lib. 5. p. 377. atque oraculi monitu in Parthenopes Sirenis honorem celebratum prædicat: Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τὸτο, ὅπερ δείκνυται μνημα τῶν Σειρήνων μίας, Παρθενόπη, καὶ ἀγὼν συνελεῖται γυμνικός κατὰ μαντείαν, ita enim locum sanavimus affectissimum pag. 444. Neapolis vocata est propterea quod inibi monstratur monumentum unius ex Sirenibus, Parthenope, & certamen gymnicum oraculi jussu celebratur. Post pauca idem geographus nomen etiam certaminis nos docet, scil. πεντετηρικόν, quinquennale: Νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερός ἀγὼν συνελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε, καὶ γυμνικός ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐν Ἀμύλλῳ τοῖς ἐπιφανέσσι τοῖς κατὰ τὴν Ἑλλάδα· vocat autem ἱερός, etenim κατὰ μαντείαν institutum erat. Straboni adstipulatur Statius nostras, qui epiced. in patr. Silv. 5. 3. in versibus 133. & seqq. parum obscuris de hoc duplici agone musico, & gymnico eadem cecinit:

Atque

*Atque ibi (Neapoli) dum profers annos, vitamque salutas,
 Protinus ad patrii raperis certamina lustrī
 Vix implenda viris, laudum festinus, & audax
 Ingenii: stupuit primæva ad carmina plebes
 Eubæa, & natis te monstravere parentes.
 Inde frequens pugna, nulloque ingloria sacro
 Vox tua: non toties victorem Castora gyro,
 Non fratrem cæstu virides plaufere Terapnæ:
 Sit pronum vicisse domi; quid Achæa mereri
 Præmia, nunc ramis Phæbi, nunc germine Lernæ,
 Nunc Athamantæa protectum tempora pinu?
 Cum toties lassata, tamen nusquam avia frondes
 Abstulit, aut alium tetigit victoria crinem.*

In breve sic cogas tot versus: Vix Neapolim appulit Statii pater, & in quinquennali musico primo certamine periculum omnium admiratione fecit, & idipsum cum sæpius iterasset, nunquam inglorius ab eo discessit. Inde patris felicitatem præ ea Castoris, & Pollucis majorem dicit, & videtur gymnici certaminis meminisse, quod domesticum, i. e. Neapolitanum magnificentius extollit præ Nemeæis, Isthmicis, &c. quorum pretia laurus, apium, pinus. Demum licet victoriis veluti fessus, tamen ἀνταγωνισαῖς ne privam quidem coronam reliquit. Hic etiam advertas Statium binum hoc certamen quinquennale appellare *sacrum*, dum canit, *nulloque ingloria sacro vox tua*, nim. *carmina tua*, uti Strabo, πεντητηριὸς ἱερὸς ἀγὼν. Quod cum etiam sub Domitiano esset ἐπιφανέστατον, inter maxima Neapolis decora illud certamen enumerat Statius Sil. 3. car. 5. v. 92. ad uxorem: *Et Capitolinis quinquennia proxima lustris*: & sat præclarum Neapolitanum saxum isthæc nostratia certamina æquiparat ipsis Olympicis, vocatque ἸΣΟΛΥΜΠΙΑ, quod seq. capite dabo. Haud scio, cur Petr. Faber in Agonist. de ἀγῶνι πεντητηρικῷ nihil commentatus sit: & Vandalius cum ejusdem meminerit in Dissertat. pag. 325. hæc Strabonis loca, & Statii eum aufugerint. Non igitur Philostratus de declamatorio certamine loquitur, ut edicit Mazochius, quod nullius famæ erat, sed hoc sacrum, & quinquennale omnium Græcorum ἐπιφανέστατον, & proximum Capitolinis ludis: atque ad illud visendum confertim etiam Romanorum principes viros adcurrisse legimus.

Porro adeo verum est τὸν ἀγῶνα Neapolitanorum, cujus visendi gratia in eorum urbem advenerat Philostratus, non fuisse declamatorium, sed gymnicum, ut testatissimum id longiori oratione 28. pag. 288. reliquerit Dio Chrysostomus, quem locum tu attente ut legas imperaris, egregie enim veterum nostrorum civium Græcanice viventium præclara studia virtutemque commendat: cujus verba si meminisset Mazochius vir, cui pauca latent, *declamatores non vocitasset Neapolitanos*, atque in ea arte ludentes: Ἀνάβωπτες ἀπὸ τῆ λιμένος εὐθὺς ἐβαδίζομεν ὀψόμενοι τὰς ἀθλη-
 τὰς,

τὰς, ὡς ἂν τὴν ὅλην ἐπιδημίαν πεποιημένοι κατὰ θεῶν τῷ Αἴῳ. Εἴπει δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν, τὰς μὲν πᾶσιν ἐωρῶμεν ἐν τῷ σταδίῳ ἔξω τρέχοντας . . . τὰς δὲ καὶ ἄλλως γυμναζομένους· τῶτοις μὲν ὅν ἐν ἐδόκει προτείνειν· ὅπῃ δὲ πλείστον ὄχλον ἴδοιμεν, ἐκεῖ ἐβαδίζομεν· ὁρῶμεν δὲ πάνυ πολλὰς ἐσηκότας πρὸς τῇ Εξιδρᾷ τῇ Ἡρακλείους . . . καὶ μόλις ἐωρῶμεν τὴν γυμναζομένην τὴν κεφαλὴν, καὶ τὰς χεῖρας ἀναπετακότας, κ. τ. λ. quæ ita vertunt: *Cum ascendissemus a portu, confestim ibamus visuri athletas, ut qui totam peregrinationem suscepissemus ob certaminum (corrigere certaminis) spectacula. Cum autem ad gymnasium venissemus, quosdam quidem videbamus extra in stadio currentes . . . quosdam autem aliter se exercentes: his quidem ut attenderemus nobis visum non est; ubi autem maxima esset turba, illuc ibamus: videmus igitur oppido multos consistentes (corr. stantes) ad Herculis Exedram . . . & vix videbamus ejus, qui exercebatur, caput, manusque extensas. Vides igitur ex longiori Dionis κειμένῳ hunc Sophistam cum amicis Roma Neapolim velis remisque accurrisse κατὰ θεῶν τῷ Αἴῳ, inde eum multiplicem describit, & solos γυμναζομένους legere est; ὁ γὰρ αὐτὸν declamatorium nullum commemorat Dio; imo κατ' ἐξοχὴν dumtaxat, qui athleticus est, vocat ἄγωνα.*

Hic autem ut parum persistas te rogatum volo, quo advertas laudata Sophistæ verba: τὰς μὲν πᾶσιν ἐωρῶμεν ἐν τῷ σταδίῳ ἔξω τρέχοντας, quosdam videbamus in stadio extra currentes, nam hæc verba, quam enunciant sententiam, statim evertunt; scilicet, *vidisse quosdam currentes intra stadium*, atque mox legis, ἔξω, *extra stadium*, colludere videtur legentibus Dio, cum certum sit in stadio, non vero extra, cursus agitasse veteres; quare ut res, & dicta consentiant, confinge ἔξω in ἔξ, *sex*, atque mens Dionis bona patebit: *videbamus quosdam in stadio sex numero currentes*; præsertim cum cernam in præclara hujus Sophistæ editione Parisien. regis typis concinnata vocem ἔξω esse *δασεῖαν*, hinc facile conjicias illam exiisse librariorum incuria ab ἔξ, *sex*, cum contra ἔξω, *extra*, *δασύτητι* careat. Præterea qui hunc locum Latine verterunt, τὸ ἔξω loco suo dimoverunt, & quod non dixerat Dio, apposuerunt, scil. *quosdam quidem videbamus extra in stadio currentes*, tanquam si advenæ essent extra stadium, & currentes in stadio intuerentur, oboluerant igitur difficultatem hi doctissimi interpretes, sed verba turbantes aufugerunt: verum hoc est fucum solummodo facere Græce parum sapientibus; optassem, ut hunc locum Isaacus Casaubonus luce sua donasset; quem sane miror non advertisse in suis oppido selectis adnotationibus; attamen hi summi viri ex ingenti eruditionis suæ messe parvos quosdam manipulos colligendos alicubi nobis reliquerunt. Interea jam raturum dicas ὁ γὰρ αὐτὸν Neapolitanum gymnicum fuisse, & sæpe etiam musicum, non vero declamatorium. Haud scio, cur Mazochius, ut ostenderet existisse eloquentiæ certamina ad ea, quæ Lugduni pro Augusti, & in Ca-

riam pro Mausoli Artemisiæ viri laudibus celebrabantur, confugerit; cum longe ante me noverat Domitianum, ut narrat Suet. c. 4. in Albano *oratorum*, & *poetarum certamina* celebrasse, inter quorum poetarum chorum primas tulisse nostratem Statium supra adnotavi pag. 469. Neque aufugiam Gellium 10. 18. vocasse, ut adnotant Mazochius, & interpretes Suetonii, ἀγωνία, certamen illud, quod *dicundis mariti laudibus* Artemisia instituit; tamen nemo intercedat, quin is ἀγωνίης musicus esse quiverit, nam γενικοτάτως se habet Gellius: *Id monumentum Artemisia cum Diis manibus sacrum* (al. *sacris*) *Mausoli dicavit*, ἀγωνία, id est certamen, *laudibus ejus dicundis facit*, *ponitque præmia pecuniæ, aliarum rerum bonarum amplissima*. Iratos paterer cives meos, si hic præterirem, neque exteris communicarem Statii patrem, uti alterum Pindarum nostros quinquennales ἀγωνίας gymnicum, & musicum quovis lustro celebratos carminibus commendasse, affecutum vim eloquii tum Nestoris, tum Ulyssis, atque utramque horum heroum dicendi speciem imitantem decus immortale sibi peperisse, in epiced. patr. lib. 5. sylv. car. 3. v. 104.

*Exsere semirutos subito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemque afflato* (al. *afflatum*) *monte sepulti
Pone super tumulos, & magni funus alumni,
Quo non Munichia quidquam præstantius arces,
Doctæque Cyrene, Sparteve animosa creavit:
Si tu stirpe vetus famæque obscura jaceres
Nil gentile tenens, illo te cive probares
Grajam, atque Euboico majorum sanguine duci.
Ille tuis toties perstrinxit tempora fertis,
Cum stata laudato CANERET quinquennia versu
Ora supergressus Pylæi senis, oraque regis
Dulichii, specieiue comam subnexus utraque.*

Necnon laudat filius patrem Athenienses, Lacedæmonios, ac Cyrenenses, qua in urbe Callimachus floruit, devicisse; utinam tantam Neapolitanæ Græcæ poesews jacturam minime fecissemus; quot heroum nomina urbis nostræ in his certaminibus victorum, quotque reipublicæ decora noscitareremus, neque Neapolis Thebis rotundi oris Pindarum invideret! Scio alio sententiam horum carminum Statii interpretes detorsisse, sed haud otium consumam, quo eos illam haud affecutos esse firmem; etenim si hic sermo esset de victoria in his ἀγωνίᾳ parta, usus esset Statius vocibus, *implevit certamina*; & *vicit domi*, uti legere est in versibus superne alatis pag. 490.

IV. Η δὲ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ ὤκισται, Olearius, *civitas illa in Italia est*, Mazochius, *sita est*: verum secundum inditam verbo οἰκίζειν vim redderem, *ædificata est*: sane inficetior rure est Philostratus, cum tam large Neapolis situm definit, apposite dixisset ἐν Κμπανίᾳ. quare ponderis, & laudis plurimum inest in hac voce, si pro ὤκισται, confingas οἰκεῖται, &
ver-

vertes: *inter Italiæ urbes Neapolis incolis frequentissima est: hinc οἰκισμένη, terra omnis, & οἰκισμένης, frequentissimus.* Neque me audacem traducas bina vadimonia hujus mutationis accipientem a Perizonio in Ælian. V. H. l. 8. c. 5. p. 532. agente de vocibus οἰκησῶν & οἰκισῶν, *Ut adeo satis liqueat librariorum sæpe confudisse hæc vocabula propter convenientiam litterarum simul, & significationis, aliquantulum tamen diversæ: neque id mirum, cum in indice suo etiam Schefferus illa confuderit, & utrumque ad unum οἰκίζω retulerit.* Et lib. 3. c. 42. p. 920. *Unde etiam liquebit, quam sæpe hæc (οἰκῆται, & οἰκισται) confusa sint a librariis.* Porro imperaris, ut binas laudatas Perizonii æternas adnotationes legas, advertes etenim, quantum peccarunt interpretes, eo quod librariorum erroribus hoc duplex verbum ad arbitrium permutantium minime occurrerint. Me autem opportune permutasse οἰκῆσαι in οἰκῆται etiam ex dicendis luculentius patebit. Ut autem hæc fortasse ignota antehac ejus verbi notio firmeretur, quoniam a lexicographis nil teneo, neque ab ipso Perizonio, qui plurima de hoc ῥήματι commentatus est, præsto est mihi sat opportunus Thucydides pag. 109. edit. Dukeri: (Ἀθηναῖοι) μέγα τῶδε τῷ πολέμῳ πανοικησία γινόμενοι τε, καὶ οἰκήσωντες, & ῥαδίως τὰς μεταναστάσεις ἐποιῶντο, κ. τ. λ. quæ ita versa legis: (Athenienses) *ad hoc usque bellum cum tota familia in agris fuerant, & habitabant, non facile migrabant, &c.* vides profecto Thucydideam βραχυλογίαῦ conversam in ταυτολογίαῦ, & περιτολογίαῦ, videlicet, *in agris fuerant, & habitabant: quare ut summo historico laus sit, redde, in agris cum tota familia fuerant, & frequentissimi evaserant, hinc non faciles eisdem erant migrationes.*

Hinc lux est etiam Diodoro Sic. lib. 14. pag. 688. edit. Weffeling. ubi sermo est de Dionysio omnia ἐπιμελέσας in Sicilia disponente, interque cetera, Ἐπειτε δὲ καὶ πρὸς τὴν Κατάνην οἰκόντας Καμπανῆς εἰς τὴν νῦν καλεσμένην Αἰτνὴν μετασχῆναι, διὰ τὸ λίαν εἶναι τὸ φρέγον ὄχυρον, quod ita vertas: *persuasit etiam Campanis, qui Catanæ frequentissimi evaserant, (non ut vulgo, incolebant,) ut in urbem Ætnæ nomine commigrarent, utpote satis firmum oppidum.* Sed ad geographos hac in re provocandum, ut testes habeam locupletiores, Strabo lib. 6. pag. 415. Τὸ σινοικισμένον τὸ πρὸς τῇ νήσῳ τῇ Ὀρτυγίᾳ μέγα (Σέβας & Κάϊσαρ) ὥθη δεινὸν οἰκῆσαι βέλπον, ἀξιόλογον πόλεως ἔχει περιμετρον, evites vetus interpretamentum, cujus sententia sat elumbis est, & vertas: *eam partem ad insulam Ortygiæ, quæ frequens erat, (Augustus Cæsar) ratus est majori colonorum copia frequentandam, cum æqualem urbi ambitum includeret.* Sed ut hanc parum notam verbi οἰκῆσθαι, frequentari, notionem omnino sistam, addam exempla ab eodem Strabone, quæ mihi pronum fuit vestigare, simillima loco Philostrati, de quo cum Mazochio disputamus: inquit autem geographus pag. 411. Οἰκῆται δὲ (Μεσσήνη) ἰκανῶς ἡ πόλις, μᾶλλον δ' ἡ Κατάνη, καὶ γὰρ οἰκήτορας δέδεκται Ρωμαῖκας, ἦσαν δ' ἀμφὶν τὸ Ταυρομήνιον, quæ verba piget me invisere in præclara Strabonis ἐκδόσει contra fidem

dem versa: (*Messana*) *urbs mediocriter frequens est, Catanae tamen cedit, quæ colonos accepit Romanos: utraque minus frequentatur Tauromenium; neque me turbant magna nomina doctissimorum Strabonis interpretum; nam mecum conspirat Cluverius in Sicil. antiq. pag. 119. vers. 31. Messana satis frequens, frequentior tamen est Catana, quæ colonos accepit Romanos, minus utraque frequentatur Tauromenium.* Quis igitur posthac transfundat verba Philostrati, *Νεάπολις ἐν Ἰταλίᾳ οἰκεῖται, Neapolis in Italia est*, vel, ut vult Mazochius, *sita est*, non vero, *est frequentissima?*

Hic pro re nata prompta paratur medela Straboni, quam non fecere interpretes pag. 418. ubi de monte Eryce sermo est: *Οἰκεῖται δὲ καὶ ὁ Ἐρυξ, λόφος ὑψηλός, ἱερὸν ἔχων Ἀφροδίτης πρῶτον διαφερόντως, ἱεροδύλων γυναικῶν πλήρες τοπαλοῖον, ὡς ἀνέθεσθαι κατ' Ἀχὴν οἷτ' ἐκ τῆς Σικελίας, καὶ ἔξωθεν πολλοί· νυκτὶ δ' ὥσπερ αὐτὴ ἡ κατοικία λειπανδρεῖ, καὶ τὸ ἱερὸν, καὶ τῶν ἱερῶν σωμάτων ἐκλέλοιπε τὸ πλῆθος.* Cluverio subiraſcor, qui veluti sui oblitus τὸ οἰκεῖται pag. 242. in Sic. ant. reddidit, *habitatur*, cum magnis interpretibus: *Habitatur etiam adhuc Eryx, collis sublimis, fanum habens Veneris, quod insigni religione colitur, antiquitus refertum mulieribus rei sacræ addictis, quas ex voto dedicabant cum Siculi, tum alii multi exteri: nunc ut oppidum id virorum, ita templum quoque sacerdotum laborat penuria, multitudine sacrarum corporum sublata:* si autem hoc commune interpretamentum ſecteris, opposita adſtruere videtur Strabo, nimirum simul habitari Erycem montem, simulque hominibus, & sacerdotibus deſeri: quare, ut ſibi conſtet geographus, una litterula immutata, pro οἰκεῖται legas φηται, i.e. *frequentissimus fuerat*, inde αὐτὴ ἡ κατοικία λειπανδρεῖ, *ea frequentia ceſſavit.* Hinc ſpongiæ ſubjicias vocolam *adhuc*, quam appoſuere interpretes, nam Græce non eſtat, & τὸ *colitur* veritas *colebatur.* Si præclara hujus montis decora noſſe cupias, adeas Cluverii volumen de veteri Sicilia.

Reliquos Strabonis locos, ubi ineſt illud οἰκεῖσθαι in notione *frequentari*, tutemet quæras, proſtant enim ubique ſuorum librorum. Ut autem nil dubiam reddam tum mutationem in Philoſtrato adhibitam, tum ſignificationem antehac fortaiſſe ignotam, adjiciam Æliani in V. H. pag. 604. locum, quaſi ſi ipſe mihi conſinxiffem: loquitur hic hiftoricus de ſoli, cælique Italiæ amœnitate, & habitatorum frequentia: *Ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν οἰκητῶρων ἡμερον καὶ πρῶτον ἐπ' ἡρὲ πολλὰς εἰς τὴν μετοίκησιν· καὶ ὅτι πόλεις οἰκῆσαν τὴν Ἰταλίαν πάσαι ἐπὶ τὰ καὶ ἐννένηκοντα καὶ ἑκατὸν πρὸς ταῖς χιλιάς, quæ ita verſa ſunt in præclara edit. Perizonii: *ſed & incolarum manſuetum & mite ingenium impulit multos, ut in eam demigrarent: & incoluerunt olim Italiam ſeptem & nonaginta ac centum ſupra mille civitates:* ſane duriuſculum erit auribus religioſis illud, *civitates incoluere Italiam;* quare ſi reddas, *& olim Italia mille, &c. urbibus frequentiffima fuerat*, res erit integerrima, atque Ælianus ceteris Scripto-*

ribus, & Philostrato apprime conjurabit. Scio hic te mecum longe demirari, cur pro luce hujus Sophistæ isthæc Æliani verba Olearium, & Mazochium latere potuerint! Ceterum optarem, ut adnotes ternas voces οἰητόρων, μετοίκησιν, & οἰήσαν, quo magis tibi sedeat me sine periculo in Philostrato absterfisse τὸ ὥκισαι. Porro ne me credas audacem, quod hanc minimam mutationem in hoc Philostrati verbum induxerim, innixus enim sum auctoritate incomparabilis viri D'Orvillii in Chariton. pag. 501. 502. me doctis librarios ῥήματα fere ejusdem soni confudisse, qui his irascitur, propterea quod sæpe hæc tria verba σερεῖν, σέργειν, & σέγειν pro libidine nil eorum sanequam diversam notionem curantes adhibuerint: & terna isthæc verba in bene multis Scriptorum locis secundum διόγνωσιν propriam reficit: inde edicit: *Manu exarati libri magnæ sunt auctoritatis, sed non tantæ, ut contra usum linguæ, quid valeant.* Ut autem noscas loquendi veterum ἀριθίειαν, opus est te advertere eos, cum urbium situm definiunt, intra brevioris provinciæ has circumscribere, ipsas vero provincias inter spatia amplissima; ita Stephanus Byzant. Παρθενόπη πόλις ἐν Ὀπικοῖς τῆς Ἰταλίας, ita ut belle distinctum sit inquires Parthenopen in Opica regione esse, hanc ipsam regionem in Italia: inscite igitur Philostratus dixisset Neapolim esse in Italia, cum sit in Opicis, vel in Campania; quare in voce οἰκείτω aliud mente concoxit Sophista, nempe, *frequentissima est in Italia urbs Neapolis*; decora ergo urbis nostræ Philostratum, non situm respexisse dicendum est.

Neapolim autem fuisse tum enormi αὐτοχθόνων, tum advenarum numero florentissimam, ne amplius a me quæras, ut præstem, vide sæpe laudatum Strabonis locum pag. 378. qui aperte ait celebrasse nostram urbem ἐπιδημούντων πλῆθος ἀνδρῶν, *multitudinem virorum exterorum*; lubens ceteros Scriptores posthabeo, cum συμπολίτην Papinium teneam canentem Silv. 3. carm. 5. v. 78.

*Nostra quoque haud propriis tenuis, nec rara colonis
Parthenope, cui mite solum, &c.* inde v. 89.

*Quid nunc magnificas species, cultusque locorum,
Templaque, & innumeris spatia interstincta columnis,
Et geminam molem nudi, tectique theatri,
Et Capitolinis quinquennia proxima lustris?*

*Quid laudem risus, libertatemque Menandri,
Quam Romanus honos, & Graja licentia miscent? &c.*

Vides igitur, quanta gentium vis requirebatur ad implenda bina theatra, ut in immensis cuneis federent, & longissimis porticibus deambulant, ac celebrarent isthæc quinquennia, tanta profecto, quantam legimus Capitolinis ludis affuisse; & volupe erat intueri tot Romanorum proceres, senatores, virosque consulares gravitate spectabiles mixtos cum Neapolitanis ob Græcam hilaritatem, atque otia notissimis ridere, dum Menandri comici poemata apparatissime exhiberentur. Et parum absuit, quin

quin Ciceronem ipsum incolam habuiffemus, qui, Neapoli ut sibi domum emeret, Pæto scripferat, hic autem auctor fuit, ut Romæ potius degeret, qua de re longe conqueri videtur Tullius lib.9.ep.15. ad Famil. idipsum concupiverat Atticus, sed locus epistolarum me fugit. Nostræ civilitatis Εἰλληνική, & plena hilaritatis διαγωγή, & tot molles urbis ritus, atque hospita Musis otia traxerunt magnæ dignitatis & famæ Silium Italicum, vid. Plin.ep.7. l.3. neque unum theatrum nostrum, & circus, atque athletæ, verum philosophiæ magistri optimi Metronactis fama Roma Neapolim adduxere Senecam jam senem, ut disceret; ita ipso confitente epist.76.circ. init. *In theatrum* (Neapolitanum) *senex ibo, & in circum deferar, & nullum par sine me depugnabit: ad philosophum ire erubescam?* &c. & vid. ep.93. ubi Lucilium suum solatur de morte hujus Metronactis, cujus auditorem hunc adolescentem destinarat. Et haud scio an quid grandius de veterum Neapolitanorum studiis & fama prædicari possit; huc revoces, quæ de Statii patris διδασκαλείῳ pag.467. adnotata sunt. Jure etiam fatearis Dionem Chrysostomum, cum animi causa Neapolim appulisset, ternam immanem spectatorum turbam in totidem ludis obstupuisse, ita ut in nostram Herculis Exedram accedere, quo Melancomæ athletæ socium admiraretur, haud facile ei fuerit, vid. superne pag.492. Quis posthac neget mentem Philostrati in verbis, ἡ δὲ πόλις ἐν Ἰταλίᾳ οἰκείται, non esse, *Neapolis inter Italiæ urbes civium, & advenarum multitudine florentissima?*

Ceterum adeo bona alite hanc Philostrati vocem divinavi, ut tandem nactus sim ἰδιον Neapolitanæ urbis fuisse προσθετὸν τὸ frequentissima: etenim Cassiodorus in Variar. lib.6. form.23. p.102. edit. Ven. bis frequentem eam salutat, & *multitudine civium abundantem* præter reliqua præconia, queis eandem maectat, cujus verba te perlegere haud poenitebit: quare de Philostrati mente nisi vecors & stipes contenderit. *Urbs ornata multitudine civium, abundans marinis, terrenisque deliciis, ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit: confidis gemmatum tribunal, sed tot testes pateris, quot te agmina circumdare cognoscis. Præterea littora usque ad præfinitum locum data jussione custodis: tuæ voluntati parent peregrina commercia. Præstas ementibus de pretio suo: & gratiæ tuæ proficis, quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse judicem decet, quando se non potest oculere, qui inter FREQUENTES populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis, dum per ora fertur populi, quod a judice contigerit aditari. Habet ultionem suam hominum FREQUENTIA, si loquantur adversa, & de judice judicium esse creditur, quod multis ad stipulationibus personatur. Contra quid melius, quam illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui favore multorum, & illas voces accipere, quas & clementes domi-*

nos delectat audire? &c. Ideo longius hoc Cassiodori præconium apposui, ut advertas, si sæculo ineleganti eo usque floruit urbs nostra, quanto magis ævo feliciori resplenduisse oportuit? Ex hac innumerabili Neapolitanorum vi nunc satis sumus intelligere, quo pacto Nero, Suet. 20. *præter equestris ordinis adolescentulos quinque & amplius millia e plebe robustissimæ juventutis undique seligere valuerit, qui divisi in factiones plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabat,) operamque navarent cantanti sibi insignes pinguißima coma, & excellentissimo cultu pueri, nec sine annulo lævis; quorum duces quadragena millia HS merebant.* Quis Neap. puerorum numerum supputet, si belle comatorum census quinque millia excederet? Et scias, cum fortasse hanc elegantem adolescentulorum multitudinem Romæ seligere Nero haud potis esset, qui sibi canenti plauderent, quinque millia militum ad id munus adegisse, vid. Dionem pag. 1000. edit. Reim. Ἦν μὲν γὰρ τι καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα ἐς πεντακισχιλίας στρατιώτας παρεσκευασμένον Αὐγύστειοί τε ὠνομάζοντο, καὶ ἐξῆρχον τῶν ἐπαίων, nam & *peculiare quoddam militum ad quinque millia corpus (Romæ) instituerat, qui Augustani nominati, incipiebant cum laudibus extollere.* Vid. etiam Tacitum lib. 14. cap. 15. & lib. 16. c. 4. & 5. Milites etiam in Græcia induxisse, ut sibi tragædias agentibus supploderent, idem Dio. narrat pag. 1031.

v. Γένος Ἑλλήνης, καὶ ἄσυκοί, ὅθεν καὶ τὰς σπουδὰς τῶν λόγων Ἑλληνικοί εἰσι, Olearius, & Mazochius vertunt: *suntque illi origine Græci, ac probe exculti, unde & dicendi studiis græcissant:* si sapias, vides non sibi consistisse Sophistam, si dixisset Neapolitanos *probe excultos esse*, mox *græcissare*, idest *Græca vix callere*: restitue porro sine periculo mecum: *origine Athenienses, quare & in dicendi studio Athenienses sunt, & Attica dialecto utuntur.* Vocem ἄσυκοί, *exculti* vel a lexico habes; verum tirones norunt Ἀῤῥυ esse *Athenas* plerumque, sicuti Πόλιν *Alexandriam*; & Kusterus in adnot. in Hesych. edit. Alberti ait: *Athenas quidem κατ' ἐξοχὴν nomine Ἀῤῥεως olim designatas esse quis nescit?* Mirror Albertum nihil in Hesychium suum adnotasse in voce ἄσϋ. Vide etiam adnotationes longiores in Pollucem lib. 9. segm. 17. Atque Ἀῤῥός, & Ἀῤῥή *vir*, & *mulier Atheniensis*: hinc Demosth. in Eubulidem pag. 542. in fin. Πᾶσι δὲ αὐτὸς ζῶν ὁμόσας τὸν νομιμὸν τοῖς φράσασιν ὅρκον εἰπὴ γὰρ με Ἀῤῥὸν ἐξ Ἀῤῥῆς ἐγγυητὴς αὐτῷ γεγενημένον εἰδὼς, *pater, dum vixit, legitimo jurejurando dato fratribus, me civem Atheniensem declaravit, cum ex Atheniensi desponsa sibi natum sciret*, uti vertit Wolffius: lis enim erat de Atheniensi civitate. Et Plutarchus in vitis, vide exempli ergo init. Alcibiad. ferè semper utitur dictione Ἀῤῥός in significantia *Atheniensis*. Nunc sane rectius novimus Suetonii Tranquilli animi mentem, cum bis commemoraret *ludos Aspycos*, quod vocabulum doctissimos tantum torfit interpretes, quare inverterunt in *Attiacos, Hasticos, Atticos*, etiam *Attonicos*, vide editionem Burman. mecumque conjurat *criticorum Ho-*
merus,

merus, uti a quibusdam salutatur, Jos. Scaliger, & Casaubonus in Suet. Tiber. cap. 6. *Præsedet & Astycis ludis, & Trojanis circensibus ductor turmæ puerorum majorum*: atque in Calig. c. 20. *Edidit & peregre spectacula, in Sicilia, Syracusis Astycos ludos*, idest *Atheniensium instar*. Si vero a me quæras, unde ortum suum trahat vox ἄστυ, reponam Græcos oboluisse Phœniciam dictionem iisdem litterulis constantem τρυ, splendescere, & exultum esse; hinc Athenis, urbi totius Græciæ principi, & elegantissimæ privam hanc vocem destinarunt, inde etiam Neapoli, ubi, ut ait Strabo, πλείστα ἔχνη institutorum Atheniensium σώζεται, tributam legimus a Philostrato, quæ fuit veluti filia materni haud degener oris. Hesychius, utpote Græculus, vult vocem ἄστυ dictam ἀπὸ τοῦ εἰς ὑψος ἀνίστασθαι. Demum ut hujus Sophistæ vocis Ἀστυκῆς notionem prorsus firmem, adscribam Stephani Byzant. verba, licet perquam celebrata, in dictione Ἀλεξανδρεία, quam adeas rogaris: Ἐλέγετο ΠΟΛΙΣ, ἡ ΠΟΛΙΤΑΙ ἔξ αὐτῆς, ὡς ἈΣΤΥ αἱ Ἀθηναί, ἡ ἈΣΤΟΙ, ἡ ἈΣΤΥΚΟΙ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ἡ ἐπὶ Ρώμης λέγεται ΟΥΡΨ, dicebatur (Alexandria) per excellentiam Πόλις, & ejus incolæ πολῖται, ut Athenæ quoque dicebantur Ἀστυ, & Athenienses Ἀστοί & Ἀστυκοί, quemadmodum & Roma dicitur Urbs; vide hic longiores adnotationes.

Conquiescendum nunc mihi est, veluti in deliciis, in voce Ἐλληνικοί, quam Neapolitanis κυρωτάτως tribuit Philostratus, quo ἐπιθετῶ nihil fingi potest optabilius; & sicuti huic Sophistæ gratiam habeo, ita de Oleario, & Mazochio, qui transfuderunt græcissant, queribundus satis diu vivam; ipse inverti, *Attica dialeto utuntur*, cujus de interpretamenti veritate tantis circumfluo documentis, ut verear, ne te obruam. Et sane Strabo hac in re jam Philostrato præcesserat; ait enim geographus laud. lib. 5. p. 377. Πλείστα δὲ ἔχνη τῆς Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς ἐν ταῦτα (ἐν Νεαπόλει) σώζεται, γυμνάσια τε, ἡ ἐφήβεια, ἡ φράτρυ, καὶ ὀνόματα Ἑλληνικά, καὶ περ ὄντων (vel potius περιόντων, vid. p. 447.) Ρωμαίων, plurima vestigia Atheniensis instituti hic (Neapoli) perseverant, scil. gymnasia, ephebea, & fratriæ, & voces Atticæ, quamvis Romanorum maxima multitudo degat; quis aliquando ignoravit gymnasia, ephebea, & fratrias esse Athenis nata, & perquam raro alibi reperiri, præsertim fratrias, ut in seq. cap. multis patefaciam? idque certo dicit Strabo, nam paucis ante verbis monuerat ultimos colonos, qui Neapolim appulere, fuisse Athenienses, hinc jure horum ἀγωγῆς πλείστα ἔχνη σώζεται. verba geographi, ut sanavi pag. 444. adscribam, ut onere invifendi te levem: Μετὰ δὲ Δικαιοκρατίαν ἐστὶ Νεάπολις· πρῶτον Κυμαῖοι, ὕστερον δὲ ἡ Χαλκιδεὶς ἐπέκησαν, ἡ Πιθηκεσάων πνέες, ἡ Ἀθηναίων, ὥστε ἡ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τὸτο, ὅτι δεικνύται μνήμα τῶν Σειρήνων μιᾶς, Περθενόπης, vides extremos nostræ urbis advenas Athenienses, horum igitur instituta servari oportuit; & adverte, nisi si Ἑλληνικῆς ἀγωγῆς reddas, *Atheniensis institutionis*, sententiam Strabonis errantem esse & vagam. Neque hæreas, si verterim contra omnes interpretes, ὀνόματα Ἑλ-

Ἑλληνικά, *vocabula Attica*, (ceteri transfudere, *nomina propria Græcæ-nica*, quod ne cogitavit quidem Strabo;) nam superne jam dictum est ὀνόματα plerumque valere *vocabula*; hinc pueris notum est Pollucem opus suum inscripsisse Ὀνομαστικόν. Si vero ὀνόματα non adnotent quid χειρὸν, est opus, ut quid addatur, quod peculiarem notionem firmet, veluti ὀνόματα δημάρχων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, πόλεων, κ. τ. λ. Nunc etiam lux est major Straboni, qui paullo ante scripserat: Neapolitanos Athenienses esse ostendunt nomina magistratuum Attica, quorum honestissima sibi tribuunt, infima Campanis colonis imponunt: Μιῶνι δὲ τὰ τῶν δημάρχων ὀνόματα τὰ μὲν πρῶτα Ἑλληνικά ὄντα, τὰ δ' ὕστερα τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμῖξ τὰ Καμπανικά· nomina magistratuum Neapoli paria iis, quæ Athenis fuerant, in seq. cap. de Fratriis non una habebis. Consulas rogo, quæ plurima aggeffi superior. pag. 445. de binis vocibus τὰ πρῶτα, & τὰ ὕστερα, quæ hic sunt pro τὰ πρωτεία, *honestæ*, & τὰ ὑπερά, *inferiora*, quæ interpretes verterunt olim, & deinde: notum enim est geographum, cum tempora discriminat, ubique usurpare πρότερον, vel πρῶτον μὲν, & δεύτερον, vel ὕστερον δέ, neque vim articuli τὸ πρæponit, addas exemplis loco suo allatis ex Strabone hoc satis opportunum pag. 410. (Μετσηνή) Ζάγκλη πρότερον νοθεμένη διὰ τὴ σκολιότητι τῆ τόπων. . . Ναξίων ἔσα πρότερον κῆρυξ τῆ πρὸς Κατάνη· ἐπώκησαν δ' ὕστερον, (corr. ἐπώκησαν, quæ sollemnis est librariorum noxa,) Μαμερῖνοι Καμπανῶν π. φύλον, vides hic bis πρότερον, & semel δεύτερον voces τῷ ὄρθρῳ desertas, contra τὸ ἄρθρον πρæpositum in πρῶτα, & ὕστερα. Perquam rogatum te opto, ut hæc conferas cum iis, quæ pag. 445. in hunc antehac σκοπινώτατον Strabonis locum longiuscule adnotavi, ut omnigenam, & tandem veram lucem indispiscatur. Quantum istihæc geographi verba sollicitavit noster Lafena, atque afflixit, tutemet consulas pag. 71. de Gymn. Neap.

Adde id etiam summum Salmasium aperte edicere in fun. ling. Hellenist. pag. 131. dum interpretatur, quod de Philone dicebatur, ἡ Φίλων πλατωνίζει, ἡ Πλάτων φιλωνίζει, inquit enim: *Qui sunt illi Hellenistæ, qui admirabantur Philonem . . . primi præcipuique linguæ Græcæ sectatores, idemque fere cum Atticistis: nam cum Atticismus inter Græciæ dialectos excelleret, idcirco ὅ τὸ Ἑλληνίζειν κατ' ἐξοχὴν idem, quod Ἀττικίζειν, ὅ sic Ἀττικιστής idem, qui ὅ Ἑλληνιστής*· atque idipsum ubique ejus voluminis omnigena eruditione præscatentis sæpe inculcat; sed adeo mixta & conferta sunt omnia, ut desperarim mihi sumere, quantum necesse nunc est, de voce Ἑλληνικός, quam summus vir sursum deorsum in unaquaque pagina versat agitaturque; si tibi pectus patiens lectionis est, librum adeas, & veluti ex copiarum cornu plurimum eruditionis fructum colliges; mihi affatim sit magnum virum etiam docuisse æque esse Ἑλληνίζειν, ac Ἀττικίζειν.

Sed potius veteres Scriptores consulamus, qui longe clarius ostendunt Ἑλληνισμὸν juxta esse, ac Ἀττικισμὸν, licet a doctissimis viris Græca

ca importune conversa sint. Hæc habes a Diog. Laertio in Zenone lib. 7. segm. 59. p. 400. Ἀρετὰ δὲ λόγῳ εἰσὶ πέντε, Ἑλληνισμὸς, σαφήνεια, συντομία, πρέπον, κατὰσκευή. Ἑλληνισμὸς μὲν ὃν ἐστὶ φράσις ἀδιάπτωτος ἐν τῇ πεχνικῇ, καὶ μὴ εἰκασία συνηθεῖα· σαφήνεια δὲ, κ. τ. λ. *virtutes orationis quinque sunt, Græcismus, evidentia, brevitās, decorum, elaboratio. Est igitur Græcismus, emendata secundum artem locutio non vulgari consuetudine; evidentia est, &c. vel ut vertit Aldobrandinus: Græca quidem erit, quæ dictione utetur ab omni vitio remota, usu artificioso, ac minime vulgari.* Quis ferat veteres Græcos philosophos tam inepte definire orationis characteres, scilicet: *prima virtus Græci sermonis est Græcus sermo?* quare si vocem Ἑλληνισμός refundas in *Atticismus*, & eradas *Græcismus*, omnibus absoluta numeris verba Laertii evadent. Igitur re in tam plana mecum miraberis Menagium, & quotquot eam vocem interpretati sunt, transversos adeo abiisse, & notionem ῥήτews non tam arduæ latuisse! In eundem lapidem incidisse mihi videtur Salmasius, qui recitat generatim Græcos rhetores, oblitus hunc Laertii locum: nam eodem lib. pag. 17. inquit: *Inter virtutes orationis a Græcis rhetoribus recensentur, & secundo quidem loco ὁ Ἑλληνισμός, nisi Græce loquatur Græcus orator, nihili sit: hinc omnia vocabula exotica, peregrina, & barbara, quæ Græca non sunt, nec Græcis optima, ac pure loquentibus usu recepta ἀνελληνισα ea vocare solent Græci critici, quibus opponuntur τὰ Ἑλληνικά.* Verum magno Salmasio si in mentem venisset, quod deinde pag. 131. ille vit, nimirum, τὸ Ἑλληνίζειν κατ' ἐξοχὴν idem, quod Ἀττικίζειν, & sic Ἀττικισμὸς idem, qui Ἑλληνισμὸς, inter orationis virtutes statim apposuisset *Atticismum*: non enim omnis Græcia caste loquebatur, sed uni Athenienses; & sicuti hodieum quædam oppido pauca magnarum provinciarum urbes sermonis sui sanctitatem colunt, sic olim eundem morem servatum novimus; atque inter Græcos ab gente longe lateque diffusa Attice loqui ambitum est: hinc jure Maximus Tyrius scripsit vulgo requisita fuisse ῥήματα Ἀττικά pag. 369. edit. Londini 1740. Idipsum habeo a Latinis, ut cum his aliquando etiam versetur; Plautus quidem longe discernit Græcos ab Atticis, aitque comicos hanc dialectum perditè amasse, quare fingebant, quas narrabant fabellas, Athenis natas, quo melius populum allicerent, in Menæch. prol. v. 5.

Nunc argumentum accipite, atque animum advortite:

Atque hoc poetæ faciunt in comædiis:

Omnis res gestas esse Athenis autumant,

Quo illud vobis Græcum videatur magis.

Ego nusquam dicam, nisi ubi factum dicitur,

Atque adeo hoc argumentum Græcissat, tamen

Non Atticissat, verum Sicilicissat.

Et inique irascitur Juvenalis sat. 6. v. 187. quod etiam Sulmonenses puellas ἀττικίζοντας videret:

*De Sulmonensi mera Cecropis: omnia Græce,
Cum sit turpe magis nostris nescire Latine.*

VI. His animadversis, ad Philostratum sermo redeat, ut unde discefferat, recte collineet; si hic Sophista vocat Neapolitanos γένος Ἑλλήνας, καὶ Ἀστυκῆς, ὅθεν καὶ τὰς σπευδᾶς τῶν λόγων Ἑλληνικοὶ εἰπὶ, nonnisi qui pertinacissimus, vel qui tot veteribus, ac præclarissimis Neapolitani nominis ornamentis invideat, inficiabitur Philostratum non adseruisse hos *genere Athenienses fuisse*; hinc se non mirari, si etiam Atticum loquendi studium enixe colerent. Imo linguam Atheniensem floruisse Neapoli jam antea etiam adnotasse Strabonem de urbe nostra benemerentissimum dictum est, dum ait, *hic exstirpasse gymnasia, ephebea, fratrias, καὶ ὀνόματα Ἑλληνικά, καὶ περιόντων Ρωμαίων*, vid. sup. pag. 498. *Ὅν vocabula Attici oris, quamvis secum degeret magna Romanorum vis*; ita ut facile fuisset discriminare Romanos non tam culte Græce loquentes ab Neapolitanis Ἀστυκῆς, & Ἑλληνικῆς τὰς σπευδᾶς τῶν λόγων. Hanc Attice dicendi difficultatem, vel in iis, qui Roma Athenas abibant, etiam si diu inibi vixissent, imo & consenuissent, jam omnibus notam scio; & vetulæ Athenienses ipsæ Romanos Atticum os affectantes dignoscebant, irridebantque, teste Cicerone, qui & Atticorum aures sæpe vocat teretes & religiosas.

Et nunc primum novimus, cur canat Papinius noster Neapolitanos primam omnium Deorum patriorum post Apollinem, Castoras, &c. coluisse Cererem *Atticam*, quam ipse vetustiore nomine vocat *Actæam*, ut tiro-nes sciunt, Silv. 4. carm. 8. v. 50.

*Tuque Actæa Ceres, cursu cui semper anbelo
Votivam taciti quassamus lampade mystæ.*

Et de se canit ib. lib. 5. carm. 3. v. 125.

*Hei mihi, quod tantum patrias ego vertice frondes,
Solaque Chalcidicæ Cerealia dona coronæ
Te sub teste tuli: vide adnotationes.*

Etenim Athenienses coloni cum vivaci sermonis gratia etiam Deorum fuorum cultum Neapolim invexere, imo & ritus sacros, ut inferne cap. ult. ostendam, & præclarum saxum Cominiæ, quæ Plutogeniæ hujus Deæ sacerdotis filia fuerat, proferam, qua de epigraphe lis mihi est cum Reinesio, qui quædam adnotavit circa finem ep. 35. de Cerere religiose a Neapolitanis culta. Adeo verum dicas Neapolitanos Attico more & institutis vixisse, ut etiam mensium nomina Atheniensium instar cuderint & inflexerint, ac dierum enumerandi ordinem Atticum sectati sint, quod quemque cordatum virum urgeret, ut credat jure Philostratum eos appellasse Ἀστυκῆς. Ipsi enim habuere mensem Πανθεῶνα, & ternam divisionem illius in ἰσαμένα, μετέντη, & φθίνοντη, ut ipse ex longissimo ψηφίσματι pro binis nostratibus fratriis in marmore scalpto patefaciam; quod nobis Gruterus p. 125. omne servavit, nec adhuc quis legere, ne dicam interpretari satis fuit, ipse ἀνευ βασκανίας totum utpote patrium Latinitate donavi,

navi, absterfa, qua squalet, multiplici labe, quod cap. sequ. ubi sermo erit de Fratria *Aristæorum*, dabo: verba decreti, quæ nunc pro re nata urgent, sunt, τῇ ἐν ἐβδόμῃ τῷ Πρωτεύοντος Ἰσαμίνῃ. Hinc opportune cecinit Statius Sil. 3. 5. v. 87. secundum lectionem Tiliobrogæ: *Nulla foro rabies, aut scita Lycurgica, leges Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum*; nim. ait Neapolitanos ab Lycurgi Spartani ῥήτραις abhorruisse, utpote severitatis plenis; ἄξονας Solonis Attici amasse, quippe qui ad urbanitatem, & morum elegantiam natura, & soli amœnitate cerei ac proni.

Præterea nihil potius ac potentius Neapolitanum Atticismum sistit, quam litteratorum marmorum pondera, quæ millena enumeres vel affixa per urbem, vel in scripta volumina a nostratibus ἀρχαιολόγοις collecta, & quæ ipse etiam paucis abhinc annis eruta p. 470. &c. adscribenda curavi; hæc, inquam, saxa Ἑλληνικά sunt, sive *Attice scripta*, uti quivis parum grammaticæ doctus statim advertit, & ne privum quidem vel Doricæ dialecti, vel alterius oris in lucem prodiit. Contra vero in reliquis Majoris Græciæ urbibus, quæ fere universæ ἐδωρίζον, si qui lapides eruuntur, Dorica lingua scalptos legere est: testes do jam περιθρυλήτης gemellas ex ære tabulas Heracleotidas repertas mense Febr. 1732. quas perpetuis, & ad miraculum doctis commentariis honestat vir magni nominis Mazochius, ita ut tum varias Magnæ Græciæ vices, veteres incolas, sive aborigines, & tot Græcas colonias scrutetur; tum ejus urbium chronologicam, ac geographicam, veriloquio locorum plerumque ex divitiis, quibus ipse abunde floret, Phœniciæ linguæ educto, historiam intexat, cui excellentem gratiam habebimus; præsertim cum etiam bene multa antehac ignota de Pythagoricæ scholæ fortuna, nec non selecta quædam de novo Dorismo in lucem proferat; sed, vereor ne inter censum civitatum, quæ ἐδωρίζον, etiam Neapolitanos adscribat. Ipse autem quasdam schedas rudes, nec adhuc incudi redditas servo, queis non posthabenda insunt argumenta contra Dorismi a vulgo inductam vetustatem; nam longe post Homerum natum ostendam: atque simul adventum Pythagoræ in Italiam sat incertum definiam, quanquam hic scholam Pythagoricam, ejusque σόφῃ sectatores floruisse haud negem; quas schedas, si urgeor, exaſciatas proferam.

Præter has binas Græciæ exoticæ æneas tabulas, singulare est lapidis non exigui monumentum in vico prope Montempelusium Urbem, qui vulgo *Grassano* dicitur tribus abhinc annis reperti, & Dorice scripti, cujus exemplar Zavarronius cum doctissimis Episcopis comparandus mihi mittendum curavit, sed adeo inscitissimi exscriptoris erroribus horridum, mancum & accisum, ut harioli potius partes impleam, quam interpretis; ceterum fortasse non tam longe a sententia me abiisse advertes, quæ sane non vulgaris est, & si tibi cordi futura sit, inter selectiorum epigrammatum censum illud adscribes; itaque incidi a me curatum est, uti transmiserunt, quo ab aliis etiam melius fortasse interpretamentum exspectem:

ΛΛΙΙΥΣ
 ΑΡΑΥ ΙΑΤΥΝΑ
 ΑΥΤΟΥΕΦΧΑΝΑΠΕ
 ΔΩΚΕ ΤΩΙ ΔΙΙΚΩΜΝΑ
 ΡΩΙΙΑΙΔΙΕΛΕΥΟΕΥΙΩΙ
 ΥΠΕΡΑΥΤ. ΟΥ. ΚΑΙΠΟΛΙ
 ΤΩΝΙΡΤΙΝΩ. ΝΥΓΙΑΣ
 ΤΑΥΤΑΠΑΝΤΑΠΕΦΥ

Quod sic restituendum reor:

ΕΝΟΣΕΙ ΑΧΙΛΛΕΥΣ
 ΚΑΙ ΑΤΡΗΛΙΑ ΓΓΝΑ
 ΑΥΤΟΥ ΕΥΧΑΝ ΑΠΕ-
 ΔΩΚΕ ΤΩΙ ΔΙΙ ΚΩΜΝΑ-
 ΡΩΙ ΚΑΙ ΔΙΙ ΕΛΕΤΘΕΡΙΩΙ
 ΤΠΕΡ ΑΥΤΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙ-
 ΤΩΝ ΙΡΤΙΝΩΝ ΤΓΙΕΙΑΣ
 ΤΑΤΤΑ ΠΑΝΤΑ ΠΕΦΥΚΟΤΙ

& sic vertas:

ÆGROTABAT ACHILLES
 ET AVRELIA CONIVX
 IPSIVS VOTVM SOL-
 VIT IOVI COMNA-
 RO ET IOVI LIBERATORI
 PRO IPSIVS ET CIVI-
 VM HIRTINORVM SALVTE
 HORVM OMNIVM AVCTORI

Veniam comprecor, ut elegantissimum monumentum paucis verbis or-
 nem, dignum ceteroqui longioribus commentariis: ῥήμα hoc ἐνόςσει futu-
 rum est, ut tibi haud arrideat, cum ab litteratorum marmorum stilo
 longe sit, copiam lubens do, ut hiatum hunc κυριωτέρα voce oppleas.
 Ceterum in marmoribus litteratis quamlibet sententiam reperire est, &
 quod-

quovis modo conceptam: ecce tibi, ne ad saxa, quæ jam edita sunt, provocem, recentissimum, & querelarum plenum Barii repertum, cujus exemplar exscriptum summa fide ad me misit Cæsar Lambertus clarissimæ urbis patricius, amœniorum litterarum cultor, & florenti ætate Neapoli studiorum socius; illudque opportunus a structorum barbarie statim surripuit, domique servat:

CAEC. PHOEBE
VIXIT. ANNIS. XXXX
HIC. SITA. EST
FECIT. M. CAECILIVS
FELICIO. CONIVGI
DVLCISSIMAE. BENE
MERENTI. INIQVA
FATA. QVAE. NOS. TAM
CITO. DISIVNXERVNT

Vides inter affectus conjugum, & in prorfa lapidum oratione, quod fortasse novum, maritum inclamantem, ac in fata iratissimum: nil mirum, si Græca hæc Lucana epigraphe veluti historice initium sumat ab voce ἐνότει.

Nomen *Achilles* tritum erat posteriori ævo, atque haud scio an aliud invenies, quod in extremo duplex ἀλ componat: in vers. 2. τὸ P exscriptoris error est, nam certo lapis habet I, & ante A deraſum est K, ut fiat KAI. Ne dubites de ΑΤΡΗΑΙΑ. In v. 3. suavissimum se præbuit, qui marmor legerat, dum T in voce ΕΤΧΑΝ, *votum*, invertit in Latiare F. In versu ult. refeci ΠΕΦΥ mancā vocem πεφυκότι, componitur siquidem cum ΔΙΙ. Vides præterea, quæ sculptor vocabula distraxit; sibi adnexa, & quæ male constipavit, apte distincta.

Argumentum marmoris vel tiro novit esse votum conjugis *Jovi ultori* primum, inde *liberatori* pro averruncata contagione ab Hirtinis. Porro Ζεὺς ἐλευθέριος præter tot saxa etiam a lexicis habes, & de Diis averruncis, &c. vid. Selden. de Diis Syr. syntagm. 2. cap. 16. hinc etiam tenes ab Pausania pag. 514. Apollinem salutatum ἀπέτιον, & ἀλεξίκαχον. Gentem Hirtinam in Lucania ab hoc saxo novimus, & gratulor, quod cum cultiores viros ejus regionis, ubi epigraphe eruta est, consuluissem, an hujus nominis reliquæ adhucdum vigeant, certiore me, fide data, fecerunt in agro Montispelusii urbis, ubi proxime repertus est lapis, inesse templum cognomento S. Mariæ dell' *Irso*, scribique Latine *Hirsum* in quibusdam antiquioribus membranis; quare vides adhuc Hirtinorum perdurare vestigia, & vocem in silice recte servatam. Concluditur lapis veteris sapientiæ plena sententia, dum dicitur *calamitatum, & beneficiorum in mortales auctor Jupiter, supremum numen*. Verum nodus est

in diſtione ΚΩΜΝΑΠΟΣ, quæ nova eſt, & peregrina, & verterem *ulior* ὁ *vindex*, contagio enim Jupiter in Hirpinos animadverſerat; marmor idcirco quantivis pretii eſt: & vocis origo cum Græca non ſit, ab Syris arceſſenda; hinc binæ ῥήσεις γινῶσκῃ, *æſtuans ignis*, genuere Græcis vocem ΚΩΜΝΑΠΟΣ iſdem ſτοιχείοις. & ſane ab incenſi capitis fervore olim peſtem ortum trahere rebantur, & veluti ignis genus habebatur: hujus rei teſtis eſt Thucyd. lib.2. frag.49. pag.128. Athenienſem peſtilentiam mire deſcribens: Πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θερμαὶ ἰσχυραὶ, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθρίματα, καὶ φλόγῳσις ἐλάμβανε, *primum quidem capitis fervores acres*, ὁ *oculorum rubores*, ὁ *inflammatio corripiebat*: & Lucretius lib.6. v.1143. qui hanc Thucydideæ peſtis ὑποτύπωσιν Latini carmine nobis dedit:

Principio, caput incenſum fervore gerebant;

Et dupliciſ oculis ſuffuſa luce rubenteis, &c.

Jure igitur Jupiter peſtiferum hunc ardorem immittens Κώμναπος nomine ſalutatus eſt: & ne longius hac in re te detineam, conſulas laudatum Seldeni opus, ubi bene multas ejus generis Deorum a pœnis infligendis nomenclaturas aggeſſit. Saxa votorum publicorum ſexcentena vides in inſcriptionum ſώμασι, imo & quotidie e ruderibus extrahuntur, ac nuper ab Herculaneo erutus id genus lapis, quem appono, nam haud ſcio an cimeliarchii cuſtos eum curat, cum maxima quæque meditetur:

Q. LOLLIVS SCYLAX ET
CALIDIA ANTIOCHIS MATER
C. CALIDIUS NASTA IOVI
V. S. L. M

Præter hoc Lucanis honeſtiſſimum marmor, etiam ad Bruttiorum decus acquiſivi Rheginam hanc epigraphen quanto breviorē, eo mihi cariorē, utpote quæ vetuſtiſſimæ, ac leporis plenæ ætatis indolem patefacit, quam mihi ſuggeſſit Franciſcus Ferrantiuſ illiuſ urbiſ patriciuſ, & Neapoli Apoſtolici ſiſci patronuſ, vir politiori legum ſcientia, ac reliquo litterarum cultu ſpectatiſſimuſ; idque marmor, quippe exoticæ Græciæ eſt, Doricum etiam vides: atque affixum eſt parieti e regione templi Græcorum:

Ο ΔΑΜΟΣ
ΤΩΝ ΡΗΓΙΝΩΝ
ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ ΝΙΚΩΝΟΣ
ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ

Cujus ſententia ſatis prona, *Rheginorum populuſ ſtatua honorat Nicandrum Niconiſ filiuſ*; ſi τὸ ΤΟΙΣ ΘΕΟΙΣ ultimo loco appoſituſ ſit, nil novi in Græciſ lapidibꝯ, licet Latini Deorum nomina in loco principe

cipe scalperent, queis omnia dirigebant; revisas differt.3. Vandalii p.265. ubi legere est πολύστοιχον dedicatorium epigramma, definitque ἀνεθηκεν Σαραπιδι, Ισιδι, Ανυβιδι, Αρποκρατει.

Pro re nata scias me bene iratum intueri distichon Dorice initio hujus sæculi ab Regio Græcæ linguæ interprete concinnatum, atque pilæ in suburbio *Plagæ* sculptum, quod urbi nostræ Attico ore locutæ importunissimum ajo: sed parcas viro, tum quod in Majori Græcia natus, & longe a Neapoli, tum quod communi opinioni adstipulatus est; nam antehac fortasse nullusdum Neapolim unam inter hujus Græciæ exoticæ urbes Ἀῤυσκὸς εἶματ' fuisse adnotavit. Quare in Atticam linguam confingendum esset, quo avito patriæ decori consuleretur: accipe Gregorii Messerii carmen grandibus litteris Græcis, Latinisque inibi affixum:

ΚΛΗΤΑ ΠΑΛΑΙΠΟΛΕΩΣ ΑΠΟ ΖΑΝΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΑΚΤΑ
ΝΤΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΚΕΡΔΑ ΚΛΗΤΑ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ.

AB IOVE OLYMPIACO QVAE DICTA PALAEPOLIS ORA
CERDA NEAPOLEOS NVNC TIBI DICTA NITET.

Miror virum Græce doctum plurimam libertatem sibi sumpsisse, quam non concessere columnæ, nec Theocritus, nec ceteri ejus dialecti vates, ut bis in voce κλητὴ correptum τὸ α voluerit; hinc syllabæ non stat verus honos: præterea Diores amabant Νεαπόλι, & Πλαμπόλι, contra Attici Νεαπόλεως & Παλαμπόλεως. atque haud scio an dictio κλητός in ea sit, quam in disticho notionem vides: id scio longe aliter adhibuisse passim Homerum, veluti Od. ρ vers. 386. Οὔτοι γὰρ κλητοὶ γε βροτῶν ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν, nimirum, *invitati*, non vero *dicti*. Demum sinceram vocem & priscam ne credas Νεάπολις, sed Νεόπολις, hinc in milienis elegantissimis nostris nummis cusum est Νεοπολιτων, etiam in iis, qui sequioris ævi sunt, vide superne pag. 468. atque hæc est id genus vocum compositarum ἀναλογία, quod alibi etiam a me adversum est; neque obiectes scriptas membranas, atque libros pulcherrimis typis editos, de quorum fide ob librariorum oscitantiam quisque dubitet, quando tot nummos concordēs æρεὸς, argenteosque ostentamus: saltem scribendum Attice, & separatim Νέας Πόλεως, ut in nostrate saxo, vid. Capac. p.230. nunc exstat in *Philippinorum* bibliotheca. Hinc displicet etiam Παλαίπολις, pro Παλαιόπολις, uti παλαιογραφία. Sane nil turpe magis, quam propriæ urbis nomen contra majorum scita exscribere, imo & marmoribus scalpere.

At, unde parum divertimus, sermo relabatur, vides filices in ceteris Græciæ Magnæ urbibus extrahi Dorice scriptos; e contrario, qui Neapoli effodiuntur, universos Atticos esse, sive, ut ait Philostratus, Ἀῤυσκὸς & Ἑλληνικὸς. quam sermonis Attici Neapolitanorum sanctitatem, atque a ceteris finitimis populis diversitatem jure simul cum Strabone Sophista admi-

admirati sunt, ac posteris commendarunt: meritoque ab hoc deterfum τὸ *Gracissant*, quod summi viri Olearius, & Mazochius apposuerant, atque veluti postliminio redux adscriptum est τὸ *Atticissant*. Ne obstrepes, si multum querelarum mihi sit de Salmasio τῷ πάνυ, qui cum fere omnium Scriptorum loca lectione improba in librum de funere ling. Hellenist. sacco, non manu invexerit, in quibus voces Ἑλληνίζειν, & Ἑλληνικός invenit, hoc πολυβόητον Philostrati sibi opportunissimum oblitus est; & procul dubio mecum in interpretamento conjurasset, si in illud incidisset. Demum hæc te advertere jubeo; scias Neapolitanos angue pejus Dorismum aufugisse; ita ut si ejus oris poetas imitandos suscepissent aliquando, horum verba in Atticum eloquium permutasse repererim: porro laudatissimum distichon, quod Carminus Ventapanius nuper ex ruderibus extraxit a me adscriptum p.472.

Μνήμα φιλοφροσύνης Ἀΐης τῷδε Δάφνις ἔταξε,

Καὶ ζῶσαν σέρξας, καὶ φθιμένῳ ποθέων.

Hoc, inquam, distichon desumptum reperi ex Anthologiae omnium politissimo, ac tenerimo epigr.22.l.3.c.12. Dorice conscripto a Meleagro; verum poeta Neap. verba, quæ mutuatus est, Attice commutavit: ut te exhilarem, accipias hunc Meleagri flosculum conversum a me in Latinam egestatem, nam reliqua interpretamenta a Grajis divitiis perquam longissime sunt.

Δάκρυά σοι καὶ νέρθεν ὑπὸ χθονός, Ἡλιοδώρα,

Δωρῆμαι, σαργᾶς λείψανον εἰς αἶδαν,

Δάκρυα δυσδάκρυτα πολυκλαύτῳ δ' ἐπὶ τύμβῳ

Σπένδω, μνάμα πόθων, μνάμα φιλοφροσύνας.

Οἰκτρὰ γὰρ, οἰκτρὰ φίλων σε καὶ ἐν φθυμένοις Μελέαγρος

Αἰάζω, κεναὴν εἰς Ἀχέροντα χάρην.

Αἶ, αἶ, πῶς τὸ ποθεινὸν ἐμοὶ θάλος ἄρπασεν ἄδας;

Ἄρπασεν· ἀκμάϊον δ' ἄνθος ἔφυρε κόνις.

Ἀλλὰ σε γυνῆμαι, γὰρ πάντροφε, τὰν πανόδυτον

Ἡρέμα τοῖς κόλποις, μάτερ, ἐναγκαλίσαι.

Has lacrymas, terra es subter licet, Heliodora,

Fundo tibi, ardentis relliquias animi:

Invisæ lacrymæ humectent deflebile bustum,

Pectoris hæc pignus, pignus amicitiae:

Heu, heu te cavam & manes inter Meleagrus

Inclamo, Orco at nec gratia, nec pietas:

Heu, heu surripuit mors te mihi amabile pignus?

Surripuit: flos hic pulvere & inficitur.

Sed te oro supplex, tellus alma, hanc miserandam

Amplexu molli, mater, ut excipias.

Vides, uti Meleager deflet denatam Heliodoram, sic Daphnis Asten: contra licet voces veluti surripuerit, μνήμα, φιλοφροσύνης, σέρξας, φθιμένῳ, in patria dialecto, longe posthabito Dorismo, adhibuit. Jure igitur veteres

res cives meos Strabo ὀνόματα Ἑλληνικά amasse ait, & Philostratus addidit deinceps fuisse Ἀσιαίς. Ceterum iisdem civibus gratulor, quod tanti pretii vates, uti Meleagrum, vide Bibl. Gr. Fabricii, imitandos susceperint.

VII. Age reliqua Sophistæ hujus verba ad patriæ decus pensitemus, & contra interpretum sententiam in clariorem lucem restituamus: Βυλομένω δέ μοι τὰς μελέτας μὴ ἐν τῷ φανερώ ποιεῖσαι, Olearius reponit, *mibi igitur cum publice declamare minime propositum esset*: Mazochius verba permutat, idemque vero dicit, *ac mihi quidem declamationes non in publico exhibere volenti*: verum μελέτας sine periculo verte curas, *lucubrationes*: quæ vera est ejus vocis notio; preter quam quod, si μελέται hic essent *declamationes*, certe munus declamitandi nil decorum Sophista sibi deferret: & si rem pressius consideres, μελέται sunt ipsæ harum *iconum* descriptiones, quas nobis reliquit Philostratus, & Neapolitanis pueris sermone familiari, antequam Romæ scripsisset, communicaverat; quis autem Philostrati *Icones*, declamationes appellet?

Τὰ μερικά φειτῶντα ἐπὶ τὴν οἰκίαν ξένῃ, Olearius, & Mazochius, *adolescentes hospitis domum frequentantes*, μερικά sunt *pueruli*, non *adolescentes*, verum id leve: demiror maxime hos duoviros Græce admiraculum doctos non advertisse φειτῶντα esse *ad litterarium ludum itantes*, qui jam paucis post versibus legerant ad eam σοάν, quam publicas scholas fuisse nullus neget, complures adolescentulos convenisse, & secum libros comportasse; & noverant Lucianum volumina sua hac voce dedicasse, vide initium Somnii, ejusque interpretes: Ἀρτι μὲν ἐπεπαύμην εἰς τὰ διδασκαλεῖα φειτῶν· addam præterea bina exempla Xenophontis in Cyropæd. lib. 1. pag. 4. edit. Paris. 1625. Οἱ παῖδες εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες δάγχι μαθαίνοντες δικαιοσύνην· E lib. 2. p. 52. Καὶ φυλάττεσθαι ταῦτα πάντα (ζῶα,) ἀφ' ὧν μάλιστα δεῖ, καὶ ταῦτα εἰς ἔδενός διδασκάλῃς πῶποτε φοιτήσαντα, *atque hæc omnia (animalia) cavere sibi ab iis norunt, a quibus est cavendum, tametsi nullius unquam magistri ludum frequentarint*. Et Plutarchus in Camill. p. 133. edit. Paris. Τὰς παῖδας αὐτῶν εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτᾶν. Plato ita de divitibus, eorumque filiis jure conqueritur in Protagora p. 292. edit. Ald. Πρωϊότατα εἰς διδασκάλων τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτᾶν ὀψιότατα ἀπαλλάττονται, *primo ætatis florē (opulentissimi pueri) magistros adeunt, postremi discedunt*. Dio etiam Cassius edit. Reimari pag. 1177. de Marco Antonino imp. ait: Λέγεται γὰρ, καὶ αὐτοκρατῶρ ὢν, μὴ αἰδέσθαι, μηδὲ ὀκνεῖν εἰς διδασκάλῃς φοιτᾶν, κ. τ. λ. *ferunt enim non erubuisse cum, cum jam esset imperator, nec piguisse magistros adire, &c.* Et ne Ecclesiasticos Scriptores obliviscar, ecce tibi Sozom. Hist. Eccl. lib. 5. cap. 10. pag. 179. edit. August. Taurin. Παῖδες δὲ εἰς διδασκάλῃς φοιτῶντες πᾶντιον ἐποιεῖν τὸ πρῶτον. Si vero & Olearius, & Mazochius exempla expostulent, in quibus φοιτᾶν etiam sine voce διδάσκαλῳ, & διδασκαλεῖον usurpetur in notione *ad scholas eundi*, præsto mihi est ipse Dio pag. 285. Σκέψασθε δὲ ποῖ μὲν νότμ . . . τῶν διδασκα-

δασκαλείων (γένοιτο) ἄν, οἱ φοιτῶντες τῶν παιδευτῶν ἀμελήτωσι ; *intelligitis, quam probe constitutus sit ludus litterarius, ubi discipuli magistros contemnant?* nosti, quam mihi opportunus Dio, qui παιδευτῶν ὀππὸν ὀππὸν ὀππὸν, *magistris scilicet discipulos*, & jure magnus Reimarus ita vertit. Verum hac in re omnino acquiescendum Polluci, qui ideo *onomasticon* scripsit, ut vocabulorum διὰ γνῶσιν ac vim definiret : is igitur lib. 4. cap. 6. fragm. 44. tit. περὶ μαθητῶν ait : Τὰς δὲ μαθητὰς ὀνομάσταις ἂν, καὶ φοιτητὰς, ἐταίρους . . . ἀκροατὰς, ἐπηκόους, κ. τ. λ. facit igitur *συνωνύμους*, & μαθητὰς, & φοιτητὰς, ἀκροατὰς, κ. τ. λ. Idipsum succinit, cum verba ad idem θῆμα spectantia enumerat ibid. fragm. 55. Καὶ τὰ ῥήματα, μανθάνειν, φοιτᾶν, συμφοιτᾶν . . . ὑπακχεῖν, ἀκροάζεσθαι, κ. τ. λ. Igitur ad tantam exemplorum struem, & lucem caveas posthac, ne tantorum virorum Olearii, & Mazochii auctoritate abductus jures Philostrati verba μειράκια φοιτῶντα ἐπὶ τὴν οἰκίαν ξένου, *valere adolescentes domum hospitis frequentantes* ; tunc acri animi molestia nesciremus, cujus rei gratia tot Neapolitani puelli extra suburbium ἐν τῷ ὄρει adventarent ; sed lætissimi sumus, quando eos legimus in id loci erudiendi causa accurrere suos.

Nil prorsus dubius sum, quin in hoc significato τῶ φοιτᾶν in Philostrati loco omnino acquiescat Mazochius, propterea quod ad vehementem testem Pollucem provocaverim : etenim vir ὁ πᾶν in ep. de Afcia p. 266. col. 2. ipsi Galeno, quem in nōtione vocis τέκτων adversarium sibi ægre habuit, antetulit, licet id adstruat per σιῶπην, quem τρόπον ὅς τις norunt in oratione majorem vim præferre : *Heic ego nolo ea responsione uti, in vocum significato malle me grammaticis accuratioribus . . . quam medico, quantovis, credere ; quare lætissimus vivo, quod in διαγνώσει* verbi τῶ φοιτᾶν mecum conspiret onomastigraphus. Ipse autem nil optarem in ea, quam tutamur, dictionum indole adversarium Galenum, quem novi in dignoscendis vocabulis aures teretes & religiosas habuisse : consulas pag. 418. superne, ubi iratum vides hunc principem medicum in eos, qui vocem Βετβίς procuderunt, quam longe prohibendam edicit, jubetque antiquum Βετβίς vocabulum in honore habendum. Et pace magni viri Mazochii dicam Galenum ab divini Homeri mente de γενικῶν usu vocabuli τέκτων minime discessisse, ubi in laudata de Afcia epist. pag. 264. ipse summus vir enixe conqueritur : *Τέκτων Homericum sic γενικὸν fuisse, ut omnem dumtaxat lignariæ artis propaginem ac familiam . . . suo ambitu complecteretur, non ut ad alia opificia, quæ in lignis non occupantur, pertineret : sed ut Galeni famæ decor sit, præterquam quod jam pag. 219. ostensum a me est Homerum ὅσιν hanc τέκτων accepisse pro structore, τέκτονι δαίματι* . . . nunc addo adhibuisse etiam pro eo, qui cornua polit, atque affabre in quodvis opus fingit, nempe in arcus, &c. Il. δ. vers. 110. Καὶ τὰ μὲν ἀσκήτας κεράξοιτο ἦραρ τέκτων, *atque hic quidem elaborans, qui cornua polit, aptaverat faber* : & brevis Scholiastes, qui etiam grammaticus est, cum Galeno conjurat : Τέκτων] ὁ καλέμεν

ποξοποιός· ἢ κρινῶς, πᾶς τέκτων λέγεται, ἀπὸ τῷ πύχειν, ὃ ἐστὶ κατασκευάζειν ἢ, vocatur etiam τέκτων, qui arcus facit, aut generatim quisvis faber, ἀβ τᾶχειν, quod est aliquid conformare; hunc divini vatis locum, & scholion si vidisset Mazochius, fortasse Galeno ea in re succinvisset. Hæc pauca pro medicorum fama, quorum ope nimium indigemus, & quos semper præ reliquis Scriptoribus cultiores suspexi, & adhucdum demiror. Ceterum, si in vocabulorum δεινότητι his doctissimis viris minime adhærescendum, sed grammaticis, nullum est majus momentum, quo fidem oratoribus, philosophis, poetis, &c. præstemus. Sed ad Philostratum redeamus.

Εγὼ μὲν ὅν καὶ ἀφ' ἐμῶν ὥμων δεινὸν ἐπαυεῖν τὰς γραφάς, Olearius: ego autem & ipse picturas oratione commendare conslitueram; ne autem credas huic interpretamento, videntur enim Latioria verba præferre Sophistam publico sermone picturarum laudes suscepturum; verum Græca, cum habeant ἀπ' ἐμῶν, admonent illum privatim, & scripto iconum nostrarum laudes persequi voluisse, atque ita fecisse constat. Εἴσω ταῦτα, καὶ ἐπίδειξιν αὐτὰ ποιησόμεθα, ἐπειδὴ ἤκη τὰ μεράκια, Olearius: esto, faciamque ista argumentum dicendi, cum primum juvenes venerint: Mazochius longe aliter: fiet: & ista declamationis argumentum faciemus, postquam adolescentes confluerint: longe siquidem distant argumentum dicendi, ac argumentum declamationis, hoc enim quasi publicæ orationis negotium est, illud privatæ, & neque ego, neque quis me oculatior videt hic belle quadrare verbum *declamare*, cum Philostratus pueris nostratibus veluti clanculum iconas quasdam interpretatus sit. Quod autem ἐπίδειξις opportune vertatur *argumentum*, vide præter ceteros Pol- lucem in fragm. 97. lib. 4. ubi pares facit ἐνδείξιν, δηλωσιν, ἐπίδειξιν. si vero a me exempla quæras non a lexicis corrafa, præsto est Lucianus in Somn. circ. init. Ἀλλὰ μοι παιδίαν τίνα δὴ ἀπερπῇ ἐδόκει ἔχειν, καὶ πρὸς τὸς ἡλικιώτας ἐπίδειξιν, εἰ φρωσιμῶ Θεὸς τε γλύφων, sed mihi lusum quen- dam non injucundum videbatur habere, & non inelegans argumentum apud coætaneos, si existimaver Deorum icuncularum sculptor; adjunctum hoc ἀπερπῇ tam cum παιδίῳ, quam cum ἐπίδειξιν adjiciendum. Idipsum habeo ex Thucydide lib. 6. p. 397. Εἰς τὸς ἄλλους Ἑλλήνας ἐπίδειξιν μάλλον εἰκασθῆναι τῆς δυναμείας, καὶ ἐξουσίας, ἢ ἐπὶ πολεμίσ παρασπιδῆν, apud ce- teros Græcos potentiae potius, ac divitiarum argumentum videretur, quam adversus hostem apparatus: verum quid te in re tam certa mo- ror? Si meliora iis, quæ ego ex Scriptoribus collegi de voce ἐπίδειξις, optes, vide omnium, quot novi, ἑλλωνικώτατον D'Orvillium in Chariton. pag. 594. etenim de vocibus ἐπιδείξατο, ἐπιδείξεις, & ἐπιδείγματα ad quamplures au- ctiores provocat, inter ceteros recitat Ælian. V. H. ix. 16. verum hujus hi- storici locus opportunior est lib. 13. cap. 11. ubi & Perizon. docta quadam etiam adnotat: sed exempla fere omnia eo collineant, ut hæc vocabula sint eorum, qui virtutis, vel artis specimen edunt, ipso D'Orvillio teste; qua- re pro notione *declamationis* nunquam reperire est.

Hic pro re nata multa admiratione percellor, cur diligentissimæ lectionis Mizochius, qui in Reinesiano inscript. syntagm. totus est, & Perizonius, ac D'Orvillius, qui triumviri ea de *ῥήται* multa commentati sunt, non viderint famosum epigramma, quod tot præclara ingenia torisit, atque adhuc illius sententia ab Œdipode exspectatur; in quo inter ceteras *σκοπνωτάτας* voces adnumeratur *epidixis*, quam etiam Reinesius edicit esse *declamationem*: adscribam epigraphen, quæ illita est pag. 258. ut ab consulendi negotio te liberem:

Q·MAGVRIVS·Q·F·FAB

FEROX·

LVS·EPIDIXIB·ET·CETAES·I·II·III·IN

GREG·VETVRIANQVÆ·ET·IVNI

ORVM·A·A·DICAVIT·EVRAS·VIII

ET·PERTIC·VNCINOR·XII·N·CCL·IX

Magnus Reinesius ænigma hoc prægrandem eruditionis vim conveſtans, & sexcentis lapidum, atque auctorum testimoniis fultus, ut licet felicitatem sæpe miratus sim, hoc tamen interpretamentum, & medelam tanto viro invidendam censeam, ita solvit: *Q·MAGVRIVS*, sive Magullius *Q·FILIVS* e tribu *FABIA FEROX LVSVS*, sive scholas *EPIDIXIBVS*, *ET ZETESIN*, i.e. exercitio declamationum, & quæstionum *GREGIS VENTVRIANÆ*, quæ *ET IVNIORVM* dicebatur, *AD AQUAS*, i.e. Aponas dicavit *HEDRAS*, i.e. sedilia *VIII. ET PERTICAS VNCIARVM XII.* numero *CCLIX*. Itaque brevior sententia sit, *Ferocem hunc dedicasse ex fundo suo perticas CCLIX. quarum singulæ XII. unciiis constabant, & addidisse sedilia VIII. gymnasio, quod erat ad aquas Aponi agri prope urbem Patavium, ut grex, sive corpus Veturianum, quod & juniorum dicebatur, declamationibus, & quæstionibus exerceretur.* Qua arte, & quanta *πολυμαθία* verba isthæc muta, & informia loquacia reddiderit, ac veluti faber optimus exasciaverit, tumet legas, duodenas enim longiores paginas implevit; inibique noscere est non unos doctissimos viros, Licetum, Holstenium, &c. Davos, atque Œdipum Reinesium.

His posthabitis, agam quod instat, an nimirum in hoc lapide Patavino *epidixes* sint *declamationes*, uti vult Reinesius in ima pag. 261. dum inquit, *Sophistarum, oratorumve μελέται*, & *declamationes erant ἐπιδείξεις*, quod fierent cum quadam ostentatione: in cujus vocis vi & indole cum Mazochio conjurat: verum quas Scriptorum auctoritates profert, vel subleſtæ sunt, vel meam fulciunt sententiam; exempli ergo, quæ ab Jamblichio recitat verba, aperte præstant *ἐπιδείξεις* non esse *declamationes*, sed *specimina & argumenta*: ait enim Jamblichus de vita Pythag. init. cap. 12. hunc senem Samium hominum in hanc vitam ingressum comparasse turbæ ad nundinas confluenti, in queis ille *lucrum,*
aut

aut pecuniam, hic gloriam edito roboris specimine quæret, ὁ δὲ δόξης ἕνεκα ἐπιδειξόμενος ἦκει τὴν ρώμην τῷ σώματι. inde idipsum luculentius dicit, genus hominum ad nundinas (πανηγύρεις) accedere, ut contemplantur loci naturam, vel artificum meliorum manu elaborata, aut fortitudinis, aut eloquentiæ SPECIMINA in his nundinis ostendi solita, εἶδος (ἀνθρώπων) ἐλαθερώτατον συναλιζόμενον τόπων θέας ἕνεκα, καὶ δημιουργημάτων καλῶν, καὶ ἀρετῆς ἔργων, καὶ λόγων, ὧν αἱ ΕΠΙΔΕΙΞΕΙΣ εἰσέθεται ἐν τοῖς πανηγύρεσι γίνεσθαι. luce clarius est ex Jamblichō tam ἐπιδειξόμενος, quam ἐπιδείξας non valere declamaturus, & declamatio id quod vides in interpretamento doctissimi Ulrici Obrechtii, qui Jamblichum Latinum reddidit, probavitque Ludol. Kusterus. Cum hoc Sophista conspirat Pausanias in Eliac. 2. cap. 24. p. 512. licet in suam trahat sententiam Reinesius: Ἐν τῷ τῷ γυμνασίῳ καὶ βιβλατήριον ἐστὶν Ἡλείοις, καὶ ἐπιδείξεις ἐν ταῦθα λόγων τε αὐτοχεδίων, καὶ συγγραμμάτων ποιῶνται παντοίων, quæ ita verba tenes in Kuhnii ἐκδόσει, in eodem hoc gymnasio curiam suam habent Elci, & hic prodeunt, qui vel subita, vel meditata orationis cujuscunque generis copiam profitentur, vel potius, in cujuscunque orationis generis specimine se exercent. Quin scias ipsum Reinesium veluti immemorem eorum, quæ paullo ante definiverat, vertisse ἐπιδείξιν, non declamationem, sed specimen, dum recitat locum Himerii apud Photium cod. 243. Ὅτε τὴν ἐπιδείξιν ἀξιόμενος ἀνεβόλλετο, Reinesius transfudit, quod rogatus specimen edere noluisse. Bina autem reliqua testimonia, quæ producit eodem tendunt, & nonnisi vi, atque invitis Musis ad declamationis notionem detorquet.

Itaque, ut ad lapidem Magurianum fermo redeat, si in eo revera scalpita sit vox epidixibus, quarum causa lusum, sive gymnasium, sive βιβλατήριον dedicarat Magurius, profecto hunc locum ne dicas declamationibus addictum, sed dumtaxat, ut juvenes eloquentia instituerentur, ac in αὐτοχεδίοις λόγοις, vel συγγράμμασι exercerentur, atque hoc specimen genere sæpius edito, inde in forum ad causarum negotia celebranda subacti progredierentur; quam sententiam aperte tuentur verba GREGIS JUNIORVM, quæ in lapide vides; atque si hoc pacto hanc ῥῆσιν etiam in eo saxo accipias, probatissimæ doctissimorum interpretum opinioni acquiesces, licet ab Reinesio, & Mazochio, qui pro διαγνώσει declamationis dejerarunt, & fortasse uni insurrexerunt, discedas. Interea vereor, ne mihi iratissimus sis, quod pro vestiganda dictionis ἐπιδείξεως notionē, & Philostrati verborum luce, veluti declamationem paraverim.

Demum Τυμῆς δὲ ἐπισθε μὴ ξυμπθέμενοι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐρωτῶντες, εἴ τι μὴ σαφῶς φράζοιμεν, Olearius: vos vero sequimini, non modo approbaturi, verum & si quid minus luculenter explicaverimus, percutanturi: τὸ ξυμπθέμενοι, conversum approbaturi, & a vi vocis, atque a mente Sophistæ longe abest; reponas attenti, ut centies in Hom. Iliad. τ. v. 84. idest ἐν θυμῷ συντιθέμενοι, vide hic Barnesium, quis enim unquam somniaverit magi-

stros, ac sophistas a discipulis, & pueris eorum, quæ docent, ad sensum expectare? vides jam interpretes vel doctissimos interdum adeo dormire in Græcis Scriptoribus convertendis, ut rerum, ipsumque naturæ ordinem turbent ac permutent.

Hæc satis pro restituenda Græcæ fidei Iconum Philostrati procemii parte Latine affectissima, licet a doctissimis viris conversa: minores quædam ἀβλεψίαι nihil mihi curatæ sunt: operæ pretium ratus ipse, ut vetustissima monumenta, quæ ad summum patriæ decus malignitatem temporum vicerunt, ad Sophistæ mentem exacta circumferantur; sane nisi patriæ amor me fallat, nihil esse potest optabilius ad Neapolitanæ urbis magnificentiam, & Græca civium studia, cultumque commendandum hoc Philostrati vehementi testimonio. Vides Neapolim, uti nunc, ita olim convenarum, atque incolarum multitudine præ ceteris Italiæ urbibus frequentissimam: atque vel in suburbiis stœas quinque contignationibus superbas, & peregrinis, ac carissimis marmoribus splendentes, tabulis quæsitissimis a Neapolitanis ipsis forte depictis circumundique appensis; quas dignas reputarit Philostratus æternitati scriptis suis commendare, & queis Romæ fortasse elegantiores non viderat, utpote ad nostrates potius vivida orationis vi delineandas aggressus. Si has ædificiorum moles, & ornamenta ἐξω τῷ τείχῳ exstitisse legimus, quæ intra mœnia opera admiranda non fuisse prædicemus? jure igitur canit Statius Silv. 4. 4. v. 89.

*Quid nunc magnificas species, cultusque locorum,
Templaque, & innumeris spatia interstincta columnis,
Et geminam molem nudi, testique theatri,
Et Capitolinis quinquennia proxima lustris.
Quid laudem rifus? &c.*

Non minora decora reperire est, quam quæ in Sophista legimus, si reliqua Neapolitanorum studia & rationem vitæ advertamus; apud eisdem erant ἀγῶνες τοῖς ἐπιφανέστατοις ἢ κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀνὰ μιλλοι, *ludi Græcorum magnificentissimis æmuli*, ut ait Strabo, p. 377. & ἱπολύμποι ex vetere nostro cippo, vid. p. 516. celebrabantur: origine *Attici*, Ἀῖτικοί, & cultissimi eloquii sanctitate *atticissabant*, non vero ἐδωρίζον, ut reliquæ omnes majoris Græciæ urbes: elegantiorum artium amantissimi, quippe tabulas διὰ ἀπαθῶς conquissiverant plurimorum pictorum. Si plures picturas Zeuxidis, & id genus artificum, quæ Neapoli exstabant etiam in aliis pinacothecis, optes, vide Petronii indicem edit. Burmann. Pro pueris doctè instituendis σοφὸς Atheniensium more publicas ea magnificentia, quam in Philostrato legis, ædificarunt, easque forsitan Strabo ἐφηβεία vocat: ac pueri ipsi minime inertes ac desidiofi, verum faceti, elegantes, ingeniosi, & φιλόσοφοι, licet decennes; ita ut haud vererentur vel externos Sophistas, quo aliquid docerentur, prehensare importunius: tantaque indolis acie valuisse ac beatitate eos intueor, ut ingens Homeri opus jam menti ab ea usque ætatu-
la fixerint: etenim Philostratus ipse Iliados puellulum illum decennem gna-
rissimum

riſſimum prædicat, cum ait *συμβαλλόμεν ἔν, ὅτι νοεῖς, conferamus, quod nocti*: nunc o perditos mores, atque ſæculum iners ac obſoletum! vix ſciunt ſenes, quæ impubes olim jam didicerant! neque eos vides inſcitiffimos verſaſſe libellos, ſed Homerum Scriptorum omnium patrem, ac numen. Hæc ſane teſtatiſſima de urbis noſtræ, ac civium inſtitutis poſteritati com- mendavit Philoſtratus: utinam quis, quot quot Strabo, Statius, Dio Chryſoſtomus, Petronius, ceterique veteres Scriptores, & frequentiffimi lapides decora complectuntur, colligeret, ac oratione colluſtraret, haud ſcio, an cum Neapoli quamlibet majoris famæ urbem æquiparandam quis diceret.

Jam tandem ſermonis ordo, a quo haud pœnituit me paullulum de- flexiſſe, urget, ut præſtem, quo pacto contra Neapolitanorum Helleni- ſmum hoc longiſſimo Philoſtrati loco uſus ſit Mazochius ὁ πᾶν; eo autem recidit omnis doctiſſimi viri ratio, ejuſque ſumma eſt, Sophiſtam dixiſſe Neapolitanos ſolummodo originatione Græcos eſſe; inde eo quod *πολιτεία Romana donati ſunt, græciſſaſſe, atque ἐλβεβαρβαρῶσθαι*: eamque fuiſſe Nea- politanæ urbis faciem medio tertio ſæculo, ut inſtitutis, ac Romana lin- gua imbuti cives in ſcholis tum grammaticam, tum rhetoricam artem Græ- ce erudirentur, uti nunc ab Europæis pro Latiali lingua addiſcenda fieri novimus, hæc Mazochius p. 103. de Philoſtrati ſententia. Verum quiſque no- viſſe ſatis eſt tantum virum non ex animo hæc eruditiffimo operi illeviſſe, ſed ratione cauſæ, cui favet; etenim explicatiſſime oppoſitum edicit So- phiſta, cum Neapolitanos & Ἀῤυνῆς facit, atque *περὶ σπαρδᾶς τῶν λόγων Ἑλλωνῆς*, circa Græci eloquii ſtudium Atticæ ἐxcultos; Romanæ lin- guæ, aut *πολιτείας* neque meminit, neque potuit meminiſſe, cum puram putamque Atticam dicendi vim, atque elegantiam in hac urbe expertus ſit. Præterea, ſi noſtri puelluli decennes *Μæonium ebibebant felici pe- ſtore fontem*, ut etiam ait Petronius, qui fieri potuit, ut tam cito duode- quingenta libros tanti vatis addiſcerent, niſi eiſdem Helleniſmus pater- nus eſſet, atque ingenuus? Quare reor hoc extremum argumentum Ma- zochii ex Philoſtrato expromptum, & docto commentario oneratum præ ceteris imbecillius ſe prodere adverſus Neapolitanum Atticiſmum; imo nihil magis appoſitum pro antiqua urbis hilaritate, vivendique elegantia.

ix. Præſtitum jam eſt luculenter labore haud pœnitendo viros, atque, Philoſtrato teſte divite, etiam puellios politiſſima oratione Græce locutos adhuc tertio ab Chriſto nato ſæculo: acerrimi ſtudii mei nunc partes ſunt ultra progredi, atque oſtendere, adhuc procedentibus tempeſtatibus, Neapolitani Atticiſmi leporem, neque Latio oblitum, neque in urbem no- ſtram inſuſam peregrinitatem, ſed multa poſt ſæculorum vertigine anti- quam, & vernaculam feſtivitatem perduraſſe; nec niſi fero, poſthabitis Ho- mero, & Menandro, ceteriſque Græcis, quos Statius *συμπολίτης* in epi- ced. patris enumerat, immiſſos Granios, & Lucilios, & braccatis, ac trans- alpinis gentibus tandem aditum patuiſſe. Ut autem, hunc poſterioreſ noſtræ civitatis Helleniſmum tutemur contra Mazochium, qui tunc o- mnino

mnino denatum vult, imo idipsum summa auctoritate, qua valet, edicit in dissert. de Sanct. Episcop. Neap. pag.220. *Ostensum fuit IV. sæculo nullum Neapoli populum Græci oris fuisse*, opus habeo proferre non exigui ponderis monumenta, & præsto mihi sunt Græce scripta quædam marmora, quæis vetus tempestas opportune pepercit: quare ea producam, ut vel a consulibus, vel ab characterum forma, vel ab ἰδιωτισμοῖς ætatem Græcanicam perdiu viguisse quisque colligat necesse sit.

Parvum agmen duat elegantissimus cippus, & Neapolitani decoris plenus, in tribus faciebus scriptus, quem memini pag.463. & in ædibus Sacerdotum Cruciterorum nomine in Furcellensi regione ὁ πρεπότως servatur.

ΤΦΛΑΒΙΩΤΥΙΩΙ
ΕΥΑΝΘΗΝΙΚΗΣΑΝΤΙ
ΙΤΑΛΙΚΑΡΩΜΑΙΑΣΕΒΑΣΤΑ
ΙΣΟΛΥΜΠΙΑΤΗΣΜ.Γ.
ΙΤΑΛΙΔΟΣ·ΠΑΙΔΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ·ΔΙΑΥΛΟΝ
ΑΝΑΘΕΝΤΙΕΝΤΗΦΡΗΤΡΙΑΙ
ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ·ΔΙΟΣΚΟΥΡΩΝ
ΣΥΝ·Τ·ΦΛΑΒΙΩΖΩΣΙΜΩΙ
ΑΔΕΛΦΩΙΤΩΙΑΥΤΩΙΑΓΩΝΙ
ΤΑΓΜΑΝΙΚΗΣΑΝΤΙΚΑΙ
ΒΡΑΒΙΟΝΛΑΒΟΝΤΙ
ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣΕΝΕΚΕΝ

ΣΕΟΥΗΡΩΙΚΑΙΕΡΕΝΝΙΑΝ·ΥΠΑΤ
Π^{ΡΟ}Ε·ΕΙΔΩΝΜΑΡΤΙΩΝ
Τ·ΦΛΑΒΙΟΣΖΩΣΙΜΟΣΚΑΙ
ΦΛΑΒΙΑΦΟΡΤΟΥΝΑΤΑΤΟΝΕΙΣ
ΧΑΡΙΣΑΜΕΝΟΙΑΥΧΝΙΑΣΜΕΤΑ
ΛΥΧΝΩΝΚΑΙΒΩΜΟΥΣΔΙΟΣΚΟΥΡ
ΑΥΤΙΣΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝ

Prima quidem epigraphæ inscripta est in adversa faxi facie, alterum epigramma

gramma in dextro cippi latere; in sinistro scalpita vides T. Flavii Evanthis, qui in tot certaminibus vicerat, præmia, coronam scil. & palmæ ramulum:

Et cernere est consulum nomina Severi, & Herenniani, qui anno Christi 171. nim. vergente jam ad exitum sæculo altero, floruerunt; & licet perquiramus lapides tertii, & quarti sæculi, quos mox dabo, ex his Flavianis epigraphis aperte eruis extremo secundo sæculo Christi nati Neapolim *ἐλλωιωτάτω* adhuc vixisse, neque parum quid amisisse illius omne genus elegantiae, qua primorum Augustorum ævo circumfluebat: Advertas rogaris plenam characterum munditiem, nam ideo marmoris fidum exemplar exsculpendum curavi, præsertim τὴν A elegantiam, in quo lineola transversaria in angulum flectitur: revisas, quæ in Titi Augusti lapide adnotavimus pag. 426. vides etiam τὸ I non omissum, sed ubique adscriptum more cultiorum civitatum; præterea quanquam isthæc epigrammata operibus haud publicis addicta, quæ curate incidebantur, sed ab hominibus non magni nominis consanguineorum memoriæ exarata, *ὀρθογραφωτάτως* se habent, licet multis vocibus, & difficilioribus concepta sint. Si sententiam bini epigrammatis pensites, brevem, apertam, gravem lapidum ritu reperies; quare merito Philostratus sæculo tertio Neapolitanorum *σπουδαῖς λόγων* demiratus est. Ad hæc advertas tot certaminum, & ludentium nomina, imo & vocabula Fratriarum adhuc viguisse; in Castoras, eorumque templum, cujus binæ columnæ adhuc dum stant, religionem; nec non absolutam statuariorum nostratium artem; nam quoad bonam partem signa Dioscurorum, quæ epigraphe meminit, propter binas eas columnas adhuc æterna nostræ ætatis artificum admiratione invisuntur: addas etiam hoc posteriori ævo Augustos celebrasse Neapolitanos *ἀγωνας*, ideo enim scalpita vides ΣΕΒΑΣΤΑ. Verum de hoc præclarissimo cippo longior sermo cum interpretamento redibit in seq. cap. de Fratriis.

Quæ

Quæ cum ita se habeant, & tot urbis nostræ species magnificentissimas ludorum, templorum, & linguæ sanctitatem altero Christi deficiente, atque hæc eadem tertio sæculo exstitisse, iudice Philostrato, testatissimum sit; qui fieri poterit, ut citissime omnia, & casu tam præcipiti iverint pessum quarto sæculo, ut pervult ὁ πάνυ Mazochius, nec per gradus ac vices, quæ humanarum rerum conditio est, delapsa sint? Id unum menti meæ haud sedet, cur idem summus vir hunc honestissimum Neapolitanis cippum non meminerit, nam certe scio illum ipsi innotuisse, teste locuplete Carolo Franco Patricio Aquilano, (viro, qui in nostro περιθρῦλλῳ foro jam omnium votis oratoris primas agit, nec parem exspectes,) in dissert. *Dell' origine, sito, e territorio della Città di Napoli* pag. 15. porro negem Mazochium, postquam oboluerit binas hæc epigraphes nitidas, ac elegantiae plenae, sed sententiae suæ adversantissimas, aufugisse, sed dicam virum tot doctissimis operibus edendis implicitum facile oblitum, cujus oblivionis me pœnitet, fortasse non illevisset doctis chartis suis de Eccl. Neap. pag. 102. *Itaque vere hoc videor esse dicturus Strabonem ipsum, si quidem plusculum advixisset, Neapolim inter illas urbes fuisse numeraturum, quas evasisse barbaras, hoc est ad Romana instituta, & linguam transivisse conquerebatur; præsertim cum ipso vivo ac vidente jam dilabi Græca Neapolitanorum instituta cæperint, ut ipsemet lib. V. fatetur*: sed aliam prorsus Strabonis mentem fuisse luculenter præstiti pag. 445. quod etiam ex hoc cippo eruitur, atque ex sequentibus saxis.

Hic etiam addere possem pro nostro tertii sæculi Hellenismo acta S. Niconis Neapolitani, quem dicunt Græcum fuisse, & a patre Græco natum, ac matre Christiana, ἦν δὲ αὐτὸς Εἰλην, μητὸς μὲν Χριστιανῆς, πατρὸς δὲ Εἰληνός, vid. Bolland. die 23. Mart. haud ignoro ex Hebræa sacraque loquendi ratione Εἰλην accipi pro *ethnico*; attamen nisi si esset quis ore Εἰληνικῷ, dici sane haud quiverat *Græcus* in notione *ethnici*; sicuti nunquam Romanos, ac reliquas Italas gentes, quæ Græce non loquebantur, Εἰληνός appellatos reperies pro ἔθνικοῖς apud Scriptores sacros. Verum pressius acta isthæc mihi pensitanti occurrit Niconem hunc mart. potius Syracusanæ Neapoleως civem fuisse; etenim actorum conditorem Chæromenum Syracusanum vides, ac Niconis, sociorumque mart. συμφοιτητὴν, *condiscipulum*; imo si hic athleta invictus noster συμπολίτης audiisset, Chæromenus certe addidisset *Neapolis Campaniæ*, non autem, ut ipse ait, ἐκ τῆς τῶν Νεαπολιτῶν χώρας ὀρμωμένος, quod veritas, ex ea Syracusarum regione ortus, quæ Neapolitanorum dicitur; & nullusdum nescit in quaternas urbes, sive grandes regiones Syracusas distractas fuisse, quarum princeps *Neapolis* cognomento erat, vid. sup. pag. 454. Et miror non statim id advertisse doctissimos viros, queis pro iis immensis ac laboriosissimis voluminibus plurimum debet Christianum nomen; & pro ingenti præconio, quo urbem nostram iidem in procæmio actorum Niconis maclant, gratias referimus immortales. Interea nos, ne Syracusanis veluti sacri ἀνδρα-

ποδισμὸς teneamur, tantum athletam Niconem sibi reciperari, licet inviti & ægerrimi, sinamus, templum tanto heroe dignum erigant, ejusque patrocinio ac fide fruantur. Iratos haud patiar cives meos, si quem συμπολίτην diu rati sunt, eos spoliari; semper enim actione redhibitionis Syracusanis se obnoxios futuros grave sane & molestum negotium nemo inficiabitur. Ceterum si quis refractarius, atque opinioni doctissimorum Bollandi, sociorumque devotus nostræ Neapolis civem fuisse Niconem per velit, pro Hellenismo Neapolitano tertii sæculi depugnabit, atque novum monumentum, licet dubii plenum, addere sataget: verum mihi est extra numerum & pretium.

x. Alterum saxum habeo ab Capacio pag. 75. & ab Reinesio brevi annotatione illustratum vi. 37. demum Mazochius in Eccl. Neap. p. 140. docta quædam adjecit: ita quidem nobis servavit Capacius:

Α. ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ. ΠΡΟΚΛΟΝ
ΤΠΑΤΟΝ. ΑΝΤΙΠΑΤΟΝ. ΤΩΝ. ΙΑΙΩΝ
ΕΤΕΡΓΕΤΗΝ
ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ. ΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣ. ΧΑΡΙΝ

Quanquam hic lapis incerti admodum sæculi sit, Mazochius, quem pauca latent, ætati Hadriani subdubitans addicit: *Videtur mihi sane Creperus iste Proculus sub Hadriano, (a quo Consulares Campaniæ instituti fuerunt,) Consul suffectus, & Campaniæ Consularis fuisse: qui Consulares in Græcis marmoribus, & in libris ἀνθύπατοι sæpe vocantur. At certe, quia nomen administratæ provinciæ non adscribitur, Campaniæ videtur intelligenda, quæ a Consularibus administrabatur.* Tanti viri animi mentem quisque dignoscit, nam cum viderit Græcum lapidem, qui inferioris sæculi notas præfert, quanto quivit altius, ad Hadriani scilicet ævum, retroegit; ipse enim, ut paucis ante versibus dictum est, vix post Tiberium Neapolitanos in Latinam linguam transivisse edixerat. Et quis credat hunc Creperum sub ipso Hadriano renuntiatum Campaniæ consularem, nim. statim ac id munus institutum est, non vero sub sequentibus Augustis? Præterea credat quivis, non ego hunc Proculum fuisse Campaniæ consularem, nam lapis minime illam reticuisse, sicuti tum Græcæ, tum Latiare epigraphæ provinciæ nomen apponunt, vide vel indices Gruterianos, &c. in voce *consulares*, & *correctores*, &c. Scio Mazochium, cujus libros lubentissime volvo, a queis pinguius eruditionis sænus percipio, quam a multis, in diss. de Sanct. Ep. Neap. cultu pag. 292. novam epigraphen proferre, ubi sculptum est *corrector* sine provinciæ nomine, quam interpretatur fuisse *Lucaniam*, quæ ita se habet: *Brettius Præfens v. c. co. . . ector curavit.*

Inde inquit, *Ac mihi videtur hic Brettius Præfens vir clarissimus*

non alterius provinciæ, quam Lucaniæ, in qua lapis est, fuisse CORRECTOR, eaque de causa τὸ LVCANIAE omissum a lapicida fuisse; (miror, cur summus vir dicat a lapicida, non vero ab epigrammatis auctore:) verum reponam, ipsum Mazochium recentioris ætatis appellare lapidem, quando nempe obsolete omnia consuebant; exemplo igitur esse haud poterit, cum lis sit de Hadriani ævo, quo Crepereji Proculi saxum sculptum esse ipse suspicatur, quo sapientiori sæculo minime provinciæ nomen omissum legere est: & fortasse hunc Brettianum cippum rarissimam avim ideo dicas, vadimonium mihi ipso Mazochio præstante, atque edicente, ibid. *sexcentena prope reperiri marmora ubi sculpta inuisuntur*, CORR. LVCANIAE ET BRVTTIORVM: attamen ipse licet non sim longissimæ lectionis, privum lapidem in magnis inscriptionum σφύρασι scrutatus sum, ubi vides *corr. Lucaniæ & Bruttiorum*, Gruter. p. 1094. 3. & ternas Muratorius thesauro suo adscripsit, pag. 261. 1.—483. 3.—1076. 3. quæ marmora consulere optarem, nam scimus a quovis missas id genus gazas virum laboriosissimum statim in thesauro suo recondidisse. Utinam hunc grandem numerum Lucanorum, & Bruttiorum lapidum haberemus, quem dicit Mazochius, quanta lucis incrementa binæ ingentes, & florentissimæ provinciæ indipiscerentur, nunc ipsorum sat paupere censu visitamus. Quid si in Proculano saxo nomen provinciæ insit? & haud scio, cur Mazochius vir providentissimus non inspexerit; quare illam in suo hoc interpretamento cernere non est: *L. Creperejo Proculo, consuli, proconsuli de se optime merito Artemisii sodales grati animi gratia*: vides τὸ ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ posthabitu, veluti quid insutum & infictum. Contra Reinesius hanc vocem medelæ obnoxiam ratus aptavit τὸν ἴδιον εὐεργέτην, redditque, *benefactorem suum proprium & unicum*.

Verum nemo mihi eripiet saxum dicere Proculum fuisse Sardinia proconsulem, nam in hac insula Ilienses *celeberrimi* audiunt apud Plin. lib. 3. cap. 8. & quos Ciceronis ætate *rebellantes* proprætor subegit, de prov. consul. cap. 7. Mela vocat *antiquissimos populorum*; ἀνθυπάτους, sive proconsules missos in Sardiniam habeo ex Dione pag. 708. ubi hæc in adnot. 87. illevis magnus Reimarus: Ἀνθυπάτοι, *Proconsules hoc loco vocat præfectos provinciarum, quas non sibi Augustus regendas sumserat, sed populo reliquerat: illos enim omnes, etiam qui Proprætores essent communi Proconsulum nomine venire dixit* pag. 504. Et revera Dio narrat pag. 704. *Sardiniam populo adscriptam fuisse*. Quis igitur posthac intercedet, quin in lapide provincia Proculi ἀνθυπάτης adscripta sit? inibi enim otiosum τὸ ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ nullus dixerit, & illud ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ confictum a Reinesio quisque novit importunum, & omnino παράλκειν. Nomen igitur provinciæ fateri cogeris, & si a Sardinia discesseris, in orbe Romano haud aliud reperire est, cum Trojanum Ilium in pagum jam desciverat. Id unum hic demiror, cum Cluverius, & Cellarius de Sardinia non pauca adnotaverint, Dionem penitus oblitos, qui sæpe hanc grandem insulam commemoravit.

Hæc

Hæc quidem pro marmoris luce; mea vero interest, si haud arduum sit, scrutari hujus Proculi cos. ætatem; nam si posteriori ævo addixero, diu Græcam floruisse Neapolim fatendum est. Porro inter cos. Proculorum nomine non unus reperio, videl. *Cn. Acerronium Proculum* ann. post Chr. nat. 37. nam de iis Proculis, qui ante Augustum consulatum gesserunt cum Mazochio nil disputamus; de hoc autem cos. saxum non loqui certum dicas, qui Caligulæ ævo paucis mensibus eo magistratu functus est ex Dione p. 907. edit. Reim. & Mazochius lapidem Hadriani ætate scalptum credidit. Huic addas *Vettium Proculum* sub Nerva, quem certo scimus fuisse cos. designatum, vid. Plin. lib. 9. ep. 13. p. 455. edit. Lingol. & Tillemontium in Nerv. p. 227. edit. Brux. Non præteream *Proculum Pontianum* an. 238. Neque obliviscendus *Q. Aradius Rufinus Proculus* an. 316. Demum his accenseas fere ejusdem nominis *Q. Aradium Rufinum Valerium Proculum* an. 340. si ab his discedas, alium neminem Proculi nomine consulum censui adscriptum invenies. Verum cum horum nemo *Creperejus* audiat, inter has ambages quid consilii capiendum sit, quisque ingeniosus ac sollers hærebit: & quoniam unis *παχυτέrais* conjectationibus indulgendum, & e contrario certum consulatum *Κρεπερηὶς Πρόκλος* incisum cernimus, exputarem hunc fuisse *Q. Aradium Rufinum Proculum*, qui ann. 316. floruit, atque ita adscriptus est fastis consularibus Almeloveenii pag. 159. at quintum ejus nomen scil. *Creperejus* ex Neap. lapide nunc primum didicimus; quem & Sardinia sive Iliensium proconsulem fuisse ex eodem saxo vides. Porro de ceteris laudatis *Proculis* cos. silicem nostratem haud sinam te interpretari; nam *Vettium* scimus fuisse solummodo designatum, & in lapidibus tam Latiaribus, quam Græcis vox *designatus* scalpebatur, tutemet consulas Latinas epigraphes, & quando mihi sermo est, de Græcis habes in Grut. pag. 425. 3. *ὑπατον ἀποδεχµένον*. Scio Almeloveenium ex Gruteriano saxo adnotasse p. 398. quendam *Proculum Vettium* cos. suffectum, cui collega fuit *Julius Lupus*, qui *Lupus* ann. post Chr. nat. 232. vixit; si *Vettius Proculus* is est in Gruteriano saxo, uti certe reor, medio sæc. tertio floruit, & si etiam huic Proculo consuli suffecto marmor Neapolitanum addicas, longe ab Hadriani ævo scalptum est, quo sub Principe illud erectum voluit Mazochius.

Præterea nollem, ut hunc *Creperejum Proculum* cum *Proculo Pontiano* confundas, etenim hic consul vix semel aut iterum *Proculi* nomine salutatur, contra sexcenties *Pontianus* audit, vide fast. consul. Relandi p. 180. Ceterum si huic Proculo Græcum nostratem lapidem adscribere optes, Neap. Hellenismum etiam per diu post Tiberium viguisse novimus. Neque demum ipsam epigraphen *Valerio Proculo* tribuas consuli an. 340. tum quia quinis nominibus ornatum vides, tum quia innumerabiles magistratus, quos gessit, enumerantur in longissimis octonis inscriptionibus partim prorsæ, partim versæ orationis in Gruterò pag. 361. verum

Sardinia, sive Iliensibus præfuisse omnino reticetur. Restat igitur, ut firmiori conjectura dicamus Κρεπερήιον Πρόκλον fuisse consulem *Proculum* anni 316. quando reliqui ex urgentibus difficultatibus posthabendi sunt, isque etiam quinis nominibus, ut sæculi mos erat, scatet, scil. *Q. Aradius Rufinus Creperejus Proculus*; atque ex nostrate lapide scimus nomen *Crepereji*, & Sardiniam rexisse ἀντυπάτω munere. Neque mihi intercedet in tot fastis ex coff. *Proculus* neminem appellatum *Creperejum*, nisi is, qui ignorat, quo pacto viri summi eos fastos coagmentarunt, & tot variis eundem consulem nominibus locupletarunt, satis mihi sint verba Relandi in præfat. fast. consul. primis circiter paginis, eam enim numeris minime distinxit, agentis: *Præterea, cum sæpe aliqua nomina omittantur ex tribus quatuorve, aut pluribus, quæ unus habuit, utile est omnia nomina illius consulis indagare, ne quis diversos putet, cum apud hunc Scriptorem legit unum, aut duo nomina alicujus consulis, & apud illum nomen, aut nomina, quæ plane diversa sunt ab istis, quæ antea legit: idem esse vir, idem consul potest, cui hæc & illa nomina conveniunt, &c.* Profecto si Relandus, & Almeloovenius hoc Neap. saxum invisisent, unum ex *Proculus* coff. *Crepereji* nomine honestassent; ut ex ceteris marmoribus ab his duumviris factum in tot consulibus vides. His antehac obscuris in quandam lucem prolatis, quisque demirabitur tam cito Mazochium virum, ceteroqui religiosum, edixisse hunc *Creperejum* consulem fuisse ex suffectis, cum tot sint *Proculi* coff. ordinarii; etiam Relando contra agente in fine ejusdem præfat. *Videmus fastos veteres, in quibus nonnisi consules ordinarii exstant, & inscriptiones veterum saxorum, in quibus rarissime consules suffecti leguntur.* Si igitur animo tuo sedeat hunc *Creperejum* *Proculum* fuisse ὑπατων ann. 316. vides Hellenismum Neapolitanum sæculo quarto adhuc viguisse, neque sub Tiberio intermotuum, ac paullo post spiritum egisse.

Hic haud obliviscar gratiam Mazochio habere, qui squalorem vocis ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ a saxo nostrate deterfit, restituitque ΚΡΕΠΕΡΗΙΟΝ; sed acerrime se præstat iratum in Reinesium, dum inquit: *De qua tamen gente (Creperlia) nusquam audita miror, cur Reinesio (cujus critica licentiæ in nomina in lapidibus expressa, quamlibet alioqui sana, nusquam non grassari licuit) nulla subierit suspicio. Re enim vera Lucio isti Creperejo (quæ gens ex nummis, & lapidibus notissima est) non Creperlio nomen fuit, sed ΚΡΕΠΕΡΗΙΟΝ in marmore scriptum fuerat, sed H fugiens pro Λ acceptum fuit.* Verum quis dejeret in syntagm. Reinesii non errasse typographum, præsertim cum ipse σφάλματα hoc grandiora inviserim, quæ certo ab id genus artificum manu inducta sunt, exempli ergo pag. 981. vides ὑποδιόκλον monstrosam vocem pro ὑποδιόκον. Ceterum dicerem Neapolitanos scalpsisse ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ cum ΑΙ non autem cum Η, etenim hinc facilius exiit ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ ob exscriptorum inscitiam: atque hic parvus error Neapolitanorum ostendit lapidem vera

vera fuisse sequioris ætatis, quando litteræ facile in aliarum sonum invadebant: quare habes a Grutero 635. 1. Φοντῆϊ pro Φοντῆϊ, & 1027. 5. Μαννῆϊ pro Μαννῆϊ. Porro persto, obduro, perjuro denique vocem ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ in Reinesio typographi noxam esse, cum hic vir ἀρχαιολόγων honos ac splendor bene noverat gentem *Creperejam*; imo Amantio Consuli an. post Chr. n. 345. nomen *Crepereji* ex veteri saxo restituit; ita enim inquit ep. 35. ad Rupertum pag. 289. *Creperejus Amantius: consul iste ab omnibus fastorum editoribus, & historicis solo cognomine adnotatus est: omissum ab omnibus familiæ nomen, quod ex unico hoc saxo discimus*; atque idipsum dicit iisdem verbis in Syntagm. inscript. cl. 6. 71. atque saxum ipsum apponit: neque aliud scrutatus sum, in quo *Crepereja* gens scalpta sit, at Mazochius ait, *ex lapidibus notissima est*, & nostrum nunc etiam addas: & vix privum reperire fatis fuit Muratorius p. 1157. 4. imo & numisma unicum licet multiplex ejusdem viri Q. *Crepereji Roci*, collegit Morellius, eademque bina numina in unoquoque in antica ac postica insunt: vides notissimam fuisse Reinesio gentem *Creperejam*; adverte etiam non amandas inter coff. suffectos *Creperejum Amantium*, licet hujus viri neque fasti, neque historici meminerint, sed addidisse cognomini nomen repertum in saxo: cujus viri doctissimi vestigia ipse premens ex nostrate lapide *Creperejum Proculum* ordinariis coff. adscripsi: contra magnus Mazochius cito inter suffectos dejecit. Neque quis a me percontetur, cur *Proculus* hic consul Neapoli degerit, & de nostrate fratria benemeritus fuerit; nam sapius dictum est, in hanc urbem Romanos proceres ad delicias Græcanicas degustandas confugisse: atque humanissime exceptos beneficentissimos se præstitisse; neque rarum, ut notum est, viris magnis in longe exteris nationibus ob merita lapides erectos, veluti quando Cretenses Campaniæ nostræ consulari hunc elegantissimum dedicarunt, fatis hic opportunum, ex Gruter. 1090. 20.

ΑΝΙΚΙΟΝ·ΒΑΣΣΟΝ·ΤΟΝ·ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ
ΑΝΘΥΠΑΤΟΝ·ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ·ΔΟΓΜΑΤΙ
ΤΟΥ·ΚΟΙΝΟΥ·ΠΑΣΗΣ·ΤΗΣ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ·ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΣ·ΔΟΣΙΘΕΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΔΟΤΟΣ·Ο·ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΣ
ΥΠΑΘΗΚΟΣ·ΤΗΣ·ΚΡΗΤΩΝ
ΕΠΑΡΧΙΑΣ·ΑΝΕΣΤΗΣΕΝ

Hunc titulum profert etiam Mazochius in Amphi. pag. 38. & docte more suo interpretatus est; inde lapidis syntaxim scrutatur, a qua facile se expedivisset vir ελληνικώτατος, si ei in mentem venisset vox sollemnis, quæ reticetur, τιμήτας, *honorans*, quæ rarissime scalpebatur in Græcis lapidibus, ut in Grutero pag. 427. 8. η βουλη και ο δημος . . . επιμητεν Κοκκηιον, κ. τ. λ.

χι. Ne mihi succenseas, si satis diu in Proculi saxo te detinuerim, res aliquantulum ardua, & subobscura mihi se objecit, & Ἰεροχώρατος viris Reinefio, & Mazochio resistendum fuit. Nunc autem pro inferioris ætatis Hellenismi Neapolitani causa, quam tutor, certum planumque lapidem proferam, in qua vides Philippum consulem sub Constantio Aug. ann. 348. Neapoli denatum, eique appositum non inelegans carmen, quod ipse metrice do:

Τ Ο Ν · Π Α Σ Η Σ · Α Ρ Ε
Τ Η Σ · Ε Ι Δ Η Μ Ο Ν Α · Φ Ω Τ Α
Φ Ι Λ Ι Π Π Ο Ν · Π Ρ Ε Σ Β Υ Ν · Κ · Α Ο
Ν Ι Η Σ · Ε Μ Π Ε Ρ Α Μ Ο Ν · Σ Ο Φ Ι Η Σ
Α Τ Σ Ο Ν Ι Ω Ν · Τ Π Α Τ Ο Ν · Π Α Τ Ε Ρ Α · Κ Λ Τ
Τ Ο Ν · Α Ν Τ Ι Γ Ο Ν Ο Ι Ο · Τ Ρ Ε Ψ Ε · Μ Α Κ Η
Δ Ο Ν Ι Η · Δ Ε Ξ Α Τ Ο · Δ · Ε Ι Τ Α Λ Ι Η

Τὸν πάσης ἀρετῆς εἰδήμονα φῶτα Φίλιππον,
Πρέσβυν κ' Ἀονίης ἐμπέραμον σοφίης,
Αὐτονίων ὑπάτον, πατέρα κλυτὸν Ἀντηγόνοιο,
Τρέψε Μακεδονίη, δέξατο δ' Ἰταλίη.

*Patrem conscriptum, incoctum ad genus omne Philippum
Virtutum, doctrina inclytum & Aonia,
Consulem & Ausoniae, Antigoni illustremque parentem,
Nutrivit Macedo, nunc tenet Italia.*

Hoc elogium adhuc exstat in pavimento intra ædem M. Virgini, & Jo. Evangelistæ sacram, quam eleganti opere construendam curavit Neapolitanorum lumen τὸ πλωγῆς Jovianus Pontanus, de qua paucis ab hinc annis cecinit D'Orvillius ὁ πάνν.

*Hymmettio, Pontanus, os fragrans thymo,
Nec fabulosis una de Sirenibus
Tuis, decorque primus, o Neapolis,
Pontanus ille Virgini puerperæ,
Viroque, quartus enthea qui pagina
Decantat humanæ incolam formæ Deum,
Ædem sacrarat celitum dignam pari,
Geniique testem & elegantis, & pii:
Atque hanc eandem sempiternam legerat
In mansionem, sibi, suorumque offibus
Requiem futuram jure manium ratus, &c.*

Inde summus D'Orvillius multis, & selectissimis jambis excandescit, quod eos cineres, ædemque situ æterno squalere viderit; utinam jambos omnes hic illinendi locus esset; neque nos ob id scelus minori urgemur ira. Ita-
que

que inter ceteras, quas Neapoli collegerat, & pavimento affixerat epigraphes Jovianus, hanc Philippi cos. habes: ipsam refert Gruterus pag. 1098. 8. sed scripsit *Αονίας* pro *Αονίης*, & superne apposuit: *Neapoli litera perfecta, & vix antiqua*, nos quid doceant verba, *vix antiqua*, ignoro, cum ætas marmoris certa sit ob consulem, quem non advertisse tantum virum quisque demirabitur. Curatius se gessit Tillemontius, qui his verbis honestat hunc nostratem titulum in Constantio Aug. art. xi. to. 4. p. 343. ed. Venetæ: *On voit à Naples l'építaphe d'un Philippe consul natif de Thessalonique, & mort in Italie, pere d'un Antigone: il n'y est point dit, qu'il eust esté Prefet*, nimis religiosum se prodit Tillemontius, qui in brevi metrico elogio *θανασίμῳ* præter binos titulos dignitatum *πρέσβυν*, & *ὑπατον*, *præfecturam* etiam requirit, *ἐπαρχον* scilicet: id autem notum est hunc unum Philippum cos. fuisse Thessalonicensem, sive ex Macedonia, quod non legimus de iis cos. ejusdem nominis, qui præcesserant. Igitur si quis neget hunc Thessalonic. virum Neapoli denatum esse, ubi & lapis *ἐπιτάφιος* invisitur, neque eundem, qui anno 348. cos. renuntiatus est, nil certi in historia reliquum dicas. Atque adversitas vel hac non tam florenti ætate adhuc Neapoli quid leporis Græcanici viguisse, cum epigramma non parum nitoris etiam in elementis præfert, estque *ὀρθογραφώτατον*, & Homericæ dialecto conceptum, tantum abest, ut vix post Tiberium hac in urbe Hellenismus collabi cœperit. Utinam etiam hoc in Philippum carmen e diligentissimi Mazochii mente non excidisset. Ne te turbet vox *Μακεδονίη* pro *Μακεδονίη* ubi *η* pro *ε* vides, nam alias eam non exceperat versus, id quod factum etiam in *Ειταλίη*, pro *ι*, affixum probe *ε*. Ceterum in memoriam revocandum adhuc sæculo quarto senatores, & consules, postquam defuncti laboribus, aut ob senectutem cupientes tranquillam vitam vivere Neapolim secessisse, quod de ætate sua narrat Strabo pag. 378. *ἄσμενοι φιλοχωρεῖσι, καὶ ζῶσιν αὐτόθι*.

Præterea eidem pavimento Pontani sacelli hoc aliud perpolitum epigramma partim metricum, partim solutæ orationis affixum est:

ΕΝΘΑΔΕ·ΤΗΝ·ΙΕΡΑΝ·ΚΕΦΑ
ΛΗΝ·ΚΑΤΑ·ΓΑΙΑ·ΚΑΛΤΠΤΕΙ
ΑΝΔΡΩΝ·ΗΡΩΩΝ·ΚΟΣΜΙΤΟΡΑ
ΘΕΙΟΝ·ΑΛΚΕΙΒΙΑΔΗΝ
ΑΤΡΗΛ·ΑΤΑΛΑΝΤΗ
ΙΔΙΩ·ΠΑΤΡΩΝΙ
ΚΑΛΩΣ·ΒΕΒΙΩΚΟΤΙ
ΕΠΟΗΣΕΝ sic

Si non alia de causa esset hoc marmor Neapolitanum, augurarer ab eo,
quod

quod video Homericæ ἡμισίχια, voces, ac epitheta, & Neapoli parietes ipsi ὁμηρικῶς ubique sonabant: utinam tantum virum Alcibiaden nostra in urbe denatum, quem lapis dicit θεῖον, ἱερὸν κεφαλὴν, & ἡρώων κοσμήτορα, καλῶς βεβιωκότα, a veteribus libris noscitaremus; Neapolitanum ne dicas, sicuti neque Aureliam Atalantam libertam; ostensum enim est cives meos Romanos mores non induisse, hinc nomina πατρώων, & ἐπελευθέρων peregrina eis fuisse, sicuti Athenis ipsis, & nisi eos, qui ex Romanis hic in repub. libera & Græcanica hospites essent, adhibuisse. Jubeo te iterum advertere ἀκριβέως scribendi Neapolitanorum, qui primum jota in Ἀλκιβιάδης, ut versus hanc vocem exciperet, verterunt in ει, sicuti factum adnotavimus in superno epigrammate in binis dictionibus Μακεδονίη, & Ἰταλίη. nec non scias litterulam A incisam cum lineola transversa in utroque hoc saxo in angulum inflexa, uti videre est fere in omnibus Neapolitanis scriptis lapidibus; adsis, quæ hac de re pag.426. protuli. Advertas opto metricæ epigraphes gratiam: primus versus hexameter est, alter pentameter sed diversæ speciei, tertius sat brevior, ita ut pedem dactylum binæ syllabæ productæ amplectantur, quod novum & pulchrum exigui carminis genus facile ipse imitandum susciperem.

Mea autem nunc refert ætatem hujus marmoris vestigare, quo sermonis ordo servetur & collineet, quam reor sat inferiorem quarto sæculo post Augustum, cujus divinationis sanequam certum signum teneo, in voce κοσμήτορα, quæ scalpi debuisset κοσμήτορα, neque des fidem Gru-tero, cujus exemplar hanc secundam vocem profert; si tibi quid dubii subsit, adeas Pontani ædem. Porro ævo jam deficientis Græcanicæ elegantiae irreperere cœpit barbaries sonum vocalium invertendi, præsertim τδ i pro τω η, qui longe disparili vocis varietate florenti sæculo audiebatur, ut novit, vel qui veteri Græcorum elementorum εὐφωνία parum studuit: sane hanc Græci oris pravitatem saltem post Justinianum Aug. inductam dicas, nim. cum braccatæ gentes, & transalpinæ in Italiam irrupere. Quare vides etiam post quartum sæculum Neapolitanos ἐλληνίζοντας, neque tam cito ad Romanorum linguam dilapsos. Ad hanc eandem tempestatem adducenda nuperrime inventa epigraphe Claudiæ Antoniae, quam pag. 474. retulimus voce ΓΕΜΕΙΝΑΙC turpiter scripta horridam pro ΓΕΜΙΝΗC; nec non saxum Calpurnii Felicis ob characterum insignem deformitatem, quam apposui pag. 487. minime obliviscaris revisere nummum Neapolitanum pag.488. Neque mihi molestus sis, atque objectes etiam Trajani Aug. annis vocalium elementorum usum immutatum, uti in Gru-tero pag.425. στρατιγὸν αὐτοκράτορος Τραϊανῶ pro στρατηγόν, etenim pono neminem, qui vel parum novit fatum vicisque Græcanicæ εὐφωνίας, turpia hæc errata felicissimo Trajani sæculo haud refundet, sed iis (ingens siquidem numerus est hominum maleferiatorum ἴτα, & θίτα sonantium pro ἦτα, & θῆτα, quos Musæ perduint), qui nostro ævo scæde crepant φωνήεντα Græcanica elementa, tribuat necessum est, & marmo-

ra exscribunt ad sonum, cui a teneris barbare consueverunt : hinc quotidie id genus peccatis inquinatissimas veteres Scriptorum membranas iratissimi volutamus.

Demum ut coronidem hujus capituli quintæ parti imponam, & præstem etiam septimo circiter sæculo linguam Græcanicam non adhuc extinctam fuisse, licet ageret animam, sollerti fide & arte, cui plurimum studui, exscriptum lapidem adjiciam Christianum, qui prostat affixus parietibus hypogæi templi sanctiss. Virginis Sanitatis in antiquis nostræ urbis sepulcris repertus :

✠ ΕΝΘΑΚΙΤΗΤΑΥΛΑΠΑΥΛΟΥΥΠΟΔ
ΘΥΓΑΤΗΡΖΗCΑCΗΝ ΕΙΡΕΝΗΗΤΗΔ
ΜΕΝΑCΒ' ΑΝΤ' ΤΡΟΖΚΑΛ' ΙΟΥΝ'

Hunc etiam affert Capacius p. 433. Reinesius, cum cerneret tot erroribus marcidum, in suum syntagm. p. 981. contra fidem purgatissimum immisit ratus a Capacio male expressum : & mancā vocem ΑΝΠ reddidit ἀνεπαύη, quæ nihili est, recte se habet ἀνεπαύσατο, ut in altero Neapolitano etiam Christiano, quem retuli p. 474. Nodus est in litteris ΥΠΟΔ, quas statim confinxit, atque in marmor injecit magnus Reinesius, scil. ὑποδιακόνος · quidam ex amicis supplendum rati sunt ὑποδιδασκάλος, quod officium sat ignotum, nec memoria dignum : imo nunc memini Tullium ep. 18. lib. 9. ad fam. munus hypodidascali irridere, dum hæc Pæto scribit : *Potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse, cum cantherium comedisti, Romam perveni; sella tibi erit in ludo, tanquam hypodidascalo proxima, eam pulvinus sequetur.* Miror sane Italorum litteratorum lumen Eduardum Corsinium felicem Reinesii ὑποδιακόνος divinationem longe commendare, eandemque bino lapidum pondere fulcire: ita enim inquit de not. Græcorum p. 69. *Feliciter ille* (Reinesius) ὑποδιακόνος *supplendum esse jam viderat, quemadmodum prorsus in Latino marmore observavi apud Fleetwoodum pag. 346. num. 2. AVGVSTINVS SVBDIAC · CONIVGI DVLCISSIMAE CONVIXIT ANN · VII · M · III · D · XX · quemadmodum in alio apud Fleetwoodum ipsum pag. 347. num. 5. dicitur AVR · SATVRNINVS · DIAC · SIBI · ET AVRA · VENERIAE · DVLCISSIMAE · CONI · DE PROPRIO · SIBI · FECERVNT.* Et haud scio, cur oblitus sit vir oppido sollers marmoris Græce scalpti, quod &

Christianum est, quo ternum hunc sacrum ordinem compleret, consulas laboriosum opus Boldetti lib. 2. p. 412. de Coemeter. & inter cetera legere est: ΠΑΤΡΙΣ ΜΟΙ ΓΑΛΑΤΙΑΣ ΚΟΜΗ ΤΙΟΣ ΔΕ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΛΥΠΙΟΥ, *patria mihi vicus Galatiæ, filius vero presbyteri Alypii*; male Boldettus: *patria mihi est Galatia oppidum*. Unum rogo, ut advertas aliter punctis distinctum in Fleetvoodi lapide SVBDIAC, ac intuearis in Neapolitano, nim. ΥΠΟΔ. Quo autem te non longius detineam, extendas vocem ΥΠΟΔΕΚΤΟΥ, quis adeo hospes est in tot Scriptoribus sacris, profanisque, atque in juris σώμασι, ut ignoret sæculis posterioribus, quinam fuerit ὑποδέκτης, ejusque officium, quantæque honestatis? vide omnem tit. 70. Cod. de susceptor. præpos. & arcar. consule tot interpretes; quem tit. in Synops. Basil. l. 56. t. 11. c. 7. habes, περὶ αἰρικριῶν, τῶν ἢ ὑποδεκτῶν καλεσμένων, necnon tit. 6. lib. 12. Cod. Theod. & doctissimas adnot. Jac. Gothofredi, ut lexica juris taceam, & Ducangium, ac Suicerum. Quare haud importunum, pro honestate Paullæ puellæ, fuisse τῇ ὑποδέκτῃ filiam; & in mentem revoces l. 14. Cod. eod. tit. non exiguum decoris præferre id munus, cum Honorius, & Theodosius AA. edicant: *Susceptorem itaque vestium æquius est ab officio proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt, sollemniter procurari*. Reor autem sapientiori Latinitatis ævo eos dictos *legatos censibus accipiendis*, vide Reinesium cl. 2. 26. & quot lapides ibid. recitat; verum summus vir ignoro, cur *susceptores* dejiciat inter horum legatorum *ministros*, vocetque *ducenarios*, & *adjutores*, videtur omnia perturbare, cum nomen *susceptor*, & Græce ὑποδέκτης, inferioris ævi sit.

Quo nil omnino hæsites in divinatione vocis ΥΠΟΔΕΚΤΟΥ, præsto mihi fuit ut ovum ovo simillimus Christianus titulus, & fere ejusdem ætatis, licet Latinus, nim. sub Justino Aug. quem refert Boldettus ipse eod. opere p. 86. to. I. ✠ HIC REQVIESCIT IN PACE IMPORTVNA. FILIA Q. DIVLIALI ARCARIS QVI VIXIT ANN. PLM. XVII DEPOSITA SVB. RIÆ VII. KAL IVNIAS IMP DN M N IVSTINO EODEM CONS P. INDICD. PI MA. iisdem erroribus scalptoris adscripti, quos vel tiro restituet. Vides luculenter Importunam puellam filiam Dulcialis, (nam nomen *Divliali* nihil est,) qui fuerat *arcavius*, & Græce audit ὑποδέκτης, & gratiæ plurimum habeo Boldetto, quod sat opportunum titulum mihi servavit. Igitur hoc Neapolitanum marmor magni pretii dicas, utpote singulare; quin & certiores sumus temporis sequioris esse lapidem, quod mea maximi refert, scil. quando jam Neapolitana res ab imp. Constantinopolitanis regebatur, atque pro tributis recipiendis *susceptores*, sive ὑποδέκτας destinabant; reor autem hoc ὑποδέκτῃ vocabulum futurum doctis civibus meis, non enim parum lucis Neapolitanæ historiæ ejus ætatis ingerit; præsertim cum de illorum imp. potestate in Neapolitanos obscura admodum, & pauca servata sunt monumenta: & quisque posthac iratus vivet tot doctissimis rerum nostrarum Scriptoribus, qui tanti pretii Græcum marmor; quod & propalam
omni-

omnibus est, tanquam vile & inficetum saxum posthabuerunt. Si Mazochius hanc epigraphen in diatr. de Neap. Hellenismo occuluit, lubens indulgeo, utpote noverat sententiæ suæ adversantissimum, licet eruditione, qua floret maxima, hanc gazam longe præ ceteris locupletare valuisset. Mihi satis sit marmor protulisse, septimi circiter sæculi fetum tum ob vocem ὑποδέκτις, tum ob characterum hirtam deformitatem, & errorum congeriem, quæis undique squallet. Ut hunc nostratem titulum citius legas, adscribam bonis litteris, sed suis erroribus turpem, inde omnibus σφαλμάσι expertem:

ΕΝΘΑ ΚΙΤΗ ΠΑΥΛΑ ΠΑΥΛΟΥ ΤΠΟΔ.
ΟΤΓΑΤΗΡ ΖΗΣΑΣ ΗΝ ΕΙΡΕΝΗ ΗΤΗ Δ
ΜΕΝΑΣ Β ΑΝΠ. ΠΡΟ Ζ ΚΑΛ. ΙΟΤΝ.

Quem sic nitori suo reddes:

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΠΑΥΛΑ ΠΑΥΛΟΥ ΤΠΟΔ.
ΟΤΓΑΤΗΡ ΖΗΣΑΣΑ ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΕΤΗ Δ
ΜΗΝΑΣ Β ΑΝΕΠ. ΠΡΟ Ζ ΚΑΛ. ΙΟΤΝ.

Vix una, aut altera vox labe caret, reliquæ affectissimæ sunt, adeo urbis nostræ Hellenismus laborabat; quare, nisi saltem septimo Christi sæculo epigraphen addicas, causam tot σφαλμάτων haud vestiges, neque cur officium τῆ ὑποδέκτις hac in urbe reperiatur. Non igitur Strabonis ætate in barbariem Neapolitani Græce victitantes, sed multis post sæculis abiire.

Age inspiciamus, an firmioris notæ documentum in hac urbe profset, quo octavi sæculi Græcitatem Neapolitanam adhuc durasse ostentem, licet ultimam animam traheret: porro in templo Virgini Mariæ erecto vulgo *Donna Romita*, ubi selectissimæ Virgines patriciæ sanctæ συμβιβσιν, extremi facelli parieti parte sinistra ingredientium affixum est marmor cum longiori titulo Theodori, qui Neapoli fuit ὑπατος καὶ δοῦξ elementis grandibus, ac sat deformibus, & bene multis erroribus squalidum, ætatemque certo præstat, nim. Leonis Isauri, & Constantini Copronymi AA. quos medio octavo sæculo imperasse notum est: in hoc saxo insunt litterarum nexus, & Latiæ voces Græce scriptæ, quæ est certa indoles ejus tempestatis, peregrinitate jam sensim se infundente, bonis artibus infestæ. Epigraphen appono summa fide a me, & patientissime exscriptam, cum sexcentis voluminibus tum nostrorum, tum exterorum Scriptorum corruptissime illitam pigeat me intueri, in quos omnes jure animadvertit vir doctissimus Assemanius, lapidemque ornat longiori, quæsitissimoque commentario, cui plurimum debet res Neapolitanorum publica, vid. tom. 3. de reb. Sic. & Neap. ab p. 14. ad 31. sed & ipse summus vir malis exemplaribus præstitit fidem; & miror tot nostros, & longe gentium eruditissi-

mos Scriptores plura verba ad libidinem, & contra archetypi ex utraque parte infracti veritatem addidisse.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΥΠΑΤΟΥ ΚΑΙ ΔΥΣΑΠΟΘΕΜΕΛΙΣ
 ΤΟΝ ΗΛΘΟΝ ΟΙΚΩΔΕΣ ΜΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟ
 ΝΙΑΝ ΕΚ ΗΕΑΣ ΑΝΥΣΑ ΣΕΝΙΝ ΔΤΕΤΑΡ ΤΙΥ ΠΟ
 ΛΕΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΝ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΥ
 ΟΝΤΕ ΠΙΣΤΙΚΤΡΟΠΩΣ ΕΠΤΟΣ ΜΕΤΕΣΤΙΤΣ ΒΙΒΕΝΤΑ ΕΤΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΩ
 ΕΤΙ ΚΑΙ Μ

Itaque pensitanti mihi hunc titulum adeo turpem in tot libris civium, atque exterorum inscriptum per urbes volitare, labori haud parcendum fuit, ut evanidas & pæne fugientes litteras aucuparer: scio enim inferioris ævi historię saxum hoc non parum opis afferre; verum territabat me novisse tot viros ἀρχαιολόγους idipsum tentasse, sed incaptum mala avi processisse, ne Montfauconium ipsum excipias; urgebat me præterea munus, quo fungor, & amicorum querelæ; quare post pauculas horas ad lucem meridianam & quietem reperi marmor solummodo ab structore diris devovendo, eo quod spatio parietis aptandum erat, serra decurtatum, ut in σχήματι vides; ceterum quod defectum fuit, suppletu facillimum reperi, & omnium elementorum vestigia luculentissima, licet quorundam vix tenuissimæ lineolæ, & quasi jam evanescentes reliquæ sint; ita ut mirari minime destiterim tot viros Græce doctos id monumentum longe dispari cura exscripsisse, quod tam aperte curiosius inspectanti se prodit; quare ut tandem civium votis, & exterorum facerem satis, juratissimus, & non sine pignore ajo, quæ vides, me in lapide reperisse, Græca fide, quippe parum graphices didici, delineata: fateor post ETI, licet pars annorum vitæ Theodori ducis deficiat, attamen me illius primi numeri ne apicem quidem inspexisse; fortasse qui barbarus silicem septenos ferme pedes longum dissecuit, atque ad unguem quadravit, ejus faciem pumice etiam perpolivit; etenim lenissimam vides, quare το Ι, quæ decem valet, lineolam brevissimam pumex derosit. Itaque veritas: *Theodorus consul, & dux, qui a fundamentis templum excitavit, & diaconiam ab inchoato perfecit indict. tertia sub Leone, & Constantino piissimis imperatoribus, in fide, & honestate mense septembri parti-*

particeps est vitæ hic, (ideſt obiit), poſtquam vixiſſet Chriſto annos . . .
 O *quadraginta*: Græca ut citius legas adſcribam bonis characteribus, er-
 roribus deterſis:

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΚΑΙ ΔΟΥΞ ΑΠΟ ΘΕΜΕΛΙΩΝ
 ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΟΙΚΟΔΟΜΗCΑC ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΙΑΚΟ
 ΝΙΑΝ ΕΚ ΝΕΑC ΑΝΤΙCΑC ΕΝ ΙΝΔ·ΤΕΤΑΡΤΗ ΥΠΟ
 ΛΕΟΝΤΟC ΚΑΙ ΚΟΝCΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΩΝ ΒΑCΙΛΕΩΝ
 ΕΝ ΠΙCΤΕΙ ΚΑΙ ΤΡΟΠΩ CΕΠΤΕΜΒΡΙΟC ΜΕΤΕCΤΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΕΝΘΑΔΕ ΖΗCΑC ΧΡΙCΤΩ
 ΕΤΗ . . . ΚΑΙ Μ

Vides privam vocem CΕΠΤΟC, quam tandiu vexarunt, qui epigramma
 excipere, obſcuram eſſe, & neminem divinaſſe CΕΠΤΕΜΒΡΙΟC, uti
 revera eſt, cum ratum ſit Chriſtianos menſem fere ſemper ſaxis θανατι-
 μοις appoſuiſſe. Hic autem, ut noſcas, quantum ab exſcribentium fide de-
 ſciverint etiam Græce ſapientiſſimi, (nam qui Helleniſmum nunquam ſa-
 lutarunt, & chartis ſuis allinere hunc Theodori titulum auſi ſunt, ne
 curemus, atque valere jubeamus:) Montfauconium, quem ſaxum Neapo-
 li adiſſe fatendum eſt, vid. diar. Ital. c.21. pag. 315. quis non mirabitur
 πρωτότυπον operi ſuo inſcripiſſe? *In Eccleſia S. Mariæ Donna Romita,*
ut vocant, eſt inſcriptio Græca, quam plerumque editam cum mendis
bene multis, neque feliciter explicatam, hic reſtituere viſum: Θεόδωρος
 υπατος και δουξ απο θεμελιων τον ναον οικοδομητας η την διακονιαν εκ νεας
 ανυσας εν ινδ. πεταρτι της βασιλειας Λεοντος και Κωνσταντινου των θεοφιλων και
 των βασιλεων σεμνωc βιωσας εν τε πιστι και τροπω εν τω μεντε οκτωβριου
 ενθαδε ζητας χριcτω ετη ι. και μ. *Adſunt quædam vitia, O permuta-*
tiones litterarum, labente linguæ Græcæ uſu, inducæ; ut autem videat-
tur, quam neceſſe fuerit germanam his addere interpretationem, vide
mibi qualem ediderint: Theodorus conſul & dux a fundamentis templo
 ædificato, & Diaconia de novo perfectæ in indiæt. quarta imperii Con-
 ſtantini pii imperatoris, præclarus & fide & moribus ſexto menſis octo-
 bris hic vivens Chriſto annos quinquaginta. *In editis legitur:* εκ τω
 μεντε οκτωβριu, quæ lectio non quadrat, vox enim menſe legendum in-
 dicat εν τω μεντε, cum alias εκτω non poſſit hic pro die menſis adſcri-
 bi, nam εκτη legendum eſſet ſupp. ημέρα. ajunt item ex indiæione,
 O die menſis adnotata deprehendi annum 616. quod item ἀπροσδιόν-
 ſον eſt; nam illo anno non Conſtantine, ſed Heraclius imperabat. In-
 ſcriptionis igitur hæc eſt ſententia. Theodorus Conſul & Dux cum a
 fundamentis templum hoc excitaret, & diaconiam de novo perfeciſſet ind.
 quarta Leone, & Conſtantino pie imperatoribus præclarus fide & mori-
 bus ætatem duxiſſet menſe octobri hic poſitus eſt, cum vixiſſet in Chri-
 ſto

sto annos quinquaginta : huc usque Montfauconius , sed dum de ceteris exscriptoribus conqueritur , nil meliora ipsum apposuisse intuemur .

Asseremianus in laud. tom.3. p.26. ex ingenio hunc Theodori titulum adornavit , ac multo longiorem fecit . Mazochius etiam , cujus ope spes erat integerrimum marmoris exemplar cives , exterosque habituros , hæc illeivit volumini de Eccl. Neap. &c. pag. 253. col. 2. & quæ alii dederunt , protulit : *Sed & in ecclesia SS. Joannis , & Pauli titulus hujusmodi fuit :* Θεόδωρος υπατος και δεξ απο θεμελιων των νων οικοδομητας και την διακονιαν εκ νεων ανυσας εν ινδικτ. τεταρτη της βασιλειας Λεοντος η Κωνσταντινης των θεοφιλων σεμνωσ βιωτας εν πισει και τροπω εκτω μηνας οκτωβρις ενθαδε βιωσας Χρυστω ετη . . . *Theodorus consul & dux , qui a fundamentis ecclesiam ædificavit , & diaconiam ab inchoato perfecit indiēt. IV. imperantibus Leone , & Constantino Deo dilectis imperatoribus , &c. Nam reliqua sunt paullo impeditiora , quæ ex ipso lapide a me non viso facile extricabuntur* , hæc Mazochius ό πάνυ advertas rogo , quot verba apposita , quæ in saxo non scalpita sunt , νεων , ανυσας , ινδικτ. βασιλειας , θεοφιλων , σεμνωσ , βιωτας , εκτω , μηνας , οκτωβρις , iterum βιωτας . & posthabita , quæ insunt , εκ νεας , ανυξας , ινδ. τον θεοφυλακτον , βασιλεο , σεπτος , μετεστι , τε βις , ζησας , και μ , sane si titulus Palmirenæ linguam præferret , tot doctissimi viri plura verba aucupati essent , cum ceteroque vocabula , & elementa fati aperta sint ; duo mihi præterea ignota sunt , cur Mazochius scalptoris σφάλματα absterferit , & cur piguerit marmor ædibus suis unius stadii circiter itinere diffitum , ipso ita ajente , invisere , præsertim cum cerneret tot corruptissima exemplaria omnium manibus atteri , & sua intererat maxime nitidum edere , qui de Diaconiis nostratibus longiorem diatribam operi intexuit , quem unum virum scio impeditissima quæque alias εύκαιρως enodasse . Demum conquerendum mihi est de Corsinio Italorum omnium ελληνικωτάτω , qui , cum in laboriosissimo opere de not. Græc. hunc Theodori titulum commeminerit in voce ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ , & viderit tot vulneribus marcidum ac fœdum , eum facile saluto marmorum affectorum αρχίατρον , manus ei medicas adhibere posthabuit . Nunc memini etiam Maffejum αρχαιολόγων Italorum lumen heri aut nudius tertius extinctum , grandi sui desiderio relicto , hanc Theodori epigraphen recitare , sed nil in ea animadvertisse , ut me docet ipse Corsinius in not. Græc. pag. 30. Quantum lucis & honestatis historiæ Ecclesiæ Neapolitanæ hic Theodori titulus jam περιβόητος afferat , quisque noscitat : utinam tot nostrates Ecclesiastici viri , & juvenes doctissimi ad illam erudite , modo Græca didicerint , concinnandam collaborarent , quam nunc in nostris Scriptoribus vel mancam , vel turbatam nimium patienter legimus , cum res Neapolitanorum sacrae juxta , ac profanae præ ceteris magnis urbibus scateant Græcis ritibus ac ornamentis ; ut id opus urgeatur , ab providentissimo nostro Archiep. Card. Serfallo , quem ad augenda Ecclesiæ Neap. antiquitatem & decus veluti e cælo demissum suspicimus universi , sperandum

dum est; me solummodo mordet haud inesse mihi id virium, totumque jam in Puteolana chorographia versari occœpisse, grandesque schedas jam comparasse.

Ceterum a proposito longe aberratum est; mea potissimum refert, ut noscas Hellenismum, licet languoris plenum adhuc octavo sæculo vitam traxisse; quem tandem decimo, ac deinceps penitus extinctum, & non nisi hirtam Latinitatem ac monstrosam investam indolesco, testes mihi quædam marmora, & cum primis fama jam celebratissimum ob Mazochii æternum commentarium, Kalendarium Neapolitanum sæculi circiter decimi sculptura, quod licet Latiare sit, tantis scatet Græcismis, ut videas verba utriusque linguæ simul infarta, quare tiro statim nescit natum in urbe *ῥωμαῖσι* balbutiente; in eo habes bonam partem Sanctorum nominum, atque locorum in casu patrio in *u* & *es* Græcanico ritu exeuntium, nim. *Agathangelu*, *Nicodemu*, *Marcu*, &c. *Julianes*, imo & Græcam syntaxim, scil. in *Ephesu*, de *Ephesu*; addas & τῇ ἡτῶ litteræ *κακοφωνίαν*, *S. Caji PP. Romis*, & *Titu Ep. Critis*: quas Græcitatatis reliquias ne dicas ab plebeji sculptoris manu injectas, nam eandem linguarum σύγχυσιν in altera Kalendarii facie vides, quam ab alio artifice incisam ipse, qui labore haud aliis tolerando illud exscripsi, luculenter adverti; sed eam etiam cultiorum hominum διέλεκτον dicas; neque aliam monstrosarum dictionum causam invenias, nisi fatearis Neapolitanos Ἑλληνικούς per plurimum sæculorum orbem jam ea malæ frugis ætate ἀπὸ τῆ ἐλληνίζεω ad os Latiare paullatim, & veluti per gradus descivisse, atque se aptasse. Nil mihi posthac reliqui duco, quam ut pensites me per sæculorum seriem apertis Scriptorum, ac præsertim marmorum monumentis fultum satis diu Hellenismum Neapoli vigentem patefecisse: & si exspectes bina sequentia capita de Fratriis, & de Neapolitanorum in res astrologicas studiis, Neapolitanum Græcismum, imo & Atticismum potentius firmum ac ratum habebis; quare si forte in epistolam Dominici Aulifii *συμπολίτε*, viri undequaque doctissimi Didaco Vincentio a Vidania scriptam, quam suis opusculis variis affixit pag. 5. incidas, ne ei præstes fidem edicenti liberrime, *ab Atheniensibus nostræ urbi imperatum nunquam*, miror tantum virum Strabonem non lectitasse. Ceterum usque invisus mihi erit Tacitus, qui lib. 15. cap. 33. Ann. vocat *Neapolim*, quasi Græcam urbem; nisi Cornelium tuearis cum Calmeto, quem adeas, agente in Joan. cap. 1. v. 14. particula *QUASI* non similitudinem sonat, sed rem ipsam, & veritatem; nobis sat sit Statius, qui urbem, & arva Neap. ἀπλῶς *Graja* salutat, dum Pollium suum, qui Græcanica studia enixe coluerat, hinc cives nostros frequentissime adibat, commendat Sil. lib. 2. carm. 2. v. 95. *Mæte animo quod Graja probas, quod Graja frequentas Arva, nec invideant, quæ te genuere Dicarchi Mænia*.

Ut autem omnia, quæ in hac quinta cap. parte prolixius contra Mazochii argumenta dicta sunt, contraham, ostensum est posteriori ævo
a Tib.

a Tib. Aug. per octingentorum fere ann. cursum rem Neapolitanorum ἐλληνικῶς se gessisse ac perdurasse, tam ex publicis, quam ex privatis inscriptionibus, neque officit ad eos Latine scripsisse Ambrosium, & Symmachum. Longiorem Philostrati locum, quem contra objecerat magnus Mazochius, præstitum est esse Neapolitanis oris Attici honestissimum, cui multam lucem impertiti sumus, & de Olearii, & Mazochii interpretamento indoluimus, ac novum apposuimus. Demum marmora prolata sunt, & quædam consulum præsertim nominibus, & imperatorum clara, queis ad usque octavum sæculum Græcanicam vivendi rationem in Neapolitana rep. viguisset patefactum est. Nunc ab longo ipse veluti errabundus itinere in viam ingredior.

P A R S VI.

Supplementum Titi Augusti lapidis diversum ab eo, quod apposuit Mazochius, expenditur, & κυριώτερον demonstratur. Breves quædam diatribæ adjiciuntur, quo tam illustre δι- γλωττον saxum Neapolitanum maximam lucem indipiscatur.

I. QUÆ omisit Mazochius in supplemento, recensentur. Quinto versui Græca verba a me apposita exemplis bene multis fulciuntur. II. Sexto versui opportunam medelam factam ostenditur: Tacitus mendacii arcessitur, dum ait theatrum Neap. concidisse. III. Festiva exemplorum vi demonstratur Titum signa, sive statuas collapsas restituisse, quod non fecit Mazochius. IV. Cur Neapolitani scalpserint in saxo TERRAE MOTIBVS, non vero elegantius VI TERRAE MOTVS expenditur. Nova notio vocis promissus, & quidam lapides explicantur. V. Imagines longe differre a signis, sexcentis Scriptorum, & marmorum locis patet: vox imagines importuna mutilo Campani amphitheatri titulo. VI. Alia notio, quæ γενικώτερα est, hujus πῆσews imago. Græci ante Latinos eodem pacto distinxere vocabula εἰκὼν, & ἄγαλμα: sat tenebricosa & corruptissimo marmori medela. Εἰκὼν vox etiam γενική, ut apud Latinos imago. Arduum in Hebræis dictionibus eandem distinctionem vestigare. VII. Σεισμός Βεσβίς, quam adhibuit Mazochius, an bona sit σύνταξις, excutitur, & beata exemplorum copia Græcos cujusvis ætatis post σεισμός casum patrium nunquam adiecisse præstat. Thucydidi medela, Quid σείαν, εὐσειστος, & βρασμός. VIII. Ab Homero omnium Scriptorum parente natum, ut σεισμός vox sit terræ motui addicta: hujus vatis περὶ τῆς γῆς telluris susque deque motus descriptio, quam Maro frustra imitari tentavit. Quid in Homero ἐλελίσσειν Ὀλύμπου, antehac ignotum. Ἐνοσίχθων, & Ἐννοσίγαιος vocabula Pelasgica ab עֲנַי נִשָּׁא, & עֲנַי נִשָּׁא, & verbum σείω est ab הָנַח. IX. Herculanensis theatri brevior descriptio, & unius pilæ ichnographia: Dionis locus de hoc theatro illustratur antehac σκοτινῶτατος. Verbis Strabonis de opido Herculanæi multo magis tenebricosis lux, & vox ἄκρα importuna pro μακρὰν. X. Sisenna explicatur: portum fuisse in eo oppido contra Dion. Halicarn. pernegatur: quid φέρειον in Strabone: vocis Herculanæum etymon ab Phœnicio ἰδῶματι הַר הַרְקֻלִּי, multis finitimorum locorum exemplis firmatur, sat inficete ab Herculis nomine trahitur. XI. Nomen villæ Retinæ corruptum, restituendum Pætina; inibi enim multa prædia

prædia habuisse Papirium Patum ex Cic. demonstratur, ibique etiam perditum degisse, id bene multis ex Tullio collectis locis patet. XII. Melancoma Neap. athleta omnium præclarissimus ope Dionis Chrysost. defenditur adversus nostrates Scriptores Titi Aug. ἐραστὴν fuisse blaterantes, & cum Themistio conjurantes; hujus verba aliquantulum perturbate ab Petavio conversa. Demum, quo anno Titus Neapolitana gymnasia celebraverit, vestigatur.

I. **T**Andem veluti oblitus Titi Vespasiani lapidem ad illum revisendum revocor, a quo longe peregrinatum esse non me piguit, cum & veterem patriæ *ὑπονομιᾶν*, atque Atticam loquendi elegantiam, collectis tum editis, tum novis Scriptorum, & marmorum monumentis, restituerim, postquam hujus Titiani lapidis ergo utramque virum summæ auctoritatis & famæ Mazochium ereptum ivisse conquerebamur universi. Ut autem res curate, atque ordine, quem semper amo, procedat, iterum depingendam epigraphen a Mazochio restitutam duxi, quam longioribus commentariis superne p. 413. &c. excussimus; atque eundem lapidem cum majori parte a me adjecta adscribam sequenti paginæ, (nam hic spatii caritate laboramus), quo utriusque discrimen facilius oculis fidelibus pateat. Vides jam multo longius meum Mazochiano supplemento; quis enim in animum inducat fere in æquas lapidem partes, non vero inæquabiliter infringi potuisse? quare cum Mazochius non fecerit altera parte longiorem, voces Græcas, & nomen ipsum Vespasiani intercidit, & Latiali supplemento ob loci angustias *Divi* titulum, quod Græce est, non illevit: quin etiam omisit, quoties *imperator* conclamatus sit; quare ipse, cum in Grutero p. 244. 6. lapis sit Tito erectus, ubi & eadem tribunicia potestas scalpita est x. & consulatus VIII. simulque imper. XVII. vel ut in hoc saxo legit Boissardus *imper. XIII.* quam lectionem secutus sum Græce, & Latine in Titiani marmoris exemplari, quod apposui: salutatum esse XVII. Titum *imperatorem* adstruit etiam Tillemontius. art. 7. in fin. quanquam Xiphilinus edit. Reimari vers. 60. pag. 1093. quina dena vice ita appellatum narret: *Ἐν μὲν Βρεττανίᾳ ταῦτ' ἐγένετο, καὶ ἀπ' αὐτῶν ὁ μὲν Τίτος αὐτοκράτωρ τὸ πεντεκαιδέκτον ἐπεκλήθη.* in quæ verba hæc adnotavit vir quæsitissimæ eruditionis Reimarus: *Eam appellationem imperatoris XV. confirmant numi apud Mediobarbum p. 124. seq. & Golzium pag. 56. unde discimus datam esse Tito consuli VII. A. V. C. 832. paullo post obitum patris; sed & reperimus eundem postea XVI. & XVII. imperatorem, &c.* Eapropter in nostro supplemento nihil mancum vides, & omnia sibi apte respondentia, quod in saxis maximorum operum publicorum sancte servatum est. Titulos honorum quoad ordinem imperialium marmorum digestos cernis; Mazochius, ut ante dictum mihi est pag. 414. *ὕστερον πρόπριν*, & paullo liberius, ejus pace dictum volo, eos turbavit. Verum hæc oculis subjecta facile ex se ipse quisque in seq. pag. dignoscit.

Opus plenum laboris fuit quintum versum implevisse, neque dubites, quin ea, quæ verba adscripsi, divinarim, si ex ejusdem generis, idest

gymnasticis inscriptionibus reperire satis fui : vide differt. VIII. Vandalii de Gymnasiarch. pag. 590. inibi affert vir laboriosissimus sanequam lon-

Mazochii additamentum.

Marmoris fragmentum.

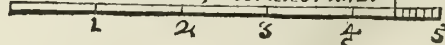
ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
Π ΠΑΤΡ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ἰ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Ἡ ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ... ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Ἰ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP · Τ · CAES · VESPASIANI · F · VESPASIANVS · AVG
TR · ΡΟΤ · Χ · Ρ · MAX · COS · VIII · CEN · ΟΡ · Ρ · Ρ ·
VESVIMONTIS · CONCVSSIONIBVS · CONLAPSA · RESTITVIT

Longius supplementum, & a Mazochiano perquam diversum.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ
ΘΕΟΥ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΥ ΥΙΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ
ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΙΣΤΟΣ ΔΗΜΑΡΧΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΤΟ Ἰ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΟ Ἰ ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΥΠΑΤΟΣ ΤΟ Ἡ ΤΕΙΜΗΤΗΣ
ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ ΑΓΩΝΟΘΕΤΗΣΑΣ ΤΟ Ἰ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΣ
ΑΓΑΛΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ ΣΥΜΠΕΣΟΝΤΑ ΑΠΟΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ
IMP · Τ · CAESAR · D · VESPASIANI · F · VESPASIANVS · AVG
PONT · MAX · TR · Ρ · Χ · IMP · XIII · COS · VIII · CENSOR · Ρ · Ρ ·
SIGNA · PECVNIA · SVA · TERRAE · MOTIBVS · CONLAPSA · RESTITVIT

Ign. Lucchesius fecit.

palmi Neapolitanorum.

gam epigraphen, in qua circa initium hæc leges : Βάτων Φιλώνος πρότερον
μὲν ἐπ' ἑτὶ δύνω προχειρισθεὶς γυμνασίαρχος προσέταξε ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑ-
ΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ, κ. τ. λ. Bato Philonis fil. jam ante quidem per binos
annos salutatus gymnasiarcha SPLENDE AC PRÆ DIGNITATE SUA
præfuit gymnasio, &c. Porro nisi, qui ludorum & agonum præfecturam
init,

init, eam splendide ac egregie non impleat, sane nec lapidis memoria dignum se proderet, & oratio languoris plena esset, nisi apponeretur aliquod illustre ἐπίρρημα, uti vides in hoc Batone; multo magis oportuit, ut Titus imp. iisdem honorum significationibus, eo quod Neapoli ἐγυμνασίδρχητεν, honestaretur. Ceterum id statuo sollemne fuisse verbo τῷ γυμνασιάρχῃ decorum quid adjicere, cum etiam apud Isæum legerim in Orat. pro Apollodoro circ. fin. Γυμνασιάρχῃς εἰς Προμήθειαν τῶν ἐνικυτῶ φιλοτίμως· præterea ex Grut. pag. 1091. 4. habeo Artemidorum quendam ἀγωνοθετήσαντα, καὶ πανηγυριόσαντα ἐνδόξως καὶ φιλοτίμως. Nec præteream longioris epigrammatis verba, ΠΑΤΡΙΣ Μ. ΑΥΡ. ΔΙΑΔΟΧΟΝ ΙΠΠΙΚΟΝ . . . ΣΥΝΑΨΑΙ ΤΑΣ ΑΡΧΙΕΡΟΣΥΝΑΣ ΤΟΙΣ ΟΞΕΣΙΝ (fortasse ΠΟΛΕΣΙΝ) ΦΙΛΟΤΙΜΗΣΑΜΕΝΟΝ ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΦΡΟΝΩΣ ΑΝΔΡΑ, κ. τ. λ. patria honorat M. Aur. Diadochum Hippicum . . . virum, qui eximie & magnifice munera pontificatus in urbibus (scil. Theatyræ, & Pergami) exercere studuit, &c. quod epigramma referunt Sponius to. 1. p. 394. G. Welerus pag. 211. & Vandalus in Dissert. 3. pag. 234. miror hunc virum nihil vidisse in voce ΟΞΕΣΙΝ, ac vertisse acutis, quod marcidum est. Addas ex Sponii miscell. ΑΕΥΚΙΟΝ ΙΟΥΛΙΟΝ BONNATON . . . ΠΑΣΑΣ ΑΡΧΑΣ ΦΙΛΟΤΙΜΩΣ ΤΕΤΕΛΕΚΟΤΑ . . . Lucium Julium Bonnatum magistratus omnes munifice fundum. Et Xiphilinus p. 1164. de Hadriano narrat Athenis archontem Liberalia magnifice celebrasse: Τὰ τε Διονύσια, τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἀρχὰς ἐν τῇ ἐσθῇ τῇ ἐπιχωρίῳ ΛΑΜΠΡΩΣ ἐπέτελεσε. Saxum etiam mihi suggerit maximus Salmastius H. A. pag. 124. col. 1. to. 1. ubi scalpita visuntur terna id genus ἐπιρρήματα, ait siquidem: Sic in veteri saxo de hoc ipso archonte: Ἀρχόντα τὴν τῷ ἀρχοντος ἀρχὴν καλῶς, καὶ δικαίως, καὶ συμφερόντως τῇ πατρίδι. Præterea in longissimo lapide, quem doctissimi viri Academ. Parisiens. brevi edituri sunt, meque inspexisse gavisus sum, adnotavi pro re nata adolescentulum quendam ΕΥΤΑΚΤΩΣ ΕΦΗΒΗΣΑΝΤΑ· quare reor neminem tot ratis exemplis inductum dubitaturum posthac, quin versus bene impletus sit his vocibus, ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ ΑΥΤΟΥ, quis enim, splendidius ac augustius, quam Titus ludos indicere, iisque præesse usquam potuisset, quo memoriam enormi saxo scalpitam a Neapolitanis meruerit, & quæ durer adhuc? versus vero cum ceteris nulla ἀσυμμετρία laborat, ac in eo ne parum quidem hiatus vides. Jure igitur elevavi verba ab Mazochio injecta, nim. ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣ ΤΟ . . . pag. 415. confulas inibi non una argumenta, quæ ipse contra aggressi; nunc addam me vocem coronatus propriam athletarum, non vero Cæsarum fuisse etiam ex lapidibus noscitasse: L. SVRREDIO. L. F. CLV. FELICI. PROCVRATORI. AB. SCEN. THEAT. IMP. CAESAR. DOMITIAN. PRINCIP. CORONATO. CONTRA. OMNES. SCENICOS. &c. ita hunc lapidem invenio in adnotat. in Sueton. pag. 305. edit. Burman. nam in Grut. 331. 4. aliquantulum medelæ patitur.

II. Sextus versus difficiliori divinationi obnoxius est, quippe totius inscriptionis rationem, & argumentum munificentiae Augustae, cujus ergo erectum est saxum, complectebatur: quae argute & festivo inserit Mazochius, superne exturbavimus: quae vero a me inserta cernis, scilicet ἀγάλματα ἐκ τῶν ἰδίων ὑπὸ σεισμῶν, & Latine SIGNA PECVNIA SVA TERRÆ MOTIBVS, hic esse reor πιθανώτερα, & magis vendibilia. Porro ex ejus temporis historiae monumentis scimus quaedam Neapoli concidisse denis fenis circiter annis ante Titum terrae motu in nostro theatro, Nerone concinente, teste Suetonio cap. 20. *Et prodiit Neapoli primum: ac ne, concusso quidem repente motu terrae theatro, ante cantare destitit, quam inchoatum absolueret νόμον. Ibidem saepius & per complures cantavit dies.* Idipsum notum est ex Seneca init. lib. vi. Natur. quæst. luculentius enarrante: *Pompejos celebrem Campaniae urbem . . . desedisse terrae motu . . . audivimus . . . Regulo, & Virginio coff. . . . Herculanensis oppidi pars ruit . . . Neapolis quoque privatim multa, publice nihil amisit, leviter ingenti malo perstricta. Villa vero praeruptae passim sine injuria tremuere. Adjiciunt his sexcentarum ovium gregem exanimatum, & divisas statuas: motae post hoc mentis aliquos, atque impotes sui errasse.* Senecae minime adlentitur Tacitus, atque Annal. lib. xv. c. 22. *Et motu terrae celebre Campaniae oppidum Pompeji magna ex parte proruit:* deinde cap. 33. & 34. reponit, quae ob motum terrae Neroni scaenas Neapolitanas celebranti acciderunt: *C. Lecanio, & M. Licinio coff. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scaenas frequentandi: nam adhuc per domum, aut hortos cecinerat Juvenalibus ludis, quos, ut parum celebres, & tantae voci angustos spernebat. Non tamen Romae incipere ausus, Neapolim quasi Graecam urbem delegit . . . Ergo contractum oppidanorum vulgus, & quos a proximis coloniis, & municipiis ejus rei fama civerat, quique Caesarem per honorem, aut varios usus sectantur, theatrum Neapolitanum complent. Illic, ut plerique arbitrantur, triste, ut ipse, providum potius, & secundis numinibus evenit: nam egresso, qui assuerat, populo, vacuum, & sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates Diis, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriae trajectus, apud Beneventanum interim resedit.*

Hic autem paullisper resistere oportet, ut ternos συγχρόνως Scriptores sibi, tum quo anno hic motus terrae acciderit, tum an reapse theatrum Neapolitanum collapsum sit, pugnantes componam: praesertim cum Lafena cap. iv. init. & Peregrinius p. 760. 769. & quotquot ab his scripsere Neapolitani adeo rem omnem fusque deque miscuere, ut nihil jam in Neapolitana historia tenebricosius videas; ne eos evolvas te rogatum vellem, quo nil otii teras, cum non laborandum valde sit, ut triumphos illos simul conciliemus. In curatissima Neronis vita artic. 17. etiam Tillemontium consulendum ratus sum, sed vir diligentissimus nodum intercidit rem

rem omnem paucis absolvens, ita ut dicere melius possis illam silentio præteriiſſe. Itaque quo diu non te morer, omnia ſimul bene conjurabunt, ſi deceptum dicas Tacitum, quando terræ motum ſub aliis conſulibus ab iis, quos Seneca laudat, figit; tum mendacem incuſes, cum theatrum omne tam mire concidiſſe legentibus imponat; quid autem pronius, quam hominem poſſe decipi, mentiri vero nil turpius ingenuo viro. Porro quis fidem Senecæ potius non præſtet narranti facinus, certumque annum diſcriminanti, & in vivis degenti, quam Tacito, qui ab Nerone non paucis poſt annis annales concinnavit; præſertim cum ipſe contra verum ſtet, dum theatri Neapolitani excidionem tam miram effingit? Non autem collapſum hoc grande ædificium certi ſumus ex Seneca agente propalam ex eo motu terræ *Neapolim nihil publice amiſiſſe, atque ingenti malo leviter perſtriſſam*. Præterea idipſum Suetonius magis firmat; aperte enim inquit, adeo leviter fuiſſe theatrum concuſſum, ut nec ſpectatores auſugerint, nec *Nero canere videretur deſerit*; exindeque ibidem *per complures etiam cantaverit dies*: vides porro Tacitum de ſuo theatri ruinam annalib. appoſuiſſe fabellis ornatam contra duorum teſtium fidem luculente eam negantium. Igitur, ut a brevitate deſponſa minime diſcedam, ſi Tacitum in conſulum nomine deceptum, & in theatri Neapolitani excidio falſum traducas, ejuſque ædificii ἀδικοῦσθαι concordi Senecæ, ac Suetonii auctoritati nixus fidem præſtes, vides ſane, quam incaſſum laboratum ſit a noſtratibus Scriptoribus, quo Tacitum cum hiſduumviris componerent, a quibus id certi eruimus, concuſſa terra, Regulo & Virgilio coſſ. non unam in Campania excidiſſe urbem, Neapolim vero ingenti clade leviter perſtriſſam, neque ullam publicam ædificiorum molem amiſiſſe.

III. His intellectis, ad ſexti verſus lapidis Titi ſupplementum me recipio: nollem ſane, ut quis divinationem objurget, quod τὸ SIGNA adjecterim; etenim τὸ COLLAPSA nullam aliam, quamcumque cogitaveris, vocem, ad ſe revocat: neque τὸ *collapſa* ſolitarium appoſitum dicas, neſciremus enim, quæ Titus in theatro reſtituerit, quæ certe in deperdita ſaxi parte ſcalpta eſſe oportuit, etiamſi mihi moleſtus τὸ *ſigna* exiſtiſſe neget. Id unum me didiciſſe ſcio ab inſcriptionum theſauris, ſemper ac τὸ *collapſum*, aut quid ſimile in ſaxis ſcalptum eſt, rem ipſam, quæ cederat, adjectam eſſe, neque eam vocem ſolitariam cernere eſt: ipſe enim patientiſſimus binas claſſes, quæ ceteris longe prolixiores ſunt, epigrammatum *Diis dedicatorum*, atque *operum publicorum* ex Grutero, & Reineſio collectas evolvi, in iis epigrammatis ſemper adjunctum vidi opus, quod collapſum eſt, & reſtitutum, veluti *Panthæum*: *ſignum Jovis*: *ſimulacrum*: *ſpeleum vi ignis abſumptum reſtituit*: *adem*: *adiculam*: *ſigillum cum ara*: *thermas Herculis*: *turres vetuſtate conſumptas*: *opus pilarum vi maris collapſum*: *pontem, vel opus pontis bellorum injuria*, & *annis violentia diſruptum reſtituit*: *viam corruptam*: *proſcænium*:
ſeptum

septum clusum dirutum: horologium, & sexcenta id genus, quæ voces *collapsum*, & *restituit*, vel ἰσοδυναμους ῥήτεις appositæ legere est: & ut nuperam epigraphen tot veteribus addam, quæ de iterum opportuniore loco p. 542. fermo erit, *ponderarium vi terræ motus dilapsum restituerunt*: & ipse Mazochius producit recentem lapidem Campanum, ubi inest, *apodyterium ad novitatem restituit* in amph. Camp. p. 70. & p. 107. neque inficiari aliquando, sed raro admodum sileri opus, quod corrui, verum vel tiro in iis saxis illud suppleret; sunt enim lapides, qui vel *templo*, vel *porticui* affigebantur, quæ a fundamentis corruerant; quare semel, aut iterum in Grutero vides: *Senatus populusque Romanus incendio consumptum restituit*, at adnotat Grut. 172. 4. hoc saxum adhuc Romæ exstare in epistylliis templi Concordiæ: sicuti ibid. 5. affert marmor in partu olim templi Junonis, nunc S. Angeli in foro Piscario, in quo inter cetera sculptum est, *incendio corruptam restituerunt*, ubi quisvis adderet illic *templum*, hic *porticum*; sicuti etiam sæpe in saxis miliaribus τὸ *viam* reticetur, atque solitarium vides τὸ *restituit*, nam facillime noverrat quisque, quid operis restitutum erat, *via* scilicet. Per otium ingentem etiam Muratorianam inscriptionum συλλογὴν consului, atque in binis laudatis classib. inveni sexcentas epigraphes, in quæ est *ædificium*, aut *ædes*, aut quid simile *collapsum*, si additum sit τὸ *restituit*, veluti, *terminos pomerii restituendos curavit: arcus ductus aquæ virginis disturbatos restituit: Anienem restituit: viam inviam restituit: thermas cum porticibus, & basilicis restituit: pavementum: labrum restituit: miliaria vet. collapsa restitui iusserunt: armamentaria collapsa restituit*; pauca hæc exempla satis sint, cur enim omnia ejusdem fere sententiæ colligenda curem? Haud negem Muratorium epigrammata proferre, quæ facile enumeres, in quibus res collapsa, ac restituta reticetur; verum adverti ea vel in Hispania, vel longissime ab Latio reperta; ceterum scimus hujus Muratoriani thesauri fidem apud viros doctissimos sat periclitari; religionem sanctiorem sibi conciliarunt duoviri Gruterus, ac Reinellus.

His διὰ βραχέων animadversis, necesse habuisset Mazochius, ut docto supplemento adjuisset, quænam collapsa Titus restituit in eo maximæ molis ædificio; etenim si omne corruisset, satis fuisset solummodo vox *collapsum*, & tunc fortasse etiam in fragmento deperdito scalpi oportuisset τὸ *theatrum*, ut mos sollemnior hujus generis epigrammatum servaretur: cum autem e contrario nacti simus τὸ *collapsa* in plurativo numero, & ipse vir magnus fateatur *partes tantum decidisse*, haud fieri potest, quin auctor lapidis illas, quæ ab grandi ea mole vi terræ motus decussæ sunt, & Titus inde restituit, adscripserit. Quare piget me intueri Mazochii supplementum eo, quo omnis bilinguis & elegantissimi saxi vis & historia collineare oportebat, desertissimum; prorsus enim ignoramus, quæ ab hoc augusto principe restituta sunt. Quare iterum admoneam pro-

be

be a me immiffam in lapidis additamentum vocem *figna*, fcil. ftatuas; nam ita certi fumus & quæ ab theatro deturbavit *σεισμός*, & quæ magnificentiffimus princeps reftituit. Pro re nata in mentem venit virum fumum etiam in mutilo Camp. amphitheatri titulo adjeciffe τὸ RESTITVIT folitarium, quare cum veteres fere femper rem reftitutam fcalpferint, aliud in eo præclariffimo faxo apponendum fuiffet, neque importunum dicas TRAIANI F. quod & lapidis *συμμετρίας* fervat, & ita legere eft in Reinefio 3. 14.

IMPERATORI • CAESARI . . . . TRAIANI • F
 . . . SVRRENTINA • RESPVBLICA

Porro ita elegantior erit brevis ille titulus, neque tot verbis fcateret, *fecit, reftituit, addi curavit, dedicavit.*

Nollem, ut mihi objectetur ex Seneca Neapoli nihil publice amiſſum eſſe, reponam enim neminem dicturum, eo quod ex publicis molibus ftatuæ dejectæ ſint, utpote ad ornatum erectæ, peſſum iviſſe theatrum, vel quid ſimile grande ædificium: illas autem in motu terræ facilius concuti cernimus, & ſæpe ruere indoleſcimus, quippe quæ parietibus preſſius minime adhæreſcunt, & ſolummodo mole ſua ſtant. Neque in animum inducas me ex unis conjecturis τὸ *figna* inferuiſſe, ejus quidem vocis fundum do Senecam ipſum, qui poſtquam privatarum ædium cladem, quæ Neapoli acciderat, indicaffet, paucis poſt verbis, vide ſuperne locum, fatetur etiam *diviſas ftatuas*. Theatra autem, amphitheatra, ac thermas millenis ſtatuis celebrata fuiſſe, neque Mazochius ipſe mihi inficiaturus eſt, cum vir magnus mutilo ſuo Campanæ arenæ titulo *ῥῆσιν* *imagines* reſtituerit: & Rex invictiſſimus in Herculaneſi theatro, quod pæne ſolidum exſtat, ſexcentas ftatuas e marmore, atque ex ære extraxit, binas cum primis equeſtres, ad quas veluti ad artis miraculum viſendas longe gentium omnium accurritur, quas dejectas reperit univerſas, quod in eo motu terræ Regulo, & Virgilio coll. primas etiam concidiſſe oportuit. Thermas etiam copioſe ſignis inſtructas legimus, teſtemque do Sæmilanianum lapidem, quem ſervat Rex ſibi auro contra cariorem:

SIGNA TRANSLATA EX ABDITIS
 LOCIS AD CELEBRITATEM
 THERMARVM SEVERIANARVM
 AVDENTIVS SAEMILANVS V. C. CONS
 CAMP. CONSTITVIT DEDICARIQVE PRECEPIT sic
 CVRANTE T. ANNIO CHRYSANTIO V. P

In quo vides vocem SIGNA lapidariam etiam eſſe, τὸ IMAGINES vero an ita ſit, & ftatuas denotet, Mazochii partes ſunt, ut exempla regerat. Cete-

terum quæ de SIGNIS & de voce CONLAPSA dicta sunt, eadem transferas ad Græcas voces ἀγάλματα, & συμπετόντα. Ἀγάλματα esse statuas maximæ molis, quæ theatra decerent, scimus ex Herodiano l. i. c. 14. in fin. qui Neronis colossus ἀγάλμα dicit; cuius caput dempsit Commodus, suumque imposuit: Τὸ μέγιστον ἀγάλματος καλοσσηταῖς, ὅπερ σέβεται Ῥωμαῖοι, εἰκόνα φέρων Ἡλίας, τὴν κεφαλὴν ἀποταμῶν ἰδρύσαστο ἑαυτῷ· vide quæ multa a me dicta sunt pag. 297. de vocabulo ἀγάλμα. Formula pecunia sua, & Græce ἐκ τῶν ἰδίων etiam in saxis imperatorum ubique Thesauri Gruteriani legere est, atque superius in epigraphe Dioscurorum, ne a nostratibus discedamus, insculptam cernes pag. 470. ΤΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ apprime respondere *terræ motibus*, quod Latine in saxo est, vel tiro novit.

Demum nollem, ut quis acerbe reprehendat in nostro saxo voces *terræ motibus*, tanquam quid exsuccum, & e trivio exceptum, cum elegantiores lapides habeant, *vi terræ motus*, ut in Allifano affabre scalpto saxo, quod nunc epistylium est templi S. Rochi, atque inverso situ appositum, & sæpius inducta calce fœdum; illud amicorum dulcissimi, quos pag. 451. commemini, ad marmoris veritatem exscripsere, nam in Grut. quædam insunt maculæ: FABIVS MAXIMVS V. C. RECT. PROV. THERMAS HERCVLIS VI TERRÆ MOTVS EVERSAS RESTITVIT A FVNDAMENTIS. Addas filicem mancum, cui statim medelam facies, exstatque in pavimento templi S. Clementis a Teatina urbe duodenis lapidibus diffiti:

cives SVL MONII • PRIMVS • ET FORTVNATVS
hoc pONDERARIIVM PAGI • INTERPROMINI
vi TERRAEMOTVS • DILAPSVM • A • SOLO
svA • REGVNIA • RESTITVERVNT

Magni pretii dicas hunc lapidem ob novum *ponderarii* vocabulum, qui locus fortasse erat *ponderatoribus* addictus, de quibus titulum habes in Cod. qui in Basilic. est περὶ ζυγοστατῶν τὰς εἰσκομίδας ὑποδεχομένων· vides hic etiam *vi terræ motus*, non vero jejunum, *terræ motu*. Quin eandem vivaciorem φράσιν legere est in id genus saxi, *speleum vi ignis absumptum*, Grut. pag. 34. *pontem restituit bellorum injuria, & annis violentia disruptum*, idem pag. 163. *pont. secul. vi ignis consumptum restitui curaverunt*, Murat. p. 460. Non obliviscendus ingens, fat notum, & elegantissimis litteris scalptum marmor Puteolanum proxime portam, quæ Neapolim ducit, appositum: Imp. Cæsari divi Hadriani fil. divi Trajani Parthici nepos divi Nervæ pronepos T. Aelius Hadrianus Antoninus aug. pius pont. max. trib. pot. II. cos. II. designat. III. p. p. opus pilarum *vi maris conlapsum a divo patre suo promissum restituit*. Pacem haud deneges, postquam curatam dicendi rationem adverteris, scil. *vi maris*, si adnotem id ipsum amasse Latinitatis jam ingravescantis viros, etenim Rex augustissimus Puteolis reperit gemellos grandiores filices iidem ver-

verbis conceptos, in quibus sculptum est, *propter incurfionem ingruentium tempeftatum*, non vero, quod fuiffet fat languidum, *propter ingruentes tempeftates*; adfcribam ex duobus exemplar unum, præfertim cum det nolcere novum Campaniæ confulare, nam præfeftus Regii cimeliarchii lentum negotium eft, ut reip. litteratorum communicet:

PRO FELICITATE DOMINORVM
AVGVSTORVMQVE NOSTRORVM
RIPAM A PARTE DEXTRA
MACELLI
IAC^TIS MOLIBVS
PROPTER INCVRSIONE sic
INGRVNTIVM PROCELLARVM
VALERIVS HERMONIVS
MAXIMVS V. C. CONS
CAMP. INCOAVIT ADQVE PERFECIT

Lapis alter eadem repetit, mutatis folummodo verbis A PARTE DEXTRA in A PARTE SINISTRA.

Oblitum me piget te non admonuiffe laudatiffimum fuperiorem Puteolorum titulum obfcuritatis plenum effe ob *ῥῆτιν* PROMISSVM, quam tum fexcenti Neap. *ἀρχαιολόγοι*, atque exteri pro *desponfum*, *deftinatum*, quare nihil adnotarunt, acceperunt; & videtur ita etiam intellexiffe marmorum interpres fidiffimus Mazochius in Amphit. pag. 77. dum ait: *Multa fane, quæ affecta reliquerat Hadrianus, filius perfecit, teftante Capitolino cap. 4.* Ad opera, inquit, Hadriani plurimum contulit: id quod & ex Puteolano celebri marmore percipio ap. Grut. p. 163. num. 9. inde adfcribit ipfum lapidem. Verum Puteolarum pilarum opus perfectum, non vero affectum reliquerat Hadrianus, enim vero promiffum quifque novit valere juxta ac opus *procul* in mare *miſſum*, ita ut fententia lapidis fit, illas longi operis pilas poſtquam jactis Hadrianus in altum molibus perfeciffet, vi ingruentium procellarum diſjectas Antoninum reſtituiſſe: & ut taceam vocabula tironibus nota *barba*, & *arbor promiſſa*, teneo Paterculum l. 2. c. 81. *ῥῆτιν* adhibuiſſe ipſiſſimam de aquæ duclibus porro protractis: *Specioſumque per id tempus adjectum ſupplementum Campaniæ coloniæ, ejus relictæ erant publicæ, pro his longe uberiores redditus duodecies H-S in Creta inſula redditi*, & aqua (Julia) PROMISSA, quæ hodieque ſingulare, & ſalubritatis inſtar, & amœnitatis ornamentum eſt. Miratus ſum diu, cur vir ſummus ea de voce nil prorfus adnotaverit, licet fortaſſe viderit adeo importunam exputaſſe Heinfium, (confule edit. Velleji Burmannianam pag. 441.) ut in aqua permiſſa contra omnium veterum membranarum conſenſionem immutarit: Heinfii aucto-

ritatem ægerrime patior traxisse Reimarum, vid. adnotat. in Dion. Cassium p. 579. §. 50. non enim horum ἐξοχωτέρων virorum mentem subiit ea elegans διάγνωσις verbi *promitto*. Quænam sit isthæc *aqua Julia* Campana, ignotum est, Mazochius ibid. vult sane esse, quam *Carminianam* vulgo vocitamus; verum Severus Carminianus hujus aquæ dominus, patricius Neapolitanus de me egregie meritus, cujus selectissimorum omne genus librorum copia utor, eam esse facile pernegat. Reimarus ibid. ratus est aquam Juliam illam fuisse, quam Romæ proximam curate describit Frontinus pag. 37. edit. Poleni; sed vir magnus minime advertit haud fieri potuisse, ut non unis montibus interjectis per tot regionum tractus Roma Capuam usque promitteretur: interest sane doctissimorum civium Campanorum ad veteris suæ reip. majestatem, quænam fuerit, undeque deducta aqua Julia pervestigare. Vide indicem tom. 1. Sallengr. voce *Aqua Julia*, sed nil boni arripies. Ceterum de Puteolanis pilis, & Antoini saxo plurima servo in ejus regionis descriptione. Unde autem veluti parum aufugi, redeam, ratum ajo veteres in saxi pleniore eloquio scalpsisse *vi terre motus*, *vi maris*, *vi ignis*, *annis violentia*, *incurfione procellarum*, &c. quam nimis jejune *terre motibus*, ut factum a Neapolitanis in Titi Aug. titulo; neque partium studio me abripi credas, sed quisque mecum fateatur oportet nil mirum esse, si cives mei utpote Attici oris Latiarem δεινότητα & lepores non tam exquisite calluerint; præsertim in epigrammatis concinnandis, quæ eloquentissimos quosque deterrent: atque id etiam fortasse in causa fuit, ut quædam verba in eo titulo ῥωμυσις non dederint, quare multo brevius interpretamentum Latiare præ Græca epigraphe intuemur; & tantum abest, ut id famæ Neapolitanorum officiat, ut potissimum argumentum sit eos omnino Græce studuisse, & κατὰ τὰς τῶν λόγων σπιδάς Ἀῤυσίς, teste Philostrato, floruisse.

v. Ne autem hunc perbreve commentarium pro tuendo Titi Aug. lapidis additamento, quod a me adjectum est, longioribus observationibus inturbarem, servavi quasdam veluti diatribas hic adsuendas, quæ tum ad id saxum, tum ad res patrias amplificandas apprime conferre visæ sunt; eas quidem animi ergo lectitare minime te poenitebit; nancisceris etenim, quantis ornamentorum generibus res Neapolitana olim floruerit, quæ sparsim involuta, & veluti deperdita in antiquis magni nominis Scriptorum voluminibus prostant; & scias me furenter iratum vivere tot doctissimis civibus meis, qui ea squalida, senta, atque annis obfusa in lumen novum vitamque restituere posthabent, res longe gentium perditæ curantes, vel in longis ac strigosis meditationum subtilitatibus toti sunt. Itaque primum in animo est quædam de voce *signum* sive *statua*, & *imago* edisserere: mox de vocabulo σεισμός. inde de theatro Herculansenfi: demum pauca de nostro præclarissimo athleta Melancomæ nomine, & perpauca de Titi Neapolim adventus anno; quæ omnia antehac minime adversa reor. Porro Mazochius in satis præclara sui amphitheatri titu-

tituli medela pro signa amavit potius *imagines* ; quare reposuit , *IMAGINES ET COLUMNAS ADDI CURAVIT* , atque isthæc pro ea voce tuenda illevit : *Selegi ex industria vocem IMAGINES , tamquam latius patientem , quam signa , aut statuas : nam siue corpus integrum exhibuerint , siue tantum oris simulacrum humerorum tenuis . . . siue demum umbilicata . . . omnes recte dicentur imagines* . Sed ut verum fatear πῶς imago adhibitam fere semper me videre visus sum pro unis *πίκταις* tabulis ; exemplorum struem mixtim aggerere me animus jubet , qui in Titi marmore scalptum dixi τὸ signa ; in quibus non paucis exemplis palam est *imagines* semper a *signis* distingui : Cic. pro Arch. cap. 12. *An statuas , & imagines non animorum simulacra , sed corporum studiose multi reliquerunt : & ne quid dubitationis in eo sit , ipse Tullius , qui hic distinxit statuas ab imaginibus , saepe alias , quid pro τῶ imagines intellexit , luculente aperuit , scilicet pictas tabulas : in Verr. act. 1. c. 19. Quas iste tabulas illinc , quæ signa sustulit ? & cap. 22. Signa , & tabulas pictas ornamento urbi , foroque pop. Rom. fuisse ; atque eod. cap. Non arbitror illum negaturum signa sese plurima , tabulas pictas habere : nec non cap. 23. Plurima signa pulcherrima , plurimas tabulas optimas deportasse te negare non potes ; igitur apud maximum oratorum peræque est imago , ac picta tabella . Et in Verrem lib. 4. cap. 55. etiam aperte adferit *imagines* esse *picturas* . Viginti & septem præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem æde sustulit , in quibus erant *imagines* Siciliæ regum , tyrannorum , quæ non solum pictorum artificio delectabant , &c. Demum Tullius ad famil. ep. 12. lib. 5. paullo ante fin. idipsum distinguit : Unus Xenophontis libellus in eo rege laudando facile omnes *imagines* omnium , *statuasque* superavit .*

Ceteros Scriptores licet minoris notæ adeamus , Suet. in Ner. cap. 24. *Unco trahi , abjicique in latrinas omnium statuas , ac imagines imperavit* . Et in Calig. c. 33. *Vetuitque posthac viventium cuiquam usquam statuam , aut imaginem , nisi consulto se & auctore poni* . In Tiber. c. 13. *Imagines ejus , & statuas Nemaufenses subverterint* . Ne autem hæreas , an *imagines* audiant *pictæ tabulæ* in Tranquillo , id ipsemet definit in Jul. cap. 47. *Gemmas , toreumata , signa ; tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse : & in Aug. c. 72. Sua vero quamvis modica , non tam statuarum , tabularumque pictarum ornatu , quam xystris , & nemoribus excoluit : vides Suetonium , quas nunc dicit imagines , mox appellare pictas tabulas , uti etiam Vellejum lib. 1. cap. 14. Maximorum artificum perfectas manibus tabulas , ac statuas . Eadem distinxit auctor dialogi de oratoribus , qui Tacito assuitur num. 8. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent *imagines* , ac *tituli* , & *statuæ* , &c. num. vero 9. dicit *picturam* , quam num. 8. *imaginem* : Si *picturam* aliquam , vel *statuam* vidisset : & num. XI. *Frequentiam salutationum concupisco non magis , quam æra , & imagines* . Plinius etiam hist. 35. 8. *Cimon Cleoneus (Pictor) catagrapha invenit , hoc est obliquas imagines , & varie for-**

mare vultus, respicientes, suspicientes, despicientesque. Et clarius eod. lib. 35. c. 10. memorat celeberrimos imaginum pictores, Sopylum, & Dionysum, quorum tabulae pinacothecas implent. Sed nullusdum idipsum luculentius testatum reliquit, quam Plin. lib. 4. ep. 7. Placuit (Regulo) lugere filium, luget, ut nemo: placuit statuas ejus, & imagines quamplurimas facere, hoc omnibus officinis agit: illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit: porro vocem coloribus videt vel tiro ad imagines, reliquas cera, ære, argento, &c. ad statuas pertinere. Servavi demum ex antiquioribus Scriptoribus Plinii locum lib. 4. ep. 28. ex quo sancitam a me imaginum notionem firmam ratamque tenes: Herennius Severus . . . magni æstimat in bibliotheca sua ponere imagines . . . Cornelii Nepotis, & Titi Cassii: petitque, si sunt isthic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem . . . Peto autem, ut pictorem quam diligentissimum assumas; binæ voces, pingendas, & pictorem sistunt vocabulum imagines haud esse statuas.

Quæ verba Plinii mihi carissima sunt; nam lucem afferunt Suetonio in Calig. c. 34. quæ miror doctos posthabuisse interpretes: *Et Virgilii, & T. Livii scripta, & imagines paullum absuit, quin ex omnibus bibliothecis amoveret, quorum alterum, ut nullius ingenii, minimæque doctrinæ: alterum, ut verbum in historia, negligentemque carpebat; advertis ipsemet, uti in Plinio imagines pictæ tabulæ sunt, ita in Suetonio, nam utrique bibliothecas, ubi appenderentur, meminere. Hic venia sit genio meo indulgendi, atque ajo Caligulam, non quod aliquid vitii in divino Homero deprehenderit, ut in Marone, & Livio, cogitasse de ejus carminibus abolendis, sed insana τὴ Πλατωνίζειν vertigine abreptum verba illa protulisse: Cur mihi non liceat, quod Platoni licuisset, qui eum e civitate, quam constituebat, ejecerit? Suet. ibid. Pro re nata scimus in libris olim fuisse depictum auctoris vultum, hinc Mart. 14. 186.*

Quam brevis immensum cepit membrana Maronem,

Ipsius vultus prima tabella gerit.

Quos quidem vultus, eo quod pictura fingebantur, reperti dictos esse imagines in Plin. lib. 35. cap. 2. *Imaginum amore flagrasse quondam testes sunt Atticus . . . & M. Varro benignissimo inventu insertis voluminum suorum fecunditati non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras, &c. quod inventum recitat Nepos in vita Attici cap. 18. utiturque etiam voce imaginibus, hanc ob rem Franc. Junium inter catalogum pictorum pag. 34. Atticum ad censuisse miratus sum. Hanc ipsam notionem & ingenium vocis imaginis ab legum σώματα etiam teneo, Paullus sent. recept. lib. 5. tit. 6. edit. Schult. p. 454. Concedi solet, ut imagines, & statuae, quæ ornameto reip. sunt futurae, in publicum ponantur. Præterea ab Papinia-*
no

no imaginem esse picturam apertissime eruitur l. 12. D. de aur. arg. leg. Si imaginem legatam heres derasit, & tabulam solvit, potest dici actionem ex testamento durare; quia imaginis legatum, non tabulae fuit. In hac legis specie aqua mihi hæret, nam si pictura erasa est & evanuit, solvere pretium potius tenetur heres; quare si ῥῆμα derasit valeat corrumpi, integra erit sententia, nam heres arte ab tabula imaginem detraxit; nam cum voces tabula & imago essent ἱσοδύναμοι, facile poterat deludi legatarius. Adeo certum est, si imago depereat, reddi nil posse, ut deridiculus salutetur Mummius a Paterculo lib. 1. cap. 13. Mummius adeo rudis fuit, ut capta Corintho, cum maximorum artificum perfectas manibus tabulas, ac statuas in Italiam portandas locaret, juberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, novas eos reddituros; quæ verba Vellei quid locis huic legi asserre hand neges. Præterea l. 17. in fin. D. de usur. Si dies non sit ab his, qui statuas, vel imagines ponendas legaverunt, præfinitus, a præside tempus statuendum est, &c. atque eadem verba repetita vides in l. 5. D. de oper. publ. Hinc lux est titulis legum σωμαίων. De statuis, & imaginibus, quos adeas. Quoniam autem cum Mazochio de re lapidaria negotium est, etiam marmora binas hæc voces distinxere, Grut. 169. 5. a quæis ταυτολογίᾳ longe ableganda:

IN · HONOREM · DOMVS · AVGVST
TI · CLAVDIVS · SECVNDVS · &c. SCHOLAM · CVM · STATVIS
ET · IMAGINIBVS · ORNAMENTISQVE · OMNIBVS
SVA · IMPENSA · FECIT

Hunc titulum Franc. Junius interpretatur ita, ut in schola essent Musarum statuae, & Apollinis imago depicta p. 105. quod an bene factum, tutemet cogites; conqueror de tanto viro, qui in præclarissimo opere ubique confundit miscetque statuas, & imagines reliquorum recentium Scriptorum more. Atque jam satis documentorum ab Latinis, si cui plus otii est, sexcenta his similia vestiget, præsertim ex Plinii historia, qui sæpe pictorum vitas, & facta narrat: vel si tibi magis sedeat, evolve ἐξοχώ-
των Franc. Junii opus de Pict. vet. potissimum in catal. pictor. in voce Apelles, ibique facile reperies ῥῆτιν imago in διαγνώσει unius picturae. Scias me etiam quosdam inferioris ævi sacros, profanosque Scriptores cursum consuluisse, atque ὁμοθυμαδὸν vocem imaginem pro tabula picta accepisse reperi. Neque fugiam aliquando apud Scriptores vocem imago audire statua, verum nunquam eam reperies solitariam, atque aliquo adjuncto desertam: cum primis præsto est mihi Tullius ad fam. ep. 12. lib. 5. Spartiates ille Agesilaus perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse. Horat. serm. 8. lib. 1. v. 43. Et imagine cerea largior arserit ignis. Vitruvius lib. 1. cap. 6. Andronicus Cyrrhestes collocavit Athenis turrim marmoream octogonon, & in singulis late-

lateribus octogoni singulorum ventorum imagines exsculptas, &c. Tacitus in ult. cap. vitæ Agricolaë: *Non quia intercedendum putem imaginibus, quæ marmore, aut ære finguntur*; uti etiam ante Tacitum dixerat Tullius in orat. paullo ante med. *Demosthenis imaginem vidi ex ære*. Plin. 35. 3. *Pæni ex auro factitavere & clypeos, & imagines, secumque in castra tulere*; & Solinus cap. 55. *Indi reges . . . quasunque imagines, nonnisi ex hebeno habent*: sed κυριώτερος dicit Pausan. lib. i. pag. 65. 5. ἄγαλμα ἐξ ἐβένου. Oblitus eram Suet. cap. 2. in Vitell. *Narcissi quoque, & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit*, & Plin. 37. 10. *Eusebos, lapis est, ex quo traditur imago Herculis in Tyri templo facta*, &c. ac lib. 36. cap. 24. *Hominis imaginem e gypso, &c.* Et notum est illud Suet. Aug. 7. *Nactus puerilem imagunculam ejus æream, &c.* Capitolinus de Antonino ait H. A. p. 297. *Tantum autem honoris magistris suis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet*. Quod etiam ex pandecte habes l. 6. D. de auro, argento &c. *Heredem meum volo, fideique ejus committo, ut in patriam meam (al. patria mea) faciat porticum publicam, in qua poni volo imagines argenteas, item marmoreas*. Sed nostra nunc interest, ut litteratos lapides consulamus, nam res est cum Mazochio de epigrapharum stilo, Grut. 170. 4.

BEBRYX·AVG·L·DRVSIANVS·A·FAB·XANTHVS·CVR
IMAGINES·ARGENTEAS·DEORVM SEPTEM·POST
DEDICATIONEM·SCHOLAE &c.

Et pag. 175. 9. idipsum sculptum cernere est:

M·VVLPIVS
A·L·AEGLVS
PROC·MAVSOLAEI
IMAGINEM
CORINTEAM sic
TRAIANI·CAESARIS
COLLEGIVM·FAENARIOR
D·D

Post grandem exemplorum συλλογήν, piguit plura converrere, ne longius a Græcis voluminibus abstraheretur; ratum jam est fere numquam adhibitam ῥῆτιν imago in statuæ notione, nisi si aliquo προσθετῷ adjuvetur ac fulciatur. Et nunc certum te facio, cur oppido rara sit vox *imagines* in lapidibus scriptis, contrario sollemnis sit ῥῆτις signa præsertim, vel *statua*, aut *simulacrum*, nam illa γενικότερα est, vel potissimum picturam adnotat.

VI. Præterea haud negem aliam inesse voci *imago* notionem, quæ γενικάται est, atque Græci vocant ἰδέαν, *speciem* illam, quam de quavis re animo concipimus; sane tunc & de sculptoribus, ac de pictoribus dici potest, eique συνονούως se habet vox *effigies*, Plin. l.3. ep.10. *Ut sculprorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretis, quid exprimere, quid emendare deberet, ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, vel immortalem, ut vos putatis, effigiem conor efficere*; vides hic τὸ *imaginem* accipi ἀπλῶς pro eo, quod nos Itali dicimus *ritratto*, sive ipsa figura vel picta, vel scalptra, quæ prototypum exprimit. Idipsum tenes ab Plin. lib.35. c.10. *Fuit Avellius Romæ celeber paullo ante divum Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem . . . Deas pingens, sed dilectarum imagine, &c.* non mirum igitur si in hoc significato idem historicus tribuat *imaginem* statuariis, lib. siquidem 34. cap.7. de Lysippo ait: *Alexandrum, amicorumque ejus imagines summa omnium similitudine expressit*: cetera, in quibus non raro ipsa *imago* in γενικάται ea διαγνώσκει est, licet ipse collegerim, ne tibi tædio sim, lubens prætereo; vide Plin. l.34. c.8. & l.7. c.36. &c. Hinc facile noveris, qui sint in Vegetio lib.2. de re milit. c.7. *imaginariis*, sive *imaginiferis*, idest, ut ipse ait, *qui imagines imperatorum portant*, Itali dicimus *i ritratti*. Præterea inter artificum numerum *imaginarios* esse dicas, *coloro, che fanno i ritratti*, ut videre est in Reines. cl.1. 2. ubi commendatur quidam *Sabinianus*, eo quod fuerat *fistularius, cantor, imaginarius, & arithmetra*; & haud scio, cur Reinesius immutet *imaginarius* in *machinarius*.

His igitur fortasse probe distinctis de triplici *imaginis* significato atque ingenio, si animus te jubet evolvere, quæ Sallengre tom. 1. dissertatiuncula 9. de signo, & statua pag.815. affert, omnia mixta perleges, ne dicam perturbata; ut præteream reliquas ea de re diatribas, quas nuperi Scriptores coagmentarunt; si vero tibi sedeat Lipsium consulere lib.1. Elector. c.29. ubi plura de imaginibus, facile ab eo dissenties, atque alio divertes; affatim tibi sit, quo pacto *imagines* definiat: *Hæ imagines non aliud fuerunt, quam expressa corporis effigies, humerorum tenus*, (omnino contrarium docet Mazochius in Amphith. pag.71.) *non enim corporis totius erant, sed capitis, atque vultus*: verum multa exempla, quæ profert, id minime præstant. Demum te monitum opto me haud novisse, an politissimi viri, & Latiare lepores pressius sectantes de vocabulo *imagines* bene meriti sint, quando cum *signis* confuderint, quod de non paucis dolendum est: ut plerosque taceam, piget me Emmanuelem Martinum ea de libertate arcessere, cui in Latini sermonis sanctitate fortasse parem, cultiorem expectes neminem: hic sane in epist. 13. lib. 1. pag.45. edit. Amst. dum bona luce adspergit Livii verba lib.8. dec. 1. *Si is homo, inquit Liv. qui devotus est, moritur, probe factum videri: ni moritur, tum signum septem pedes altum, aut majus in terram defodi, & piaculum hostia cædi*: ad hæc Martinus: *Si forte evenisset, uti miles ille,*

ille, qui pro suorum clade averruncanda mortem oppetiisset, prælio superesset, tunc quidem signum, vel effigiem ejus, qui devotus fuerat, in terram defodiendam, & hostiam cædendam, ut mortem ejus defossione imaginis, & hostiæ cæde repræsentarent, atque umbratili illa, & simulata morte sibi Deos propitiarent; vides apud summum virum Martinum peræque esse signum ac imaginem, cum palam sit Livium loqui de statua militis defodienda, non vero de pictura; cavendum igitur posthac ab horum vocabulorum συγχύσει, nihilque nos urgeant tantorum virorum exempla.

Adeo veram adstruas hanc imaginis notionem, & præsertim quando valet *pictura*, ut Græcis Latini id acceptum referre debeant, qui etiam binas has voces distinguunt εἰκών, & ἄγαλμα, atque hanc quidem pro statua, illam vero pro tabella picta constanti tenore adhibitam adverte: & si aliquando εἰκών sit statua, προσθετὴν aliquod adjiciunt, veluti εἰκὼν χαλκῇ, Pausan. pag. 460. Ἀνέστηται αὐτῷ (Σόλωνι) χαλκὴν εἰκόνα ἐν τῇ ἀγορᾷ, Ælian. H.V. lib. 8. c. 16. Accipias rogaris alterum exemplar a Murator. class. 6. 489. 1. qui hanc epigraphen corruptissimam adscripsit, & ἀπροσδιονύσῳ Latinitate donavit:

ΙΗ ΠΡΟ ΤΡΟΦΙΜΩ ΠΙΣΤΥΝΟΙ
ΘΗΡΕΤΤΑΙ ΑΝΔΡΕΣ ΕΧΟΜΕΘΑ
ΑΝΘ ΩΝ ΧΑΛΚΕΙΗΝ ΤΗΝ Δ ΙΚΟΝΑ ΘΗΚΑΝΕΝ sic ΑΝΔΡΟΣ
ΕΠΤΥΣ ΘΗΡΕΩΝ sic ΙCΤΑΜΕΝΟΙ CΤΟΜΑΤΩΝ

*Io ante Trophimum obedientes
Venatores viri sumus,
Propterea hanc hominis æneam statuam posuimus
Prope ora ferarum stantes.*

Ita Muratorius; verum ipse ni fallor, binos hexametros, ac pentametrum intueor, quare sic confingas, erroribus exscriptoris, & quæ assuta sunt, deturbatis; (nam hic neque *Trophimum*, neque cetera, quæ vertit, intueor,) & quæ a loco suo mota, restitutis.

Πρὸ τροφίμῳ πίσυνοι ἄνδρες θηρευτ' ἐχόμεσθα,
Ἀνθ' ὧν χαλκείην τὴν εἰκόνα θήκαμεν ἄνδρες
Εὔγγυς θηρέων ἱστάμενοι στομάτων.

*Hero freti nos venatores viri longe processimus,
Propterea æream hanc statuam ereximus viri,
Parum absuit, quin devoraremur ab ferinis faucibus.*

Vides principem verbum dumtaxat quid obscuritatis ingerere, quæ expellitur, si conjungas προεχόμεθα, poet. προεχόμεθα, *longe processimus*, quod valet *audacissimi*. Τροφίμῳ πίσυνοι, ab Homero sumptum Od. 6. v. 139.

Πατρὶ τ' ἐμῷ πίτυνος, καὶ ἐμοῖσι κατιγνήτοισι. Magnus D'Orvillius de hac φράσει docta quædam adnotat in Charitonem p.390. sed Homeri oblitus est, imo & hujus epigrammatis Muratoriani, quod sane vir ἐλληνικώτατος præ me aptius refecisset. Numen, cui statuam erexere hi venatores, Dianam reor. Ceterum mea nunc refert, ut animadvertas, vocem εἰκόν, cum *statua* est, adjuncto aliquo fulciendam, ut tenes ex hoc saxo, χαλκείην εἰκόνα.

Præterea reperi etiam Græcos Scriptores bina vocabula εἰκόνες, & ἀγάλματα, *images*, & *statuæ* usque distinxisse, ita ut sexcentena exempla ab iis collegerim, quæ cum plurimum membranarum occuparent, & fortasse tædio legentibus futura, posthabere potius exputavi; mixtim recensendi iidem sunt, quos, si tibi tempus suppetat, potis es consulere: tenes Luciani *images*, εἰκόνες, ubi, utpote semper de *πίctura* ei sermo est, nunquam vides ἀγάλμα. & jure Philostratus *πίcturas*, quas Neapoli tamdiu demiratus est, inscripsit εἰκόνες. & adeas Aristotelem ajentem de generat. animal. l.2. c.6. Ἐπὶ τῶν εἰκόνων χρώμα γραμμῆς κινητικώτερον, in *πίcturis* color magis movet spectatores, quam nuda delineamenta. Nec obliviscendus Herodianus, qui lib.4. c.8. opportune distinguit ἀνδριάντας, & εἰκόνες. Videsis Francisc. Junium in catal. mechanicor. *πίctor.* &c. in nominibus *Apelles*, & *Phidias*, ut alios *πίctores*, & *scalptores* taceam, ubi sanequam multos Scriptorum locos affert, & de Apelle unæ voces *images* & εἰκόνες, de Phidia *statuæ*, & ἀγάλματα recensentur. Max. Tyrius in disfert.8.p.80. edit. Marklandi, an *Diis dedicandæ sint statuæ*, semper utitur voce ἀγάλμα. imo semel in omni hoc λόγῳ meminit εἰκόνας, quam vocem, ut sententia constet, *images*, sive *πίcturas* interpreteris oportet: Οὐδὲν γὰρ δὲ τοῖς Θεοῖς ἀγάλματων, ἔδὲ ἰδρυμάτων μᾶλλον, ἢ εἰκόνων ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, quæ verba confusissime versa etiam in eleganti, & elaboratissima Marklandi ἐκδόσει intueor: *imaginibus autem, & statuis non magnopere Diis opus* (esse quis) *putabit, cum iis non magis egere videantur, quam statua viri boni*; vides τὸ ἀγάλματων conversum, *imaginibus*, contra εἰκόνων, *statua*, quod etiam in Heinſii interpretamento intueor: refundas igitur brevius & concinnius: *Nihil magis Dii statuis ac signis, quam *πίctis* tabulis indigent viri honestissimi*; atque hanc non contemnendam ἀβλεψίαν in interpretibus sæpe offendere est. Præterea legas cap.37. lib.14. Æliani inscriptum, περὶ ἀγαλμάτων, καὶ εἰκόνων, de *statuis*, & *πίcturis*, ut reliquos hujus Scriptoris locos præteream, quos vel ab indicibus colliges. Neque oblitus sum Ecclesiasticos viros consulere, eosque reperi definientes εἰκόνας *πίcturas* esse, Chrysost. hom. in psalm.50. Οἱ ζωγράφοι . . . γράφουσιν τὰς εἰκόνας ὁρωμένων σωμάτων, γ. τ. λ. Et Greg. Nyssen. Orat. περὶ Θεότητος Filii, & Sp. Sanct. post prolixam, & satis παθητικὴν immolandi Isaaci descriptionem addit: Εἶδον πολλάκις ἐπὶ γραφῆς εἰκόνα τῷ πάθους, *vidi sæpe hujus rei miserandæ imaginem in *πίctura**. Demum ne te tandiu vexem, πλείων ἀντάξιός ἄλλων sit Pollux, qui omnino idipsum lib. 7. περὶ ζωγράφων firmat num. 127. Καὶ μὲν εἰκόνα εἰ-

ποις ἂν τὸ πρᾶγμα, καὶ εἰκασία, καὶ εἰκός, καὶ εἰκασμα· καὶ τὸν ἄνδρα, εἰκασικόν· καὶ τὸ ἐπιρρήμα, εἰκασικῶς· καὶ τὸ ῥήμα, εἰκασται· vides hunc onomasticographum omnia, quæ ad picturam attinent, ab uno θήματι, nempe εἰκῶ, deducere.

Scio te non latere Pausaniam ubique sui voluminis, imo fere in unaquaque pagella ἀγαλμάτων, atque εἰκόνων meminisse, eademque sollemni distinctione usum esse; si vero non semel legas ipsum statuariis vocem εἰκόνα addixisse vid. p. 442. 476. 481. 489. &c. ea sane accipienda est generatim de *figura*, ut de ῥήτει *imago* paullo superne dictum est, scil. *il ritratto*: sicuti etiam Plutarchus part. i. de Alexan. fortuna ait: Μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευτε Λύσιππον εἰκόνας αὐτῷ δημιουργεῖν, *unum Lysippum* (statuarium) *Alexander jussit figuræ sui ipsius elaborare*; neque dubites, quin hic εἰκὼν sit vox γενική, nam mox dicit ipse Plutarchus μορφή Alexandri, nempe *forma*, quæ ῥήτις Latiaris est ab hac Græca educta, ut notum est, per μεταθεσιν. Atque Anthologiæ præsertim liber quartus flosculis epigrammatum exuberat, ubi εἰκὼν statuariis tribuitur, & langueret sententia, nisi *figuram*, sive μορφήν, εἰδῶλον interpreteris, ut cap. 6. de Jove Olympico, admirando Phidiæ opere:

Ἦ Θεὸς ἦλθ' ἐπὶ γῆν ἐξ ἔραυθ' εἰκόνα δείξων,

Φειδία, ἢ σύ γ' ἔβης τὸν Θεὸν ὀψόμενος.

Sane Jupiter non ostendit ipsi Phidiæ statuam, sed εἰκόνα, εἶδος, *sui ipsius formam*, quam sculperet. Hinc merito Ecclesiastici Scriptores hostes sacrarum imaginum εἰκονολάττας vocitarunt, ut γενικωτέρῳ vocabulo uterentur, vide Suicerum in voce εἰκὼν. Peccarem si septuaginta interpretum, & novi Testamenti, præsertim Apocalypseos sacram auctoritatem pro δεινότητι vocis εἰκὼν non meminissim, cum utrorumque verba mecum conspicerent, vide sanct. bibliorum indices, & Pasoris lexicon N. T. quam vocem sexcenties repetitam si ipse excuterem, porro spatiarer. Scio mihi isthæc de dictione εἰκὼν edifferenti pauca quædam opponi posse, sed non tanti exputo, nam ab obsoleti sæculi Scriptoribus eruuntur, uti Hesychio, & Suida; & Juliano imp. appellanti Jovis Olympici statuam εἰκόνα nullus parferit, vid. ejus epist. 8. Demum in mentem revoces, eo quod Homerus picturas non meminit, frustra vocabulum εἰκὼν in ejus poematis fore ut vestiges: ἀγαλμα autem longe diversum ab *statua* in tanto vate denotare ostensum a me est p. 297. Quoniam autem multa mihi dicta sunt de voce εἰκὼν, quatenus *imago* audit, non erit importunum, si etymon addam, quod αἰμέτως trahitur ab voce Hebr. ית, *sicut*, iisdem constante elementis Græcanice emollito; & sane vel *statua*, vel *pictura* πρωτότυπον imitatur, illudque nobis simillimum præsentat.

Cogitaram etiam Hebræa vocabula, quæ *statuæ*, & *imagini* respondent, eodem pacto secernere, ac a me factum vides laboriose de Græcis. Latinisque dictionibus, sed eam reperi varietatem & ἀνατασσίαν, ut ab eo studio impigre cœpto conquiescere mihi satius duxi; quare rogatum volo quem-

quempiam præ me ἐβραΐσι doctiorem, ut distinguat firmetque certam δειγνῶσιν vocum צלם, משכית, מון, מורה, מצבה, תבנית, &c. Reor autem ῥῆσιν צלם propius accedere ad notionem *imaginis* & εἰκόνας, quam nuper dedimus, eamque vides sæpius in primo Gen. capite, & passim etiam pro *idolo* adhibetur, quod etiam γενικόν nomen est; reliquas sistere animi mentem despondi. Igitur ex longiore hac, & fortasse tædii plena exemplorum aggestione facile unusquisque eliciet, cum *imago*, & εἰκών sint vel *pictura*, vel εἶδος & *species*, quam animo concipimus, pro *statua* sive *signo* neminem unum usurpaturum; si autem Mazochius in mutilo Amphiteatri Camp. titulo IMAGINES inferuit, pro SIGNA, eruditionis suæ gazas proferet, quo eam vocem ratam habeat ac tutetur. Sed aridiora isthæc tandem mittamus.

VII. Age perpendamus, an recte dictum sit ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΟΙ, & nollem, ut Mazochii viri magni nominis auctoritas Neapolitanis circa λόγος σπαρδὴν castissimis officiat; plurimum mihi dubii est, quin semel saltem vocem σεισμός cum patrio casu conjunctam reperias; quare, si id verum esse multis præstem, sanè veteres cives meos marmori ὑπὸ Βεσβίῳ σεισμῶν scalpsisse quisque mecum inficiaturus est. Scio te jam turbari, quod longiorem litem ferere aggrediar de re grammatica; verum ea intermixta reperies, quæ animum tuum fastidientis fortasse levabunt. Itaque dum φράσιν hanc Βεσβίῳ σεισμοί, qua usus est Mazochius, excuterem, in animum venit Homerum vocem σεισμός nunquam adhibuisse in æternis Iliade, & Odyssæa: idipsum dicas de socio Hesiodo, licet uterque verbum σείειν usi sint; a qua poetarum antiquissima biga si disceileris, quotquot secuti sunt Scriptores vel solutæ, vel ligatæ orationis, dictionem σεισμός ad tædium usurparunt.

Juratissimus fateor bonam melioris Græcanici ævi Scriptorum partem me evolvisse, & reperisse omnes sacramento dato nunquam voci σεισμός patrium casum adligasse; cum terræ motum eos dicere oportuisset, satis sibi superque fuerat unicum vocabulum σεισμός, idque religiosissime servatum, peræque ac si hanc ῥῆσιν uni terræ motus notioni dedicatam dicas; quare contra concordem veterum auctoritatem nil ipse auderem post vocem σεισμός vel Βεσβίῳ, vel aliud quodvis nomen apponere. Quoniam autem contra Mazochium, qui Græca exquisitissime novit, agendum est, agmen exemplorum deligendum mihi fuit; Herodotus in Melpom. paullo post initium: Σεισμός γένηται ἢν πὲ θεός, ἢν πὲ χειμῶνος ἐν τῇ Σκυθίῃ, ὡς πῶτος θωυμάζεται. Thucyd. lib. 1. num. 128. pag. 82. Δι' ὃ δὴ καὶ σφίσιν αὐτοῖς (Λακεδαιμόνιοι) νομίζεσσι τὸν μέγαν σεισμόν γενέσθαι ἐν Σπάρτῃ. Eod. lib. n. 23. pag. 19. Οὐκ ἅπιστα κατέστη σεισμῶν δὲ πέρι, οἱ ἐπὶ πλείστον ἅμα μέρος γῆς καὶ ἰσχυρότατοι οἱ αὐτοὶ ἔπεσχον, non incredibilia evaserunt de terræ motibus, qui simul maximam terræ partem vehementissimi & ipsi occuparunt. Et lib. 3. num. 89. p. 222. Σεισμῶν γενομένων πολλῶν· ac paucis post verbis, Σεισμῶν καπχόντων Εὐβοίας. Lib. 5. num. 45. p. 345. Σεισμός δὲ γε-

νομένης, πρὶν π ἐπικυροθῆναι ἢ ἐκκλησίᾳ αὐτῇ ἀνεβλήθη. Eod. lib. n. 50. p. 349. Ἀλλὰ σεισμὸς γενομένης, διελύθησαν ἑκαστοὶ ἐπ' οἴκῃς. Lib. 8. n. 6. p. 510. Ἐπει-
τα, σεισμὸς γενομένης, ἀντὶ τῷ Μελαγκρίδῃ Χαλκιδέῃ ἐπεμπον. Lib. 1. n. 101.
p. 66. Διεκωλύθησαν δὲ ὑπὸ τῷ γενομένης σεισμῷ. His bene multis Thucy-
deis exemplis addam Aristophanem in Ἐκκλησιαζ. v. 786. p. 461.

. . . Σεισμὸς εἰ γένοιτο πολλάκις

Ἡ" πῦρ ἀπότροπον, ἢ διάζειν γαλῇ,

. . . Si terræ motus creber fiat,

Aut ignis aliquis mali ominis emicet, aut mustela transfiliat.

Si etiam a me optes aliquem divini Platonis locum, teneo circa init.
Timæi to. 2. pag. 145. edit. Aldi, ubi narrat famosam, immanemque A-
tlantidem insulam ἀφανισθῆναι σεισμῶν ἑξασιῶν, καὶ κατακλυσιμῶν γενομένων.
Te fane obtunderem, si hic proferrem, quoties magnus Aristoteles vocis
σεισμὸς meminit in Meteorolog. lib. 2. cap. 7. & 9. p. 565. &c. & multas ceras
implerem, quem si consulendi tibi libido sit, eam vocem solitariam ubique,
& sine ullo casu patrio offendes.

Si autem vel circa, vel post Augusti tempora Scriptores Græcanicos
verfes, eodem pacto voce σεισμὸς abusos reperies. Porro messem exemplo-
rum suggerit Strabo pag. 100. Γενομένης σεισμῷ, καταποθῆναι πόλιν. &
pag. 103. Παράδας . . . ὀνομασθαί φησιν ὑπὸ σεισμῶν, ῥαγείσης τῆς περὶ τῆς
Κασπίας πύλας γῆς. pag. 277. Ἀριστοτέλης μὲν ἔν φησιν ὑπὸ σεισμῶν τῶν
καλασμένων βρασῶν, κ. τ. λ. pag. 596. Συμπεσόντα γὰρ τὰ περὶ Φεγεὸν βέρεθρα
ὑπὸ σεισμῷ. idipsum asserit pag. 783. Τὸννομα τῶν Παράδας ἀπὸ τῶν γενο-
μένων σεισμῶν. pag. 869. Μαγνησίῳ κατέβαλον σειμοί. idque repetit de
Magnesia pag. 923. Ταυτὴν δ' ἐνάκωσαν οἱ νεωστὶ γενόμενοι σειμοί. Haud
taceam terræ motum Pithecusarum nostrarum pag. 380. Τὸν Ἐπώμεια λό-
φον ἐν μέσῃ τῇ νήσῳ τινὰ γένετ' ὑπὸ σεισμῶν ἀναβαλεῖν πῦρ. quæ verba re-
coquit, ut moris est, auctor Chrestomathiæ pag. 1230. Miratus sum Dio-
nis Cassii ἀκριβεῖον, qui quotquot Europam, Asiamque affixere terræ
motus, fuerunt autem bene multi, commemorasse haud posthabuit, at-
que in tot exemplis, quem Latini binis vocibus appellant, *terræ motum*,
Dio priva dictione σεισμὸς dicit; fatis mihi sit ordine suo pagellas, &
versum ex nitidissima Reimari editione indicare, quas tuum erit, si lu-
buerit, evolvere: 118. 95 -- 272. 55 -- 321. 9 -- 431. 54 -- 753. 71 -- 761. 37 --
793. 27 -- 859. 18 -- 1138. 20. hunc Cassii locum vellem, ut perlegas, nam
præterquamquod non semel vocem solitariam σεισμὸς invises, & verbum
σειεῖν, miram quoque Græcanici eloquii vim miraberis: & historicus, quo
lectores alliceret, imitatus Thucydideæ pestis ὑποτίπῳσιν, post homines na-
tos teterrimum, ac infandum terræ motum cultiori vivacique stilo descri-
bit, qui sub Trajano principe Antiochiam omnem evertit ac pessumde-
dit. Pag. 1095. 10. de terræ motibus, qui Campaniam vexarunt ante Ve-
suvium incendium sub Tito, loquitur, pag. 1196. 90. & 1332. 22.

Evolvi etiam per otium Ælianum, qui cum ceteris suæ, & antiquio-
ris

ris ætatis Scriptoribus absolute utentibus ea, qua de agimus dictione, conspirat: lib.4. c.17. p.367. refertque sententiam Pythagoræ de terræ motus origine: *σεισμόν ἐγενεαλόγει ὅθεν ἄλλο εἶναι, ἢ σύνοδον τῶν πεθνεύτων, terræ motus nullam aliam originem esse, dicebat quam cætum mortuorum*, vide Perizonii adnotat. Et lib.6. c.7. p.454. ait, *σεισμός τὴν πόλιν (Σπάρτην) κατέσειπεν*: adifis adnot. ubi quatuor alios Scriptores invenies, Polyenum, Diod. Siculum, Suidam, & Scholiasten Aristophanis, qui hanc Spartæ excidionem commemorant, & uno vocabulo *σεισμός* utuntur. Vide etiam Ælian. lib.6. c.9. p.457. Non obliviscendus Jamblichus de vit. Pyth. pag.114. Amstel. 1707. *Προρρήσεις τῶν σεισμῶν ἀπαράβχτοι, terræ motuum certæ divinationes*. Vide etiam Philostratum in vita Apoll. 6. 38. p.275. & ex lexicis tenes exempla Xenophontis. Pausaniæ mihi carissimum volumen minime obliviscendum; in eo vocem *σεισμός* ubique intueri est, nullo patrio casu adjecto; optarem, ut sat multis locis posthabitis omne cap. 24. lib.7. pag. 584. lectites, ubi Pausanias omnium deterrimum excidium urbis Helices uberi stilo describit, & vox *σεισμός* & *σεῖν* sexcenties repetitur: ejus narrationis initium est: *σεισμός ἐς τὴν χώραν σφίσιν αὐτίκα κατασκήψας, κ. τ. λ.* Verum me plures libros evolvere jam pertædet, si tibi plus otii superest, reliquos scruteris. Quæ autem edico de hac voce, adeo vera exputa, ut etiam sacros & Christianos Scriptores eodem pacto usos legas, atque, quo vetus instrumentum taceam, in quo ter *ἀπλῶς* dictio *σεισμός* illita est, nim. Esther. 11. 3. Amos 1. 1. & Zach. 14. 5. pluries in novo fœdere præsertim in Apocal. reperire est; sat tibi sit hujus libri cap.11. ubi in eod. cap. vers.13. bis Joannes eam vocem adhibuit: *Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐγένετο σεισμός μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτὰ.* Eusebius triplices *σεισμούς* enumerat, quem tutemet consulas, per Asiam, an. Chr. 106. per Galatiam an. 111. Antiochiæ *παρόντος Τραυανῆ* an. 114. & ut sexcentenos præteream, adifis Sozomenum, sed lib. oblitus sum, & ob scribendi celeritatem piguit iterum vestigare cap.2. ubi legitur *γενεσιᾶ σεισμῶ, natalis terræ motus*. Cyrillus Hier. cathec. 14. p.211. Paris. 1720. *Ἀγαθισθε μὲν διὰ τὸν ἀναστάντα Κύριον. ἐν τρόμῳ δὲ διὰ σεισμόν, καὶ τὸν ἄγγελον τὸν ὡς ἄστροπὴν φανέντα.*

In hoc sane tot exemplorum aggestu vides apertissime Scriptores tum supremi subfellii, tum inferioris dictionem *σεισμός* adhibuisse sine ullo patrii casus additamento, cum una satis sit pro bina voce Latini *terræ motus*; hinc mecum Romanorum linguæ pauperiem incuses, qui *ῥήσει* carent, qua hunc tremorem appellitent. Nollem autem, ut mihi succenseas, qui tantam vim Scriptorum, quod fateor non arduum fuisse, collegerim, etenim contra potentissimum hostem Mazochium, & tantæ auctoritatis virum pugnandum mihi fuit, quare eisdem veluti maximis copiis indigebam: qui quidem summa arte in antiquo & elegantia pleno saxo nostra te post ΣΕΙΣΜΩΝ apposuit τὸ ΒΕΣΒΙΟΥ, ita ut sit sententia secundum ingeni-

ingenitam notionem vocis σεισμός, MOTIBVS TERRAE VESBĪ, quod cogitare, & scalphisse Neapolitanos quis in animum inducet suum? Perverlim autem, ut haud credat quis me cursim Thucydidem evolvisse, cum objicere posset hunc historicum dixisse πολλοὶ σεισμοὶ τῆς γῆς lib. 3. p. 221. num. 85. cum etiam quis statim reponeret illud τῆς γῆς post σεισμοὶ esse tanquam pannum purpuræ insutum ab indoctis librariis ævi insipientis, atque ad Latinitatem jam desciscientis; cum supra bene multos Thucydidis locos exscripserim, in quibus solitariam semper vides vocem σεισμός & quis ferat in hoc Ἀττικῶτάτῳ, & omnium castissimo Scriptore, quod ne Hellenistæ quidem, & barbari unquam illevere? Quare mirandum siquidem est tot Thucydidis doctos interpretes inprimisque Dukerum voculas importunissimas τῆς γῆς non statim erasisse, vel saltem quid adnotasse. Neque me Pollux sollicitat, qui dum lib. 5. cap. 10. num. 61. virtutes canum enumerat, inter reliquas optat τῶν ὠτῶν σάσιν, & τὸν σεισμόν ἔρας, *aurium erectionem*, & *vibrationem caudæ*, nam hic vox σεισμός nimis licenter adhibetur, nec sermo Polluci est de *terræ motu*; & κυρωτέρως paullo ante laudans canum elegantium, vocat λιγυράς. Turbavit etiam me eruditiss. Facciolatus in lexico, qui vocabulo *terræ motus* apposuit σεισμός γῆς, quare ab optimo lexico inducenda est vacula γῆς sat importuna.

Et quidem, ut rem potius firmem, gratulor auctorem indicis verborum Æliani mecum jurare, atque admonere, σεισμός *absolute*, *terræ motus*. Quin & verbum ipsum σειειν ita etiam sæpe usurpatur, Thucyd. lib. 4. p. 268. v. 21. τῷ αὐτῷ μηνὸς ἰσαμένῃς ἔπειτε, *eiusdem mensis initio terræ motus exstirrit*. Et Dio. pag. 1139. v. 66. Ἐπὶ πολλὰς μὲν ἡμέρας, καὶ νύκτας σειόντος τῷ Θεῷ, *terræ motus divinitus factio per plures dies, noctesque*. Adde nomen adjunctivum εὐσειστος, *terræ motibus obnoxius*, absolute etiam & belle adhiberi a Strabone lib. 12. p. 867. Σχεδὸν δὲ τοι εὐσειστος ἐστὶ, καὶ πάντα ἡ περὶ τὸν Μακάρον χωρὰ. Et lib. 13. pag. 935. Εὐσειστος δὲ καὶ ἔπος ἐστὶν ὁ τόπος. Scias præter vocabulum σεισμός, quod valet *suetum terræ motus genus*, esse & aliud, dictum etiam unica ῥήσει, nimirum βρασμός, cuius & meminit Aristoteles loc. laud. & Dio Cassius pag. 1139. v. 3. estque cum terra *succutitur*, & *subsultat*: Ἐπειτα βρασμός ἐπ' αὐτῷ βιοτάτος ἐπεγίνετο, καὶ ἄνω μὲν ἡ γῆ πάντα ἀνεβίλλετο, ἄνω δὲ καὶ τὰ οἰκοδομήματα ἐνεπήδα, *inde secuta succussio violentissima*, (nempe post σεισμόν,) *qua partim tellus ipsa tota sursum jactabatur, partim ædificia subsultabant*. Advertendum quoque adeo exacte & distincte res designasse Græcos, ut præter peculiaria terræ motus nomina, etiam γενικά formasse, quæ τὰ πάθη τῆς γῆς appellarunt, longe κυρίως, quam Latini, qui privo, exsuccoque vocabulo species omnes dixere, scil. *terræ motus*, Strabo lib. 12. p. 868. Διαπλῆσι δὲ προσέχοντες τῆς γῆς τοῖς πάθεσι, καὶ ἀρχιπεκυνδυντες πρὸς αὐτὴν, *assiduo intenti* (Philadelphii) *sunt terræ πάθεσι, contraque moliuntur*.

VIII. Demum facile a me impetrare quis valeat, ut patefaciam jure Scriptores hos omnes Homeri filios vocem *σεισμός* notioni *motus terræ* dedicasse, nam eam ab hoc divino parente didicerant, qui omnium post homines natos teterrimam telluris, marisque universi sursum deorsum commotionem confingens verbo *σειέσθαι* Iliadis v. versum 56. honestavit: venia sit isthæc carmina apponendi, ut poetæ *ὑπερυψήλῃ* sententiæ granditate, & majestate verborum te exhilarem, qui mea scribentis rure inficetiora fers nimium patienter:

Δειγὼν δ' ἐβρόντητε πατὴρ ἀνδρῶν τε, Θεῶν τε
Υἱόθεν· αὐτὰρ ἔνερθε Ποσειδάων ἐτίναξε
Γαῖαν ἀπειρεσίην, ὁσέωντ' ἀπεινά κάρηνα.
Πάντες δ' ἔσσειοντο πόδες πολυπιδάκx Ἰδῆς,
Καὶ κορυφαί, Τρώων τε πόλις, καὶ νῆες Ἀχαιῶν.
Ἐδδείτεν δ' ὑπένερθεν ἄναξ ἐνέρων Αἰδωνεύς,
Δείτας δ' ἐκ θρόνῃς ἄλλοι, καὶ ἰαχε· μὴ οἱ ὑπέρθε
Γαῖαν ἀναρρήξειε Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
Οἰκία δὲ θνητοῖσι, καὶ ἀθανάτοισι φανεῖν
Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τὰ περ συγέστι Θεοῖ περ·
Τόστος ἄρα κτύπος ὤρτο Θεῶν ἔρδι ξυνιόντων.

Piget appendere commune, & pingue interpretamentum, quis enim Latine eloquentissimus isthæc beata verba, ac numerosa, nihilque ab tantarum rerum ac elementorum tumultui aptissima exæquet?

Horrendum intonuit pater hominumque, Deumque
Ex alto; at subtus Neptunus concussit
Terram immensam, montiumque excelsos vertices.
Omnes igitur concutiebantur radices riguæ-fontibus Idæ;
Et culmina, Trojanorumque urbs, & naves Achivorum.
Timuit etiam subtus rex inferorum Pluto,
Territusque solio exsiliit, & exclamavit veritus, ne ei desuper
Terram rescinderet Neptunus, quassator terræ,
Domusque mortalibus, & immortalibus panderentur
Visu-terribiles, situ-sentæ, quas horrent Dii ipsi:
Tantus utique sonitus exoritur, cum Dii certamine congregiuntur.

Tentavit porro Maro, cui hæc Homericæ terræ motus *ὑποτύπωσις* tantum cordi fuit, Latiaribus eam carminibus reddere, proximus huic, longo sed proximus intervallo insequitur; tutemet rem pensites, Æn. 8. v. 241.

Non secus ac, si qua penitus vi terra debiscens
Infernas referet sedes, & regna recludat
Pallida, Diis invisæ; superque immane barathrum
Cernatur, trepidantque immisso lumine manes.

Verum ad id, quod mea interest, redeundum, vides Homerum verbum *σειέσθαι*, unde exsiliit *σεισμός*, in *διχυνάσθαι* terræ motus adhibuisse, quare tanti vatis posterum nil degeneres eidem notioni juratissimi addixerunt.

Neque expulent, qui divinum vatem leſtitant ope ſcholorum, me latere in binis, aut ternis locis inefſe, præter τὸ σεισθῆαι, verba, quæ ad quandam terræ motus ſpeciem detorqueri poſſint, veluti Il. α. v. 528. Κρονίων . . . μέγα δ' ἐλέλιξε Οὐλύμπον. & Il. θ. v. 199. Σείτατο δ' εἰνὶ θρόνῳ, ἐλέλιξε δὲ μέγα Οὐλύμπον, ubi ſcholiaſtes ἐλέλιξε interpretatur ἐκίνησεν, ἔτεισε, & quotquot Latine verterunt, inſtar ſervorum reddidere, *tremefecit*. Fateor autem me hac in tenebriſoſa voce hæſere adhuc; id unum ſcio, & qui vel parum Græce norunt, mecum conſpirent oportet, longe ῥῆμα hoc ἐλελίττειν abeſſe a σείειν, illud enim eſt *volvere*, hoc autem *concutere*; idque habeo ab Homero ipſo, qui dum non ſemel canit de navi fulmine percuſſa, ac inde ſuſque deque verſa, utitur verbo ἐλελίτσεισθαι, Od. ξ. v. 305.

Ζεὺς δ' ἄμυδις βρόντησε, καὶ ἐμβαλε νηὶ κεραυνόν.

Ἡ δ' ἐλελίχθη πᾶσα, Διὸς πληγῆτα κεραυνῶ.

Atque hic omnes interpretantur, *navis tota converſa eſt*; uti etiam Od. ε. v. 313. cecinerat, μέγα κύμα . . . περὶ δὲ ſχεδὴν ἐλέλιξε, *ingens fluctus invertit prorſus ratem*: imo in Il. ρ. 278. μάλα γὰρ σφείας (Τρῶας) ὥκ' ἐλέλιξε Αἴας, ipſe ſcholiaſtes reponit συνείλησε, συνέτρεψε, ſcil. *convertit*; non curandus H. Stephanus, qui hic refudit, *tremefecit*: neque auctor Chreſtomath. ex Strab. lib. 8. p. 126α. qui etiam hoc divini vatis ῥῆμα ita accepit, dum inquit Jovis poteſtatem extollens: Πολὺ γὰρ ὑπερβαλεῖ τῷ νεύματι μόνῳ σείειν, κ. τ. λ. *nam multo majus eſt ſolo nutu (Olympum) concutere*, &c. Igitur ſi ἐλελίττειν eſt *volvere*, uti etiam oſtendit origo ipſa vocis ab εἰλέω, quando ergo Jupiter Οὐλύμπον ἐλέλιξε, dicas potius in *gyrum vertiſſe* illum montem, quo magis vis & majeſtas hujus ſummi numinis commendetur: præſertim cum videatur Homerus Olympum montem inter cæleſtes ſphæras locaſſe, ut in præclara, & lectu jucundiffima διατρίβη oſtendunt academici Pariſienſes tom. 10. pag. 653. ſi vero res ita ſe habeat, leviffimum fuiſſet Jovi montem, uti navem circumagere, & notio τῷ ἐλελίττειν in Homero uſque conſtabit. Atque poſthac miraberis Maronem bis vertentem τὸ ἐλέλιξε Homericum, *tremefecit*, Æn. 9. v. 107. & Æn. 10. v. 116. . . *Jupiter . . . Annuuit, & totum nutu tremefecit Olympum*. Qui quidem Maro nihil de motu Olympi cogitavit, ſed de timore a Jove cælicolis incuſſo.

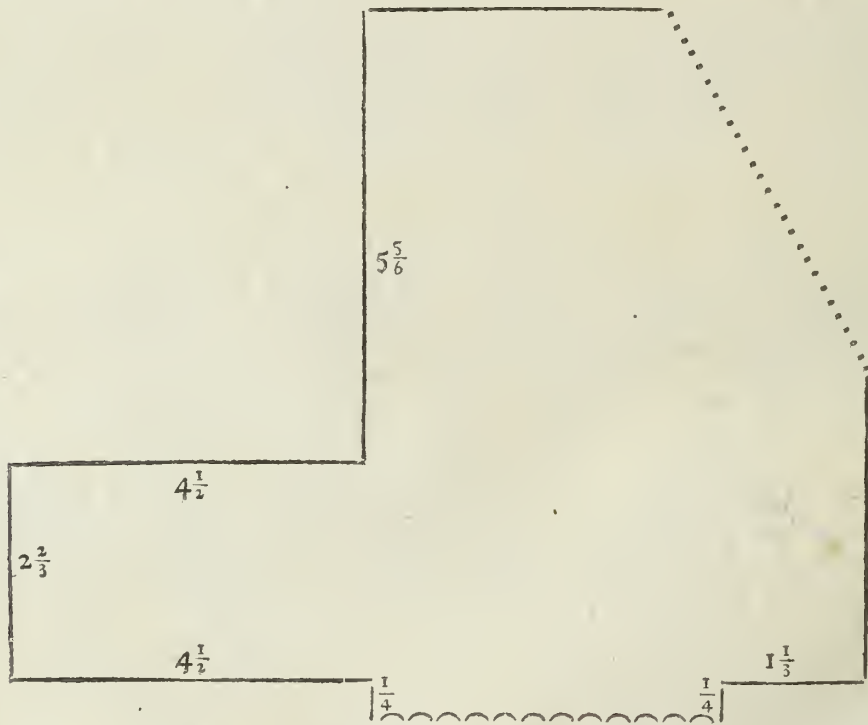
Ne mihi præterea contumax ſis, quod Gellius lib. 2. cap. 18. de cauſis terræ motus ediſſerens vocet Neptunum σεισίχθονα, ita ut, ſicuti vi-des hanc vocem eſſictam a binis hiſce σεισμός χθονός, ita etiam dici poſſit σεισμός γῆς, atque etiam σεισμός Βεσβίς, &c. verum reponam hujus Gellianæ ῥήσεως exemplum me non adhuc reperiſſe; fortasſe librariorum error eſt pro ἐνοσίχθονα, quæ vox in Homero ſapius illita eſt, ſicuti etiam ἐννοσίγαιος, quam ſimul commemorat Gellius; atque interpretes, & ipſe divinus vates pro *terræ quaſſator* ambas hæſce diſtiones adhibuere; ſed his ignoſcas, quippe qui Græcanicæ originis vocabula rati ſunt, cum ſint Phale-

Phalesgicæ ; etenim ἐννοσίγαιος habes ἀμέτῳ ab נאני , *navium infector*, & ἐνοσίχθων ab עקש נא *navibus quietem inducens*, quæ est bina maris, sive Neptuni indoles ; & nunc scimus, cur veluti κύμα nomina hujus numinis tum Εἰννοσίγαιος, tum Εἰννοσίχθων apud vates audiant ; & cur antiquissimi Græcorum, ut ait Gellius ibid. fieri terræ motus crediderint ab aquarum fluctibus, pulsibusque, quæ in terrarum cavernis exundarent ; & quædam urbes, licet quam longissime a mari dissitæ, Neptuno templa erigerent, ut ab τοῖς τῆς γῆς πάθει servarentur : porro isthæc vetustissima, & peregrina nomina Græcanice sumpta, & intellecta ad hanc fidem eos impulere, cum secundum ingenitum veriloquium perquam satis diversam notionem claudant : at contra verbum σειώ, unde σεισμός fluxit, jure terræ motibus addictum est, cum illud teneamus ab ηηω, *depressit, prostravit*. Hic autem mihi longe querendum est de H. Stephano, qui in Thesaurο in voce χθών Homero, & Hesiodo ignotam dictionem σεισίχθων, adscribit, nihilque hæsitans inquit : *Σεισίχθων substantive pro Neptuno usurpatum legitur tam ab Homero, & Hesiodo, quam ab aliis*, verum exempla non recitat, neque proferre quivisset, dum beata horum vatum ævitate ea ῥῆσις non adhuc in auras profiliit ; evolvas eorum poemata summa ab imis, nunquam eam offendere est : imo haud scio an in ipsis posterioris ab Homero ætatis Scriptoribus invenies ; adeo plena periculi res est vel a bonis lexicis dumtaxat vocabulorum κυρίτητα, & antiquitatem pensitare ! Nomina hujus Numinis marini a primæva lingua educere in mentem etiam venit πολυγλώττω Joanni Clerico, sed unum satis fuit ab ea elicere nempe Ποσειδῶν, reliqua Εἰννοσίχθων, & Εἰννοσίγαιος Græcanica ratus est vulgarem opinionem secutus ; itaque hæc adnotavit in ver. 456. Hesiod. Θεογον. Εἰννοσίγαιον] *hoc est Ποσειδῶνα, qui mari præesse creditus est . . . dictus ab נאן פוסדון, posedon, ejus ætatis lingua, hoc est fractor navium. Εἰννοσίγαιος est epitheton, quo designatur Neptunus, seu maris Deus, quia mare procella concussum videtur etiam ipsam terram concutere*. Attamen rectius vox Ποσειδῶν habes ab נאני עפש, *spolians navem*, quæ dictiones puræ putæque Hebrææ sunt ; e contrario נאן פוסדון Rabbīnicas potius novi, neque in sanctis libris reperire est.

Ad hanc μακρολογίαν me impulit doctissimus Mazochius, qui φράσιν omnino Græcis ignotam, nim. ΥΠΟ ΒΕΣΒΙΟΥ ΣΕΙΣΜΩΝ, sculptam marmoribus a Neapolitanis enixe tutatus est ; intererat mea, ut sexcentis exemplis cujusvis ætatis corrasis, in quibus nomen σεισμός vides semper casu patrio desertissimum, famæ provisum irem meorum civium ἀσυνών, ut vocat Philostratus, idest Græca castissime callentium : quare a me ἀπλῶς, omni additamento posthabito, adjectum τὸ ΥΠΟ ΣΕΙΣΜΩΝ, uti & lapidis spatium, & res ipsa postulabat. Unum per me tibi lubeat, abuti scilicet τρόμος γῆς, nunquam vero σεισμός γῆς, nam accidit, ut vestigarem ita locutum Halicarnasseum lib. 10. p. 600. lin. 23. Oxon. τῆς μυκήμα-
τα, ἢ τρόμοι συνεχεῖς ἐγίνοντο, *terræ magitus, ejusdemque quassationes* :

Ceterum cum sæpe *σεῖμος* adhibuerit, vid. to.1. p.237. lin.14. & p.304. lin.24. ratum est nunquam adjecisse τὸ γῆς.

IX. Quoniam autem mentio incidit de theatro Herculanæi pag.541. copia paullo liberior mihi sit tum de eo ædificio, tum de urbe pauca indicandi, quam rem scio nunc esse plenam desiderii; cum hæc ad æternale Regis D. N. munificentia decus commendandum apprime conspirent; & magis firmatur, quod a me assertum est pag.541. statuas facile ruere, reliquam vero theatri molem solidam stare ferverique. Itaque Rex, rejectis ruderibus, infinita pæne impensa Herculanense theatrum universo orbi jam pernotum nobis visendum obtulit, cujus sedilia duodevicena e silice præter terna supra porticum, nec non graduum ordines septeni ab vomitoriis recta ad arenam tendentes, calamitatem nullam passi sunt, ita ut quisque adhucdum ascendere, assidere, & per porticum ambulare libere queat. Ad hæc binæ largiores scalæ, dextræ altera, altera sinistræ theatri adhærescunt, quæ ad porticum ducunt; superius arciores exstructæ ad tria sedilia supra porticum erecta tendunt; quare tandem novimus ordinem scalarum id genus ædificii, de quibus æterna lis fuit apud archæo-

logos. Diameter sedilis infimi est palm. Neap. 62. cumque ipsa theatri subsellia sint 21. lata palm. 3. & uncias 5. alta autem palm. 1. cum dimidio

midio, si per diametri rationes ad circuli περιφερίας calculum ineas, invenies theatrum insideri posse ab circiter 3500. hominibus: cui non parvo numero si eos, qui arenam occupabant, addas, hic grandior increfcet. Quam quidem theatri structuram ne exiguam reputes in oppido Herculaneo, cum hodieum id genus ædificia vel in principibus urbibus tantæ magnitudinis haud exstrui videas. Et tibi juratus edico hanc elegantissimæ artis molem mihi, quoties intuitus sum, nescio quid priscæ majestatis, atque magnificentiæ ingessit. Si a me quæras, quo architectonices ordine fabrefactum sit, non aberrem, si Corinthium ajo. Quo autem te oblecter, apposui unius pilarum, quæ grandem hanc molem inferne & regunt, & ab exteriori parte cingunt, ichnographiam, qua licuit sollicitudine, & veluti furtim extractam: ipsas quidem lateritio opere compactas cernimus, calce rubro colore tinctæ contestas, quarum princeps facies striis elegantibus exornatur: vide schema pag. anterioris. Exactam hujus περιθρυλήτης theatri orthographiam patientissime expectamus ab doctissimo Herculanensium antiquitatum præfesto, ne nos hæc rudia atque nil incocta frustra exteris fame jam enectis projiciamus.

Verum præterquam quod & elegantia plenum est, & pæne solidum hoc ingens theatri opus, pretium ejus mire commendatur, quod hujus ædificii Cassius magni nominis historicus commemorat, licet ejus verba nostrates Scriptores haud sordidos, & longe gentium natos eo usque transferint, ut ῥητά, sed multo magis ἄρρητα libris alleverint, quos si hic recitem, longum eorum nominum πίνυκα appenderem; ipse autem paucis rem absolvam, atque in ingenitam forte lucem restituam. Itaque inter φοβεράς, καὶ θυμωσάς excidiones adjicit: Καὶ προσέτι (πέφρα ἀμύθητος) καὶ πόλεις δύο ὅλας, τὸ τε Ἡρκελάνεον, καὶ Πομπηίης, ἐν θεάτρῳ τῇ ὁμίλῃ ΑΤΤΗΣ καθήμενα, κατέχωτε, pag. 1095. v. 39. quæ mecum sine periculo sic veritas: præterea (ineffabilis copia cineris) ambas urbes Herculanæum, & Pompejos, populo ILLIVS sedente in theatro, undique obruit: vides nodum omnem inesse in vocula αὐτῆς, quæ cuinam ex binis urbibus referenda sit, tandiu dubitatum est: verum tum ratio reciproci αὐτῆς postulat, ut ad Herculanæum referatur; nam si de Pompejorum urbe sermo esset, Dio illevisset ταύτης, non autem αὐτῆς, ut tiro Græcanicus nesciat: tum etiam, quia jam oculis nostris theatrum in Herculanæi oppido se obtulit; neque audias, qui importune adscribere αὐτῶν, ut notat Reimarus in var. lection. etenim ea in re cum doctissimum Assmannium consuluisse, amice reposuit in omnibus membranarum Vat. bibl. se τὸ αὐτῆς reperisse. Id unum miratus sum tantum virum Reimarum in Latini suo interpretamento veritatis ac fidei pleno voculam αὐτῆς, nescio, qua religione ductum, posthabuisse, sat sibi esse ratum nostratium Scriptorum Peregrinii, & Lasenæ sententias in doctiss. adnotat. referre, de quoniam theatro Dio id narret, quos pigere oportuisset in re certa tot membranas frustra exarasse, & rixas celebrasse. His addas Tillemontium ajentem

tem in fin. artic. 4. in Tito, theatrum in urbe Pompejis cecidisse Neronis ævo, inde iterum excitatum; postea sub Tito cineribus Vesuvii op-pletum, civibus Pompejanis insidentibus, atque provocat ad Dionem, qui quidem id haud refert; & piget Tillemontium virum sollertissimum omnia turbasse.

Neque quis in animum inducat me aufugere, quod obijciunt quidam, haud evinci locum, ubi theatrum nunc visitur, fuisse Herculaneum; attamen, qui ita sentiunt, rerum antiquarum, & litterarum Græcarum ὀψιμαθείς esse, & hospites se facile probant; urgent enim contra bina marmorum testimonia, in quæ nuper a Rege fortunatissimo inibi repertis incisum est HERCVLANENSES, quæ omnibus prostant. Verum scio, quid tale genus homines obganniant, nimirum Strabonem adserere hoc oppidum in promontorio in mare exporrecto situm; e contrario ædificia, theatrum, statuas, & cetera, quæ nunc, rejectis ruderibus, reperiuntur, esse in longe diverso positu, namque fere ad marinarum aquarum libellam intuemur, non vero ἐν τῇ ἄκρᾳ. Sed antequam Strabonis verba expendam, hosce suavissimos homines rogatos pervellem, ut nos doceant, quo nomine salutabatur urbs, sive locus, unde tot enormes æneæ, & marmoreæ statuæ, tot picturæ, & cujusvis artis instrumenta, tot codices, theatrum ipsum, & publica auctoritate tot litterati lapides extrahuntur; ipse certe hæc omnia inter Pompejos, & Neapolim jacere intueor, ubi & Strabo, & Dion. Halicar. Herculaneum figunt. Porro ne otium teramus, Strabonem potius audiamus lib. 5. p. 378. Εἰχόμενον δὲ φρεσὶν ἐστὶν Ἡράκλειον, ἐκκειμένην εἰς τὴν θαλάσσαν ἄκραν. ἔχον καταπνεομένην Διβὶ θαυμαστῶς, ὥστ' ὕγεινὴν ποιεῖν τὴν κατοικίαν. Ὅσσοι δὲ εἶχον καὶ ταύτην, καὶ τὴν ἐφεξῆς Πομπόειαν. quæ doctissimi viri sic converterunt: *Neapolim Herculaneum insequitur, cujus extremitas in mare porrigitur, & Africo mirifice perspiratur, ut salutaris inde fiat ibi habitatio. Hoc, & quod proxime sequitur, tenuerunt Osci.* Sane nisi Græca verba interpolata dicas, dormitantem incuses necesse est Strabonem; etenim oblitus omnino urbis, de minima ejus parte, nempe de τῇ ἄκρᾳ sermonem instituit, quæ quidem ἄκρα, sive sit *extremitas*, sive *summitas*, sive *promontorium*, dicitur in mare porrigi, afflari ab Africo, & multæ salubritatis esse: de φρεσὶν, sive de oppido ne verbum quidem; imo falsum arcessam geographum, cum omnis Herculanei plaga Africo opposita sit, neque ἄκρα ipsa solum salubris erat, sed omnis illius regionis ora: quare merito inquit Plin. in famosa ep. 26. ad Tac. lib. 6. de morte avunculi: *Erat enim frequens amenitas oræ.* Atque huc referendum, quod contra Rullum ad populum tanta animorum vi disputavit Tullius cap. 14. *Accedet eo mons Gaurus, accedent salicta ad Minturnas; adjungetur etiam illa via vendibilis Herculanea multarum deliciarum, & magnæ pecuniæ; permulta alia, quæ senatus propter angustias aerarii vendenda censuit, consules propter invidiam non vendiderunt; vides jam viam ipsam, quæ ad id oppidum ducebat tot deliciarum ubertate affluentem;*

tem ; non igitur tantum ἡ ἀρχὴ amœnitatis & salubritatis plena ; hanc viam exputo Neapoli Herculaneum usque pertinuisse , inde longius processisse ad Pompejos , &c.

Hic autem non tantum exteros Scriptores , & qui in Ciceronem adnotationes attexuere , neque nostrates exigui nominis , quantum quosdam ingentis famæ demiror hanc viam *Herculaneam* ad Lucrinum lacum transfussisse , quæ diverso nomine , scil. *Herculeæ* audiebat , vide Latinorum testimonia apud Cluverium ; quam ævo Tullii a marinis fluctibus quoad partem bonam disiectam non paucis a Cicerone post annis Agrippam instaurasse , ejusque viæ usum , brevitatemque narrat Strabo pag. 375. Ὁ δὲ Λοκρῶνος κόλπος πλατύνεται μέχρι Βαίων χωματι ἐργόμενος ἀπὸ τῆς ἑξω θαλάττης ὁρτὰς χθινὸν τὸ μῆκος , πλάτος δὲ ἀμαξίτην πλατεῖαν , ὃ φατὶν Ἡράκλεια διχῶσαι τὰς βῆς ἐλχύνοντα τὰς Γηρυόνας . ἐχόμενον δ' ἐπιπολῆς τὸ κῆμα τοῖς χεῖματιν , ὥστε μὴ πεζεύεσθαι ῥαδίως , Ἀγρίππας ἐπεσκέυατο , Lucrinus lacus ad Bajas usque expanditur , interclusus ab externo mari aggere longitudine octo stadiorum , latitudine pro rotabili curru : hunc aggerem fertur Hercules fecisse , dum Geryonis boves ageret : cum vero tempestatibus mare agitantibus fluctus undique admitteret , ut terrestri itinere difficillime peragrari posset , Agrippa instauravit . Non igitur exstabat Tullii ætate isthæc ad Lucrinum Herculeæ via , quare ridendus summus orator , & Romani , cum *vendibilem* fecerant ; & qui fieri potest , ut ab aggere unius lapidis longitudine , atque arctissimo *plurimum pecuniæ* colligerent ? Verum hæc tibi servo uberiori stilo excutienda in Puteolana chorographia . Concludam igitur Strabonem non de ipsa Herculanei ἀρχῇ loqui , sed aliud mente agitalle , & libris suis adscripsisse , corruptum postea temporis malignitate librariorum .

Si vero quid audendum , & parum lucis geographi verbis afferendum sit , ita meticulosus illa restituerem , unius litterulæ adjectione , videlicet , pro ἀρχῇ illinerem μακράν , quo omne ipsum *promontorium* huic oppido importunum funditus demolirer ; quare reficias : Ἐχόμενον δὲ φράγρον ἐστὶν Ἡράκλειον ἐκτεινόμενον εἰς τὴν θάλασσαν , μακράν ἔχον , καταπεπλεγμένον Λιβὶ θαυμαστῶς , ὥστ' ὕγιεινὴν ποιεῖν τὴν κατοικίαν . Ὅσκιαι δὲ εἶχον καὶ τὴν ἐφεξῆς Πομπυαίαν , & reddas : *Statim post (Neapolim) est oppidum Herculaneum juxta mare , in ipsa littoris longitudine situm , mirifice ab Africo afflatum , ita ut saluberrima habitatio reddatur ; hanc sedem tenuere Osci , &c. , qui deinceps sequuntur , Pompejos ; nunc siquidem omnis Strabonis sermo circa Herculaneum versatur , atque illud describit fuisse secundum littoris longitudinem ; (id enim valet φράγρον μακράν ἔχον , uti , vel qui parum Græce didicere , norunt ;) & sane tot vetustatis gazæ in longo propter mare tractu reperiuntur a Rege , quod enixe firmat , quæ facta est Straboni , medelam ; hinc sine periculo dicas Herculanenses urbem non latiore , sed , uti sunt cetera totius ejus sinus oppida , longiorem sibi exstruxisse , ita ut cœpta sit ab *Turri octava* , ut posteriores*

riores Scriptores dixere, nunc *Torre del Greco*, ad Herculis Porticum, ut num. 106. Petronius vocat, vulgo *Portici*; media interjacebat *Retina* villa. Porro, ne dubites, quin recte ἄρχαν in μακρὰν immutarim, advertere te jubeo, præterquam quod Strabonis operi librariorum vix numeranda incubant menda, in hac ipsa Herculanei περλόδῳ illitum esse Ἀκέρων pro Ἀκέρῳν • nec non Κρέωνα pro Κρεμῶνα, quæ jam observarunt interpretes: ἢ ποιεῖ, pro ἢ Πομπόια, *Pompeji*, quod non vidit Casaubonus, quare non sine piaculo isthæc in adnotation. illevis vir magnus: *Verba ἢ ποιεῖ videntur omnino inducenda. . . illis autem sublati, sensus est perspicuus, &c.* at contra est, nam sine τῷ Πομπόια est tenebrosissimus, eo quod mutulus. Præterea adscriptum est, Οὐετσεῖος cum duplici sibilo: ἐπιολκόμενος pro ἐπιουκόμενος, ut a me animadversum est supra pag. 421. περιούροίτ' pro τεκμηροίτ', de quo σφάλματι mox dicam. Quare nisi molestus quis posthac abneget etiam bene appositum ἄρχαν pro μακρὰν.

x. His igitur perquam brevissime, & raptim animadversis, non curandus locus Sisennæ, quem recitat Nonius Marcellus de indiscr. generib. *Quod oppidum tumulo in excelso loco propter mare, parvis mœnibus inter duas fluvias, infra Vesuvium collocatum*; etenim Sisenna nomen oppidi haud indicat, duo flumina prope Vesuvium fuisse quis unquam scripsit, aut credat? ingentia Herculanei, urbis non parvæ vestigia, & lapides, in quibus inscriptum est, HERCVLANENSES, non in excelso sed in infimo loco reperti sunt; præterquamquod Marcellus hic grammaticus non audit magni nominis scriptor; imo in vocum interpretatione sæpe delirare notat præter alios Lud. Kusterus diatr. de verbo cerno pag. 81. 91. & me docet Mazochius de Ascia pag. 174. col. 2. *Nonium ubique a descriptoribus dira passum veterem esse querelam*; atque etiam ipse conqueror de civium meorum doctissimis, qui isthæc Nonii verba contra humilem Herculanei situm, quem tueor, adhuc urgere adnituntur. Quis vero ferat Peregrinium in Campan. pag. 320. agentem τὴν ἄρχαν efformasse portum ante Herculaneum, qui naves Herculis exceperat, & Plinii classarios? etenim neque ego, neque Dion. Halicarnassæus, quem recitat Peregrinius, novimus, an Herculis tempestate id oppidum portu munitum fuisset: si vero Dionysius ætate sua adhuc illum exstare narret, imo plures & tutos quavis tempestate, λιμένας ἐν παντὶ καιρῷ βεβήκας ἔχοντα, hoc lubens quisque pernegabit; nam quotquot Herculanei meminere Scriptores, de portu omnino siluere; & verendum sat est, ne hic Halicarnassæi locus sublestus sit, atque ab indocto adtus, præsertim cum de syntaxi parum conquerantur Sylburgius, ceterique qui in Dionysium breves adnotationes scripserunt, vide pag. 34. edit. Oxon. 1704. imo Plinius Cæcilius eam urbem portuosam fuisse videtur palam abnuere, dum in sæpius laudata epistola 15. lib. 6. scribit avunculum litteras, sive codicillos ab Retinæ classariis accepisse, ut naves a Miseno solveret, & eos ab imminente Vesuvii discrimine eriperet; contra si Herculaneum

por-

portum habuisset, navigiis, quæ in hoc procul dubio detineri oportuisset, periculum defugissent, non exspectatis Plinii triremibus ab Milenati classe duodeviginti fere milliaribus diffita. Sed hæc clariora sunt, quam ut in iis bonam horam ludamus. Quare, quo recte collineem, oppidum Herculaneum in loco excelso conditum, & ἀκρω, & portum habuisse inter fabellas quidem amandes. At si Strabo hanc urbem φρέων dicat, ne credas *oppidulum* fuisse, vel *castellum*, aut *vicum*; nam Diodorus etiam ingentem urbem Catanam φρέων dicit, id habeo a Cluver. in Sicil. p.128. 129. quæ & *Ætna* audiebat: & vetustatis reliquiæ, quas Rex inde extraxit, & statuarum plenissimus numerus, quem ad suarum thermarum celebritatem Severus aug. Romam transtulit, & via amœnissima ac dives urbem celebratissimam Herculaneum ostentant.

Neque mihi imperare queo, quominus etiam quid de etymo vocis *Herculaneum* adnectam; ut tandem ab animo deponantur, quæ & veteres Scriptores, & nuperrimi quidam Tirinthus heroa illud extruxisse jactitant, neque tot editis voluminibus nos posthac obtundent: queis parcendum potius, quam de iisdem conquerendum, nam vereor, ne orientis linguæ opibus deserti ad vetustissima locorum nomina perscrutanda adniantur. Porro, quin ad incolendas has nostrates plenas deliciarum oras Phœnices accurrerint, uti pag. 485. dictum est, nisi studiorum serus intercedet: hæc autem gentes, cum quasdam Campaniæ urbes Vesuvii igne vel combustas, vel nimis obnoxias viderint, eam ob calamitatem locis nomina indidere. Arsisse vetusta ævitate hunc montem præter Diodorum Siculum, (nisi locus sit a posteriori manu, de quo dicam in Puteolana chorographia,) agentem lib.4. 21. Οὐετρίον κεκαύσθαι τὸς ἀρχαίους χρόνους, & Vitruvium pag. 25. an. 1649. edit. Elzevir. *Antiquitus crevisse ardores, & abundavisse sub Vesuvio monte, & inde evomuisse circa agros flammam* &c. testis vehemens & dives est Strabo pag. 378. cujus verba qua Græce, qua Latine fide laborare indolesco: (Οὐετρίος) ἐν δὲ τῆς ὀψείας πεφωδῆς, καὶ κοιλάδας φαίνει σιραγγώδεις πετρῶν αἰθαλωδῶν κατὰ τὴν χροῶν, ὡς ἂν ἐκβεβρωμένων ὑπὸ πυρός· ὡς περμαίρουτ' ἂν τις τὸ χωρίον τῷ καίεσθαι πρότερον, καὶ ἔχειν κρατῆρας πυρός, σβεσθῆναι δ' ἐπιλιπείας τῆς ὑλῆς, κ. τ. λ. quæ ita versa sunt: (*Vesuvius*) *aspectu cinereus, cavernasque ostendens fistularum plenas, & lapidum colore fuliginoso, utpote ab igne exesorum; ut conjecturam facere possis ista loca quondam arsisse, & crateras ignis habuisse, deinde, materia deficiente, restincta fuisse; ut te non diu morer, scias geographum certo edicere Vesuvium olim ignem emisisse, non vero ex conjectura, dum sollers enumerat & multo plura, quam ceteri Scriptores, ignis illius certa vestigia, a quibus vel puer luculenter colligeret montem flammæ evomuisse; quare res erit integra, si vocem περμαίρουτο, conjecturam faciat, minima & vera mutatione restituas in περμηρόιτο, pro certo habeat, & ita Strabo cum Vitruvio, & Diodoro conjurat: quantum distent bina ῥήματα isthac περμαίρουμι, ac περμη-*
ρῆμαι,

ῥῆμι, eorumque derivata, tenes etiam a lexicis, & ab indicibus, præfertim ab eo, quem admirandæ Dionis Cassii ἐκδόσει adjecit magnus Reimarus; quem cum paucis Græce doctum miratus sum hunc Strabonis locum in adnotat. pag. 1095. recitantem in voce πεκμήροιο nihil fucati advertisse.

Cum igitur constet vetustissimis temporibus Vesuvium ignem eructasse, nemo mihi prohibeat, quominus vocem Ἡράκλειον educam non ab Ἡρακλῆς, unde Græculi facile trahunt, sed a hinc περὶ τῆς τοῦ γένους voce קליר קרה, quæ sunt eadem elementa ac Graja, valentque, *prægnans igne*, sive *concupiens ignem*, quod apprime convenit Herculaneo, eo quod urbs vicina Vesuvio, & materiam concoctam, atque ustam monti subministrare Phœnices rati sunt; & adhuc quid ex hac originatione servant voces Ἡράκλειον, & *Herculaneum*; nam urbes reliquas, quæ ab Hercule fortasse nomen sibi adscivere, alio pacto exeuntes legimus, nim. Ἡράκλειον, & *Heracleæ*, unam hanc nostram, Ἡράκλειον, & *Herculaneum* dixere veteres. Præterea firmant hoc etymon reliqua loca circa Vesuvium, quæ etiam ab eo igne vocitata facile reperire est; & quidem urbs *Pompeji* ἀμέτῳ fluxit ab פום פיה, *os favillæ*, vel *cineris*, vel *incendii*; quare cum tam nativa sit hæc origo, deridiculos se probant, qui a Græcis, vel a Latinis ῥῆτιν *Pompeji* derivare student. Idipsum dicas de *Stabiis*, nam vox שטב, *inundatio*, vel שטפה, *inundata*, huic urbi nomen impertivit; ignis, aut cinerum Vesuviorum vim, & inundationes passas olim Stabias ei monti propiores quis neget? Adde etymon vocis *Vesuvii* etiam ab igne tractum בו שביב, *ubi flamma*, vid. pag. 424. & vox *Ætna*, pura Hebræa dictio est, nam sæpe in Daniele legere est אתונא, *fornax*, quæ originationis περὶ τῆς ignivomi montis ingenium explicat. Et nunc scio, cur Ortelius hunc montem Vesuvium appellet *Mævulus*, nimirum ab מור, quod est *excindere*. His intellectis, nemo mihi eripiet, eo quod veluti sponte locorum circa Vesuvium nomina ab Hebræo fonte fluunt, & ob ignem hujus montis eorumdem vocabula efformarunt Phœnices, etiam addendum esse Ἡράκλειον, sive *Herculaneum* ab קליר קרה tractum, ut dictum est: non igitur Hercules ædificavit, quod ad ravim quidam inculcarunt; &, quominus idipsum posthac quis prædicet, vel libris allinat, omnino interdicendum.

Adeo certum jures vocem Ἡράκλειον, ac Latialem, quæ inde effingitur, esse peregrinam, & ab ῥήτσει, quæ ignem denotant, conflata, ut adverterim hoc nomen in Campania audiri, ubi aquæ ebullientes, vel ubi olim montes flammam projecere. Hinc habes *viam Herculeam* prope Lucrinum, ubi & calentes aquæ bene multæ æstuabant, & superiori ætate tantum ignis exarsit, ut ingentem materiem egerit, montemque formaverit; & cum Græci voces קליר קרה in solo suo natas rati sint, & ad Græcicum *Hercules* (Ἡρακλῆς) nomen accederet, hunc heroa huc advectum posteris imposuerunt. Ut hanc sat vendibilem conjecturam firmem, scias in
Ina-

Inarime insula noſtrate etiam *Heraclium* quendam locum vocitatum, uti allevit virorum ſummus Mīzochius Kalend. pag. 334. in adnotat. *Non Heraclius . . . ſed potius Heraclium neutro genere is locus, opinor dicebatur: nam Ἡρακλῆϊον (Heraclium) Herculis templum ſignificat: ergo ea inſulæ (Inarimes) regio, ubi S. Reſtitutæ corpus ſepultum fuit . . . olim vocabatur Heraclium ob eam cauſam, quod in ea regione aliquod Herculis templum fuerit: fortasſe is locus ita etiam audiebat ob ingentem ignis vim, qui adhuc durat; & vide quæ mira Strabo narrat de hujus inſulæ monte Epomeo πυρεμβόλη. Adde me advertiſſe tam inſanabile cacoethes fuiſſe Phœnicibus, qui procul dubio has in regiones amœnitatis plenas appulere, nomina ab igne his locis apponendi, ut præter ea, quæ nuper dedi, habes *Arimos* ipſos, (ex qua voce Maro, ut notum eſt, *Inarime* conſlavit, Homericum ἐν Ἀρίμοις adglutinans,) ab חרי, *aſtus*, *ardor*, & plurative חרים, vel תריים. Miror Bochartum in Chanaan lib. I. cap. 33. τὸ Ἀρίμοι a Syra voce חרים extorquere, quæ *ſimum* denotat, atque inde Græcos feciſſe ex interpretamento vocem Πιθηκῶν ab πίθηκος, *ſimia*: inde Latini *Enaria*, vel *Ænaria* procuderunt, a ſimiis nimirum, quæ ſimæ ſunt, & veluti ſine naribus. In hoc Bocharti etymon jurat Mazochius ibid. pag. 333. quando inquit: *Id autem nomen Syriace, ut oſtendit Bochartus ſimiam ſignificat, &c.* verum venia tanti viri dicam τὸ חרים haud denotare *ſimiam*, (quod brutum animal audit קוף,) & neque Bochartum inibi id aſſeruſſe. Et ſane nemo divinare ſatis eſt, cur a ſimiis iſthæc inſula nomen adepta ſit, præſertim cum veterriſimi Scriptores contra ſint, & a πίθηκος & ἔχειν dictam velint, quod inibi figlina vaſa fabrefierent, quod opificium reiſpſa adhucdum celebratur, vid. Plin. lib. 4. c. 5.*

Sed poſthabitis his Græculorum inaniis, deduces *Pithecufa* ἀμέτως ab dictionibus פתח אש, *expandens ignem*; neque de hoc veriloquio ambigas, nam reliquis hujus inſulæ locis etiam ab igne nomina indita ſunt, veluti nuper laudatus mons Epomeus eſt ab הפחם, *carbo*, *ignis*; & Tiphœus ex Titanibus, qui εὐγὴν ἐν Ἀρίμοις habet, ut canit Hom. Il. β. v. 783. dictus eſt ab תאפרה, *decoctus ab igne*. Ceterum adverſus virorum maximum Bochartum mihi urgendum eſt, etenim cum vox חרים privo Levitici loco, ſcil. cap. 21. 18. illita ſit, ejus notio ſat tenebriſoſa eſt, & ita πολὺς, ut pro interpretum ingenio verſa ſit, imo uni Talmudiſtæ, Hebræique ſequioris ævi pro *ſimo* acceperere; antiquiſſimi interpretum reſudere etiam κολοβάχειρ, &c. adeo ignotæ διαγνώσεως eſt τὸ חרים: neque ad Arabas confugiendum, qui plerumque ab Rabbiniſ ſuarum vocum ſignificantiam ſuffuratos ſcimus. Quæ cum ita ſe habeant, quiſque melius fidem præſtabit vocitatos *Arimos* ab חרי, *ardores*, quam ab חרים, cujus notio, quænam ſit, adhuc indiget Hebræo judice; & miror Mazochium ἐξῆς gnariſſimum tam cito cum Bocharto deſeruiſſe. Præterea per diu hæſi, cur ipſe Bochartus montem Inarimes, quem Εὔρομέα dicit Strabo, Plinii non tantæ auctoritatis, ac fidei,

quantæ hic geographus, lectionem secutus appellet *Epopum*, deducitque ab aliquantulum hirto vocabulo הכהיב, *assatio*, *exustio*; ipse fortasse aptius ab הפח, *carbo*, *ignis*, extraxi, neque ab Strabonis ὀρθογραφία digressus sum. Quibus expensis ad Herculanæum sermo redeat: haud deneges me divinasse hoc oppidum non ab Hercule dictum, sed ab proximo Vesuvii igne, sicuti non una Campaniæ loca nomen sibi peperisse ab incendiis ostensum est.

Atque oppido pauca hæc de Herculanensi theatro, & hujus urbis situ habes, & etymo; utinam id argumentum agerem, quæ in schedis seruo plurima, & elaborata proferrem: ceterum ab eo, cui id oneris impositum est, optima & quæsitissima per diu depereunt universi, tumultuantur, & parum abest, quin indicant bellum; vide quæ inclamat magnus Reimarus in adnotat. in Dion. Cass. pag. 1096. postquam potentissimi Regis nostri consilium, & munificentiam immensis laudibus maclaverit: quem ἑλληνικώ-
τατον virum ob nostram Neapolitanorum segnitiam, sive potius metum scribendi, hæc p. 1095. §. 148. adnotasse me piget: *Pompeji, vel Pompejum colonia ibidem apud Sarnum fl. inter Torre del Greco, & Portici, ubi hodie Castello a mare di Stabia*: quæ locorum a magno viro facta μετὰς αἰῶνις doctis nostris civibus melius tribuenda, qui vel nil de Herculanensi regione scribunt, vel parum castigatum procidunt.

XI. Nemo unus mihi parserit, si hic præteream tacitus, quænam fuerit *villa Retina*, quam prope Herculanæum oppidum sitam fuisse constat, nomenque vulgo adhucdum auditur *Resina*. Quis autem ignorat, quot doctæ ephemerides ea de re, & eruditorum membranulæ, licet ῥήτῃ, καὶ ἄρρητῃ complecterentur, per orbem circumvolitarint? tanquam si negotium ἐπιμελέσασθαι jam evasisset. Porro cum vox *Retina* in Plinii ep. 16. lib. 6. vexatissima sit, atque in sexcentas detortas ac deformes ῥήσεις ab librariis immutata, illas in adnotat. edit. Longolii facile lectites, (præter ceteras, quas in studiorum suorum otio vir multiplicis doctrinæ, deque me benemerentissimus Æmilius Jannucius collegerat,) non unis conjecturis doctissimi quique Cæcil. Plinii verba sanare accurarunt, eisdem symbolam meam promptus atque lubens etiam addam, & si pro *Retina* restitues *Patinam*, res a vero nil multum abludet; præsertim cum pronum fuerit librariis litterulam *a* parum evanidam diphtongi *ae* addidisse τῷ P, indeque formasse R. Hinc mihi nunc pensi est vestigare, unde ortum traxit *Patina villa*, a Papirio Pæto scilicet viro consulari, qui in Herculanæi oppido plurimum vitæ vixerat, ac locuples & grande prædium inibi construxerat, cujus divinationis vehementes mihi suppetunt rationes. Nil hæreas, quin Pætus villam habuerit inter Puteolos, & Pompejos in ora maris, teste Cicerone ad Att. lib. 14. ep. 16. *Quinto nonas descendens ab hortis Cluvianis in phaselum episcopum has dedi litteras, cum Piliæ nostræ villam ad Lucrinum, villicosque procuratores tradidissem; ipse autem eo die in Pæti nostri tyrotarichum imminebam; per paucis diebus in Pompejanum; post in hæc Puteolana, & Cumana re-*
gna

gna renavigaro; vides Tullium a Lucrino, sive ab Academia sua, quo iret Pompejos, invisisse in itinere Pætum suum, in ea igitur ora hunc prædia habuisse certo jures; & adeo, quæ dicimus, vera sunt, ut Manutius Neapoli Pætum degisse ratus sit in adnot. in ep. 18. ad fam. lib. 9. verum contra Manutium est ipse Cicero, qui Pætum non in urbe, sed inter prædia sistit epist. 20. quando ep. 18. venatorem eum salutat pullo- rum columbinorum, atque in equitando mulo vehi asserit, quæ rustican- tis certe viri sunt oblectamenta; imo & ruralium ciborum sæpe meminit.

Advertas rogo, si littoris omnem tractum ab Puteolis Pompejos us- que percurras, grandem villam Pæti, nisi Herculanæi exstructam dicas, vix reperi- es, ubi apponas. Sed cur his utar licet bonis argumentis, cum va- lentiora urgeant? Ipse Tullius Pætum Herculanæi rusticari aperte docet in epistola 25. contraciore apponam verba, ne longiorem illam exscri- bam: *Cum M. Fabio . . . mihi summus usus est . . . is cum ad me Laodiceam venisset . . . repente percussus est atrocissimis litteris, in qui- bus scriptum erat fundum Herculanensem a Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis esset . . . Nunc si me amas, mi Pæ- te, negotium totum suscipe, & molestia Fabium libera . . . noli pati liti- gare fratres, &c.* Vel puer decennis pronuntiet, nisi Pætus Herculanæi commoratus esset, frustra Tullium negotium hoc Fabiorum fratrum tam eni- xe ei commendasse, cujus auctoritatem probe noverat, & sane rem ma- gni momenti nemo absentium fidei concrederet; & certo scimus ab Ro- manorum ardentium factionum discrimine, & tumultu ad Campana litto- ra Pætum se recepisse ad otium & quietem. Hoc ipsum firmat Cicero ep. 2. lib. 16. ad Att. ubi iterum dicit se a Puteolana regione *cogitare in Pompejanum, inde Herculanum*, nimirum ubi cum Papirio Pæto procul dubio labentis reipublicæ Rom. fatum elugerent, & si quid opis esset, afferrent. Præterea vides Tullium laudare panem, quo utebatur Pætus, convivisque apponebat, atque idem Cicero de se ait ep. ad fam. 20. lib. 9. *Integram famem ad ovum affero; itaque ad assum vitulinum opera per- ducitur . . . proinde te para, cum homine edaci tibi res est . . . de- discendæ tibi sunt sportellæ, & artolagani tui*; hinc Manutius definit *artolaganos* esse panis genus, & notum est adhucdum in ora Herculanæi panes confici elegantes & jucundissimos: relegas rogo, quæ a me dicta sunt p. 381. de pane Herculanæi reperto. Et plenæ sunt hæ epistolæ ad Pætum rerum, ac nominum, quæ ad illud oppidum pertinere certo di- cas, veluti in ep. 25. legere est Pætum solitum comesse, ac combibere cum amicis Epicureis, & Rex augustis. ab ejus oppidi ruinis extraxit papy- ros, in quibus de hac philosophorum secta sermo est; & non unas Epicu- ri parvas ex ære protomas, quas carissimas servat.

His intellectis, facile colliges, cum Pætus in Herculanæo agro villam du- bio procul habuerit, ibique longiorem vitam vixerit, ab ipsius nomine *Pæ- tinam* vocitari oportuisse, uti in reliquis aliorum dominorum fundis fa-

Ætū trita res est, hinc ab ipso Tullio de leg. sæpe teneo *villa Curiana*, atque in fine epist. 16. ad Pætum, *villa Seliciana*, &c. Neque dubites, quin ex *Pætus* educatur *Pætinus*, cum hoc nomine etiam consules habeamus, vide indicem Almeloventii. Si vero Plinii ætate Pætina villam Misenates classarios occupasse legas, ait ep. 18. Cicero, eo quod Pætus Pompeji partibus studuerit, fortunis periclitatum esse: *Video te bona perdidisse . . . actum igitur de te est, nisi provides: potes mulo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quum cantherium comedisti, Romam perveni*, &c. Idipsum de villa sua timebat Tullius, quare isthæc Pætum consolaturus scribit: *Satis igitur nobis esse debet, quidquid conceditur; hoc si qui pati non potuit, mori debuit: Vejentem quidem agrum, & Capenatem metiuntur, hic non longe abest a Tusculano*, &c. Nil mirum igitur, si post Pæti fatum Romani milites ad villam hujus consularis viri nomine adhuc insignem ad hiberna missos legere est. Ceterum si meam hanc divinationem de Pætina villa nil posthabendis documentis fultam quis reprehendat, is profecto maxime urgetur, ut nos crassioribus saltem conjecturis doceat, cur ea villa *Retina* audierit; (nam ceteræ lectiones monstrosæ sunt, & sententiæ adversantissimæ,) quæ vox unde ortum trahat, & quare villæ attributa sit, prorsus augurari haud satis sumus; cum contrario norunt omnes prædia, fundos, agrosque a dominis nomenclaturam sibi adscivisse. Si vero ineptam vocem *Retinam* oderint, & hanc bonæ frugis, *Pætinam* scilicet probaverint cordatiores, noscent frustra tot turbas eo de villæ nomine nuper excitas esse, & quantum transversos ætos, qui vel sub Miseno eam fliterunt, vel duplicem fabricati sunt. Demum unum addam, me oppido parvam in eo villæ vocabulo mutationem induxisse, at contra cum doctissimi viri in Tullii ep. 2. lib. 16. ad Att. viderint *Aculanum*, statim, neque quis refragatus est, inverterunt, ternis elementis immisiss, in *Herculanum*, vid. adnot. Manutii.

XII. Peccarem, nisi pauca adderem de περιτρολήτω Neapolitano athleta Melancomæ nomine, quem Dio Chrysost. tanti æstimavit, ut binas orat. 28. & 29. in ejus laudem concinnarit, & Themistius orat. 10. edit. Harduin. p. 138. Valenti Aug. exemplum proposuerit. Contra vero plerique ex nuperis Scriptoribus ceteroque doctissimis, propterea quod Themistium subsultim leſitarunt, vel in Petavianum interpretamentum jurati, Melancomam juvenem omnium Græcorum honestissimum & σωφρονέστων adeο ἀτιμάζεσθιν, ut cinctum fecerint, ac Tito unice dilectum traduxerint; ejus autem σωφροσύνης causam me brevi acturum spondeo, utpote qui haud dubito, quin Neapolitanus civis fuerit, atque ab Themistio salutatur athleta κάλλιστός τε, ἡ μέγιστος, ἡ τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατος. quam artem gymnica Neapoli exercuisse ex Dione Chryf. constat; piget sane nostratem præclarissimum athletam sanequam male audire apud exterarum gentes, totque doctissimorum virorum diſteris ejus famam integram puramque, tanquam scelestissimam proſcindi.

Tam foedam dicam Melancomæ inferendi in causa fuere verba Themistii, qui, cum dubii plenus hunc athletam Titum deperisse narret, interpretes Latini pro re certa prodiderunt, imo verborum ordinem turbaverunt, & quæ Themistius Græce non dixerat, Latine illeverunt, ne Petavium ipsum, virum ἐξοχώτατον, excipias: porro verba pensitemus: Ἦν τις ἐπὶ τῶν προγόνων ἡμετέρων πύατης ἀνὴρ Μελανκόμας ὄνομα αὐτῷ, καλλι-
σὸς τε, καὶ μέγιστος, καὶ τὴν τέχνην εὐδοκιμώτατος, ὃ καὶ τὸν Τίτον φασὶν ἐρα-
σὴν γενέσθαι τὸν αὐτοκράτορα, quæ ita recte transfundas: *Erat majorum
nostrorum ætate quidam vir pugil, cui nomen Melancoma pulcherrimus,
& fortissimus, atque in arte sua celeberrimus, quem Titus Imp. fertur
deperisse*: vides igitur de pugile, ejusque nomine Themistium nihil dubi-
tare; attamen rumusculum ait fuisse (φασί) Titum perdit eum dilexisse.
Contra Petavius videtur contra fidem Græcam, dum vertit, de nomine
solummodo ambigere, pugilem vero fuisse cinctum pro certo habere:
*Fuisse olim majorum nostrorum ætate pugilem quendam Melancomam
nomine ferunt ab imp. Tito unice dilectum, qui & pulcherrimus idem,
& maximus esset, & in arte sua celeberrimus*; procul a sua sede vocu-
lam φασί dimovisse vides. Sane cum crimen illud in Dion. Chryf. minime
legisset Themistius, veluti quid incertum, & quod fama inaudiverat, adscrip-
sit. Hinc factum est, ut, quod Themistius dubii plenus dixerat, doctissi-
mi quique pro certo venditarint, & Melancomam σωφρονέστατον Titi Au-
gusti ἐραστὴν traduxerint, scil. Petrus Faber Agonist. lib. 1. c. 5. pag. 27.
Isaacus Casaubonus in diatriba in Dion. pag. 44. etiam Tillemontius vir
ἀκατέβηστος in extrema cera artic. 8. in Tito. Cum primis Lasenæ ira-
scor, qui Melancomæ συμπολίτη eandem turpem notam affigit in Gymn.
Neap. p. 78. ut inferioris subsellii Scriptores nostrates, exterosque taceam.

Negandum mihi præterea est hunc Augustum arsisse juvenem Melancomam; Themistius autem faciles aures præbuit iis, quæ in vulgus
jaçtabantur: etenim Suetonius, qui Titi Imp. vitia libidinesque cap. 7.
profert, inter *spadonum atque exoletorum greges* versatum ait, atque in-
ter *mollissimos delicatorem*: e quorum numero non fuisse athletas novi-
mus, nisi sint ἐπιπονώτατοι, & eorum corpora viresque, & mascula & ro-
bustissima, in munere suo φαυλοτάτης statim cerneret; imo ab Græcis
ipsis habeo gymnicae artis studium, atque institutum fuisse σοφρωσύνην,
ἐγκρατείαν, temperantiam, & continentiam, quod etiam ex sanctis mem-
bris tenes. Adde Themistium contra historiæ fidem ea de Melancoma
nostro orationi adscripsisse, cum Dio Chysofomus, qui tempestate hujus
athletæ famæ integerrimæ vixerat, foedam illam vitandi rationem elo-
quentissimus non vice simplici in binis laudatis orationibus deneget p. 290.
circ. init. Εὐχότος δὲ τῷ κάλλει εἰς τρυφήν ἄγειν, καὶ τὰς μετρίους αὐτῷ μετ-
ειληφότες, τοῖστος ὢν τὸ εἶδος, ἔτι σωφρονέστερος ἦν, καὶ κατὰ φρονῶν δὲ τῷ
κάλλει, κ. τ. λ. *quum vero pulchritudo soleat ad delicias trahere etiam
mediocriter in ea florentes, ipse cum tanta esset specie, adhuc modestior
erat,*

*erat , ipsamque contemnebat , &c. Et pag.295. in fin. Εἰ μὴ γὰρ ἐγκρα-
 τὴς τε καὶ σώφρων ἦν , ὅν ἂν, οἶμαι τοσούτο τῇ βίῳ ὑπερέσχειν , ὅδ' εἰ φύσει
 ισχυρότατος ὑπῆρχε , nisi enim fuisset continens & modestus , non adeo,
 opinor, robore excelluisset , etiamsi natura fuisset robustissimus . Idipsum
 apertius Dio adstruit pag.296. in fin. Ὅτῳ γὰρ ὑπῆρξε μὲν κάλλος σώμα-
 τος , ὑπῆρξε δὲ ἀνδρεία , καὶ εὐψυχία , ἔτι δὲ σωφροσύνη , καὶ τὸ ἀήττητον γενέ-
 σθαι , τίνα ἂν τῶδε τῷ ἀνδρὶ εὐδαιμονέστερον τίς φήσκειν ; καὶ τοι αὐτῷ τῶν πα-
 ραγενέσθαι χαλεπώτατον , τὴν ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην , κ. τ. λ. qui enim præ-
 stitit pulchritudine , & excelluit robore , atque animis , præterea & mo-
 destia , atque invictus fuit , hoc viro quinam dicat feliciorē ? porro ei-
 dem inesse difficillimum est fortitudinem peræque , ac temperantiam , &c.
 Ex quibus non unis Chrysostomi locis colligere est falsum fuisse The-
 mistium , qui licet ambigens , tam scæde de Melancoma meritis est , ne-
 que fidem inficetioris sæculi sui rumoribus , sed sapientioris ævi Scripto-
 ribus præstandam oportuit . Atque hæc satis , quo ab nomine hujus præ-
 clarissimi athletæ , qui sane flos Neapolitanæ palestræ audiebat , turpem
 ac satis indecoram noxam abstergerem ; neque importuna traducas , quip-
 pe cum multa satis de gymnasiis hic mihi , & Neapolitanis præsertim di-
 cta sint , id unum restabat , ut Melancomæ virtutis ac σωφροσύνης , a
 qua diu ceciderat , causam agerem , quo Græcanicæ nostræ civitatis reli-
 quia ac monumenta integre sancteque servantur .*

Restat denique , ut inquiram , quo imperii sui anno Titus Neapolim
 adventarit , atque an veteres id meminerint , quod non docuisse Mazochium
 indolesco , muneri enim suo defuit . Et sane bis Campaniam petiisse Titum
 scimus , primum quidem ante Vesuvii incendium , cum ex Hierosolymita-
 na excidione victor ovanisque ex Asia Puteolos appulerit , ut ait Sueton.
 c.5. Verum tunc temporis urbem nostram invisere haud valuit , cum Pu-
 teolis Romam expeditissimum contendisse , quo patri inopinanti occurre-
 ret , adstruat Tranquillus ; quare ei non fuit otium ter τῷ ἀγνοοθετεῖν ,
 neque γυμνασιαρχεῖν . Contra vero ex Xiphilino pag.756. eruo altero sui
 imperii anno , τῷ ἐξῆς ἔτει , nempe post ejus montis conflagrationem , quæ
 primo accidit , ut ait Zonaras p. 578. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῆς ἡγεμονίας τῷ
 Τίτῳ ἔτει πῦρ ἐν Καμπανίᾳ , κ. τ. λ. in nostras oras ad visendas calamita-
 tes accurrisse : Πῦρ δὲ δὴ ἔπερον ἐπίγειον τῷ ἐξῆς ἔτει πολλὰ πάνυ τῆς Ρώμης
 τῷ Τίτῳ πρὸς τὸ πάθημα τὸ ἐν τῇ Καμπανίᾳ γενόμενον ἐκδημόσαιτος , ἐπενεί-
 ματο . Quoniam plurimus Vesuvinus cinis νόσον σφίσι (Romanis) λοιμώ-
 δη καὶ δεινὴν ἐνέβαλε , necesse fuit profecto , ut Titus diu in Campania de-
 geret , quo Romæ pestilens virus remitteret : quare & pluries Neapolita-
 nis ludis basilice præesse potuit , & theatrales statuas reficiendi restituē-
 dique de suo quietem habuit : hinc Neapolitana respublica saxum gran-
 de ac περιβόητον Romanæ majestati & munificentiae principis devotissima
 Græce , & Latine erexit , præsentique Tito apposuit ; dum vides cum
 hoc anno honorum titulos apprime συμφωνεῖν . Habendæ igitur gratiæ
 Dio-

Dioni Cassio, qui & annum, & Campanam Titi peregrinationem meminert, quam Suetonio historico crimini est præterisse: verum maioribus nostris sanequam plures habendæ, qui tanti marmoris immortale fragmentum servarint, parietique affixerint, unde testatissimam novimus Imperatoris omnium, si Augustum excipias, præclarissimi longiorem cum Neapolitanis moram, uberrimamque munificentiam. Rogatum te vellem, ne dubites, quin altero imperii anno Titus ad Campanas urbes accesserit; nam præter quam quod Dio aperte adstruat τῷ ἔξῃς ἔτει, circa finem rerum ab hoc principe gestarum, addit: *His confectis rebus, postremo die flevit, inspectante universo populo, neque quidquam magnum gessit: sed in sequenti anno,* (ἀλλὰ τῷ ἐπιγίγνομένῳ ἔτει,) *Flavio, & Pollione coff. &c.* vides hic Dionem meminisse inceptum ab Tito annum tertium, quippe qui imperarit ann. binos, menses totidem, ac dies vices. Demum advertendum est Tillemontium init. art. 2. contra utriusque Historici Suetonii, & Dionis fidem rerum gestarum a Tito ordinem turbasse, cum narret hunc principem misisse consulares viros restituendæ Campaniæ, mox subdit, Titum testem αὐτόπτην earum urbium calamitatum fuisse; cum contra sit, antea enim ipse imperator mala illa inspexerat, inde curatores misit, qui afflictis civitatibus opem ferrent.

P A R S VII.

Marmor Titi Aug. Neapolitano theatro affixum, non vero gymnasio, quod non fuit peculiaris structuræ ædificium, idque prolatis omne genus monumentis ostenditur.

I. **T**ITI Aug. titulus theatro affixus est a Neapolitanis, non vero gymnasio, contra ac doctissimi quique rati sunt. Gymnasium non fuisse peculiare ædificium patet. II. Vitruvii patrocinium contra Mercurialem, Fabrum, & Lasenam agentis gymnasia non esse Italiciæ consuetudinis. Pro hac tuenda sententia plurimorum veterum testimonia proferuntur. III. Salebrosissimus Demosthenis locus de Atheniensibus gymnasiis contra nuperrimos interpretes, & veterem scholiasten explanatur. Plutarchi ἀντιλογία conciliatur. Dionis Chrysost. verba adversus gymnasium, ut peculiare ædificium appositissima. IV. Quæ contra objici possent, facile elevantur: Pausaniæ νεμερον sat tenebricosum veteri nitore redditur. Gymnasium tum γενική ludorum loci notio est, tum non raro ludos æonesque ipsos adnotat. V. De Lasena, & Aulifio, quod libris titulos illeverint de gymnasio Neapolitano, querela. Strabonis verba de eodem gymnasio εὐκαίροτατα commendantur. Neapoli nunquam fuere amphitheatra, contra ac sentit Mazochius. VI. Augustini locus de Neapolitano gymnasio antehac tenebricosus plurima luce offunditur. Quid in lib. Machab. gymnasium.

I. **H**Abes marmor singulare, utpote bilingue, & tum in singulis fere verbis, tum in historia sanequam aliter, ac Mazochius docte restituerat, & proluxius completum: reliquum nunc mihi ac durius

rius opus subeundum, ut præstem, theatro Neapolitano, (uti superne fidem obligavi meam,) affixum, non vero gymnasio, cui tum exteri, tum patrii Scriptores universi concordi ac ejurata fide, ne ipso quidem Mazochio excepto, citius, ne dicam præcipitanti, quam par erat, addixere. Sic igitur statuo, ut brevitati studeam, hoc marmor jam περιβόητον, & Mazochii eruditione honestissimum, duplicique supplemento veluti in vitam restitutum, antea a majoribus nostris vix curatum, Neapolitano theatro fuisse affixum, Titi Aug. munificentiae, & reip. Neapolitanæ commendationis ad gloriam testem æternalem. Ac primo ratum sane est factum veteres cives publico ædificio apposuisse, ubi & ludi gymnici, agonesque celebrabantur, idque aperte docent voces γυμνασιαρχήτας, & ἀγωνοθετήτας. deinde Neapoli certo scimus theatrum fuisse tum ex Seneca epist. 76. tum ex Statio nostro loc. sapius laud. ad uxor. Constat autem ἀγωνοθετῶν munus proprium fuisse musicos ludos curare, Hesychio religiose id testante: Ἀθλοθέτης ὁ τὰ μόνον γυμνικά, ἀγωνοθέτης δὲ ὁ τὰ μουσικὰ ἀκροάματα διατιθέμενος, & Neronem in theatro nostro per plures dies cecinisse, quanquam vi terræ motus concusso, superius jam multis dictum est; Titum igitur, eo quod Neapoli ἀγωνοθέτου officio functus est, in eo sane loco ad id munus apparatissimo, & Augusti maiestate digno, in theatro scilicet, iis ludis præsedisse fatendum est, inibique etiam ad suæ ἀγωνοθεσίας, qua splendidissime perfunctus est, grande monumentum, hunc lapidem δόγλωττον erectum. Si autem Titus in filice præterea gymnasiarchus salutatur, norunt vel tirones in theatri cavea, seu τῷ κοίλῳ Græcorum more varia certaminum genera celebrata, quæ impensa sua ad Neapolitanorum gratiam indixerat Titus; neque alibi gymnicos ludos ab hoc Augusto frequentari potuisse ajo; cum, si quod aliud grande ædificium cogites, vulgari opinioni adhærescendum tibi sit, ita ut gymnasium fuisse credas, quod peculiarem publici ædificii molem existuisse nunquam me legisse probe noverim.

Scio perneganti mihi gymnasium peculiare ædificium fuisse vehemens odium subiturum, cum omnium animis a majoribus tradita contraria opinio penitus jam infederit, doctissimique Scriptores æternos de ejus fidei ædificii structura commentarios excuderint, & ut ab exteris cuique notissimis Mercuriale, Petro Fabro, Panvinio, Baccio, Vandalio, Laurentio Juberto, Falconerio, &c. discedam, Lafena noster de Neapolitano gymnasio non parvum volumen compegerit, qui vel doctissimos in sententiam traxit, interque principes Mazochium, tum in Camp. Amph. p. 108. 142. tum in vol. de Eccl. Neap. semper unica p. 234. col. 2. in fin. abreptos magis ab recentiorum Scriptorum turba, quam veterum lectione atque auctoritate ductos; magnis enim ingeniis facilis præstatur fides, ab eisque decipi, præsertim si una conjurent, minime suspicamur: si autem in tanta litteratorum turba mea fama in obscuro est, nobilitate, ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo me consolor. Itaque

que edico gymnasium tam apud Græcos, quam Romanos nil aliud valuisse, quam vocem γενικήν, qua significatum est cujuscumque ludorum genus, sæpe etiam locus vagus & incertus, adeo ut ad litterarium ludum sæpe extenderint; neque unquam detortum ad ὑλικόν peculiare quoddam ædificium adnotandum, uti erat theatrum, amphitheatrum, thermæ, circus, xystum, balineum, & sexcentena id genus; verum uti vox *senatus* apud Latinos, & apud Græcos *palæstra*, quæ ambo nomina nihil ἴδιον præferunt, cum sciamus, ubicumque, etiam si in prato conventum egissent senatores, ibi *senatum* fuisse: & *palæstram*, ubi athletæ se exercuissent: qua re minime antehac animadversa, gymnasticum negotium, atque agonisticum intimis tenebris, cæcisque nubibus circumfusum indoluimus, quanquam summæ litteraturæ viri ad eas detergendas insudarint; quare frustra fuit Lasena, dum multa agcessit, quibus gymnasium Neapolitanum vestigaret, locumque ipsum sedula ope perscrutari adlaboravit, atque Campanum Mazochius. Utinam pro ea sententia firmanda omnem argumentorum vim hic expromendi veniam impetrarem: quoniam autem in volumen res incresceret, alias daturum spondeo; in præsentī veluti periochas apponam, quo præstem, si gymnasium peculiare nihil fuerit ædificium, Titi inscriptionem ejus parietibus affigi minime potuisse, verum theatro, quod certe Neapoli exstructum veteres prodidisse ostensum est, ab eoque quædam collapsa, utpote terræ motu concussa.

II. Porro unde initium sumam, incertus sum, tanta dicendorum seges enascitur. Adeo autem verum est nullum peculiare fuisse genus ædificiī gymnasium, ut Vitruvius in lib. I. cap. XI. init. cui si quis obstiterit, corpus sine pectore sit, oportet, *Italicæ consuetudinis fuisse* palam neget. Piget me hic adscribere, quæ Mercurialis, & Lasena, qui plurima protutando hoc *ψευδογυμνασίω* exararunt, obgannunt Vitruvio, indigna enim sunt doctis sane his duumviris: cum primus lib. I. c. 8. init. prædicet: *Vitruvii auctoritatem nunquam multi faciendam existimavi, nempe quem παραδοξολόγον, & sua ætate minime æstimatum*, &c. Lasena vero p. 12. veluti falsum traducit, aitque, si non in urbibus Italiæ Latinis gymnasium exstiterit, in Italogræcis, uti Neapoli, exstructum fuisse. Modestius se gessit Petrus Faber in Agonist. lib. 3. c. 15. p. 547. utpote ambobus doctior, qui Vitruvii auctoritati valde pollenti parcens fingit ante Neronem se facile ostendere posse nulla fuisse gymnasia; in ejusque sententiam it pedibus Vandalius de Gymnasiarch. p. 636. Verum ipse nemini magis irascor, quam Mercuriali, qui cum Vitruvii famam carpsisset, exinde in ceteris ædificiorum ichnographiis eo duce ac magistro usus est. Porro mirari nunquam desinam tot nuperos Scriptores ceteroqui ἀνεβέβητες, cum Vitruvius exstitisse in Italia gymnasia pernegarit aperte, contra tanti viri fidem Neapoli, Capuæ, Romæ, & ubique urbium illa ædificata credidisse, aliisque imposuisse! Ceterum haud negem hunc architectum, cum palæstras moris Romani esse palam inficiatus sit, in eo cap. XI. tanta obscuritate

laborare in designandis hujus Græcanici ædificii a se confecti partibus, ut vehementer dubitem, quin Œdipus ipse ejus verba, & operis σχῆμα divina-re satis sit; dum enim multiplicem, & fortasse indigestam molem comminiscitur, coagmentat ex plurimis publicis ædificiis suum palæstræ opus, quam nunquam vidit, neque ἰδῆν structuram exstitisse constat: hinc haud mirum, si tot nuperi Scriptores in adversantissimas sibi sententias discesserint, omnia turbarint, ac Vitruvium maledictis etiam prosciderint. Verum quo se habeat modo palæstricum hoc Vitruvianum negotium, extricent alii. Tantam tenebrarum vim in Vitruviana palæstra, expectant universi, ut depellat tandem Berardus Gallianus, ἐξοχωτάτης Regiæ nostræ Academiæ præfecti longe gentium notissimi Cælestini Galliani, nuper ingenti sui desiderio relicto denati nepos, juvenis, præterquam quod tot elegantiorum artium cultu spectatissimus est, in architectonicæ disciplina fortasse nunc primas agit; is dum omnium nitidissimam Vitruvii ἑκδοσιν doctis sane adnotationibus, & perpetuo interpretamento honestat, & Scriptorem antehac σκοτινώτατον multa luce spargit, futurus ut explicet, cur Vitruvius pernegans palæstras, sive *gymnasia* fuisse Italicæ consuetudinis, (nec etiam Græcanicæ, ut ipse mox ostendam,) peculiare fuisse ædificium adferat, partesque ingentes ac multiplices describat, quas tot doctissimi viri ad simul componendas frustra aggressos esse adhuc angimur.

Præterea adeo verum est gymnasium non esse, nisi nomen incertum ac vagum loci, ubi ludi cujusvis generis habebantur, ut in Gruteriano indice xi. *de ludis, festis, theatris, &c.* vocem gymnasium illitam non videas; sane si ἰδῶν aliquod ædificium fuisset, cum sexcentis aliis locorum nominibus adnumeratum inviseres. Quid si ex ipsis gymnasiolorum propugnatoribus meam firmem pressius sententiam? Vandalus Dissert. 8. de Gymnasiarch. p. 636. cum in Polluce, & Suida, (qui grammatici, nisi sententiæ nostræ adhærescas, omnia susque deque miscere ac turbare videntur, loca facile ex eorum indicibus colliges,) sedulam lusisset operam, hoc pacto conqueritur: *Ex qualibus lexicographorum loquendi modis videmus, illos confuse tantum de gymnasiis loqui, partemque quandoque pro toto, totumve pro parte, quasi unum idemque, allegare, dum potius reddunt, quid quæve ad ista pertinuerint, quam quid revera ac definitivè fuerint, aut quo proprie nomine sint appellanda, &c.* Verum inique irascitur lexicographis vir summus Vandalus, quoniam quæ ipse sibi finxerat de gymnasio, sane in Polluce, & Suida reperire frustra adlaboravit. Vandalio addas P. Fabrum Agonist. pag. 547. lib. 3. c. 15. qui cum fateatur P. Victorem, (qui sub Valentiniano, ac Valente Augg. vixit,) in libro de regionibus urbis loquentem gymnasiolorum nihil meminisse, licet enumeraverit circos octo, vel novem: thermas sexdecim: balinea octingenta sex & quinquaginta: theatra tria vel quatuor: amphitheatra duo: ludos quinque, sex vel septem: naumachias quinque vel sex: stadia duo fuisse Romæ, litteratissimus Faber pag. 548. Cornel. Taciti locum laudans
sub

sub Nerone gymnasia erecta edicit; verum omnia probe conciliaffet, & facile se expedivisset, si advertisset publica omnia illa urbis loca γενικῶν nomine *gymnasia* appellata; neque in tanta luce, quam ei Victor obtulit, nihil vidisset: verum qua a teneris imbuti sumus opinione, ad Horatianæ testæ exemplar agre deponimus.

Porro jam sentio rem largius spatium, quod mihi initio vetui; quare reor mixtim quædam, & per ἀνκεφλάωσιν apponenda. Et fane multum firmamenti contra ψευδογυμνάσια porrigit Lucianus περὶ τῶν γυμνασίων, ubi summa eruditionis apparatione, & salis lepore fingit Solonem docentem Anacharsin Scytham omne Græcanicorum ludorum & certaminum genus; cumque singula enumeret, ac festive more suo derideat, priva nomenclatura γυμνάσια appellat, etiam cum de locis ipsis sermo sit, & ut vides ipse, hujus longioris dialogi titulus est περὶ τῶν γυμνασίων, quem Latine opportune verteres *de omne genus ludis*; atque hinc clare constat etiam apud Græcos γυμνάσιον quid ἴδιον fabricæ nomen minime audivisse: & commendare haud cessem Fred. Reitzium qui to.2. pag.882. hunc Luciani titulum vertit, *DE EXERCITATIONIBUS* (vulgo *de gymnasiis*), atque in adnotation. hæc adjecit: *Cl. Gesn. vertit DE EXERCITATIONIBUS, quod hic retinui; at cum DE GYMNASIIS inscriberetur a pristinis interpret. ego hanc inscriptionem deinceps servavi, quia elegantiores ex hoc dialogo in notis Commentatorum sic etiam sunt institutæ, & lectores huic inscriptioni assueti minus commode loca indicata possent invenire, si titulus dialogi immutaretur.*

Addam Platonem l.6. de legib. p.261. edit. Aldi, qui instituendæ juventutis ingenuæ leges perscribens, exercitationes omnes in duplex genus dispensat, in γυμνάσια scilicet, quibus vires refici, atque in διδασκαλεῖα, quibus animos excoli jubet; ut jam videas, sicuti vox διδασκαλεῖα neque peculiare litterarum studium, vel locum indicat, ita & vocem γυμνάσια neque ἴδιον exercitii, neque ædificii nomen præferre; missa facio Platonis verba, quippe quæ longiora, optarem, ut legeres. Nemo clarius Diogene Laertio demonstrat in Socr. lib.2. segm.43. p. 106. γυμνάσιον peculiarem fabricam non fuisse, dum ait Athenienses, post illatam huic sapienti necem, ita poenituisset, ut ostracismo, vel capite damnarint accusatores, & perdiu palæstras & gymnasia occluserint: Ἀθηναῖοι δ' εὐθὺς μετέγνωσαν, ὥς τε κλεῖσαι καὶ παλαιστράς, καὶ γυμνάσια. καὶ τὰς μὲν ἐφυγάδευσαν, Μελίτῃς δὲ θάνατον κατέγνωσαν. nemo nisi excors & molestissimus negaverit hic γυμνάσια esse omne genus ædificiorum, ubi Athenienses exercebantur, quibus συνονομῶς se recte habent παλαιστράι. Imo Dio Cassius lib.53. pag.721. v.86. edit. Reim. balneum, seu vaporarium ipsum γυμνάσιον appellat, dum ædificia, queis urbem ornavit Agrippa, enumerat: Τὸ πυραγίον τὸ Λακωνικὸν καταστρεύατε. Λακωνικὸν γάρ τὸ γυμνάσιον, ἐπειδὴ περ οἱ Λακεδαιμόνιοι γυμνᾶσθαι τε ἐν τῷ τότε χρόνῳ, καὶ λίπῃ ἀτρεῖν μᾶλλον ἐδόκην, ἐπελάεστε. Athenæus vero pag.307. edit. fæp. laud. quæ γυμνά-

σιν dicit, mox φιλοσόφων διατρέβας vocat nomine satis γενικῶ. Nec obli-
viscendus Pausaniæ locus in Elide cap.23.p.511.512. Lips.1696. qui plura
percenfet gymnasia, quæ tamen singillatim proprio nomine donarunt Elei;
atque ait: Γυμνάσιον ἀρχαῖον, in quo in ludis Olympicis instituebantur,
καλεῖται ξυστός· atque enumeratis ejus locis ornamentis addit p.512. Εἴ-
δὲ καὶ ἄλλος γυμνασίᾳ περιβολος, ὃς ἔχεται μὲν τῷ μείζονος, Τετράγωνον δὲ
ὀνομάζουσιν ἐπὶ τῷ σχήματι, καὶ παλαιῶσαι τοῖς ἀθλῶσιν ἐνταῦθα ποιῶνται,
*alius est gymnasii ambitus majori proximus, Quadrangulum appellant
ab ipsa figura, atque exstructum est ad athletarum exercitationes.* Præ-
terea inquit: Εἴδὲ καὶ τρίτος γυμνασίᾳ περιβολος, ὄνομα μὲν Μελικῶ,
τῆς μαλκότητος τοῦ ἐδάφους ἕνεκα· erectum siquidem pro ephebis, ac statuis
Deorum puerorum refertum describit, inibique fuisse etiam Eleorum cu-
riam, quam & γυμνάσιον appellatam esse adstruit, licet peculiari nomi-
ne dictam Δαλίχιμιον, ab eo, qui illam dedicarat: Ἐν τῷ τῷ γυμνασίῳ
καὶ βαλευτήριον ἐστὶν Ἡλείοις . . . καλεῖται δὲ Δαλίχιμιον, τῷ ἀναθέντος ἐπὶ νυ-
μον. Qui quidem prolixior Pausaniæ locus, (utinam omnem apponere po-
tuissim,) antehac tenebricosus ac perturbatus, nunc ordinis, ac lucis ple-
nus est, vera gymnasiorum notione prolata, quæ universe pro quibuscvis
exercitationis ædificiis accipienda sunt, licet peculiare nomen servarint sin-
gula, sicuti terna hæc Eleorum pro ternis principibus ludis Olympicis,
Athleticis, Ephebiacis.

Neque credas me Galenum devitasse, qui, ut nunc est interpreta-
mentum, sententiam meam omnino jugulat, ne illud quidem Charterii
eximas, de Sanitat. tuend. lib.2.c.2. p.68. init. *Ea igitur communiter EXERCI-
TATIO vocatur; proprie vero a loco denominatur, quem GYMNASIUM o-
mnes appellant: is locus est in publica aliqua urbis regione exstructus,
quo ungendi, fricandi, luctaturi, discum jacturi, aut tale quidpiam
facturi confluunt; vides in hac Charterii Latinitate gymnasium esse pe-
culiarem loci structuram: sed in mentem revoces me fere semper Græ-
corum Scriptorum interpretibus, quos in hoc atramentario opere recita-
re oportuit, fidem desiderasse, quam etiam his Charterii verbis deesse
conqueror; nam Græca Galeni aperte negant γυμνάσια peculiare fuisse
fabricæ opus: Τῶτο μὲν δὴ κοινὸν γυμνάσιον ὀνομάζεται, ἰδίᾳ δὲ, ἀφ' ὅπερ
καὶ τὰ γυμνάσια προσαγορεύουσιν ἅπαντες, ἐν τινὶ κοινῷ τῆς πόλεως οἰκοδομητά-
μενοι χωρὶς, εἰς ὅπερ καὶ ἀλειψόμενοι τε, καὶ διατρεψόμενοι, καὶ διαπαιδάτον-
τες, ἢ διτκεύοντες, ἢ τι τοιῶτον ἄλλο πράττοντες ἦκουσιν· quæ sic ingenuè re-
fundas: hæc communiter exercitatio vocatur, ob eam potissimum causam,
quod gymnasia universi appellant ædificia illa in aliqua urbis parte ex-
structa, ad quæ unktionis, & frictionis gratia, & luctaturi, vel discum
jacturi, aut tale quid acturi confluunt; in hoc Galeni ὑποκειμένῳ gymnasia
plurativo numero sunt, (contra ac reddidit Charterius;) neque de
ιδίῳ loco sermo est, sed γενικόν vocabulum adhibitum, quo cujusvis exer-
citationis publica fabrica indicaretur; ita ut sententiam de vera vocis
gymna-*

gymnasii notione, quam tueor, cum primis Galeni voto firmissimam dicas, nec curandum, si mihi obstat, sublestum Charterii interpretamentum.

III. Hic autem urgeor quam maxime, quo antehac salebrosum Demosthenis, ac insignem locum explanem, ne credas cum turba omnium Scriptorum tum recentium, tum antiquorum tria Athenis fuisse gymnasia, quod falsum omnino ostendam, cum longe aliud ac cogitarint tot interpretes, & scholiastæ, expresserit summus orator, quin nullus æque sententiæ nostræ locupletior fundus est; adscribam porro omne Demosthenis κείμενον, (quod fortasse Solonis lex est;) cumque illud veris aptisque σιγμαῖς interpunctum ac distinctum legas, æqua omnia & plana vides: Εἴ τις γ' ἐκ Λυκείας, ἢ ἐξ Ἀκαδημίας, ἢ ἐκ Κυνοσάργων ἱμάτιον· ἢ λεγύθιον, ἢ ἄλλο τι φαυλότατον, ἢ τῶν σκευῶν τι τῶν ἐν γυμνασίῳ ὑφέλοιτο· ἢ ἐκ τῶν λιμένων ὑπὲρ δέκα δραχμῶν, καὶ πέντε θάνατον ἐνομοθέτησεν εἶναι τὴν ζημίαν, orat. in Timocratem p.476. ann.1607. *si quis ex Lyceo, vel ex Academia, vel ex Cynosarge linteolum: aut ampullam oleariam, aut aliud quidpiam minimi pretii, aut quodvis vasculum ex gymnasiis surripuerit: aut a portibus supra decem drachmas, etiam his capite poenas esse luendas edixit.* Tria igitur loca publica discriminat orator, in quibus vel tenuissimæ rei furtum capital erat, quo confluentium securitati consuleretur; latrunculi enim, ubi maxima hominum frequentia est, libentius faciunt officium suum, quæ parva id genus furta nunc etiam temporis vel in templis facilius sæpe indolescimus: primo litteraria scilicet, quorum terna enumerat, *Lyceum, Academiam & Cynosarges*, ubi facillime erat surripere ἱμάτια, nempe *parva lintea*, aut *capitis tegumenta*, male autem interpretes universi reponunt *vestes*, quo enim fieri posset, ut inter discipulorum turbas, ac propalam veste aliquem quis exspoliet? quod autem ἱμάτιον & *breve linteum*, & *capitis tegumentum* denotet, vide lexica. Secundo *gymnasia*, quæ nequaquam terna dicit, verum quotquot Athenis erant, erant sane quamplurima, ubi scilicet & certamina & ludii ad robur viresque conciliandas exercebantur, quovis nomine censerentur; unde pronum erat λεγύθια, atque id genus τὰ σκευή unguenti plena suffurari. Tertio demum lex capitalia edicit *furta portuensia*, si decem drachmas excesserint, neque res surreptas definit, quippe in portus millenæ mercium species immittuntur & exonerantur. Cum igitur interpretes tria hæc κόμματα erroneis σιγμαῖς inficere distinxerint, Demosthenis, sive Solonis sententia tenebricosa, omniaque turbata prostabant; cum autem Lyceum, Academiam, Cynosarges gymnasia fecissent, in litterarios ludos unguenta, & ampullas immiserunt; cumque innumerabilia essent gymnasticæ exercitationis loca, in terna coarctarunt.

Semitam, ne dicam viam huic errori admodum pœnitendo patefecit recentioribus maximæ famæ viris Ulpianus, Demosthenis vetus enarrator, sive scholiastes, qui p. 266. ait: Τρία ταῦτα γυμνάσια παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις· ἢ
δὲ

δὲ καὶ ἱερά, ἐπὶ μὲν τῷ Λυκείῳ, λυκοτόπος Ἀπόλλωνος· ἐπὶ δὲ τῷ Κυνოსάργεϊ, τῷ Ἡρακλεΐδῃ· ἐπὶ δὲ τῆς Ἀκαδημίας, αὐτῷ τῷ Ἀκαδήμει τῷ ἥρως, ἐξ ἧς καὶ ὁ τόπος ἐκκλήθη, quæ ita verto: *tria hæc gymnasia apud Athenienses; erantque sacra, in Lyceo, Apollini lupi interfectori: in Cynosarge, Herculi: in Academia, ipsi Academo heroi, a quo locus nomen accepit*: in cujus grammatici veluti magistri verba omnes fervorum instar deinceps eruditissimi quique jurarunt; ita ut quem non pigeat inde leſitare in Deorum templis summa religione cultis tot liberrimos gymnicos agones celebratos, quos in profanis locis agitados certo ſcimus? Atque miror tanti valuisse penes P. Fabrum eam infrunitam Ulpiani ſententiam, ut nihil dubitarit in Agoniſt. pleno bonæ frugis libro pag. 118. in marg. adſerere: *Gymnasia fuere Athenis tria, quod ſatis Græcorum pueris notum*, cum certum ſit Demotheſis mentem aſſecutum non eſſe Ulpianum. Igitur luce clarius eſt ſummum hunc oratorem accepiſſe hic τὸ γυμνάσιον non equidem pro ternis illis ἰδίοις philoſophorum ædificiis, verum pro publicis locis; erant autem Athenis quamplurima, in quibus corporis vires experirentur adoleſcentes, ſcil. thermæ, balnea, χυſτα, δίαυλοι, ſtadia, quæ cuncta γενικῇ *gymnaſiorum* nomenclatura audiebant. Præter Fabrum huic Ulpiani ſcholiaſtæ ſententiæ, tanquam oraculo, (in pejus ſemper ruimus,) Mercurialis, & Petitus, Potterus, Weſellingius tres viri de legib. Atticis benemerentiſſimi, Falconerius, & ſæpe laudatus Vandalius adhæſerunt, quos quanquam apprime doctos ea in re vites rogo, ne te fama atque auctoritate abripiant, cum potior ſemper habendus unus Demotheſes. Diverſum ſane fuiſſe Λύκειον a γυμνασίῳ divitem teſtem habeo Plutarchum in Ψηφίσματι to. 3. pag. 1565. edit. Steph. quam domi habeo, ubi ait de Lycurgo Butade, Καὶ τὸ γυμνάσιον, καὶ τὸ Λύκειον κατατετεύχεν, quæ duo loca aperte diſtinguit: atque iſthæc verba facem præſtant iis, quæ paulo ante dixerat in vita decem rhetorum pag. 1546. de eodem Lycurgo: Καὶ τὸ ἐν Λυκείῳ γυμνάσιον ἐποίησε, καὶ ἐφύτευσε, καὶ τὴν παλαίστρην ἀνοδόμῃσε. Lycurgus igitur prope Lyceum conſtruxerat quoddam gymnaſium, arbores plantaverat, addita etiam palæſtra: fieri enim haud poteſt, ut terna loca *gymnaſium, platanon, & palæſtra* unum Lyceum conſtituiſſent, in quo uni philoſophorum filii concertarent. Verum cum uterque Plutarchi locus non belle conſtet, nam in primo adſtruitur Lycurgum utrumque feciſſe & gymnaſium, & Lyceum, in altero circa Lyceum conſtruxiſſe gymnaſium, videtur ipſum Lyceum jam ab alio antiquitus erectum; ut autem minime ſibi ipſi obſtet Plutarchus, meo periculo priora illius verba ſic conſinge tenui admodum mutatione: καὶ τὸ γυμνάσιον ἐν τῷ Λυκείῳ κατατετεύχεν, pro καὶ τὸ γυμνάσιον, καὶ τὸ Λύκειον, ut æqualis utrobique, & idem verborum & hiſtoriæ tenor ſit, uti revera in vita decem oratorum eſt, καὶ τὸ ἐν Λυκείῳ γυμνάσιον ἐποίησε. Ceterum per diu in Demotheſis verbis illuſtrandis te detinui, quod me haud pœnituit.

Hic in mentem venit carus ſemper mihi, atque εὐκαίροτατος Dionis Chryſ.

Chryf. locus, ubi narrat, quanta civium multitudine, & splendore ludos Neap. respub. celebrasset, cujus omnem orationem 28. nisi tu ipse legas, fidem haud impetrem: inibi enim sophista Chrysostomus aperte præstat *γυμνάσιον*, (de Neapolitano loquitur,) fuisse nomen non ædificii cujusdam, verum agones, & loca ipsa γενικῶς accepta, ubi athletæ exercebantur. Ἀναβάντες ἀπὸ τῷ λιμένος (Neapolis scil.) εὐθὺς ἐβαδίζομεν ὁφόμενοι τὰς ἀθληταίς, ὡς ἂν τὴν ὅλην ἐπιδημίαν πεποιημένοι κατὰ θεὰν τῷ ἀγῶνος. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ γυμνασίῳ ἦμεν, κ. τ. λ. *Cum ascendissemus a portu* (Neapolis) *confestim ibamus visuri athletas, ut qui totam peregrinationem suscepissemus ob certaminis (ἀγῶνος) spectaculum. Cum autem ad gymnasium pervenissemus, &c.* mox enumerat plures species gymnycorum ludorum, quos intuebantur, quosdam scil. *τρέχοντας ἐν δρόμῳ, currentes in stadio:* vides igitur δρόμος, *stadium*, dici γυμνάσιον: addit deinceps τὰς δὲ ἄλλας γυμναζομένους, *alios aliter exercentes*, idest in variis gymnycis locis, ludisque vires suas expromentes: & sane isthæc loca, & ludos recte appellari gymnasia nemo nisi molestus negaverit. Præterea Dio narrat ἐν Ἐξέδρῃ Ἡρακλέους cum innumerabili spectantium turba vidisse τῷ γυμναζομένῳ τὴν κεφαλὴν, ἢ τὰς χεῖρας ἀνατετακότος, *juvenis athletæ caput manusque extensas*: igitur Dio quod antea γενικῶς dixit γυμνάσιον, mox ἰδίῳ nomine vocat *Exedram Herculis*; & paullo ante δρόμον, *stadium*. Hinc jure opportunissima hæc Dionis verba ab initio salutavi, cum, & quam tueor sententiam, apprime faveant, & circa Neapolitanum gymnasium, quod huic longiori diatribæ causam dedit, versentur. Neque obliviscar Tullii locum, quem mihi præstat Lasena noster pag. 227. & fusque deque versat pag. 228. inde cum Mercuriali adhærescens diu sollicitasset, extricare atque enodem reddere nil potis fuit, & quo tandem ejus sermo tendat, ignores; ceterum Tullius vocat *palæstram, sedes, porticus*, quibus & philosophi, & gymnyci exercebantur, mox terna hæc vocabula unica ῥήσει dicit *gymnasia*, quo omnia exercitationum loca complectatur; vide Tullii verba in Lasena, longiuscula enim sunt; atque vir doctus *gymnasia* hic oratorem adhibuisse ratus est pro peculiari ædificii fabrica, cui adnexæ essent *porticus, sedes, & palæstra*, monstrosumque opus una cum Mercuriale exstruxit, ut tabulam Horatianus pictor expresserat. Adde tam γενικὴν esse vocem gymnasium, quanta est *forum*, quod me docuit Vitruvius lib. 7. cap. 5. circa fin. *In gymnasio eorum, quæ sunt statuae, omnes sunt causas agentes; in foro autem discos tenentes, aut currentes, seu pila ludentes*. Imo & γενικωτέρως usus est Aurelius Victor in Hadriano, (quem Antoninum fuisse vult Burmannus de vestigal. p. 170.) dum inquit, *salaria, & gymnasia doctoribus data*, & Themistius dicit *gymnasium, & mensam* pag. 318. edit. Harduini.

iv. His ita animadversis, quæ contraria in antiquis Scriptoribus specie tenus sunt, facile secum conspirant, licet eruditos quosque valde torserint; non enim eorum animi mentem venit gymnasium in utraque lingua γενικόν nomen

nomen esse cujuscumque loci, ubi agones celebrarentur : hinc haud satis fuere expromere, cur Tacitus lib.15. Ann.c.22. Suetonius in Neron. cap.12. & Xiphilinus p. 1001. vocent gymnasium (a Nerone exstructum, indeque ictu fulminis incensum,) quod unus Capitolinus cap.8. p.266. in Antonino illud ipsum ædificium appellat *Græcostadium*, dum ait : *Opera hæc ejus* (Antonini) *exstant Romæ, templum Hadriani honori patris dicatum, Græcostadium post incendium restitutum, instauratum amphitheatrum, &c.* prona siquidem ratio succurrit, si dicas Tacitum, Suetonium, ac Xiphilinum vago ac γενικῶν ædificii athletici nomine usum esse, notiore ac peculiari Capitolinum. Eodemque pacto interpretari mihi liceat Amm. Marcellinum lib.16. Hist. Xiphilinum pag.1152. in Trajano, cum quod *stadium* ille appellat, hic γυμνάσιον dicat; præsto sunt utriusque historici verba: *Templum, forumque Pacis, & Pompeji theatrum, & odeum, & stadium, aliaque inter hæc decora urbis æternæ.* Τὸν δ' Ἀπολλόδωρον τὸν ἀρχιτέκτονα τὸν τὴν ἀγορὰν, καὶ τὸ ὠδεῖον, τὸ πε γυμνάσιον, τὰ τῆ Τραιανῆ ποιήματα ἐν τῇ Πῶμῃ κατασκευάσαντα . . . ἀπέκτεινε. Vides jam quod alter vocat *stadium*, alter τὸ γυμνάσιον. hoc enim tanquam genus, *stadium* veluti speciem complectitur, ita fane nil Marcellinum Xiphilino contrarium dices.

Præterea idem fuisse *gymnasium*, ac *balineum* docemur ab historicis Herodiano, & Lampridio: ille enim lib.1. cap.xi. circa med. ait: Μέγιστον δὲ γυμνάσιον κατασκευάσας (Κλέανδρος) λατρὸν δημόσιον ἀνῆκεν αὐτοῖς: hic vero cap. 17. p. 521. *Opera ejus* (Commodi Imp.) *præter LAVACRUM, quod Cleander nomine ipsius fecerat, nulla exstant, sed nomen ejus alienis operibus incisum senatus erasit.* Angelus Politianus videtur duas res fecisse γυμνάσιον, & λατρὸν, dum ita Herodianum vertit: *Gymnasium quoque maximum exædificaverat* (Cleander,) *publicatis etiam balneis:* præsertim cum τὸ etiam Græce non exstet: quare ut sibi σύμφωνοι sint Herodianus, & Lampridius, ita verba Latine reddas: *Cum maximum gymnasium, (idest lavacrum, thermas, Cleander) ædificasset, lavari publica impensa Romanis indulset:* & fane λατρὸν ubique Scriptorum potius est aqua, qua abluebantur, quam locus. Miror fane Mazochium virum in interpretandis Græcis voluminibus capitalem & sollertem, cum usus sit his Politiani verbis Latinis in Camp. Amphit. p.142. in adnotat. nihil immutasse. Idem esse gymnasium, ac balineum tenes etiam ex Plin. epist. ad Trajan. pag.760. etenim quod in ejus epistolæ initio *gymnasium* dixerat, in ima ejus cera vocat *balineum*. Scias me reperisse isthæc verba a Platone mutatum Herodianum, quæ utpote opportuna, sed corrupta, & contra fidem versa apponam, & medelam faciam interpretamento, de legib. lib.6. pag.259. edit. Aldi, Πανταχῇ δὲ ἐν τοῖς τοῖς τοῖς γυμνάσια χρῆ κατασκευάζειν τὰς νέας αὐτοῖς περὶ γέρας γεροντικὰ λατρὰ θερμὰ παρέχοντας ὕλην παραιθύντας αὐτὴν, καὶ ξηρὰν ἄφθονον, quæ ita dat Latine Ficinus, *ubique autem in his gymnasia juvenes tam sibi commoda, quam senibus præpa-*

præparent, calidis balneis constitutis, & copiose siccis appositis lignis; quare sine periculo confingas τοῖς νέοις αὐτοῖς, atque vertas, Ubique autem in his (locis) gymnasia exstrui necesse est pro ipsis juvenibus, & pro senibus, quæ propria senum sunt, balinea calida præparentur, lignis aridis ingenti copia collectis: vides Platonem jussisse, ut urbs ædificanda in suis etiam locis habeat gymnasia, in quibus juvenus exerceretur, & balinea, ubi senes reficerentur; non vero, ut refudit Ficinus, & Serranus tom. 3. pag. 761. quem hic consulere me non piguit, Platonem voluisse, ut adolescentes γυμνάσια, & λυτρά sibi ipsis, & silicerniis construerent apparerentque; qui enim fieri potuit, ut parvula ætas tantam pecuniæ vim erogasset, & ea ingentis molis opera excitasset, quibus exstruendis vix res omnis publica suffecisset? Non igitur isthæc intenderat Philosophus, sed quæ in interpretamento nos dedimus: & Ficini mentem turbavit librariorum error in voculis τὰς νέας αὐτοῖς, pro τοῖς νέοις αὐτοῖς, quem non advertisse tantum virum miratus sum. Interea etiam ex Platone constat gymnasia esse dictionem γενικὴν omnium ædificiorum pro adolescentum institutione.

Neque mihi posthabendus locus Spartiani H. A. pag. 717. de famosa Antonini Caracalli cæde Alexandriæ patrata: *Inde Alexandriam petiit: in gymnasium populum convocavit, eumque objurgavit: legi etiam validos ad militiam præcepit; eos autem, quos legerat, occidit exemplo Ptolemæi Evergetis, &c.* ex quibus verbis facile quis opponeret gymnasium fuisse ædificium proprio nomine; verum reponam sicuti falsus est Spartianus in historia hujus teterrimæ cædis, ita etiam in nomine gymnasii; licet adserere possem hanc vocem γενικῶς accepisse, nempe pro quovis incerto ludorum apparatu, uti sæpe a Scriptoribus adhibetur. Quin hic Historicus erraverit, ne dubites; nam Herodianus aperte dicit Caracallum populum Alexandrinum non in gymnasium, sed in *planiciem* convocasse lib. 4. cap. 9. Πᾶσαν τὴν νεολαίαν εἰς τι πεδῖον κελεῖν συνελθεῖν, in Herodiani verba jurarunt Jo. Antiochenus, & Suidas. Dio Cassius, qui itineris Caracalli socius fuit, & quem rei gestæ ratio fugere haud quivit, scribit pag. 1306. hunc principem Antiochenos jussisse trucidari universos domi manentes: Μετὰ δὲ τὸτο πάντα τὰ στρατὸν ἐξοπλίσας εἰς τὴν πόλιν ἀνέβηκε, πᾶσι μὲν τοῖς τῇδε ἀνθρώποις προπαραγγείλας οἴκοι μένειν, κ.τ.λ. itaque sibi gymnasium ὕλικον, vel ludum finxerat Spartianus, antiquiorum, & maximæ famæ historicorum biga ei palam contradicente; quare jure advertit Reimar. p. 1307. *Dioni præstandam fidem, ceteros famam incertam sequentes locis, & temporibus pro ingenio quisque suo accomodasse.* Consulas etiam Tillem. in Caracall. art. 12. Quod de hoc Spartiani loco a me dictum est, idipsum cogites de verbis Valer. Maximi lib. 9. cap. 11. de simili civium Alexandrinorum licet antiquiore internecione facta a Ptol. Evergete: *Frequens juventute gymnasium armis, & igni circumdedit, omnesque, qui in eo erant, partim ferro, partim flamma necavit:* et-

enim Justinus lib. 38. cap. 8. longe aliter rem teterrimam evenisse narrat, nec gymnasii meminit, sc. per urbem omnem circumcurasse milites, *queis licentia cædis data, & omnia quotidie sanguine manasse*; quare Maximus, sive is inficetus, qui Maximi libros contraxit, de suo apposuit vocem *gymnasium*, quam fortasse a Spartiano furatus est; vide adnotat. Hist. Aug. Interea advertas hanc unam ῥῆσιν quot Scriptores transversos egisse etiam vetustiores quosdam, quod veram *gymnasi* notionem minime pensitarint.

Ne autem longius spatium, & plurium veterum auctorum lectionem jactare videar, unum denique Pausaniæ locum addam, qui, quem *hippodromum Olympicum* vocat, mox dicit *γυμνάσιον τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ*, in Eliac. cap. 21. pag. 505. 506. cujus verba utpote inficete, & contra Græcam sinceritatem conversa, ac oscitanter distincta, hic adscribendi indulgentia sit, atque interpretandi: *Τὸ δὲ ἕτερον τῆ ἵπποδρόμου μέρος εἰς χῶμα γῆς ἐστίν, ὅρος δὲ εἰς ὑψηλὸν, ἐπὶ τῷ περάτι τῷ ὅρος ἱερὸν πεποιήται Διμήτρι ἐπὶ κλησὶν Χαμύνῃ . . . καὶ φασὶν ἀπὸ τῆ Χαμύνος τῆς εὐτίας τῇ Διμήτρει οἰκοδομηθῆναι τὸ ἱερὸν, (ἀγάλματα δὲ ἀντὶ τῶν ἀρχόντων, Κόρην, καὶ Διμήτρα λίθις τῇ Πεντέλῃσιν Ἀθηναῖος ἀνέθηκεν Ἡρώδης,) ἐν τῷ γυμνασίῳ τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ πεντάθλοις μὲν καθέσθασιν ἐν αὐτῷ, καὶ δρομεῦσιν αἱ μελέται·* quæ ita a me Latine accipias: *Altera hippodromi pars non est terra aggesta, sed collis non arduus, in cujus summitate templum exstructum est Cereri cognomento Chamynæ . . . ajuntque ex Chamyni tyranni hereditate Cereri ædificatum templum, (novas statuas pro veteribus, Filiam, & Cererem ex lapide Pentelico apposuit Herodes Atticus,) in eo Olympico gymnasio: quinquertionibus, & cursoribus cura ejus templi concredita.* Mox ceteras hippodromi partes Pausanias enumerat, quem semel atque iterum *gymnasium* vocat. Aperta igitur mens est Pausaniæ, fuisse templum Cereri ex bonis Chamyni tyranni constructum, (ubi postea temporis Herodes novas statuas erexit,) in hippodromo, sive *γενικωτέρῳ* nomine, *gymnasio*; illiusque templi curam athletæ, & cursores gerebant: ita ut nova signa dedicarit Herodes in templo, ubi statuæ opportunissimæ sunt, non autem in gymnasio, quod Cereri minime sacrum erat: ratum etiam est curam templi, non autem gymnasii, datam *πεντάθλοις*, & *δρομεῦσι*. etenim illud ἐν τῷ αὐτῷ referendum certe ad templum, non ad vicinam vocem *gymnasium*, alias siquidem dixisset ἐν τῷ, & piget sæpe interpretes in id genus puerilia peccata impegisse. Hæc autem pluribus exposui, nam Xylander, Sylburgius, & Kuhnius tres viri Græce doctissimi omnia turbarunt, κόμμασι male interpunctis, παρενθέσει etiam posthabita. Verum mea potius interest ostendisse Pausaniam, quod *γενικῶς* appellavit *γυμνάσιον*, jam antea dixisse *ἰδίῳ* nomine *ἵπποδρόμος*.

Plautus etiam, ut Græcis Latinos adnectam, quod dicit *gymnasium*, mox vocat *hippodromum*, Bacch. 3. 3. v. 21.

Gymnasi præfecto haud mediocris pœnas pendes.

Et v.27. *Inde de hippodromo, & palæstra ubi reveniffes domum.*
Quoniam autem Plauti mentio est, addam bina hujus comici loca, ubi
quam vaga & incerta fuerint ædificia τῆ gymnasia, usque noscites, Am-
phitr.4. 1. v.1.

*Naucratem quem convenire volui, in navi non erat,
Neque domi, neque in urbe invenio quemquam, qui illum viderit:
Nam omnis plateas perreptavi, gymnasia, & myropolia:
Apud emporium, atque in macello, in palæstra, atque in foro:
In medicinis, in tonstrinis apud omnis ædis sacras:
Sum defessus quæritando, nusquam invenio Naucratem.*

Fere eadem verba recinit in Epidic.2.2. v.12.

*Age, si quid agis, Dii immortales, utinam conveniam domi
Periphanem, per omnem urbem quem sum defessus quærere,
Per medicinas, per tonstrinas, in gymnasio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas, circumque argentarias,
Rogitando sum raucus factus, pæne in cursu concidi.*

Et Livio idem est gymnasium, ac Academia lib.31. c.24. edit. Draken-
borchii: *Et extra limes mille fere passus in Academiæ gymnasium fe-
rens pediri, equitque hostium liberum spatium præberet.* Nunc etiam
lux est legi 6. §.8. D. de excusat. ubi philosophi, rhetores, grammatici,
medentes donantur immunitate γυμνασῳαρχῶν, ἀγορανομῳῶν, ἱερωσυνῶν,
ἐπισατμῳῶν, κ. τ. λ. idest a gymnasiorum cujusvis generis præfectura, &c.
ita ut etiam hic γυμνάσιον sit quodcumque publicum ludorum exercitium;
sicuti nomina γένεα officiorum sunt ἀγορανομῳαί, ἱερωσύναι, ac ἐπισατμῳαί.
quare ne adfentiaris cl. Cujacio coarctanti hic γυμνασῳαρχας ad solos xy-
starchas. Iratus mihi ipse vivo, quod initio hujus part. VII. oblitus sum
adnotasse Vitruvium ipsum, qui Græcanicæ palæstræ, five gymnasii par-
tes delineare aggressus est, licet omnia commisceat, in procem. lib.6. vo-
cem gymnasium γενῳῳς accepisse, dum ait, (ejus longiora verba contra-
ham,) *Aristippum naufragio ejectum in Rhodiensum littus advertisse geo-
metrica schemata, atque exclamasse, hominum vestigia video, & contem-
disse statim in Rhodum, & recta in gymnasium, ibique de philosophia
disputantem, &c.* vides ipsum architectorum principem, qui inter Græ-
cos asseruerat gymnasium, five palæstram fuisse peculiaris ædificii nomen,
etiam ad philosophorum scholam detorquere; quare majorem fidem, ac
constantix vim ei optandam quisque animadvertit.

Quoniam autem gymnasium non solummodo quorumcumque agonum
locum ac spatium adnotat, verum etiam non raro ludos ipsos, specta-
cula, & certamina, ut ab initio admonuimus, idque lubenter quis exem-
plis præstare posset tum Græce, tum Latine, bina, aut terna ex utraque
lingua deprompta affatim fore reor, Propert. lib.3. el.13. v.1.

*Multa tuæ, Sparte, miramur jura palæstræ,
Sed mage virginici tot bona gymnasii.*

Constat hic *virginum gymnasium* & *palæstram* valere peræque ac puel-
larum gymnicas exercitationes. Et Tacitus de Nerone scripsit : *Gymna-*
sia, & *otia*, & *turpes amores exercendo*, *principe*, & *senatu auctori-*
bus Annal. lib. 13. cap. 20. Ab Galeno habes, ἀμέτρητα, τέλεια, & τελειό-
τατα γυμνάσια, quæ scis verti oportere, *immodicas, diuturnas, & labo-*
riofissimas exercitationes: quæ sane altera gymnasii notio bene multis ve-
terum Scriptorum lucem etiam parit : & vide ejus librum, cui titulus,
Πρότερον ἱατρικῆς, ἢ γυμνασικῆς ἐστὶ τὸ ὑγιεινόν & senos hujus summi me-
dentis longiores λόγους ὑγιεινῶν, sive de *sanit. tuend.* quorum fere singulis
capp. vox γυμνάσια, quatenus *exercitationes* cujuscunque generis sunt, ad
fatietatem illinitur. Adde Plutarchum in Ρωμαίωνοις edit. Paris. tom. 2.
p. 274. ajentem gymnasia & palæstras induxisse πολλήν ἄλην, καὶ σχολήν,
καὶ κακοσχολίαν, κ. τ. λ. vide longiorem locum. Verum satis sit exem-
plorum, cum verear, ne diu tædium jam crearem, qui pro brevitate ju-
raveram. Ceterum unum rogatum te volo, ut, cum præterea sexcenta in-
viferim in antiquis auctoribus loca, Græca præsertim, in quibus gymna-
siorum, & gymnasiarcharum mentio sit, eo pacto intelligas, quo huc
usque a me διὰ βραχέων explanatum est : si vero quis ita vecors sit, at-
que acerbus, ut quæ edisserui, quippe ab aliis haud observata antehac,
temere a me ac inconsulto prolata traducat, is sane confusa ac per-
turbata pseudogymnasii notione, ferisque suis studiis fruatur abunde :
aliud huic non imprecari mihi in animo est, quam ut ipsum per diu la-
teat hæc non fucata vocis *gymnasii* διάγνωσις.

v. Ut autem ad περιβόητον nostratem Titi Aug. lapidem fermo rela-
batur, unde satis porro discesserat, vestigandum siquidem nobis erit, quod-
nam publici operis ædificium Titus decoraverit : eapropter, si his multis
paratissimis argumentis probatum sit gymnasium nullum peculiaris publicæ
structuræ nomen prætulisse, & transversos actos esse, quotquot edixere sa-
xum illud gymnasio affixum, (nam sane ulterius quisque sciscitari posset,
cuiam gymnasio appositum, nomenque peculiare ejus ædificii gymnici ju-
re exquireret : peræque ac si quis responderet, *ludo, agoni, palæstræ* ad-
jectum marmor, cum ternæ hæ voces γενικώταται nullum sane peculiare
publici ædificii opus menti offerant ;) probe a me superne dictum est
grandem hunc Titi lapidem theatro adhæsisse, propterea quod vocem esse
ἰδίαν publici operis, quod, Nerone concinente, motu terræ concussum,
non uno divite teste, certi sumus. Si vero a Petro Lafena nostro volu-
men de Gymnasio Neapolitano male inscriptum est, & quæ congestit de
hoc a se ficto ædificio, & quotquot libros eruditissimi quique in ejus
verba jurantes scripsere, ut est *commentarium* nostratis Dominici Aulissii,
viri summi de *gymnasii constructione*, omnino corruant, neminem no-
strum pœniteat, ne videamur, dum patriorum Scriptorum famæ con-
sultum volumus, veterum concordem tum Latinorum, tum Græcorum au-
thoritatem minoris fecisse.

Scio equidem Strabonem lib. 5. pag. 377. in causa fuisse, quo Lasena librum *de gymnasio*, veluti de peculiari aliqua ludorum structura publica confecerit, quippe qui aperte geographiæ suæ membranis illaverat ab Atheniensibus ultimis Neapolitanæ urbis colonis inductarum institutionum vestigia quamplurima adhuc ævo suo servari, scil. *Fratrias*, *Ephebia*, *Gymnasia*: verum nunc primum quisque satis est dignoscere geographi mentem, qui perquam apposite *πληθυντικῶς* scripsit *γυμνάσια*, quo testatum relinqueret Neapolitanos plurima gymniciæ exercitationis genera celebrasse, non vero ei sermonem esse de peculiari aliquo publicæ fabricæ ædificio; etenim *ἐνικῶς* dixisset *γυμνάσιον* id quod firmant etiam voces *φρατεῖαι*, & *ἐφηβεία*, quarum vocum scimus fuisse unam *φρητόρων* collegia, alteram valuisse puerorum ingenuas institutiones, non vero *ἰδία* quædam ædificia. Quare amicis meis *αὐτόχθονοι*, & doctissimis ternam hanc a Strabone satis superque comiendo non temere factam partitionem, scilicet *rerum sacrarum*, quarum cura *φρητορσι* concredebatur: *ingenuarum disciplinarum* pro epheborum institutione, animique cultu: demum *gymnasticorum ludorum & certaminum* vel ad delicias, vel pro corporis viribus recipiendis. Strabonem igitur vocem *γυμνάσια* accepisse dicas pro *ludis & certaminibus*, quæ in theatro, stadio, thermis, *διαύλω*, *xyſto*, hippodromo agitabantur, quæ loca cuncta *γενικῶ* vocabulo *gymnasiorum* etiam celebrari possunt. Ne autem dicas geographum in ea voce *amphitheatrum* etiam accluisse, cum nullum Neapoli fuisse satis constet, quippe urbe Græca, in eaque re cum Lasena conjuro, non vero cum clarissimo Mazochio ad membranas monasterii S. Sebastiani provocante in *Amphit. Camp.* p. 142. in adnotat. quæ quanti sint pro antiquitate tuenda pulchre novimus. Si autem quasdam urbes Græcas originatione amphitheatrum inde exstruxisse edocent vetera monumenta, exempli ergo Puteolos, id profecto accidit, quando jam Romanum imperium subiere, & diu *Ῥωμαῖσι* visitarunt; quæ vero omnino *ἐλληνικῶς*, uti Neapolis, administrabantur, eas sane amphitheatrum habuisse minime se probaturum speret Mazochius; & noster Statius, cum fere omnia publica Neapolitanæ urbis ædificia enumeret, amphitheatri nunquam meminit. Græca enim elegans indoles, & humanitate politissima strages, & tot gladiatorum paria ante spectatorum oculos misere morientium longe abhorrebat: & norunt tirones Trajanum ad Plinium epist. pag. 761. deridere Græculos, eo quod theatris indulgebant semper, cum Romana sævities amphitheatris humano sanguine redundantibus delectaretur.

VI. Deveni tandem ad Augustini verba, in quæ veluti in fyrtim me urgeri dicas, agentis Neapoli revera fuisse gymnasium, atque ad ea provocant plerique omnes Scriptores nostrates, qui illud fuisse peculiare ædificii opus rati sunt, contra Academ. to. 1. lib. 3. c. 16. p. 218. Antwerp. *Persuadebis nimirum tanquam in Cumano gymnasio, atque adeo Neapolitano nihil eum peccasse, nec errasse, &c.* Verum hoc Augustini *νεῖμενον* omnium diffi-

difficillimum dicas, tum si de Neapolis urbe nostrate accipias, tum nisi hic gymnasium *γενικός* locus sit. Cum enim certum sit Augustinum Tullium, ejusque Academicos infectari, neque ab historia notum, neque fieri potuisse, ut Latialis orator in urbe Græcanici oris, atque in publicis conventibus de philosophorum scitis garriisset, quos nunquam curarunt Neapolitani elegantibus otiiis florentes, & in omne genus ludos ac gymnica certamina effusissimi; dicendum sane aliam ab urbe nostra Neapolim Augustinum cogitasse, eamque divinare haud arduum mihi futurum reor; qua detecta, dignosces etiam hic gymnasium esse vocem *γενικὴν*. Nil dubii est, quin Aurelius eas urbes intelligat, dum Cumas, ac Neapolim meminit, in quibus Cicero per diu habitavit, imo & villas fabrefecit, in iisque tanquam in gymnasio Academicas quæstiones scripsit, amicisque communicavit, quarum binis libris adhuc fruimur, atque ab Augustino exagitantur. Notum autem est Tullium in regione circa Puteolos bina prædia sibi exstruxisse propter Cumas alterum, alterum non longe a Puteolis, ad Lucrinum scilicet, quod præclaro nomine *Academiam* dixit, vide Cluverium Ital. ant. ut taceam, qui oratoris vitam scripsere; quare paucarum litterarum mutatione pro *Neapolitano gymnasio*, reponere *Puteolano*; cujus quidem medelæ non una mihi suppetunt momenta; siquidem somniculosi librarii non vice simplici binos hosce populos, ac urbes inverterunt, vide quæ multa a me dicta sunt pag. 456. de eorundem oscitantia, qui in Rull. *Puteolos* apposuerunt pro *Neapolim*, & contra.

Præterea teneo ab Tullio libros Academ. quæst. in Cumano exaratos, quod bis init. ipsemet fatetur: *Feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset una Pomponius, &c.* inde paucis post versibus: *In Cumano nuper, cum mecum Atticus noster esset, &c.* Quin Plinius eos libros in Academia conscriptos esse nos docet, in eamque sententiam jurat Turnebus, consule ejusdem adnotat. Pliniique locum recitat; quare merito Augustinus utrumque locum meminit, cum lis esset, ubi quæstiones illas Tullius membranis illeaverat; quare vides importunissimum in Aurelii verbis *τὸ Neapolitano* pro *Puteolano*, cum Neapoli nihil prorsus commentatum esse Ciceronem constet. Adde, quo rem firmem, sæpe Tullium binas hæc villas ita appellitasse, uti Aurelii locum sanavimus, veluti in ep. 16. lib. 14. ad Att. *Per paucos diebus in Pompejanum, post in hæc Puteolana, & Cumana regna renavigaro*; quare nemo Augustinum ab Tullii verbis descivisse contendet, aut mendacii arcesset edicentem quæstiones Academicas Puteolis ab oratore conscriptas. Quæ cum omnia bene conspirent, ut etiam sermo collineet, vides hic Augustinum, dum gymnasium meminit, minime de peculiari ædificii structura locutum, at contra *γενικός* eam vocem adhibuisse, cum ipsam Tullii Academiam eo nomine compellarit, eique gratiam habeo, quod nuperrimam gymnasii notionem, quam tutamur, magis ratam fecerit.

Porro, licet fortasse isthæc sat vendibilis sit de corruptis Augustini
ver-

verbis conjectatio, teneo præterea quid opportunius, etiam si quis locum integrum esse contendat, nempe *gymnasium Neapolitanum* minime spectare ad Neapolim urbem principem Campaniæ, sed ad illam novam atque pusillam, quæ Strabonis ævo exstruebatur, ejusque bis meminit geographus, inde Plinius, Plutarchus, & sæpe Dio Cassius, eratque proxime Tullii Academiam; neque te turbet, si Neapolim alteram audias in Puteolana regione Lucrinum & Bajas juxta: in mentem revoces eam jam ipsum Peregrinium advertisse, licet veterum Scriptorum loca tum pauca inviserit, tum sine ἀκριβείᾳ interpretatus sit, vid. pag. 272. & 757. ubi inter cetera contra Leunclavium apponit: *Avendo egli troppo sconvenevolmente appreso, per non avere avuta buona notizia di questi luoghi, che la NUOVA CITTA' a Bauli vicina, era Napoli, la quale, come si è veduto, era Baja.* Quod cum verum sit, haud neges Augustinum, quando isthæc chartis contra Academicos inscripsit, in *Cumano gymnasio, atque adeo Neapolitano*, inspexisse *Neapolim*, quam prope Lucrinum, & Ciceronis elegantem villam condiderant tot Romani procures, qui ad eas oras amœnitatis & deliciarum plenas veluti facto agmine confluebant; in qua etiam sententia neque gymnasium est peculiare ædificii opus, sed hæc eadem Tullii Academia, sive prædium, quod & ipse sæpe vocat *Puteolanum*, & *regna Puteolana*. Sed nescio, cur tantum irascatur Leunclavio Peregrinius, qui Dionis loco haud dubie corrupto & luxato nil medelæ fecit; magnus Reimarus pag. 920. non pauca adjecit in adnotat. quo Dionis verbis lucem afferret, & plurium Scriptorum sententias collegit, quibus posthabitis, apponit suam: otii longioris spatium res agenda esset, quo nunc careo; vix mihi nunc licet Dionis verba exscribere cum ipsius Reimari interpretamento, inde quo pacto esse restituenda ratus sim: *Γεφυρωτάς τὸ μετὰ τῶν τε Παιτόλων, καὶ τῶν Βαύλων. τὸ γὰρ χωρίον τῆτο κατ' ἀντιπέραν τῆς πόλεως ἐστὶ, διεχόν αὐτῆς σάδις ἐξ καὶ εἰκοσι. ponte injecto ei maris parti, quæ est inter Puteolos, ac Baulos; is locus est e regione urbis Puteolorum situs, distans ab ea millibus passuum tribus ac quadrante; vides de suo adjecisse Latine vocem Puteolorum Reimarum, cum Græce non exstet, qui ita nodum solvere exputavit. Itaque ipse in Puteolanæ regionis descriptione confingam isthæc verba, τὸ γὰρ τῆτο χωρίον κατὰ νεωτέρων τὴν πόλιν ἐστὶ διεχόν αὐτῆς (Παιτόλοις) σάδις, κ. τ. λ. & vertam, hic autem locus (Bauli) est prope novam urbem, distans ab ipsa (Puteolis) stadia, &c. neque me audacem traducas, nam ex aliis Dionis locis hanc medelam opportunam ostendam.*

Utinam hic apponere possem omnia, quæ non inertī cura ex Græcis, Latinisque libris corrasī, quo hanc Bajanam, ut ita dicam Νέαν-πόλιν contra omnium expectationem firmarem, sed plures membranas implem; exquisita enim non pauca ad eas oras illustrandas suggererunt: interea, ut te ea de re certum reddam, accipias bina apertissima Strabonis loca, qui curatissime, atque ad delicias eam regionem describit init. pag.

378. Εἰκὴ (ἐν Βάϊς) γὰρ Α'ΔΔΗ ΠΟ'ΛΙΣ γεγένηται, συνφωδομημένων βασιλείων ἄλλων ἐπ' ἄλλοις ἢ ἐλάττων τῆς Δικαιαρχίης, *nam ibi* (prope Bajas) *NEAPOLIS ædificata est non minor Puteolis, aliis juxta alias constructis regiis villis*; & clarius pag. 375. Τὸ Κοκκίη τὸ ποιήταυτος τὴν διώρυγα ἐκείνην τε (ἀπὸ Αὐόρνυς μέχρι Κύμης,) καὶ ἐπὶ ΝΕΑΝ ΠΟΛΙΝ ἐκ Δικαιαρχίης ἐπὶ ταῖς Βάϊσις, *Coccejo cryptam ducente illam* (ab Averno ad Cumas,) *atque aliam ad NEAPOLIM ex Puteolis juxta Bajas*, vides igitur geographo ἀκριβεστάτῃ teste Νέαν-πόλιν prope Tullii Academiam, quæ urbs veluti in dies augescebat, nam Titi aug. ætate de eadem isthæc tradidit Josephus Antiq. Jud. lib.18. c.9. Βασιλικοὶ τὲ εἰσιν οἰκήσεις αὐτοῖσι πολυτελέσι κεκρημέναι κατασκευαῖς, φιλοτιμηθέντος τῶν αὐτοκρατόρων ἐκείνῃ προγεγονότας ὑπερβάλλεσθαι, *Ἦ regia ibi* (Bajis) *sunt ædificia magnificentia, ac cultu elegantissimo exstructa, imperatoribus majores suos superare certantibus*. Nunc mihi ægre posthabenda sunt reliqua veterum tam Graja, quam Latioria de hac *Nova urbe*, Νέα πόλει, testimonia, præsertim non una Dion. Cassii, Plutarchi in Mario, & in Lucullo, Plinii, ut Varonem taceam; sed a me expectes rogo Puteolanam chorographiam, quam paratissimam habeo, in eaque impeditissima bene multa expediam.

Scias autem cum duplicem hanc Neapolim, nostram scilicet ac Puteolanam minime distinxerint nostrates, exterique Scriptores, loca sibi confinia longissime distraxerunt, & perquam sejuncta innexuere: imo factum est, ut non una nomina locorum prope Bajas ob binæ Neapolis ὁμωνυμίαν in nostra littora ab mediis ævi Scriptoribus inscitissimis, ac omnia confundentibus translata sunt, veluti Luculli villa, & Vedii Pollionis χωρίον, ita ut nihil magis in nostris hic littoribus celebretur ab doctis meis civibus, quam Lucullanum, & Pausilypum, quæ juxta Lucrinum, & Bajas fuisse ab veterimis membranis certum teneo. Tandem Mazochius, quem etiam duplicem Neapolim haud secrevisse quisque mirabitur, in Eccl. Neap. semper unica in Diatr. de Castro Lucullano hanc Bajanam Luculli villam, cujus magnificentia causa *Xerxes togatus* salutatus est, in ora prope insulam Nesida transtulit, ita ut jam ipsa veluti errabunda terna vice locum commutarit; neque vir magnus advertit & insulam, & vicinam plagam semper fuisse iniquissimi soli ac pestilentissimi, ut habes ab Statio nostro, ac Lucano; quæ agcessit veterum monumenta, & quæsitissima interpretamenta, quo hic Lucullanam immensi operis villam sistat Mazochius, vehementibus infesta difficultatibus σὺν Θεῷ ostendam.

Tandem, propterea quod inter gymnasium diu ac jucunde versati sumus, eam vocem veluti ἀποθεώσει quadam consecrandam exputo, quippe in sanctis lib. Machab. 1. c. 1. 15. & 2. c. 4. 9. & 12. eam legimus: cumque Jason plurimis talentis ab Antiocho rege exstruendum gymnasium impetrasset, nunc primum scimus nos latere, quodnam ethnicum ædificium gymnicum edificarint Judæi Hierosolymis, cum γενικήῃ voce γυμνάσιον eos erexisse Machabæorum auctor testatum reliquerit.

*****

C A P U T IIX.

De Fratriis Atheniensibus, ac Neapolitanis, eorumque nominibus, quas haud magnam partem urbis, vel civium, sed breve *ἱερατικὸν σύστημα* fuisse ostenditur, prolatis ex non uno nostrate saxo eorundem antehac ignotis nomenclaturis.

P A R S I.

Φρητρία, & *φρήτορες* quinam fuerint, γενικῶς patefit, corpus scilicet paucorum virorum rebus sacris faciundis addictorum Athenis, ac Neapoli, peræque ac erant in aliis urbibus ὀργεῶνες, ac Διασῶται.

I. **N**ON uni de fratriis Scriptores commentati sunt, quorum extremus Mazochius, de ejusque labore judicium. II. *Φρητρίαν* non esse partem urbis, sive curiam, sed sacram κοινωνίαν, juxta ac orgeones, ac thiasotæ, aggestis veterum Scriptorum monumentis, præstatur: numerus *φρητόρων* divinatur, triginta nimirum. III. Hinc multa lux est antiquis Scriptoribus. Quadam sacre *φρητόρων* ceremoniæ, scil. victimas excipere pro filiorum *σάμ. γνησιότητι*, &c. non una veterum membrana illustrantur. IV. Eorundem sacra ministeria pro fausto puellarum, quæ nuptui dabantur, eventu: querela de Salmasio, Petito, &c. Δέχεσθαι, & *φρατριά-ζεν* quid in Suida. Neapolitanorum voces fratanciæ, & fratanciarum honestissimæ, contra ac Mazochius edicit; esse nostræ Atticæ vetustatis reliquias patefit. V. Fratres fuisse *ἱερατικὸν σύστημα* etiam ex Neapolitanis non unis saxis, & ex eo præsertim, quod longissimum est, & περιδύλλητον* etiam ex Phœnicia originatione *ἡρ*, atque ex communi vita, quam agitabant. Fabella Accæ Laurentiæ, & fratrum Arvalium in novam lucem educitur. VI. Adstipulatur Homerus, qui docet dictionem ἀφρήτωρ sacram esse, ejusque versum præpostere Tullius interpretatus est: querela de Blanchardo. Notio vocum *φρητρία*, & *φρήτορες* non ab cujuscumque ætatis, ac pretii grammaticis desumenda; imo neque a Græcis Scriptoribus Romanensibus, uti Cassio, &c. sed a Græcis ἀπόχρδοσι, & felicissimi ævi, licet eruditissimi nostræ ætatis viri contra sint. Quid *σρατόπεδον*. Platonis locus obscurus illustratur, ac sanatur, vox *φρητρία* pro *φρατρία*.

I. **T**Andem ad extremum reip. Neapolitanæ, & maximum decus illustrandum aggredior, quod unum restat, ut omnia fere Græcicæ olim civilitatis nostræ ornamenta percenseam, licet veluti raptim ea percurrere superiori capite in septenas partes discisso tentaverim; quis enim res tanti momenti intra breves, quos mihi ipse præscripsi cancellos, universas pro dignitate simul explicet atque collustret? De Neapolitanis fratriis sermo mihi inceptandus est, quas cum tot doctissimi

viri, atque ἐξοχώτατοι explanandas susceperint, angebar sane adhuc tenebris oblitus jacere, & tot diatribis, imo editis tot libris, oppressisse magis magisque, atque involvisse, ita ut res difficultatis plena videretur, ne ἀδύνατον dicam, ut fratriarum nostrarum notio in ingenitam veritatem tandem profiliat. Verum grande voluptatis argumentum ceperam, cum inaudivissem Mazochium, nostrarum antiquitatum promum condum summa fedulitate ob cujusdam concertationem causæ, quæ ab parvis initiis profecta eo crevit, ut Romæ, & Neapoli pro partium patrocínio ingentia volumina pervolarint: proque litigantium victoria intererat profecto vetus institutum fratriarum nostrarum, originationem, & nomen penitus scrutari, Mazochium inquam id argumentum pertractandum suscepisse; rebar enim quæsitissima Græcanicæ eruditionis apparatione omnia præoccupasse, & materiam elegantiarum plenam, atque ad maximum Neapolitani nominis incrementum etiam Hebræis luminibus exornasse.

Itaque appetentissimus, vix ut lucem vidit dissertat. hist. de Eccl. Neap. docta sane, ac laboriosa, arripui; verum reperi pag. 139. longiusculæ adnotationis illustrem titulum: *De antiquis Neap. Reip. Fratriis. Earundem nomina quædam ex marmoribus eruuntur*: res vero ipsas adverti ab Reinesio jam occupatas in binis locis, quos summa fide recitat Mazochius, cl. 1. 156. & cl. 6. 37. atque ipse Reinesius, quæ nostrates Scriptores, præsertim Capacius, exprompserant, recoquit. Unum autem mirari non desinam notam satis, & bene longam Vandalii dissertationem ix. de Fratriis, Thiasis, & Orgeonibus, &c. p. 728. Mazochium assidua lectione diligentem latuisse, ubi melius quæsitæ, deque nostris fratriis plura, quam Reinesius ille vit. Verum ipse Vandalus fere omnia corralit ex Salmasio, qui etiam Mazochium fugit, & omne caput 4. ad jus Att. & Rom. a pag. scil. 89. ad 156. impendit, quo explicet terna nomina *Fratores, Orgeones, ac Thiasos*, ubi eruditissima quæque interferit sacco, non manu, sed omnia turbata vides, atque quo tandem tendant, vix percipere satis fui. Corsinius in Fastis Att. quem spes erat fore, ut doctè more suo de fratriis commentaretur, pauca admodum to. i. pag. 198. adjecit. Quare adhuc eorum, quæ de fratriis scripturum se desponderat Lasena, desiderio tenemur. At in votis erat, ut, si egregie mereri de Neapolitanis fratriis voluisset Mazochius, enodasset τῶν φρητῶρων institutum, unam saltem, aut alteram nostrarum fratriarum nomenclaturam in lucem extraxisset, præter eas, quas adnotarunt Capacius, Reinesius, Vandalus, &c. quo enim plures enumeramus, eo Neapolitanæ urbis amplitudo potius commendatur; demum ejus vocis φρητῶρια etymon vero propius ex orientis linguæ gazis, quibus ipse ditissimus est, exprompsisset. Quæ cum mihi excutienda reliquerit vir summus, ea pro viribus, & διὰ βραχέων dicturum spondeo.

Nemo sane mihi inficiabitur, nisi sit valde pertinax, Athenis dumtaxat, & Neapoli fuisse fratrias, cum nusquam aliarum civitatum id nominis reperire sit; (non curandus, si quendam ex scholiastis hac in re adversarium

rium quis mihi opponat :) quare cum destituamur Scriptoribus , qui nos doceant Neapolitanarum fratriarum institutum , contrario iis abundemus , qui satis luculenter illud Atheniensium explicarunt , oportet siquidem ab fratriis Atheniensium rationem ac naturam nostrarum dignoscamus , cum utramque rempublicam eadem ἐλληνικῶς victitandi norma floruisse fundos dedimus superne Strabonem p.499. & Philostratum p.489. quorum alter satis aperte vocat Neapolitanos Athenienses , alter asserit fuisse Ἀτυκῆς . Cum autem hoc caput , uti superius prolixitate laboret sua , in ternas partes distractum tenes , quo res clarior sit ; atque in prima de fratriis γενικῶς agetur , in altera , ac tertia singillatim de iisdem sermonem instituiam , & senas antehac ignotas in lucem proferam .

II. Porro φρητεία nomen , & φρήτορες in Homeri poematis consecratum est , unde postea sibi arcessivere Athenienses , & Neapolitani , qui divini vatis studio arseri semper , vid. Il. β. v. 362. 363. licet hic dicatur φρήτη , non φρητεία . Et Il. ι. v. 63. ubi legere est , ἀφρήτωρ . de quibus Homeri versibus paullo inferne . Edico igitur φρητείαν , sive Attice φρατείαν non fuisse Atheniensis urbis partem vel ὕλην , vel sat multorum civium cœtum , veluti Romanas curias , uti vult Mazochius , & quotquot novi longiores ea de re commentarios conscripsisse ; sed dumtaxat quoddam collegium paucorum Atheniensium in unaquaque tribu , seu potius δήμῳ templis Deorum , sacrisque ceremoniis addictorum ; ita ut δήμος unusquisque φρήτορας hosce sibi eligeret , qui res sacras , victimas , sacrificia curarent ; quam sodalitatem φρητείαν ipsi vocarunt : eaque tribus , sive φύλῃ peculiare numen sibi quæque colendum adsciverunt . Quod adeo ratum ac certum dicas , ut ubique litteratorum marmorum legas ΘΕΟΙΣ ΦΡΗΤΟΡΣΙ , quo intelligas marmor illud erectum auspicio Deorum , quorum templi cura erat penes suos φρήτορας , numenque κυρίῳ nomine sæpe etiam apponunt , vide id genus lapides apud Reinesium , Capacium , Vandalium , & qui a me adscripti sunt inferius .

Sexcentena argumenta mihi præsto sunt , queis comprobem φρήτορας fuisse solummodo paucos numero ministros rerum sacrarum . Porro nullusdum adhuc dubitavit ὀργεῶνας , ac θιάσους fuisse quorundam Deorum sacerdotes in aliis Græciæ civitatibus , vid. Vandal. p. 730. Et Salmasium in toto , quantum est , cap. iv. in jus Att. & Rom. qui quidem vel Baccho , vel Apollini , vel Herculi litabant ex unoquoque δήμῳ ad id muneris adlecti : in re certa unum , aut alterum exemplum proferam : Etymologicus in voce Γεννήται ait : Γεννῆται , συγγενικῶν ὀργίων , ἢ Θεῶν , ἀφ' ὧν Ὀργεῶνες ὠνομάσθησαν , ἢ οἱ ταῦτα γένος μετέχοντες , ἢ ἀπ' ἀρχῆς κοινὰ ἱερὰ ἔχοντες , quæ sic veritas : Γεννῆται , ob ejusdem gentis orgia , & Deos , Orgeones vocati sunt , aut quia erant ejusdem generis , aut ab initio communia sacra habebant . Idipsum clarius dicit Pollux , utpote Etymologico antiquior , lib. 8. fragm. 27. Ὀργεῶνες , οἱ κατὰ δήμους ἐν τακταῖς ἡμέραις θύοντες θυσίας τῆρας , Orgeones sunt , qui statis diebus in suis tribubus

sacrificia offerunt. Et vide locum, quem ex Suida affert Vandal. p. 735. rem, qua de mihi fermo est, cum primis firmantem: quare merito Salmasius pag. 104. *Ex his, ait, sane constat certum corpus, & collegium constituisse orgeonas, & eorum munus fuisse statis temporibus sacrificia quædam Diis, & heroibus facere, atque etiam defunctorum memoriam, qui ea fieri testamento cavissent, celebrare.* Præterea θιάσος, & θιασώτας, seu θιαπίτας etiam fuisse sacrorum administratos quosvis testes habeo: satis sit Harpocratio in lexico: Θιάσος ἐστὶ τι ἀθροϊζόμενον πλῆθος ἐπὶ πελετῇ, ἢ τιμῇ τῶν Θεῶν, *Thiasus est multitudo collecta ob sacrificia, & cultum Deorum.* Rogatumque te volo, ne hos θιασώτας, seu θιάσος cum Bacchi thiasis confundas, quos aperte discernit Hesychius: Θιάσος, εὐωχία, καὶ πλῆθος, ὃ μόνον τὸ Βακχικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐργατικόν. quorum verborum mens est: *Thiasus est epulum, Bacchantium scil. aut quivis cætus non solum Bacchicus, sed & eorum, qui aliquod sacrum operantur.* Verum doctius præ me, & quamplurimis exemplis aliis tum orgeonas, tum thiasotas ἱεροποιοὺς fuisse laudato cap. comprobavit Salmasius, comparatque collegio augurum, pontificum, & fratrum arvalium: imo p. 147. ut clarius, qui sint θιάσοι, explicet; hæc scribit: *Collecta igitur multitudo, & in collegii, vel societatis corpus redacta ad honorem cuiusque Deo exhibendum, & sacra ejus celebranda θιάσος vocabatur, & θιασῶται ejus societatis consortes: tales sunt, quas hodie vocamus confratrias in honorem alicujus Divi congregari solitas ex artificum, vel opificum plebe; cum singula opificia Sanctum suum, cui se consecraverunt, & quem proprio cultu venerantur, habeant: quæ confratriæ θιάτοις veterum Græcorum plane similes deprehenduntur: quemadmodum enim Græci θιάσος Baccho, Herculi, Apollini inducebant, ita hodie confratriæ huic, aut illi Divo se addicunt, & natales ejus celebrant festis.*

Cum igitur orgeones, & thiasotæ audiant in Græcis φύλως ministri sacrorum, non tribuum δῆμοι, vel urbis alicujus portio, in eadem sane notione necesse est, accipias φρητεῖαν, & φρήτορας, cum veteres ternas has voces confuderint, idemque adnotare edixerint: Etymologicus enim Ὀργεῶνες, ait, σύνταγμα π ἀνδρῶν, ὡς τῶν γεννητῶν, καὶ τῶν φρατόρων, ἀπὸ τοῦ κοινῇ ὀργιάζειν, καὶ θύειν τοῖς Θεοῖς, ex quibus verbis etiam perspicis orgeonas, & fratores res Deorum, & sacrificia curasse. Et ut antiquiores, & maximæ famæ Scriptores proferam, idipsum habes ab Athenæo, cujus verba mihi præstat magnus Salmasius ibid. p. 134. simul recensente τὰ φρατριῶν, καὶ ὀργεωνικῶν δείπνα. Quin & Suidas in collectan. ne posthac quid vel molestissimus dubitet, eos ἰδίῳ nomine Sacerdotes appellat: Σελευκὸς δ' ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν Σόλωνος ἀξόνων ὀργεῶνας φησὶ καλεῖσθαι τὰς συλλόγας ἔχοντας περὶ τινὰς ἡρώας, ἢ Θεοὺς ἥδη δὲ μεταφέροντες καὶ τὰς ἱερέας ὅτω καλεῖσιν. *Seleucus in commentario in Solonis leges orgeones, (ergo etiam & fratores,) inquit appellari eos, qui simul conveniunt pro iis, quæ Semideorum, vel Deorum sunt, curandis; quos translato nomine etiam sacerdotes vocant;*

cant ; quibus verbis nihil pro mea de fratriarum sententia optabilius ac concinnius.

Quid si numerum etiam horum fratorum, sive sacerdotum in unaquaque φύλη divinare satis fuit? eos autem triginta fuisse reor; isque numerus nec sacra ratione caret, cum terna δεκάδι constantem vides; quantum autem veteres τεράδια amarint protrita res est: qui quidem admodum exiguus numerus aperte præstat nonnisi quoddam collegium virorum electorum audivisse fratriam, non civium multitudinem partem grandem urbis incolentium, uti vulgo in animum inducere omnes. Jubent siquidem Atticorum leges edit. Wesseling. pag. 647. tit. xi. *de convivis*, τὰς κεκλημένους μὴ εἶναι ἐπὶ τοῖς τεράδιοντα, *convivia plures triginta ne sunt*: φρήτορας autem simul cœnas celebrasse, & vocatos esse συστίτας & ὁμογאלακτες nec non ὁμοκάπνης inferius ostendam. Præterea legere etiam est in Athenæo lib. 6. cap. 11. statutos fuisse inspectores, qui perquirerent, an plures, quam 30. una cœnarent, & celebrarent convivia: Οἱ γυνοκόμοι μετὰ τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἐσκόπουν ἐν ταῖς οἰκίαις συνόδους ἐν πε τοῖς γάμοις, καὶ ταῖς ἄλλαις θυσίαις. Et ne dubites de φρήτορων conviviiis, & sacris cœnis, nam opportune habes ex Athenæo interdictum numerum majorem triginta etiam ἐν ταῖς ἄλλαις θυσίαις. Adde demum hos φρήτορας, utpote sacerdotes habuisse ἐπόνυμον templum φρατρεῖον, Pollux lib. 3. frag. 52. in quo, quæ sacrificabantur oves, vel capræ, ait idem onomasticographus dictas, οἷς φρατήρ, atque αἷξ φράτριος, & quædam sacrificia pro puerorum oblatione μεῖα appellata.

Ex quibus clarissime elucet hæc omnia, quæ ad φράτορας, & φρατεῖον spectant, conspirare in ἱερατικὴν κοινωνίαν, sacrumque ministerium. In quibus omnibus multam facem mihi præstitit Pollux laudato fragm. quod antehac tenebricosum satis, & in quibusdam verbis affectum, & nunc forte in clara luce versatur: qui, postquam vocabula φράτωρ, φρατερίζειν & Θεοὶ φράτεροι enumerasset, inquit: Τὸ δὲ ἱερὸν, εἰς ὃ συνήεταν, φρατρεῖον ἐκαλεῖτο. καὶ τὸ σύστημα, φρατεῖα. οἱ δὲ καθ' ἕκαστον, φράτορες. καὶ οἷς φρατήρ, καὶ φράτριος αἷξ ἢ θυομένη τοῖς φράτορσι, (corrigere Θεοῖς φράτορσι. quæ sequuntur binæ voces, ἐκαλεῖτο & καὶ φρήτορες, nihili sunt, atque ex mundo in contextum immisissæ,) φρατεῖα δ' ἦταν δυοκαίδεκα, καὶ ἐν ἑκάστη γένῃ τεράδιοντα, ἕκαστον ἐκ τεράδιοντα ἀνδρῶν. ἐκαλεῖτο δ' ἔτοι καὶ ὁμογאלακτες, καὶ ὀργεῶνες, κ. τ. λ. quæ sic vertas: *Templum, quo conveniebant, dicebatur fratrium, & collegium, fratria; singuli vocabantur fratores; ovis, & capella etiam fratria dicta est, quæ Diis fratriis mactabatur; fratriæ autem erant duodenæ, atque ex triginta familiis in unaquaque fratria erant triginta viri, qui vocabantur ὁμογאלακτες, & ὀργεῶνες, (sacerdotes scil.) &c. inde de puerorum sacrificio, quod μεῖον dicebatur, loquitur Pollux: cujus diligentissimi grammatici auctoritate, quæ de vera fratriarum notione differui, affatim firma ac rata, & tricennum horum virorum numerum vides. Ne reprehendas haud apte interpreta-*men-

mentum Græce fidei respondere in verbis, καὶ ἐν ἑκάσῃ γένῃ τεύχοντα, ἑκάσων ἐκ τεύχοντα ἀνδρῶν, atque ex triginta familiis in unaquaque fratria erant triginta viri, cum reddere oportuisset, ὅτι in unaquaque fratria familiæ triginta, singulæ familiæ ex triginta viris constabant; at advertas isthæc Pollucis verba sat sublesta; nam adnotat Kuhnius in quibusdam membranis legi γένῃ τεύχοντα ἀνδρῶν, & Jungermannus asserit in MS. deesse τεύχοντα, ἑκάσων ἐκ. quare ad verbum vertas, in unaquaque fratria familiæ tricenum virorum, quod proxime accedit ad primum a me adjectum interpretamentum, atque ea est mens Pollucis. Idipsum etiam firmatur ex eo, quod si in 12. fratriis sint familiæ 30. & quæque familia constet etiam ex 30. viris, esset numerus virorum 360. in singulis fratriis; at qui fieri potest, ut una capella, sive ovis tantæ multitudini sufficeret; præsertim cum per Græcicas leges cautum sit, ne plures, quam triginta simul celebrent convivia? & nemo in animum inducet suum in quavis πολυανθρωποτάτῃ urbe reperiri posse tricenas familias triginta virorum prole, vel saltem agnatione beatissimas, jure igitur dicendum est Pollucis κείμενον librariorum stupore corruptum, & ex unis 30. viris conflatum unumquodque fratriarum σύστημα.

III. His animadversis, facile bene multa veterum Scriptorum loca obscuriora in lucem suam restituuntur, nostræque sententiæ mutuam opem præstant: veluti illud Arist. Polit. l.6. c.4. p.418. Φυλαί τε γὰρ ἑτέρου ποιητέου πλείους, καὶ φρατεῖαι, καὶ τὰ πῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα, καὶ κοινά. καὶ πάντα σοφιστέον, ὅπως ἂν ὅτι μάλιστα ἀναμιχθῶσι πάντες ἀλλήλοις, αἱ δὲ συνήθειαι διαζεύχθωσιν αἱ πρότερον, quæ mecum ita veritas: *Aliæ autem tribus constitutendæ, nec non ὅτι fratriæ, privata vero sacra contrahenda in pauca, ὅτι communia: ὅτι sedulo cogitandum, quo pacto omnes simul congregentur, ὅτι pristina conventicula distrabantur*: jubet igitur philosophus numero plures constitui fratrias, quo ab iis sacra publice celebrentur; ceterum semper junctim legimus fratrias, ac sacra ministeriâ. Si vero quis præterea optet novisse quasdam horum fratorum sacras ceremonias, nobis reliquas fecit Demosthenes, cujus summi oratoris auctoritate etiam atque etiam illos Deorum administratos fuisse firmamus: ait contra Macartatum circa init. orat. p.659. (apponam solummodo interpretamentum, de cujus fide ne dubites, cum Græca prolixiora sint:) *In quo ego ei obsecutus, ut qui Eubulidæ filiam haberem judicio adeptus, eo quod genere proximus; atque adduxi puerum hunc ad Hagniæ, ὅτι Eubulidis fratores, in quorum numero erat etiam Theopompus, dum vixit, Macartati pater, atque hic ipse: fratores porro Macartati optime gnari generis videntes hunc ipsum tentantem periculum fugitare, neque victimam ab ara abducere, quasi non illegitime puer hic adduceretur, contra vero optare, ut ceteri jurarent: calculis ab ara Jovis fratris, dum victima incenderetur, acceptis præsentem Macartato, id quod justum erat, decreverunt, recte legitimeque puerum hunc Eubulidæ filium in Hagniæ*

gnia familiam immitti : quibus decretis per fratores Macartati , puer iste existens filius Eubulidis accusavit Macartatum de Hagnia hereditate , &c.

Cum vero hæc fere eadem repetit summus orator in fine orationis pag.670. *Græce* adscribenda autumo, quippe quæ breviora : Οὗτος εἰσπεποιήται εἰς τὸν οἶκον τὸν Εὐβυλίδου, καὶ εἰσῆλθαι εἰς τὰς φράτορας, ὅτι εἰς τὰς ἐμὰς, ἀλλ' εἰς τοὺς Εὐβυλίδου, καὶ Ἀγνίαι, καὶ Μακαρτάτω τετονί· καὶ ὅτε εἰσῆγετο, οἱ μὲν ἄλλοι φράτορες κρύβδην ἔφερον τὴν ψῆφον. ὅτι δὲ Μακαρτάτος φανερά τῇ ψήφῳ ἐψηφίσατο ὀρθῶς εἰσάγεσθαι Εὐβυλίδου υἱὸν τὸν παῖδα τετονί· οὐκ ἐυελήτας ἀψασθαι τῶ ἱερείῳ, ἔδ' ἀπαρχεῖν ἀπὸ τῶ βωμῶ, ὑπεύθυνον αὐτὸν ποιήσας· ἀλλὰ καὶ τὴν μέριδα τῶν κρεῶν ὥχετο λαβὼν παρὰ τῶ παιδὸς τετονί, ὥσπερ καὶ οἱ ἄλλοι φράτορες, *Hic adoptatus est in Eubulidis familiam, atque ad fratoras non quidem meos, sed ad eos Eubulidæ ; Hagnia, & Macartati adductus est : ipso autem adducto, ceteri quidem fratores secreto suffragia ferebant, hic autem Marcartatus patenti suffragio decrevit legitime admitti in Eubulidis familiam hunc puerum : cum victimam tangere nolle, neque ab ara abducere, se reum existimans, carnis frustum accipiens a puella hoc, quod & ceteri fratores fecerant, discessit.* Ex quibus binis principis oratorum locis multas sacerdotii ceremonias & ministeria exercuisse fratoras discimus, veluti pueros ad eosdem adductos, quo legitimi probarentur, eis oblatas victimas, jus iurandum præstitum ante aram Jovis fratris, & sacras dedicatarum carniū epulas : hinc recte ex Polluce superne recitavimus αἶγας, & ὄεις φρατρίαις. Præterea ex eodem Demosth. in Eubulid. p. 542. teneo fratoras templorum custodiæ addictos : Ἀλλὰ παιδίον ὄντα μὲ εὐθέως ἦγον εἰς τὰς φράτορας ; εἰς Ἀπόλλωνος πατρίδα ἦγον, εἰς τὰλλα ἱερά, *sed puellulum adhuc me statim ad fratoras adduxere, ad Apollinis patrii templum, & ad reliquas sacras ceremonias subeundas.* Et ne te exemplis obruam, similia de his fratoribus, sacrorum ministris leges init. orat. in Bæotum pag. 636. & passim, atque adversus Neæram p. 525. ubi meminit orator, aut quisquis sit auctor hujus declamationis, populi Brytiadarum in Attica, (quos oblitus est diligentissimus Corsinius accensere intes δῆμους Atticos vid. to. 1. Fast. Attic. pag. 223.) Miror sane magnum Salmasium, qui tot de fratriis in laud. loco congefissit, non unas has Demosthenis auctoritates latuisse.

Ut autem nihil dubii reliquum sit, quin fratores ἱερατικὸν σύστημα constituerint, uti certo constat fuisse orgeonas, & thiasotas, ut ab initio mihi dictum est, testem do Isæum in orat. pro Astyphili hæreditate, in qua, quas ceremonias Athenis fratores celebrabant in templis, ipsissimas alibi civitatum servasse dicit thiosotas, qui certo ἱεροποιοί erant : quam porro Isæi auctoritatem, nisi mihi nimium indulgere videar, in ea, in qua versamur disputatione, totius momenti mihi esse duco : Εἰς τοίνυν τὰ ἱερά ὁ πατήρ ὁ ἐμὸς τὸν Ἀστυφίλον παῖδα ἦγε μετ' ἐαυτῶ, ὥσπερ καὶ ἐμὲ πανταχῇ· καὶ εἰς τὰς θιάσους τῶ Ἡρακλέους ἐκείνον εἰσῆγαγεν, ἵνα μετέχοι τῆς κοινωνίας· αὐτοὶ

αὐτοὶ ὑμῖν οἱ θιασῶται μαρτυρήσῃσι, *ad templum igitur pater meus puerum Astyphilum, sicut & me ipsum secum tulit; atque ad thiasos Herculis Sacerdotes illum adduxit, ut civitatis iurium particeps esset: ipsi thiasotæ testes futuri.* Igitur eodem ministerio functos docemur & fratres in Demosthene, ac thiasotas in Isæo, adscribendi scil. filiosfam. inter cives, sacris quibusdam ceremoniis peractis: quare utrumque virorum σύστημα erat profecto ἱερᾶτικόν. Quibus etiam collegiis, qui præerant, audiebant ἀρχιθιασίτης, & φρατελάρχος, vide Spon. Miscell. p.343. ex longiore inscriptione . . . ἐπὶ ἀρχιθιασίου Διονυσίου τοῦ Διονυσίου, ἱερᾶτευσοντ' & δε τοῦ Δωροτέου. Et Demosth. καλεῖ δὲ τὰς μαρτυρίας τὰς τῶν φρατέρων, ὡς εἶλοντο μὲ φρατελάρχον. Et in Neap. lapide, Capac. p. 138. φρήταρχος· adeo in omnia id genus sacra corporum coitiones conspirabant. Demum idipsum etiam, si quid video, clarius eruitur ex Athenæo p.185. inquit enim, τῶν & νῦν δειπνῶν προνοῦντες οἱ νομοθέται τὰ τε φυλετικὰ δειπνα, καὶ τὰ δημοτικὰ προέταξαν· ἐπὶ δὲ τὰς θιάσας, καὶ φρατρικά, καὶ πάλιν ὀργεωνικά λεγόμενα, *inter cœnas, quæ nostra ætate celebrantur, provide legislatores tribules cœnas, & populares præscripserunt; præterea thiasos, quæ fratrum, & orgeonum dictæ:* ubi aperte distinguit primum πολιτικά bina convivia, φυλετικά scil. & δημοτικά· tria deinde sacra, & ἱερᾶτικά, nempe θιάσας, φράτερικα, & ὀργεωνικά· quare, nisi quis molestissimæ indolis, mihi inficiabitur φράτορας ejusdem generis sodalitatem fuisse, ac θιάσας, & ὀργεῶνας, cum dipnosophista tria hæc nomina simul clare confundat misceatque.

iv. Præterea gratulor me etiam reperisse φράτορας non solummodo infantem in φρατελᾷ puellum adcensuisse, accepto munere ovis, vel capellæ pro sacrificii opere, ac cœnæ apparatione; verum etiam, si puella nuptui danda esset, his φρήτοροι pro fausto nuptiarum eventu donum comportare lex jubebat, ut Deos propitios, atque ἐπὶ χάρις redderent hi sacrorum administri, quod γαμηλιάω vocitabant: & ut testimonium scriberent puellam revera civem Atheniensem esse: id me docuit Demosth. in Eubulidem pag. 541. Ὡς ἂν ταῦτ' ἀληθῆ λέγω, καλεῖ μοι πρῶτον μὲν τὰς τῆ Πρωτομάχης υἱεῖς, ἔπειτα τὰς ἐγγυωμένῳ παρόντας τῷ πατρὶ, καὶ τῶν φρατέρων τὰς οἰκείας, οἷς τὴν γαμηλιάω εἰσήνεγεν ὑπὲρ τῆ μητρὸς ὁ πατήρ, κ. τ. λ. quæ sic vertam aliquantulum a Wolfio discedens: *Ut constet me vera dicere, voca mihi Protomachi filios, inde eos, qui sponsalibus patris interfuerunt, & fratras proprios, quæ nuptiale sacrificium pro matre obtulit pater, &c. & idipsum ab oratore repetitum vides p. 544. in fin.* Ἀλλὰ μὴν καὶ φράτορες τῶν οἰκείων αὐτῆς (μητρὸς), καὶ δημόται ταῦτα μεμαρτυρήκασι· τὴν & ἂν προσδέοιθε; καὶ γὰρ ὅτι κατὰ τὰς νόμους ὁ πατήρ ἐγγηκε, καὶ γαμηλιάω τοῖς φράτορσιν εἰσένεγεν, μεμαρτύρητε, *Quin & fratres proprii matris, & qui e populo, idem testificati sunt: quid igitur inquiritis ultra? nam ex legis præscripto duxisse uxorem patrem, & sacrificii munus obtulisse fratribus, testes confirmarunt.* Nec me fugit Pollux, qui rem clarius

clarius distinguit lib. 8. c. 9. n. 96. Περὶ φρατόρων . Εἰς τὰς τὰς π κόρας , καὶ τὰς κόρας εἰσῆγον , καὶ εἰς ἡλικίαν προελθόντων ἐν τῇ καλεσμένῃ κερεωτίδι ἡμέρᾳ . ὑπὲρ μὲν τῶν ἀρρένων τὸ κέρειον ἔθουον , ὑπὲρ τῶν θηλειῶν τὴν γαμηλίαν , *De fratoribus . In hos deducebant simul pueros , & puellas , eos nim. qui justam habebant aetatem die cureotide ; & pro masculis sacrificabant oblationem puerilem , pro femellis donum nuptiale .* Pro quorum verborum lucem , quo non dubites de sacrificio , & quin fratores Sacerdotio quodam fungerentur , hæc adnotat Kuhnii : Γαμηλίαν , scil. θυσιῶν , *sacrum nuptiarum nomine factum Junoni γαμηλίζ . in gloss. veterum Cinxia , γαμήλιος .* neque enim ante puellæ ad phratores introducebantur , quam aetatem haberent nubilem , idque faciebat maritus ejus , ὁ ἐγγυῶν , *vid. tamen Meurs. lib. 1. Græc. fer. in Apaturia , & quæ contra assert Petitus in LL. Atticas p. 150. 151. alias filia legitimæ referebantur inter phratores a patribus juniores , & sine γαμηλίζ , & de illo agit Isæi orat. 2. illud enim signum erat genuinæ filia pariter & heredis ; videatur iterum Isæus loc. cit. p. 403. &c.* Ceterum hoc argumentum perquam longius protrahere potis essem , undique collatis exemplis ; verum præ me doctius , ac curatius veterum Græcorum loca collegit magnus Petitus in leg. Att. ab pag. 222. ad 231. edit. Wesselingii , ut eruditissimos Pollucis interpretes taceam , quos adeas te rogatum volo : atque inter sexcenta veterum testimonia , quæ recitant , advertis fratoras inter res sacras versari , eorundemque cœtum sat exiguo numero constituisse ; porro , queis videt vel ovem , vel capellam oblatam , & id genus donaria ad sacram cœnam celebrandam , unusquisque facile in animum inducet suum illos fuisse σύστημα ἱερατικόν , nec magno numero floruisse , cum eisdem ad cœnam ovis satis esset , quam nemo diceret suffeeturam , si φρατεία , & φράτορες , ingens urbis pars , ut antehac in omnium animis insedit , fuisset . Interea mireris oportet , cur tot ἔξοχάταται in re litteraria viri , quos nuper indicavi , eisque addas magnum Salmasium , quum sane multa de fratorum collegio graviter edisseruerint , in multa luce non viderint illud ἱερατικὴν paucorum κοινωνίαν fuisse , & omnia nobis susque deque commixta ac turbata commendarint ; quos inter piget me etiam ad censere Corfinium in fast. Attic. to. 1. pag. 306. ea in re cum ceteris conspirantem .

Hinc lux erit obscuro satis Suidæ loco , sed mihi caro , habeo siquidem Philochorum in sententiam meam juratissimum : Περὶ δὲ τῶν ὀργεῶνων γέγραφε καὶ Φιλόχορος . τὰς δὲ φράτορας επαγωγὰς δέχασθαι καὶ τὰς ὀργεῶνας , quem ita transfusum lego vel ab ipso Salmasio p. 104. *Phratoribus necessitatem incumbere recipiendi orgeonas ;* cum ignarissimis ignoro , quid sibi velit *phratoras recipere oportere orgeonas ;* potius fuisset tanto viro isthæc Suidæ verba Latine haud reddere , ut moris sui est , dum Græca recitat ; quis hic non ei scribendi celeritatis noxam objiciat ? siquidem nihil sententiæ in his verbis inesse quisque novit : quare , si quid Græce

fapio, vertam: *De orgeonibus scripsit etiam Philochorus: necesse est fratras eadem significatione accipere, ac orgeonas; peraque igitur valere ait Philochorus vocem φράτορας, ac ὀργεῶνας*. etenim erant utrique κοινω- νία ἱερατική, atque etiam ab lexicis habemus τὸ δέχεσθαι vocabulum esse grammaticorum, cum explicent, qua in significationis vi voces *accipien- dæ sint*. In eundem lapidem impegere doctissimi quique interpretes in his etiam Suidæ verbis: Ἀναστάσιος Σιλεντιάριος, ὁ μετέπειτα βασιλεύσας, ἐπὶ Εὐφημίου πατριάρχῃ Κωνσταντινπόλεως, καθέδραν κατασκευάσας μετὰ τίνων ἐφρατεύαζεν· ὁ δὲ Εὐφήμιος μετὰ ἀπειλῆς λέγει αὐτῷ, ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θαμίζοντα τὰ ταύτης φρονεῖν, ἢ μηδὲν ἐπιβάνειν πρὸς τὸ διασρέφειν τὰς ἀπει- ροτέρους, κ. τ. λ. quæ mecum nil dubius vertas: *Anastasius Silentarius, qui deinde fuerat imperator, cum cathedram erexisset sub Euphemio patriarcha CPno, sacris rebus se cum quibusdam immiscebat: Euphe- mius autem minitabundus ei dixit, aut cum Ecclesia, quam frequenta- bat, sentiret, aut ne penitus in eam cathedram ascenderet ad imperi- tiores corrumpendos, &c.* Salmasius ad jus Att. pag. 139. φρατριάζειν, sive φατεύαζειν transfudit, *conventicula agebat*: Kusterus apposuit, *cum quibusdam cœtus agitabat*: ita etiam Tillemontius in Anastas. imp. art. 1. in fin. *Il ne laissoit pas de tenir des assemblées particulieres avec quelques personnes*; at contra hic φρατεύαζειν sacræ notionis verbum est, uti ὀργιάζειν ἐστὶ θύειν, teste Harpocrate; idque palam etiam ostendunt voces καθέδραν κατασκευάσας, & ῥῆμα hoc ἐπιβάνειν, quod omnes inverte- runt *ingredi*, cum vel tirones interpretarentur *ascendere*, scil. in cathedram, quam paullo ante meminerat.

Atque adeo verum est vocabula φράτορες, ὀργεῶνες, & θίχτοι, & quæ inde enascuntur, ἱερατικά esse vocabula, ut meminerim Theodoretum appel- lasse Christianos Κλησὶ θιασώτας, & θιασώτας ἀληθείας· probe igitur le- gitur apud Suidam καθέδραν κατασκευάσας ἐφρατεύαζεν· atque in Neapolita- nis sacris monumentis jucunde sæpe illitum intuemur quasdam nostrates κοινωνίας in Ecclesiasticis ministeriis φρατεύαζειν. Hinc nescio, cur doctissi- mus Mazochius amaris masculæ eloquentiæ suæ dieteriis vocem hanc, sa- crum Atticæ πολιτείας vestigium in plurimis eruditi operis de Eccl. Neap. pagellis undecunque vexet atque infectetur: tantoque horrore sunt sum- mo viro voces hæ nostrates *Fratanciæ, & Fratanciarum* ab Græcanico & bono semine enatæ, ut ostendere multis adnitatur eas surripuisse Neapo- litanos a monachorum cœtu, qui passim *fratres* salutantur; verum con- tra est, nam ubique gentium ambæ ῥήσεις *fratanciæ, & fratanciarum* au- direntur, cum monachorum συστήματα ubivis reperire sit; attamen bi- na ea nomina solummodo Neapoli celebrantur, & in ceteris nostræ majoris Græciæ urbibus ejus nomenclaturæ nec vola exstat, nec vestigium: quippe Strabo, & Varro aperte testantur τῶν φρατεῶν vocabulum Nea- politanos servare: & sane ubique tot nostrorum lapidum adhuc sculptum legimus; quare si verum amamus non a monachorum ἀδελφότητι, sed a

priscis

priscis Atticis nostri reliquiis tracta ea vocabula dicamus; præsertim, cum Mazochius multa aggerat, nullum vestigare valuit exemplum, quo ostenderet monachos vocitatos unquam esse *fratancianos*. Verum missa hæc faciamus, ne causæ, quæ mea nihil prorsus interest, patrocinari videar; satis superque mihi est pro notione vocum φρατῆρας, & φρατόρων inde detortas *fratancias*, & *fratancianos* esse virorum σύστημα in nostratibus antiquioribus, ac perillustribus Ecclesiis conflatum, quo rite sacris ceremoniis operentur; quare servatum volventibus annis veterum illorum φρατόρων institutum ἱερατικὸν sui ministerii; & tirones norunt Christianos sæpe nomina, & ethnicorum munia non commutasse, sed inductis veris ritibus, ac sanctioribus mysteriis, consecrasse.

v. Ne vero credas me adeo segnem, aut hospitem in patriis rebus, ut non extundere elaborarim aliquod monumentum Neapolitanum, quod reliquum nobis esset, quodque sententiæ, quam tueor, grande pondus adderet, & præferret etiam φρήτορας nostrates sacrificiis, ceterisque rebus religiosis operam navasse: porro non iratismus natum me sentio, cum ingens marmor Neapolitanum repperim apud Gruterum pag. 125. & Capacium p. 238. in quo saxo quanquam obscurissimo, utpote ab stupido exscriptore in membranas translato inter cetera hæc clare prostant: ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΝ ΤΗΝ ΘΥΣΙΑΝ Η ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ ΥΠΕΡΤΙΘΕΣΘΑΙ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑΣ ΗΜΕΡΑΣ, κ. τ. λ. *alius quis ex Aristæorum fratria sacrificium, & convivium celebrare debet secundum statutos dies*, &c. vides igitur etiam Neapolitanorum φρήτορας devotos sacris faciundis, uti eos, qui Athenis erant, ut constet in ambabus urbibus id muneris viros φρήτορας obiisse, & solas res religiosas curasse: quare haud scio, an posthac mihi molestus quis intercedat verum fratiarum institutum me minime divinasse: vides etiam sacrificiis adjunctas epulas, uti tunc temporis sollemne erat; quare bene definit Salmas. ad Jus Att. & Rom. p. 144. *Omnia ejusmodi συήματα κοινωνικά, vel ἐταρικά duabus rebus præcipue constabant, in quibus magna pars κοινωνίας & societatis consistebat, θυσία, & δεῖπνον, sacrificio, & epulo communi*; & quæ sequuntur, omnia appositissima sunt, quæ legas rogo. Jure igitur, ut superne dictum est, capella, aut ovis φράτορας huic collegio offerebatur a filiis familias, pro sacrificio scil. & epulo facitendo. Præterea gemma Indica contra meliorem Neapolitanum cippum, (quo de plura inferius,) habeo, in quo legere est adeo dedisse operam nostrates fratoras rebus sacris, ut Callistus Aug. libertus grandem scyphum cum simpulo pro Θεῶν φρατόρων Κυνείων sacrificiis dedicaverit.

Suffragatur demum sententiæ de hoc ἱερατικῷ fratorum officio etiam vocabuli originatio, quam ne Græcam dicas, licet omnes grammaticorum filii in id conspirent, dum a φρέαρ, puteus, extorquent, &, risum teneamus, ajunt φρατόρας eodem puteo usos, quo biberent; verum ἀμέσως educas ab Phœnicio פרא, quæ vox quicquid *peculiare est* & ele-

Etum etiam secundum Rabbinos adnotat; his autem familiares sunt dictiones פרט, *individuum*, & *particulare*, בפרט, על פרט, *speciatim*, *particulariter*, פרטיים, פרטים, *singularitates*, & fem. פרטית, *specialis*, *electa*; sacrorum autem administratos partem electam, atque από τῆ λαδ se-junctam tam apud Hebræos, quam Christianos fuisse res adeo protrita est, ut dixisse etiam pigeat. Et miror facile hoc etymon nec Mazochium, nec ipsum Salmasium vidisse, qui loco sæpius laudato docta ad miraculum de hac voce φρατεία congeffit, & non semel ad Hebræos provocat, vid. p. 120. 127. &c.

Id genus συντάγματα sacrorum virorum etiam communem vitam agitasse colligo ex eo, quod ubique veterrimorum Scriptorum συστῆτοι, atque ὁμόγαλακτοι vocitantur, & gratiam habeo Salmasio eodem loc. pag. 147. ajenti, συστῆτοι *semper una vescebantur*: atque nativa vis ambarum vocom aperte id ostendit, scil. qui simul pane, & lacte nutriuntur, & convivia συστῆτια audiebant: ea de re Scriptorum testimonia hic adsuere frustra est, cum plurima vir æternæ lectionis Salmasius excerpserit: quare male omnes invertunt vocem ὁμόγαλακτοι, *collactanei*, quando de φράτωσι sermo instituitur; verum dicas, *viri commensales*, uti sunt ipsi συστῆτοι. Quas turbas commoverint Heraldus, & Salmasius in jus Att. & Rom. pag. 149. &c. pro dictione ὁμοτάφοι in lege Solonis de colleg. & pollicitation. vid. Weffeling. in leg. Att. quam Heraldus in ὁμόκαπνοι, Salmasius *parum feliciter*, ut ait idem Weffeling. p. 524. in ὁμόγαλοι confinxere, tutemet legas, nam membranarum plurimum complerunt ultro citroque iratissimi; sed si tanta libido viget immutandi voces, ipse libere etiam, ac ἀναλογικωτέρως aptarem ὁμοφάχοι, quod æque valet, & συστῆτοι: verum res hæc tanti non est, nec tantarum irarum argumentum.

Vellem autem, ut ne quis mihi cito succenseat, si fabellam duodecim fratrum Arvalium ab usque Acca Laurentia eorum parente, & Romuli nutrice deductam duumvirum Plinii 18. 2. & Gellii 6. 7. testimonio fultam elevem & traducam, sed Arvalium fratrum corpus ἱερατικόν conflatum edicam ad Græcorum φρατέρων exemplar, & a Romanorum majoribus institutum: utriusque etenim collegii omnia probe conjurant; quisnam mihi inficiabitur vocem *fratres* enatam esse a φράτορες, & casca Romanæ gentis tempestate idem adnotasse? fundum do Varronem, qui lib. 4. de L. L. p. 23. Amst. 1623. *Fratres dicti sunt (inquit) quia fratria dixerunt: fratria est Græcum vocabulum partis hominum, ut Neapoli etiam nunc; cumque olim γενικῶς sodalitatem* adnotarent, factum est deinceps, ut ternis quibusdam adjunctis vocibus *fratres* discriminarentur, hinc sæpe audis *germani, consanguinei, uterini*. Præterea Arvales fratres συστῆτες, atque ὁμογαλάκτες fuisse, id est eadem mensa victitasse veteres tradidere: deum novimus etiam ἱερατικῶ munere honestatos, sacrisque stans diebus operatos pro arborum fertilitate, ac ubertate frugum; quare a fratoribus nihil dissidere fatendum est; & sicuti Romuli nepotes in tribus, & curias

rias gentem omnem Romanam Græcorum more dispescuere, ita etiam pro negotiis Deorum suorum φρατέρων collegii institutionem mutuari oportuit. Et nunc primum, rejeta Accæ Laurentiæ fabella, ultro citroque vides lucem sibi præstitisse Græcam φρατέρων, & Latinam fratrum Arvalium σύναξι. Enata est illa igitur ex ignorata plena vocis *frater* διαγνώσει, cum olim idem valeret, ac φρήτωρ, inde factum, ut finxerint Accam πολύτεκνον, & duodena filiorum prole beatissimam, cum purum putumque fuerint sacrorum ministrorum σύνταγμα.

VI. Peccarem sane, si ipse, quem ὁμηρικώτατον amici salutant, tantum vatem in meam sententiam de voce φρήτωρ non traherem; nam si me Homeri amor non fallit, divinus vir id vocabulum pro re sacra, & Diis devota accepisse visus est, cum ἀφρήτορας, ἀθήμεισους & ἀνέσιος proscribat, quotquot bellum intestinum concoquunt publicam rem posthabentes Il.. v.63.

Ἀφρήτωρ, ἀθήμεισος, ἀνέσιός ἐστιν ἐκείνος,

Ὁς πόλεμα ἔραται ἐπιδημίῃς, ὀρυόεντος.

Ternæ siquidem hæ voces, quibus diris devovet duces a bello Trojano abhorrentes, sacrae sunt, & religionis plenæ, uti certum est de duabus ἀθήμεισος, & ἀνέσιος, unde habemus Latine *Themis*, & *Vesta*, numina περιθρύλληται, ergo etiam ἀφρήτωρ, quo terni hi ἀνχθεματισμοί sint ἰσοδύναμοι, quibus nihil exsecrandius in scelestos imprecari sollemne fuisse veteribus reor. Scio Tullium binos hosce summi vatis versus Latine dedisse Philip. 13. num. 1. verbis longioribus, quo vim Græce insitam, & pondus, quantum Romanæ linguæ indoles, ne dicam pauperies ferebat, adsequeretur: *Nam nec PRIVATOS FOCOS, nec PUBLICAS LEGES videtur, nec LIBERTATIS JURA cara habere, quem DISCORDIÆ, quem CÆDES CIVIUM, quem BELLUM CIVILE delectat*: verum Tullium omnia turbasse quisque dicat, cum nihil sacri in Homeri versibus inspexerit, sed eos πολιτικῶς dumtaxat intellexerit; quare languoris plena bina carmina vides; & nemo erit, qui dubitet, quin vates luctuosissima omnia, ac deterrima a Diis contra tumultuantes Græcos imprecetur, & nisi a rerum sacrarum, & sacrificiorum κοινωνία interdictum vocem potissimum ἀφρήτωρ accipias, (quæ prima est, sed Cicero ultimo loco apponit,) rerum ordinem immutasset Homerus, divina enim humanis posthabuisset: & nil Achæos terruisset ab intestino bello, atque a tot animorum divortiiis, nisi unas Deorum iras eisdem obtendisset. Igitur non dubites, quin vox φρήτωρ, & ἀφρήτωρ religiosa sit, rebusque sacris etiam a beata Homeri tempestate addita; porro laudandi, si hujus vatis filii in eadem notione in tantum parentem jurantes illam acceptarint. Quæ in hos versus allevere interpretes, Eustathius, scholiastæ, & Daceria posthabere te jubeo, sunt enim vel vulgaria, vel ἀπροσδιόνυτα. Rebar autem, cum vir eruditissimus Blanchardus longiorem diatribam exornasset de publicis imprecationibus to. 16. Academ. inscript. edit. Paris. in lucem prolatam an. 1741. hunc Homericum ἀνχθεματισμόν omnium veterrimum, ac minacissi-

naçissimum collustrasse, indolui fane Blanchardum dira hæc divini vatis verba penitus oblitum; & quis non crimini id vertat tanto viro, qui, cum quasdam inferioris ævi imprecationes collegisset, ternas hæcæ Homeri, Scriptorum omnium principis immemor posthabuerit?

Fateor nunc esse pretium operæ, ut reponam, quare veteres quidam grammatici, veluti Pollux, Harpocration, auctor Etymologici, Suidas, Helychius, &c. *φρατείας* cum majoribus civitatum partibus confuderint, veluti cum *δήμοις*, *γένεσι*, *ἔθνεσι*, *τέττυσι*, *φυλαῖς*, & si quæ aliæ sint, ita ut, si verum dicant hi grammatici, *ἱεροποιῖς* fuisse *φράτορας* omnino negandum, cum haud fieri fane potuisset, ut bona reipublicæ portio sacris addicta segnis esset ac otia retur, nec bello, nec *πολιτικοῖς* negotiis vacaret. Verum sciendum est tantis tenebris adspersas me reperisse uniuscujusque Græcarum civitatum divisiones ac partes, ut, quotquot doctissimi viri illustrare, atque eas distinguere aggressi sunt, etiam atque etiam obscurarint: si quid otii tibi est, evolve omne longissimum caput 4. Salmasii ad jus Att. & Rom. quod, undique quæsita eruditione, circa hoc abstrusissimum negotium a summo viro impenditur, turbata releges omnia, & quæ prius dicta, ac jam firma reputas, ab aliis, quæ sequuntur, convulsa vides, ac delera penitus, ut jure conqueratur ipse Salmasius: *Grammatici, qui hæc iria confuderunt*, (scil. *τεττύς*, *ἔθνος*, *φρατεία*,) *ad ætatem posteriorem Athenarum respexisse videntur*, &c. Neque tanti fuit vir summus, quo tot veterum grammaticorum, & Scriptorum dissidia cerneret; verum facilius se expediisset Salmasius, neque temeritatis culpan- dus, si illos deceptos pronuntiasset, quippe longe Atticorum finium vixerunt, & jam pessumdatæ Græciæ tempestate scripserunt; & nomina rerum annis vertentibus permutari scimus, atque a prisca notione sæpe des- ciscere.

Id unum in numerato habemus remp. Atheniensium terna hæc par- titionis nomina præsetulisse *φυλὴν*, *δήμους*, ac *φρατείας* affatim nota; & ne actum agam, plurimas refero gratias Corsinio in fast. Atticis to. I. in ternis Dissert. 3. 4. & 5. qui eam divisionem uberi eruditionis appa- ratione tutatur, τῶν φυλῶν ordinem, ac nomina reteggit digeditque, *δήμους* etiam improbo labore enumerat, & posthabita principum virorum litteratorum auctoritate ac fama, nova omnia cudit, & tenebricosa quæque in lucem restituit; piget dumtaxat virum de Atticis *φυλαῖς*, ac *δήμοις* felicissime meritum *φρατείας* non curasse, mihi que id ponderis reliquisse; fortasse si Salmasius, ac Vandalus Corsinium non latuissent, Athenienses, ac Nea- politanas *φρατείας* doctis fane commentariis etiam celebrasset. Posthabitis igitur cum Corsinio tot minutis, obscurisque Atheniensis populi divisionibus, ternas hæcæ satis futuras reor, quo veterum Scriptorum libros evolvas, in eorumque intelligentia nihil hæreas. Nil fane ex illorum gram- maticorum inconstantia, ac tenebricosis verbis de fratriarum *διαγνώσει*, & na- tura sententia, quam præstiti, quidquam læditur, cum de earum *ἱερατι- κῇ* no-

ἢ notione sexcenta documenta & veterum Scriptorum, & lapidum prolata sint, vocisque etymon etiam adstipuletur; fratris proinde minimas reip. partes fuisse, utpote ex sacrorum ministris conflatas, uti orgeones, testem do Aristotelem in Moral. ad Eudemum lib. 7. cap. 9. qui cum a magnis κοινωνίαις rerump. transeat ad peculiares, vocat φράτορας, *particulam civitatis*: Αἱ δ' ἄλλα κοινωνίαι εἰσὶν, μέρος τῶν τ' πόλεως κοινωνιῶν, οἷον αἱ τῶν φρατέρων, ἢ τῶν ὀργέων, quæ sic reddit ipse Salmasius: *aliæ vero communitates sunt, aut particula communitatum civitatis, ut illa est fratorum, vel orgeonum*. Erant igitur majora συστήματα φυλέται, & δημόται, parva φρήτορες.

Sed est, quod nunquam mirari desinam non solum unos veteres grammaticos, & lexicographos in voce φρητεία, sive φρατεία transversos ivisse, quos sæpe falli jam notum est, verum etiam summi nominis historicos, qui non feliciori Græciæ ævo scripsere, & præsertim qui post Augustum res Romanas, moresque, ac magistratus Grajo vocabulo dicere aggressi sunt, & inter Romanos vixere; hi sane vocem φρατεία accepere pro *curiæ* significatu, atque dictionem sacri cœtus paucorum virorum non exiguæ parti hominum civiliter viventium destinarunt, ita ut nil frequentius legere est in eorum voluminibus, quam φρατεία pro *curiæ*, & νόμος φρατείας, vel φρατείας (barbara vox est) pro *lex curiata*: ad cultioris stili scriptorem appello Dion. Cassium, vide loca ex indice sat locuplete Reimari, ne multos recitem; quod peccatum ob incogitantiam accidisse reor, quæ non insolens erat Græcis Romanensibus facile accipientibus vel latius, vel strictius vocabula, cum ad exterorum ritus, & mores detorquerent; & ut non multis exemplis utar, τὸ στρατόπεδον, *exercitus, castra* apud Xenophontem, &c. Cassius ipse pæne semper pro *legione* adhibuit pag. 794. Τεῖς δὲ δὴ τότε καὶ εἰκοσι στρατόπεδα... ἐτρέφετο... Αὐγαστεῖον... Γαλατικόν... Σκυθικόν... Μακεδονικόν... Κλωδίειον, κ. τ. λ. *legiones vigintitres tunc alebantur... Augusta... Gallica... Scythica... Macedonica... Claudia*, &c. longe siquidem distat *exercitus a legione*; quare in iis loquendi angustiis potius fuit quibusdam βωμολίξεν, itaque dixere λεγιῶνες. Hæc ideo breviter adnotanda exputo, ne quis mihi horum ingentis famæ Scriptorum exempla contra notionem *fratriæ*, fuisse nim. paucorum hominum κοινωνίαν, quod multis a me firmatum est, opponat; ceterum nullusdum melius præstet fidem his peregrinis, ac inferioris ævi Scriptoribus, quam Demostheni, Æschini, Isæo, & ceteris id genus oratoribus antiquis, atque Atheniensibus, & nostratibus litteratis lapidibus, & sæpe dictum est Neapolitanos Attice vixisse: non igitur tanti vocabula in Romanensibus libris Græcè scriptis nobis curanda sunt, cum antiquioribus monumentis, & γνησιωτάτοις abundemus.

Denique servavi mihi divini Platonis carissimum locum in fine lib. 5. p. 745. de legibus, quo omnino stabilitam φρητείας fuisse ἱερᾶς κοινωνίας. & jure mihi conqueri sinas de tot doctissimis viris, qui fratriarum negotium

gotium fusque deque agitarunt, quorum principes Salmasium, & Mazochium salutes, tam præclara magni philosophi verba oblitos; & quem non piget hos eruditione sua minime inspersisse. Itaque hæc jubet Plato: quamcumque τὴν πόλιν ιδρύσθαι δεῖ τὴν χώρας ὅπῃ μάλιστα ἐν μέσῳ . . . ἀφ' ὧν τὰ δώδεκα μέρη τέμνειν τὴν τε πόλιν αὐτὴν, καὶ πᾶσαν τὴν χώραν, ἵστα δὲ δεῖ γίνεσθαι τὰ δώδεκα μέρη· inde post paucos versus: Καὶ δὴ τὸ μετὰ τῷ δώδεκα Θεοῖς δώδεκα κλήρας θέντας, ἐπονομάσαι, καὶ καθιεῶσθαι τὸ λαχὸν μέρος ἑκάστῳ τῷ Θεῷ, καὶ φυλὴν (apponas φρατρίαν) αὐτὴν ἐπονομάσαι. posthabito Ficini, & Serrani interpretamento, vertas: *Urbem exstruere necesse est, quoad fieri potest, in medio regionis . . . deinde ipsam in partes duodecim partiiri cum omni regione, quas æquales esse oportet. . . Præterea duodecim Diis duodenas portiones dedicare, & eorum nomine appellare, sacramque habere, quæ sorte unicuique Deorum pars contigit, & fratriam vocitare.* (Etiam Pollux adserit duodecim fuisse fratrias lib.3. n.52. φρατρίαις δ' ἦσαν δυοκοῦδεναι.) Ex his sat ponderosis Platonis verbis antehac obscuris advertis duodecim fuisse etiam Neap.urbis partes, & fratrias, cum multis præstitum sit superiori cap. par. 5. veteres cives meos Attice publicam rem gessisse: & lætissimus vivo, quod nomina nostrarum fratriarum novena scrutatus sim, quas singillatim in binis hujus cap. sequentib. partibus proferam, ac commentariis honestare aggrediar; quæ reliquæ sunt tres omnes feliciori aëre e telluris sinu fortasse extrahentur, omnesque urbis nostræ partes, earumque nomina ad ceterarum maximæ famæ civitatum invidiam, quod superi annuant, adipiscemur.

Præterea ab hoc Platonis, philosophorum maximi κεμένῳ teneo valide firmari sententiam, quam multis tutatus sum, φρατρίαις sacrum vocabulum fuisse, & homines præsertim rebus Deorum addictos comprehendisse, atque unamquamque unius, vel plurium Deorum nomine illustrem, uti etiam Neapolitanas fratrias paullo inferius reperies: quod præ ceteris Plato in recitatis verbis expressit: Καὶ τὸ μετὰ τῷ δώδεκα Θεοῖς δώδεκα κλήρας θέντας ἐπονομάσαι, καὶ καθιεῶσθαι τὸ λαχὸν μέρος ἑκάστῳ τῷ Θεῷ, καὶ φρατρίαν (non vero φυλὴν) αὐτὴν ἐπονομάσαι. Nil te turbet, si vocem φυλὴν eraserim, & veram φρατρίαν appinxerim, cum tot documenta jam aggrefferim, quæ præstitum est unas fratrias sacram ῥῆσιν esse, non φυλὴν, quæ γενικωτέρως notionis est, & urbis maximam partem denotat. Sed quid te in re certa diu moror? ipse Plato paucis post versibus dum ternas urbis partes repetit, utitur voce φρατρία, primoque loco nominat, utpote res sacræ πολιτικοῖς antestant, dum ait requiri in urbe φρατρίαις, δήμους, καὶ κώμους. fane quis rure inficetior librarius vel a margine vocem φυλὴν mutuatus est, vel eandem, quæ sibi visa est opportunior, & clarior, contra omnium optimi ævi Scriptorum Græcorum consensionem adscripsit. Habes igitur etiam ex Platone φράτορας fuisse ἱεραπικὸν σύστημα. Nunc singula fratriarum nomina percontemur, a quibus etiam apertissime, & clarius illas sacrorum virorum cœtum fuisse constabit.

PARS

*****

P A R S II.

De Fratriis Neapolitanis singillatim: earum nomina, etyma, lapides, & monumenta recensentur: situs etiam vestigatur:

& primum Εὐμηλίδαι, Ἀρτεμισιοι, Ἀεῖσαοι, atque οἱ ἐν τῇ Ἀγάρρῃ.

I. **D**E Neap. fratriis singillatim: ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙ, saxa, in quibus hoc nomen inscriptum est, illustrantur. Nota M. Γ. denotant Μεγάλης Γραμίας. Affertissimus Dionis locus sanatur. II. Quid δῖαυλῳ παιδῶν πομπικῶν. acta S. Aquilinae, & Oppianus explicantur. Τάγμα in saxo multa luce donatur. Alterum epigramma expenditur. III. Corsinii interpretamentum elevatur. Quis hic Eumelus, qui fratriæ nomen impertitus est; non fuisse Parthenope parentem etiam adversus Mazochium ostenditur: Eumelis in Statio non Parthenope, sed ipsa fratria Eumelis. IV. Situs fratriæ Eumelidarum in urbe Neap. definitur, & Dii fratres, Apollo, Ceres, & Castores; templa horum Decorum divinantur ex certis vestigiis. Insolentissima imago Salvatoris veteris cumprimis Apollinis adem firmat, non antehac adversa, licet de ea multa edisserat Mazochius. V. Templum Cereis nobis sistit Capaciis; illud Castorum adhuc præferunt grandes reliquæ, epigraphe, & statuæ. Hanc Eumelidarum fratriam ceterarum principem fuisse patefit: hujus urbis regionis, & Campaniæ surie amplissima laudes. Statium, & Menecraten in eadem victitasse ex ejus carminibus eruitur. VI. ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ ex saxo etiam noti sunt. Dianam Neapolitani ardenti studio coluerunt, quod ex Statio, & ex patriis numismatis ratum est. Etymon vocis Ἀρτεμις Homero carissima ab omnibus ἀρχαιολόγοις posthabitu ex Phœnicio semine extrahitur חרשו. Homero Εἰκασθ, Apollo, celebratur, nunquam Εκάτη, Luna: vox Εἰκασθ non ab falsa ῥήσει Ἐκκατη, quam fingit Cléricus, sed ab vera הנה: multa lux Isaia. VII. Fratriæ Artemisiorum situs proponitur, etiam ex litterato saxo. VIII. ΑΡΙΣΤΑΙΟΙ fratores non ab Ἀρης, Mars, uti vult Mazochius, sed ab heroe Aristo: Mars nunquam ab Neapolitanis cultus. Saxum longissime scriptum præstat hanc φρητιῶν, cujus omne interpretamentum etiam Grace doctissimis arduum, nunc Latine profertur; estque elegantissimum Φύρισμα, quod partim illustratur. IX. Neapolitani Atticorum more menses appellabant, diesque enumerabant; cur septima die contractus celebrarent. Situs Aristæorum sat obscurus. ΟΙ ΕΝ ΤΗ ΑΓΑΡΡῃ fratores ex eodem Φύρισμα noscuntur: hujus vocis veriloquium: horum situs opportune divinator.

I. **A**GGREDIOR igitur post γενικήν, veramque nominis φρητιῶν notionem de singulis dicere, quas follers reperire satis fui inter Neapolitanæ urbis rudera, præter eas, quas Scriptores nostrates in membranis servarunt, præsertim Mazochius, qui omnium tot doctiss. virorum extimus de his κοινωνίαις præclara scripturus omnes in spem bonam erexerat; verum, ut dictum est, ternas ab Reinesio mutuatus est, Εὐμηλίδας, Ἀρτεμισίους, atque Ἀεῖσαους, nam binas, quas addit, Mazochius, Θεοπαδαίων, & Ἡβωνιτῶν, nunquam exstitisse par. III. ostendam. Fateor tantam mihi

H h h h

dicen-

dicendorum copiam, quæ curiosa ætas omisit, obversari, ut perquam longissime me pervagaturum sentiam; sed amicorum selectissimi culpandi, qui me recusantem isthæc scribere importunissime coegerunt: interea ipse dubius vivo laudandusne sim, an culpandus. Itaque principem locum teneant

ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙ

Fratria omnium ἐξοχωτάτη tum ob monumenta, quæ vetus ætas pepercit, tum ob situm honestissimum, quem in urbe occupabat. Reliquum sane est marmor ab Capacio exscriptum pag. 35.

ΕΥΜΗΛΟΝ·ΘΕΟΝ·ΠΑΤΡΩΝ
ΦΡΗΤΟΡΣΙΝ·ΕΥΜΗΛΕΙΔΩΝ
Τ·ΦΛΑΤΙΟΣ·ΠΙΟΣ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ·ΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΣΤΗΝ·Τ·ΦΛΑΤΙΩΙ·ΤΕΚΝΩΙ

Capacius, Reinesius, Corfinius in dissert. agonist. pag. 105. ὁμοθυμαδὸν verterunt, *Eumelum Deum patrum Phratoribus Eumelidarum T. Flavius Pius curator dedicavit cum T. Flavio filio*: Mazochius nihil immutavit, unumque addidit, nempe, *curiæ sodalium Eumelidarum*; ipse paullo ante p. 601. dedi φρετέλς non esse curias; ut autem bona sit syntaxis, & sententia clarior, reponerem, *Eumelum Deum patrum honorans T. Flavius Pius phrontistes una cum Tito Flavio fil. pro suis phratoribus Eumelidarum statuam dedicavit*: vide, quæ dicta sunt de voce τιμήτας honorans, quæ in lapidibus passim reticetur, pag. 523. Phrontisten fuisse unum ex ministris fratarchi scimus ex alio nostrate saxo, de quo mox in fratria Aristæorum. Ne sollicitus sis, quin ita accipiantur φρήτορτιν Εὐμηλιδῶν, uti versa sunt, etenim in sequenti saxo in eadem fere sententia legere est, ἀναθεῖναι ἐν τῇ φρετέλει ἀνδραγαθίας Διοσκουρων. Ceterum opus & labor est, cur isthæc fratria *Eumelis* salutetur, sed a me id exspectes rogo in hujus fratriæ extrema cera.

Alter elegantissimus cippus in trina facie scriptus objicitur, quem ipse accuravi, ut archetypi fidem adsequeretur, quo nostratia monumenta, quoad fieri potest, antiquam sinceritatem ostentent: quare exsculptum do. De hoc illustri lapide jam quædam adnotavi p. 516. nunc longiusculus fermo redit, & sat opportunus, cum in hac Eumelidarum fratria erectum intuearis; legas, quas Corfinius de eo laudes intexuit in dissert. agonist. p. 103. Apponam minusculis etiam litteris princeps epigramma, ut citius illud perlustres, suisque σιγμαῖς distinctum: inde alterum, postquam brevem commentarium adnexuero; & Corfinianum interpretamentum, ejusque longiores adnotationes expendam.

Τ·ΦΛΑ-

Τ ΦΛΑΒΙΩΙ ΤΥΙΩΙ
 ΕΥΑΝΘΗΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙ
 ΙΤΑΛΙΚΑΡΩΜΑΙΑΣ ΕΒΑΣΤΑ
 ΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑ ΤΗΣ Μ. Γ.
 ΙΤΑΛΙΔΟΣ ΠΑΙΔΩΝ
 ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΑΥΛΩΝ
 ΑΝΑΘΕΝΤΙΕΝΤΗ ΦΡΗΤΡΙΑΙ
 ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ ΔΙΟΣΚΟΥΡΩΝ
 ΣΥΝ Τ ΦΛΑΒΙΩ ΖΩΣΙΜΩΙ
 ΑΔΕΛΦΩΙ ΤΩΙΑΥΤΩΙΑΓΩΝΙ
 ΤΑΓΜΑΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΚΑΙ
 ΒΡΑΒΙΟΝ ΛΑΒΟΝΤΙ
 ΕΥΜΗΛΕΙΔΑΙ ΦΡΗΤΟΡΕΣ
 ΑΜΟΙΒΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Τ. Φλαβίω, Τ. υίῳ
 Εὐάνθει νικήσαντι
 Ἰταλικῇ, Ῥωμαῖα, σέβαστα,
 Ἰσολύμπια τῆς Μ. Γ.
 Ἰταλίδῳ, παιδῶν
 πολιτικῶν διαυλῶν,
 ἀναθέντι ἐν τῇ φρητείᾳ
 ἀνδριάντας Διοσκῶρων
 σὺν Τ. Φλαβίῳ Ζωσίμῳ
 ἀδελφῷ τῷ αὐτῷ ἀγῶνι
 τάγμα νικήσαντι, καὶ
 βραβίον sic λαβόντι,
 Εὐμηλεῖδαι φρήτορες
 ἀμοιβῆς ἐνεκεν.

T. Flavio T. filio
 Evanthi, qui vicit
 Italica, Romana, augustalia,
 Isolympia Magnæ Græciæ
 Italia, epheborum
 urbanorum duplicatum cursum,
 qui dedicavit pro fratria
 statuas Castorum,
 & qui cum T. Flavio Zosimo
 fratre in eodem certamine
 epheborum collegium vicit, &
 victoriæ præmium adeptus est,
 Eumelidæ fratres
 remunerationis gratia.

Omnium primum advertas urbis nostræ Græcanicæ magnificentiam, in qua
 omne ludorum genus agitabantur: de his vide laudatas Corfinii disert.
 agonist. qui præclara quæque ultimus congeffit. Nil dubitandum, quin
 τὰ Μ. Γ. valeant Μεγάλης Γραυκίας: id enim apposuit auctor epigram-
 matis, ut posteros doceret Neapoli instituta certamina *simillima Olym-*
piis, ἰσολύμπια, ac vocata τῇ Μεγάλης Γραυκίας Ἰταλίδῳ, quo ab iis, quæ
 in vera, & antiquissima Græcia celebrabantur, distinguerentur; cum lapide
 belle conjurat Strabo p. 377. Νῶνι ἑπετυπευκὸς ἱερὸς ἀγὼν στυπλεῖται παρ'
 εὐτοῖς (Νεοπολίταις) μισθὸς τε, καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείυς ἡμέρας, ΕἴΝΑ ΜΙΑ-
 Η h h h 2 ΛΟΣ

ΛΟΣ τοῖς ἐπιφανεστέοις τῶν κατὰ τὴν Εἰλλάδα, *nunc quinquennale sacrum certamen musicum, & gymnicum per aliquot dies ab ipsis (Neapolitanis) celebratur ludis ipsius Græciæ nobilissimis SIMILLIMUM*. Teneo a Pindaro certamina ab uribus, atque a regionibus sumptisse nomina, Pyth. 9. v. 77. ἀθλα Οὐλύμπια, ἀθλα γὰς βαθυκόλπῃ, ἀθλα ἐπιχώρια, vide hic adnotat. & scholia, quæ sit γῆ βαθυκόλπῃ, &c.

Scio te turbari, quod enumerarim inter bonas voces Γραικία, quæ semper audiit Εἰλλάς, imo addas te ne in ipsis quidem lexicorum maximis reperire; verum contra est, nam Plutarchus, & Athenæus vocem Γραικός, vid. Casaub. adnot. p. 103. non semel usurparunt. Imo Aristoteles inquit Meteorolog. lib. 1. c. 14. καὶ οἱ καλέμενοι τότε μὲν Γραικοί, νῦν δὲ Εἰλλη- νες. Nec prætereundus Strabo pag. 79. ubi hæc allevit apposite virorum summus Salmasius: Porro Γραικῶν appellationem, etsi vulgus Græcorum respuit, poetæ tamen non sunt aspernati, Lycophron v. 532. Γραικῶν ἀε- σϑῃ, ὃ πάλιν τᾷχει τάφους· inde irascitur Hesychio putanti a Romanis Græcos appellatos: consulas etiam Albertum in Hesych. pag. 590. ubi plura de hoc Strabonis loco edisserit, scil. de vetusto hoc carmine, quod ipse Albertus vertit, & Strabo de Colchis loquitur ibid.

Ἀστυρον ἐκτίσαντο, τὸ μὲν Φυγάδων τίς ἐνίπτοι

Γραικός, ἀτὰρ κείνων γλῶσσ' ὀνόμηνε Πόλας.

Urbem constituere, appellat, quam Φυγάδων quis

Græcus, at illorum barbara lingua Polas.

Demum auctor chronici marm. Arundell. linea xi. eandem vocem me- minit: καὶ Εἰλλῶνες ὠνομάσθησαν τὸ πρότερον Γραικοί καλέμενοι. Neque credas φράσιν insolentissimam μεγάλης Γραικίας Ἰταλίδος, meque exemplis de- fertum, eam etenim teneo ab Dion. Cassio pag. 124. lin. 85. Πομπήϊϋ δὲ ἐπειδὴ καὶ ἐκείνη κατέπραξε, πρὸς τε τὸ Πόντον αὐθις ἦλθε, καὶ παραλχβὼν τὰ τεῖχη, εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ νηυθεύειν εἰς τὴν Εἰλλάδα τὴν Ἰταλίαν ἐκομίσθη, Pompejus autem his rebus peractis, rursus in Pontum perrexit, & re- ceptis castellis, in Asiam, inde in Græciam Italiæ adveetus est; vides igitur peræque esse Εἰλλάς τὴν Ἰταλίαν, ac Γραικία Ἰταλίδος, ut in nostro saxo: præterea Lucianus to. 1. pag. 546. de Pythagora: Ἰταλιώτης δοκεῖ τις εἶναι τῶν ἀμφὶ Κρότωνα, καὶ Τάραντα, καὶ τὴν ταύτῃ Εἰλλάδα, supplendum τὴν ἐν ταύτῃ Ἰταλίᾳ Εἰλλάδα, quam Italiam jam meminerat in voce Ἰταλιώτης.

Haud incuses me Cassii verba interpolasse, cum magnus Reimarus ibi legat τὴν Εἰλλάδα τὴν πε Ἰταλίαν, vertatque, *per Græciam in Italiam adveetus est*, unamque provinciam in duas dissecet: verum a tanto viro venia implorata, placet magis medela Xylandri p. 1391. n. 38. quam secutus sum, nempe εἰς τὴν Εἰλλάδα τὴν Ἰταλίαν, præsertim cum ipsemet Reima- rus in variantibus adseveret, *vulgo omittitur πε*, & revera importunissi- mum est, dum historicus de Græcia Italiæ loquitur, nam Pompeji na- vem paucis post versibus p. 125. Brundisium appulsam dicit, εἰς πε τὸ Βρεν- τέσιον ἐπερωώσῃ. Ceterum in Dione vocem Ἀσίαν infestissimam dicas, quæ Pom-

Pompeji iter reddit ἀγεογραφώτατον, etenim hunc ducem primum vides in Ponto, mox in Asia, tanquam si Pontus extra Asiam sit, inde sine interjacentium locorum commemoratione in Italiam trajecisse: id quod Reimarum adegit, ut voces Ἑλλάδα τῆς Ἰταλίας disjungeret. Quare, ut constet Dio, quin pro Ἀσίᾳ reponendum sit Ἀχαιοῖν nemo obfistet, quo nomine tunc temporis Græcia, & præsertim ab Cassio vocitabatur, vide indicem Lat. ipsius Reimari voce *Achaia*: in isthæc geographica grandia peccata impie librariorum cuique notum est, quædam me adnotasse memini p. 457. quare sine discrimine reficias Dionis κείμενον, *Pompejus autem, his rebus peractis, in Pontum rursus porrexit, receptisque castellis, in Achajam, inde in Græciam Italiæ advectus est*; quæ Cassii verba sanasset Reimarus, si saxum hoc nostrum ei innotuisset, ubi Γραικίας Ἰταλιδ᾽ scriptum est: id unum miror neque etiam Xylandrum, neque Leunclavium vocem Ἀσίᾳ hic omnino ἀπροσδιόνυτον advertisse; nunc ad cippum redeundum.

II. Verba παιδῶν πολιτικῶν διαυλὸν præstant etiam hunc agonem Neapoli celebratum, qui Lafenam nostrum fugit in Gymnasio: nomen Latiale ignoramus, Jo. Lydus etiam διαυλοδρομίων vocat. Quodnam certamen hoc fuerit, vide Vandalium in dissert. de Gymnasiarch. Salmaf. in Solinum pag. 637. & Academ. inscript. tom. 7. pag. 219. ut sexcentos taceam. Haud præteream Mazochium, qui in Kalend. pag. 608. occasione corruptæ vocis διωλιζομένη in actis S. Aquilinæ luculenter more suo explicat hanc vocem διαυλῶ· illam vero confingendam jubet in διωλιζομένη, & Hefychii auctoritate fultus vertit *labefactata*: verum si conjecturis indulgendum, reponerem διωλιζομένη nullo addito elemento, *comminuta, confracta*. Optassem potius, ut me docuisset vir eruditiss. quinam sit in capris silvestribus αὐλὸς πνοῆς in dentibus, & διαυλῶ πνοῆς in cornibus respirationis meatus, & *duplex ejusdem canalis, sive fistula* in Oppiani Cyneget. lib. 2. v. 338. & 342. dum doctæ, & multa digessit de *ambabus arteriis* in egregio opere Kalend. p. 496. quem locum tantum virum fugisse perquam ægre mihi est, nam multa luce perfudisset, cum neque Jos. Scaliger, neque Rittershusius quid boni protulere, ut ait Cornelius Paw in Horopoll. pag. 384. sibi que plaudit, quod Oppiani versus interpretatus sit, medelamque fecerit, si tibi otii est hujus adnotationes adeas. Vides epigrammatis auctorem, quos dicit πᾶδας πολιτικῆς, mox vocare τάγμα, *corpus, collegium*, & gratulandum mihi est antiquis meis civibus, qui chorum adolescentium alebant, ut reliquæ magni nominis Græcicæ civitates, pro id genus ludis. Τάγμα autem cum idem sit ac τάξις, *corpus*, ea de ῥήσει adeas Reines. p. 510. & Norisium in cenotaph. p. 434. illam etiam in lapidibus invisimus, τάξις ποικιλιῶν Grut. pag. 314. consulas & Vandal. dissert. 7. de agonoth. pag. 580. Ceterum nemo doctius, ac uberius docet, quid sit τάγμα, quam D'Orvillius in Chariton. p. 60. *Quod aliquando effertur νικᾶν ἐν παισί, ἐν ἀγωνί, ἐν χόρῳ, vel νικᾶν ἀγῶνα παιδῶν,*

δῶν, &c. tantum virum adeas rogo. Nec præteream Salmasium, qui in Solin. pag. 432. hæc affert: *Josephus loquens de Essenis oppidum nullum inquit eos seorsim habuisse, sed in singulis urbibus μετοίκας fuisse, & corpus aliquod fecisse, sive collegium, τάγμα ipse vocat*, ita Salmasius, sed locum non indicat, ut moris est summo viro. Præterea pag. 645. ait: *In theatro cuneus, qui Græce est φυλή, dicitur etiam certum τάγμα, nam suus cuique tribui cuneus assignabatur*. Atque ita sollemnis erat hoc puerile certamen, ut ubique membranarum Pausaniæ illud reperire sit, vid. pag. 394. 456. 457. 491. &c. ac in pag. 485. quater, aut quinque ejus ἀγῶν & meminit. Nec antiquiorum Scriptorum obliviscar, Demosth. contr. Aristocrat. pag. 516. in fin. edit. 1607. Ἐπιχάρης μὲν ὁ πάππος ὁ ἐμὸς Ὀλυμπιάσι νικήτας παῖδας. Illustre etiam dicas, & fortasse singulare hoc marmor ob vocem πολιτικῶν, *urbanorum*; hinc colligere est fuisse etiam Neapoli τάγμα παιδῶν ξένων, *peregrinorum*, quod non tanti ducebatur, quanti illud *urbanorum*; quæ bina vocabula ubique opposita reperire est, ut in Demosth. ibid. pag. 457. qui distinguit δωρεὰς πολιτικὰς ab τοῖς πῶν ξένων.

Reliqua epigrammatis verba planiora sunt; quare nil hæreas in ἀναθέντι ἐν τῇ φρητρίᾳ ἀνδριάντας Διοσκύρων, cum eandem fere φράσιν videas in saxo pag. 608. φρήτορσιν ἀνέθηκεν. Dioscurorum hæ statuæ, licet infractæ, adhuc supersunt, de quibus pag. 517. pauca dicta sunt. Quodnam sit βραβεῖον, quod adeptus sit Evanthes, cernimus sculptum in sinistra lapidis facie, nim. coronam ex lauro, & palmam. Longiorem Corfinius adjecit commentarium ibid. p. 107. multiplexne sit certamen, an unicum, nempe διωλ & quod vicerat hic adolescens, id mea non tanti interest, membranas eruditiss. viri adeas, qui etiam voces Ἰταλικά, Ῥωμῶν, Σεβαστά, Ἰσολύμπια illustrare adnissus est. Itaque unum reliquum esset, ut de Eumelo verba facerem, quod mox dabo.

Alteram cippi epigraphen recentibus etiam characteribus accipias, cu-

ΣΕΟΥΗΡΩΙΚΑΙΕΡΕΝΝΙΑΝ·ΥΠΑΤ
 Π^ΟΕ·ΕΙΔΩΝΜΑΡΤΙΩΝ
 Τ·ΦΛΑΒΙΟΣΖΩΣΙΜΟΣΚΑΙ
 ΦΛΑΒΙΑΦΟΡΤΟΥΝΑΤΑΓΟΝΕΙΣ
 ΧΑΡΙΣΑΜΕΝΟΙΛΥΧΝΙΑΣΜΕΤΑ
 ΛΥΧΝΩΝΚΑΙΒΩΜΟΥΣΔΙΟΣΚΟΥΡ
 ΑΥΤΙΣΚΑΘΙΕΡΩΣΑΝ

jus sententia fatis plana ac aperta nullis fere indiget adnotatiunculis:

Σεση-

Σεκήρω, καὶ Ἑρεννιάν. ὑπάτ.
 πρὸ εἰδων Μαρτίων,
 Τ. Φλάβιου Ζώσιμου, καὶ
 Φλαβία Φορτυνάτα γονεῖς
 χαριτάμενοι λυχνίας μετὰ
 λυχῶν, καὶ βωμᾶς Διοσκῶρ.
 αὐτῶν καθιέρωσαν.

Severo, & Herenniano cos.
 ante diem V. idus Martias,
 T. Flavius Zosimus, &
 Flavia Fortunata parentes
 voti compotes candelabra cum
 lucernis, & aras Castoribus
 gratias agentes dedicarunt.

Vides anno post Christ. nat. 171. propalam Neapoli ludos celebrari, numinum statuas erigi, ac in eorum templis aras, & lychnuchos consecrari ab Flaviae gentis libertis, libertabusque; addas famosum Dioscurorum templum, cujus adhuc binæ stant ingentes columnæ, eo anno non adhuc perfectum, etenim & statuis deferebatur, arisque, ac candelabris; multo igitur Tiberii Aug. ætate, a quo erectum nostrates Scriptores etiam primi subfelii* conjurarunt, vid. pag. sup. 469. recentius est.

III. Quoniam autem bina hæc epigrammata Corsinius cum paucis Græce gnarissimus interpretatus est, & doctis adnotationibus exornavit, ac ipse non unas voces a tanti viri sententia longe alienas Latine dedi, nemo mihi invidet, si verborum, quæ ego apposui, causam agam: clariss. Corsinii interpretamentum est:

Τ. Φλαβίω, Τ. υἱῷ
 Εὐάνθει νικήσαντι
 Ἰταλικᾷ, Ρωμῶν, σέβασα,
 Ἰσολύμπια τῆς Μ. Γ.
 Ἰταλίδου, παιδῶν
 πολιτικῶν δίαυλον,
 ἀναθέντι ἐν τῇ φρητρίᾳ
 ἀνδράωντας Διοσκῶρων
 σὺν Τ. Φλαβίῳ Ζωσίμῳ
 ἀδελφῷ τῷ αὐτῷ ἀγῶνι
 τάγμα νικήσαντι, καὶ
 βραβῖον λαβόντι,
 Εὐμελεῖδαι φρήτορες
 ἀμοιβῆς ἐνέκερ.

T. Flavio. T. Filio
 Evanthi, qui vicit
 Italia, Romana, augustalia,
 iselastica Olympia XLIII.
 Italica Olympiadis duplicato puerum
 urbanorum curriculo,
 & dedicavit in fratria
 statuas Dioscurorum
 una cum T. Flavio Zosimo
 fratre suo, atque in eodem agone
 aciem superavit, &
 bravium obtinuit,
 Eumelidae ipsius fratres
 remunerationis causa.

Fateor me non advertere vocem *iselastica*, sed *isolympia*, quam magnus Corsinius nescio, cur dissecuerit in binas *iselastica*, *Olympica*: quis enim scalperet ἸΣ συλλαβὴν brevissimam pro longiori vocabulo ΕΙΣΕΛΑΣΤΙΚΑ, præsertim cum videas in principio hujus ῥήσεως jota; jure igitur appositum est, Strabone certo vade, Ἰσολύμπια. Miratus sum eundem virum, cui tantum debet res litteratorum publica ob immortale opus de notis Græcorum, reddidisse ΤΗΣ Μ. Γ. ΙΤΑΛΙΔΟΣ, XLIII. *Italica Olympiadis*,

dis, atque accepisse M. T. pro numerorum. signis; inde suo hoc interpretamento docte, sed importune aggreditur statuere Neapolitanarum Olympiadum, & Augustalium ludorum originem ac principium *hactenus*, ut ipse ait, *incompertum*. Verum quoniam superius reddidi notas illas M. T. Μεγάλης Γραικίας, longum Corfinii laborem frustra esse plerique omnes haud dubii exputabunt. Sed nil magis tam belle quælitum tanti viri interpretamentum elevat, quam quod bis cerneret in eodem lapide annum agonum victoriæ, scil. tum Olympiade 43. tum cons. Severo, & Herenniano; quod quam sit novum atque insolens quisque exputat: & cum hi Flaviorum gentis liberti Evanthes, Zosimus, & Fortunata Roma Neapolim se recepissent, ab eisdem Latinorum more, consulum nempe nominibus annos, non vero Olympiadum numero, (quas vergente secundo Christi sæculo ne in ipsa quidem Græcia celebratas reperiesset,) adnotandos oportuit. Quare litterarum M. T. Μεγάλης Γραικίας divinationem vero propriorem dicas; & mox aperiā, nimirum in Aristæorum fratria, Neapolitanos, utpote Ἀστυνέες, veterum Atheniensium ritu, quos Olympiadas haud novisse tirones sciunt, tempora adnotasse. Pace tanti viri dictum sit, verba, *duplicato puerorum urbanorum curriculo, ἀστυνέες* apposita forte quis molestus assereret. Τάγμα Latine *aciem* neque ex animo fert ipse Corfinius: vacula *ipsus* in versu penultimo turbat omnem epigraphes sententiam, & Græce non exstat. Secundum epigramma ita versum est:

Σεσέρῳ, ἡ Ἑρεννιαῖν. ὑπάρ,
πρὸ εἰδῶν Μαρτίων,
Τ. Φλάβιῳ Ζώσιμῳ, καὶ
Φλαβία Φορτενάτῃ γονεῖς
χαλεπόμενοι λυχνίας μετὰ
λύχνων, καὶ βωμῶς Διοσκύρου.
αὐθις καθεύδωσαν,

Severo, & Herenniano consulibus
ante diem V. idus Martias
T. Flavius Zosimus, &
Flavia Fortunata parentes
filiis obsequentes candelabra cum
lucernis, & aras Dioscurorum
iterum consecrarunt.

Ignoro, cur Corfinius de suo apposuerit *filiis* vocem importunam, & marmoris sententiæ adversantissimam; nam parentes se prædicant Dioscuris obsequentes: ipse verti *voti compotes*, quod proxime tangit τὸ χαλεπόμενοι. *Dioscurorum* in casu patrio prorsus ἀπροσδιόνυσον est: & ΔΙΟΣΚΟΥΡ. extendas Διοσκύροις, queis eas res sacras dedicarunt Zosimus, & Fortunata. ΑΥΟΥΣ refusum *iterum* ab lexicis petitum est: ipse verti, *gratias agentes*, quoad sententiam auctoris epigrammatis; & sane αὐθις sæpe est *vicissim*, licet lexicographi id non adnotarint, ecce tibi omnium Scriptorum princeps Homerus II. η v. 33. Τόνδ' αὐθις προσίειπε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη, atque omnes vertunt, *vicissim respondit Minerva*; reliquos vatis locos bene multos tutemet scruteris; itaque in marmore eam vocolam reddas *remunerationis* ergo, sive quod idem est, *gratias agentes*.

Brevi admodum luce in bina epigrammata suffusa, atque absterfis, quæ
in

in Corfiniano interpretamento importuna visa sunt, restat, ut de Eumelo Deo Neapolitanorum, quem a duobus saxis nacti sumus, & Statius etiam servavit, pauca adjiciam, licet nomen sit obscuritatis plenum. Id unum semper miratus sum exteros, ac nostrates Scriptores, etiam qui erectissimæ eruditionis sunt, veluti Mazochius, edixisse Eumelum fuisse Parthenopes parentem, inquit enim pag. 140. col. 1. *Alii enim Eumelidæ vocabantur, ab Eumelo patre Parthenopes ita dicti*; verum unde id tractum sit, ignotum sane est, neque aliam originem hujus rumusculi quæras, quam quod ita avus, atque pater eorum auribus insonuit. Haud inficior Lasenam in Gymn. p. 202. id etiam pernegasse, sed in grandius peccatum incurrit, dum Eumelum eundem facit, ac Phalerum, nixus verbis Apollonii Argonaut. lib. 1. v. 95. *εὐμμελῆς π Φάληρ*, sed sat obliviosus haud advertit tum aliter scribi *εὐμμελῆς*, ac *Εὐμηλ*, tum vocem illam esse *προσθετόν* cujuscumque fortissimi ducis ab *μελία* *hasta*, eo quod *καλῶς τῇ μελίᾳ χρῶται*, ut notant Græculi, & scholiastæ; hinc Homerus Od. γ. v. 400. vocat Pisistratum *εὐμμελίῳ*, quampluresque heroas; verum eam *ῥῆτιν* ibridam esse reor, ut sexcentæ sunt in Hom. & educendam ajo ab *εὖ*, *bene*, & *ἔλῳ*, *completus*. Cur Nymphas *Μελίας* vocet Hesiodus Theog. v. 187. & *Μελίστας* Porphyrius in quæst. Homeric. p. 63. ed. H. Steph. explicat Clericus in Hesiod. ibid. deducitque vocabula *Νύμφη* *Μελίᾳ* ab *ἡλικίᾳ*, nempe *animæ plenæ*, sive *perfectæ*: vides igitur sollemne fuisse Græcis voces mutuari ab *ἔλῳ*. Cum igitur monumentis veterum prorsus deseramur, quinam fuerit hic Eumelus, risum ciet sane, qui hunc heroem Parthenopes parentem tueri velit.

Et per diu novi Statium nostratem in causâ fuisse, ut Scriptores hi universi *ψαδδοπάτορα* Parthenopen fecerint, etenim in his pro urbe nostra honestissimis versibus se hujus Sirenis patrem certo deprehendisse dejerant Silv. lib. 4. v. 45.

Dii Patrii, quos auguriis super æquora magnis

Littus ad Ausonium devexit Abantia classis:

Tu ductor populi longe emigrantis Apollo,

Cujus adhuc volucrem læva cervice sedentem

Respicens blande felix Eumelis adorat:

Tuque Actæa Ceres, cursu cui semper anhelò

Votivam taciti quassamus lampada mystæ:

Et vos Tyndaridæ, quos non horrenda Lycurgi

Taygeta, umbrosæque magis coluere Terapnæ:

Hos cum plebe sua patrii servate Penates.

Data fide omnes cujuscumque nominis interpretes edixerunt Eumelin esse Parthenopen ita appellatam ab Eumelo patre; atque fingere oportet Papinium descripsisse statuas binas, Apollinis unam in sinistro humero columbam habentis, alteram Sirenis nostræ ipsum respicientis, atque adorantis; quod quantum sit a poetæ verbis alienum, nunc accipies, iique

versus priscam lucem, quam commentariorum moles preffit occultavitque, acquirunt. Itaque in Statio *Eumelis* est ipsa *fratria Eumelis*, quam teno etiam ex superioribus faxis, nempe *Eumelidæ fratres*, ut dictum est; quod aperte ex poeta colligitur; etenim cum Menecrates Neapolitanus alterum filium procreasset, Statius eo in carmine *fratriæ Deos* precatur, ut illum incolumem fervent, principem Deum Apollinem ab Eubœa columba duce advectum, summaque religione ab Eumelidarum fratribus cultum; inde Cererem, cujus Statius se dicit mystam; demum Dioscuros, quos majori obsequio iidem fratres prosequiebantur, quam Taygetæ, & Terapnæ. Quis igitur posthac contendat Papinium de Sirene Eumelide locutum ab Eumelo parente nomen adeptam? & quem non pigeat ac pudeat tot nostrates, exterosque doctissimos viros ea de re tot membranas consumpsisse? Quis autem fuerit hic Eumelus, quem Deum suum fecit hæc Neapolitana regio, divinet quis, non ego, cum tot heroas hujus nominis commendet antiquitas: id unum mea intererat avitum errorem ab civium meorum animis detergere, Eumelum fuisse Parthenopes parentem; neque quis eam divinationem speret, cum monumentis careamus, sicuti haud noscere satis sumus, a quonam *Aristo* vocitata sit *fratria Aristæorum*, qua de paullo inferne.

IV. At contra civibus meis sat gratulor, quod Eumelidarum situm, siue regionem certam in nostra urbe nactus sum, & adhuc reliquæ non exiguæ visuntur; & gratiæ habendæ Statio, qui in laudatis versibus & *fratriæ* nomen, & Deos in ea indigetes, & *εχχως* servavit. Itaque non exiguo urbis spatio, situque honestissimo omnium Eumelidarum *δημῶ* concludebatur, ut ex dicendis dignosces, sed certos fines ne a me expectes; id sane exploratum habemus eos principem urbis regionem occupasse, scilicet ubi nunc Campana patriciorum curia est, Pontificale templum, locus omnis prope D. Laurentii, ac D. Paulli, usque ad sacerdotum ædes, quos Cruciferos vocitamus, & plurimum finitimarum viarum, atque domorum usque ad Divi Januarii ad diaconiam. Porro Eumelidas constat hoc urbis spatium occupasse, cum lapides inibi repertos legamus, & cippus Flaviorum, de quo multa superne, adhuc invisatur in *μαγειρείῳ* sacerdotum Cruciferorum, iratissimus dicam, coquinaria pinguedine sordidus, quorum ædes, & templum inter *fratriæ* ambitum concludebantur.

Sed testis vehemens est Papinius Statius *συμπολίτης*, qui in recitatis versibus non solummodo hanc regionem vocat *Eumelida*, sed & templa enunciat, & Deos *φρητεῖς*, Apollinem scilicet, Cererem, & Dioscuros, quorum adhuc grandia rudera, vel vestigia sat indubia hic relicta sunt. Quod attinet ad Apollinem, siue Solem, ejus templum in principe hujus *fratriæ* situ erectum oportuit, cum huic numini, majestatique devotissimos Neapolitanos fuisse quotquot vis monumenta docent, & primus omnium Statius Apollinis signum describit cum columba, quæ in læva sedebat cervice; inde laudat Eumelidas tanta tutela felicissimos, & vicissim eosdem obsequentissimos:

*Tu ductor populi longe emigrantis, Apollo,
Cujus adhuc volucrem lava cervice sedentem
Respicens blande felix Eumelis adorat.*

Ne dubites, quin *respicere* peræque sit, ac *obsequi*, quod etiam ab Latinae linguæ thesauro tenes. Præterea id ipsum pressius statuam, quod via omnium celebratissima, quæ ad ingens judicarium forum ducit, adhuc *via Solis* audit, atque hoc nomine ab nostratibus Scriptoribus salutatur, præsertim ea pars, quæ prope est S. Januarii columnam elegantissime exornatam. Labor est divinandi, quonam certo Eumelidarum regionis loco Solis, sive Apollinis templum erexere veteres cives; ipse bonis conjecturis fulcior, si pronuntiem fuisse, ubi nunc visitur illud admirandæ molis ab regum Andegavensium munificentia exstructum; estque sedes Neapolitanorum Pontificum; etenim certum est princeps hoc Christianorum templum ex ingentibus alterius ædificii reliquiis compactum esse; etenim innumeris, & antiquis e marmore columnis undique fulcitur, licet sub tectorio opere nunc latitent; & binæ illæ nobiliores, ac grandiores, quarum una nuper laudata proxime Solis viam æneam D. Januarii statuam regit, altera ad Divi Paulli transvesta adhuc jacet muro tecta, atrium decorabant; pariles in vicinarum ædium fundamentis veluti confepultas se vidisse majores nostri scripsere. Itaque Apollinis templum ab septentrione ad meridiem extendebatur, quo aditus illustrem Solis viam celebrantibus facile pateret.

Porro, ut firmem inibi revera templum Solis excitatum, præsto mihi est carissimum monumentum; introeas rogo hoc nostrum Metropolitanum templum, & in facello, ubi sanctiss. Eucharistiæ Sacramentum decentissime servatur, in pariete post aram invises sat vetustam tabulam octonos circiter pedes altam, quaternos latam, in qua grandior Servatoris Christi domini imago depicta est ad majestatem sedentis, librum sinistra regentis bipatentem, in quo legere est, EGO SVM LVX MVNDI, atque, quod omnibus mirum futurum est, ipse ambobus pedibus ingentem Solis rubentis discum conculcat premitque. Quis ex hac insolenti peræque, ac veneranda imagine non statim colliget 350. plus minus abhinc annis, quando depicta est, vividam fuisse famam, hoc princeps templum Apollini sacrum, sive Soli, conversum a Christianis, ut moris erat, in verum cultum, atque *θερχπέριον* humani generis luminis, Solisque justitiæ Christi domini? quare hujus astri grandem icona, ut quod factum fuerat, exprimerent, pedibus ejus premendam apposuerunt: & hanc pingendi Servatoris in hoc templo rationem vetustissimam fateamur oportet; nam in summæ antiquitatis membranis, & lapidibus litteratis hæc pictura *veteris Salvatoris* salutatur, uti facellum ipsum; vide quot pagellas de hac posteris admiranda icone implevit Mazochius de Eccles. Neapol. pag. 152. &c. vide etiam p. 178. &c. cui facile quisque indulget, (ab tanto viro pacem posco,) si eam exemplar faciat, non autographum, ad id enim urgebat causa, cujus

agit patrociniū . Unum me angit virum maximum, a quo præclara usque exspectanda sunt, de Sole, quem pedibus terit imago isthæc jam *πε-ερύλητ*, postquam tanta fusque deque aggressit, nihil omnino commentatum esse, quod astrum si vidisset, tabulam *πρωτότυπον* esse pronuntiasset, nam alibi similem haud reperire est; quis enim fingere audeat Servatorem nostrum, qui *Solis* nomine in sanctis libris pluries salutatur, tam illustre symbolum pedibus conculcantem? repetas rogo, quæ a me pag. 297. præclari marmoris occasionem nactus, in quo ter Christus *Sol* dicitur, adnotata sunt. Porro haud scio, an vendibilis hujus rarissimæ tabulæ interpretamentum vestiges; quod si Archiepiscopi harum sacrarum vetustatum amantissimi animo federit, rogatum vellem, ut quantivis pretii picturam honestiori loco appendi, reficique jubeat, nam quasdam partes ob ævitatem exesas indolescimus, quo & Neapolitanæ superstitionis æque, ac pietatis reliquiæ posteris commendentur, ac exteri admirentur.

v. Hæc quoad Apollinis, sive Solis templum in Eumelidarum fratria: pauca addam de sacra Cereris æde, nam exigua monumenta supersunt, quanquam Deam Neapolitani hujus regionis coluissent devotissimi, ac sollemnibus ceremoniis honestassent, ut ex Statii laudatis versibus docemur:

Tuque Actæa Ceres, cursu cui semper anhelō

Votivam taciti quassamus lampada mystæ.

Cur vocetur hæc Dea a poeta *Actæa* sive *Attica* dictum est pag. 502. habes etiam pag. 416. haud loqui Papinium de cursu lampadico, sed de sollemni sacrificiorum genere a Sacerdotibus celebrato, ne te locum adire pigeat. Gratia multum habemus Capacio, qui quasdam servavit reliquias, nempe longiusculum Neapolitanum marmor Græcicum, *Πλουτογενείας ἱερείας Δήμητρ* θερμοφώρα, *Plutogeniæ sacerdotis Cereris legislæ*; meminit & bina anaglypta ex marmore, quorum unum adhuc existat prope scalas ædium principum Colubranensium, in quo & Proserpinæ raptum, & Cererem filiam conquirentem sculptam vides, & ipse Capacius schema affabre expressum incidi curavit pag. 213. *Plutogeniæ* cippum in extremo hujus lib. cap. revisam. Licet obscurum sit, ubi hujus regionis Eumelidæ templum Cereri excitarint, haud Capacio p. 218. obfistendum reor, quin fuerit, ubi nunc visitur elegantissimum illud S. Gregorii Armeni, Capacii tempestate conditum, in cujus fundamentis parietes, statuas, & pavementum pervetusti templi reperta asserit pag. 218. atque non hinc procul marmor *Plutogeniæ Cereris Sacerdotis* affixum etiam tradit pag. 215.

Castorum templo in hac regione nihil est evidentius, egregiis, ac ingentibus reliquiis adhucdum exstantibus ex ampla elegantique porticu, quæ an. 1688. vi terræ motus collapsa est: binas columnas Corinthii operis erectas cernimus altitudine palm. Neap. circ. 35. una cum capitulo, quod 4. palm. est cum basi, quæ duorum; Deorum fratrum grandiora marmorea signa, licet quoad bonam partem mutila, præter epigraphen, quam nostrates, exterique Scriptores servarunt:

TIBE-

TIBEPIOS·ΙΟΥΛΙΟΣ·ΤΑΡΣΟΣ·ΔΙΟΣΚΟΤΡΟΙΣ·ΚΑΙ·ΤΗΙ·ΠΟΛΕΙ·ΤΟΝ
ΝΑΟΝ·ΚΑΙ·ΤΑ·ΕΝ·ΤΩΙ·ΝΑΩΙ·ΠΕΛΑΓΩΝ·ΣΕΒΑΣΤΟΤ·ΑΠΕΛΕΤΘΕ
ΡΟΣ·ΚΑΙ·ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ·ΣΥΝΤΕΛΕΣΑΣ·ΕΚ·ΤΩΝ·ΙΔΙΩΝ·ΚΑΘΙΕΡΩΣΕΝ

Hanc Latinam dedi pag. 470. etiam de ætate marmoris contra ceterorum sententiam dictum est p. 469. Illud ΤΗΙ ΠΟΛΕΙ a me inibi versum est *Parthenopæ*, constat enim urbes *θεότιπ* donatas, eisque erecta templa; & Palladius tom. 4. pag. 8. qui anaglypti marmorei figuras, licet subobscurè delineatas servavit, quæ in tympano visebantur, exhibet Deam supra basim, atque in dextra, sinistraque, qui victimas mactandas ferunt. Quæ de hujus tympani sculptura asserunt Capacius pag. 219. & Gruterus 98. 7. nihili ducas contra tanti architecti auctoritatem. Cujus Augusti fuerit liber-tus Pelagon, ignoratur, quare miratus sum Gruterum allevisse in adnota-tiuncula fuisse hunc Pelagonem Neronis spadonem, de quo Tac. lib. 14. cap. 59. Paulo superius p. 613. allata sunt, quæ ex Flavia gente quidam in hoc templo munificentissime dedicarunt. Demum tanta religione constat bi-gam horum pugilum Deorum profecutos Neapolitanos, ut etiam nummos cum eorum equestri imagine percusserint, quos habes in Capac. pag. 218.

His prolixiori sermone expensis, jure mihi initio dictum est Eume-lidarum *δημων*, & fratrum omnium primam fuisse, cum de ea non una scri-pta marmora relicta sint, queis addas Deum patrum *Eumelum* pervetustum Neapolitanorum: vides hic cultam *Parthenopen*, quæ urbem fundaverat, & Solem, sive Apollinem, qui primas colonias numine suo rexerat, qui-que peregrino, atque honestiss. nomine *Hebo* salutabatur, quo de non pœ-nitenda in ima hujus cap. cera adjiciam; & Cererem Atticam, cujus Deæ tacitam religionem Athenienses extremi Græcorum Neapolim adveſti in-tulerunt; demum Castoras in maritimis plerumque urbibus famosos. Sed me magis urgent, ut credam hanc fratriæ *πρωτείω*, hodiernus nostræ ur-bis situs, ac reliquiæ bene multæ; etenim in hac regione cernere est adhuc templum metropolitani *Salvatoris veteris* nomine, & pictam tabulam ad-huc exstantem Apollini, sive Soli ab Christianis oppositam; imo & stemma ipsum urbis, cujus areæ magna pars rubra est pro Solis symbolo. Hic etiam, nempe juxta S. Laurentii, erecta elegans domus est, ubi a patriciis pro reipublicæ negotiis expediendis comitia celebrantur: curiam Campanam ceteris antiquiorem, imo familiarum ædificia, quæ majorem ætatem præ-dicant: ingentia rudera ex latericio opere, quæ adhucdum audiunt *an-ticaglie*: addas inibi repertum colossicon signum equi ex ære omnibus ad-mirandum, cujus caput in ædibus principis Colubranensium etiam nunc in-visitur; columnas atrii Dioscurorum, eorumque statuas, ut mittam cetera. Quæ omnia cum hanc regionem, partem urbis principem, & spectatif-simam reddant, haud negandum, quin id decoris majoribus priscae ævi-tatis acceptum referendum sit. In civium meorum commoda peccarem, si non adverterem inter Eumelidas vixisse Statium, nam sacerdotem Ce-reris

reris se dicit, necnon Menecratem Pollii Surrentini generum, cujus familiæ *largum nitorem* commendat ipse Statius, vocatque in præfat. lib. 4. *Silv. municipem suum*. Demum in mentem revoces ex iis, quæ de fratribus Eumelidarum protuli, palam esse eos sacrarum rerum, templorum, & mysteriorum administratos fuisse, nam in binis lapidibus, ubi vox ΦΡΗΤΟΡΕΣ sculpta est, iisdem statux Deorum, Eumeli, & Dioscurorum, aræ, candelabra, & id genus sacra supellex comendantur, nec eos circa res profanas occupatos leges, quod etiam ex sequentibus fratriarum nominibus melius firmabitur.

A P T E M I Σ I O I

VI. Haud longe ablegandi ab Eumelidarum regione *Artemisii*, sicuti minime ab Sole Luna dissocianda est: hunc Neapolitanum δῆμιον, ac φρήτων servarunt nobis Summontius, & Capacius nostrates, de antiquo Neapolitano nomine satis superque meriti, quem e marmore excipere, vid. Capacius pag. 75.

Α · ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ · ΠΡΟΚΛΟΝ
ΥΠΑΤΟΝ · ΑΝΘΥΠΑΤΟΝ · ΤΩΝ · ΙΑΙΩΝ
ΕΤΕΡΓΕΤΗΝ
ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΙ · ΦΡΗΤΟΡΕΣ
ΑΜΟΙΒΗΣ · ΧΑΡΙΝ

Ab uno hoc saxo Artemisios novimus, qui sicuti Eumelidæ Apollinis, five Solis cultui se addixere principes totius urbis φρήταις, ita Artemisii *Dianæ*, five Lunæ, quæ illustri nomine, ac peregrino *Artemis* ubique gentium salutata est, sacrificia, ac reliqua religionis opera præstabant; quam ardenti studio Neapolitani astra, & Chaldaicam artem amarint, ea enim etiam in vasculis atramentariis affigebant, in extremo hujus libri cap. uberrime accipies. Pauca mihi hic apponenda de hujus L. Creperei Proculi cos. & procos. Iliensium, five Sardinæ epigraphe, etenim superne pagellas senas nempe ab 519. usque ad 524. implevi, in quibus labore non pœnitendo ipsum in consulum albo a me repertum ostendi adversus virum summum Mazochium, qui Proculum hunc cos. suffectum dixit, & vocem ΙΑΙΩΝ omnino reticuit; adjectum etiam est, cur Capacius male excipserit ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ pro ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ, tutatusque summum Reinesium ab Mazochio inertissimæ oblivionis arcessitum, tum Neapolitanos, qui hanc vocem amarunt pro elegantiori ΚΡΕΠΕΡΗΙΟΝ, rogatum te volo, ut isthæc omnia nunc satis opportuna adeas, parumque otii teras. Reliquum mihi unum est, ut advertas Proculum, eo quod de Artemisiorum φρήταις egregie meritis est, jure δεργέτην salutatum, & statuam, aut hanc lapidis litterati memoriam ab hoc ιεραικῶ corpore honestatum; sollemne enim tunc erat hanc sacram κοινονίαν, vel etiam Deos,

Deos, quos hi φρήτορες curabant, benefactis prosequi, vide Eumelidarum faxum pag. 612. & quos lapides in sequentibus fratriis apponimus. Præterea scimus Neapolitanos Artemidem infani religione coluisse, cum in hanc Deam obsequentissimi animi signum tot nummos flaverint loquentes APTEMIS, ex quibus unum argenteum exscripsit Capacius pag. 211. & Golzius ad denos usque retulit, in quæis cernere est vel omnem vocem APTEMIS, vel mancā APT. quare tandem novimus, cur in bene multis antiquis nostratibus nummis caput muliebre capillis ad elegantissimum cultum compositis cufum, scilicet ut Artemidos majestati ac nummini devotissimos se præstarent; neque caput illud Parthenopen credas, ut vulgus ἀρχαιολόγων nostrorum ratus est.

Antequam de hujus fratriæ in urbe nostra situ mihi sermo sit, quædam de nominis Ἀρtemis etymo delibanda; siquidem quotquot eruditissimi viri de ἔθνικῇ theologia quæsitissima scripserunt, nil prorsus ab eisdem de voce Ἀρtemis dictum est, at contra de Astarte, & Hecate, ceterisque Deæ nominibus ad miraculum docta commentatos scimus, vide Huetii Dem. Evang. pr. 4. c. 10. n. 3. & Clericum in Hesiod. Theog. in v. 411. ut Lilium Gyraldum, Bochartum, & Banierum taceam, quorum loca ex indicibus habes; quam vocem Artemis ab hoc miro silentio atque oblivione διὰ βραχέων vindicare mihi in animo est, ut de nostratibus Artemisiis fratribus quid merear; & nemo mihi prohibeat, quominus de τῷ πάνι Mazochio hic jure conquerar, qui me ab hoc onere levare unus quivisset, verum id solummodo in diatriba de Fratr. adscripsit, *Artemis a Diana nomen invenerunt*, neque de etymo, eorumque situ quid curavit; quæ ambo ab tanto viro expetebant cives. Neque etiam Corsinio, quem tanti facio, parcam, qui inter Græcorum festa haud adnumeravit *Artemisia* to. 2. fast. Att. p. 308. adeo parvi curata sunt, quæ tamen Potterus to. 1. pag. 393. Archæolog. adscripserat.

Principio te commemorasse jubeo inter sexcenta Dianæ, sive Lunæ nomina, illud *Artemis* omnium augustius, atque antiquius audire, etenim vatum parens maximus Homerus ubique suarum Iliad. & Odyss. hoc uno nomine Deam salutat, neque unquam, aut Phœben, aut Hecaten, aut Isida, &c. appellat, imo tot προσθετοῖς eam exornat, ut nullum numen magis, & non semel iis binos complet versus, Il. v. 70.

Ἦρῃ δ' ἀντίεσσι χρυσηλακτῷ, κελαιδινή,

Ἀρtemis ἰοχέαιρα, χασγνήτη Ἐκάτοιο.

Abutar hic parumper indulgentia tua legentis, quo loquendi Homericam κυριότητα admireris, qui dicit Solem, Artemidos fratrem, Ἐκάτον, e contrario tanti vatis nepotes Lunam dixere Ἐκάτην. concors apprime est Homero Isaias, qui Apollinem ἀρτενικῶς vocat γῆν, unde ἀμέσως Ἐκατῷ, & hac de voce Joan. Clericus in Hesiod. Theog. v. 311. ingentes turbas ciet, miscetque omnia, cum res sat plana, & æqua sit, imo in tam brevi vocula non unam immutat litteram, ita ut ex γῆ, sive γῆν confingar

Ἄρρη, & Ἄρρηα, quo tandem muliebrem formam reperiatur, & voci Græcanicæ Ἐκάτη respondeat; verum cum τὸ Ἄρρη, sive Ἄρρηα valeat *una*, quis in animum inducat, ut Luna *Hecate* dicatur, quod *una* sit, ob nomenclaturam scilicet γενικωτάτην; ceterum ne dubites, quin in Isaia 77 sit Ἐκάτ, *Apollo*, nam paucis post verbis vides 77, μήνη, *Luna*, quæ vox etiam Homericæ est Il. ψ. v. 455. Itaque hujus prophetæ vers. xi. cap. 65. jure verti posset: *Et vos, qui dereliquistis Dominum, & oblitistis montem sanctum meum, offerentes Apollini mensam, & coacervantes Lunæ libamina*; etenim in hoc cap. Isaïas idololatriam Hebræis objectat: Hieronymus interpretatus est: *Qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam*. Septuaginta viri transudere, Ἐτοιμάζοντες τῷ δαίμονι τράπεζαν, ἢ πληρῶντες τῇ τύχῃ κέρασμα. Hunc prophetæ versum grandi commentariorum strue onerarunt doctissimi quique interpretes, quos adeas: nemo unus pro voce 77 ad Homericum Ἐκάτην digitum intendit; interea vides, quantam lucem ab tanto vate in dies mutuamur. Porro, quoniam apud Hebræorum antiquissimos 77, sive 77 sit *felicitas*, & *felicitatem inducens*, vid. Genes. 30. v. xi. apposite id nominis Soli datum est, qui illam præ ceteris astris hominibus abunde impertit: & poetæ præsertim id officii huic astrorum principi tribuunt, hinc Hom. vocat περὶ μύθρον Od. μ. v. 269. & in hym. 2. v. 411. Callim. in hym. Βοηδρομιον, & Ἀοσητήρα. Orpheus ὀλβιοδότην: & nil frequentius est in ceteris vatibus, quam Ἀπόλλων, & Ἡλιος βιοδότης, φερέβιος, ζωογόνος, *vitalis*, ὀλβιοεργός, λυσίπονος, σωτήρ, ζείδρος, πᾶσιν ἀρωγός, κ. τ. λ. quare Græculos derideas, qui Ἐκάτ interpretantur, *longe jaculans*. Sed ad Artemin redeundum, unde Homerus me abstraxerat.

Si igitur hic divinus vates ex tot Dianæ nominibus Artemin selegit, haud quis mihi intercedet, quominus præ reliquis sit augustius, & universi Neapolitanos commendent, qui utpote Ὀμηγεωτάτοι, unam ex suis fratriis *Artemisiorum* dixerint potius, ceteris tot Dianæ nominibus posthabitis. Etyma hujus vocis *Artemis*, etiam apud Græcorum vetustissimos, uti est Plato, Strabo, & inter Latinos Macrobius, adeo deridicula sunt, ut de his inaniis ceram piget implere capacem, ea collegit Lilius Gyraldus, quem si tibi pectus patiens est, adeas in syntagm. de Diana. Itaque, ut dictum est, cum doctissimi quique ῥῆσιν *Artemis* parum curarint, ejus veriloquio adhuc destituimur, quod vel tyro ἐβροῦζων statim traheret ab 77, *magus*, *genethliacus*, sive is, qui astris studet, eamque artem profitetur, quæ potissimum ab Luna, sive ab Artemide pendet; hinc Gen. 41. 8. dicitur Pharaon vocasse 77, *omnes astrologos Ægypti*. Nil igitur dubii est, quin ceteris Dianæ nominibus Ἀρtemis antiquius, & potius sit, tum quia Homerum id unum amasse palam est, tum quia per vetustis Hebræorum membranarum vocem illitam vides. Et quis posthac mecum non iratus vivat Seldeno τῷ πάνυ, qui in opere de Diis Syris ne vocem quidem *Artemis*, neque 77 commemoravit? In act. Apoft. cap.

10. non semel reperire est nomen Αἰρεμῖς, sed nil de etymo a doctissimis viris, licet plurima de Dea apposita sint in adnotationibus.

VII. Scio cordi futurum Neapolitanis novisse, qua in urbis regione degerint hi Artemisii, & quid reliquiarum hujus templi Dianæ superfit, quod horum fratorum curæ commissum erat. Sane non longe viarum diffociandam dicas sacram huic Deæ ædem ab ea, quæ Apollini erat; quare insignia vestigia servamus; siquidem non modo stemmatis civitatis bini colores ad Solem, & Lunam spectant, sed etiam adhuc audimus viam illam, quæ Solis dicitur, vid. sup. pag. 616. initium sumere ab nomine *Lunæ*, quod etiam testatur Capacius pag. 212. *Solis, & Lunæ simul numina in antiqua Neapolitana religione adhuc vicus ostendit, qui ea nomina retinet*; obscure se habet Capacius, sed clarior bonus Carolus Celanus noster, qui rer. Neap. tom. I. viam Lunæ eam esse adstruit, quæ prope Sanctæ Mariæ majoris templum est: imo ipsam viam a proximo hoc templo id nomen accipere; atque ipse Celanus, dum illud se vivo, ac vidente, ea, quam cernimus, magnificentia, ædificabatur, docet in fundamentis rudera non pauca reperta esse aperte præstantia illud fuisse Dianæ sacrum; cui viro hac in re danda fides est, dum id adstruit non ex divinatione, uti suus est mos, sed ex reliquiis, quarum ὡτόπτω se prædicat; & quidem adhucdum in novo templo fragmina visuntur ingentis, ac antiquissimi, interque cetera affabre elaboratum grandis columnæ capitulum, quod baptisterii basis est. Addas Christianos sicuti templum Apollinis, sive Solis Christo Servatori, ita illud Dianæ, sive Lunæ Virgini Mariæ dedicasse; atque propterea dicitur *Mariæ majoris*, quod præ omnibus antiquius tantæ matri consecratum est, nam quisque novit, *major* peræque esse, ac *antiquior*. Demum ut firmem fratoras Artemisios huic templo Dianæ addictos, teneo a Capacio Hist. Neap. pag. 75. cujus ingenuitatis plena verba carissima mihi sunt, supernum lapidem ab Artemisiis fratribus Creperejo Proculo, suo Δεργέτην erectum servari ab ejusdem templi Sacerdotibus: *Artemisiorum in ædibus Hippolytæ Ruffæ erat memoria, quæ ad Sacerdotes Theatinos D. Mariæ majoris templum incolentes devenit; obsecravit eos, ut relictam ex marmore tabellam publice collocarent, ne tot monumenta ædificiis concinnandis simul perirent*; verum irrita Capacii vota fuisse scias, nam tanti pretii lapis fortasse in frustra concisus pro cementis dejectus est. Atque hæc de Artemisiorum fratria.

ΑΡΙΣΤΑΙΟΙ.

VIII. De etymo hujus δήμῃς, quod cudit Mazochius, vid. pag. seq. 629. Horum Aristæorum nomenclaturam novimus ex sequenti omnium elegantissimo, ac plurimorum versuum Ψηφίσματι, cujus initium servavit Capacius pag. 238. Gruterus omne protulit p. 125. sed adeo misere affectum, ac eisum, & erroribus squallidum, ut conqueratur Gruterus ipse frustra ei medicam manum apponi posse: etenim posterioris ævi homines, Grac-

nicarum litterarum pestis barbarico ritu lapidem ad quatuor principes partes late pertusum, (quare bona pars elementorum præter aliam labem detrita est,) parieti obversum affixere quaternis clavis; atque in postica inficeta quædam Latioria verba scalpere. Quare apponam marmoris epigraphen prius tot mendis horridam, atque hirtam, deinde iisdem majoribus litteris a me restitutam, quo facilius dignoscatur, quæ adhibita est medella tempestitiva quidem, nec suspecta.

.... ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ ΤΟΗ ..... ΤΟΥ ..... ΑΛΕΡΙΑΣ
 ΜΟΤΣΗΣ ΤΗΣ ΕΑΥΤΟΥ ΓΓΝΑΙΚΟΣ ΜΗ ΕΞΟΤΣΙΑΝ ΔΕ ΕΧΕΤΩ
 ΣΑΝ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙΔΙΟ..
 ΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΝ ΤΗΝ ΟΤΣΙΑΝ
 5 Η ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ ΤΠΕΡΤΙΘΕΣΘΑΙ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑΣ ΗΜΕΡΑΣ
 ΚΟΧΕΙΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΑΝΕΙΣΕΣΘΩ ΜΗ Η Ο..
 ΕΙ ΟΝΟΜΑΤΙ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΚΑΙ ΤΗΤ ΕΙ..
 ΜΗ ΕΞΟΤΣΙΑΝ ΕΧΕΤΩ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝ
 ΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΣ..
 10 ΦΡΗΤΟΡΑ ΤΠΕΡ ΤΟΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ ΟΤ..
 ΠΙΣΤΕΙ ΔΟΘΗΣΕΤΑΙ ΟΝΔΕ ΑΝΟΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΣ ΔΙΔΩ ΑΛΛΟ ΦΡ..
 ΤΟΡΑ ΕΝ ΑΓΑΡΡΕΙ ΕΙΣΔΙΔΟΣΘΩ ΚΑΙ ΕΑΝ ΔΟΞΗ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ
 ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΠΕΡ ΦΡΗΤΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΩΝ ΔΟΓΜΑΤΙΣ
 ΤΑΙ ΤΟΤΕ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΠΟ ΤΩΝ ΠΡΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΓΕΙΝΕΣΘΩ..
 15 ΤΟΥΣ ΔΕ ΧΑΛΚΟΥΣ ΟΙ ΔΕ ΔΑΝΕΙΣΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑΦΕΡΕΤΩΣΑΝΤ....
 ΕΒΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΝΘΕΩΝΟΣ ΜΗΝΟΣ ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΑΓΑΡΡΕΙ..
 ΠΛΗΘΗ ΟΤΣΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΦΗΦΙΣΕΤΩ Η ΦΗΤΡΙΑΘΙΣ ΘΕΛΕΙ ΔΑΝΙΖΕ..
 ΚΑΙ ΟΥΤΩΣ ΤΟΤΕ ΑΛΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΙΝΕΣΘΩ ΚΑΘ ΕΚΑΣΘΟΝ..
 ΤΟΣ ΕΝ ΤΕ ΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ ΤΑΥΤΑΙΣ ΤΑΙΣ ΔΥΣΙΝΑΙΣ ΘΙΟΝΤΕΣ Δ..
 20 ΠΝΟΥΣΙΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑ ΜΟΤΣΗ ΔΙΔΟΣΘΩ ΤΑ ΚΑΤΑ ΧΕΡΑ ΤΟΔΕ ΓΡ..
 ΠΟΤΕΘΕΝΗΤΟ ΠΡΟΣΗΛΩ ΟΕΝΟΦΕΙΛΕΤΟΣΑΝ Ο ΦΡΗ ΡΧΟ..
 Η Ο ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΡΑΔ..
 ΔΟΝΑΙΤΟΙΣ ΑΕΙ ΤΠΟ ΤΗΣ ΦΗΤΡΙΑΣ ΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΙΣ ΕΑΝΔΕ ΤΠΙ..
 ΡΑ ΤΑΥΤΑ ΤΑ ΤΠΕΡΑΝΩ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛ..
 25 ΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΟΙ ΔΕ ΔΑΝΙΣΜΕΝΟΙ Η ΑΛΛΟΣ
 ΤΙΣ ΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΤΕΙΣΑΤΩ ΙΕΡΑΤΩ ΝΩΕΝΤΩΝ ΦΗΤΡΙΩΝ ΑΡΓΥ
 ..... ΑΚΟΣΙΑ ..... ΑΙ ΗΕΚΠΡΑΞΙΣΕΣΤΙ

Me valde mordebat patrium honestissimum monumentum tantis vitiis fœdum per orbem vagari; quare patientissimus post bonas, nec inertes horas ejus verba vel detrita, vel luxata confingenda, suoque loco restituenda curavi, vel quæ cum aliis commixta & confusa explicui, ita ut omnis plurimorum versuum sententia, qua de desperarunt plerique omnes doctissimi viri veluti revixit ingentam, veteremque vim indepta. Rogaris, ut adver-

tas me nihil verborum de mea penu apposuisse, sed quæ depravata, vel mendosissime scripta in nitorem integritatemque dumtaxat restituisse; more Herculanensium Regiorum Statuarius, qui diffracta veterum signorum membra, atque disiecta non aliunde adjiciunt, sed frustra loco suo reponunt instaurantque. Scio quosdam moleste in me se gesturos, quod in verborum medela mihi indulserim, & quæ fortasse marmor non dixerat, adjecerim; illos valere jubeo, cum ad eos provocandum sit, qui Græcas res diu versarint.

ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑ ΠΕΡ ΟΥΑΛΕΡΙΑΣ
 ΜΟΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΜΗ ΕΞΟΤΣΙΑΝ ΔΕ ΕΧΕΤΩ-
 ΣΑΝ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗ-
 ΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΝ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑΝ
 5 Η ΤΟ ΔΕΙΠΝΟΝ ΠΙΠΤΕΙΝΟΝ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΕΤΑΓΜΕΝΑΣ ΗΜΕΡΑΣ
 ΚΑΙ ΜΗ ΤΑ ΧΕΙΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΑΝΕΙΖΕΣΘΩΣΑΝ ΜΗΔΕ-
 ΝΙ ΟΝΟΜΑΤΙ ΔΕΙΝΑΡΙΑ ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ ΥΠΟ ΤΗ ΠΟΛΕΙ
 ΜΗ ΕΞΟΤΣΙΑΝ ΕΧΕΤΩ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η ΦΡΟΝ-
 ΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΑΛΛΟΣ ΤΙΣ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΑΙΩΣ
 10 ΦΡΗΤΩΡ ΠΕΡ ΤΟΥΤΩΝ ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΛΑΜΒΑΝΕΙΝ ΟΤΔ Ε-
 ΠΙΣΤΙΣ ΔΟΘΗΣΕΤΑΙ ΕΑΝ ΔΕ Ο ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΣ ΤΙΝΙ ΑΛΛΩ ΦΡΗ-
 ΤΩΡ ΕΝ ΑΓΑΡΡΕΙ ΠΙΣΤΙΣ ΔΙΔΟΣΘΩ ΚΑΙ ΕΑΝ ΔΟΞΗ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ
 ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΠΕΡ ΦΡΗΤΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΩΝ ΔΟΓΜΑΤΟΣ
 ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΑΛΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΥΠΟ ΤΩΝ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ ΓΕΙΝΕΣΘΩ
 15 ΤΟΥΤΣ ΔΕ ΧΑΛΚΟΥΣ ΟΙ ΔΑΝΕΙΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΦΕΡΕΤΩΣΑΝ ΕΝ ΤΗ
 ΕΒΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΝΘΕΩΝΟΣ ΜΗΝΟΣ ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΑΓΑΡΡΕΑ ΠΑΜ-
 ΠΛΗΘΗ ΟΥΣΑΝ ΚΑΙ ΕΠΙΨΗΦΙΖΕΤΩ Η ΦΡΗΤΡΙΑ ΤΙ ΘΕΛΕΙ ΔΑΝΕΙΖΕΣΘΑΙ
 ΚΑΙ ΟΥΤΩΣ ΤΟΤΕ ΑΛΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΓΕΙΝΕΣΘΩ ΚΑΘ ΕΚΑΣΤΟΝ Ε-
 ΤΟΣ ΕΝ ΤΕ ΤΑΙΣ ΗΜΕΡΑΙΣ ΤΑΥΤΑΙΣ ΤΑΙΣ ΟΥΣΙΝΑΙΣ ΘΥΟΝΤΕΣ ΔΕΙ-
 20 ΠΝΩΣΙΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑ ΜΟΥΣΗ ΔΙΔΟΣΘΩ ΤΑ ΚΑΤΑ ΧΕΙΡΑ ΤΟΤΕ ΓΕΓΡΑ-
 ΠΤΑΙ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΤΟΝΗΤΑΙ ΠΡΟΣ ΟΛΩΝ ΕΝΟΦΕΙΛΕΤΩΣΑΝ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ
 Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ Η ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΣΙ
 ΔΑΝΕΙΣΤΑΙΣ ΜΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΦΡΗΤΡΙΑΣ ΚΑΘΙΣΤΑΜΕΝΟΙΣ ΕΑΝ ΔΕ ΤΙ ΠΑ-
 ΡΑ ΤΑΥΤΑ ΤΑ ΠΕΡΑΝΩ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΑ Ο ΦΡΗΤΑΡΧΟΣ Η ΟΙ ΧΑΛΚΟΛΟ-
 25 ΓΟΙ Η Ο ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΣ ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ Η ΟΙ ΔΕΔΑΝΕΙΣΜΕΝΟΙ Η ΑΛΛΟΣ
 ΤΙΣ ΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟΤΙΣΑΤΟ ΧΕΙΡΟΤΟΝΟΥΝΤΩΝ ΦΡΗΤΩΡΩΝ ΑΡΓΥ-
 ΡΙΟΥ ΔΕΙΝΑΡΙΑ . . . . . ΑΚΟΣΙΑ . . . . . ΑΥΤΗ ΠΡΑΞΙΣ ΕΣΤΙ

Bonum operæ pretium duco idem nunc περιβρῦλλον decretum in sequenti pagina minusculis Græcis characteribus illinere, adjectis unicuique dictioni spatiolis, signis, quos *accentus* vocant, ac *σημαῖς*, prout a me integritati redditum est, quo facilius legatur: inde etiam ἀμέτως Latiare κατὰ λέξιν interpretamentum, ut vel parum Græce gnaris affatim faciam. Adscriptas etiam vides versibus numerorum notas, quo sta-

tim Græca Latinis respondentia percipiantur . Piget me consequi haud quivisse in his minusculis elementis æqualia versuum spatia , quo quadratam veterem , ac elegantem speciem præferrent , quam in majoribus intueris ; quare si antiqua *συμμετρία* tum Græce , tum Latine careant , characterum disparilitati id tribuas .

- Ἐπὶ Ἀριστῶνος τοῦ Ἀρίστου ψήφισμα ὑπὲρ Οὐαλερίας Μούσης τῆς ἐαυτοῦ γυναικός . Μὴ ἐξστίαν δὲ ἐχέτωσαν ὁ φρήταρχος , ἢ οἱ χαλκολόγοι , ἢ ὁ φροντιστής , ἢ οἱ διοικηταί , ἢ ἄλλος τις τῆς φρητείας τῆς Ἀριστῶν τὴν θυτίαν ,
 5 ἢ τὸ δεῖπνον ὑπερτίθεσθαι παρὰ τὰς πεταγμένας ἡμέρας . καὶ μὴ τὰ χεῖλια , καὶ διακόσια δεινάρια δανειζέσθωσαν μηδενὶ ὀνόματι . Δεινάρια διακόσια καὶ πεντήκοντα ὑπὸ τῇ πόλει μὴ ἐξστίαν ἐχέτω ὁ φρήταρχος , ἢ οἱ χαλκολόγοι , ἢ ὁ φροντιστής , ἢ οἱ διοικηταί , ἢ ἄλλος τις τῆς φρητείας τῆς Ἀριστῶν
 10 φρήτωρ ὑπὲρ τούτων τῶν ὀνομάτων λαμβάνειν , ἔδὲ πίστις δοπῆται . ἐὰν δὲ ὁ δανειζόμενός τινι ἄλλῳ φρητορῇ ἐν Ἀγαρρεῖ , πίστις διδῶσθω , καὶ ἐὰν δόξη τῇ Ἀγαρρεῖ , καθὼς καὶ ὑπὲρ φρητάρχου , καὶ χαλκολόγων δόγματος . καὶ τότε ἄλλη οἰκονομία ὑπὸ τῶν γεγραμμένων γεινέσθω .
 15 Τῆς δὲ χαλκῆς οἱ δανειζόμενοι κατὰφερέτωσαν ἐν τῇ ἐβδόμῃ τοῦ πανθεῶνος μηνός ἵσταμένους εἰς Ἀγαρρεά παμπληθῆ οὖσαν . καὶ ἐπιψηφίζετω ἡ φρητεία τι ἐθέλει δανείζεσθαι . καὶ ὅπως τότε ἄλλη οἰκονομία γεινέσθω καθ' ἕκαστον ἔτος . ἐν τε ταῖς ἡμέραις ταύταις ταῖς θυτίαις θύοντες δει-
 20 πνώσιν . Οὐαλερία Μούσα διδῶσθω τὰ κατὰ χεῖρα τότε γέγραπται , καὶ χειροτεπύνηται πρὸς ὅλων . ἐνοφειλέτωσαν ὁ φρήταρχος , ἢ οἱ χαλκολόγοι , ἢ ὁ φροντιστής , ἢ οἱ διοικηταί μετὰ πᾶσι δανεισταῖς μὴ ὑπὸ τῆς φρητείας καθισταμένοις . Ἐὰν δέ τι παρὰ ταῦτα τὰ ὑπεράνω γεγραμμένα ὁ φρήταρχος , ἢ οἱ χαλκολό-
 25 γοι , ἢ ὁ φροντιστής , ἢ οἱ διοικηταί , ἢ οἱ δεδανεισμένοι , ἢ ἄλλος τις ποιήσῃ , ἀποτίσας , χειροτονούντων φρητῶρων , ἀργυρίου δεινάρια . . . ἀκόσια . . . . . αὕτη πράξις ἐστὶ .

*Sub Ariflone Arifli filio decretum pro Valeria Musa ipsius uxore . Ne ius potestatemve habento fretarchus , aut chalcologi , aut phrontista , aut diaceta , aut alius quis fratriæ Aristæorum sacrificium ,
 5 aut cœnam superaddere extra statos dies :
 Et ne mille Et ducentos denarios mutuantor quovis obtentu . Denarios ducentos Et quinquaginta ab republica ne potestas esto fretarcho , aut chalcologis , aut phrontistæ , aut diacetis , aut alii cuius fratriæ Aristæorum
 fra-*

- 10 fratori pro his prætextibus accipere, neque
fides dator: si vero quis mutuum det alii fra-
tori Agarrheensium, dator fides, si placeto Agarrheensibus,
& sicut secundum fretarchi, & calchologorum scita:
& tunc alia œconomia ab iis, quæ acta gesta que sunt, esto.
- 15 Nummos autem, qui mutuos dare optant, conferunt die
septima mensis pantheonis incipientis ad Agarrheenses, cum fre-
quentes sint; & decernito fratria, quid velit mutuum accipere;
& ita tunc esto alia œconomia singulis an-
nis; atque diebus sacrificio addictis sacrificantes cœ-
nanto. Valeria Musa dato, quod in chirographo scri-
ptum, & decretum est ab universis: obnoxii sient fretarchus,
aut chalcologi, aut phrontista, aut diœcetæ omnibus
feneratoribus, qui ab fratria electi non sunt. Si vero quid con-
tra hæc superne scita fretarchus, aut chalcolo-
20 gi, aut phrontista, aut diœcetæ, aut mutuum accipientes, aut alius
quis fecerit, damnas esto, decernentibus fratribus, argen-
ti denariis . . . . gentis . . . . . hæc est praxis.

Vides igitur marmor decretum (ψήφισμα) continere, quo cavetur, ne Aristæorum fratria sacrificia, vel cœnas præter jam statutas & sollempnes adjiciat: neque fenore accipiat vel majorem vim nummorum ab exteris, vel minorem ab civibus quocumque obtentu ac nomine; atque hæc prima decreti pars: altera e contrario fratribus Agarrheensium finit posse fenebrem accipere pecuniam, verum si omnium fratrum adensus ad stipuletur, jubetque nummos feneratores ferre ad Agarrheum, summamque esse accipiendam fenore, quam fratres ipsi definiant, nova œconomia, sive meliori rerum dispensatione inducta quotannis. Tertio edicitur, ut ab Valeria Musa ea fenebris pecunia accipiat secundum chirographum, & totius fratriæ Agarrheensis auctoritatem, & fratriæ præfecti obnoxii sint feneratoribus ab fratria minime constitutis: demum pœna decretorum omnium ritu indicitur, si quis contra fecerit. Et quis non mirabitur Gruterum de saxi interpretamento desperasse, imo classi *Diis dedicatorum* adnumerasse, cum inter seriem *decretorum* adcenferi oportuisset?

Laudat sane hoc marmor Mazochius in Eccl. Neap. p. 140. col. 2. utinam etiam illud restituendo operam suam navasset, cuja maxime intererat, quem scio in mutilis, atque prave exscriptis monumentis *Ædipum Διτυχέστητον*, sane de Neapolitanis fratriis mirificentius meruisset. Hoc certe tentavit Vandalus in laudata sæpius Disfert. pag. 739. verum oppido paucis restitutis facilioribus versibus, reliquos tanquam syrtem aufugit. Ante Vandalium etiam magnus Salmasius ad jus Attic. pag. 145. quæ ceteri verba aucupati sunt, solummodo operi suo illevit; qui si omnia legisset, inique tam exactum fenoris negotium invisisset, in tot de usuris a se

confectis operibus saltem meminisset . Non obliviscar litteratorum principem Jos. Scaligerum ad idem saxum in opere de emend. temp. p.447. provocare pro *fratriarum*, vel *fatriarum* orthographia : qui & pag. 448. appellat *tabulam hanc luculentam*, sed sententiam, ac medelam nil pensit fecit.

Possẽm sane non pauca adnotare pro hujus Neapolitanarum fratriarum ψηφίσματα illustratione, sed longe aberrarem, civibus præ me in fenebri hoc negotio doctioribus uberem segetem satis mihi sit proposuisse, qui in lucem ingens id decretum traxerim . Quæ me propius contingunt, sunt ea, quæ ex hoc ψηφίσματι sententiam meam firmant, scilicet φράτριαι collegia fuisse ἱεραρχίαι, quod clarissime dignoscimus, cum in eo non semel atque iterum sacrificiorum, & rerum divinarum sit mentio : ipsaque denariorum paucitas, quos fenore quærebat Aristæorum fratria, palam præstat φράτριαι exstitisse numero exiguos, triginta scilicet, ut superne definire visum est : nomina præterea quatuor ministrorum hujus parvæ reipublicæ partis didicimus, nimirum, φρήταρχος, χαλκολόγος, φροντιστής, διοικητής, qui fratriæ præerat, qui sacram pecuniam exscriberet, qui ejus curam gereret, quique expenderet . Cur cautum sit, ut una Musa Agarrheensibus fratoribus feneraretur, cogitent alii ; fortasse, cum feminæ pietatem venditent, minimas usuras ab iis sacrorum ministris Musa expetebat : vel potius credas, (nam hic veniam do quidvis hariolandi,) Aristone fortasse demarcho reip. Neap. vel melius principis sacerdotis, ut mox p.643. dicam, munere fungente, conjugem ejus Valeriam sat locupletem, & frugalitatis plenam reliquis feneratoribus graviores usuræ fructus expetentibus Agarrheenses antetulisse . Demum Neapolitanorum menses novimus, atque Attico more dies enumerandi, quod summum veteris nostræ Græcanicæ reip. decus exputes, uti a nobis dictum est p.502. illud omne esset hic sat opportunum, ut relegeres, quo magis firmetur Neapolitanos meros Atticos fuisse, & Atheniensium mores etiam in tenui re sectari studuisse . Hujus consulti formulam præclare confectam vides, atque adeo Atticis elegantiss exuberare, ut simillimam dicas iis, quas in veteribus oratoribus, & inter leges Atticas legimus : neque te turbet vox Latialis δεινάρια, cum enim Neapolitani fratores ab Romanis libertis, (quorum vis plurima Neapolim animi gratia confluebat,) denarios fenore acciperent non sine publicis tabulis, quo nullus fraudi, aut contentione esset locus, etiam barbarorum vocabula inscribi passi sunt, quod factitari sollemne fuit ; ceterum quando in eodem ψηφίσματι nulla est nominis ambiguitas, bonam vocem Græcanicam, τὰς χαλκὰς scilicet, adhibitam vides.

ix. Demum in hoc ψηφίσματι advertendum est Neapolitanos, licet summo studio curarint, ut in fenebri hoc negotio omnium fratorum consensus quæreretur, de usurarum modo nihil decrevisse Atheniensium leges & mores sectantes ; Atticos enim licentiam omnem feneratoribus dedisse constat, ut, quas vellent, usuras extorquerent ; unicuique nota lex est, τὸ ἀργύριον σάσιμον εἶναι, ἐφ' ὅποσον ἂν βέλῃται ὁ δαιεῖζων, *usurarum usus esto,*

esto, quem stipulatus fuerit fenerator, Wesselingius pag. 498. Nec præteream inesse in eodem ψηφίσματι nomen mensis, quod probe factum, cum apud Athenienses mos esset *in fenore haberi rationem mensium, & dierum, non vero anni Lunariorum, aut Solariorum*, ut inquit Palmerius, vide eundem Wesseling. p. 499. in adnotat. Adde etiam mentionem esse diei septimæ mensis Pantheonis, quare nostras hoc decretum longe commendatur; etenim ἐβδόμῳ ἡμέρῳ valde laudat Hesiodus in ἡμέρ. v. 770. Πρῶτον ἐννῆ, πέτρ' αὖς π, καὶ ἐβδόμη, ἱερὸν ἡμέρ, Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γένετο Ληθώ· in quos versus isthæc adnotavit Jo. Clericus: *Idem est, ac πεπλεγμένον ἡμέρ v. 799. hoc est, dies valde accommodus ad res gerendas, quod vidit etiam idem Seldenus loco memorato*. Porro cum septimum cujusvis mensis diem, quo Apollo natus est, tanti fecerint, vide Seldenum de jur. nat. & gent. l. 3. c. 17. & Spanhemium in Callimach. hym. in Delum v. 251. & Neapolitani principem sibi hoc numen destinarint, ut sup. pag. 616. &c. dictum est, haud mirum, si in ψηφίσματι legas eo die ob sollemnitatem frequentem fuisse fratricium, contractusque celebratos. Præter hæc bene multa quis ex tam longiori consulto ad veteres res Neapolitanas illustrandas colligere fatis esset, quod integrum civibus, exterisque relinquendum reor. Utinam Petitus Græce gnarissimus, vel Wesselingius tanti pretii ψηφίσματι medelam fecissent, nunc primas inter præclaram ἐκδοσιν legum Att. ageret.

Si excipias etymon hujus Neapolitani δήμος, nil præterea adnotavit Mazochius ὁ πόνυ in Eccl. Neap. p. 140. col. 2. quod an arideat, expotent alii; extrahit enim ab Ἀρης, Mars, unde ἄρης, hinc Ἀρεῖσται, i. e. *Martiales*: verum tanti pace viri, ἀμέσως ab Ἀρης potius dicendi Ἀρειοί. Ceterum Neapolitani hunc Deum nunquam coluisse scimus, & neque in nummis, neque in marmoribus aliquid vestigii superesse: at contra novimus ex Virgilio, Statio, Strabone, ut ceteros taceam, pacis artibus, & studiis litterarum, gymnasticis ludis, & ephebiacis otium omne impendisse, imo quidquid speciem belli, vel rixarum præferret, procul abhorruisse; quare etiam fori jurgia sibi interdixere, ut canit idem Statius, *Nulla foro rabies*, &c. & plurimum sæculorum felicitate arma minime eos tractasse legimus: tantum gratulabatur urbs nostra ubique gentium salutarī Græca, otiosa, & docta Neapolis; atque ad id genus διαγωγὴν amplectendam huc Romanorum nobilissimi tot bellicis rebus defuncti confluebant: facebat igitur quisquis vocet Neapolitanos *Martiales*, præsertim dum ἄρης latissimæ est notionis, veluti apud Hom. sæpe mulier dicitur ἄρης ἐδδ, &c. quare ob quamvis aliam animi, vel corporis virtutem hæc fratria, & δῆμος vocitari potuerint Ἀρεῖσται: sicuti mox dicam de Πανκλείδαις, altera nostrate φρητρία, & δῆμος: vel ob vetustum heroem *Aristi* cognomento: & fortasse idcirco legimus quosdam hujus δήμος viros hoc nomen affectasse, quare in hoc nostrate lapide legimus nomina *Aristonis*, & *Aristi*.

Quamnam urbis regionem habuerint Aristæi, prorsus ignoramus, cum ex tam prolixo marmore, atque ex nomine ipso nihil determinatum, ac
dislin-

distinctum videas, vix augurationi ulli relictus est locus: id luculentius noscitari potuisset, si unde nostrarum regionum erutus est filix, majores nostri advertissent, de quorum incuria nunc nihil opportunæ sunt querelæ; ceterum postquam de fratoribus Agarrheensibus pauca adjecerim, de Aristæorum situ divinationem fortasse haud contemnendam apponam.

ΟΙ ΕΝ ΤΗ ΑΓΑΡΡΕΙ.

Ex eodem Aristæorum saxo novam fratriam docemur, præclaro nomine οἱ ἐν τῇ Ἀγαρρεῖ, & miretur quisque mecum, oportet neminem tot illustrium virorum, ne Mazochium ipsum excipias, qui & de fratriis scripserunt, idque marmor lætitant, illam vidisse. Eam autem non ex ditioribus fuisse colligimus ex eo, quod ut cœnas sacras, & sacrificia concelebraret, δανεισμόν, qui Aristæorum fratriæ interdictus est, iisdem indulgere oportuit. Musam feneratricem in hac urbis regione de hac fratria benemeritam habitasse nullusdum neget. Quod ad vocis etymon, vel qui parum Græce sapit, novit eam adnotare locum aquarum fluentis redundantem, quare ejusdem sobolis adjunctum, scilicet ἀγαρρόο, sæpe Homerus Hellesponto tribuit: ἡ Ἀγαρρέως inflectenda Attico more peræque, ac ὁ Περυδός, & sicuti huic semper ὁ λιμήν, illi ἡ φρεντεία intelligitur. Porro eam Neapoli Agarrheensem regionem dictam esse non inficiabimur, quæ multis aquarum ductibus exuberabat: cumque adhuc ævo nostro una ea regio, quæ prope Divi Petri Martyris est, aquis belle salientibus, ac salubribus scateat, atque audiam a probatissimis civibus maximum fluentum subter earum viarum tractus decurrere, nemo mihi negotium faciet, si hic & regionem, & fratriam Agarrheensem sistam, proximamque fuisse Aristæensem rear, cum utramque eidem ψηφίσματι obnoxiam inveniamus: quare si Aristæis tractum illum regionis, quæ *Portus* dicitur, & Agarrheensibus juxta adnectitur, tribuam, me haud a vero abludere fatendum est: sane cum binæ hæ urbis regiones situ ceteris humiliores sint, neque quid magnificentiæ vel antiquæ, vel sequioris ævi intueri sit, sed vias arctissimas, domosque plurium contignationum congerie nil apricas; innumerabiles tabernas argentarias, purpurarias, rerum sericarum, &c. ac per compita perennem emacem turbam offendas, facile quis angurabitur, cur Aristæi, & Agarrheenses non tanti nominis exstiterint, & mercaturæ, quæstui, ac fenerationi indulserint, ita ut ψηφίσματι, quo modus in δανισμοῖς servaretur, indiguerint; quare advertis in urbis nostræ regionibus, & inter cives vetustatis reliquias quoad bonam partem perdurare adhucdum, quod ex dicendis luculentius etiam patefiet. Tanta igitur paterna decora ex uno saxo antehac tenebricoso, atque a tot viris doctissimis veluti exigui pretii habito exprompsimus: utinam ubi dejectum jaceat internoscerem, statim Regi nostro id genus gazæ Indicis gemmis suis contra carioris cupidissimo deferrem, ut in cimeliarchium, quod jam ad ceterorum Principum invidiam excrevit, inferret, atque ad exterorum, posterorumque admirationem servaret.

PARS

*****

P A R S III.

De reliquis fratriis Neapolitanis singillatim, Πανελευίδαις, Κυναίοις, Ὁ Ιοναίοις. harum etyma, scripti lapides, & monumenta proferuntur, situs etiam divinator.

I. FRATRIA Panclidarum, & elegans marmor nuper repertum illustratur : unguentis utebantur fratores, ut Christiani sacerdotes : locus Jo. Diaconi sanatur. Salmafio, & Mazochio resistitur. II. Novum vocabulum ἀγορευσιον proprium Neapolitanorum, quod ceteri Grecorum διακρίων dixerunt : hinc multa lux nostratibus literatis lapidibus. Hujus fratriæ situs definitur. III. Præclarissima fratria Cynæorum, & marmor singulare nunc primum profertur : triste hujus saxi fatum describitur. IV. Græca ejusdem epigraphæ, & difficillimæ notæ explicantur : non pauca de nova voce σύμπλον. Quæ Maffejus, ac Corsinius in hunc lapidem adnotarunt, nil opportuna. V. Hujus fratriæ nomen Cynæorum ab κύων, canis : hanc urbis regionem Alexandrinorum vim maximam incoluisse constat ex Suet. & non unis lapidibus. Marmoris Anubidi sacro, & affecto medela, & lux. De alio nostrate saxo perquam male meritis est Gruterus. Neapolitani ab sacerdotibus annos distinguebant, ut Athenienses, quod scriptis lapidibus firmatur. VI. Ab Cynæorum fratria præter Anubidi colebatur Isis, & Apollo Horus Harpocrates, ut ex nuperrimo cippo urbi nostræ honestissimo patet. Isis non ab ΨΨ, sed ab Ψ : Apollo ab ἡρα, Horus ab Ὡρ, Harpocrates ab ἡρ, & κρατῆρ, quod non viderunt eruditissimi quique : Apollo apud Hom. & Hesiodum Deus δαίμων, & κακοποιός, non ἀεζήκων, atque averruncus, contra ac in Homeri filiis ; hic vates nomina Deorum Ægyptiorum nunquam meminit. VII. Hujus cippi per partes interpretamentum : quid σῖσις δόας, & reliqua verba, præsertim ἀρξας i. ἀνδρῶν ἀρχήν voces δόγμασι συγκρίσας Ρωμαίων nihil ledunt ἀπονομίαν Grecanicam Neapolitanorum. VIII. Proferuntur reliqua monumenta, quæ Alexandrinos in hac Cynæorum regione habitasse constat, scilicet elegans Nili statua, quæ describitur, & illustratur : epigraphæ in Dominicanorum ædibus, & quidam Sannazarii versus, & Capacii saxum, &c. Curie patriciorum Nilensis regionis laudes. IX. Fratria Ionæorum ex corruptissima voce nostratis lapidis conformatur, in quo bina inficeta vocabula λανκλαρχήσαντα, & γραμματίσαντα in sincera νανκλαρχήσαντα, & γυμνασιάρχήσαντα restituuntur. X. Aliteri nostrati saxo medela, & quidam magistratus Neap. reip. antehac ignoti ab eo in lucem protrahuntur : πυμπικός vox novæ διαγνώσεως. Reinesio ope hujus lapidis Neapolitanam πολιτείαν everteenti, & Marciae Melissæ saxum importune recitanti enixe obsistitur. Situs regionis Ionæorum divinator.

POSTQUAM plurimas membranas quatuor nostrates fratrias complentes te evolvisse fortasse nihil poenituit, ut tanquam iter agentem parum moræ, ac quietisnectere sinam ; alteram hanc partem ab priori abstractam, ac sejunctam post aliquod jucundi otii intervallum perlegendam objicio : facile enim quis novum laborem subiturus est, si relictis parumper viribus integer aggrediatur.

ΠΑΝΚΛΕΙΔΑΙ.

Fratriam Panclidarum paucis ab hinc annis novimus ab saxo eruto non longe a S. Petri in vinculis templo, cujus lapidis exemplar curate expressum etiam p. 487. apposui, & quædam solummodo de illius ætate adnotavi: atque eo potissimum servari summo studio a me laboratum est, quod ignotum antehac fratriæ nomen ostendat: haud scio, cur diligentissimus Mizzochius hujus marmoris apographum minime sibi corrogaverit; curavi enim, ut parieti ædium Nicolai Amendolæ, ubi repertus est lapis, statim affigetur, essetque omnibus palam; ejus litteræ, quando e fundamentis extractum vidi, minio adhuc rubescebant, eo enim colore tinxerunt veteres. Pro re nata in mentem nunc venit etiam paucis abhinc annis ab ruinis oppidi Pompejorum marmor in lucem tractum me inspexisse, characteribus etiam rubrica delibutis, quod adscribo, nam Regii cimeliarchii præfectus professus grandia, levia isthæc non sectatur:

ANTEROS L. HERACLEO. SVMMAR
MAG
LARIB. ET. FAMIL

Imo & Rex fortunatissimus lararium ipsum invenit instar parvæ ædiculæ cum ara, in qua & thuribulum licet ex argilla lepide fictum, & protome mulieris ex marmore exstabant, cujus capillos ex gemmis in saxo ipso sculptis corolla stringit, eamque servat Rex nunc in principe sui Herculanensis prætorii æde; omne lararium affabre delineari curatum est, quo tam elegantibus vetustatis divitiis fruuntur etiam exteri. Latiarem hanc epigraphen illustrent, quæ plus otii est, nos Græca melioris pensî facimus; quare Panclidarum saxum sincere exscriptum accipias:

ΓΕΚΑΛΠΟΥΡΝΙΟΣ
ΦΗΛΙΞ
ΤΑΧΡΕΙΣΜΑΤΑ, ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΡΟ
ΦΗΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΩ ΙΟΥΡΑΓΟΡΕΥΤΗΡΙΟΥ
ΤΗ ΙΔΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΦΡΗΤΟΡCΙ ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ

Si nominis etymon inspicias, omnium honestissimi audire videbantur hi fratores, imo etiam cultissimi, atque elegantes; cum eisdem C. Calpurnius

nus Felix unguentis donarit, quæ sane ad se ungendam in balneis adhibuisse etiam gentem *ἱεραπλήν* tam Græcam, quam Latinam protrita res est. Atque, ut non aliunde petitis exemplis utar, sed domesticis, morem hunc ab ethnicis ad sacerdotes Christianos etiam nostrates transfusum aperte discas a Joan. Diacono in Chronico Episc. Neap. licet pro unguento, utpote egentiores, saponem adhibuerint: ita enim ait de S. Agnello: *Hic fecit basilicam intus civitatem S. Januarii martyris, in cujus honorem nominis diaconiam instituit, & fratrum Christi cellulas collocavit.... sed & pro labandis curis his in anno nativitatis, & resurrectionis Domini per anni circulum exequendum saponem dari sancivit, &c.* Quæ verba Diaconi ita illustrat Mazoch. in Kalend. to. 1. p. 8. *Hinc vides septimo exeunte seculo.... balnearum usum perdurasse, & in eis saponem usurpatum ad munditiem.* Verum haud scio, cur non viderit oculatissimus vir in iis Diaconi verbis vocem *curis*, quam collectis exemplis explicat pro *curionibus*, & *parochis*, mendum esse librarii, pro *suris*, & *suræ* quidem fordibus obnoxix sunt, hinc lavationibus, & sapone indigent. Facilem hujus loci restitutionem cuidam amico, ut moris mei est, communicaveram, qui inde tanquam e sua penu statim doctissimo libello illevit; si actione repetundarum in re litteraria uti fas esset, de iisdem facile ipsum arcefferem, sed hæc, ut cum amico nugemur, dicta sint. Quanta unguentorum fama olim Neapolis floruerit, abunde præstat Peregrinius in Campan. p. 559. & 562. Hic cursim adnotandi venia sit frustra esse Salmasium in Solin. p. 330. (cujus viri *πολυμθεῖαν* usque miror,) agentem differentiam inter *χρίσματα*, & *αλείσματα*, & *χρῆν*, atque *αλείφειν* esse, primam dictionem pertinere ad *spissum*, alteram ad *liquidum unguentum*, cum Homerus contra aperte utatur verbo *αλείφειν* de densa unctione, ac spissa, ut Iliad. κ. v. 577. *τῷ δὲ λοετταμένῳ, ἢ αλείφχμένῳ λίπ' ἐλαίῳ, lavantes, & ungentes spisso unguento*: & Il. ξ. v. 170. *Αλείφατο λίπ' ἐλαίῳ, ἀμβροσίῳ*, atque ita passim.

Quæ vero magni mea referunt, sunt verba illa Diaconi, *fratrum Christi cellulas collocavit*; video hic *fratres Christi* valere idipsum, ac *fratores Christi*, i. e. *κοινωνίαν*, sive *ἐταιρείαν Christi*; sicuti superne adnotavi pag. 600. dixisse Theodoretum, *Χριστὸς θιαστῶται, & ἀληθείας θιαστῶται*, inibique plurimis a me ostensum est peræque esse *φράτρες*, ac *θιαστῶται*. quare etiam atque etiam firmamus fratrias *ἱεραρχὸν σύσημα* fuisse, servatumque nomen longe temporum etiam apud Christianos, quibus saponem dandum sancivit Agnellus, ethnicis vero fratoribus unguenta distribuit Calpurnius. Neque multum annorum intervallum injectum credas inter Agnellum, & Calpurnium, alter enim, Mazochio teste, sæculo septimo exeunte floruit, alterum inter quinti cancellos concludendum reor, utpote marmoris characteres perquam degeneres, & detorti indolem fati ignobilis ætatis produnt, vid. p. 487. Hic fieri haud potest, quin irascar quibusdum doctis. viris Florentiæ degentibus, ad quos hanc ele-

gantem epigraphen transmittendam curavi; ipsi autem statim, quæ eorum diligentia est, typis evulgarunt: verum contra me, qui exscripseram, & Græce haud ignarum, & contra fidem marmoris *χρεῖματα*, *unguenta*, ad arbitrium immutarunt in *ἐρείσματα*, *fulcra*, turbati fortasse ab marmorarii licentia, qui *ει* pro simplici *ι* scalpsit; quare vis omnis, & mundities epigrammatis pessum ivit: quod advertendum reor, ne tantorum virorum auctoritas nostratibus præclarissimis monumentis officiat.

II. Præterea in marmore legimus Calpurnium *tum exteriorum partem, tum tectum agoreuterii de suo refecisse*: καὶ τὰ ἔξω, καὶ τὴν ὀροφὴν τῆ ἀγορευτηρίου τῇ ἰδίᾳ δαπάνῃ. quid sibi velit ἀγορευτήριον neque ab lexicis cujuscumque ætatis, neque ab Scriptoribus scias, cum eam ῥῆσιν ab hoc silice dumtaxat noscamus; quare solummodo, unde fruticat, ejus notionem discas; verum antea advertendum nihil dubii esse, quin loci cujusdam nomen sit, dum & externe cinctum, & tecto ornatum video: porro ἀγορεύω est *concionor*, hinc ἀγορευτήριον, *locus ubi concionantur*. Cum igitur fratris id ædificium habuisse certum sit, adhuc inquirendum, cui usui fuerit huic ἱερᾷ καὶ corpori, atque ea in re multum conjectationibus indulgendum; igitur, cum ἀγορεύω, & ἀγορεύειν sit *concio*, & *concionari*, ædificium exstructum reor, quo fratres ipsi inibi viros suæ regionis, sive δῆμος disceptantes audirent, eorumque lites sacra auctoritate, qua plurima pollebant, facile componerent, omni forensi, ac publico tumultu, jurgiisque sublatis; atque hac in re apprime conjurat Statius nostras, dum de Neapolitanis isthæc cecinit ad uxorem. Sil. 3. 5. v. 85. quæ huic epigraphæ ingentem lucem pariunt:

Pax secunda locis, & desidia otia vitæ,

Et nunquam turbata quies, somnique peracti:

Nulla foro rabies, aut stricta iurgia legis,

Morum jura viris, solum, & sine fascibus æquum.

Tranquille igitur eorum lites perorabantur, atque æstimabantur, præsertim cum judicum personæ essent ἱερᾷ καὶ atque fratres, cum certum sit habuisse ἀγορευτήριον, judiciali munere functos esse oportuit, præsertim cum habeam ex Glossar. Græc. apud Du Fresnoie fuisse ἀγορεύεις, qui forensia, & publica instrumenta conscriberent; & vide Cujac. Expolit. nov. 44. quæ de voce ἀγορεύω ille vit.

Neque mihi quis molestus sit, atque opponat locum illum disceptandis litibus addictum appellandum potius fuisse sollempni nomine, ac trito δίκαστήριον, nam facile reponam me gratulari veteribus civibus urbanitatis ac leporis plenis, qui a nominibus asperum quid, & triste præferentibus, uti est δίκαστήριον a δίκη natum, quæ & *justitia*, & *pæna* est, abhorruerint, ac melius ἀγορευτήριον optarint, quod honestum quid & decorum audientibus ingereret. Præterea, quoniam sanequam multis superne testatissimum feci Neapolitanos vixisse φιλομήδους, ejusque verba captasse, uti etiam nunc tales cernis in voce φρήτορες, quæ Homericæ est,

est, ceteræ autem gentes in φράτορες immutarunt, nihil verendum, ut ipsi, cum divinus vates in utroque poemate ubique utatur vocibus ἀγορεύειν, ἀγορή, ἀγορητής, ἀγορητής, &c. contra vero vix semel, & iterum verbo διδάζειν, facile pro judiciali foro ἀγορευτήριον dixerint: Homerum autem in iis vocibus ita se gessisse, uti edixi, ne te exemplis opprimam, ex ejus indicibus, quos feri Homericæ lectionis excutere solent, libens discas.

Ex iis, quæ dicta sunt in fratriis Aristæorum, clare constat jus dicundi habuisse fratoras, quare locus etiam his datus est, quo convenirent, quem ἀγορευτήριον vocitabant; cum decretum pro Aureliæ Musæ δακτυλῷ ipsi confecerint, & standum esse edicitur eorundem δόγματι, & infligenda ea quidem multa, quæ ipsis placuerit, ἀποτίσαστο, χειροτονούντων φρητῶν, *luat, quod fratores decreverint*; neque alium quendam magistratum adscriptum inibi legere est, qui vim auctoritatemque ψηφισματι illi conciliaret: satis solummodo fuit civibus meis apposuisse nomen Aristonis, sive demarchi, sive potius sacerdotis ejus anni; etenim inferne pag. 643. ex eleganti lapide dabo Neapolitanos tempora ab sacerdotum nominibus definivisse. Hinc facile dubites de γνησιότητι duorum decretorum, quæ affert Capac. p. 55. & 56. tanquam Neapolitana, cum βελήν, *senatum*, & ἀρχόντας inibi legas, quos Neapoli nunquam fuisse, sed solummodo δημάρχους satis constat: kalendæ appositæ sunt more Romano, scil. i. πρὸ κχλ. Ἀπριλίων, quando in decreto Neapolit. pro Musa Attice menses, & dies enumerantur, ἐβδόμη πανθεῶνος ἱσαμένα. atque in primo quidem nulla nota est, qua Neapolitanum dicas; in altero dicuntur interfuisse Φέλιξ & Πρόβος, & Ἀλέκι & Πέδης Νεαπολίται. igitur Neapoli scitum illud confectum non est, frustra enim adjectum esset Νεαπολίται, præsertim cum ii, qui sequuntur testes, cujates sint, non dicatur, sed iidem profecto erant cives: mox additur: Δικινῶ Πολλίῳ ἀνδρὶ ἡμετέρῳ τάγματος, *nostri ordinis*, idest ejus urbis, ubi conditum decretum, nam antea expresserat extraneos testes, Πρόβον, & Πέδωτα Νεαπολίτας. Si vero quis præfracte binas illorum ψηφισμάτων tabulas Neapolitanas esse tueri velit, utpote Græce sculptas, licet invitus, adfentirer, dummodo octavi, vel noni sæculi fœtum dicat, atque ab Græcis, qui Byzantio Neapolim confugerant, conceptum; quo tempore universa veteris politię Græcanicæ forma immutata est, & tunc tempestatis & senatus erat, & archontes, quos & *duces* & ὑπάτους vocabant, vid. superne p. 529. 530. titulum Theodori; & subscriptiones Latine apponebantur, uti in his decretis vides. Quibus animadversis, etiamsi quis urgeat bina hæc Capaciana scita nostratia fuisse, utpote insipientis ævi, nihil officiant, quominus φρητῶν suum unaquæque habuerit ἀγορευτήριον. Ut hanc vocem, quæ Neapolitanis accepta referenda est, sancta eruditione ornem, recte arcessem ab Hebræa גורא, unde ἀμέσως ἀγορεύειν, denotatque, *qui sapienter loquitur*: hinc famosus titulus Proverb. 30. i. גורא גרר קר' ב, qui conversus est, *verba congregantis filii vomentis veritatem*,

tot turbas excitavit inter interpretes, quas tutemet legas; ipse miror neminem vidisse Græcam dictionem ἀγορεύειν, quæ ab τῷ ἁγῶν fruticat, quo sanctis verbis lux esset.

Reliquum est, ut hujus fratriæ Παῦκλειδῶν locum divinem; profecto, cum lapis nuper ab altioribus fundamentis ædium prope D. Petri in vinctulis extractum sit, ibique plurium sæculorum vertigine jacuerit, importune se gereret, qui in ea urbis nostræ regione Παῦκλειδας fuisse negaverit; itaque omne urbis spatium occupasse dicerem, quod a S. Petri in vinctulis templo ad S. Mariæ novæ, & S. Georgii Januensium extenditur, quæ urbis pars adhuc elegans est, & nobilibus ædificiorum operibus nitet; quare jure audiebat δῆμιον, & φητεῖν Παῦκλειδῶν, eorum scilicet, *qui omni ornamentorum genere fulgebant*, sicuti Ἀριστοί, *qui optimis moribus honestabantur*. Sciant exteri paucis abhinc annis, dum a fundamentis novæ curiæ affabre, & magnificentissime exstructæ, & a patriciis Portuensis regionis nomine clarissimæ rudera rejicerentur, vetustissima, mira arte elaborata, ac oppido grandia epistylia, & columnarum bases ex candido marmore reperta, atque extracta; ejus rei ego αὐτόπτης testes voco patricios ipsos, atque Antonium Canevalium unum magni nominis ex regis architectis, qui eam curiam scite delineavit: & sane si altius terram effodissent, columnas ingentis molis procul dubio acquisivissent; verum alia est hujus nostri sæculi indoles atque ingenium: & irascor, quod fortasse & epistylia illa, & bases in mortaria, ac vilissima quæque conversa sint, venui marmorum sectoribus data. Vides igitur veterem urbem nostram ad isthæc usque loca pertinuisse.

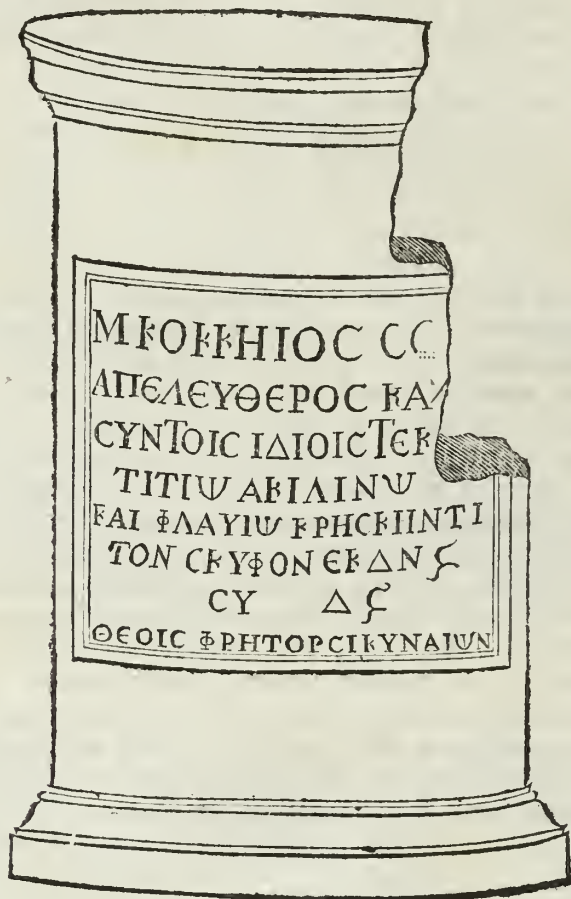
K T N A I O I.

III. Fratriæ *Cynæorum* nomen ipse etiam civibus meis servavi, quod tot sæculorum cursu in S. Mariæ Rotundæ latuerat, & nisi ipse ad horum monumentorum custodiam intentissimus templum reficientibus curatoribus opportunus occurrissem, cippus elegantissimus in frustra conscissus inter cæmenta, & operum sarcinæ abiisset: ejus fatum una cum sat brevi descriptione, quo & oblecteris simul, & ira ardescas, accipe: rotundus is cippus media sui parte parieti illius templi infixus adhærescebat, regebatque lustralis aquæ vas: Grajus artifex in quaternas æquas divisiones terebrem ejus faciem distinxerat, in quarum prima epigraphen, in altera Vulcanum, ut moris est, malleum manu stringentem, & prope ipsum incudem cum forcipe, in tertia Bacchum juvenem elegantiae refertum cum thyrsos, & tygridi adstanti uvam porrigentem, in quarta Minervam hastatam, ac loricatam scalpserat; quæ omnia ad plenæ artis exemplum elaborata vidimus, postquam ab pariete detractus est lapis; etenim antea unus Vulcanus, & minima litterarum pars intuentibus objiciebantur! Centies exoraveram, sæpè verbis blanditiæ plenè ambiveram, ac pectus prensaveram: senis sacerdotis ex regni nostri provinciis Neapolim advecti, & curæ templi

pli illius additi, sed frustra indociles, & nil purgatas ejus aures personui, ut saxum a templi pariete extraheret, & in atrium ἱδωλα illa, & profanum negotium detruderet: minarum plenus me repulit, tanquam thesauri loculamentum aucupantem: accipienda tunc mihi fuit senis illius injuria, ac mussitanda; inde ad Eminentissimi Archiep. Spinelli auctoritatem provocatum est, qui sacrarum æque disciplinarum, ac antiquitatis amantissimus sacerdotem accivit, & ineptissime moras nexantem, ac resitantem cippum in lucem omnem trahere coegit; interea viam ad templum illud follers, & catus celebrabam, tumebam enim laudis amore, ut ipse primus cippum inviserem, atque exscriberem; quem tandem voti compos in membrana exacte expressum cum interpretamento ad Eminentiss. Principem tunc temporis ruscantem, quod expetierat, mittendum curavi.

Nunc ad ludicra quædam accedendum: admonui adolescentes auditores meos, ut ad tam gratum antiquitatis pignus adirent, illas Deorum icunculas admirarentur, atque patriorum monumentorum exemplis ad id genus studia inflammarentur: quorum statim globus lectissimus, ac impiger ad saxum, quod in templi aditum dejecerat senex, ruit; & dum juvenus vivida, ac operosa plus æquo urgebat saxum, ut moveret verteretque, subsedit solum atrii, & cippus præceps in communem templi sepulturam alte detrusus est: vento ociores ilicet aufugere adolescentes, quos liëtoribus, & fascibus compescendos inclamabat senex; meque de marmoris casu certior statim fecere: ille interea infestissima ira urebatur; atque statim structores accivit, ut solum pertusum exæquarent, ac reficerent, quo optatissimum id monumentum cadaveribus intermixtum aterna oblivione premeretur. Binis ipse post diebus veluti rerum inscitissimus senem adivi, deque saxi fortuna vix me interrogantem durissimis verbis excepit, atque hirtus increpuit saxum illud tanquam malum loci genium longe gentium amandatum esse, ejusque lapidis causa crumenam suam jam inanem evasisse. Reputans ipse mecum fore, ut bonas horas luderem, si pro saxi reciperatione senem iratissimum multa prece fatigarem; visum est iterum Cardinalem Archiep. adeundum, qui tum de cippi ancipiti casu, tum de senis furentis, & marmor sepelientis πολυπρᾶγμοσύνη exhilaratus est, illicoque ardentem nuntium misit, ut lapidem e communi sepulcro senex educendum curaret, alias ipse Archiepiscopus per operas suas saxum in vitam traheret: ille sortem suam exsecrans recitavit Horatianum illud, (quod, quo pacto didicerat, ignoro,) *se natum tortum sequi porius, quam ducere funem*; imperio, quod frangere haud potuit, invitus ac tristis paruit, & *inter scabiem, & contagia lucri* e mediis cadaveribus cippum eduxit: & odio obscuro percitus extra atrium publica in via illum collocandum jubet: sed fato iniquo sequenti nocte intempesta vel incolæ, vel exteri, qui has gazas habendi amore senescunt, rapuere; nisi potius ipse senex iniquiores technas parans injuriam ac calamitatem magis scœdam eleganti marmori importarit; atque isthac de præclarissimo monumento,

mento, five tragœdiam dicas, five comœdiam; quare nisi ipse sollertissimus, duce & lare Eminentiss. principe, epigraphen, ut vides, exscripsissem, nam imagunculas pingendi ob tot dolendas marmoris vices, otium non fuit, honestissimi avitæ antiquitatis pignoris memoria intercidisset.

Vix affabre manu mea exscriptum lapidem, ut hic intueris, figuras autem pingendi otium defuit, Mazochio, cujus auditorem plures annos me fuisse gaudeo, statim obtuli, quo in notis hisce difficilioribus ipse Œdipus mihi Davo opem ferret; sed vir summus quo felicioris, eo severioris ingenii me inaniis plenum dimisit, tanquam iis arcanis indignum, atque imparem: hinc factum est, ut cum ipse summo studio fratrias enumerandas suscepit, Cynæorum etiam oblitus sit, isque lapis, quo maxime indigebat, atque summa luce donare potuisset, eum latuerit. Contra vero, cum Florentiam, ac Veronam ad amicos epigraphen misissem, postquam me familiarissime usi sunt, illico in lucem editam, Latineque expressam vidi, sed qua felicitate inferne noveris; verum meam ante sententiam, ac medelam accipias;

M. ΚΟΚΚΗΙΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ
 ΑΠΕΛΕΤΘΕΡΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ
 ΣΥΝ ΤΟΙΣ ΙΔΙΟΙΣ ΤΕΚΝΟΙΣ
 ΤΙΤΙΩ ΑΚΙΛΕΙΝΩ
 ΚΑΙ ΦΛΑΤΙΩ ΚΡΗΣΚΗΝΤΙ
 ΤΟΝ ΣΚΥΦΟΝ ΕΞ ΔΝ Ξ
 C T Δ Ξ
 ΘΕΟΙΣ ΦΡΗΤΟΡCΙ ΚΥΝΑΙΩΝ

iv. Ne dubites, quin probe in primo versu implem Mancam vocem σεβαςδ, ut in sexcentis lapidibus, vide p. 470. In secundo haud injuria nomen hujus liberti refeci Κυλλιστος, nam Κυλλίας, qui apponi etiam dumtaxat potuisset, verum minime compleret pro totius sculpturae συμμετρία. Plena negotii res est sexti, septimique versus interpretatio, nam reliquos vel puer decennis legeret. Porro nisi Musis iratis natus sim, ajo notam illam Ξ lineola obliqua sectam esse τὸν ξέσσω, idest *sextarium*, neque quid hæreas, nam clare ex libro, qui Galeno tribuitur περὶ μέτρων, καὶ σταμνῶν circa initium ita legimus: Τίτες δὲ τὸ ξέσσω διὰ τὸ Ξ πεντάτης αὐτὸ εὐθείας γραμμῆς δηλοῦν, *quidam autem sextarium per litteram Ξ recta linea sectam denotant*; sane marmoris duplex nota proxime accedit ad id genus τὸ Ξ, imo ipsissimum est elementum; quare sextum versum reddes, *scyphum ex quatuor & quinquaginta sextariis*, quo nihil aptius ac decentius.

Septimus versus majori difficultate urgetur, etenim quid sibi velit CY, doctissimos quosque torsit: constat sane nomen esse vasis longe scypho brevioris, utpote capacis quatuor sextariorum; cumque Diis sacrum esset, ab sacrificialibus vasis desumendum, inter quæ dumtaxat *simpulum* reperies, quod sane Græce conversum est in CΤΜΠΑΟΝ, cujus duos principes characteres expressit sculptor. Vel qui parum Græcos Scriptores, qui cum Romanis vixerunt, versavit, novit illos plurimas voces ab his mutuatas esse, & Græco more emollivisse, præsertim in vocabulis sibi non apte respondentibus, si inverterentur: uti in fratria Aristæorum de voce δεινάρια dictum est pag. 628. neque curanda est litterula Y pro I, cum notum sit, quantæ soni affinitatis sint bina hæc σοιχεῖα, & Græcæ voces suas fere omnes ab syllaba συν, vel συμ incipientes τῷ Y signant. Igitur ex marmore colligimus M. Coccejum Callistum cum filiis Diis fratribus Cynæorum sacrasse scyphum 54. sextar. & simpulum sextar. 4. quæ certo audivisse vasa sacrificialia nullusdum inficiatus est. Ut autem firmem nil mirum esse, si nostra gens Græcanica scalperint σύμπλον cum litterula υ, adjiciam longiora Vossii verba mihi appositissima ex etymol. verbo *imbuere*, & advertes litem antiquam fuisse inter grammaticos, utronam caractere υ, an ι ea vox pingenda: „ A bua quoque est *simpulum*, εἶδος σκάφης ἱερατικῆς, ut scribit Adamantius Martyrius apud

M m m m

„ Cassio-

„ Cassiodorum lib. de Ortograph. Plenius de eo vetus Juvenalis interpres
 „ ad illud sat. 6. *Simpurium videre Numæ, nigrumque catinum*; *Simpu-*
 „ *rium*, inquit, *quia omnes sacerdotes simul bibebant*, inde *simpu-*
 „ *viatrix illa dicitur, quæ porrigit poculum ipsud*. Sabini, a quibus ea vox
 „ accepta *p* in *b* mutare amabant. Lazarus Baifius apud Juvenalem, &
 „ similibus locis legit *simpullam*, & quod mirum, hanc vocem scribit per
 „ *y*. Sunt & qui *sympinium* scribunt, ut sit *παρα τὸ συμπίνειν*. ita legit
 „ Hadrianus Junius non apud Juvenalem modo, sed etiam Ciceronem lib. 6.
 „ Arnobium lib. 4. Varronem sat. *est modus matulæ*, sive *περὶ μέθης*, &
 „ lib. 1. de vita pop. Rom. item Plinium lib. 35. cap. 12. Vide eum, si vo-
 „ les lib. 2. Animadv. cap. 10. Mirum vero scribere Lazarum metuere
 „ se, ne, qui *sympinii* scribunt, id cuiquam probare possint. Nam etsi
 „ & ipse quibus locis *sympinium* Junius scribit, vel *simburium* ma-
 „ lim, vel *simpulum*, (de quo separatim agemus;) multis tamen par-
 „ tibus *sympinium* prætulerim voci *sympullæ*; nam *sympinium* Græ-
 „ cam originem præfert; & quanquam apud Græcos Scriptores non re-
 „ periat, a Siculis tamen Romani accepisse possint; qui multa ali-
 „ ter efferebant, ac veri Græci. At *sympullæ* nomen cum origine Græ-
 „ cum non sit, Latinum esse nequit, quia *Y* in Græcis solum inveni-
 „ tur. Adde, quod *sympinium* magis, quam *sympulla*, & veterum mssor-
 „ um antiquitus excusorum fide sit subnixum: huc usque Vossius. Ita-
 „ que si τὸ CY in nostro lapide legere vis in Vossium jurans *συμπίνιον* per
 me liceat. Gutherius de vet. jur. Pontif. p. 357. quædam addit de simpu-
 lo & cum *y* scribit. Si optes quæsitissima ex Hebræo, Græco, & La-
 tino fonte de simpulo, ejusque forma ex lapidibus, & numismatis exacte
 expressa, ne pigeat Fortunati Scacchi invisere eruditionis dives Myrothe-
 cium in capite 53. lib. 1. inscripto: *Sacri simpuli forma aperitur*, quod
 & quæstui tibi erit, & voluptati: vide etiam Jo. Saubertum de Sacrific.
 vet. cap. 17. ubi etiam simpuli *χημα* affert, & si tibi otii est, consulas
 reliquos, quos recitat, & qui de hoc vasculo scripsere. Præterea multa,
 & exacta de simpulo tenes a Bocharti Hierozoic. par. 1. pag. 549. nem-
 pe fuisse exiguum vas, & adagia, atque etymon ab *ἄσπις*, quem adis; sed
 ratio scribendæ hujus vocis, quæ litigii plena est, tantum virum fu-
 git: de simpuvio vero pauca admodum addit ibid. pag. 586. lin. 54.

Apponam, quæ doctissimi viri chartis suis pro hujus silicis illustra-
 tione allevere: & summæ famæ Maffejus facile nodum incidit, dum in
 Museo Veron. pag. 479. ait: *Scyphus Diis tribulibus Cyneorum a Coc-*
cejo, & ab ejus natis Titio Aquilino, & Flavio Crescente oblatus, quo
pondere, & cujus pretii fuerit, obscuræ, & detritæ lapidis notæ nos
scire vetant; verum inibi notæ sunt clarissimæ, & detritum nihil. Cor-
 sinius in notis Græcorum pag. 17. cujus Græcanicam eruditionem in ami-
 corum colloquiis nunquam fatis commendo, pro hujus faxi sententia do-
 cte scripsit; vereor tamen, ne omnia turbarit. Pro *σεβας* in primo ver-
 su

fu reposuit Σεξτε υιος, quæ bina verba satis ἀπροσδιόνυτα· in secundo pro Καλλιστος refecit Καισαρος, quare in Corfinii medela hujus liberti cognomen, quod nunquam omitti solet, ignoramus; miror tantum virum hoc non vidisse. In sexto versu, ac septimo extremas notas suspicatur esse numerales, scil. ἐπίσημον κόππα, atque ΔΝ esse *denaria*, hinc interpretari posse ait *scyphum denariorum nonaginta*; verum non advertit vir summus tum fuisse ejusdem pretii & scyphum, & simpulum, tum pro bñis tam levis impensæ vasis elegantem, & anaglyptis ornatissimum cippum Coccejum meruisse, qui quidem cippus longe pluris, quam anathemata ipsa stetit. Præterea hariolatur Corfinius ambas notas (ad τὸ ξ proxime accedentes) peculiarem vel monetam, vel pondus nostrum Neapolitanorum designare potuisse: inde ΔΝ non *denaria*, sed 54. exprimere, & Δ in sexto versu esse 4. verum vir doctiss. id genus monetæ, & ponderis Neapolitani ipse comminiscitur, quare credat qui levioris fidei est, non ego. Videndum an felicior fuerit in reficienda mutila voce CY, edicit autem, *Vel σύσημον legi debet, peculiare nimirum vasi genus, quod a Polluce describitur lib. 1. c. 19. segm. 69. vel aliquid aliud id genus, quod ignorare nunc cogimur*: hic primum viro Græce gnarissimo majorem opto fidem in recitandis Scriptorum locis, etenim Pollux de συσημῶν loquitur lib. 10. cap. 19. frag. 68. deinde vellem etiam, ne tacuisset σύσημον apud onomasticographum esse *poculum*, seu *calicem pro communi mensa*, hæc enim præfert titulus hujus cap. περὶ ἐκπορευμάτων, καὶ τραπεζῶν ὀνομασμάτων, non vero *vas sacrum, ac sacrificiis addictum*, uti certe erat simpulum; quare longe opportunius CΥΜΠΛΟΝ restituiamus, quam est Corfiniana vox σύσημον, profanum poculum, & Diis indignum; sane nemo vel bibacissimus sibi fabricari jussisset poculum, quod quatuor sextariorum capax esset. Tenes jam epigraphen, in quibus manca est, restitutam, atque in difficilioribus notis illustratam, quam obscurarunt, ac turbarunt exteri.

v. Age divinemus, cur hic δῆμος, & φρητρία vocitati sint Κυνῶν, atque qua in regione Neapolitana degerint. Porro vel tirones sciunt a voce κύων, *canis*, & proxime a casu patrio κυός fruticare Κυνῶς, scil. is, qui cani addictus est, eumque colit: hinc ut te non diu teneam, Κυνῶνι sunt, qui Anubin, Ægyptium numen colebant ab voce Syra נכר, sive הנכר, *latrare*, & κατ' ἔξοχὴν audit *latrator*; templumque facile ei erexerant, ac statuam dedicarant, & utrumque ἱερατικῶν fratrum corpori commendabant: Alexandrinorum vim grandem Neapoli fuisse, novisque semper colonis refectam Suetonio debemus in Neron. c. 20. *Captus autem (Nero) modularis Alexandrinorum laudationibus, qui de novo comœatu Neapolim confluerant, plures Alexandria evocavit*. Præterea Anubin coluisse Cynæos novimus ex præclaro marmore, quod certe Neapolitanum est, atque haud scio, cur Venetias translatum ex Delo adstruat Gruterus pag. 86. 2. quare jure postliminii nobis recipendum est:

ΑΠΟΛΛΟΝΙΟΣ·ΔΙΟΣΚΟΤΡΙΔΟΣ
 ΝΕΑΠΟΛΙΤΗΣ·ΑΝΟΥΒΙΔΙ·ΤΠΕΡ·ΕΑΤ
 ΤΟΥ·ΚΑΙ·ΤΗΣ·ΓΥΝΑΙΚΟΣ·ΚΑΙ·ΤΩΝ
 ΠΑΙΔΩΝ·ΕΠΙ·ΙΕΡΕΩΣ·ΣΩΣΙΩΝΟΣ
 ΤΟΥ·ΕΤΜΕΝΟΥΣ·ΟΙΝΑΙΟΥ

Ex quo epigrammate discimus statuam erectam huic numini Ægyptio sub sacerdote, seu fretarcho Sosione Eumenis filio Cynæo, scil. e fratria Cynæorum, quare Οινμου sine periculo confinge Κυνμου, ut apte conveniat cum Anubide, atque cum Cocceji marmore. Miror Gruterum pag. 86. 2. adferere fratricem Οινμου se etiam advertisse in alio nostrate lapide, quem ipse refert pag. 428. 11. & Capac. pag. 52. verum inibi neque vola, neque vestigium est ejus vocis, atque quod legitur ONANOI conjunctim, vel tiro dispesceret in ternas vovulas ON AN OI, verba enim sunt in versu 12. ejus lapidis . . . τόπον εἰς κηδείαν δίδοσθαι, ON AN OI προτήλον-
 πες αὐτῷ ἔλονται, *locum pro funere dato, quem ejus propinqui elegerint:*
 & quis non miretur viros summos in isthac peccata offendiſſe? Si autem quis revera in Deli insula contendat erectum lapidem, lubens etiam do, dummodo cogitet fieri potuisse, ut Apollonius cum Alexandrinis, quorum ingens numerus in nostra Cynæorum regione florebat, & qui mercibus commutandis studebant perquam maxime, Delon Cycladum principem insulam petierit vel annonæ convectandæ causa, (de Deli ditissimo mercatu Cic. pro leg. Man. cap. 18. & Plin. l. 34. cap. 2.) vel potius religionis ergo, nempe ut templum, & natale solum Apollinis veneraretur, cujus ipse & nomen gerebat, & Neapolitanos Deum hunc præ ceteris numinibus religiosius coluisse ostensum est p. 616. inibique ad posterorum memoriam numini patrio Anubidi statuam, vel aliud quodvis donarium dedicaverit. Verum potior sententia unumquemque urgere debet saxum Neapoli erectum, cum quæ hujus urbis propria erant, in ipso intueamur; & ut brevis sim, vides, præter vocem Νεαπολίτης, binas esse, scil. Ανυβιδι, & Κυνμοι, quas, si Neapoli nostræ haud tribuas, minime reperies, cui ejusdem nominis urbi adscribas; cum constet Ægyptios Deos cum primis enixe cultos a civibus meis, (& paullo inferius ea de re alios producam lapides,) & Cynæorum δῆμον, & φρητρίαν in unis nostris marmoribus scalpram esse; quare si quis id neget, vel ferus lapidum litteratorum studii est, vel contendendi vi facile abripitur.

Interea fruamur nos his vetustatis honestissimis monumentis, ex quibus eruo, ideo in marmore appositum τὸ Νεαπολίτης, ut posterius noscitant non virum ex Alexandrinis, quibus ea regio florebat, sed Neapolitanum Anubidi memoriam dedicasse. Præterea vides in saxis a Romanis erectis Romana nomina Flaviorum, Coccejorum, Herenniorum, &c. quæ e contrario a Neapolitanis, utpote Græci oris, erigebantur, Graja omnino nomina, Ἀπολλωνίου, Διοσκουρίδης, Σωσίων, Εὐμένης, κ. τ. λ. Addas ex
 hoc

hoc Apollonii silice novisse, quod antehac latuerat, & ad summum patriæ decus est, scil. Neapoli in urbe Ἀττικίζῃσιν annos adnotari nominibus *sacerdotum* fratrias regentium, quos fortasse annuos credas, uti Athenis quondam factum legimus in Plutarcho in Demetr. ut me docuit Corsinius in fast. Attic. to. 1. p. 39. Μῖνοι δὲ (Ἀθηναῖοι) ... τὸν ἐπώνυμον, καὶ πατέρων ἀρχόντες καταπαύσαντες, ἱερεῖς σωτήρων ἐχειροτόνησαν καθ' ἑλαστον ἐνιαυτὸν· καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων, καὶ τῶν συμβολαίων προέγραφον, *uni* (Athenienses) ... *sublato patrio magistratu, archonte, a quo nomen accipiebat annus, sacerdotem servatorum* (Deorum) *quotannis creantur, quem plebiscitis, & contractibus præscribebant*; quem morem quosdam annos perdurasse idem Plut. asserit; & Neapolitani etiam in marmoribus, ut in hac epigraphe, sacerdotem Sosionem apposuerunt. Verum jam ante Corsinium idipsum adnotaverat Vandalius in Dissert. p. 222. eademque Plut. verba recitavit; si multa optes de Sacerdotibus etiam feminis, prolatis aliis lapidibus, atque etiam numismatis, hujus doctis. Angli Dissert. 2. & 3. consulas. Hinc plurimum lucis est superno longiori decreto p. 624. pro Aurelia Musa, in cujus initio vides ἐπὶ Ἀρχιπύργου, quem facile dicas fuisse sacerdotem, qui annum ejus ψηφίσματος definiret: & ad tadium inculcatum a me veteres cives meos mores Atheniensium, & διαγωγὴν Ἀστυκὴν etiam Strabone teste religiose persecutos esse. Demum non me fugiat advertere, tum ἀντίχθονας Neapolitanos annos a Sacerdotum nominibus adnotasse, tum Romanos accolas e contrario, quamvis Neapoli urbe Attico more visitantes, annua tempora a consulibus Romæ creatis distinxisse, vid. pag. 613. Multas porro vetustatis reliquias ad patriæ decus ex uno faxo congestimus.

VI. Atque adeo verum dicas hanc Cynæorum regionem Alexandrinos, & Ægyptios occupasse, ut præter numen Anubin, reliquos bene multos hujus gentis Deos hic cultos ex faxis docti sumus; itaque exploranti mihi, uti meus est mos, antiquas ejusdem regionis reliquias, in ædibus Carbonellorum basis se obtulit non exigua, (cujus etiam memini pag. 475.) litteris ad parietem obversis, ab ædium possessoribus curata parum, & neglecta; accitis igitur clam viris robore valentioribus, dimotum est saxum, repertaque est litterata facies sat lutulenta, & calce quoad bonam partem contecta; itaque iterato ad saxum adeundum mihi fuit, & ferro patientissimus, & blande in lucem elementa traxi parum ab optimis desiccantia, licet quædam sint fugientia in imis lineis, quippe quæ minora sunt, nec tam introrsus scalpta, sed oculorum vi valentibus certa eorum prostant vestigia; rogavi enixe Carbonellos, ut præ opibus tam illustre vetustatis pignus servarent carius. Non parum opis mihi præstitit in vocum divinatione, dum marmor scrutabar, Alexander Petitus juvenis honestate morum, ac ingenii felicitate beatissimus, qui per omnium bonarum artium cultum, & non unius linguæ ornamentum ætatem transigit suam, mihiq; in hoc atramentario labore adjumento esse lubens fateor.

Ι Σ Ι Δ Ι
 ΑΠΟΛΛΩΝΑ · ΩΡΟΝ
 ΑΡΠΟΚΡΑΤΗΝ
 Μ · ΟΨΙΟΣ · ΝΑΟΤΙΟΣ
 Ο · ΑΝΝΙΑΝΟΣ
 ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ · ΕΠΑΡΚΟΣ
 ΣΕΙΤΟΤ · ΔΟΣΕΩΣ · ΔΟΓΜΑΤΙ
 ΣΥΓΚΛΗΤΟΤ · ΡΩΜΑΙΩΝ
 ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΣ · ΤΑΜΙΑΣ · ΠΟΝ
 ΤΟΤ · ΒΕΙΘΥΝΙΑΣ · ΧΕΙΛΙΑΡ · ΛΕΓ · Ε
 ΜΑΚΕΔΟΝΙΚ · ΑΡΕΑΣ · Ι · ΑΝΔΡΩΝ
 ΑΡΧΗΝ · ΕΠΙ · ΡΩΜΗΣ

Itaque follertiæ meæ acceptam referas hanc epigraphen , & vides prope Nilensem nostratem regionem eas reperiri , quæ ad rem Alexandrinorum convenarum , & Ægyptiorum numinum religionem pertinent ; pauca addam pro luce horum verborum , præsertim , cum id tibi receperim superne pag. 475. sed prius sententiam accipias : *Isidi . Apollinem Horum Harpocratem* (statua honorat) *M. Opsius Navius Annianus prætor , curator frumenti dividundi decreto senatus Romani , ædilis , quæstor Ponti Bithyniæ , tribunus legionis V. Macedonica , decemvir in urbe Roma .* Merito Annianus Isidi , utpote omnium Ægyptiorum numinum principi epigraphen facrat , & Dea est , uti ferunt , veterrima , hinc quidam deducunt ab *ωψ* , *decrepitus* ; quanta de ea volumina exarata sunt ab antiquis , & hujus ætatis Scriptoribus , ne recitare me cogas , cum satis tibi sit adire Plutarchum de Iside , & Huetium prop. 4. p. 250. Lipsiæ 1703. & qui de tabula Isiaca scripsere . Ipse vero nescio , cur a *γεννωτάτη* voce *ωψ* , *canus* , nomen Deæ traxerint cum magis quadret famosa *ῥῆσις ω* , *est* , Ægyptio more *τῷ* *is* addito , uti Osiris , Apis , Anubis , Serapis , quod etymon me docuere veteres lapides , Campanus alter : TE TIBI VNA QVAE ES OMNIA DEA ISIS ARRIVS ALBINVS V. C. & alter fat antiquior , quem refert Plutarchus : ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΠΑΝ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΚΑΙ ΟΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΟΝ , *ego sum omne , quod fuit , & quod est , & quod erit* . De Harpocrate nihil reliquum fecit nobis vir *ἐξοχώτατ* Cuperus , qui de hoc numine Ægyptio volumen edidit optimæ frugis plenissimum , inque pag. 156. Trajecti 1687. ostendit *Ἀπόλλωνα Ὠρόν Ἀρποκράτην* , ut in nostro marmore vides , eundem Deum esse , refertque epigraphen : ΜΕΓΑΣ ΩΡΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ ΑΡΠΟΚΡΑΤ. ΕΥΙΑΛΟΣ ΤΩΙ ΦΟΡΟΥΝΤΙ · si mea nunc referret , trium harum vocum etyma probe educerem , *Ἀπόλλων* ab *פלל* , five *הפלל* , *dissecuit* ; *Ὠρος* ab *עור* *in malum vigilans* ; *Ἀρποκράτης* , vocem

cem hybridam ex ἡγ , & κρατεῖν , nempe in *ruina fortis* ; itaque vides ideo Deum hunc tribus simul nominibus appellari, quod in eandem notationem vergunt.

Et nunc memini, cur, quæ magnus Homerus Apollini ἐπιθετὰ attribuit, damnosæ διαγνωσεως sint, uti ἐκηβόλος, & ἐκηβελάτης, *ultor* ; hinc mihi peropportunos versus 110. Il. α. Ὡς δὲ τῷδ' ἔνεκά σφιν Ἐκηβόλος ἄλγεα πύχει, *quod ideo ipsis vindex Apollo damna struit*, pestem enim in Græcorum exercitum immiserat ; & ipse divinus vates nobis aperit, quid valeat ἐκηβόλος, nim. ἄλγεα πύχων. Dicitur etiam passim ab eodem vate ἐκέργος, *negotia facessens*, λαοστόος, Il. υ. v. 79. *copias dissipans*, non vero *servans*, uti interpretatur scholiastes, nam idem προσθετὸν ἀπονιτ Marti Il. ρ. v. 398. & Εὔρι Il. υ. v. 48. ut fileam de vocibus ἀργυρότοξος, κλυτοτόξος, χροτάτορος, neque alias in Hom. reperire est, nisi quæ etiam vim hujus *armati* numinis, furoremque indicant ; imo in Il. δ. v. 107. & 114. ipsum vocat δεινόν, *terribilem* : νεμέστητε δ' Ἀπόλλων . . . Τρώεσσι δὲ κέλετ' αὐτὰς . . . δεινὸς Θεὸς, *indignatus est Apollo, Trojanos incitavit inclamans terribilis Deus* ; quare Apollo in tanto vate non est Deus averruncus, & ἀλεξίπικρος, sed potius inter κλοποιὺς accensendus : & conqueror de poetis Homeri nepotibus, qui bonis ἐπιθετοῖς Apollinem honestarunt ; jure igitur terna nomina Ἀπόλλων, Ὠρεός, Ἀρποκράτης ab veterimis dictionibus Hebræis tracta sunt, quæ formidandum præmonstrant hunc Deum ; si id nunc agerem longius hoc elegans argumentum protraherem ; & miretur quisque, cur tot Homeri doctissimi interpretes, quod nunc de Apolline dictum est, non viderint, imo qui tot commentarios de Diis Syris, Ægyptiis, &c. aggrefferunt, ne de etymo quidem quidquam cogitaverint. Ceterum expendant alii, quare Homerus, & maxime Hesiodus, cuja potissimum intererat, numquam Deorum Ægyptiorum gregis nomina Isis, Osiris, Anubis, Apis, Adonis, Bacchus, Harpocrates, Horus, &c. meminerit, licet posteriores vates eadem ad tædium celebrarint.

VII. Munera Anniani, quæ in saxo enumerantur vel Romanarum antiquitatum tironibus nota sunt, & in marmoribus frequentissima tum Græce, tum Latine : fere eadem legere est in Hist. Aug. to. i. p. 572. dum ait Spartianus de Didio Juliano : *Inter xx. viros electus est suffragio matris Marci : quæstor ante annum, quam legitima ætas sinebat, designatus est : ædilitatem suffragio Marci consecutus est : prætor ejusdem suffragio fuit : post præturam legioni præfuit in Germania vicesimæ secundæ Primigeniæ ; inde Belgicam sancte, ac diu rexit ; munus præfecti, sive curatoris frumenti dividundi, quo solummodo non functus est Didius, ut æque sit, ac Annianus, notissimum est ex Dione, & Suetonio, & hic quidem cap. 37. illud ab Augusto institutum narrat : Nova officia excogitavit, curam operum publicorum, viarum, aquarum alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, &c. vide doctas adnot. in Burmanni editione ;*
ille

ille, nempe Dio pag. 746. v. 26. edit. Reim. Τὰυτὰ τε ἂν ἕκαστα διεννομοθέτει, καὶ ἵνα ἐπὶ τῇ τῷ σίτῃ διαδόσει προβάλλωνται, καὶ οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς αἰεὶ ὄντες ἕνα ἔλυσσιν ἐκ τῶν πρὸ τριῶν ἔτων ἐστρατηγηκότων, καὶ ἐξ αὐτῶν πένταρες οἱ λαχόντες σιτοδοτῶσιν ἐν διαδοχῇ, *præterea* (Augustus) *instituit, ut ad distribuendam annonam magistratus singuli singulos ex iis, qui ante triennium præturam gessissent, proderent; ex quibus quatuor sorte delecti frumento dividendo vacarent ordine.* Et paullo ante ipse Dio pag. 730. v. 19. de eodem Augusto scripserat, eo quod pestis omnem Italiam invaserat, ipsum τῷ σίτῃ ἐπιμελητὴν ab Romanis exoratum ἀναγκάως acceptasse, & iussisse duoviros quotannis, qui ante quinquennium prætoris munere functi essent, πρὸς τὴν τῷ σίτῃ διανομὴν κατ' ἔτος αἰρεῖσθαι. Quod autem jam duobus prætoribus, id duobus consularibus deinde demandatum, Dio p. 840. v. 58. Εἰπὶ γε τῇ σιτοδείᾳ δύο αὖσις ἐκ τῶν ὑπατευκότων ἐπιμεληταῖς τῷ σίτῃ σὺν ῥαβδῶχοις ἀπέδειξε. Quis frumentum dandum esset, & qua ratione, per tesseras scilicet, docte, quanquam paucis, præstat vir magnus Reinesius in syntagm. inscr. cl. xv. 12. ubi quid sit ἡ σίτις ἐν πραιτανείῳ, etiam explicat. Pignit me consuluisse Vincentii Contareni opusculum de frument. Rom. largit. & præsertim cap. 9. qui inscribitur, *de his, qui frumenta distribuerunt*; nil enim pro hujus cippi luce mihi suggessit. Ceterum unicum dicas nostrum hoc saxum ob voces, ἐπαρχος σίτῃ δόσεως, quas in ceteris marmoribus loquentibus haud fortasse reperies.

Sequuntur verba, ταμίης Πόντος Βιθυνίας, quæ ita intelligas, Annianum fuisse quæstorem ejus regionis Ponti, quæ Bithyniæ adnexa erat; etenim constat, tum Pompejam post Mitridatis mortem, tum Augustum Bithyniæ provinciæ multa adjecisse: adjectum fuisse ei Pontum adstruit etiam magnus Norisius Dissert. 2. in Cenotaph. Pis. cap. xi. *Altera P. R. provincia in Asia erat Bithynia cum Paphlagonia, Propontide, ac quibusdam Ponti partibus*, &c. Vide etiam Cellarium de Bithynia, & Ponto, necnon nostrum Mazochium eruditissima, ac plurima de hac provincia edisserentem in Kalend. p. 368. & pauca p. 318. Demum in saxo vides, Ἀρχῆας ἢ ἀνδρῶν ἀρχὴν, quod versum est *decemvir*, advertas Græce scribendi Neapoli δεινότητι, non enim ut vulgus, scalpere δέκαρχος, sed non unis ῥήσσει ad elegantiam adhibitis: quod cultiores Scriptores imitatos esse, ut Dionem pag. 1164. v. 5. edit. Reim. gratulor: Τὰ πε Διονύσια (Ἀδελανός) τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἀρχῆας ἐν τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπὶ χρωρὶ λαμπρῶς ἐπέτελεσε, ac *Dionysia* (Hadrianus,) *ut qui maximum apud eos magistratum gereret veste Atheniensi indutus magnifice celebravit*; imo ita etiam legere est in vetere saxo, quod mihi præstat Salmasius p. 124. Hist. Aug. to. i. sed more suo, unde marmoris exemplar traxerit, non indicat: Ἀρχῆαντα τὴν τῷ ἀρχόντος ἀρχὴν καλῶς, καὶ δικαίως, καὶ συμφερόντως τῇ πατρίδι· contra in mirabil. c. 25. idipsum dixit, sed satis exsucce de Hadriano Phlegon hujus Aug. libertus Trallibus natus, Ἀρχόντος Ἀθήνησιν Ἀδελανὸς τῷ αὐτοκρατορὶ γεγομῆνός, κ. τ. λ. Etiam minus eleganter scalp-

ptum est πατρῶν ἄρξας pro πατρῶν ἀρχὴν ἄρξας in lapide in Melitæ insula reperto, quem refert Reinesius cl. v. 7. Α. Καταρκίος Κυρ. Προδὸνς ἱππεύς Ρωμ. πρῶτος Μελιταίων καὶ πατρῶν ἀρξας καὶ ἀμφιπολεῦτας Θεῷ Αυγούστῳ σεβ. Reor te novisse iram Salmasii, quæ ejus consuetudo est, in Casaubonum hist. Aug. ibid. pro Dionis verbis nuper laudatis, ἄρξας ἀρχὴν · lis autem omnis in eo est, an bina isthæc verba secundum Salmasium adnotent, cum magistratum gessisset, an secundum Casaubonum, cum magistratum cepisset: Reimarus in Dion. p. 1164. rem ampliandam esse edicere videtur, inquit enim: *Quamquam vero Dionis vocabulum ἄρξας per se ambiguum sit, tamen nemo dubitabit ex Salmasii sententia distinctius eum locutum fuisse: ὥς κ' ἴσται τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῖς ἀρχὴν ἄρξας · a me rogitaris, ut quæ hī doctissimi tresviri eo de κεμένῳ disputarunt, perlegas, ceterosque Scriptores, qui ab iisdem recitantur, consulas; vide etiam Hemsterhuisium in Pollucem lib.8.c.9.n.89. Id vero nostra magni refert, ut advertas, quam apte in Neap. saxo sculptum sit, ΑΡΞΑΣ ΙΑΝΔΡΩΝ ΑΡΧΗΝ, quæ quidem veneres sunt ac lepores oris Attici, quos in Neapolitanis valde commendarunt Strabo, & Philostratus, &c. ac ipse ea de meorum veterum civium sermonis elegantia plurima commentatus sum, vid. par.5.cap.5.p.498. atque hanc nostratis lapidis loquendi formulam ab Attico solo Neapolim advectam gratulor me ab Aristotele didicisse, qui Polit. lib.1. c.5. p.300. edit. Paris. Ἡ μὲν ψυχὴ τῷ σώματι ἄρχει δεσποτικὴν ἀρχὴν, κ' πολιτικὴν.*

His ad bonam epigrammatis lucem animadversis, reliquum dumtaxat est, ut enodem, ac planum reddam, cur adjecta sint verba δογματι συγγλητοῦ Ρωμαίων, & ἐπὶ Ρώμῃς. Ne credas Annianum, quoniam lapis Græce Neapoli scriptus est, hac in urbe isthæc Romanorum propria munia exercuisse, atque, amissa Ἑλληνικῇ αὐτονομίᾳ, Latinorum leges subiisse cives meos; nam ex multis veterum monumentis, quæ a me in part.3. superioris capituli p.442. pro Neapolitanorum libertate prolata sunt, facile unusquisque contrarium colliget, nim. hunc Annianum, postquam tot muniis Romæ, & in Ponto florisset, Neapolim ad quietem, & ad Græcanicæ vitæ διαγωγὴν se recepisse exemplo tot procerum Romanorum; quare iterum recinam sat nota Strabonis verba pag.378. *Vitæ Græcanicæ rationem Neapoli aggrediuntur, qui huc secedunt in ocium & quietem, & qui ab primis annis muniis defuncti sunt; atque etiam qui ob imbecillitatem, & senectutem cupiunt vitam vivere tranquilliores; & Romanorum primi hoc vitæ genere gaudentes, eo quod vident plerosque omnes Græcanici instituti gratia Neapoli versari, lubentes hunc locum amant, ibique viciant: si isthæc pro Neapolitanis honestissima verba Græce scripta optes, vid. pag.437. & quæ ibidem non pauca adnotavi. Igitur ex his principibus viris Romanis unus Annianus tot magistratibus functus in hanc Cynæorum regionem se recepit, quo Græce, atque in Neapolitano otio viveret; statuamque Apollini Horo Harpocrati in fratria*

rite erexit, quod & Proculus consul etiam Romanus fecit, vid. p. 620. & ex Fabiorum gente quidam Diis Eumelidarum nostratum, pag. 608. & M. Coccejum Callistum Diis Cynæorum, pag. 638.

Si autem in saxo legas, ἑπαρχὸς σίτη δόσεως δόγματι συγκλήτη, ne in animum inducas Romano senatui paruisse cives meos, ita ut ab Anniano Neapolitanis frumentum dividi iusserit, cum sat multis superne horum libertatem tutati simus: imo in mentem revoces liberrimæ nostræ reipublicæ hostes edixisse Neapolitanos una cum libertate os Græcanicum amisisse; at ex hoc Anniani saxo contrarium omnino noscitas, nil enim in eo civium αὐτονομίαν pessumdatam deprehendis, dum adhuc tam eleganter, ac presse Græce loquebantur. Verum omnia sibi bene conspirare vides, si, uti revera est, Annianum Romæ, & in Ponto ea munera exercuisse dicas: (qua apparatione frumentum plebi dividebatur, tenes ex S.C. quod Reinesius cl. 7. 6. ex Frontino exscriptum recitat.) Cum additum sit fuisse Romæ decemvirum, noscimus provincias etiam decemviratum habuisse, quod ex saxis litteratis nunc firmatur. Prostant exempla etiam in aliis lapidibus Græce, & Romane loquentibus, in queis, ut urbani magistratus ab iis, qui in provinciis exercebantur, discriminarentur, additum est τὴν Romæ: itaque teneo ab Vandalio differt. pag. 238. Io. Iuliusculum titulum, in quo cernere est inter bene multa Calpurnii Proculi munia fuisse etiam ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ ΡΩΜΗΙ, prætorem Romæ, ut ab iis, qui in provincias mittebantur, distingueretur, & lapis Ancyrae in Galatia erectus est: Καλπουρνιον Προκλον εκ συνκλητικων και υπαρχων χειλιαρχον εν Δακκια ληγωνος ιγ γεμινης δημαρχον στρατηγον Ρωμης επιμεληθεντα οδων ηγεμονα ληγωνος α Αθηναϊς αυθυπατον Γαλατίας πρεσβευτην και αυπστρατηγον Βελγικης η μητροπολις της Γαλατίας Σεβαστη Τεκτοσαγων Ανκυρα τον αυτης σωτηρα και ευεργετην. Scias pro re nata virum summum Vandalium grande σφάλμα in huius lapidis Ancyrani commentario perpetrasse, dum asserit pag. 237. Hinc nos dignoscere Sebasten urbem non tantum Galatiæ, verum & metropolim fuisse; cum id omnino non dicat cippus, sed vox σεβαστη hic ἐπιθετόν est ipsius Ancyrae metropoleως Galatiæ, quæ Augusta salutabatur, propterea quod illam tantis ornamentis honestavit Augustus, ut quasi conditor antiquissimæ ejusdem urbis habitus sit: cui non notum est monumentum illud, quod ideo Ancyranum dicitur, quoniam res Augusti gestas, & merita complectitur? & nemo non lætitavit Tzetis vers. 131. chil. 1. in quo poeta hic, cujusvis pretii sit, canit Ὀκταδίων κτίται τὴν Ἀγκύραν. at contra Sebaste Galatiæ nullius famæ urbs audit. Præterea etiam facile reperies Latiales lapides, in queis τὴν Romæ magistratibus appositum legas, in Grut. 444. 5. vides in C. Octavii Modesti Canusino marmore inter tot ejus honorum titulos adscriptum etiam PRAEF. FABR. ROMAE. Nil igitur mirum, si in nostro saxo Annianus Romæ dicitur fuisse decemvir, scil. ἀρχας ι. ἀνδρῶν ἐπὶ Ρωμῆς.

Nunquam satis superque sollers, & curata Neapolitanorum Græce scribendi

bendi δεινότης commendanda, imo & sculptorum industria, nullum siquidem horum σφάλμα in saxo vides: si vero incisum sit σειτς, Βεϊτυνίας, χελιαρ. cum ei pro ι, uti nunc mos est scriptitandi, ne dicas errasse Neapolitanos, imo probe factum, & ut imiteris rogo, cum in poetis illud ι productum reperire sit; relegas, quæ de voce τεμμήτης pag. 416. dicta sunt. Quo pacto scribenda sit vox ΩΡΟΣ, hæc reliquit posteris Jo. Mercerus in observat. in Horapollinem edit. Paw pag. 167. *Vide igitur, num forte rectius hujus Auctoris nomen denso spiritu scribendum sit: quamquam non est magni momenti hæc res.* Si plus temporis in hujus Anniani lapide illustrando lusum est, pacem posco, quadam enim vi ac momento facile ad scribendum impellebar. Rumusculus ad aures percaluit virum magnum Neapoli degentem laboriosum commentarium in idem saxum affinxisse, & more suo Græcanicæ, & Phalesgicæ eruditionis supellectile condecorasse, & si rumorem verum dicas, adnissum præstare hoc marmor, quod tanto decori est nostræ Nileni, seu Cynæensi regioni, Neapolitanum non esse, sed aliunde vicinarum gentium huc advectum; at ipse mecum concoquo oportuisse, ut urbs illa, sive insula, ubi erectum hunc lapidem sibi postulat vir doctissimus, Græco ore, Anniani ævo, post Octavianum scilicet, (nam hic Augustus curatores frumenti dividendi instituit, vid. p. 645.) florisset, atque Ægyptios Deos coluisset, quod utrumque de Neapolitanis certo scimus: reliquas urbes, & insulas finitimas, si Capreas excipias, utpote Neap. coloniam, ut p. 476. dictum est, omnes Romanas, & Latiali sermone imbutas nullus inficiabitur; quare haud scio, qua arte a binis hisce molestissimis difficultatum angustiis se expediat; præsertim si tertiam opponas Græcanicum marmor Neapoli jam exflare, imo in ipsa regione, in qua ea numina gentium exterarum culta ex monumentis adhucdum vigentibus scimus; quare nostram ejus cippi possessionem fiduciariam esse is unus objiciet, qui urbi nostræ Ἑλληνικωτάτη id genus gazas, & decora invideat; hujus indolis hominibus iratissimi vivimus, qui, cum Neap. respublica hos sinu suo excipiat foveatque, eorumque virtutem suspiciat atque honestet, non solummodo ab ea libertatem, & αὐτονομίαν, induto infestissimo coloniæ nomine, & Atticum os ereptum ire adlaborarunt; verum etiam nunc odii plena ἀνταποδόσει Græce scriptis marmoribus veluti furto quæsitis, quæ Neapolitanis præ divitiis, otioque suo cariora sunt, spoliare aggrediuntur; & quas statis temporibus epigraphes id genus elegantissimas, ceu γνησίης foetus tellus emittit, satagunt νοθείᾳ arcellere. Ceterum hos meros ludentium amicorum rumores reor; quare has querelas inducendas jubeo, & nubibus ventisque discerpendas relinquo.

VIII. Adeo verum dicas me divinaſſe hanc noſtræ urbis regionem Cynæos, ſive Alexandrinos olim occupafſe, ut præter tot monumenta jam prolata, proſtat adhucdum in ea ingens e marmore Nili ſtatua eleganti opere ſcalpta, & miror neminem noſtrorum doctiſſimorum ἀρχαιολόγων eam incidendam curafſe, vel deſcripſiſſe, quo tam præclarum Græcanicæ vetu-

statis λειψων exteri demirarentur; cernere est senem in ceterorum fluminum positu, recubantem scilicet, cervice, & pectore erecto, brevi veste in inferiori corporis parte solummodo tectum, sinistra rudi saxo innixum, a quo aquæ fluentum exundat, & prope id saxum nudus ludit puel-
lus: dextra omnino infracta est: demum ejus ambo pedes leniter extensi cro-
codilo sedenti innituntur: tanti pretii monumentum majores nostri pu-
blicam propter viam eleganti: grandique basi imposuere, atque hanc sele-
ctam epigrammæ nostratis litteratissimi viri Matthæi Ægyptii scalpen-
dam curarunt:

VETVSTISSIMAM NILI STATVAM
AB ALEXANDRINIS OLIM VT FAMA EST
IN PROXIMO HABITANTIBVS
VELVTI PATRIO NVMINI POSITAM
DEINDE TEMPORVM INIVRIA
CORRVPTAM CAPITEQVE TRVNCATAM
AEDILES QVIDEM AN. MDCLVII
NE QVAE TOTI HVIC REGIONI
CÉLEBRE NOMEN FECIT
SINE HONORE IACERET
RESTITVENDAM COLLOCANDAMQVE
AEDILES VERO AN. MDCCXXXIII
FVLCIENDAM NOVOQVE EPIGRAMMATE
ORNANDAM CVRAVERE

Vides in hoc sat culto epigram. appositum, *ut fama est Alexandrinos hic habitasse*; non enim noster Ægyptius noverat, quæ monumenta pau-
cis ante annis in lucis auras exsilire, quæ certe firmant Ægyptiorum
incolarum multitudinem infedisse hanc regionem. Scias nos Neapolitanos
haud Romæ collosicum Nili signum invidere, quod expressit Montfauco-
nius in Antiq. explan. to. 3. pag. 186. quamvis nostrum minoris molis,
& Romanum senis denis puellis, & crocodilis non unis dives, Neapoli-
tanum vero iisdem symbolis, & fortasse pleniore arte scalptum sit. Cur Ni-
lum cum infantibus ludentibus finxerint statuarii, docent nos veteres Scri-
ptores, dum adstruunt mulieres sterilitate laborantes, si hujus fluminis a-
quas bibissent, statim evasisse utero gerentes: quare haud præstem fidem
Montfauconio agenti sexdecim illos puellos adnotare ad totidem cubitos,
nec ultra, Nili aquas ascendere consuevisse; verum hujus sententiæ va-
dem dat neminem; imo id non tam facile membranis illevisset, si in no-
strate Nili statua privum puerum scalptum nosset; itaque infantium Ni-
lensium numerus penes statuariae arbitrium erat; & quis in animum
inducat pro cubitorum numero veteres finxisse puellos? cum ea in re nul-
la sit ἀναλογία, plurima vero, si dicas Nili aquas mulieribus fecunditatem
peperisse. Ut te minime in recitandis auctorum locis, qui de hac Nili vir-
tute scripsere, obtundam, neque te ablegem ad Kircheri Œdipum Ægypt.
qui ea de re perquam multa agcessit, atque to. 1. c. 7. pag. 48. tutemet
credas, quæ ille vit: *Ejus denique fecunditatis esse comperitur, ut non*
terram

terram dumtaxat, sed, & jumenta, & pecora, quin & homines utriusque sexus ad miraculum usque fecundos reddat. Sed his posthabitis, pro Nili fecunditate certum vadimonium petam ab summo viro Thoma Stanlejo in comment. in Ælchylum p. 868. edit. Cornelli de Paw, qui & vehementes testes sistit: *-Laus Nili a salubritate; de ejus fecunditate supra diximus ex Aristotele: referunt ibidem Theophrastus, Seneca, & Plinius mulieres aqua Niliaca adeo fecundas reddi, ut uno partu fœtus plures enitantur. Idem de vallis Ægyptiis narrat Ælianus de Animal. lib. 3. c. 33. subdens, λέγεται δὲ ὁπίσθιος ὁ Νεῖλος εἶναι, εὐπεκνότερον παρέχων ὕδωρ,* hæc Stanlejus. Et sane nunc memini Plinium lib. 7. c. 5. appellare *fetiferum potu Nilum*, & Theophrastum in Athen. 2. 4. p. 41. ejus ὕδωρ πολυγονώτατον, ut ceteros taceam; & miror isthæc tam aperta non advertisse Montfauconium. Optarem, ut posthac, quoniam tanti est Neapolitanum hoc Nili monumentum, carius colerent cives, & quod detrimentum est malignitate temporis, reficiendum curarent ædiles.

Non obliviscendum est marmor μετρώως scriptum, licet exigui momenti sit, & duobus circiter abhinc sæculis confectum, atque adjectum conspicitur parieti prope portam, qua in ædes Dominicanorum in hac Nileni regione degentium ingrediuntur; ejusque sententia adeo atra & tenebricosa est, ut nemo hætenus quid vendibile extundere satis fuerit; quod exteris parum curare jubeo, cujus initium est:

IMBRIFER ILLE DEVS MICHI (sic) SACRVM INVISIT OSIRIM, &c. Porro vides, qui hos versus compegit, ab avis atque atavis, vel ab antiquissimis membranis hausisse in hac regione Osiridem cultum, magnum etiam Ægyptiorum Deum; & gratulor tandiu perdurasse famam Alexandrinos isthæc loca infedisse, ut etiam illiberalissimi poetæ id cecinerint. Ceterum te rogatum volo, ut advertas, quot patria monumenta antea vel curata parum, vel etiam ab aliis posthabita; imo & quot nova a me pro certo hujus regionis Cynæensis situ, ac convenarum frequentia celebratæ prolata sunt. Neque prætereundum nos scivisse non exiguum Deorum Ægyptiorum gregem, scil. ex marmore Cocceji Callisti Vulcanum, Bacchum, & Minervam, eorumque imagines etiam novisse, quos ab ea gente ortos, & religiose cultos fuisse vel ex Banerio cito tenes: ex saxo Apollonii Anubin: ex Anniani lapide Isidem, & Apollinem Horum Harpocratem: demum ex monumento Dominicanorum Osirim.

Habuisse Cynæos etiam Serapidem inter suorum Deorum numerum haud neges, nam is rumor incaluit ad Sannazarii ævum, qui canit ecl. 5. v. 5. *Et ipse Æquoreus Platamon, sacrumque Serapidis antrum Cum fonte, & Nymphis adfultare marinis;* sed parcas cultissimo poetæ nostri, qui propter litus sistit Serapidis mysteria; non enim ejus ætate tot marmora lucem viderant, nec antiquitatis rudera sagaciori ingenio explorabantur. Quod affert Capacius pag. 204. de hoc Numine, nempe saxum inscriptum, ΔΙΙ ΜΕΓΑΛΩ ΣΑΡΑΠΙΔΙ, opportunum est, sed piget

piget lapidis hujus locum non indicasse ; reliqua quæ de suo addit , sunt omnino ἀπροσδιόνυστα * reor autem brevem hanc epigraphen hujus numinis templo appositam , etenim ab Pausania habeo in Att. lib. I. c. 18. p. 42. Alexandrinos , (licet Serapidi non unum fanum ædificassent Ægyptii ,) omnium clarissimum construxisse , Memphiticos antiquissimum : Αἰγυπτίους δὲ ἱερὰ Σεράπιδος , ἐπιφανέστατον μὲν εἶναι Ἀλεξάνδρῳ , ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει * itaque cum Neapolim vis Alexandrinorum maxima incoherent , quos majestati & numini Serapidis jam vides devotissimos , haud fieri potuit , quin templum eidem non dedicarint ; sicuti etiam Puteolis , eo quod illuc crebro Alexandrinorum naves appellerentur , ædem Serapidi excitatam novimus ex longissimo saxo , quod nobis servavit Capacius in Puteol. hist. pag. 21. & binis ab hinc annis e ruderibus ingentis , ac elegantissimi ædificii , cujus nomen nemo adhuc divinare satis fuit , non tam grande marmoreum Serapidis signum extractum est ; quo de signo , atque ædificio non negligenda in Puteolana chorographia exspectes ; & fortasse quædam addam de famosis nuper repertis lapidibus inscriptis DVSARI SACRVM ; interea me non latet follemne olim fuisse Baccho , qui etiam peregrino nomine *Dufaris* salutabatur , id genus lapides dedicari , ut constat ex Pausan. lib. 9. c. 38. p. 736. Ὁρχομενίοις δὲ πεποιήται μὲν ἡ Διονύς , τὸ δὲ ἀρχαιότατον Χερῶν ἐστὶν ἱερόν * τὰς μὲν δὴ πέτρας σέβασί τε μάλιστα , ἡ τῷ Ἐποκλεῖ φασὶν αὐτὰς πεσεῖν ἐν τῇ ἔρυνθι , κ. τ. λ. apud Orchomerios *Bacchi templum exstructum est* , & quod antiquissimum est *Gratiarum* ; grandes lapides præcipue colunt , quas e cælo delapsas excepisse *Eteoclem* ferunt , &c.

His bene multis de Cynæorum fratria , quæ antehac latuerunt , intellectis , æqui bonique consulant hujus regionis tum patricii viri , tum reliqui ἐγχώριοι , imo in invidiam vocandi , qui tot certa suæ sanctæ vetustatis , ac Deorum monumenta servant , cum ceteris fratriis , & δήμοις sat pauca relicta sint . Et quæ honestatis hujus regionis signa nunc cernimus , rite aptantur antiquo Græcanico Alexandrinorum decori , ac divitiis ; etenim vides Nilensem patriciorum curiam præ ceteris magnificentius ac splendidius exstructam , eorundem grandiore numerum , etiam elegantiores viarum tractus , & ædificiorum tum sacrorum , tum contra ad cultiorem majestatem moles fabrefactas ; hinc ne dubites , quin Cynæi latius urbis spatium sibi vindicarint ; quare ipse ad immensi operis augusta Divæ Claræ , & Societatis Jesu Sacerdotum templa usque extenderem . Et gratulandum sane est hujus regionis patriciis , atque οἰκήτορσι , quod eam urbis partem occuparint , qua Alexandrini cives ingenti fama , opibus , ac litteris florentissimi fruebantur . Durat adhuc avita illa magnificentiae indoles , & ædificiorum cultus ; cernimus enim Lutium de Sangro , Cæsæ Calendæ ducem hujus regionis patricium virum liberalis ingenii , ac politissimi nobilissimam sibi domum construendam curare , tam perfecti operis , ac Græcæ artis plenam , Mario Cioffredo Neap. architecto ,
ut

ut ceteris exemplo futuram sperandum sit; & tandem ab nostra amœnissima urbe ædificiorum barbaries, quam tamdiu vixisse indoluimus, ad transalpinas gentes amandetur, & resideat. Atque hæc de præclarissimo Cynæorum δῆμος, ac fratria.

I O N A I O I.

ix. Regionem hanc Ἰοναίων extraho ab voce, quam corruptissime ab nostra præclaro filice exscripsit omnium primus Capacius in append. suæ Hist. pag. 900. multo inquinatius inde Lafena volumini de Gymnasio p. 29. ille vit; Mazochius sagacioris vir ingenii monstrosam vocem legens HONIONAEΩN, eam evitare sibi potius duxit; ipse vero miror virum summum, atque in instaurandis τοῖς ῥήτεσιν alioquin felicissimum, in negotio fratriarum, quod susceperat, parum operæ in hoc affectissimo marmore non trivisse. Conqueror etiam de Reinesii taciturnitate cl. i. p. 104. in sanandis ceteroqui affectis nominibus liberrimi: hic ei fortasse aqua hæsit, licet docto, ac longiori commentario saxum hoc oneraverit; apponam epigraphen, uti Capacius noster oscitanter exscripsit, unde facile colliges φρητρίων Ἰοναίων.

Η ΦΡΗΤΡΙΑ HONIONAEΩN ΔΕΥΚΙΟΝ ΕΡΕΝΝΙΟΝ ΠΥΘΩΝΩΣ ΤΙΟΝ
ΑΡΙΣΤΟΝ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΓΕΣΙΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΔΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΑΝΤΑ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΟΝ
ΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΚΟΝ · ΘΕΟΙΣ

Hic autem te aliquantulum resistere jubeo, quo, non paucis immutatis litteris, patrio monumento avitam lucem præstem, atque confingam:

Η ΦΡΗΤΡΙΑ ΤΩΝ ΙΟΝΑΙΩΝ ΔΕΥΚΙΟΝ ΕΡΕΝΝΙΟΝ ΠΥΘΩΝΟΣ ΤΙΟΝ
ΑΡΙΣΤΟΝ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΕΤΕΡΓΕΣΙΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΝΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΣΑΝΤΑ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΩΝ
ΠΕΝΤΕΤΗΡΙΚΩΝ · ΘΕΟΙΣ

*Fratria Jonæorum honorat Lucium Herennium Pythonis filium
Aristum virtutis ergo, & munificentiae, qui fuit demarchus,
classis præfectus, & gymnasiarcha, præfuitque
quinquennialibus. Diis.*

Perquam facili medela HONIONAEΩN quisque restituet ΤΩΝ ΙΟΝΑΙΩΝ ex mostrosa voce, atque inficeta: utque rem exemplo firmem, præsto mihi est Atheniensium δῆμος nomine τῶν Ἰωνειδῶν, sive Ἰωνειδῶν, qui peræque est, ac τῶν Ἰοναίων, vide Corlinium to. i. Fast. Att. p. 231. (norunt omnes eam vocem utroque modo scribere placuisse veteribus, hinc Latinos ῥῆτιν *Jonius* in principe syllaba coarctasse constat, adis quovis poetæ.) Addas Pollucem agentem to. 2. p. 931. *Jonis* filios dedisse nomen Athenien-

nienſium *φυλάς* · hinc fieri potuit, ut Neapolitani a patre Jone etiam fratricem vocitarint. Porro hunc Jonæorum *δήμον*, & *φριτεῖον* omnium antiquiſſimam exputo, qui veterrimorum Græcorum nomen ſervavit, & pueri norunt primum Græciæ cognomentum fuiſſe *Joniam*. *Λαυκελαρχήσαντα* vocem marciſſimam doctè more ſuo reſtituit *ναυκελαρχήσαντα* Reineſius non ignobili auctoritate ſultus, quem conſulas laud. loc. atque adverte ipſum oblitum eſſe lapidis noſtratis, in quo etiam *ρήτιν* reperies *λαυκελαρχήσαντα*, vid. Capac. p. 74. & 185. Verum meliora proferit D'Orvillius in Charitonem p. 600. ubi Miſenatem ſilicem reſtituit, verbaque affecta, ac diſtracta aptat in *archigybernus*; pro eaque voce recitat verba l. 46. D. ad S. C. Trebell. & præterea non unum lapidem, in quo legas, *archinavita claſſis Ravennatis*. Etiam Salmaſius doctè quædam adnotat de vocabulo *archigybernus* p. 388. in juſ Att. & Rom. miror autem D'Orvillium virum æternæ leſionis Reineſianam vocem *ναυκελαρχήσαντα* ſibi pro illius Miſenatis marmoris medela, & pro tuenda *ρήτιν archigybernus* ſatis opportunam latuiſſe. Vix præſtiti fidem oculis fidelibus, quando in Muratoriano theſ. inſcr. pag. 97. 1. legi hanc dictionem *λαυκελαρχήσαντα* tantum virum interpretatum eſſe, *Leucadis præfectum*, eaque in voce Reineſium non viduiſſe. Præterea ſcias amicos mecum parum de Mazochio conqueſtos eſſe, qui in diatriba de fratriis Neap. dictionem *λαυκελαρχήσαντα* vel oblitus eſt, vel deſugit; præſertim cum Peregrinius in ejuſdem medela, ac interpretamento multam opem imploret; eandem expoſtulat Laſena, cui irarſcor, nam hunc noſtratem civem Græce gnarum novi; nec tanti erat invertere *λαυκελαρχήσαντα* in *ναυκελαρχήσαντα*.

Scio me traductum iri audaciſſimum, qui pro *γραμματίσαντα* importarim in ſilicem *γυμναſτιάρχήσαντα* · verum non adeo enormis erit medela, ſi crebram Capacii noſtri libertatem advertas, quem reor hic etiam ea, quæ vel parum detrita erant, vel ſibi ignota, ad arbitrium finxiſſe, vel immutaſſe, ut moris eſt quorundam Græca vix callentium; vides præterea Lucium Herennium, virum honeſtiſſimum jam demarchum, præfectumque claſſis, inde ſcribam, *γραμματεία*, ſeu *γραμματεύσαντα*, ſuprema ſcilicet munia cum infimis commixta. Ne vero addubites ſcalptum fuiſſe *γυμναſτιάρχήσαντα*, nam præterquamquod ſollemnſis erat ea vox Neapolitanis, vide titulum *δύγλωττον* Tito Veſpaſ. erectum pag. 412. habeo huic veluti gemellam noſtratem epigraphen Seleuco iſdem fere honoribus illuſtri ſcalptam, ubi non *γραμματεύσαντα* leges, ſed *γυμναſτιάρχον*, Capac. p. 900.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΑΙ ΣΕΛΕΤΚΟΝ ΤΟΝ ΣΕΛΕΤΚΟΥ ΔΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΝ ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΝΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ ΑΡΧΟΝΤΑ ΤΟΝ ΔΙΑ ΠΕΝΤΕ ΕΤΩΝ ΤΙΜΗΤΙΚΟΝ . . . . . ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΕΥΝΟΙΑΣ · ΘΕΟΙΣ

Hic jam cernis non ſcribam, ſed *gymnaſtiarcham* fuiſſe Seleucum, vocem-
que

que γραμματεῦσάντα in tot nostris lapidibus nunquam leges.

x. Ceterum ne tam illustria Græcanicæ reipublicæ Neapolitanæ ἀντίμαχον exterorum manibus tractentur, nostrum est, ut quid medelæ apponamus; fane ita legerem hoc Seleuci marmor, tot errorum squalore deterso, atque appositis, quæ tempestatis injuria detrita sunt:

ΝΕΟΠΟΛΙΤΑΙ ΣΕΛΕΤΚΟΝ ΤΟΝ ΣΕΛΕΤΚΟΥ ΔΙΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΝ
ΑΡΞΑΝΤΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΝΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΝΤΑ
ΑΡΧΟΝΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑ ΠΕΝΤΕ ΕΤΩΝ ΤΙΜΗΤΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ ΙΕΡΕΑ
ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΕΤΝΟΙΑΣ ΧΑΡΙΝ· ΘΕΟΙΣ

Et ne longus sim, ex ipso interpretamento vides, quæ adjeci satis opportuna, & secundum ingenium lapidum Neapolitanorum: *Neapolitani* (statua honorant) *Seleucum Seleuci filium bis gymnasiarchum, quatuorvirum, classis præfectum, præfectum quinquennialium honestissimorum ludorum, sacerdotem Veneris, beneficentiæ ergo. Diis.* Si autem pro *Νεοπολιται*, vel ut vulgo *Νεαπολιται* servare vis *οι πολῖται*, lubens do. Etiam Neapolitanos teneo habuisse *quatuorvirum* magistratum, fortasse illum aquarum curandarum, aut quid simile munus publicum exercentem; & revera me docet Potterus in *Archæol. lib. i. cap. 15. circ. med.* quatuor munera Athenis fuisse inter tot reliqua, *ἀσυνόμων, ὁδοποιῶν, κρηνοφύλων, & ἐπισιτῶν τῶν ὑδάτων*, quæ sub uno *ἀσυνομίας* nomine comprehendisse Aristotelem scribit; itaque dicas Seleucum fuisse unum ex his magistratibus, quem, uti in Athenis existisse constat, ita etiam Neapoli, quæ urbs Attico more remp. rexisset satis superque ostensum est: de vocibus *ἀρξας ἀνδρῶν* vid. sup. pag. 646. *Ναυκελαρχεῖν* peræque est, ac *præesse portui*, uti apud Athenienses erant *ἐμπορίαι ἐπιμεληταί*, qui de maritima annona curarent, vide ibid. Potterum: ne cogites de classe, nam apud Athenienses, qui eidem classi instruendæ præerant, *τεμνάρχαι* audiebant. Verba *ἀρχων τῶν διὰ πέντε ἐτῶν τιμητικῶν ἀγῶνων*, rata res est ad summum decus Seleuci, quem *ἐξοχωτάτων* suorum ludorum quinquennialium præfectum crearunt Neapolitani: quam ingentis famæ fuerint nostratia quinquennialia, notum est, æqualia scil. Olympiis, & Capitolinis ex Strabone, Statio, Philostrato, & lapidibus, vide sup. p. 490. Ne dubites de supplemento dictionis *ἀγῶνων*, cum ea certo erasa sit, & dubio procul voces *διὰ πέντε ἐτῶν* eamdem nobis offerant, & Strabonem lib. 5. p. 377. ita locutum saepe a me illitum est: *Νυνὶ δὲ πεντητημιῶς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς (Νεαπολίταις) . . . ἀνὰ μίλλον τοῖς ἐπιφανέστατοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα.* Hinc jure in saxo hic ἀγὼν dictus est *τιμητικός, famæ plenus*, erat enim *ἀνὰ μίλλον* τοῖς ἐπιφανέστατοις Græciæ: & docemur novam notionem vocabuli *τιμητικός, honoratus*, quod antehac ignoratum erat, & nec a lexicis habes. Demum recte additum est *ἱερεά* ante *Ἀφροδίτης*, quod & fecit amplissimus Reinesius: & gratulor veteribus Neapolitanis, qui peculiare *ἱερέας*, sive *pontifices* habuerint, uti erant Athenis, de quibus longiorem differt.

intexuit Vandalius pag. 230. quam omnem legere te jubeo. Atque isthæc διὰ βραχίστων de nostrate marmore, quod tam misere vexavit Reinefius cl. i. 204. in eoque ipse reperit coloniæ magistratus, nim. *quatuorviratum*, & Seleucum fuisse *quinquennalem*, & *censorem*, ἀρχοντα τετταρων ανδρων, ἀρχοντα δια πεντε ετων, & τιμηπικον. quod interpretamentum quantum a vero longe sit, ex dictis tutemet cogites: & pro tuenda Neapolitana colonia ad quandam Marcia Melissæ epigraphen cl. 6. 70. quam etiam ex nostro Capac. exscripsit, provocat, quod Melissæ saxum nihil omnino Neapolitanam ἀντονομίαν lædit, dummodo γνήσιον sit; video enim verba, quæ nihili sunt, & insolentissima nim. ARX. X, & EX PERM. MAGISTERII, quin ostensum est superne p. 463. &c. Latinos titulos Neapoli urbe Græca nullos reperiri.

D. M

MARCIAE MELISSAE

CONIVGI INCOMPARABILI

FELIX ARX. X

REIPUBLICAE NEAPOLITANORVM

L. D. EX PERM. MAGISTER

ET MARCIUS FELIX MATRI B. M

Haud scio, cur Reinesius, quo flet contra Capacium interpretantem notas ARX. X de decem Neapolitanis fictis archontibus, binas capacissimas ceras impleat, & ut munus ARCarii Neapoli fuisse ad credendum quemque inducat, corrogatis importunis lapidibus, ac monumentis, omnes fere coloniarum magistratus Neapoli floruisse nil dubitans adseveret, cum iisque etiam *arcarios*; sed parcas viro doctissimo longissime Neapolews nato; interea voces nullius frugi *ex perm. magister* illustrare catus aufugit.

Utinam divinare satis essem, quæ veteris urbis nostræ regio πῶν Ἰενοίων audierit, cum ubi repertus sit lapis, in fundamentis scil. Marcelli Muscettolæ ædium, atque *ad Arcum* dicimus, degebant Eumelidæ, ut ab initio dictum est pag. 616. Si non contemnendæ conjectioni sit locus, eos adscriberem oræ maritimæ, tum quia, qui primi Jones Neapolim appulere, facile juxta littus situm amœniorem ad habitandum elegerint, tum quia in saxo legimus ναυκελαρχήσαντα, quæ vox maris, navigiorumque mentionem injicit; quare haud scio, an aberrem, si quam nunc Portuensē regionem, & *molo piccolo* vocamus, Jonæis omnium antiquissimis destinem, ubi mira est nautarum multitudo, & mercatorum maritimorum ea loca frequentissime incolentium: imo inibi adhuc quædam vetustissimarum fabricarum reliquæ visuntur; & ne mihi invidas, si interpreter portam, quæ hic exstat nomine *del Caputo*, a plebe omnia corrumpente olim dictam fuisse *caput urbis*: tanquam si hinc ædificari cœpta sit Neapolis; nisi verum sit olim hic inhabitasse *Caputorum* familiam.

PARS

*****

P A R S IIII.

De reliquis extremis fratriis, Εὐμείδαις, Ἀντινοεῖταις, atque Εὐνοσείδαις, earumque situ: de quibusdam etiam Ψευδοφρητρίαις.
 Et cur Phalero fratria minime dedicata sit.

I. Εὐμείδων fratria nuper eruta ab saxo, quod parum dubii est, quin Faustinae Aug. erectum sit; cur ejus nomen erasum, non vero ex altero lapide illud Antonie Drusi uxoris: situs horum fratorum divinatur. II. Fratria Ἀντινοεῖταις dicta ab Antinoo Hadriani catamito: Fabrettiano Saxo, Suetonio, Et Xiphilino lux. Locus Neapoli horum fratorum vestigatur. III. Praclarissima Εὐνοσείδων fratria ab Eunosto dicta, Tanagrorum Deo σωφορῆσάτω regio Neapolitana in suburbio videtur servare adhuc nomen. IV. Gorio resistitur Eunostum inter pistrinorum Deos amandanti, fidemque praestanti Casauboni verbis Athenaeum non curate illustrantis: neque Pollux Gorio suffragatur, ejus enim κέρμενον corruptum esse patet: neque curandi inelegantioris atatis grammatici, Etymologus, Suidas, Eustathius, Et c. V. Contra Gorium est hosce grammaticos Deum pistrinorum seminem aperte fecisse, licet oscitanter dixerint Εὐνοσος pro Εὐνοσώ. Idem error patet in voce Προμύλιος, quod nomen proprium esse pernegatur. Goriana gemma Pittacum praeferre videtur, non numen pistrinorum praesidem. Homerus contra tantum virum defenditur. VI. Ψευδοφρητρία ab Reinesio, Vandalio, Et Mazochio Neapolim inducta rejicitur, uti sunt Θεωτάδαι, vel Θεωταδαῖοι, cum noster lapis dicat τῷ Δαίμονι. Cippo Coryceotarum multa lux. Fratria Hebonitarum a Mazochio confecta etiam exploditur; de viro hoc τῷ πάντῳ querele. Macrobius, qui nomen Hebonis Neapolitanis servavit, illustratur. Hebon vox primigenia ab הבין. Macrobius male vertit dictiones αἰσθητικόν, Et φανταστικόν. Bassareus, qui idem ac Hebon, ab פשר. VII. Cur Neapolitani fratriam Phaleridarum minime optavint: de Phalero meras nugas occentarunt Lasena, Et praesertim Peregrinius Lycophronis versibus abusi: in quos obscuritatis plenos longior commentarius, novumque interpretamentum. VIII. Quid in hoc vate Φαλίηρ Τύρσις, Mergelline scilicet, nam φαλίηρ, mergus est, fortasse ab פלר: quaedam littora ab avibus nomen indepta, ut Litternum ab לתרז, ad gallinam: dictis adstipulatur Sannazarius. Quod Scriptores Neap. Virgilii sepulcrum salutant, est σῆμα Parthenopes: hinc affectissimus Statii versus sanatur, ubi infrunita p̄nois afflato pro Phalero. IX. Dica in Peregrinium Lycophronem haud jure castigantem de Clanio fl. Vox SEBETHO in saxo ob exscribentium oscitantiam pro EX BOTO: Sebetus ab שבת. Clanis veriloquium ab גלני, nomen γενικόν fluviorum, uti Rhenus, Et Nilus. X. In Lycophrone in vocabulo Ἀπὺς nihil viderunt interpretes, Et scholiasta, est nomen fluvii. Quid ὀρνόπους in hoc vate, vox ab omnibus male versa: magnus Bochartus oblivionis arceffitur; Banevius de Hom. male meritis. XI. Versus Lycophronis 731. Et seqq. contra fidem Graciam, Et leges grammaticae versi sunt: in quibus ope παραθέσεως planam vides, Et luculentissimam sententiam. Μόλποτος casus rectus est, non patrius contra Tzetzem, Et doctissimos interpretes. Diotimus nequaquam audiit ductor classis Atheniensis, uti edisseruit noster Jo. Bapt. de Mira. Ex hoc vate falso eruitur Neapolitanos fines suos ad Misenum usque extendisse. XII. Παραλειπόμενα, Et totius capitis ἀνακεφαλαιώσις.

I. AD extremam fratriarum nostrarum partem aggredior, & reliquas ignotas etiam antehac, uti post coenam selecta quaedam ἐπιφορήμα.

τα apponam, præsertim quæ Εὐνοσείδων audiebat, ubi me natum scias; quare grandi felicitate ob elegantem historiam, sive fabellam præ ceteris illustriorem evasisse gratulor; hinc ad scribendum jucundiori vi ac momento impellor: & fortasse, si diutius te detinero, rem minime satietati futuram, nam non parum illecebrarum adjiciam, sperandum mihi est.

ΕΥΜΕΙΔΑΙ.

Hunc δῆμον, & φρατρίω cuius ex nostratibus Scriptoribus, etiam Mazochio ignotam, gratulabundus adjicio, sculptam in prægrandi, elegantique basi, quæ prostat in celebratissima omnium viarum bibliopolarum nomine e regione Sanctorum Philippi, & Jacobi: verum cum characteres obscuriores sint, & lectu difficillimi, licet sanequam elegantes, tum præteritæ, tum nostræ ætatis viri doctissimi summa injuria antiqui Neapolitanæ reip. splendoris epigraphen testem divitem posthabuere: ipse vero gazarum id genus scrutator acerrimus otio indoli meæ ad versantissimo, & cura marmor iterato inspectans hæc mihi auro cariora reperi:

ΤΗ ΘΕΙΟΤΑΤΗ ΚΑΙ ΕΥΣΕΒΕΣ
ΤΑΤΗ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΗ

ΦΡ....

ΕΥΜΕΙΔΑΙ

Primus versus ita inscitorum petulantia deletus est, ut nulla prorsus characterum vestigia videre sit, reliqui duo apertissimi, quanquam eorum lectio tempore, & labore constet; e latere in inferna lapidis parte minutis σιγχαίς legitur φρ. . . . Ευμειδου neque dubites, quin primi versus terni fuerint, cum reliqua basis facies levissima sit, nullisque litterarum fulculis iniqua.

Cum ignarissimis ignoro, quæ nam fuerit isthæc Augusta, dum de Eumidis nostris benemerentissima grandem statuam, ac basim meruerit: si vero quid hariolari liceat, dicerem fuisse juniorem Faustina, quam unam scimus in Campaniam ventitasse, ejusque amœna littora obsedisse ad legendos nautas suis flagitiis aptiores, id firmante Sex. Aurelio Vict. in M. Aurel. & Cajetæ per diu solam degisse docet Capitolinus Hist. Aug. to. I. p. 362. ita ut Antoninus Commodum ex adulterio Romæ susceperit, dum uxor Cajetæ maritos nauticos, & arenarios in Campania sibi delegerit. Hinc facile ei fuisset navim Neapolim appellere. Vox præterea θειοτατη Faustina præferre videtur, quam Divam appellatam a senatu (Antoninus) gratulatus est pag. 390. id ipsum firmat titulus ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΗ Divæ adjectus, uti legimus in nummis DIVA FAVSTINA PIA; quare si primo versui incidas ΦΑΥΣΤΙΝΗ majoribus litteris præ ceteris, omnem epigraphen absolves. Demum Antoninorum sæculum præferunt omnes politissime sculpti characteres.

Ma-

Magis firmatur conjectura hanc Augustam fuisse Faustina, M. Aurelii imp. uxorem, si dicam ejus nomen dedita opera a Neapolitanis morum honestati inferioribus sæculis studentibus erasum, nec longi temporis ævitati tribuendum, etenim hujus Augustæ nomen statim post supernam baseos coronida sculptum erat, & veluti tegebatur; quare in hujus feminae adulteriis marcidæ odium ferro deletum est. Contrario Neapolitani Antonia Drusi majoris uxori parere, utpote mulieri optimæ & pientissimæ: hinc partem Antonia cippi, licet susque deque inversi, & politiorum characterum forma inclyti parieti affixam cernere est prope magnificas ædes Jacobi Caraccioli e ducibus Cryptaliarum, (quem ad patriciorum nostrorum decus hic salutandum reor, dum suo antiquiori Caracciolorum *πρωτογεννήματι* cultiores disciplinas domi, militiæque partas, suavitatem morum, ac integritatem consociavit;) in hoc lapide inter cetera, quæ detrita sunt, & quæ nil sententiæ præferunt, apertissima vides *ΑΝΤΩΝΙΑΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ*, de hac Aug. vide Call. p. 904. & adnot. Reimari. Capacius Neap. hist. p. 62. non pauca oggerit, ut legentibus imponat hanc Antoniam fuisse Justiniani pellicem: sed parcas homini non tam gnaro lapidariæ litterarum sculpturæ: imo vellem, ut historiæ melius consulisset. Interea advertas, quot Imperatores, atque Augustæ Neapolim celebrarint, & quot Graja monumenta in cives munificentissimi sibi compararint. Hic pro re nata scias Regem D. N. fortunatissimum Puteolis reperisse bina marmorum pondera e ruderibus nuper extracta, in quibus Cæsarum nomina, & eorundem honorum titulos cœlo deletos, quorum sententiam ipse clam exscripseram, nunc dolentissimus, excussa sapius strue schedarum mearum, invenire haud potis fui; & vereor, ne Regii cimeliarchii custos eas posthabeat, nec in lucem edat: verum *σὺν Θεῷ* in Puteolana chorographia illas commentario fultas tibi me daturum recipio, si iterum eas exscribendi, ac vigilias fallendi ars, & otium erit.

Omnium Neapolitanorum *τῶν δῆμων* ipsi *Eumidæ* nomen hilaritatis plenum sibi adsumpserunt; id enim præfert vox Græcanica *Εὐμείδου*, ut notum est; quare haud mirum, si præ ceteris *δῆμοις* Eumidas demereri sibi petierit, cum iisque versari fortasse expetierit delicatissima Faustina Augusta, quam deinde ob merita statua honestarunt. Regionem autem, ubi degerent hi Eumidæ, quisque ex se divinet, quando ipse haud satis sum; non enim scio, an hoc hilaritatis nomen ad eorum festivos mores, lætamque vitæ rationem spectet, vel potius ad urbis situm; & sane collis ille, ubi nunc Divi Agnelli templum constructum est, lætissimus, atque amœnitatis plenus animos exhilarat, & vicinarum villarum jugis, ac prospectu ejus loci incolas beat; quare, si mecum hanc fuisse Eumidarum sedem dicas, nil a vero te aberrasse noveris: siquidem, qua de loquimur, circa divi Agnelli templum regionem servare non unas remotæ vetustatis reliquias ab avis atavisque acceptum est, atque a quibusdam nostratibus Scriptoribus, cujuscumque pretii sint, chartis illitum; quo ceteros ta-

ceam,

ceam, hic Parthenopes σῆμα exstitisse, atque hisce compitis λαμπάδῃον δρόμον concelebratum adserit Carolus Celanus, qui ad Fabium Jordandum etiam provocat, atque adstruit in hac ipsa regione prope S. Gaudiosi repertas columnas, & urnas marmoreas, idque genus vetusti templi reliquias, quas, licet dubitantissimus, dicerem fuisse antiquum Eumidarum φρητρεῖον. Quas conjectationes ceterum vendibiles si acceptes, non abs re Faustina hunc apricum locum inter latissimas gentes, & hilaritati studentes incolendum suscepit, de eisque benemerita est, ut statuam jure, & scriptam memoriam adeptam intueamur.

ANTINOEITAI, & ΕΥΝΟΣΤΕΙΔΑΙ.

II. Binas has fratrias mihi carissimas, quas etiam oblitus est Mazochius, vir laboriosissimæ lectionis, acceptas refero Fabretto, qui ann. 1701. ab ingenti saxo prope portam S. Sebastiani Romæ reperto eas excipit p. 456.

P. SVFENATI . P. F. PAL. MYRONI
E Q V I T I . R O M A N O . D E C V
R I A L I . S C R I B A R V M . A E D I L I
V M . C V R V L I V M . L V P E R C O . L A V R E N T I
L A V I N A T I . F R E T R I A C O . N E A P O L I . A N T I
N O I T O N . E T . E V N O S T I D O N . D E
C V R I O N I . III . V I R O . A L B A
N I . L O N G A N I . B O V I L L E N
S E S . D E C V R I O N E S . O B . M E
R I T A . E I V S . L . D . D . D

Ac primum quidem de Antinoitis. Nomen, nil dubii est, quin huic fratriæ ab Antinoo, quem Hadrianus deperierat, dederint Neapolitani, eique urbis δῆμον, & φρητρεῶν collegium, seu sacerdotes dedicarint: cum ex Spartiano aperte habeam p. 137. *Græci quidem, volente Hadriano, eum consecraverunt, &c.* inter quorum Græcorum numerum nunc primum scimus accensendos Neapolitanos, qui hunc Hadriani catamitum iisdem divinis honoribus maclarunt æque, ac Artemida, vel Eumelum Deum patrium, &c. unde sunt fratriæ Artemisiorum, & Eumelidarum, quas superne retuli. Oportuit sane de Neapolitanis magnificentissime meritum fuisse Hadrianum, qui Antinuum inter numina adnumerarint: præsertim cum notum sit ex Spartiano pag. 175. *Neapoli fuisse hunc Augustum demarchum, atque in omnibus pæne urbibus, quas inviserat, aliquid ædificasse, ludosque edidisse:* & munificentiam tanti Principis clarius explicat idem historicus p. 77. aitque: *Campaniæ omnia oppida beneficiis, & largitionibus sublevasse,* quanto magis remp. Neapolitanam, cujus demarchum audire concupiverat, & quæ etiam Græca hilaritate florebat, atque ipse Græcu-
lum

lum salutari averet, ac digito commonstrari, quippe *Græcis studiis impensius imbutus, ejus ingenio ad ea declinante*, Spart. pag. 11. Hinc factum reor, ut Neapolitani, quo Principis hujus genio indulgerent optant, ut ubique urbium veluti Deus coleretur Antinous, nec solum statuas, sed simulacra dedicarint, teste Xiphil. pag. 1160. Καὶ ἐπεὶ ἀνδριάντας ἐν πόλει, ὡς εἶπεν, τῇ οἰκισμένῃ, μᾶλλον δὲ ἀγάλματα ἀνέθηκε, sed & templa excitarint, & sacerdotes stabiliverint, imo urbis partem ANTINOEITΑΣ appellandam censuerint. Vides hic Xiphilinum distinguere ἀνδριάντας ab ἀγάλματι, Romanorum more, hi enim plerumque *statuas* hominibus tribuunt, Diis autem *simulacra*: hinc apposite Suet. in Jul. cap. 76. ait: *Julium statuas inter reges, simulacra juxta Deos sibi discerni passum esse*. Nunc etiam scimus, cur Pausanias de simulacris Antinoi sermonem instituens ea semper ἀγάλματα vocet, non vero ἀνδριάντας, pag. 617. in Arcad. l. 8. c. 9. Εἰδὼ δὲ μετ' ἀνθρώπων μὲν ἔτι αὐτὸν (Ἀντίων) ὄντα ἔκ εἶδον, ἐν δὲ ἀγάλματι εἶδον, καὶ ἐν γραφαῖς. Et paullo inferius: Οἶκος δὲ ἐστὶν ἐν τῷ γυμνασίῳ Μαντινεῦστιν ἀγάλματα ἔχων Ἀντίων, κ. τ. λ. Cui non perquam mirabile videatur, cum non *statuas*, sed *simulacra* dedicata Diis fuissent, quos inter jam accensiverat Antinuum Hadrianus, & Græci ἀγάλματα, non vero ἀνδριάντας dixerant, magnos duoviros Sylburgium, & Cuhnium in binis hisce Pausaniæ locis, ubi Antinoi mentio est, vertisse ἀγάλματα *statuas* & *signa* pro *simulacra*? Optassem, ut tot doctissimi Suetonii interpretes, & qui Xiphilinum illustrarunt, hæc loca sibi mutuam lucem præstantia vidissent.

Si autem Antinoo Neapolitani φητόρας suos, sive ἱεροποίς destinarent, norant profecto idipsum factitatum alibi etiam gentium, & plenæ sunt veterum chartæ, nummi, & litterati lapides huic cynædo attributos prophetas fuisse, ac sacerdotes, cujus rei vetera Græca, & Latina monumenta laboriosissime collegerunt Casaubonus, & Salmasius in Hist. Aug. pag. 137. & seqq. honorum apparationes universas in adnotatione in Cassium agcessit admirandæ lectionis Reimarus pag. 1160. §. 101. quas cum divite eruditionis fenore lectites. Si vero unam ex urbis nostræ regionibus Antinoi nomine decorarunt, Hadriano Neapolitani adulari visi sunt, qui huic ephebo Ἀντινοίῳ urbem condiderat: vide hac in re eosdem duoviros doctissimos Hist. Aug. interpretes pag. 184. Re vera igitur oportuit maximis beneficiis, & largitionibus liberalissimo principe dignis Neapolitanos fuisse ab Hadriano honestatos, quos Antinoi nomen adeo coluisse hoc Fabretti faxum nos docuit.

Præterea mihi gratulor hunc P. Myronem appellari Neapoli *fretriacum*, qui in urbe Laurenti fuerat *lupercus*: hinc facile quisque colligit firmari validius sententiam φητόρας Neapolitanos viros ἱερεικούς fuisse, sicuti Romæ, & in ceteris Latinis oppidis *luperci* audiebant; & hunc Myronem sacris faciundis Neapoli, Laurentique egregiam operam dedisse, qui ejus rei cippum testem meruerit. Ab faxo etiam novimus, quos Græci

ci vocitant *φράτορες*, vel *φρήτορες*, Latine dici *fratriacos*, longe honestiores sacerdotes lupercis, hos etenim ridiculis quibusdam initiis, ac cæremoniis addictos ubique Latinorum Scriptorum, & lapidum legimus.

Hic autem mirari haud desinam servatam apud veteres nostrates ci-ves famam exstitisse Neapoli templum ab Hadriano exstructum amplissimi operis, in cujus ruinis erectum cernimus vetus illud S. Jo. majoris superiori ætate instauratum, ejusdemque famæ locupletem testem do elegantissimum nostrum Pontanum, atque Antinoo dedicatum vult Fabius Jordanus, non sordidus rerum Neapolitanarum historicus: seque ait vidisse Antinoi caput *stupendi artificii*, vide Gymnas. Lafenæ p. 104. Hinc certi sumus Ἀντινοεῖτας occupasse eam regionem urbis, ubi nunc S. Jo. majoris templum visitur antiquitate, ac situ florentissimum; quoniam hoc Fabretti saxum lucem vidit, sane quantovis pretio redimendum esset, atque inter regias immensas antiquitatis gazas reponendum. Demum hanc Antinoitarum fratriciam, & regionis nomen omnium novissimum re-putes, utpote Hadriani tempore enatum, sicuti admonet Pausanias loc. laud. Antinoi templum omnium recentissimum Mantinenses exædificasse: Νῶν δὲ ἐν Μαιναρείᾳ νεώτατος ὁ τῷ Ἀντίνῳ ναὸς ἔτος, ἐστραδασθῆ περὶ σὺν δὴ τι ὑπὸ βασιλείᾳ Ἀδριανῶ. Hic demum te advertere jubeo adhuc extremo Hadriani ævo, (imo & sub Faustina Aug.) Græci oris fuisse Neapolitanos, qui etiam novas voces Græce exprimerent, uti vides hasce binas Ἀντινοεῖτων, & Εὐνοσεῖδων. ac, dicto venia sit, subirascor Mazochio, viro Græcarum rerum amantissimo adstruenti Neapolitanos sub Domitiano jam ἐμβαρβαρῆσθαι, & Latini eloquii factos.

E Y N O Σ T E I Δ A I.

Nomen Eunostidarum ab eodem Fabrettiano faxo nacti sumus; imo iteratum cernimus in altera ejus lapidis facie:

P • SVFENATI • P • F
 PAL • SEVERO • SEMPRO
 NIANO • DECVRIALI
 SCRIBARVM • AEDILIVM • CVRV
 LIVM • FRETRIACO • NEAPOLI • EV
 NOSTIDON • DECVRIONI • ET
 SACERDOTI • APOLLI
 NIS • ALBANI • LONGA
 NI • BOVILLENSES • OB • MERI
 TA • SVFENATIS • HER
 METIS • PATRIS • EIVS
 L • D • D • D

III. Volupe mihi est de Eunostidis verba facere, quippe eorum fratriciam Deum,

Deum, sive heroem coluisse novimus, quem ob σωφροσύνης, & temperantiae amorem vulneribus confossum legimus; gratulor majoribus meis vetustissimis, quod eam virtutum omnium principem appetierint, atque celebrarint, qua qui floret, ut ait Tullius, *plenus pudoris est, officii, ac religionis*. Quis fuerit is Deus, sive heros Eunostus nomine, testatum reliquit Plutarchus in *Ἑλληνικοῖς* edit. Francofurti p. 300. longiuscula narratione, quam contractam accipe Latine: Eunostus heros Tanagræus tam forma, & moribus præstans, quam temperantiae ac σωφροσύνης virtute spectabilis: cum ipsum Ochna una ex Coloni filiabus deperiret, hanc conviciis excipiens adolescens apud ejus germanos fratres arcessendam processit: antevertit puella, impulitque fratres ad Eunostum interficiendum comminiscens sibi vim inferre illum pertentasse; cui quidem nefaria nece illata, & tandem cum sceleris puellam poenituisset, nefandi facinoris remedium fuspensio ac morte quælivit. Tanagræi ad tantæ virtutis documentum templum, ac lucum Eunosto sacrarunt, quo ingredi mulieribus prorsus interdictum est. Miror autem hanc illustrem vel historiam, vel fabellam neminem ex veteribus Scriptoribus, si Plutarchum excipias, meminisse, neque ipsum Pausaniam, qui in Bœot. de Tanagræis quamplurima digessit: sed fortasse videtur ipse Eunosti sacra, & templum respexisse in his verbis init. pag. 753. *Εὐ δέ μοι Ταναγραῖοι νομίσαι τὰ ἐς τὴν Θεὸς μάλιστα δοκῶσιν Ἑλλήνων, χωρὶς μὲν τὸ οἰκίας (alii τὰ οἰκείων) σφίσι, χωρὶς δὲ τὰ ἱερὰ ὑπὲρ αὐτῆς, (al. ἀπὲρ αὐτοῖς) ἐν καθαρῷ πᾶσι, καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων, præcipuam præ Græcis rationem Deorum habuisse mihi videntur Tanagræi, quod seorsim ab urbe templa sibi struebant, in soloque puro, ὅ longe ab hominum consuetudine, vide, quæ hic adnotat Kuhnius: hæc autem si tibi probentur de Eunosti templo dici, latandum mihi est, quod præter Plutarchum nactus sum etiam testem Pausaniam, scriptorem de Bœotis benemerentissimum.*

Verum nobis sat est scivisse ex ipso Plutarcho adeo id facinus celebratum fuisse, ut Myrtis poetria, quæ cum Pindaro certasse dicitur, vid. Fabric. Bibl. Græc. tom. 1. p. 578. & 587. versibus id perillustre facinus exceperit; & laudandi Neapolitani, qui Eunostum inter Deos φητόρας optarunt. Adjectam teneas historiam urbi nostræ honestissimam, licet longioribus verbis conceptam, quo Plutarchi consulendi onere te levem: *Τὸς Εὐνόςτος ἦρως ἐν Ταναγραῖ; καὶ διὰ τὴν αἰτίαν τὸ ἄλσος αὐτῇ γυναιξὶν ἀνεμβάτον ἐστίν; Ἑλίου τοῦ Κηφισσοῦ, καὶ Σκιαδῶ Εὐνόςτος ὡς υἱός, ὃ φασιν ὑπὸ νύμφης Εὐνόςσας ἐτραφέντι πύττῳ γενέσθαι τένομα. Καλὸς δὲ ὢν, καὶ δίκαιος, οὐχ ἥττον ὡς σώφρων, ἢ αὐστηρός. ἐρασβίῳ δὲ αὐτῇ λέγουσιν Ὁχίαν, μίαν τῶν Κολωνοῦ θυγατέρων ἀνεψιὰν τέτθ. ἐπεὶ δὲ πειρώσων ὁ Εὐνόςτος ἀπειτρέψατο, καὶ λοιδορήσας ἀπῆλθεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς κατηγορήτων· ἐφθασεν ἡ παρδένος τῷτο πράξασα κατ' ἐκείνου, καὶ παραξύνε τοὺς ἀδελφοὺς Ὁχέμον, καὶ Λέοντα, καὶ Βουκόλον ἀποκτείνειν Εὐνόσον, ὡς πρὸς βίῳ αὐτῇ συγγεγεννημένον· ἐκείνοι μὲν οὖν ἐνεδρεύοντες ἀπέκτειναν τὸ νεανίσκον· ὁ δὲ Ἑλίου ἐκείνης*

ἔδητεν. Ἡ δὲ Οὔχνη μεταμελομένη, καὶ γέμουσα τραχῆς, ἅμα μὲν αὐτῷ ἀπαλάσσει θέλουσα τῆς διὰ τὸν ἔρωτα λύτης, ἅμα δ' οἰκτείρουσα τοὺς ἀδελφούς, ἔξηγγειλε πρὸς τὸν Εὐλίου πᾶσαν τῷ ἀλήθειαν, ἐκείνος δὲ Κολωνῷ. Κολωνοῦ δὲ δικάσαντος, οἱ μὲν ἀδελφοὶ τῆς Οὔχνης ἔφυγον, αὐτὴ δὲ κατεκρήμνισεν ἑωπλῷ, ὡς Μυρτὶς ἢ Ἀνθηδονία ποιήτρια μελῶν ἰσόρηκε· τῇ δὲ Εὐνόςου τὸ ἥρώον, καὶ τὸ ἄλσος οὕτως ἀνέμβατον ἐτίρει, καὶ ἀπροσπέλαστον γυναιξίν, ὥστε πολλάκις σεισμῶν, ἢ αὐχμῶν, ἢ διοσημεῶν ἄλλων γενομένων, ἀναζητεῖν, καὶ πολυπραγμονεῖν ἐπιμελῶς τοὺς Ταναγραῖς μὴ λήλῃθε γυνὴ τῷ τόπῳ πλησιάσασα· καὶ λέγειν ἐνίους, (ὧν ὁ Κλείδαμος ὧν, ἀνὴρ ἐπιφανής,) ἀπηντηνέου αὐτοῖς τὸν Εὐνόςον ἐπὶ θάλατταν βαδίζοντα λουτόμενον, ὡς γυναικὸς ἐμβεβηκῆς εἰς τὸ πέμενος. Ἀναφέρει δὲ καὶ Διοκλῆς ἐν τῇ περὶ Ἡρώων σιωπᾷ γυναικὶ δόγμα Ταναγραίων, περὶ ὧν ὁ Κλείδαμος ἀπήγγειλεν· quæ a me ita verba accipias, quamvis nil timendum de Xylandri interpretamento : *Quinam sit Eunostus heros Tanagræ? Quam ob causam in ejus lucum aditus mulieribus interdictus sit? Elieum Cephissi, Sciadis filium patrem nactus est Eunostus, quod nomen ei impositum ajunt, quod ab Eunosta nympba nutritus sit. Eleganti specie cum esset, moribus honestissimis, non minus quam pudicitia, ac severitate nobilis, illum Ochnam unam ex Coloni filiabus ejus consobrinam sororem deperisse ferunt: puellæ blanditiis sollicitanti obstitit Eunostus, imo conviciis insectatus ad fratres, quo illam eo de petulantia crimine arcefferet, se contulit: verum puella anteverterat id sceleris contra Eunostum confingens, sibi scilicet ab eo vim illatam; tanta ira fratres Ochnum, Leonem, Bucolum incendit, ut ex insidiis adolescentulum interfecerint: hos autem vinculis coercuit Elieus. Ochna timoris plena, cum facinoris pœnitivisset, se amoris vi, atque agritudine liberare cupiens, germanorum etiam commiseratione ducta, rem, uti revera evenerat, Elieo aperuit, isque Colono. Igitur Colono judice Ochne fratres exsilio multati sunt; ipsa autem præcipitem se dedit, uti Myrtis poetria Anthedonia carminibus celebravit: quare Eunosto templum erectum, ac lucus consecratus est, cautumque, ne mulieres vel intrarent, vel accederent, ita ut sæpe motus terræ, siccitates, aliaque mala ingruerint, Tanagræi curate quæsierint scrutati sint, an mulier ad locum clam adventasset. Fuerunt, qui dicerent, (quorum unus Clidamus vir egregius,) sibi obviam venisse Eunostum ad mare abeuntem, ut se ablueret, eo quod in lucum penetravit mulier. Et Diocles in commentario de Heroibus Tanagræorum decretum exscribit de iis, quæ Clidamus sibi accidisse narravit.*

Reor autem neminem mihi molestum futurum, si adstruam hos φηγορας Eunostidarum, quo probe Deum cælibem colerent, ejus morem, ac σωφροσύνην imitatos, quare oportuit sane ἀγάμους visitasse, cum ex Plutarcho etiam sciam Eunostum vel denatum mulieres abhorruisse; etenim si qua in lucum Tanagræum furtim irrepsisset, scimus Deum illum statim ad mare aufugisse: Τὸν Εὐνόςον ἐπὶ θάλατταν βαδίζοντα λουτόμενον, ὡς γυναικὸς

πὸς ἐμβαθύνειας εἰς τὸ πένθος . Quæ cum noverint Neapolitani φρήτορες , minime maritos fuisse dicas , atque Eunosti templum , quod eorum curæ demandatum erat , feminas adire nefas duxisse . Profecto quisque mecum mirabitur , qui fieri potuit , ut ab Tanagra Bœotiae oppido hujus Numinis cultus Neapolim penetrarit ; sane opus est fateri nostram urbem fuisse Græcanicæ historiæ callentissimam , quæ etiam minorum earum gentium Deorum religionem sibi optaverit , & κοινοντων sacerdotum destinaverit , qui μισογύναι essent ; idque genus ἱεροποῖτες nusquam gentium , quod scio me legisse fateor ; cum Gallos Cybeles , atque Iſidis sacerdotes longe ab Eunostidis diversos fuisse constet , vide differt. Vandal. pag. 149. Antehac id nobis notum erat lucos quosdam nymphis sacros apud Græcos exstisse , quo viris ingredi omnino interdictum erat ; ea de re fruimur elegia 10. Propertii lib. 4. leporis plena de morte Caci , & de Nymphis sitienti Herculi aquas negantibus ; at e contrario sat exiguæ sunt vetustatis reliquæ , quibus patefit puellas a quibusdam locis prohibitas , ne adventarent , ad aram scilicet , quam ipse Hercules harum Nympharum urbanitatem posthabentium ultor erexerat ; hinc canit ibid. Propert. v. 67. *Maxima , quæ gregibus devota est ara repertis , Ara per has , inquit , maxima facta manus : Hæc nullis unquam pateat veneranda puellis , Herculis eximii ne sit inulta sîris* ; vide Petrum Berthaldum de ara . Ceterum nullius momenti ac famæ est interdictum hoc Herculeum , si cum eo Tanagræorum , & Neapolitanorum , ne mulieres Eunosti templum , & lucum adirent , conferas . Neque mihi obliviscendum est , quo ad tædium inculcem revera φρήτορας fuisse ἑταίρειαν sacrorum ministrorum , video siquidem hunc P. Severum Sempronianum in hoc saxo appellari simul fretriacum Eunostidon , & Apollinis sacerdotem , ac idem ministerium exercuisse alterum in Græca urbe , alterum in Latina .

Utinam divinare possem , quam urbis nostræ regionem Eunostidæ occuparint : verum ne rem silentio premam , & ne te aliquid scire belle curiosum relinquam , dicerem oportuisse , ut Eunostidæ , eorumque fretriaci aliquanto longius ab urbe locum sibi elegerint , ut ab feminarum frequentia , & petulantia sibi caverent , quare in aliquo ex nostrorum suburbiorum eos sisterem . Cum autem antiquius pomerium , urbiq̃ue antiquæ proximius haud dubie sit illud , quod extra D. Januarii portam ad vetera Neapolitanorum admirandi operis sepulcra excurrit , inibique etiam non una templorum , ædiumque vetustarum rudera invitantur , id omne spatium sane incoluisse Eunostidas conjicere mihi fas sit . Præterea si verum est , quasdam inferioris ævi ignotas locorum nomenclaturas remotioris vetustatis reliquias esse , rem vere me affecutum gaudeo ; etenim hoc προαΐδιον multis abhinc sæculis vocitatum esse novimus *Borgo dei Vergini* , atque eo nomine adhuc celebrari ; quare haud scio , an quis meliora exprompserit , nisi fateatur , ideo hoc pomerium ita appellitari , quod fretriaci ἀγαμοί , & virginitatis amantes tenuerint Deo Eunosto liberius sacra peracturi .

xi. Quæ divinatio si arrideat, gratulor me de his suburbanis civibus meis bene meruisse, quod antiquum eorum nomen vestigarim, quo nil illustrius credant: inibique me natum lator, ædesque meas posthac majoris pretii æstimandas volo. Gratias autem habeo egregias Fabretto, qui saxum Neapolitanis auro carius exscripsit, vulgavitque, quo sine nihil prorsus de duobus δῆμοις, ac φρητζῆς ceterarum nobilissimis sciremus. Reliquas tam grandis lapidis binarum inscriptionum voces Latiare si quis novisse expetat, adeat eruditissimum virum, qui singulas docte more suo explicat, nos Græcicas unas, ac nostrates curamus.

iv. His de heroe adolescente Eunosto a Neapolitanis beata ætate ἑλληνικῶς viventibus culto animadversis, scias me longe cum amicis conquestum de viro Italorum ἀρχαιολόγων principe, Gorio meo, qui in limata ac polita diatriba edita an. 1752. de Deo pistrinorum tutela illum vocat *Eunostum*: statim ad dulcissimum amicorum subiratas civium meorum nomine litteras dedi, quod honestissimum Neapolitanum numen in pistrina detrusisset, & inter minorum gentium Deorum gregem accensuisset: pacemque expetii, ut piam hanc Eunosti causam susciperem, cui ab selectissimo heroum, sive Deorum choro dejecto nostra intererat Neapolitanorum patrocinari: Gorius, ut suus est mos, humanitatis plenam epistolam mihi rescripsit, & candidus fassus est se & Plutarchum, & Fabretum fugisse: interea, si ita res se habeat, memor Horat.

. . . incomptis allinet atrum

Transverso calamo signum:

Iubens mihi patrono jure duplici Eunosti fama jam periclitantis clientelam suscipienti, tum quod Neapoli, tum quod in Eunostidarum regione natus sim, permisit. Itaque forensē μακρολογίαν, quam cane pejus odorunt ἀρχαιολόγοι, vitans, unis Gorii adversantis monumentis pauca reponebam, cum jam veluti ex antiquiorum Scriptorum edicto, atque ex litteratorum marmorum fide honestissimam inter Deos, vel heroas sedem possideat Eunostus.

Porro ante Gorium plerique omnes viri doctissimi jam pistrinorum Deum fecerant Eunostum, quorum nomina mox dabo, decepti ab Græcis Scriptoribus, quos vel obscure locutos, vel contrarium illevisse ostendam. Et ut brevis sim, præter ceteros ad Athenæum, & Casaubonum provocat Gorius: Νόσος parimente, inquit, è *chiamato questo Nume da Ateneo lib. 14. cap. 3. . . . Il Casaubono egregio interprete d' Ateneo non controverte, che questi nomi Εὐνόςος, e Νόσος non sieno bene appropriati a questo Dio de' Mulini, &c.* Quanquam id adserere videatur Casaubonus in animadv. pag. 891. tamen tanti viri pace, ipsius mentem verba Eustathii, quæ mox adscribam, turbarunt: at Athenæus eo in lib. pag. 618. nihil prorsus de Νόσῳ sive Εὐνόςῳ cogitarat, rogaris, ut verba penfites: Καὶ ὥδῃς δὲ ὀνομασίας καταλέγει ὁ Τριφῶν τὰς δεῖμας, ἢ ἐπιμύλιος καλεμένη, ἣν παρὰ τὰς ἀλέτες ἦδον, ἴσως ἀπὸ τῆς ἰμαλίδος, ἰμαλὶς δ' ἐστὶ

ἐς τὴν παρὰ Δωρμεῦτιν ὁ νόστος, καὶ τὰ ἐπιμέτρα τῶν ἀλετῶν · (non vero ἀλείπων, ut in editis libris,) ἡ δὲ τῶν ἰσχυρῶντων ὥδῃ ἑλινος, ὡς Ἐπίχαρμος ἐν Ἀτаланτοῦς ἰσορεῖ · ἡ δὲ τελαχτιερῶν ἱελος, κ. τ. λ. quæ sic vertam, nam reliqua interpretamenta obscuriora mihi visa sunt: *Cantionum nomina hæc enumerat Tryphon: ἱμαῖος, aut pistrinensis dicta, quam inter molituras canebant, fortasse ab voce ἱμαλῖς, quæ apud Doros est auctarium, & quod ex abundanti additur molitoribus: cantio texentium telas dicitur ἑλινος, ut narrat Epicarmus in Atalantis: lane opificum cantilena est ἱελος, &c.* Ex quibus nunc clarissimis Athenæi verbis aperte nihil vides de Deo Nosto, vel Eunosto, sed solummodo vocabula cantionum, & νόστος vox est ἰσοδύναμος vocibus ἱμαλίδι, & ἐπιμέτραις · haud scio igitur, cur Gorius hunc Athenæi locum recitet, quo firmet Νόστος, & Εὐνόστος esse dictiones, quæ pistrini numen denotetur: & miror præterea Casaubonum in adnotat. p. 891. in eandem sententiam vergere. Ne te decipiat H. Stephanus in lex. voce ἱμαῖος, nam sibi belle contradicit, dum ait: *Sunt qui ἱμαῖον ἄσµατα exponant, quæ canuntur ab iis, qui molas versant, apud Athen. lib. 14. at tum derivatur ab ἱμαλῖς, quod Dorice significat Genium, qui molendinis præerat: Hesychio autem ἱμαλῖς est ἡ ἐπιμύλιος ὥδῃ, idem quod ἱμαῖος ὥδῃ.* etenim tam Hesychius, quam Athenæus ἱμαλῖς, (quæ vox æque se habet, ac νόστος,) nunquam pro Genio usurparunt. Ceterum præ me doctius exponunt ῥήτεις hæce ἱμαῖος, ἱμαλῖς, ἐπιμύλιος, ἱελος, κ. τ. λ. qui eruditissimi interpretes Pollucis ἐνδοσιγditissime exornarunt p. 375. & 376.

Non parva luce in Athenæi verba suffusa, (cujus auctoritas contra Eunostum, Neapolitanorum numen plurimi valuisset;) reliquus est parvus adversantium Grammaticorum grex, quorum partim recitavit Gorius, partim oblitus est: hos autem tum quod ævitate ignobiliori vixerunt, tum quod obscuritatis plena verba de voce Εὐνός-Θ libris suis illevere, in hujus elegantissimi numinis causa, sicuti rabulæ in foro posthabentur, non curandos esse juberem, verum, ut moris est, patientissime iidem audiendi sunt. Non autem cum his Pollucem castissimum Scriptorem connumerēs, nam ejus κείμενον ab librariis corruptum doleo lib. 7. c. 33. n. 180. ubi περιεργολάβων, de operariis, recenset vocabula ad pistrinum spectantia: Μυλωτρός, μύλων, μύλη, ἐπιμύλι-Θ ὥδῃ, καὶ προμυλία Θεός, καὶ Εὐνόστος · vides tutemet, quam importuna est hic vox Εὐνός-Θ, si veritas extrema verba, Θ molaris Dea, Θ Eunostus, cum solummodo dictiones ab μύλη, mola, pullulantes nos docet Pollux: quare ab mundo in scripturam vox Εὐνός-Θ irrepsit amanuensium noxa, vel scholiastæ cujusdam oscitantia, nam revera barbarica ætate Εὐνός-Θ pistrini numen audire cœpit: hujus immixtæ vocis testem maximum profero Kuhnium agentem in quodam Pollucis volumine deesse isthæc verba, καὶ Εὐνός-Θ. Quare Gorius noster nil opis sibi expectet ab onomasticographo, quo a Neapolitanis σωφρονέσατον hoc numen eripiat, atque ab æqua, ac veteri possessione, quam docta

ætā sua diatriba fiduciarīam reddidit, si sit rectissimū rerum æstimator, deturbet.

Parum negotiī mihi faceffunt inelegantioris notæ grammatici, quam doctissimi Gorii partibus studuisse videantur, & Eunostum Deum pistrinorum tutelam fecisse iurares; itaque Etymologus ait: Εὐνός⊕, Θεός ἐπιμύλιος, ἡ δοκῶσα ἐφορᾶν τὸ μέτρον τῶν ἀλεύρων. Hesychius idipsum adstruit: Ἀγαλμάτιον εὐπέλεις ἐν τοῖς μύλῳσιν, ὁ δοκεῖ ἐφορᾶν τὸ ἐπίμετρον τῶν ἀλεύρων, ὅσπερ λέγεται Νός⊕. Non obliviscendus Suidas voce νός⊕ inquires, Καὶ Εὐνός⊕, Θεός πς, φασὶν, ἐπιμύλιος. Ne te pigeat hos inter accensere Eustathium, qui in pag. 1385. v. 40. hæc scribit: Εὐνός⊕, φεῦλόν φασιν ἀγαλμάτιον παρὰ τοῖς μύλῳσιν· ὡς ἐν ἐτέρῳ ῥητορικῷ λεξικῷ κεῖται, Εὐνός⊕, Θεός ἐπιμύλιος δοκῶσα ἐφορᾶν τὸ μέτρον τῶν ἀλεύρων. Alterum Eustathii locum accepi mutuum ab Casaubono in animadv. in Athen. p. 891. Ἀλλὰ τῶνα Δαίμονα ἐπιμύλιον ἐφορον τῶν ἀλετῶν, ὅς κ' Εὐνός⊕ ἐλέγετο. Si quis confertam hanc grammaticorum manum intueatur, (fortasse nemo alius me fugit,) animum desponderet, & causa me cecidisse diceret: imo hi nunc etiam ab imis elysiis clamitant, atque Horatianum illud occentant: *Multo plures sumus, ac veluti, te, Judæi, cogemus in hanc concedere turbam.* Verum tot grammaticorum numerum, cum sine vade ad litem finiendam accedat, nec prætor, nec populus curat: vides enim pro voce Εὐνός⊕ in notione molaris numinis ad neminem ex veteribus Scrip̄toribus provocare, sed ex penu sua id venditare; cum contra diligentissimus Plutarchus pro Eunosto, σωφροσύνης Deo vehementes testes sistit, ac veterrimos, Myrtin nempe Anthedoniam poetriam, Dioclem, & publicum Tanagræorum δόρυα.

v. Verum quid te tandiu moror, quo vindicem omnino Eunostum a pistrinensium officinarum, & molarum tutela? interea incuses Gorii viri humanissimi scribendi celeritatem: advertas igitur hanc grammaticorum turbam palam edicere Εὐνόν, farinæ præsidem, numen muliebre fuisse, & ignoro, cur Gorius id non viderit, cum ex Græcis grammaticorum verbis luculente id pateat; relegas rogo eorum loca paullo superne a me allata, & in Etymologo vides, Εὐνός⊕, Θεός ἡ δοκῶσα ἐφορᾶν, κ.τ.λ. *Dea, quæ videtur præesse*, &c. & ipsissima verba repetit Eustathius, & Εὐνόν feminam etiam dicit: ceteri nil obstant, cum γενικῶς se habeant, & vocent vel ἀγαλμάτιον ἐν τοῖς μύλῳσιν, *sigillum in pistrinis*, vel δαίμων ἐπιμύλι⊕, vel ut Suidas, Θεός πς ἐπιμύλι⊕, quod reddas etiam γενικῶς, *numen quoddam pistrinense*, cum pueri sciant vocem Θεός esse in utroque genere. Ceterum quid in re certa otium absumo, Pollux ibid. molarum numen inter Dearum turbam amandat, προμυλαία Θεός, & Hesychius idipsum clarius recinit, προμυλέα Θεός ἰδρυμένη ἐν τοῖς μύλῳσι, ac Suidas, Προμυλία, Θεός προμύλι⊕. & sane hujus Deæ κύριον nomen muliebre est, ut ipse Gorius me docet, scil. Græce Σερώ, & Latine *Sirona*: quare amico etiam hac in re subiratus vivam, qui non solum Εὐνόν inter molas stiterit, verum

verum imbecillissimi sexus fecerit.

Sed age pertentemus, an præstare queam falsos fuisse hos grammaticos, & voce Εὔνος⊕ etiam abufos pro Dea molarum, & farinæ præside significanda: nam præterquam quod neque ad veteres Scriptores, vel ad litteratos lapides pro eo Deæ nomine tuendo provocant, grande in ipsius grammaticæ leges peccatum patrarunt; etenim dum feminam pistrinenſe hoc numen creant, inde contra muliebrium nomen ἀναλογίῳ vocant Εὔνοσον, cum Græci adolescentes didicere vocitandam fuisse Εὔνοσῶ, uti Καλυψῶ, Πειθῶ, Μαιτῶ. Quare has fuisse reor ejus vocabuli vices, scil. cum grammatici læſitarint in antiquorum membranis adjectum huic Deæ frumentariæ, sive pistrinenſi opportunum ἐπιθετόν, nempe Εὔνοσον, *beneficam*, uti sunt τρεφήνωρ, ζωαρχής, quæ τῷ σίτῳ tribuuntur, rati sunt esse proprium Deæ nomen in conformandis mulierum vocabulis Græcæ linguæ indolis obliuioſiſſimi. Neque id tibi mirum ſit, nam ipſe Gorius Græce doctus adjunctum προμύλι⊕, *molaris*, nomen etiam proprium hujus numinis facere nil dubitavit: *Giulio Polluce, lib. VII. c. 38. n. 8.* (ſcribe c. 33. n. 180.) *ed Eſchbio ci ſan noto un altro nome di queſto Dio detto ancora Προμύλι⊕, Promylius, come offerua il Pitisco, &c.* ſed, venia ab amico impetrata, ajo tum Pollucem, tum Heſychium θήλικῶς dixiſſe προμυλαία Θεός, vid. paullo ſuperius, ubi quivis noſcitat vocem προμυλαίαν, ſive προμυλίαν haud nomen proprium eſſe, ſed ſimplex προθετόν, uti apud Latinos vox *molaris*: ſicuti eſt eidem Polluci ibid. & pag. 375. ἐπιμύλιος ὧδῃ, quæ a molitoribus canebatur: mecumque opportune conſpirat Perizonius ὁ πᾶν in Ælian. V. H. p. 479. dum explicat ἄτμα ἐπιμύλιον, atque inquit: *Ἐπιμύλιον certe non eſt nomen proprium, & varia fuerunt ἄσματα ἐπιμύλια, &c.* Nil igitur mirum, ſi grammatici vocem Εὔνοσος pro κυρία nomine devii ac præcipites acceperint, quando & doctiſſimi viri idipſum fecerunt in vocabulis προμύλι⊕, & ἐπιμύλι⊕. Ut autem omnis hæc oratio recte collineet, vides Deum cognomento fuiſſe ſolummodo Eunostum, cujus ob σωφροσύνην fatum poſteris commendavit Plutarchus, eique Neapolitani φρητείου etiam dedicarunt, & templum, ac fortaſſe etiam lucum: contra vero numen piſtrinis addictum ex dearum choro fuiſſe, & adhuc ἀνώνυμον dicas, cum voces Εὔνος⊕, & προμύλι⊕ pura putaſque ejus ſint προθετά. Ceterum ipſe ſæpe demiror tot erudiſſimos viros iſthæc grammaticorum peccata minime deprehendiſſe; neque in eorum mentem veniſſe Plutarchi de Eunosto elogium, cum tot de voce Εὔνος⊕ commentati ſint, & diatribas etiam ſcripſerint: inter quorum cenſum piget nie adſcribere tum Franciſcum Junium de piſt. vet. pag. 99. quem tanti facio, tum Kuſterum, qui in præclara Suidæ ἐκδότῃ in vocibus Εὔνοσος, & προμύλιος nihil advertit.

Cauſa igitur pro hoc adoleſcentulo heroe, ſive Deo a me διὰ βραχέων perorata, audire videor adhuc Gorium meum enixe intercedentem, quo ipſe explicem, quiſnam ſit vir ille in gemmula, qui fere nudus, ac
vitta-

vittatus frumenti manipulum sinistra stringit, dextra parvum pistrinum regit: cui facile repono mea id non referre, cum partes meæ fuerint tuitandi Eunosti famam inter molares machinas detrufi, quando unas femellas Deas iis præfuisse testes juratos protuli: quare eruditiffimo amico integrum fit ulterius inquirere ac scrutari gemmæ fuæ divinationem; ceterum licet ipfe hac in re fit Œdipus, atque ego Davus, nil prohibet, quominus meticulofus dicam gemmam nobis objicere Pittacum ex feptenis fapientibus unum, quem univerfi fciunt vitam inter molas vixiffe, & frumenta, panes, & placentas ipfum fibi confeciffe, ita ut etiam puellæ molentes inter opus canerent ὠδὴν, cujus initium nobis fervavit Plutarchus in fept. fap. conviv. p. 257. lit. E. edit. Parif. Αἴλει μύλα, ἄλlei, ἡ γὰρ Πίττακος ἄλlei μεγάλας Μιτυλάνας βασιλεύων. Apponam præterea, quæ de hoc fapiente fcripfit Ælianus V. H. p. 478. quæ fat opportuna vides: Ὅτι Πίττακος πάνυ σφοδρῶς ἐπῆγει τὴν μύλην, τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς ἐκεῖνο ἐπιλέγων, ὅτι ἐν μικρῷ τόπῳ διαφορά ἐστὶ γυμνάσασθαι. Ἦν δὲ πᾶσι ἀντὶ τοῦ ἐπιμύλιον ἔτι καλῶμενον, *Pittacus perquam maxime pistrinum commendabat, id ejus præconium proferens, quod in exiguo fpatio variis modis fefe exercebat; exftabat cantilena quædam, quæ ad molam canebatur, fic dicta*, nempe quam fervavit Plutarchus. Adeo celebratum apud veteres fuit hoc Pittaci molare exercitium, ut quamplures Scriptores meminerint, atque eos fere univerfos reggerunt Æliani interpretes, quos confulas. Mea ifthæc divinatio firmatur, eo quod vides fat parvum pistrinum, quod *molam trifatilem* ope Panciroli vocat Gorius, & Ælianus nos docet Pittaci molarem machinam breviffimam fuiiffe, etenim ipfa μικρὸν τόπον occupabat, jure igitur illam in ejus dextera fcalptor finxit; neque inter veteres reperiatur, fi ab hoc fapiente difcedas, qui inter piftrina verfatus fit. Neque mihi obtendas in gemmula fere nudum nos cernere Pittacum, cum id artifice tribuas, ut difficiliorem incidendi artem fe calluiiffe oftenderet: imo quorundam τῶν σόφων imagines nudas fcalpi reperi in Laertio lib. 2. p. 157. dum de Menedemo ait: Ἐστὶ γὰρ, ὡς ἐπίτηδες, παράγυμνον (εἰκόνην) τὰ πλεῖστα μέρη φᾶνόν τῃ σώματος, *eft enim veluti ex induftria, ita fculpta* (imago), *ut cunctam fere nuditatem corporis præferat*, uti vides Pittacum in hac Goriana gemma. Obftat fane hujus fapientis vultum imberbem efle, cum philofophi barbati omnes fingerentur: verum fieri poteft, ut in gemmula annulari, & in breviffimo vultu brevior barba oculos intuentium fugiat, & in fexcentis id genus minimis fcalpturis diu dubitatur, vir, an fenex nobis fe objiciat. Ceterum nemo mihi faltem eripiet, fi virum imberbem exhiberi quis obduret, in gemma fcalptum quemdam ex ipfius Pittaci αἰρέσει, ut moris erat, qui magiftri fui infignia præferret, cum nemo inficiaturus mihi fit pistrinum ad Pittacum pertinuiiffe.

Hic pro re nata abftergam parvum σφᾶλμα in culta Gorii diatriba agentis Homerum Od. 7. 103. appofuiffe in ædibus Alcinoi ancillas, quæ fru-

frumentum molerent : at contra est , nam divinus vates non omnes 50. mulierculas anis pistrinis addixit, verum etiam textrinis , pensis versandis, & unguento vestibus stillandis; quo te , post meas hæc meras nugas, demum oblectem, accipe illius mellita carmina , quæ me vehementer piget contra tanti vatis mentem chartis illini :

Πεντήκοντα δὲ οἱ δμῶα κατὰ δῶμα γυναῖκες·

Αἱ μὲν ἀλετρεύτι μύλης ἐπὶ μύλοπα καρπὸν,

Αἱ δ' ἰσθς ὑφώτι, καὶ ἡλάκατα σρωφῶτιν

Ἡμεναι, οἷά τε φύλλα μακεδνῆς αἰγείροιο,

Καιροστέων δ' ὀθονέων ἀπολείβεται ὑγρὸν ἔλαιον.

Quinquaginta autem ei ancillæ per domum feminae;

Aliæ quidem molunt sub mola flavum frumentum,

Aliæ telas texunt, & pensum versant

Sedentes, qualia folia excelsæ populi,

Bene-textis autem a linteis distillat humidum oleum.

Ceterum ob scribendi brevitate oblitus eram Gorio intercedere, unde veterum membranarum extraxerit, quod pag. 221. & 222. adstruit Casaubonum in Athen. lib. 14. c. 3. advertisse messis tempore in Eunosti, sive Promylli cultum sollempnia quæque concelebrata, atque isthæc vocitata Εὐνοσεία, & Προμυλλεῖα. namque fateor sæpe me Casaubonum pervolutasse, neque hæc verba offendisse; quæ si revera exstitissent, castigarem fane & Potterum in Archæol. & Corsinium in fast. Attic. ut antiquiores taceam, qui cum omnia Græcorum festa collegerint, isthæc posthabuerunt. Atque hæc satis superque de fratria Eunostidon, & pro sui numinis fama, atque honestate tuenda, quod antehac inter ingentia Plutarchi volumina latitabat, nunc in grandem lucem evectum gratulentur mihi suburbani præsertim, atque ἐγχώριοι cives; & gaudendum mihi est, quod virtutum principem σωφροσύνην ipsi tanto studio coluerint, atque honestaverint.

VI. Habes igitur nomina novenorum δῆμων, & φρηταίων Neapolitanarum, quæ certæ ac sinceræ a me summa industria ex saxi loquentibus collectæ sunt, quarum magnam partem atate nostra in lucem educam gratulor; cum antehac binas, vel ternas protulere patrii Scriptores, quos secuti sunt exteri Reinesius, Sponius, Vandalus, & Mazochius nosler; speque nutrior fore, ut quæ ternæ reliquæ sunt, volventibus annis, diem videant, quo magis urbis nostræ vetus amplitudo celebretur. Reliquum nunc mihi est, ut paucis quædam fratriarum spuria nomina expungam, licet tanquam γνησια summi viri venditarint. Et sane ΘΕΩΤΑΔΑΙ, ut Reinesius cl. 6. 37. & Vandalus pag. 758. vocant, vel ut opinatur Mazochius ΘΕΩΤΑΔΑΙΟΙ ad Gruterum provocantes, vox est rure inficetior, & corruptissime ex nostratibus silicibus exscripta: & quisque mecum mirabitur tantos viros in Neapolitanis monumentis Gruterum potius, quam Capacium ἀντίχθονα consuluisse, hic quidem longe curatius epigraphen hist. suæ pag. 237. allevit, quam hic vides:

ΘΕΟΙΣ·ΣΕΒΑΣΤΟΙΣ·ΚΑΙ
ΘΕΟΙΣ·ΦΡΗΤΡΙΟΙΣ·ΘΕΩΤΕ·ΔΑΙΜ

Vel tiro novit binas esse voces ΘΕΩΤΕ ΔΑΙΜ, scil. DEOQVE DAEMONI: ita ut monumentum hoc a Neapolitanis erectum pantheum fuerit, cum triplicem Deorum divisionem saxum meminerit, *Deorum augustorum, priorum, ac urbis Genii*. Nullam igitur Neapoli fratrum floruisse, quæ vel *Theotadarum*, vel *Theotadæorum* monstrosum sane nomen prætulerit, fatendum est. Profecto quisque advertit id vocabulum illepide ab Pighio exscriptum, etenim si simplex esset, scribi oportuisset cum ο parvo Θεωτάδαι, non vero Θεωτάδαι. Præterea nomina δῆμων, & φρήτων, ut in sinceris omnibus fratriis vidimus, tracta sunt & cusa a certis, & quid significantibus vocibus; e contrario τὸ ΘΕΩΤΑΔΑΙ, unde oriatur, quidve adnotet, omnino ignoramus, cum sit binarum φήτων deformitas. Diis autem Δαίμονιν erecta templa, aras, &c. ex inscriptionum thesauris constat, vide etiam Salmast. Hist. Aug. to. 1. pag. 141. verum si Neapolitana exempla quærantur, ipse Capacius aliud patrium marmor profert pag. 327.

ΘΕΟΙΣ·ΔΑΙΜΟΣΙΝ
ΚΑΣΤΟΡΟΣ·ΒΛΑΣΤΟΣ·ΚΩΡΥΚΕΩΤ

Longe igitur facessant a Neapolitano, five Attico solo tum Θεωτάδαι, tum Θεωτάδαῖν, atque inter barbaricas gentes amandentur.

Quoniam breve hoc marmor recitavi, de eo pauca hæc teneas: ne credas Grutero agenti pag. 1015. 8. Puteolis Neapolim translatum in Hadriani Gulielmi domum, nam, unde id resciverit Gruterus, ignoratur, cum Capacius noster ἀπλῶς dicat *apud Spataforum*. Vides *Castorem Blasti filium* esse Κωρυκεῶτην, (nomen gentile, ut Ἡρακλειώτης,) nempe ex Coryco, five Corycia, Cretæ urbe, & promontorio, hinc noscis etiam ab longinquiore Græciæ insulis Neapolim advenas incoluisse, uti pag. 641. de Alexandrinis dictum est; imo ex hac urbe Coryco plurimos huc advectos, nam Gruterus alterum eodem nomine insignem Neapolitanum lapidem servavit pag. 1035. 8. qui in Hadriani Gulielmi ædibus exstabat:

E N E I Π Ε Α
C A K E P
Δ Ω Τ Ο C
N A Y K Λ Η Ρ Ο N
K O P Y K I
Ω Τ Η N Ε Τ Ω N
K — B

Hoc saxum nil dubitare finit, quin Corycus, aut Corycia sit illa Cretæ
urbs

urbs maritima, nam legimus hunc Enipeum, Sacerdotis filium Corycioletem navis dominum fuisse, qui adolescentior annorum duorum & viginti ad plures abiit. Vox ΣΑΚΕΡΔΩΣ proprium nomen adnotare reor, atque etiam Gruterus inter νεύων nominum classē apposuit. In utroque hoc Neapolitano saxo quādam deesse quisque novit.

Pergit porro doctiss. Mazochius: *Fuisse videtur etiam alia Neapoli fratria, quæ ab Hebone Deo patrio nomen sodalibus quæserit, sed inscriptionis, ex qua id doceam, nunc in mentem non venit; nisi quod memini me quondam ejusmodi titulum ex Neapolitano lapide descripisse, sed piget nunc schedas excutere*, hæc vir clarissimus. Attamen avarē nimis nobiscum egit, qui eas ternas fratrias, quas jam ab aliis accepimus, doctis chartis suis adnotavit, novæ autem, & antehac inauditæ fratriæ epigraphen blattis fortasse rodendam reliquit: vereor tamen, ne vir summus memoriæ, qua felicissima viget, confusus, suam cum Capaciana pag. 185. quæ jam inter Neapolitanas protrita est, Deoque Heboni appositam legimus, commiscuerit: de fratria vero huic numini dicata prorsus saxum silet:

ΗΒΩΝΙ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩΙ ΘΕΩΙ
Γ.ΙΟΥΝΙΟΣ ΑΚΥΛΑΣ ΝΕΩΤΕΡΟΣ
ΣΤΡΑΤΕΥΣΑΜΕΝΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΑΣ
ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΣ ΛΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΣ

confinde ΝΑΥΚΕΛΑΡΧΗΣΑΣ, ut superne multis dictum est.

Sane si titulum cum Hebonitarum fratria, sive δῆμῳ ex jam editis libris exscripserit Mazochius, ceteri etiam rescirent, etenim de patriis rebus volumina facile nostris omnium manibus teruntur: si vero ex saxo aliis ignoto, sibi que dumtaxat quondam oblato schedulis illum mandavit, haud fieri potuit, ut hæ gazæ Neapolitanis carissimæ adhuc lateant, & tanta meorum civium eruditorum vis ea monumenta curate vestigantium nil prorsus de eo saxo inaudiverit. Præterea maxime Mazochii interfuisset, ut novum, tantique pretii Græce litteratum marmor publico, & tuto loco, sed non sub Jove frigido proflaret ne de eo posteri ambigerent, vel saltem ipse suo eruditissimo operi de Eccl. Neap. adjecisset, cum jam de fratriis longiorem adnotationem adnexuerit; etenim, etiam si silex periret, tanto viro fidem haberemus. Verum semper eo mens redit, ut credam Mazochium tot edendis libris distentum supernum Hebonis epigramma ad fidam Hebonitarum fratriciam detorxisse. Quoniam autem vir Εἰσπραΐσι ad miraculum gnarus Hebonis civium nostrorum Dei ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩ meminit, utinam nos docuisset, unde gentium tracta sit ea vox, quam Neapolitanorum esse definit Macrobius lib. 1. cap. 18. aitque Hebonem fuisse Dionysum cum Sole confusum, eumque sub specie senili a nostris cultum, quem ceteræ gentes vel sub pueri,

vel adolescentis, vel viri simulacro exprimebant: has Solis quaternas ætates pro ratione binorum solstitiorum, atque totidem æquinoctiorum commenti sunt. Quare fere omnes Græcanicos nostrates nummos Solem referre cernimus hominis senis aspectu, sed taurino corpore: taurum autem ad princeps hoc astrum referri multiplici ratione ostendit idem Macrobius lib. i. cap. 21. Exputo sane Neapolitanos præ ceteris Diis Solem, sive Hebona, (quem ἐπιφωέστων, *celeberrimum*, salutabant in faxis, quibuscum belle conspirat Macrobius, dum adstruit: *Neapolitani CELEBRANT Hebonem cognominantes*,) coluisse, utpote qui astronomicis rebus perditæ se dederant, quare siderum ducem & regem eos curatius honestare oportuit: vide satis multa, & non pœnitenda de veterum meorum civium astronomiæ studio cap. sequenti.

His animadversis, facile, cujus radicis sit suboles *Hebon*, quisque dignoscet, scilicet ab Phalesgico הִבִּי, *erudiens, divinantem reddens*, iisdem σοιχεῖν. Solem igitur præ ceteris astris colebant Neapolitani, quo famosi divini essent, & astrologi, ipsumque merito *Hebona* salutabant. Neque credas me hoc etymo sola ratione, & origine vocis nixum id firmare, fundum etiam locupletem habeo ipsum Macrobius lib. i. cap. 12. fatentem Solem præ ceteris astris *producere sentiendi, opinandique naturam*, quod αὐθηγιόν, ὃ φωτισιόν *appellant*; verum irascor Macrobio, quod extra Græcam fidem ac vim ita verterit binas voces αὐθηγιόν, & φωτισιόν, reddendæ enim erant, *intelligentem reddens, ὃ divinationes adducens*: ad hanc divinandi artem ἀμέτῳ spectare τὸ φωτισιόν, sive φωτισιαστικόν testem do Plutarchum de def. orac. Πῶς τι φωτισιαστικὸς τὸς προφήτας, ἢ τὰς προφητάς, quam ῥῆτιν in eadem sententia ibidem sæpe repetit. Atque adeo vera reor, quæ procudimus, ut multam faciem ipse Macrobius præstiterit ajens *eundem esse Græcis Bassarea ὃ Brisea, ac Hebona Neapolitanis*: etenim cum Bassareus, sive per metathesin Briseus nomina Solis sint non ab Græcanico, sed ab Hebræo fonte orta, nempe ab פֶּשַׁר, & פֶּשַׁר *divinavit*, vel *divinationem immisit*, & *divinatio*, imo & in τῇ περιβολῇ Danielis divinatione ternarum dictionum in pariete illitarum, hanc eandem vocem פֶּשַׁר ubique ejus cap. usurpatam legamus, nemo unus mihi posthac inficiabitur veram esse Hebonis Neapolitani numinis ἐπιφωέστω & notionem, & etymon; etenim utraque vox & *Bassareus*, & Ἡβὼν ab arte divinandi, quæ potissimum a Sole est, educitur: verum hæc clariora evadent ope sequentis capitis.

VII. Rejēctis porro binis νοθείαις plenis fratriis Θεωταδῶν, vel Θεωταδῶν, atque Ἡβωνιδῶν, amicis interrogantibus faciendum est satis, scilicet an inter fratras floruerit etiam illa Φαληρεδῶν, quoniam vulgo ab heroe uno ex Argonautis Phalero conditam Neapolim majores scriplere Lycophronis, ac Stephani Byzantini verbis abutentes, atque sexcentas membranas eos complevisse constat, præsertim Lasenam in fin. Gymn. & Peregrinium, pag. 298. &c. 759. &c. quare hi amicorum jucundissimi inquit haud fieri

feri potuisse, ut Neapolitani urbis suæ conditori Phalero φητεῖαν, sicuti quibusdam minoris famæ heroibus fecerant, minime dedicarint. Porro in quotidianis votis sum, ut Lafena noster isthæc de Phalero minime cogitasset, nec Peregrinio deinde, quo familiariter utebatur, communicasset; hic etenim, quæ ab amico inaudiverat, fidentissimus chartis suis appingere haud veritus est, sed tanta verborum ambage, ac περιπλοκῇ, ut, quo tandem collineet, uti moris sui est, (plerumque enim lucidus ordo eum deferit,) ignores; etenim uterque rerum nostratum scriptor, quod Lycophronem ope Latiaris interpretamenti, licet a doctissimis viris apposti explicarunt, transversus actus est, cum Græcanica hujus poetæ verba sat alienum ab interpretum mente claudant; quare venia mihi sit ejus carminum luculentissimam sententiam expromendi, inde amicis aperiam, cur Φαληρειδῶν fratrem non crearent veteres cives, nec sperandum, ut eam ætas proferat ex litteratis lapidibus.

Porro antequam hos Lycophronis versus expendam, nodum mihi exsolvere finas rogo, quem me piget reperisse in Latiori interpretamento Diogenis Laertii in vita Menedemi; ubi Romana verba adstruere videntur Lycophronem ante Platonem vitam vixisse, qui vates centenis fere post annis Cassandram scripserat; etenim isthæc habes pag. 153. *Missus autem Menedemus ab Eretriatibus Megaram presidio futurus contendit ad Platonem in Academiam, inque illius retia non invitatus incidit, deseruitque militiam*: inde pag. 157. additur: *Amabat Aratum, & Lycophronem tragicum poetam, Antagoramque Rhodium, sed maxime omnium studebat Homero*: sane in his Latinis verbis nil apertius est, quam hunc tragicum vatem ante Platonis ævum floruisse, cum illius carmina legeret Menedemus, qui ad philosophum contenderat, inque hujus retia inciderat; & scias hac in re nihil adnotasse magnum Menagium. Verum quod arduum, vel saltem implexum vides, planum erit atque æquum, si Græcæ sinceritati verba reddes: Περιφθεῖς δὲ φοβρὸς ὁ Μενέδημος ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων εἰς Μέγαρον ἀνελθὼν εἰς Ἀκαδημίαν πρὸς Πλάτωνα, καὶ θηραβεὶς κατέλιπε τὴν στρατείαν . . . Ἡσπάζετο δὲ καὶ Ἀράτον, καὶ Ἀντιγόρην τὸν τῆς τραγῳδίας ποιητὴν, καὶ τὸν Ῥόδιον Ἀνταγόρην, μάλιστα δὲ πάντων Ὀμήρου προτεῖχεν, ne veritas, *contendit ad Platonem in Academiam, inque illius retia incidit*, sed, *contendit ad Academiam Platoniam, atque in retia incidit* (vocala illius Græce non est) *reliquitque militiam*. . . *Amabat Aratum, &c.* quod longiori post divini philosophi tempore evenisse novimus, & post Lycophronem ipsum, quem lectitare amabat Menedemus. Interea per tibi mirum futurum reor viros Græce doctissimos sæpe parum interpretamenti suis consuluisse, qui isthæc historiæ, ac chronologiæ peccata Græcis Scriptoribus crearent; atque in mentem revoces, quoties imple tantæ famæ interpretibus manum medicam apposuerim, & in iisdem sanandis etiam posthac me plurimum otii lufurum piget ac poenitet. Laertii Latinate in lucem restituta, adscribam triste ternarum Sirenum fatum cum
brevi

brevi admodum commentario, nam prolixiorē in Puteolana chorographia exspectes, vers. 712.

Κτενῆ δὲ κῆρας Τήθυος παῦδας τετραπᾶς,
 Οἷμας μελωδῇ μητρὸς ἐκμεμαγμένους,
 Αὐτοκτόνοις ῥιφαῖτιν ἐξ ἄκρας σκοπῆς
 715 Τυρσηνικὸν πρὸς κῦμα δυπτάτας πιπεροῖς,
 Ὅπ᾽ ἀνεργῆς Κλώσις ἐλκύει πιπρά.

Τὴν μὲν Φαλήρᾳ Τύρσις ἐκβεβραχυμένην
 Γλάνις τε ρείθροις δέξεται πέγγων χθόνα,
 Οὐδ' σῆμα δωμήταντες ἐγχωροὶ κόρης
 720 Λοιβῶντι, καὶ θύσθλοισι Παρθενόπην βοῶν
 Ἐτεῖα κυδαυστὶν οἶωνόν Θεάν.

Ἀκτὴν δὲ τὴν πρὸ χερσὶν εἰς Ἐνιπέως
 Λευκωτῖα ῥιφαῖτα τὴν ἐπ' ὠνυμον
 Πέτρην ὀχῆσαι δαρὸν, ἐνθα λάβρος Ἰ᾽ς,
 925 Γεῖτων θ' ὁ Λάρις ἐξερεύγονται ποτά.

Λίγεια δ' εἰς Τέρεϊναι ἐκναυσθλώσεται
 Κλυδωνα χελλύσσεια, τὴν τε νκυάται
 Κρόκατι ταρχύσσειν ἐν παρακτίς,
 (Ὡκινάρᾳ δίναντι ἀρχιτέρμονα.)
 730 Λάσει δὲ σῆμα βυκέρως νασμοῖς Ἀρῆς
 Ὀρνιθόπαιδος ἵμνα φριβάζων πότοις.

Πρώτῃ δὲ καὶ ποτ' αὐθι συγγόνων Θεᾷ
 Κραίων ἀπάσης Μόψοπος ναυαρχίας
 Πλωτῆρσι λαμπαδῶχον ἐντύνει δρόμον
 735 Χρησμοῖς πιθήσας, (ὅν ποτ' αὐξήσει λεῶς
 Νεαπολιτῶν,) οἱ παρ' ἄκλυσον σιέπας
 Ὀρμῶν Μισηνῶ σὺφλα νάσσονται κλιτή.

Adnestam, quod eleganti suæ ἐκδόσει Potterus adscripsit interpretamentum, & licet aliquanto cultius præ ceteris, menti Lycophronis adversantissimum vides, si quod ipse e regione appono, licet sit κατὰ λέξιν, paullo curatius pensites: ac indulgendum, si minoribus characteribus utrumque adscribam; servandum enim est paginarum spatium, & συμμετρία. curavi, ut meum, ac vetustius in iisdem lineis sibi respondeant, quo promptius ac citius eorum varietatem ac discrimen, quod non exiguum est, interno-
 scas. Versum a me est τὸ κτενῆ v. 712. *perire fecit*, non enim Ulysses Sirenas ipse interfecit, sed sponte sese in undas immerferunt: hinc apposite canit Lycophron αὐτοκτόνοις ῥιφαῖτιν, quod ille pido, & contra fidem redditum est ab omnibus, *spontaneis jactibus*; & novimus ex poetis Sirenas, quod ab ipsis aufugerit Ulysses, irarum plenas in undas sponte præcipites periisse.

VIII. Age inquiramus, quænam sit in v. 717. Φαλήρᾳ Τύρσις, quam interpretes, & nostrates Scriptores pro ipsa urbe Neapoli acceperunt, ut
 di-

Potteri interpretamentum quoad
sententiam.

Tres autem occidet Tethyis neptes virgines,
Canoræ matris cantus exprimentes,
Spontaneis jactibus ex alta specula
715 In undam Tyrrhenam pennis urinantes,
Quo lanificum trahet acerbum flamen.

Unam quidem Phaleri arx expulsam,
Clanisque terram humectans excipiet,
Ubi templum indigenæ exstruentes puella,
720 Libaminibus Parthenopen, et sacrificiis bovū
Quotannis honorabunt volucrem Deam.

In ripam autem eminentem Enipei
Ejecta Leucostia cognominem diu
Occupabit insulam, ubi violentus Is,
725 Vicinusque Laris eructant latices.

Ligea denique in Terinam exponetur
Undam crispans, quam nautæ
In arena sepellicent littorali,
Ocinari vorticibus conterminam:

730 Abluet autem sepulcrum corniger fortis
Semiavis extergens aquis monumentum.

Primæ porro quondam sororum Deæ
Imperator totius Atticæ classis
Vestitoribus lampadiferum instituet cursum
735 Oraculis obtemperans, quem augebit populus
Neapolita, qui prope tranquillum tegmen
Miseni portuū saxosa habitabit promontoria.

Recens interpretamentum

κατὰ λέξιν.

Perire faciet Ulysses puellas Tethyis filias
Voces canoræ matris confingentes, (tres,
Sponte se necantes præcipientes ab alta specula,
Tyrrhenam in undam se submergentes alas,
Quo lanifica Parca seva trahet.

Unam quidem Phaleri turris ejectam,
Clanisque rivis excipiet irrigans terram,
Ubi sepulcrum exstruentes cives puella
Libaminibus, & sacrificiis Parthenopen bount
Quotannis honorabunt volucrem Deam.

In littus vero exporcelum Enipei
Leucostia abacta cognominem
Rupem occupabit diu, quo præceps Is,
Vicinusque Laris exonerant aquas.

Ligeia autem Terinam usque exponetur
Fluctum crispans, huic puellæ nautæ
In lapidibus parentabunt littoralibus,
(Ocinari vorticibus conterminam;)
Abluet & tumultum corniger laticibus Arcs
Gallinipedis puellæ bustum inundans aquis.

Primæ porro deinde rursus sororum Deæ
Præfectus universæ Mopsopus classis
Nautis lampadicum apparabit cursum
Oraculis obediens, (quem inde augebit populus
Neapolitanorum,) qui nautæ ad tutum collem
Portuum Miseni compactas habitabunt domus.

dictum paullo ante est: vides Lycophronem non de urbe locutum, sed de
turri, sive, lubens do, de arce: quare velligandum, an antiquum no-
men majores nostri servarint, quod indicet hanc Phaleri arcem: sicu-
ti in hoc longiori cap. de fratriis tot nomina Scriptoribus antehac igno-
ta, sed a patribus accepta illustravimus, audendum etiam, an huic Pha-
leri cognomento quid lucis addere satis sim. Porro haud malum Œdi-
pum me salutabis, si Mergillinen, Sannazarii nostri sedem olim ejus
carminibus, nunc tanti vatis admirandæ artis sepulcro celebratissimam,
Φαληρὰ τύρσιν fuisse pronuntiem: siquidem nemo unus adhuc dubitavit,
quin a mergis nomen sibi quæliverit Mergilline, quare cum Græce φα-
ληρὸς etiam sit mergus, ut me docuit Bochartus Hierozoic. par.2. p.107.
dum inquit: Φαληρὸς mergί, & tylos turdi genus est, & chennium co-
turnicis, ut auctor est ipse Athenæus, quis, nisi contentionum amator,
obstet Mergillinen non esse Græcanicæ vocis φαληρὸς interpretamentum,
utpote

utpote quæ olim fuit statio gratissima mergis, sive φαληρίτιν; nec mirum, si Scriptores aliquantulum immutarint φαληρίς in φαληρος, nam jam admonuit, quantas mutationes passa sint locorum nomina, summus viro-
rum Bochartus: præsertim cum dictiones essent Græcis peregrinæ; quare nil dubius sum, quin φαληρίς ab Phœnissâ radice sint פלר, *mergus*, & plurative פלרים, *mergi* detorta, quam ob Hebræorum librorum caritatem amisimus.

Neque novum credas littora, ac quædam loca nomen adepta ab avibus, quas in iis frequentissimas cernimus; & ne in alienas regiones vagemur, a me habebis in Puteolana chorographia *Liternum* oppidum proximum Cumis dictum voce peregrina ab *gallinis* silvestribus, quæ illud celebrabant, etenim Hebræa, sive Chaldæa vox להרן, quæ iisdem litteris Latini hujus urbis nomenclaturæ respondet, valet *ad gallum*, & ἀναλογικῶς להרנה, sive להרנה *ad gallinam*: hinc a lexicis Hebræochaldæis tenes has הרנה, הרנהול, הרנהול, הרנהול, הרנהול compositas, atque ab uno fonte cadentes omnes adnotare *gallum gallinaceum*, sive *gallum superbientem*, nam certo גול est *exsultare*, & גיל, *exsultatio*, hinc certo הרן dicas *gallum*, & הרנה, *gallinam*: & nunc primum novimus veriloquium vocis *gallus*, nempe ab גול, *intumescere*, hinc vox *cristatus* valet *superbiens*, & tam de hac avi, dicitur, quam de hominibus; quare Juvenalis de Domitiano canit sat. 4. v. 69. *Et tamen illi surgebant cristæ* (idest intumescebat,) *nihil est, quod credere de se Non possit, cum laudatur Diis æqua potestas*; interea demiror, cur Vossius in etym. & magnus Bochartus in Hierozoic. ubi præclara de gallinis congestit, isthæc tam plana & aperta non viderint. Igitur nil obstat, quin *Liternum* sit ab להרנה, *ad gallinam*; præsertim cum nemo adeo hospes est in Tullii epistolis, vid. epist. 23. lib. 9. ad fam. ut nesciat silvam *Gallinariam* propter *Liternum* exstitisse, cujus etiam Strabo meminit p. 373. Ἐν τῷ κόλπῳ τῷ (τῆς Κύμης) ὕλη πρὸς ἐς . . . ἢν Γαλλιναρίας καλεῖται, ut Varronem taceam de R. R. lib. 3. c. 9. & Juven. Sat. 1. vers. 307. imo adhucdum id genus gallinas venatores capiunt prope *Liternum*, quarum ibi ingens multitudo circumvolitant, ac enutriuntur. Peccarem fane, si obliviscerer etiam ab iisdem rusticis gallinis dictam *insulam Gallinariam*, quæ sita est in Ligustico mari, ut ajunt Varro ipse lib. 3. c. 9. de R. R. & Columella lib. 9. cap. 2. quos consulas. Quare nil mirum, si etiam littus non longe a Neapoli dictum sit Τύρσις φαλήρα, sive Latine *Mergilline* ab *mergis* avibus. Juvat non parum Athenis etiam exstitisse juxta mare vocem Φάληρον, hinc *portus Phalareus*; etenim quisque statim assentietur id nomen, cum in non unis urbibus reperitur, imo & circa littora, proprium alicujus herois non esse, at a φαλαρίσι, idest a *mergorum* statione suo huic promontorio etiam Athenienses illud impertivisse. Addas a Sannazario συμπολίτη nos habere etiam vocem *Turris*, adeo verum dicas me non aberrasse ab hujus loci, quem meminit Lycophron,

phron , divinatione : ita enim canit in epigr. i. lib. 2.

*Hic ubi veras imitata TURRES
Tot simul pinnis, niveisque tectis
Rupe Mergillina sedens, propinquum
Spestat in æquor.*

Et ob excisam hanc Turrim ab Philiberto Aurantio, Cæsaris duce , & ob villæ suæ delicias pessumdadas concepto morbo ad plures abiit , vide ejus vitam carminibus præfixam . Neque prætereundum , cum dicat Lycophron ἐγχαῖρας δωμήτασθαι τὸ σῆμα puellæ Parthenope juxta Φαλήρας τύρτιν , adhuc in superno Mergillinæ colle reliquias vetustissimi sepulcri superesse , licet nostrates cujuscumque pretii Scriptores civibus , atque exteris imposuerint agentes sine ullo vade Virgilio erectum : imo & Neapolitana respublica in grandi memoria ex marmore affabre constructa , atque addita epigraphe idipsum scalpserit : quando Maronis sepulcrum in superiori Puteolana via constructum esse sat certis monumentis alibi σύν Θεῷ ostendam : sane , ut sibi omnino constet Lycophron , ædificii illius reliquias potius exputo esse Parthenopes nostræ sepulcrum , quod cives certo ante Lycophronem erexisse , & sacrificiis quotannis honestasse novimus , uti idem poeta canit .

His intellectis , nescio quo animi sensu impellor , licet invitissimus , ut sat audacis conjecturæ argumentum proferam , & magis firmem Turrim Phaleri esse Mergillinæ collem , eamque vocem monstrosa quadam mutatione , quæ doctissimos viros exercuit , in Statii nostri Silvis lib. 5. car. 3. v. 104. exflare pronunciem :

*Exsere semirutos subito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemque afflato monte sepulti
Pone super tumulos, & magni funus alumni.*

Porro voces *afflato monte* nihili sunt , nullamque sententiam præferunt : Gronovius in adnotation. hæc tanto viro haud digna adscripsit : *Fingit (poeta) ipsam Deam Parthenopen inhabitare, ceu sacram sibi sedem, montem Vesuvium . . . tum Parthenopes caput dicitur merito, quod altissimum in Neapolitano districtu est, idest mons Vesuvius, qui ignes ejebat. Porro crines ignium flammæ frequenter dicuntur; tenes ab Gronovio Parthenopen, quæ certo Neapoli sepulta est, abactam super Vesuvium octonis milliaribus ab nostra urbe diffitum; tenes præterea crines esse flammæ; verum nec volam, nec vestigium hujus insolentissimi interpretamenti etiam quis oculatissimus in his Statii verbis inspiciet. Quare ut quid lucis corrupto simul, ac tenebricoso loco creem, ἐῆστιν afflato con-
fingo Phalaro, quæ idem est ac Phalero, nam tam φαλῆρις, quam φαλῆρις mergus est, atque inde non mala erit Statii sententia optantis, ut Parthenope e suo semiruto ob vetustatem sepulcro erigat caput, & ponat recisos crines super tumulum patris Neapolitani sepulti in monte Phalaro; hinc novimus tum Phalerum collem esse, tum Menecratem*

poetæ nostri parentem inibi etiam sepultum, idest juxta *σῆμα* Parthenopes; juvat etiam didicisse hujus Sirenis bustum Statii ævo antiquitatem semirutam, ac venerandam ostentasse; & ne cogites cum interpretibus illud a Vesuvii pulvere & cineribus, ejusque montis igne atque flammis concoctum; nam ipse *afflat* urbes, ac loca, non vero *afflatur*. Itaque cum librariis fatis ignota esset vox *Phalaro*, in infrunitam, sed sibi suetam, & quasi sono affinem *afflato* audacter immutarunt; atque isthæc Statiana carmina tum ipsi, tum interpretes risu excipienda posteris commendarunt. Mea solummodo interest vocem *Phalerus*, sive *Phalarus* in Statio nostro oboluisse, tamdiu ab quibusdam Græcis Scriptoribus celebratam, collemque fuisse, ut Lycophroni Neapolitanus vates care conjuraret. Ceterum ne tam cito meum hoc medelæ audax facinus castiges, ac rejicias, cogitandum enim prius, an Gronovii, licet nil fordidi interpretis sententia quid boni præstet, & an tutemet magis opportuna scruteris. Tenes igitur quænam fuerit *Φαλήρα τύρσις*, qua de perdiu disputatum est: & quam falsus sit Favorinus, quem affert Tzetzes, dum ait: *Φαλήρος τύραννος Σικελίας ἔκτισεν ἐν Ἰταλίᾳ Νεάπολιν*.

IX. Versus ille 718. *Γλάνις περὶ τοῖς δέξι τοῖς πέγγων χθόνα*, doctos cives meos longe exercuit; etenim videtur Lycophron cecinisse Clanium fluvium prope Neapolim urbem fluxisse, qui longiuscule abest; quare coacti sunt *ρήτα*, καὶ ἀρήματα proferre: Peregrinius vero Campanus pag. 190. & 750. nodum fregit, dum sibi sufficere ratus est oscitantia Lycophronem arcessere, qui ad Neapolim Clanium pertinuisse cecinit. Verum si Peregrinius curatius omnem poetæ hujus contextum perlegisset, advertisset sane ipsum, quo urbes, ad quas abactæ sunt Sirenes, melius distingueret, fluvios etiam iis urbibus proximos adnotasse; quare cum Clanius Neapoli sit vicinior, illum meminisse oportuit, sicuti Leucosiæ sunt Is & Laris, licet non tam prope fluant; imo contra, si quem amnem urbi finitimum novisset, poetam illud exacte admonere vides; hinc Ocinarum vocat Terinæ *ἀγχιπέρμονα*, aitque Arem Ligie Sirenis bustum *λεῖν*, adeo huic oppido propinquum dicas; quare tanta *ἀμβεία* isthæc Campaniæ, Lucaniæ, & Brutiorum loca, & amnes designavit, ut ea sub oculis habuisset certo exputem: consulas Cluverii Ital. geogr. Porro etiam si Clanius parum ab Neapoli absit, jure hunc poetam illius meminisse dicas, non enim vides fluvium, qui urbi nostræ vicinior sit; nec tamen definit *ἀγχιπέρμονα*. & Sebetum quidem posthabuit, utpote aquarum indigentissimum rivulum, & veteribus vix notum; injuriosus igitur est Peregrinius Lycophroni, & potius vir Campanus castigandus, qui subsultim, & Latine veterem, & tanti pretii poetam lectitavit.

Si vero Sebeti meminerint, ut notum est, Virgilius *Æn.* 7. v. 734. Columella lib. 10. v. 263. demum Statius noster 1. Silv. Carm. 2. v. 263. advertere est hos vates de rivo, sive *νάματι* loqui, non vero de fluvio, ac *ποταμῷ*. nam primo sermo est de *Nympha Sebetide*, quas Nymphas vel
fat

fat parva flumina, vel fontes coluisse finxerunt: Columellæ adeo exiguus est, ut ejus aquam rori comparet, vocetque *Parthenopen Sebetide lymphæ roscidam*; & Papinius optat, ut hic pauperrimus aquis crescat, & aliquando intumeat; *pulchra tumeat Sebethos alumna*. Averem, ut non statim adjungeres fidem tum exteris, tum nostratibus Scriptoribus, cujusvis pretii sint, qui pro tuenda Sebeti dignitate ac fama ad Gruterianum saxum 94. 9. provocant, in quo legere est ipsum inter Deorum chorum adscriptum:

P. MAEVIVS · EVTYCHVS
AEDICVLAM
RESTITVIT · SEBETHO

Verum vel tiro reficeret extremam dictionem EX BOTO, etenim sententiam & planiorem vides, & sollemnem tritamque lapidum formulam; præsertim cum in scriptis filicibus honestatis ergo Deorum nomen, imo & Augustorum primo loco sculptum, atque perquam raro contrarium advertas; novimus etiam, cujus famæ sint Aldi epigraphæ, a quibus hanc excrispsit Gruterus, maxime cum additum sit erutum fuisse ex nostrorum murorum fundamentis: atque ipse superiore cap. v. par. v. longissimum sermonem intexui, & momento multiplici evincendum curavi nullum dum saxum Latiare Neapolitanum in tot inscriptionum συλλογῇ reperiri, & bene multas præstiti me collegisse paucis ab hinc annis erutas, quas omnes Græcanicas fuisse gratulatus sum; quare isthæc una Eutychi princeps Latinarum salutaretur; & quis credat, nisi Judæus, in urbe Attice loquente Latine scalpi lapides? Ad hæc si revera hic *P. Mævius Eutychus* sit *P. Metillius Eutychus*, qui, ut exputat Gruterus ibid. Romæ fuit *Fontis Galiliani magister* ex alio Romano saxo, vid. Grut. 180. 1. sane is, qui obduratissimæ indolis est, saxum dixerit Neapolitanum, & vocem SEBETHO ab Grutero minime deterferit. Et nunc in mentem venit non solum in hoc Aldino epigrammate nomen *Sebeti* confictum, sed & in famosis binis verbis NAMA SEBESIO, quæ in tauri collo in sacrificio Mithræ scalpta de nostro hoc parvo fluvio quidam indoctissimi etiam interpretati sunt, scil. *fluentum Sebeti*: adisis tutemet tot ἀρχαιολόγας, qui de his duabus tenebrosissimis ῥήσιν scriptitarunt.

Præterea advertas rogo adeo parvum, & vix notum exteris nostrum hunc ποταμίσκον fuisse, ut præterquam quod nec ædiculam, nec aras meruerit, nomen ipsum ingenitam μικρότητα præferat; ejus enim vocis fons & caput est trita Hebræa ῥῆσις נבש, *quietus*, hinc ἀμείσως *Sebetus*, eo quod lenissime, & in perquam parvo alveo etiam antiquissimo ævo defluebat, uti nunc etiam cernere est, quare *quiescere* potius videbatur. Neque credas nullius pretii id etymon, cum non uni rivi, sive parvi id genus fluvii ab נבש nomen sibi adquisiverint, uti *Sabatus*, qui a Benevento fluens Volturmo se immiscet; & *Sabatus* in Brutiis juxta Terinam,

quos quidem ob aquarum pauperiem, & fluenti quietem id nomen nactus dicas: hinc etiam Iosephus finxit de bell. Jud. p. 411. Sabatum fluvium prope Arcæam in Phœnice adeo tenuem, ut septimo quoque die exaresceret, sicuti alius Judæorum in ulteriori oriente, vide Cellar. Geogr. to. 2. p. 357. de reliquis fluviis, & lacubus ejusdem nomenclaturæ consulas Strabonis opus, vel saltem geographorum indices, ubi bene multi tibi se offerent. Neque obliviscendum Græcos his tenuibus fluminibus ἐπιθετὸν tribuisse πρὸν ῥέοντα, *leniter fluentia*, uti Orph. in Arg. Αὐτὰρ ἐπεὶ ποταμοῖο διὰ σόμα πρὸν ῥέοντος: quare fatendum est vocem *Sebetus*, sive *Sabatus* esse γενικὴν id genus minimorum fluviorum. Et ποταμίτικῃ hic noster antiquis vix notus grande nomen sibi quæsit, postquam Pontanus, & Sannazarius, parvatum lectissimum suis elegantiae plenius carminibus concelebrarunt, & quovis fluvio antetulerunt, veluti si esset Sperchius, vel Scamander, quos ubique Iliados magnus Homerus διιπετέας ποταμούς, *ab Jove ortos*, cecinit π. v. 174. p. 263. φ. 268. 326. His intellectis, nil mirum est, si Lycophron Sebeti haud meminerit, utpote undarum egentissimi fluvii, & antiquioris hujus poetæ ævo fortasse ne nomine quidem noti; contra vero Clanium recitarit undarum divitem, & ab urbe Neapoli non tam longe dissitum. Et operæ pretium est, ut te commonefaciam Theophilum Maurum, virum indolis erectissimæ in membranarum antiquioribus reperisse Clanium non solummodo per Acerras, (queis nil æquus est,) Neapoli propinquas, sed per campos huic nunc principi urbi longe viciniore interfluxisse, uti brevi in eruditionis pleno libro legere volupe tibi erit, quem labore nil pœnitendo conscripsit ob τὴν περιεργύλλητον de vestigalibus, & regundis finibus Atellanos inter, & Neapolitanos concertationem, cujus victoriam VII. viros litibus id genus judicandis Theophilo ὁμοθυμαδὸν adscripsisse amicorum optimi, & quamplurimi, quibus Mauriana familia de omnibus, deque me potissimum benemerentissima abunde floret, ac læta est, gratulati sunt.

Quoniam autem nunc moris est τῷ ἐβροάζειν, si quis nosse cupiat, quo a semine vox Clanis, vel Clanius, vel Glanis enata sit, nil hæsitans dicere ab Phœnicio ἰνῆλ, iisdem σοιχείοις a radice ἑλῆλ *convolvere*, & sane fluvii volvunt se circa urbes, & regiones, easque cingunt: neque obmurmures id etymon γενικώτερον esse, neque rem propius tangere; etenim reponam inter epitheta fluviorum sollempnia illud est audire πολυγνάμπτες, *multum se volventes ac flectentes*, uti memini me legisse in Nonni Dionys. & nunc quis mihi intercedat, quominus *Volturnus* sit Latine, quod ἐβροῦσι *Clanius*? Hinc factum reor, ut *Clanis* nomen proprium non sit, sed pluribus fluviis commune, vide tum veterum, tum recentiorum geographorum indices; ita etiam tenes tot annium nomenclaturas, quæ ab verbo ῥέω, *fluo*, educæ sunt. Quod nos de *Clanio*, idipsum Clericus de Nilo sat erudite scripsit in Hesiodi theog. v. 338. cujus verba hic perquam opportuna legere te jubeo: „ Certe Νεῖλῳ non est nomen

„ pro-

„ proprium amnis , vox enim illa *fluvium* significat , & ita in Ægypto
 „ vocabatur unicus ille fluvius , quo fecundabatur , κατ' ἐξοχήν . vide , quæ
 „ notavimus ad num. 34. 5. Similitudo nominis , & forte eadem ratio ef-
 „ fecit , ut fluvius Hesperiorum Æthiopum idem , ac Nilus esse credere-
 „ tur . Pomponius Mela lib. 3. c. 9. *In horum finibus fons est , quem Nili*
 „ *esse aliquā credibile est . Nubul ab incolis dicitur , & videri potest*
 „ *non alio nomine appellari , sed a barbaro ore corruptus :* נחל nubbul,
 „ & נחיל nubhil , unde Νεῖλος , sunt nomina appellativa , quæ fluvium
 „ quemlibet significant , ut Hebraice נחל nabhal . Accolæ solent vicinum
 „ amnem simpliciter *fluvium* vocare , ac ita res se habuit in Ægypto , forte
 „ & in Æthiopia ; sed Græci , qui eorum populorum linguas ignorabant ,
 „ nomina propria esse putarunt , quæ erant appellativa . „ Hæc Clericus.
 Idipsum dicendum de Clanio , qui cum in origine γενικόν amnium no-
 men sit , posteritas veluti proprium adhibuit , ideoque aliquando cum Li-
 ri confudit , vide adnot. in Stat. p. 193. Lug. Bat. 1671. & Cluver. Ital.
 ant. Atque isthæc pro Lycophronis versus 178. luce , quem tandiu vexa-
 runt Neapolitanorum doctissimi , imo præcipites hunc poetam ἀγανωγρα-
 φώτατον traduxerunt .

x. In vers. 730. Ἀτρεὶ δὲ σῆμα βυκέως νασμοῖς Ἀρης , quem omnes
 verterunt , *abluet autem sepulcrum corniger fortis* , ipse autem contra
 transfudi , *abluet & tumulum corniger laticibus Ares* , vides eos interpre-
 tes vocem Ἀρης non accepisse pro nomine ipso fluvii , sed veluti pro adjun-
 cto quodam , hinc reddidere *fortis* ; quare ignoraremus , quinam esset amnis
 βυκέως , *corniger* , qui sepulcrum Sirenis Ligiae abluisset : itaque poetæ mens
 est Ligiam tertiam puellam ad Terinam ab undis compellendam esse , quæ
 urbs propter Ocinarum fl. erat , atque *Arem* rivum hujus Sirenis σῆμα fo-
 re ut abluat ; duos igitur amnes discriminat Lycophron testis procul dubio
 αὐτόπτης , sicuti juxta Leucosiam binos advertit , scilicet *Im* , & *Larim* . Ne
 legas , quotquot longiores in hunc versum commentarios scripsere , ne ipsum
 quidem Potterum excipiam , ἀπροσδιόνυστοι omnino sunt , & nullius assis .
 Et mecum ipse longe miratus sum Potterum , Meursium , &c. non adver-
 tisse hujus poetæ scholiasten falsum esse , imo & sibi ipsum adversari , dum
 inquit : Ἀρης γὰρ ἔνι ἐστὶ ποταμὸς παρὰ Τέρειναν , Εἰς δὲ ὅθεν ἐπιθετικῶς
 αὐτὸ ἐδέξαντο ἐπὶ τῷ Ὠινύδα , *Ares enim non est fluvius , sed Eris est :*
 hinc eam vocem epitheti loco acceperunt , atque Ocinaro tribuerunt ;
 fatetur igitur Tzetzes esse Εἰν fluvium juxta Terinam , (quæ vox parum
 distat ab Ἀρης ,) distinctum ab Ocinaro : hinc quisque facile colligeret
 Εἰς vocabulum esse ab Ἀρης corruptum ab librariis ; obliviosos damnem
 cum Cluverium , tum Cellarium , qui nequaquam vocis Ἀρης , vel Εἰς me-
 minerunt . Hic meticolosus adderem hunc Ἀρην dictum ἀπὸ τῷ α ἑρηπιδ ,
 & ῥέω , *fluo* , quasi *non flueret* ob caritatem aquarum ; itaque opportune Ly-
 cophron canit de eo potius λᾶν , *lavare* : hinc firmatur vocem *Sebetus*
 æque esse , ac *quies* , & idem dicas Græce Ἀρης , ac apud Hebræos
 Sebe-

Sebetus; & nunc primum novimus verbum Latiale *areo* hinc etiam natum: arefcunt enim omnia, aquis minime defluentibus: risum movet Perrottus, qui censet *areo* esse ab *ara*, quia, quæ Diis adolentur, torrendo sicca aridaque reddi solent, cui adstipulari videtur Vossius in Etym. voce *ardeo*.

In vers. 731. inest vox ὀρνιθόπους, quam universi dederunt *semia-vis* menti Lycophronis perquam infesti; quare ipse cum hoc vate conjurans reposui, *gallinæ pedes habentis*. A pueris didici ὄρνις esse *gallina*: & fundum divitem præter lexica do Bochartum in Hieroz. par. 2. p. 125. 126. qui cum multis exemplis prolatis ὄρνις dicat valere *gallina*, addit: Cum igitur ὄρνις Homero, & Hesiodo nihil quicquam sit, quam avis in genere, Platonis cœpit ævo usurpari pro gallinaceo genere, & per aliquot sæcula tam de gallo, quam de gallina dici, donec obtinuit usus, ut proprium esset gallinæ nomen, unde apud Athenæum lib. 9. Myrtilus, Ἀλλὰ μὴν καὶ ὀρνίθας, καὶ ὀρνιθία νῦν μόνον ἢ συνήθεια καλεῖ τὰς θηλείας, nunc quidem fert consuetudo, ut solæ (gallorum) feminae ὀρνιθες dicantur, & ὀρνιθία. inde Bochartus laudat Ambrosium, quod ὄρνις in Evangelio interpretatus sit *gallina*, contra ac fecerunt Hilarius, Hieronymus, & Augustinus. Quod cum verum sit, vocem ὀρνιθόπους in Lycophrone γενικωτάτως versam vides *semia-vis*, cum ὄρνις sit *gallina*. Piget me oblivionis tantum virum arcescere, qui cum opportune præstiterit ὄρνις esse *gallina*, de Sirenibus ibid. p. 830. inquit: Superiora sunt virginum, inferiora τῶν σπασθῶν, passerum, vel struthionum, non piscium, ut vulgus putat; fugit ipsum hic Lycophronis locus, & Heracliti de incredib. p. 74. etiam ajentis, Ὀρνίθων δὲ σκέλη ἐλέγοντο ἔχειν, licet interpres resuderit vocem ὀρνιθίων, avium pro gallinarum; quare facestant, qui eas definire in piscem scripsere; & castigandi tandem nostrates pictores, & scalptores, qui caudatam piscium instar Parthenopen ubique effingunt; vide numismata Spanhemii, & quæ multa Nicasius de Sirenibus collegit; vel si tibi non tantum otii sit, adeas Banierium, qui omnia curate contraxit in to. 4. mytholog. p. 381. quem mendacii arcescere haud piget, nunquam enim me ulli parvisse memini, qui in Homero lætitando socors est; ipse siquidem ibidem pag. 382. hæc nil hæsitans divino vati appingit: *Home-re . . . nous apprend, que le destin leur avoit permis de regner jusq' à ce que quelqu' un les eût trompées: que le prudent Ulysse accomplit leurs destinées . . . Il ajoûte, qu' elles en conçurent tant de des-sespoir, qu' elles se precipiterent dans la mer, où elles furent changées en poissons de la ceinture au bas*; verum id ne somniavit quidem Homerus, tutemet consulas ex indicibus terna loca, in quæ Sirenium meminit poeta, atque inconcinna isthæc ipsum haud dixisse comperies, ac Banierium de Homero malemerentem traduces.

XI. Versus 731. & sequentes adeo contra Græcam fidem versi sunt, ut videas tum verba Latiararia, tum sententiam ad libidinem apposita, imo & in

in. Græcanicas grammaticæ leges peccantia, præter turpe historiæ mendacium; quare ut brevis sim, ea est Lycophronis mens: Mopsopum quendam clavis præfectum Misenum advectum Cumani oraculi monitu Parthenope Deæ cursum lampadicum indicturum esse nautis, qui circa Miseni promontorium habitassent: quam λαμπαδρομίων deinceps potiori cultu Neapolitanus populus celebrabit. Ac primum quidem cujusvis subsellii interpretes in v. 753. Κράνων ἀπόσης Μόψοπ^Θ ναυαρχίας, duplex grande peccatum patrarunt tum in historia, tum in grammatica; etenim perquam benignas Timæo cuidam Siculo, quem refert Tzetzes, aures præbuerunt edicenti Diotimum fuisse hujus classis Atheniensis Misenum advectæ ductorem, quando apertissime inquit hic poeta Mopsopum hujus classi præfectum fuisse in verbis, Μόψοπ^Θ κράνων ναυαρχίας. & quis non irascatur tot interpretibus Græce gnarissimis, qui vocem Μόψοπ^Θ casum patrum exputarunt, atque adjunctum esse dictionis ναυαρχίας, ac reddidere *imperator Atticæ classis*? interea obliviosissimum traduxere Lycophronem, vetustum poetam, ac sollertissimum, qui nomen præfecti hujus classis omnino reticuisset in nostra Neapolitanorum, ac Cumanorum commoda peccans, ita ut ab Tzetze pro Mopsopo Diotimum emendicaremus. Quinam fuerit hic Mopsopus, & cujas, nemo divinet, id enim silentio preffit Lycophron; neque de Atheniensis urbis indigena quid cogites, dixisset enim poeta ναυαρχίας Μοψοπίας, nam Athenæ Μοψοπίαι audiebant ab antiquissimo heroe, qui eis hoc nomen acquisivit, vid. Strab. p. 608. & 676. ejusque sanequam doctos interpretes, qui etiam in eundem lapidem impigere, & vocem Μόψοπ^Θ in Lycophrone pro secundo casu accipere, & ἐπιθετικῶς cum ναυαρχίας conjunxerunt, ficta in primo dictione Μόψοψ, quam ad barbaricas gentes amandes rogo: advertas ad quas incitas maximæ eruditionis viros unus Tzetzes redegit, qui hujus ἀβελρίας in voce Μόψοπ^Θ in Lycophrone princeps fuit! Hinc factum est, ut civium meorum doctissimi Mopsopi hujus penitus obliti, quinam fuerit Diotimus inani prorsus labore, non parvis scriptis voluminibus, vestigarint, quos inter præcellit epistola Jo. Baptistæ de Miro, quæ adjecta est Miscell. observationibus crit. vol. 10. p. 448. Amstelæd. 1739. quare vir hic Græce doctus omnem lusit operam.

Demum ab tribus extremis versibus non uni ex nostratibus ingentis famæ jureconsultis latissimos veteris Neapolitani agri fines se percipisse gavisi sunt, idque quidam brevibus, quidam crassioribus scriptis commendarunt: ajunt siquidem ideo Lycophronem cecinisse plures Neapolitanos cursum lampadicum juxta Misenum celebraturos, ibique habitaturos, quod urbis nostræ ager ad hujus promontorium usque extendebatur. Attamen ipse exputem doctissimis hisce viris ob vehementissimæ causæ patrocinium Græca Lycophronis perpendendi otium defuisse, quæ satis aperta sunt, atque eorum sententiæ adversantissima, licet Latinum interpretamentum anceps sit atque implexum: sed cur te diu teneo? Mens

Cassian-

Cassandræ est venturum Mopsopum ad Miseni portum, atque indicturum nautis, qui in eo promontorio sedem fixerint, lampadicum cursum, quem in posterum majori apparatione Neapolitani celebrassent. Porro vocula οἱ in v. 736. negotium omne facessivit, quam minime ad proximos Neapolίτας referas, quos ideo παρενθέσει cum paucis verbis conclusos vides, sed ad πλωτῆρας, *nautas* Misenates paullo ante v. 734. appositos: qua sine παρενθέσεως medela quisque inculcabit vatem Neapolitanæ urbis fines heroicis temporibus ad Misenum Cumarum portum usque extendisse. Nemo mihi molestus sit, si inter parenthesin hos versus adscripserim, sententia necessario eam exposcente, quo Lycophronis famæ, & exactæ ἀκριβεία consulerem, alias cerneres Neapolitanos cum Misenatibus colonis confusos ac commixtos, multorum lapidum intervallo diffitos: præterea si has parentheses sæpe in Lycophrone, qui σκοτινῶτατ' audit, adjicias, multa lux erit Cassandræ oraculis; & ut exempla ab ipso poetæ κειμένῳ, in quo versamur, arripiam, simillimum teneo in voce ἀγχιτέρμονα, vers. 127. quam nisi facias παρενθιπεμένην, prorsus ignoras ad κλύδωνα, an ad Τέρεινον v. 126. referas, cum poeta certo ad hanc urbem, non ad κλύδωνα, *undam*, retulerit; quod una παρενθέσεως ope a me etiam illita distingues.

Atque pauca hæc de longo versuum Lycophronis contextu, quos suæ luci reddere aggressus sum, nam his diebus de eorum interpretamento ingens Neapolitanum forum satis diu perstrepuerat; utinam Græce tantum scirem, quantum Statii nostri pater, qui, ut habes Silv. 5. car. 3. v. 156.

. . . . . pandere doctus
Carmina Battiadæ, latebrasque Lycophronis atris,

Sophronaque implicitum, tenuisque arcana Corinnæ,
meliora sane dedissem; sed prolixiorum in hos versus commentarium in Puteolana chorographia servo; & hæc nunc adnotatiunculas acceptes, veluti antecœnium. Sed ut a longo diverticulo in viam redeamus, atque animum ad phratrias advertamus, quas Lycophron tenebris suis ab oculis veluti eripuit; vides jure Neapolitanos *Phalero* cœtum φρητέρων non dedicasse, quippe qui noverant hoc nomen non herois unius ex Argonautis fuisse, uti Lafena, inde Peregrinius, ceterique nostrates Scriptores in horum verba juratissimi edixerunt, sed loci nomenclaturam non exiguo intervallo ab urbe diffiti, & a *mergorum* multitudine peregrina ῥήσει vocitati φληήιδες quare amicorum carissimis factum est satis sciscitantium, cur adhuc in lucem tracta non sit inter tot φρητείας illa Φαληρείδων, licet Neapoli *Phalerus* omnium libris, ac vocibus celebraretur, cum ipsæ vel a Diis, vel ab heroibus, vel a novis colonis, vel etiam ab locis, sed non tam longe ab urbe distantibus, uti est Mergilline, nomen sibi adquisiverint.

XII. Habes igitur de Neapolitanis fratriis tum γενικῶς, tum singillatim ditissimum commentarium, quo de tot doctiss. nostrates Scriptores vel sat
pauca

pauca delibasse juit, vel sueto magnis promissoribus hiatu, uti Lasenam in Gymn. plurima duros passim nobis spondere vides, qui mos sollempnis est quibusdam id genus ἀλαζονείας venditandi, quanquam nil concoctum, aut paratum habeant oblitissimi Horatii *multa promissa levare fidem* commonentis. Reliquum nunc mihi est, ut quædam veluti παραλειπόμενα simul aggeram, inde totius longissimi capitis ἀνακεφαλῶσιν adnectam. Ex his bene multis, quæ de fratriis lucidiore ordine simul compacta a me sunt, ne parum quidem dubii relictum est, quin fratria, & fratores, in bina dumtaxat republica Atheniensium, & Neapolitanorum, collegium fuerit ἱερατικόν, nam ubique legere est eos numero sat exiguos sacrificia, numina, & res Diis dicatas tractasse, contrario vix profanis, & πολιτικοῖς negotiis se implicuisse: imo gratulor etiam Latinos semel, quod scio, ab rep. Neap. vocem *phetrium* sibi commodasse, ut *Augustalium* sacerdotum domicilio, ac templo, quod hi curabant, prospicerent: teneo enim ab Grutero ea de re decretum adeo prolixum, ut omnem paginam 214. impleat, cujus initium est: VESBINIVS·AVG·L·PHETRIVM·AVGVSTALIBVS·MVNICIPI·CAERITVM·LOCO ACCEPTO·A·RE·P·SVA·IMPENSA·OMNI·EXORNATVM·DONVM·DEDIT·DESCRIPTVM·ET·RECOGNITVM·&c. quæ verba refert etiam magnus Jos. Scaliger de emend. temp. pag. 447. at oblitus est, quod nec fecit Gruterus, adnotare post OMNI necessario apponendum esse CVLTV, ut in decreti titulo sententia flet & vigeat.

Ne otium teras, ut alibi gentium, quam Athenis, & Neapoli nomina fratriarum scruteris, neque Mazochii τῷ πάντῳ αὐτοῖς te frangat in Eccl. Neap. p. 144. col. 1. recitantis verba Pindari scholiastæ, Ἐμμενίδου φιλία ὁμῶς ἐν Σικελίᾳ, sed locum non adnotat, (qua de creberrima reticentia in tanto viro dolendum est;) asserit autem id scholiastes in Olym. δ. antistr. γ. & in Pyth. ε. stroph. α. verum quanti ducendi sint horum grammaticorum scholia, norunt omnes: scias autem Pindarum non de fratria laudes canere, sed de ipsis Emmenidis, qui Theronis majores fuerunt; quin & ipse scholiastes id docet, Τηλεμάχῃ . . . πῶς γίνεται Ἐμμενίδης, ὃν Αἰνησίδαμος, ὃς Ὅμηρον, καὶ Ξενοκράτης, Ὅμηρος δὲ Ὀρυσίδαος, Ξενοκράτης δὲ Ὀρατύβαλος, *Telemachi . . . filius est Emmenides, hujus Aenesydamos, hujus Theron, &c.* vides nil de fratria cogitasse Pindarum, & scholiasten sibi apprime adversantia scripsisse; conjurat mecum Erasmus Schmidius in comment. in Pind. p. 265. aitque Ἐμμενίδης æque esse, ac Αἰγείδας Spartanos ab Ægeο heroe dictos; quare solummodo locuples fides sit de Atheniensibus fratriis Demostheni, &c. ac de Neapolitanis fratriis Straboni, & Varroni, totque nostratibus litteratis lapidibus, non autem scholiastis, quæ mos est antiquis Scriptoribus nugas sonoras appendere.

Inter isthæc παραλειπόμενα opportunum mihi, vera fratorum notione intellecta, proferre quatuor Aristophanis locos, quos & scholiastæ, &

doctis. interpretes fusque deque agitarunt, at nil boni ab ipsis prolatum est, in Equit. v.255.

ὦ γέροντες Ἡλιαῖαι, φράτορες, τριβόλαι
 Οὓς ἐγὼ βόσκω κεκραγώς καὶ δίκαια, καὶ ἄδικα,
 Περαιβηθεῖθ' ὡς ὑπ' ἀνδρῶν τύπτομαι ξυνωμοτῶν.

Ne cures, etiam quæ in elegantibus editionibus leſitas interpretamenta, nec Calauboni adnotationes, & mecum vertas:

*O judices Heliastæ, & fratores, triboli pretio
 Quos ego honoro, clamitans æqua, & iniqua,
 Opem ferte, nam ab hominibus vapulo conjuratis.*

Hi versus carissimi mihi sunt, nam firmant & fratoras fuisse sacerdotes, & hinc noscimus colleſtitio peculio vixisse, imo, & quanti unusquisque pro sacra eorundem vitæ ratione solvisset, tres scilicet obolos; & jure servus, qui vapulat, opem implorat ab iudicibus, & ab sacerdotibus, utriusque enim cœtui lites disceptandi potestas erat, vide quæ de fratorum ἀγορευτικῶν a me dicta sunt pag. 635. Adverte a me factum bene, quod ὑποσιγμῆν deterferim post vocem τριβόλαι, atque ante scripserim, & inscite verum est vulgo, *tribolares fratores*. Alter locus Aristophanis est in Avib. v.765. ubi aves hortantur homines, ut secum convivant, & inter ceteras suas beatitates enarrant inter se nullum esse servi a libero discrimen; quare servus proavis gloriabitur, & inter fratris adscribetur: atque hinc etiam novimus Atticos servos exclusos omnino a civium censu:

Εἰ δὲ δδλός ἐστι, καὶ Κάρ, ὥσπερ Ἐξεceſτίδης,
 Φυσάτω πάππας παρ' ἡμῖν, καὶ φανῶνται φράτορες.
*Si autem servus est, & ab Caria, sicuti Exceſtides,
 Proferet avos apud nos, & confirmabunt fratores.*

Mens igitur comici ita se habet: si quis servus est, & e Caria, sicuti Exceſtides, donabitur civitate, jastabit avos apud nos, & fratores φανῶνται, *apparebunt*, i.e. a fratribus acceptabitur, quorum munus erat sui δημοῦ civium nomina volumini adscribere; consulas, quæ multa eo de more prolata sunt pag. 596. E contrario illinam, uti transfuderunt binos hosce versus, in quibus verba vides nil sibi, vel parum cohærentia, & Græcæ fidei adversantissima:

*Si vero servus a Caria, quemadmodum Exceſtides,
 Avos sibi procreet apud nos, & inveniuntur ipsi gentiles.*

Porro τὸ φανῶνται minime παθητικόν est, ut tiro novit: præterea rus & flivam olet *procreet avos*, & ipse scholiastes admonet hic τὸ φῶν peraque esse, ac ἀποδεικνύναι, *ostendere*, piget me ingentia isthæc peccata in magnis viris advertere: parum lucis his verbis fert Salmaf. in jus Att. p.137.

Tertius Aristophanis locus eodem recidit in Ran. v.421.

Βλέπετε δὲ τὴ κοινῇ
 Σιώψωμεν Ἀρχέδηλον;
 Οὓς ἐπ' ἐπὶ τῆς ὡν ἐκ ἐφύσε φράτορας.

Quos versus tenebricosissime in Latium immissos intueor:

*Vultisne nos, ut una
Taxemus Archedemum?*

Qui septennis nondum tribules edidit.

Verum, ut brevis sim, mens comici est, *an deridendus sit publice Archedemus, qui, licet septennis, nondum ostenderat se fratoribus*, quo inter cives adscriberetur, uti in more erat Atheniensibus; nam puelli statim in lucem editi ad fratoras sui δημῷ afferebantur, atque ovis mactabatur, præter ceteras caremonias, quas pag. 584. adnotavimus; (vide igitur, quam male versum est *ἐκ ἑρπυτε φράτορας, non dum tribules edidit.*) Palmerius Græce doctissimus jurans in verba scholiastæ lusum videt hac in voce φράτορας, quam vult ab comico adhibitam ad risum pro φρεσῆρας, *dentes septemni*, sed gerras venditat germanas. Et scias adeo necessarium fuisse infantes statim ad fratoras adduci, & in filiorum, & civium censum adscisci, ut si id posthaberetur, hereditate caderet filius; id nos docet ipse comicus in Avib. v. 1666.

HP. Ἐμοὶ δ' αὖρ ἔδεν τῶν πατρῶν χρημάτων
Μέπειν; ΠΕΙ. Οὐ μὲν τοι μὰ Δία· λέξον δέ μοι,
Ἦδη σ' ὁ πατὴρ ἐτήγαγ' ἐς τὴς φράτορας;

HER. Ego igitur nullatenus paternorum bonorum
Particeps sum? PI. Nullatenus per Jovem: dic autem mihi,
An te pater adduxit ad fratoras?

Vetus Latiaris interpretis parum vim Græcam assequitur, potissimum in voce φράτορας, quam *curiales* transfudit; quare recens interpretamentum apposui. Vides jam tot Aristophanis loca antehac tenebricosa luci suæ red-
dita, eo quod longum de fratriis commentarium, veramque earum διέγνω-
σιν præstitimus.

Ut etiam atque etiam stabiliam φρήτορας Neapoli, & Athenis fuisse collegium virorum sacris rebus addictorum, uti *οργεῶνας*, & *θιατώτας* ali-
bi gentium; advertam ingenitum esse, atque omnium animis inditum sibi pro reip. tum regimine, tum decoris custodia & sacerdotes creare, & pe-
culiaria quædam nomina eisdem impertiri; ea doctissimos viros officiosa
sollertia collegisse juvat, veluti Petitum τὸν πᾶν var. lect. lib. 2. c. 10.
p. 140. qui isthæc congeffit eleganti titulo: *De Judæorum patriarchis, apo-
stolis, archisynagogis, patribus synagogarum, hiereis, presbyteris, di-
dascalis, archiperecitis*: & cap. xi. p. 169. *De calicolis, eorumque majo-
ribus, & patriarchis*. Petitum addas Muratorium in Antiq. med. æv. to. 6.
p. 450. *De piis laicorum confraternitatibus*, quas inter primos adnume-
rat jure fratoras. Si de profanis sacerdotum nominibus Scriptores quæ-
ras, adeas præter sexcentos Vandalium in dissert. 1. *De orig. & virib.
sacri Taurobolii*, & in diss. 2. *De pontifice maximo, de vicario pontifi-
cis, rege sacrorum, &c.* quibuscum etiam sacerdotum seminarum nomi-
na apponit. Quare resp. Neapolitana, cum suos etiam sacrorum admi-
nistros

nistros habuisse oportuerit, ab Atheniensibus, quæ semper æmula vixit, *φρήτορας* mutuata est; quod nec molestissimus quisque posthac inficiaturus est, præsertim, cum id nominis præter tot veteres chartas, quæ illitum est, vel in nostratis miseræ & jejunæ plebeculæ ore durat adhuc. Et quis mihi non amicissime conjurabit inter tot nomenclaturas variarum gentium sacerdotum decentissimam esse vocem *φρήτορες*, quam Athenienses omnium sapientissimi cuderunt, & Romani ipsi optarunt, quando *fratres arvales* crearunt; & præsertim cum id vocabulum ab sancta ac præclara origine פֶּרֶט defluere p. 601. ostensum sit? & nil per omnem terrarum orbem magis diffusum, ac celebrius, quam *φῆτις fratres*, nam quotquot Ecclesiastici viri ἐν τῇ κοινωνίᾳ sancte victitant, eo nomine salutantur. Nec ingentis ponderis auctoritas Mazochii tibi imponat agentis in Eccles. Neap. p. 241. post millesimum Christi annum captum esse audiri Neapoli id nomen, nec in Jo. Diaconi Chronico occurrere, cum contra sit, nam dictum a me est p. 633. hunc chronologum de S. Agnello adserere, *FRATRUM Christi cellulas collocavit . . . & saponem pro labandis suris dari sancivit*, &c. rogo, ut hæc relegas.

Atque adeo nomen, & veterum fratriarum institutum in Neap. rep. perduravit, ut postquam Christiani in sanctos ritus eas verterunt, ac dedicarunt, in iisdem templis servata sint & nomina, & cœtus ipse *ιερατικός*. quare gratulabundi audimus in templo maximo, quod olim Soli, sive Apollini dicatum regebant fratores *Eumelidæ*, nunc cum Christo servatori sacrum sit, adhuc celebrari, licet parum detorta nomina, *fratancix*, & *fratanciarum*. Idipsum dicas de *φρήτορσιν Artemisiis*, qui Dianæ templum curabant, *ιερατικόν* enim collegium in eo viget adhuc. Nec præteream *Antinoitas*, qui locum cesserunt inclyto sacerdotum cœtui sub S. Jo. Majoris tutela; nec *Eunostidas*, qui reperiuntur in pomerio extra S. Januarii portam, & in ejus loci *παρεκκλῆσις* colligitur sacerdotum, qui adhuc *fratanciarum* salutamus. Addas *Agarrheenses*, quos occuparunt *ιερατικοὶ φρήτορες*, qui templo S. Mariæ, quod vulgo *in Cosmodin* vocitant, additi sunt. Reliquas veterum fratriarum nomenclaturas tutemet nuperis *Ecclesiis* destines, cum id tibi nemo interdicturus sit; nil mirum igitur, si vocabulum *fratanciarum* omnium civium ore, atque in antiquis membranæ ab Attica, & honestissima institutione accitum tamdiu concelebretrur. Nunc in mentem venit me sæpe cum amicis conquestum esse, quando doctissimi viri, quorum nomen recitare haud fas est, quinas nostrorum patriciorum curias in publicis inscriptionibus FRATRIAS dixere, quod ab impolitissimo Tutini nostratis libro haustum reor, inscripto: *Origine de' Seggi*, cap. 7. quanti pretii scriptor iste sit, nemo non novit, cum constet jam id nomen non profanorum virorum *κοινωνία* esse, sed sacrum paucorum civium *σύστημα*. quare interdicatur posthac, quominus *ιερόν* vocabulum ab insita, priscaque *διαγνώσει* desciscat. Pauca ex multis, quæ de fratriarum origine a me corrogata sunt, gratulor oboluisse Januarium

Majellum in synodo Neap. ab ipso sacra elegantia, docteqque conscripta, quam consulas pag. 178. cui summo viro, si quid scio, lubens omne refero acceptum: & Majellorum nomen, & virtus floret adhuc, nec fenescet, nec unquam interitura est.

Reliquum nunc mihi est, ut improbo hoc *fratriarum* labore perfunctus, (quem certa mihi spes est cives æqui bonique accepturos,) quædam ad grammaticam rationem spectantia adnectam, cur exteri scil. Scriptores præsertim Attici dixerint *φρατεία*, & *φράτορες* cum elemento principe, contra vero cuncta Neapolitana saxa, neque unum excipias, exhibeant *φρητεία*, & *φρήτορες*, inverso τῷ α in η. Neque credas me falli, si adseverem Neapolitanos, eo quod impense Homero studuerint, eumque *fontem felici pectore biberint*, ut ait Petronius, & quanto cultu ejus poemata honestaverint, jam superne pluribus in locis dictum mihi est, præsertim pag. 362. potius τὸ *φρητεία* Homericum, quam τὸ *φρατεία* Atticum usurpasse, uti in aliis Græcis vocibus idiplum fecisse jam passim ostendimus; neque alia hunc scribendi η pro α æternum tenorem ratione inniti posse scrutaberis; atque adeo ratum certumque est cives meos vocem *φρητείων* amasse, non *φρατείων*, ut etiam Latini oris gentes si nostras fratrias meminisse oportuerit, *ῥωμαιοὶς* *frētria*, *frētriacus*, & *frētrium* dixerint, sonum Atticum Neapolitano posthabentes: adeas lapides, quos pagg. 660. 662. 687. adscribere operæ pretium fuit; atque audaciæ exfors essem, si in Strabonē, & Varrone, dum de Neapolitanis fratriis sermonem instituunt, appositis vocibus *φρητεία*, & *frētria*, abstergerem *φρατεία*, & *fratria*, haud credam enim hos duoviros ignorasse Neapolitanam *δίχλεκτον*, sed secordibus librariis id tribuendum, quorum aures nil religiosæ, & teretes ad communem *φρατεία* sonum solummodo obdurerant. Neque me castiges, si de fratriis Neap. æternum commentarium intexens nunquam ipse *frētriam* dixerim, metuebam sane, ne omnium primus patrium, atque Homericum hanc vocem pronuntiandi morem proferrem, præsertim cum nemo meorum civium doctissimorum antehac *frētriam* dixerit, saltem si magnum virum Mazochium socium nactus essem, inscripssissem lubens hoc caput *De frētriis Neapolitanis* veteribus saxis concors, & nil degener a majoribus avitum os tutatus essem, & ad solum Atticum τὸ *fratriam* ablegassem.

Probe factum scias, si per elementum simplex *f*, non vero per compositum *ph* vocem *fratria* scriptitaverim, quam licet raro admodum Latini adhibuerint, in saxis optimæ ætatis ita scalptam reperire est. At piget me oblitum esse, ut omne fratriarum negotium concludam, non advertisse Mazochium mihi adversari agentem in Eccl. Neap. p. 139. *multitudinem Neapoli, & in aliis Græcis civitatibus in φρατείας dispartitam esse*; verum jam multis firmatum a me est in una urbe Athenarum, nec *multitudinem*, sed paucos cives sacris addictos vocari *φρατείων*. & conquerendum etiam est tantum virum ibid. pag. 140. illevisse Neapolitanos pro-

procudisse voces *συμφρηγίας*, & *συμφρήτορας*, quas neque Neapoli, neque usquam gentium me reperisse lubens fateor. Quid sit *ἐν Φρεάτῃ* vid. Potteri Archæol. l. i. c. 20. in fin. nil enim mea refert. Atque isthæc veluti *παρὰλειπόμενα* longiori huic capiti appendisse satis sit: hic autem sanequam indolendum est, cum tot fratriarum nostrarum, & regionum nomina, & situm repererim, haud vires, nec tantum facultatis mihi superfuisse, ut specimen urbis nostræ topographiæ sollerti cura in æs affabre incisum, inde in membranam typographorum opera translatum, uti in more est, legentibus offerrem; quanto facilius ac celerius omnia, quæ a me per partes explicata sunt, juncta simul, & brevi spatio conclusa oculos oblectarent, animique mentem afficerent! atque haud scio an in Græcia ipsa, atque in Italia urbem invenias, quæ, (Romam facile excipiam,) situm, ac nomina regionum, templorum, Deorum, sacerdotum, & bene multas id genus Græcanicæ vetustatis reliquias servet, & cum Neapoli comparari possit. Ceterum cum hic totius hujus sexti capitis *ἀνακεφαλαιώσις* adjuvenda esset, quoniam isthæc *παρὰλειπόμενα* præter spem increvisse novi, ad cap. sequentis initium eam rejiciendam laboris pretium ratus sum.

*****

C A P U T VII.

Planetarum imagunculæ Regiæ thecæ calamariæ appositæ, eo quod vir astrologus ejus possessor fuerit: Neapolitanos siderum studio perditæ indulgisse ostenditur: ætas vasculi divinator, ejusque singulare pretium commendatur.

I. LONGISSIMI excursus *ἀπολογία*. Veteres opificiis quibusque Deos præfides & telas addixisse exemplis patet, ac in annulis, lucernis, & vasculis suæ professionis symbola incidisse, atque apposuisse; qui mos & apud Christianos viguit: Clementi Alex. lux. II. Locus sat tenebricosus in ædis S. Theoduli de ejus annulo illustratur, contra ac sensere Bollandiani, ac Mazochius, præsertim in vocibus *ἐπιφανῆ*, & *ὀδυρόμενος*, quæis satis affectis parum opis hi summi viri attulere. Inficetissime exscripti lapidis Christiani sententia, quem ethnicum rati sunt Gruterus, & Mazochius, antehac ignota facile extunditur. Querela de Mazochio agente Christianos usos in annulis nomine יהור. III. Regiam hanc thecam calamariam astrologi vasculum fuisse non unis documentis firmatur: Kirchmannus oblivionis arcessitur. IV. Eo quod Regii hujus σκευαρία Neapolitanus possessor fuit, ostenditur rempub. Neap. perditæ Chaldææ arti studuisse ex Horatio, & potissimum ex plurimis Petronii locis strictim collectis. Burmannus notatur. V. *Επιθετον* otiosa uni Neapoli attributum æque valet, ac Chaldææ arti dedita: Virgilius astronomiæ studuit. Vox otia ab Tacito pro Chaldææ arte adhibita; hujus vocabuli otium notioni adstipulatur Phalegica origo עור, & עותה. VI. Kalendarium perpetuum Trimalchionis expenditur, & illustratur, quod utpote Neapolitanum, Lunare, sive Atticum fuisse ostenditur: querela, quod summi interpretes commentarios ei attexere ausugerunt. Petronio multa lux in vocibus III. ET PRID. KAL. IAN. Neapolitani ritu Attico mensium

suum dies dispensasse etiam Tullio teste nunc primum palam fit. VII. Trimalchionis cœnam Neapoli celebratam apertissimis documentis evincitur. Herculis portus pervæque est, ac Herculaneum. Quid Platanon. Ἀγκλῶν non est collectivum loci nomen, uti ratus est Mazochius. VIII. Ex Hebonæ Neapoli enixe culto, ex M. Tullio, ex litterato lapide nostrate, licet corruptissimo, qui adversus Reinesium longiori commentario illustratur, & ex Statio Neapolitanos otio astrologico omnimodam operam dedisse eruitur: Arati astronomi principis poësis nostra in urbe celebratissima. Etiam Vassallianum atramentarium inter cives meos siderum curam viguisse abunde præstat. IX. Æterna lis componitur, cur Symmachus Neapolim religiosam salutaverit: Peregrinio acerrime resistitur: Ambrosius in hac vocis notione cum Symmacho conjurat: mirum sane est etiam Mazochium Symmachi mentem non affecutum. Arduum divinare, qua ætate resp. Neapolitana omnino Christiana evaserit. Quid in Homero vox singularis τειπεῖ. X. Ætas Regii vasculi multis vestigatur, quam antiquissimam dicimus, præsertim tum ex Auroræ icuncula, tum quod Saturnus princeps planetarum in eo invisitur, præter artis ἑμπαισικῆς opificium. XI. Cur vasculum nostrum sit octogonum, cum septem dumtaxat imagunculis fulgeat. Regiæ hujus thecæ calamariæ pretium singulare, tum quod id genus vascula nusquam cimeliarchiorum invenire sit, tum quod ornatiùs atque elegantius desperandum sit: binorum atramentariorum, quæ Herculanci nuper reperta sunt, plena desiderii mentio. Operis totius summa.

I. **P**ERFUNCTUS jam in binis superioribus capp. non illiberali gravique labore, quo patria decora antehac posthabita, utpote in libris præsertim Græcis, vel in ignotis antehac litteratis lapidibus latentia in lucem proferrem, tandem ad Regiæ thecæ calamariæ negotium iterato illustrandum aggredior, quasi qui a via diu aberrarim, nunc in eam ingrediendam lætissime revocatum me sentiam; atque extremum hoc caput, ac jucundius tam insigni vasculo dedicare rei ordo postulat; & antequam id opus suscipiam, me parumper ἀπολογεῖμενον, & hujus exorbitantiæ causam tutantem indulgentissimus sustineas. Porro ordinis virtus, ac σεμνότης erat, ut hanc binorum superiorum capitum materiem omissem, quippe quæ rei atramentariæ importuna, imo & adversantissima, ita ut jam reprehendas me offendiße in vitium, quo placidis immitia coire fecerim. Verum tuam obtestor legentis fidem pauca cogitanti mihi pro Neroniani numismatis luce, quod æque ac atramenti vasculum variis metallis conflatum erat, & appositum vides pag. 408. sensim illa omnia obversata esse, atque abdito quodam igniculo paucis amicorum noto ad Græcanicæ patriæ decus illustrandum etiam adactum fuisse, ut quid hilare ac lectu jucundum huic operi intermiserem, ne omne thecæ calamariæ opus in atrum ac tetrum, a quo cœperat, argumentum desineret. Ceterum nisi mearum rerum amor sublestinus sit, atque me transversum abripiat, haud tam importuna & ἀπροσδιόνυστα, quæ hic de Neapolitanorum reipublicæ libertate, de Hellenismo, &c. tandem de fratriis adjeci, quisque exputabit, si pensitarit hic jure adfuta, eo quod pag. 362. probandum suscepi Regium vasculum Neapolitanum opificium fuisse; imo & in hoc cap. ostendam possiessorem etiam civem astrologum; quare nemo non conjurabit recte factum esse, ut formam

nam ac flatum Neap. civitatis, nec non & decora patefacerem; ita enim melius argumenti ratio constabit; atque spes erat me facilius, quod intenderam, adsecuturum. Verum quoquo modo sese res habeat, id unum optarem, ut quid boni de Neapolitanorum Græcanicis antiquitatibus, & non ab aliis occupatum protulissem; tunc siquidem vel morosissimi, etiam si res loco suo non tam belle federint, ac fixæ sint, eas jucunde perlegerent, & decenti, qua utuntur libertate φιλόλογοι, lubentes parcerent.

His breviter animadversis, extremi hujus capitis argumentum aggredior sat festivum & liberale, resque plures perpendere animo sedet, nim. quinam fuerit hujus nostræ thecæ calamariæ possessor, & licet nomen lateat, cujus tamen scellæ ac muneris fuerit, facile divinabitur; & quoniam a Neapolitanis σκευόεργον fabrefactum jam dedimus, ostendam bene multis, quam præcipiti studio cives veteres in res astrologicas & Chaldaicas arserint. Ætatem etiam vasculi vestigabimus, & felicioribus sæculis elaboratum bonis conjectationibus firmabitur. Demum pauca habebis de ejus octogona facie, licet planetarum icunculæ septenæ sint: itaque hoc ultimum caput varietate multarum rerum te alliciet, veluti post longissimam cœnam non unæ simul commixtæ cupediæ, & τραγῳδία. Negotium sat protritum, & adolescentes norunt, (ut rem aliquanto altius repetam, quo vasculi nostri possessorem firmem,) veteres fecisse Deos suos unicuique artis opificio, ac muneris præfides, atque addixisse ἐπιστάτας ac patronos: hinc ad tædium tot eorum Deorum ἐπιθετά legere est, uti Ἐρμῆς ἀγοραῖος, vid. Lucian. in Jove Tragædo; nam ut ait scholiastes Aristoph. in Equit. ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἵδρυται Ἐρμῆς ἀγοραῖος ἀγχαλμα. eadem de re non te fugiat Hesychius, & Suidas in voce ἐπιστάτης erat etiam γυμνασίων ἐπίσκοπος, uti passim in Antholog. atque, ut epigrammatis flore te exhilarem, acceptes id Niciæ lib. 4. c. 12. 36. ubi puelli Mercurii signum præsidis gymnasii variorum florum corollis honestant:

Εἰνοσύφυλλον ὄρος Κυλλήνιον ἐπὺ λελογχῶς

Τῆδ' ἔστη' ἐρατὴ γυμνασίη μεδέων

Ἐρμῆς, ὃ ἐπὶ πόδες ἀμάρατον, ἥδ' ὑδάκινθον

Πολλὰ μιν, καὶ θαλαρὲς θῆκαν ἱὼν σεφάνες.

Neque obliviscenda Hermathena Tulliana, hujus maximi oratoris bibliothecæ peculiare ornamentum in epp. ad Att. 3. 6. 7. 8. lib. 1. Et quis a teneris non didicit Mercurium fuisse mercatorum numen, imo & latrunculorum? Et in mentem revoces etiam librarios, sive ταχυγράφους hunc Deum tutelam sibi elegisse, & jam tenes scriptoria instrumenta, calamos, thecas atramenti, &c. eidem apposita, relege tot Græca epigrammata longiori commentario a me illustrata pag. 209. & seqq. Præterea habeo ab Eustathio in v. 455. Od. ρ. olim juxta caminos appositos fuisse Vulcanos fistiles, utpote δαίμονας ἐπιστάτας fabrorum ferrariorum; atque in Antholog. lib. 4. ἀπὸ μαγείρων non unum inest epigramma, in quo etiam coqui sui ministerii ὄργανα Vulcano dedicant, & citharædi Phœbo;

bo ; verum id argumentum protritum nimis est , & piget me ea de re isthæc adnotasse , nam vel tirones satis sunt Gruterianos indices evolvere , ac Fabricianas bibliothecas , unde sexcentena id genus Deorum προσητων ministeria corradi possent .

Verum rem propius tangamus , posthabitis etiam quarundam civitatum symbolis , veluti cicadis Atheniensium , quas ipsi gemmis , & ubique rerum , vasorum &c. incidebant , imo aureas capillis inferebant , ea de re vide bene multa in Thucid. scholiis , & in adnot. edit. Dukeri pag. 6. & plurima ac quæsitissima , quæ Perizonius Æliano adjecit p. 381. 382. & posthabitis præterea sphingibus , quæ carissimæ erant Thebanis , adeas adnot. in Statium vers. 252. lib. 8. Theb. & scarabæis Ægyptiorum bellatorum propriis , vid. Ælian. Hist. anim. lib. 10. c. 15. his , inquam , missis , evolvendum edico libellum Jo. Kirchmanni de Annulis cap. 12. & 13. opus plurimarum horarum , ubi vir laboriosus collegit sexcenta annulorum genera , in quorum gemmis quidam vel artem , vel fortunæ suæ fatum , vel majorum suorum insigne facinus , &c. scalpserunt ; sed ipsius Kirchmanni verbis utar : *Ut rem in pauca conferam , quod cuique in mentem veniebat , hoc , vel illo aposphragismate utebatur ; plerumque tamen , ut cl. & doctissimus Meursius notavit , eas annulis signaturas insculpebant , quæ sibi convenirent vel ob eventum quempiam , vel artem , quam facitarent , vel munus , quod gererent* , ita Kirchmannus pag. 72. & Scriptorum locos utriusque linguæ δαφιλως agcessit , quos fere omnes Franciscus Junius miræ lectionis vir pagg. 114. & 115. exscripsit , ne dicam , expilavit , nihilque de Kirchmanni labore , & memoria benemeritus est ; quod peccatum nollem in magno Junio me , nam minuti ingenii turpitudine est , deprehendisse .

Inde pag. 73. Kirchmannus pauca exempla præstat annulorum Christianorum , in quibus etiam ipsos scalpisse constat symbola , quæ se a gentibus distinguerent : & Clementis Alex. egregium , ac longiusculum locum recitat mihi sat opportunum in Pædag. lib. 3. c. xi. p. 289. Αἱ δὲ σφραγίδες ἡμῶν ἔσων πελαιοῖ , ἢ ἰχθύς , ἢ ναὺς ἑρανοδρομῆστα , ἢ λύρα μουσική , ἢ κέχρηται Πολυκράτης , ἢ ἡ ἀγκύρα ναυτική , ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττειτο τῇ γλυφῇ . καὶ ἂν ἀλιεύων τις ἢ , Ἀποδόλα μεμνήσεται , καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπασμένων παιδίων . Οὐ γὰρ εἰδῶλων πρόσωπα ἐναποτυποῦτον , οἷς καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται . ἔδε μὲν ξίφος , ἢ τῶρον τοῖς εἰρήνην διώκασιν , ἢ κύπελλα τοῖς σωφρονῶσιν . Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάσων γεγυμνωμένους ἔχασιν τὰς ἐρωμένους , ἢ τὰς ἐταῖρας , ὡς μηδὲ ἐβελήσασιν αὐτοῖς λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνήθῃναι τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων διὰ τὴν ἐνδελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν , quæ ita versa sunt : *Sint autem nobis signacula columba , vel piscis , vel navis , quæ celeri cursu a vento feratur , vel lyra musica , qua usus est Polycrates , vel ancora nautica , quam insculpebat Seleucus ; & si sit aliquis , qui piscetur , meminerit Apostoli , & puerorum , qui ex aqua extrahuntur . Neque enim idolorum sunt imprimendæ facies , quibus etiam adhærere prohibitum est ; sed nec ensis ,*

vel arcus iis, qui pacem persecuntur; nec pocula iis, qui sunt temperantes. Multi enim libidinosi nudatos habent amafios, vel amicas, ut ne si velint quidem, amatorias ex animo deponere perturbationes possint, quod libido eis perpetuo in mentem revocetur: quæ quidem habes in edit. Potteri. Abstergam tum in Græcis, tum in Latinis, quæ sententiæ Clementis infesta sunt: ναῦς ὁραιοδρομῶσα, navis per cælum currens, hoc ἐπιθετὸν audacissimum est, reponere nullo negotio ἀνεμοδρομῶσα, vel ut sanarunt interpretes ὁροδρομῶσα, quod idem valet: illepidissime conversa sunt verba: καὶ ἀλιεύων τις ἢ, Ἀποστόλῃς μεμνήταται, καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπώμενων παιδίων, & si piscans aliquis insit, meminerit Apostoli, & puerorum, qui ex aqua extrahuntur; pisces enim, non pueri ex undis capiuntur; quare restituas ἰκτυον ἀνασπώμενων, rete subducentium; atque ea est verborum sententia: si quis in annulum piscatorem inciderit, in mentem revocat Petrum, & Apostolos rete a mari trahentes; respexit enim Clemens ad Joan. c. 21. v. 5. & 6. ubi Christus piscantes Apostolos παιδία salutavit; mirum cuique futurum est Potterum hæc interpretamenti labes ab sua præclara Clementis ἐκδόσει minime deterfisse, vel quid adnotasse. Nullius pretii æstimes, quæ apposuit Hervetus in comment. pag. 88. Si insculpatur autem in gemma signum piscantis, meminerit, qui gestat annulum, Petri, quem Christus fecit piscatorem hominum, & puerorum, qui baptizati ex aquæ lavacro, seu piscina extrahuntur; omnia turbat Hervetus, nunquam Christus Apostolos salutavit piscatores puerorum: & vox παιδία in Joanne valet æque, ac ministri; nec est blanda compellatio, ut ratus est Grotius, sed respondet ῥήται נַעֲרִי, quæ γενικῶς se habet, uti advertit Castalio. Ceterum mea interest, ut advertas etiam Christianos sanctis symbolis usos, quo ab gente ethnica discriminarentur, quæ plerumque profanis sculpturis utebatur, vide tot rerum Christianarum ἀρχαιολόγας, qui grandia volumina de his signis compegerunt. Si vero ab hac multorum librorum copia te expedire optes, adeas primos præsertim tomos Antiquit. Cristian. doctissimi Mamachii.

II. Ne mihi intercedas, si te parum teneam, quo lux sit actis S. Theoduli, de id genus Christianorum sculpturis loquentibus, nam mihi lis est cum magno viro Mazochio in Kal. Neap. p. 154. & ut quid novi addam Kirchmanni documentis: ita Bollandiani Græca dederunt pag. XLII. die 4. April. p. 322. postquam dictum est dormienti Theodulo annulum ignotæ materiæ manui divinitus inditum esse: Δικτύλιός τις ἐξ ὕλης καινότερας, ἔχων δὲ ἐπὶ τῆς σφενδόνης σφραγίδας, δι' ὧν, οἶμαι, κατεμήνυσεν ὁ τῶν ὅλων Θεός, ὅτι παρ' αὐτῶν τὸ δῶρον τῶν τεσσαρὰ σοιχεῖα διοικῆντος· εἰ γὰρ σὺν τέτρῳ μόνον ἦν ἐπιφαεῖ ἀνδρὶ πάθος ἀνίκητον ἀποδιδόμενον, μὴ τῇ παρυσίᾳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἤρκει τῆς νόσος, atque ita ii doctiss. viri verterunt: Annulus erat ignotæ materiæ habens in pala sigillum, quo reor universorum dominum indicasse esse ab eo munus, qui elementorum quaternario imperat: si enim hunc solum habenti illustri viro gravis, ac desperatus morbus obvenisset,

sola

folâ ejus præsentiâ sufficiebat ad morbi depulsionem: Mazochius ita contra allurgit: *Bollandiani correxerunt*, μόνῃ τῇ παρσσίᾳ . . . *sed quanto facilius fuit pro μὴ τῇ παρσσίᾳ levissima mutatione scribere μὴ τι* (quod nedum significat) παρσσίᾳ, recto casu, & adjecta ὑποσιγμῇ. Deinde sic totus locus verti ad verbum potest: *Vel enim cum hoc* (annulo) *tantum*, si cui illustri viro morbus insuperabilis ac deploratus incidisset, nedum (Theoduli) præsentiâ ad morbi depulsionem id satis erat. Sed quis ferat tam Bollandianos, quam Mazochium perbene Græca callentes tam inopem medelam affectissimis verbis fecisse? quare meo discrimine ea sic aptes: Εἰ γὰρ σὺν τῷ (δακτυλίῳ) μόνον ἂν ἐπιφαίῃ (Θεόδουλος) (vel potius ἐπιφαίῃ) ἀνδρὶ πάθος ἀνίκητον ἀποδυρόμενῳ, μὴ τι (vel μὴ τε) παρσσίᾳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἤρκει τῆς νόσος, *Si enim solum cum hoc* (annulo) *auxilio foret* (Theodulus) *viro, qui pertinaci morbo laboraret, etiamsi haud præsens adfuisset, nil aliud opus esset ad morbum expellendum*: licet hi summi viri sententiam aucupari vili sint, tamen a vocabulorum vi longe abiere; etenim ἢ ἐπιφαίῃ, sive melius ἂν ἐπιφαίῃ non est sane uti nomen adjungendum τῷ ἀνδρὶ, nec vertendum *illustri viro*, sed ῥῆμα est ab ἐπιφοίνῳ, *accurro*, quod tritum est: & ne lexicorum opem implores, tenes a Dione Cassio edit. Reim. pag. 242. lin. 31. Κὰν τῷ ὁ Κάσιος ἔς τε τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἀποπορεύεσθαι ἐμελλον, ἐλόχισε· κἀνταῦθα ΕΠΙΦΑΝΕΙΣ σφίσι μετ' ὀλίγων, ἔς τε διώξιν αὐτὸς ὑπηγάγετο, quæ vertenda sunt: *Interea Cassius collocatis in via, qua transaturi erant, insidiis, cum parva militum manu iis AUXILIO FUIT, atque ad insequendum pertraxit*. Sane si ἐπιφαίῃ adjungas ἀνδρὶ, & dicas *illustri viro*, sat avarum incuses elementorum dominum, qui Theodulum annulo donavit, ut illustribus viris, non vero ignobilibus opem ferret. Vox ὀδυρόμενον in syntaxi, tum in significantia mire laborat, etenim πάθος ὀδυρόμενον nusquam Græcarum gentium reperies, cum ὀδυρόμαι, sit *angor*, ne, que res inanimas dicat quis ὀδυρεσθαι, *angi*, quare jure a me levissima mutatione τῷ ἀνδρὶ copulata est: id autem verbum eadem notione adhibitum Homero carissimum scias, quam ubique ejus poeseos reperire est, sat tibi sit unum exemplar degustare v. 315. Il. β. Μήτηρ δ' ἀμφεποτᾶτο ὀδυρόμενῃ φίλα τέκνα· imo levissimum negotium erat huic affectu voci mederi, cum inter ἀνίκητον, & ὀδυρόμενον conjunctionis particula nulla exstet; sed parcas viris multa, & grandia scribentibus.

Pro re nata in mentem venit etiam in lapidibus vocem ὀδυρόμενος in eadem sententia scalptam, in Gruter. p. 1129. 1. ubi isthæc verba incompta visuntur, & nil bonis characteribus deformia, imo & ab duabus erectis manibus inter se distracta sunt: optabam porro characterum deformitatem hic ex optimo scalptore expressam apponere, sed operarum festinatio prohibuit, sed facile est unicuique in ipsius Gruteri thesauro eos invifere; si vero aliquantulum in hujus marmoris interpretamento te morer, futurum fortasse, ut te non pœniteat.

ΟΤΝΟ
 ΜΑCΟΙ   ΚΑΠΙΤ   ΩΛΙC
 ΘΕΟC Ε   ΝΕΡΓΟΤ   ΔΕΠΕΠΕ
 ΙΕΠΑΡΕ   ΧΩΝ Τ   ΑC ΝΟΤΟΤ
 ΧΑΡΙΤΑCΦΕ   ΝΙΠΟC   ΚΑΙΚΑΠΙΤΩ
 ΚΕΜΑΡΚΕΛΛΟC   ΠΕΔΕCΟ Ι ΦΑΝΙ ΟΓ ΟΔΤ
 ΡΟΜΕΝΟΙ ΓΑΤΚΥΤΑΤ—ΜΝΗΜΗC ΧΑΡΙΝ

Hanc epigraphen ipse Gruterus restituere inibi frustra adlaboravit : sed quatuor ab hinc annis vir mihi amicissimus, ope etiam Mazochii implo-
 rata, uti ipse candidus fatetur, in docto libello suo nitori reddere ag-
 gressus est, atque isthæc tanquam ex Sybillinis foliis extraxit : Ουνομα
 σοι Καπιτωλις Θεος εξ εργων επι επεται παρεχων τας νοτου χαρμιας Φαινιππος
 και Καπιτων και Μαρκελλος παιδες ορφανοι οδυρομενοι γλυκυτατη μνημης χαριν
 & vertit: *Nomen tibi* (est) *Capitolis Deus* (tuus tutor) *ex difficultati-*
bus (vitæ te abeuntem) *juxta sequitur præbens* (modo) *austri gaudia*
Phænippus & *Capiton* & *Marcellus filii orbi lugentes dulcissimæ me-*
moræ causa (matri posuerunt); vir clarissimus nescio, quæ de genio
 tutelari Capitolidis, de australi plaga, de infulis Fortunatis, & de Elysiis
 commentatus est; sed post longum ejus commentarium adhuc marmoris
 sententiam desideramus, qua de etiam mei penſi sit periculum facere,
 non ut amico contra eloquar, sed ut Græcanica monumenta, quæ partes
 meæ sunt, non tam prave exscripta circumferantur.

ΟΤΝΟ
 ΜΑ ΣΟΙ ΚΑΠΙΤΩΛΙC
 ΘΕΟC ΕΞ ΕΡΓΟΤ ΔΕΧΕΤΑΙ
 ΣΕ ΠΑΡΕΧΩΝ ΤΑC ΠΟΘΟΤ
 ΧΑΡΙΤΑCΦΑΙΝΙΠΠΟC ΚΑΙΚΑΠΙΤΩΝ
 ΚΑΙ ΜΑΡΚΕΛΛΟC ΠΑΙΔΕC ΟΡΦΑΝΟΙ ΟΙ ΟΔΤ
 ΡΟΜΕΝΟΙ ΓΑΤΚΥΤΑΤΗ ΜΗΤΡΙ ΜΝΗΜΗC ΧΑΡΙΝ

ΝΟ
 ΜΕΝ ΤΙΒΙ CΑΡΙΤΟΛΙC
 ΔΕΥC ΕΧ ΑΝΓΥCΤΙΑ ΕΧCΙΡΙΤ
 ΤΕ ΠΡΑΕΒΕΝC ΔΕCΙΔΕΡΙΙ
 ΓΡΑΤΙΑΜ ΠΗΑΕΝΙΠΠΥC ΕΤ CΑΡΙΤΟ
 ΕΤ ΜΑΡCΕΛΛΥC ΦΙΛΙΙ ΟΡΒΙ ΜΟΕ
 ΡΕΝΤΕC CΥΑΥΙCCΙΜΑΕ ΜΑΤΡΙ ΜΕΜΟΡΙΑΕ ΕΡΓΟ

Itaque marmor Christianum prorsus dicas, non ethnicum, uti quisque ratus
 est, & luxatissima vel tiro sic componeret, nulla litterula vel insuta, vel
 detracta, & miror Mazochium id non vidisse, atque amico communicasse.
 Vel

Vel luscitiosus cerneret τὰς πύθας χάρτας Christianorum φράσιν esse præter sententiam totius lapidis, quæ Ecclesiasticæ pietatis plena est; & eadem verba, atque indolem in marmore vides in Grut. pag. 1050. 3. licet sit paullo prolixius: *D. M. Aurelio Balbo vita integerrimo, moribusque ornato, qui se quietioris perfectiorisque vitæ desiderio ex negotiis civilibus, in quibus fuerat cum laude versatus, Jovis op. ma. beneficio ducto, hic in spe resurrectionis quiescenti locus publice datus est*; hanc epigraphen inter Christianarum classem jure adscribit Gruterus, licet injuria id neget Scaliger, cum vox *resurrectio* id aperte ostendat: interea vides, quantum lucis sibi mutuo præstant gemellus silex Græcanicus, & Latiaris, ita ut alter esse alterius interpretamentum videatur.

Nostra vero interest, ut unde dilapsi fumus, redeamus, & postquam advertimus vocem ὀδυρόμενος etiam in faxis adhibitam, ut in S. Theoduli actis, adnotare etiam Christianos sua ἰδιώματα symbola habuisse, uti erat δακτύλιος S. Theoduli habens σφραγίδας, δι' ὧν, ὅμαι, κατήνυσεν ὁ τῶν ὄλων Θεός, ὅτι κατ' αὐτὴ τὸ δῶρον τῷ τὰ τέσσαρα σοιχεῖα διοικῶντι, κ. τ. λ. Si a me, quas cœlaturas hic annulus habuisset, quæras, lubens repenam id me ignorare, nec aëtorum Scriptor nos docet: magnus Mazochius ibid. doctè more suo hariolatur scalptum fuisse in annulo nomen Dei Hebræis characteribus יהוה; sed hæc divinatio difficultatibus sat affligitur; etenim ne unum quidem exemplum præstare satis sum, quo Christiani iis characteribus Dei nomen signarent, millena symbola in tot marmoribus quotidie nanciscimur ex sacris cœmeteriis, & nihil litterarum præter famosas illas Α, Ω, & Christi nominis ΧΡ simul commixtas, illud יהוה nusquam repertum, quod sciam, nec in tot sacrarum rerum ἀρχαιολόγοις unquam vidi. Si autem acta dicant Θεὸν τέσσαρα σοιχεῖα διοικῶντα dedisse annulum, haud scio, an hinc sine periculo colligat Mazochius scalptum in eo τετραγράμματος יהוה, nam videtur auctor aëtorum nomine quatuor elementorum indicasse Dei potestatem omnimodam, atque in res universas, nec non & in morbos imperium. Adde non adhucdum me in Græcis cujusvis ævi Scriptoribus invenisse σφραγίδας esse *characteres*, ut inquit Mazochius, sed solummodo *scalptas quasvis figuras navis, lyra, & cujusvis animantis, &c.*

Provocat Mazochius ad acta S. Pionii in eodem doctiss. opere Kal. p. 91. ubi proconsul jubet hunc martyrem prodere Dei Christianorum nomen, cui Pionius reposuit prodi non licere; hinc vir sagacissimus arguit martyrem ideo illud reticuisse, ne si pronuntiaret *Jovam*, proconsul *Jovem* crederet, ac merito ei sacrificandum cogeret. Verum voluissẽ, ut Mazochius unum, aut alterum testem protulisset ab veterum Christianorum libris Græcis, Latinisque, in quibus illitum sit Deum dici *Jovam*; si unam excipiat epigraphen Aurelii Balbi paullo superius adscriptam, in qua insolentissimum nomen *Jovis* est pro Christianorum Deo; hinc νοθεία eam damnare Scaligero visum est. Ceterum id genus aëtorum scripta

pta tam reconditæ eruditionis mysteriis, & divitiis carere quisque novit, & ad mores potius conformandos exemplo martyrum apta, quam ut ingenii nostri vires exerçant. Demum ita conqueritur de his actorum verbis male distinctis in Ruinarto Mazochius: *Non licet, prodi: sed removenda est meo periculo distinctio ante illud Prodi, ne videatur esse imperativus a prodeo, quod ineptissimum fuerit; ac junctim pronuntian- dum, Non licet prodi, a Prodo scilicet; verum librarii error est in Rui- narto, & Bollandiani ante Mazochium συγχών illam importunam jam eraserant, vid. Febr. 1. pag. 42. edit. Ven. Sed a semita in viam; vides tum ab Clementis Alex. verbis, tum ex actis S. Theoduli etiam Chri- stianos in annulis ἰδία signa scalpisse, quæ a gentibus distinguerentur; & ad ethnicorum vascula, unde dilapsus sum, redeundum est.*

Annulis addam lucernas, & rogatum te cupio, ut iterato, non se- mel lectites opus Passerii viri doctissimi, & comitatis pleni æternali ru- more dignum de Lucernis fictilibus, qui ex tenui re antiquitatem omnem miro, aptoque ordine commonstravit, ac digessit, atque in Prolegom. ce- dro dignis docet p. xxii. *veteres habuisse in lucernis domesticis insculpta ornamenta, Deorum imagines, &c. pro superstitione, & instituto pri- vatorum.* Neque abs re mea alienum putarem converrere veterum utrius- que linguæ Scriptorum testimonia, quibus docemur vel affixa, vel in- sculpta sepulcris symbola studiorum, sive ἐπιτηδεύματων defuncti, nimirum arma militibus, nautis remum & tubam, sphaeram & cylindrum ma- thematicis, canem Cynicis; verum isthæc sat protritâ, & Kirchmannus in lib. 3. c. 18. de funer. id genus sepulcrorum emblemata bene multa con- gessit. Idipsum veteres in ceteris vasculis, veluti in poculis, (quod & ad- hucdum viget,) fecisse teneo a Cic. lib. 5. de fin. cujus verba mox oppor- tunius proferam.

III. Quæ cum ita se revera habeant, ut tandem prolixus sermo, quo ten- dat & collineet, scias, ipse, postquam omnigena exemplorum vi præstiti ve- teres affixisse cuivis vasculo, atque instrumento sui ἐπιτηδεύματος, vel artis symbola, vel imagines, ne Christianis ipsis exceptis, haud in animum in- duco meum quemquam mihi molestissimum fore, si edicam Regium hoc nostrum atramentarium septem hebdomaticis planetis splendidum *astro- logi* vasculum fuisse, quæ ars, & deliramenta omnino in planetarum ratio- ne versabantur, meritoque hujus fructuosissimæ facultatis instrumenta astris condecorabantur; eodem prorsus modo, quo Epicuri familiares, ejusque hæ- resim sectantes in quavis supellectile magistri sui imaginem apponebant, ita Cicero superne laudatus: *Nec tamen Epicuri licet oblivisci, cujus imagi- nem non modo in tabulis nostri familiares, sed etiam in poculis, & in anellis habent;* vides jam quis ardor, sive κακότης inerat unicuique suæ professionis signa σκευαρίοις affingendi.

Ne autem credas me adeo irato Apolline natum, ut pressius docu- mentum, ac veluti si ipse mihi aptassem, quo hanc thecam calamariam

ὅπως ἀστρονομικοί μuneris fuisse adseverem, minime scrutatus sim, cum Græcorum Scriptorum ditissima penus sit : ab Philostrato in vit. Apollonii Tyanensis lib.3. c.41. appositissime narratur hunc astrologorum, sive magorum omnium principem toto orbe περιβόητον ab Jarcha septem annulos dono accepisse septem planetarum nominibus insignes, eosque singulos gestasse Apollonium, ut dies hebdomadis id ferrent : Φησὶ δὲ ὁ Δάμις ἢ δακτυλὶς ἐπὶ τὰ τὸν Ἰάρχαν τῷ Ἀπολλωνίῳ δῶναι τῶν ἐπὶ τὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, ὅς φρεῖν τὸν Ἀπολλωνιον κατὰ ἓνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν. Vides jam nil fuisse acceptius astrologis, atque hujus fursuris hominibus, quam vascula, & instrumenta planetis distincta, quæ deinde imponerent simplicioribus, ut crederent quemque ex iis Diis dierum præsidem ac dominum esse, vimque suam exferere. Nil mirum igitur posthac, si vasculis etiam atramentariis septena hæc astra ex argento affixerint, quo majorem arti suæ ope hujus pretiosioris metalli facerent fucum : atque reor in deliramentis suis scriptitandis illum Deum atramentarium sibi adversum apposuisse, qui diei dominio fruebatur, uti Apollonius diales anellos permutabat.

Porro, antequam ab Philostrato discedam, cui nihil non debeo hujus septem astringerorum annulorum monumenti gratia, miror Kirchmanum illud fugisse, quod certe opus suum ampliore luce perfudisset, licet tot alia exempla annulorum non sine fructu collegerit ; verum *non omnia legimus omnes, nedum meminimus*, ut doctiss. D' Orvillii verbis utar in Charitonem p. 421. Neque dubites, quin Apollonius Tyanensis in astronomica re satis operæ luserit, cum nos doceat Philostratus ibid. illum quatuor libros de ea divinationis disciplina scriptitasse : Καὶ ξυγγράψαι μὲν ἐκεῖθεν περὶ μαυθείας ἀστέρων βιβλὸς τέτταρας, ὧν Μοιραχένης ἐπεμνήσθη. Et adverte, quantum etiam atramenti hoc Regium vasculum his astronomicis stribliginibus scribillandis suffecerit ! Inducendam prorsus reor adnotatiunculam cl. Olearii in hunc Philostrati de septem annulis Tyanensis locum, qui ἀπροσδιόνητος interpretatur illorum nomina fuisse *scripturas Talismanicas averruncandi mali, vel procurandi boni scalptas*, quando ævo Apollonii Talismanorum usum nondum invaluisse constat ; vide dissertat. Passerii in opere de gem. astrif. qui ea de re nova omnia, & eruditissima procudit, atque ipse summa voluptate, & fenore iterato perlegi. Adissis, quæ multa etiam de his Apollonii annulis a me cap.1. lib.2. pag.310. dicta sunt.

Teneo præterea, qui æque uberior testis est, ac Philostratus, Diogenem Laertium narrantem Menedemum sive philosophum, sive magum, quo artis suæ (πρατείης) signa præferret, adnexuisse pilæo duodena Zodiaci σοιχεῖα, adeo id genus homines ope siderum non tantum vasculis suis, sed vestimentis etiam adfixorum simplicioribus imponebant : sed Laertii verba, quo brevis sim, adnectam, jucunda enim lectu sunt : pag. 364. segm. 102. Μενέδημος Κυλώτῃ τῷ Λαμψακηνῷ μαθητῇ· ὅτος (καθὰ φησιν Ἰππόβοτος) εἰς τοσδὸν περὶ πλείας ἤλασεν, ὥστε ἐργανύος ἀναλαβὼν σχῆμα πε-
εργεῖ

εἰς λέγων ἐπίσκοπος, (al. κατάσκοπος) ἀφίχθαι ἐξ ἧδ' αὖ τῶν ἀμαρτανόμενων, ὅπως πάλιν κατιῶν ταῦτα ἀπαγγέλοι τοῖς ἐκεῖ δαίμοσιν. ἦν δὲ αὐτῷ ἡ ἐστῆς αὐτῇ, χιτῶν φαιός ποδῆρης, περὶ αὐτῷ ζώνη Φοινικῇ, πῖλος Ἀρκαδικὸς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων ἐνυφασμένα τὰ δώδεκα σοιχεῖα, ἐμβάται τραγικοὶ, πῶγων ὑπερμεγέθης, βάβδος ἐν τῇ χειρὶ μελίγη, *Menedemus Coloti Lampfaceni discipulus* : hic, ut ait Hippobotus, tanta prodigiosæ superstitionis vi agitated est, ut sumpto furie habitu circumcursaret dicens speculatorem ab inferis emerfisse iis, qui scelera patrarent, ut rursus descendens hæc dæmonibus illic degentibus narraret. Erat autem ipsi id indumenti, pulla tunica talaris, adstricta punicea zona, pileus Arcadicus in capite habens intexta duodecim elementa, cothurni tragici, barba promissa, baculus in manu fraxineus. Ne dubites, quin hic δώδεκα σοιχεῖα sint Zodiaci astra, adeas adnotationes summi viri Menagii, qui, corrogatis tot Scriptorum exemplis, id firmat; sicuti etiam vocem *elementum* valere *astrum* ostendit apud Latinos, & provocat etiam ad Salmasium de annis Climactericis, rejicitque quorundam sententiam δώδεκα σοιχεῖα *duodecos characteres* interpretantium; quare suspicio mihi subit *πένταρα σοιχεῖα* in annulo S. Theoduli fuisse etiam quatuor *astra*, vid. sup. p. 696. Interea advertas astrologos & magos sideribus adeo studuisse, ut & privatim, & publice ea ostentarent, ut admirationi populo essent, ac deciperent.

Quæ cum ita se haberent, & astrologi ubique sidera creparent, & σκευαρίοις, & vestibis etiam affigerent, haud inficiandum atramentarium hoc Regium cujusdam fuisse in hac arte magistri. Et nollem, ut quis mihi infestus vivat, objiciatque, si artifex hujus thecæ calamariæ Neapolitanus exstiterit, ut superius pag. 364. multis præstare adnissus sum, se nusquam veterum Scriptorum legisse Neapolitanos in planetarum divinatione, ac γοιτεία otium trivisse. Attamen ego id objectanti lætissimus reponam veteres meos cives, eo quod Græcanicam omnimodam, ac elegantem vitam viverent, (uti sat multis in cap. 2. par. 2. hujus lib. 2. ostensum est, & nunc aperte vides, an probe factum, si tantum membranarum impenderim, ut Neapolitanum Hellenismum, quem doctissimi viri clam & cuniculis impetierunt, tutarer,) tempus omne luisse in siderum arte, eique enixe studuisse. Et quis adeo hospes est in historia, ut ignoret ab Græcanicis unis civitatibus Romam præsertim astrologos ab imp. accitos? & ipsa id genus hominum nomina statim vides Græcam διάγνωσιν præferre; notum est Tiberium ad Rhodios navigasse, atque otium luisse apud Thrasillum, ejus artis magistrum, quem deinde utpote siderum callentissimum Romam abduxit, ac inter intimorum censum esse voluit, Tac. ann. l. 6. c. 20. 21. sed adeas, quæ de isto Thrasillo, & de ejus arte adnotavit in Dion. magnus Reimar. pag. 783. & p. 861. Et quotquot harios, Chaldaeos, mathematicos, astrologos, γόητας, &c. referunt Suet. Tac. Dion. ceterique hist. Aug. Scriptores, Græcos omnes fuisse reperies: vide l. 3. Cod. de malef. & mathem. & Cod. Theod. eod. tit. & quid de his legib. disputat

tat Gothofredus ; & si tibi otium est , & pectus patientissimum , evolvas opus Salm. de ann. climacter.

IV. Sed missis iis, quæ ad reliquas Græciæ gentes spectant de astrorum scientia, mei pensi est, ut patefaciam, quod antehac ignotissimum erat, Neapolitanos præ ceteris civitatibus longe ardentius Chaldæam artem excoluisse, corrasis undique ab antiquis Scriptoribus documentis, quæ plurima & maxima miror tot nostrates viros, qui res patrias magnis voluminibus honestare adnisi sunt, licet ob oculos versarentur, minime advertisse; & spondeo me bonam lucem tum exteris, tum nostratibus membranis, quæ ab veteribus de Neapolitanis moribus conscriptæ sunt, acquiriturum; & licet priscas civium meorum nugas, sive deliramenta lectites, ita eadem exornare in animo est, ut nec tædio tibi, nec satietati futura sperandum mihi est. Ab Horatio lyricorum principe mihi carissimo incipiam, qui epod. 5. v. 42. canit tantum hanc artem amasse Neapolitanos, ut etiam advenis mulierculis hanc astronomicam fatuitatem profitentibus fidem dederint, imo fortasse in urbem invitarint: quare poeta jucundissimus civibus meis iratus id otium tanquam illiberale exprobat, & quod Foliæ feminæ Ariminensi, Canidiæ anus comiti planetariam artem ac magicam jactanti, ac sidera Thessalis versibus excantanti crediderint:

*Nec defuisse masculæ libidinis
Ariminensem Foliæ,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:
Quæ sidera excantata voce Thessala,
Lunamque cælo deripit.*

Si igitur Neapolitani tanto studio sagas & divinatrices colerent, quas a longinquis urbibus etiam accitas vides, quanto majori divinatores? quorum ministeriis nisi apprime vacarent una cum toto vicino oppido, (quod Herculaneum fuisse inferius dicam,) nec Foliæ excepissent benigne, nec Horatius eorum stupori adversaretur.

Neque ex uno tantum Horatii testimonio constat Neapolitanos astronomicæ arti, & præstigiis affatim, ne dicam perditè indulgisse, quo probem in vasculis, & ubique instrumentorum sidera apposuisse; sed & bene multa me collegisse gratulor ex Petronio. Et quidem si mens animi tibi sit lætitudinis cap. 39. longus satis est hic auctor in describendis Zodiaci signis, deque eorundem potestate & vi in hominum genituram, cum lepide Trimalchionis cœnam describit, quam Neapoli fuisse instructam & totius orationis contextus, & frequentissimi interpretes ostendunt: ipseque etiam mox huic opinioni gravius pondus addam. Præterea in ejusdem Satyrico nihil aliud occurrunt, nisi vetulæ maleficiis famosæ, veluti capp. 17. & 18. Quartilla, ejusque ancilla operto capite incedentes, quæ cum ostium impellerent, tandem occulte arte sera sponte sua delapsa cecidit, reclusæque sunt subito fores. Non mihi obliviscendus duplex locus cap. 129.

V u u u

qui

qui cum Horatio conjurat, dum de Folia Ariminenſi maga, an de Neapolitana ſaga dicat, dubium mihi eſt: *Lunamque cælo deripit* Hor. locus Petronii eſt: *Solent fieri & præcipue in hac civitate, in qua mulieres etiam Lunam deducunt*: & cap. 135. etiam Enothea anus oratione ligata, & proſa, dum vim maleficiorum ſuorum commendat, canit: *Lunæ descendit imago Carminibus deducta meis*; videtur ex Horatio, & Petronio Neapolitanarum vetularum proprium fuiſſe in Lunam imperium.

Præterea in variis capitibus circa Satyrici finem deſcribit venuſte ac lepide Petronius Enothæ ſagæ præſtigia, interque cetera ſcortum faſcinum; opportune igitur Folia ejusdem artis improbæ ſcientiſſima a Neapolitanis anibus amice excepta fuit. Et, ſi lubet, conſule cap. 131. inibi legere eſt Chryſidem ſagam cum licio varii coloris filis intorto ad cervicem vincendam, & circa ſexcentas veneficas nocendi artes ſollertem, quas hodie dum a noſtratibus mulierculis etiam apparari audio. Ceterum ea erat frequentia Neapoli ſeminarum ſacro ac magico huic miniſterio addictarum, ut prope cryptam, qua Puteolos itur, ſacellum Priapi exſtiterit, ubi nocturnæ quædam cæremoniæ celebrabantur profanis interdictæ: quare narrat Petronius Quartillæ ancillam conqueſtam fuiſſe, quod advenæ ea ſacra inſpexerint, ac turbarint, cum non licuiſſet inſpicere, ſibiſque ſpem eſſe Deos pœnam ſumpturos, dum *ſua regio* (Neapolitana) *tam præſentibus plena eſt numinibus, ut facilius inveniatuſ Deus, quam homo*. Rogaris, ne credas Burmanno pag. 232. de Jove κατὰ δῆρον, dum magnus vir hunc locum Petronii male extendit ad terram omnem, cum de una Neapoli intelligendus ſit; ait enim, ut mihi præſtes fidem: *Et aliquando etiam deſertum fuiſſe cælum, ut omnibus ſere in terra verſantibus Diis, ſi Petronio fides cap. 17. terra tam plena præſentibus numinibus, ut facilius Deum, quam hominem poſſis reperire*, hæc Burmannus contra fidem Satyrici. Demum ancilla rogat ſupinis manibus, ne illa ſacra, & nocturnas religiones jocum & riſum faciant, neque tot annorum ſecreta traducant: hæc ex Petronii cap. 17. 18. excerpta ſunt. Et nunc primum novimus, cur Statius apponit urbi noſtræ ἐπιθετόν *ſecretam*, dum eleganti carm. 8. lib. 4. Silv. v. 6. laudat Menecraten ob novam prolem: *Nec ſolum ſeſſas ſecreta Neapolis aras ambiat, &c.* reſpicit poeta arcanas hæſce, & nocturnas coitiones, ac initia, quæ ab his mulierculis celebrabantur.

Hic autem animadvertendum jubeo me collegiſſe ex Petroniana leſione Neapolim noſtram fuiſſe plenam jociſ, & quarumcumque ſuperſtitionum ſtribligine; omne genus Deorum ita cultum, ut plura eſſent numinum ſtatuar, quam homines: exſtituiſſe plures ſagarum centurias, quarum magicæ hilaritatis frequens comitium in Priapi ſacello indiſtum lego, ceteraque ſexcenta id genus ſacra, quæ ab ea civitate excoli ſolerent, quæ inter pacis artes innutriebatur, atque gymnafia, theatra, & ſpectacula ſemper meditabatur, nec unquam bellorum tumultus concoquebat, nec armorum ſtrepitus, vel ſaltem fori jurgia. Non mirum igitur, ſi etiam
Nea-

Neapolitani, eorumque præsertim uxores norint cælo Lunam deducere, & in astronomicæ artis disciplina, & siderum *μορφῶσαι* diligentissimi audiant apud Petronium, ac si non una vascula sideribus ornata fabrefecerint, & nuper bina atramentaria reperta sint.

v. Hinc si mihi mens non læva sit, ἐπιθετόν illud famosum nostræ urbi a non uno vate sæpe adjectum *otiosa* exputo valere *superstitiosam*, jureque Virgilius *otium* Neapolitanum *ignobile* traducit in extremis Georg. iv. carminibus, *Me dulcis alebat Parthenope . . studiis florentem ignobilis otij*; non ut vulgus interpretum ratus est, qui de litterarum, ac poesew studio vatem loqui adstruit, cum damnandus esset Maro, si humaniores disciplinæ *ignobiles* sibi forent; præsertim cum ipsum Neapoli Græcas artes, & Homericas ῥαψῳδίας addidicisse dubio procul putandum sit: neque te vexet vocula *florentem*, nam γενναῖος notionis est, uti vocabulum *plena*, & ubique legimus *florentes are catervas*: & Græce tenes στραπὸς χαλκοπληθής, vid. sup. pag. 194. Hinc posthac haud miror, cur apud inferioris ævi nostrates Scriptores inveniam Virgilium magicæ artis callentissimum audire, ita ut, quæ admiranda in nostra urbe visuntur, ab eo constructa sint, uti Neapolitana immensi operis crypta, &c. fortasse majorum documento. Mitto, quæ de urbis nostræ Neapolis effigie in olla vitrea inclusa, & Virgilii magi opera fabricata memorat Arnoldus Abbas Lubecensis in histor. Slavorum lib. 4. cap. 19. Id autem hic haud prætereundum est fortasse ideo veteres, uti Hadrianum hist. Aug. to. 1. p. 19. in captandis fortibus Virgilii carminibus usos, quippe qui noverant hunc vatem Neapoli & Græcas litteras didicisse, & divinandi artem hausisse, hinc tanquàm a Sibyllinis foliis scrutari futura sibi blandiebantur. Ceterum quis ignorat Maronem rerum ad sidera spectantium gnarissimum fuisse, ejusque scientiæ grande specimen præbuisse in Georgicis, & præsertim in primo, (ubi cæli partes omnes, ac planetarum orbes enumerat, & vel bonam, vel tristem eorum vim lectissimis carminibus portendit:) & magica quæque etiam perbene calluisse, dum in ecl. 8. *pharmaceutria* inscripta pæne eadem hujus artis deliramenta, quæ Petronius describit, graphice enumerat? quæ omnia quis in Neapolitano otio eum didicisse posthac inficiaturus est, cum ipse in nostræ Parthenopes sinu altum, atque excultum lubens canat?

Huic interpretationi facem tulit Horatius, cujus *verbis* inest *vivax gratia*, & *cautus* est in iis *serendis* de Art. Poet. etenim tunc dicit Neapolim *otiosam*, cum illa excepit lubentissime magam Foliam, omnemque ei fidem præstitit: frigeret enim sententia, si dum magicis inaniis Foliæ Neapolis ardentem studet, *doctam* appellaret Horatius, sed belle sibi constat, dum *superstitiosam* traducit. Porro optares, ut hujus notionis vocabulorum *otium*, & *otiosus* non priva Horatii auctoritate, sed utpote prorsus antehac ignotam, & insolentem alio Scriptoris exemplo fulciam; & siquidem, nisi egregie fallar, me eam etiam in Tacito scrutatum esse animus

blanditur Ann. lib. 13. c. 20. licet hujus verba tot doctis. interpretes insuper habuerint : ne tædio tibi sit longiusculum ejus *νεῦμενον* perlegere, quanquam circa triplex Neronis sceleribus marceri facinus versetur : *Ceterum abolitos paulatim patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut quod usquam corrumpi, & corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis juvenus, gymnasia, & OTIA, & turpes amores exercendo, principe, & senatu auctoribus, qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed & vim adhibeant. Proceres Romani specie orationum, & carminum scæna polluantur, quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent, & castus assumant, easque pugnas pro militia, & armis meditentur? An justitiam augurii, & decurias equitum egregium judicandi munus expleturos, si fractos sonos, & dulcedinem vocum perire audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo, quod perditissimus quisque per dies concupiverit, per tenebras audeat. Igitur Tacitus terna istius imp. scelera enumerat, atque describit : immutatas scil. bellicas exercitationes in *gymnasia* poetarum : auguriorum sanctitatem, queis bellorum exitus prædicebantur, in *otia*, sive divinorum mendacia; & Romani pudoris decus in perditissimos ac nocturnos *amores*. Sane nisi *otia* hic pro futili divinandi arte accipias, cui notum est totum se devovisse Neronem, historici triplex *νόμῳ* languesceret, eaque vox nec vim ullam, nec decorem præferret.*

Præterea nescio, quid hujus ignobilis significationis latet in originatione hujus vocis *otium*, quæ *ἀνέστος* ex Phalæsgica radice pullulat, עִוְרָה scilicet, *deceptio, perversitas*, & עִוְרָה, *decipere*, & ecclesiastice *subvertere*, quod proprium est sagarum, atque id facis mulierum; a quibus conqueritur Horatius Neapolitanos facile deceptos, atque omne vicinum oppidum, quod Herculaneum interpretor; Herculenses enim omnes ad audiendam, visendamque hanc magni nominis veneficam Neapolim magnis itineribus accurrisse reor, quippe qui fere, ac Neapolitani huic magicæ disciplinæ operabantur; etenim Petronius cap. 106. narrat in *porticu Herculis*, (de quo inferne pauca addam,) ridiculosa satis, & superstitiosa a Tryphæna factitata, ut *tutela navis placaretur*, quare merito ait Horatius gentem omnem Herculensem Neapolim adventasse, quo de Folia ejusdem farinæ muliercula benemeretur, officioseque eam coleret. Adde, nisi quid significationis peculiare, & nihil commune voces *otium* & *otiosa* Neapoli adjectæ clauderent, sed in sueta notione essent, neminem satis futurum, ut præstet, cur una Neapolis ab Scriptoribus tam prorsus orationis, quam ligatæ *otiosa* salutetur, neque unquam Athenas, Alexandriam, Berytum, & sexcentenas æque doctas urbes id *ἐπιθετόν* consecutas reperies; quare nisi ad Chaldæam artem Neapoli omnimode cultam confugas, omne otium ludes, quo quid opportunus, ac veritati proximius vestigaveris.

VI. Porro tantam Neapolitanos sideribus præstitisse fidem, eisque fludivisse tra ditum est, ut etiam inter cœnæ hilaritatem de Zodiaco cogitarent,

tarent, vid. Petronium cap. 39. sed quod pro re nata appositissimum est, inquit quoque Arbitr cap. 30. dum de ostio Trimalchionis loquitur: *Dux tabulæ in utroque poste defixæ, quarum altera, si bene memini, hoc habebat inscriptum, III. ET. PRIDIE. KAL. IAN. G. NOSTER. FORAS. COENAT, altera Lunæ cursum, stellarumque septem imagines pictas, & qui dies boni, quique incommodi essent, bulla distinguebantur*: hunc illustrem Petronii locum admirandæ lectionis vir Salmasius in suum de Ann. climacter. grande opus comportat, verum nihil adnotat: Arbitri interpretes multa aggerunt, sed *καίριος ἀκαίριος*, apponunt etenim hic importunissimos nummos gentis Claudiae, quos pag. 343. nos jam attulimus, & late illustravimus; & Burmannus, quæ de iisdem commentatus est Spanhemius, non vidit: nodus inest in eo, quod Petronius, cum jam Lunam meminerit, inde non sex planetas, sed septem vult depictos in poste; quare merito verba Arbitri crucem figunt legentibus. Sane mihi videor, absit verbis odium, nodum solvisse, mentemque Petronii facile adsecutus: Trimalchio enim ostio appenderat kalendarium perpetuum, ut hodie vocamus, scilicet menses, & dies totius anni, ita ut cum *cursum Lunæ* pinxerit, *menses* intelligas; cum *septem stellarum imagines*, seu planetarum, *hebdomadis dies*; uti cernere nunc est in nostris fastis; quod clare eruitur ex ipsis Petronii verbis: etenim Trimalchio *commodos* (*κατεργός*), atque *incommodos* (*μελένους*) dies nigra, vel alba bulla distinguebat; omnes igitur anni dies depictos oportuit in tabella per suos menses distinctos: (hinc novimus in Propert. 2. eleg. 20. v. 63. &c. stellam *salubrem*, & *commodam* eandem esse, ac *diem*;) neque te mordeat me per *Lunæ cursum* menses accipere, cum Romani solummodo Solarem annum noverint, Lunarem nunquam curarint; etenim Trimalchio Neapoli in urbe Græca degebat, & vel tirones norunt Græcos annum menses fuisse per *Lunæ cursum*, & Lunarem annum *Atticum* vocitari: probe igitur constat, cur Petronius dixerit *Lunam*, & *septem*, non vero *sex* fiderum *imagines*, quod tam duriter atque immisericorditer torfit interpretes.

Hinc multa colligo, nunc primum nos didicisse priscos Neapolitanos ad Atticum morem annum dispensasse, sicuti habuisse notum jam erat fratrias, ludos, aliasque Atheniensium instar *πολιτείας* atque institutiones: præterea planetas diales non per symbola barbarica, uti in fastis nunc appingimus, sed per ipsas imagines, uti vides in regio nostro atramentario, & fortasse pro Sole Auroram, appositos in postibus Trimalchionis, ut sollemne erat Neapolitanis, & pag. 361. &c. ut non spernenda rationum vi probatum est: demum eleganti opere constructa id genus kalendaria, utpote pluries depictis septem Deorum imaginibus elegantissima; hinc etiam Naso canit *fastos* fuisse *pictos*. Nollem autem, ut cogites Trimalchionem per septenos planetas dies mensis, atque anni distinxisse, eo quod hujus liberti ævo illos enumerandi per sidera mos viguerit, quando plurimis a me præstitum est superiori lib. 2. cap. 1. veteres solummodo

do dies planetis dedicasse, nunquam autem per eosdem connumerasse; neque huic ratæ jam sententiæ adversantem dicas Petronium, imo mecum conjurantem potius vides; etenim Trimalchio per siderum ἐβδομῶνδ᾽α menses discriminavit, ut nosceret, quinam illorum dierum planetis addictorum commodus esset ac bonus, quis incommodus & lævus; sermo igitur ei est desideriorum Deorum in dies dominio, non autem quod ab iis numinibus ea hebdomas nomen adipisceretur: ceterum id luculentissime eo cap. multa documentorum vi ostensum est, quod ut evolvas vellem, quo isthæc carissima Petronii verba omnimoda donentur luce.

Nec aufugiam, quod mihi quis facile objectet: si Trimalchio in tabella ante ostium affixa commeminerit verba Latina, III. ET PRID. KAL. IAN. &c. me transversum ivisse, cum ratur credam Græcanicum kalendarium Neapoli viguisse, cui enim non notum est Græcam gentem kalendas ignorasse? Verum vel puer facillime reponeret Petronium Latiali ore Satyricon scripsisse, neque unquam Græca usurpasse; quare quos ambos dies III. & prid. Kal. Jan. Attico ritu scripserat libertus ille, ad Romanorum fastorum usum detorsit: & quem fugit sollemne esse Latinis Scriptoribus universis res Græcorum gestas enarrantibus horum dies, & menses in Romanum morem invertisse? Imo vel qui lapidariam disciplinam vix degustavit, didicit Latiarem gentem in Græcis urbibus sæpe vocabula γωνῶν, εἰδων, & καλουδῶν patrium institutum persequentes, Græcis licet peregrina, adhibuisse; & ne ad externos lapides provocem, consulas nostratam adscriptum superne pag. 612. ab Romanis in fratria Eumelidon sculptum, ubi vides προ εἰδων Μαρτιων.

Contra adeo ratur dicas γνησίαις & αὐτόχθονας veteres Neapolitanos menses, & annos Atticorum norma menses esse, ut ipse primus e longissimo marmore nostrate, quotquot sunt, præclarissimo, licet antehac a nemine perlecto ob eorum, qui exscripserant, grandia σφάλματα, ac quamplurima, cui ipse omnem medelam feci, in vitamque restitui pag. 624. ut ipse primus, inquam, ab hoc marmore kalendarium Atticum civibus meis firmarim, ex quo fane multa lux nunc Petronio est: isthæc enim nitide legere est, Τὴς δὲ χαλχῆς οἱ δαεισόμενοι καταφερέταται ἐν τῇ ἐβδόμῃ τῇ Πανθεῶνος μηνὸς ἰσαμέναις, nummos autem, qui mutuum dare optant, conferant die septima Pantheonis incipientis. Itaque Neapolitani mensem Πανθεῶνα habebant inflexum, uti erant illi Atticorum Γαμηλιῶν, &c. ac discissum vides in δεκάδας ternas ἰσαμέναις, μεσέντος, & φθίνοντος, a Neapolitanis prorsus posthabitis nonis, idibus, & kalendis, ceterisque Romanorum enumerandi dies ritibus, quos uni Romanenses inquilini in Græcis urbibus adhibuisse visi sunt. Jure igitur Trimalchionem in kalendario Neapolis, urbis Ἑλληνικῆς & Ἀστυκῆς, ut vocat Philostratus, quem retuli pag. 498. &c. Lunæ cursum depinxisse narrat Petronius, atque hac de re multam illi habemus gratiam.

Et scias me plenum lætitiæ fructum percepisse, qui, ut quotquot a me dicta

dicta sunt de Lunari Neapolitanorum anno, tibi certa ac ἀνύδυνα redderem, incidi, dum aliud peragerem, in Verr. 2. c. 52. ubi Tullius, qui testis audit πολλῶν ἀντιξίως ἄλλων, adseverat cum Sículos, tum reliquas ætatis suæ Græcas civitates, quas inter, nisi Atticæ Neapolitanorum virtutis æmulus cives meos minime adscribet, Lunari anno usas esse: *Est consuetudo Siculorum, ceterorumque Græcorum, quod suos dies, mensesque congruere volunt cum Solis, Lunæque ratione, ut nonnunquam, si quid discrepent, eximant unum aliquem diem, aut summum biduum ex mense, quos illi ἔξαρσις dies nominant; item nonnunquam uno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. Quæ cum cognovisset novus astrologus (Verres), &c.* Atque haud scio, an majori luce Trimalchionis kalendarium adspargere quis potis esset: interea civibus meis abunde gratulandum est, eo quod in censendis diebus Ἀττικωτάτης etiam fuisse repperim: & iratus vivo tot doctissimis Petronii interpretibus, quod nihil pro hujus Satyrici loco adnotarint. Miraris fortasse me ad tantam exemplorum opem aggerendam satis fuisse, sane nec ipse tot sperabam, quo veteres cives meos astrorum viribus, & magicis rebus insignem operam dedisse palam facerem; velim tamen, ut hinc non reputes id genus studiorum tunc temporis male audivisse, præsertim in libera, & religiosissima civitate Græcanica; cum scias Cæsares ipsos astrologos impense coluisse, & de sua, & filiorum genitura sæpe consuluisse, licet inde ob grandem petulantiam sævissimis legibus ex urbe ejecti sint, & capitalis, atque invidiosi criminis rei evaserint: vide Schultingium in collat. Mosaic. & Rom. leg. tit. xv. Probe igitur Neapolitani, qui huic astrorum disciplinæ perditæ studebant, vasculis suis, & præsertim atramentariis vel æneis, vel marmoreis, vid. pag. 17. planetas affixerunt.

VII. Scio posse in dubium vocari, an ipsa re Trimalchionis cœna Neapoli celebrata sit, præsertim, cum nullius urbis expressè meminerit Petronius in iis, quas habemus Satyrici longiores partes: verum ipse bene multa selegi, quibus omnis ambiguitas, quin Trimalchio in hac urbe degerit, dispellatur. I. enim dicitur cap. 52. libertus iste habuisse Cumanum prædium, & hortos Pompejanos, & interpretes accipiunt, quos inter Heinsius, de oppido Pompejorum, qui æque, ac Cumæ non longe a Neapoli visuntur, imo media inter utrumque oppidum hæc urbs interjacet, ut quando Trimalchio populosissimæ urbis tædio afficeretur, ad lætiora, & non tam civium referta oppida facile se reciperet. II. Legere est in cap. 100. & 101. amicos Trimalchionis cum Tryphæna navim Tarentinam ascendere; igitur libertus hic in urbe maritima degebat, quod contra est eos, qui cœnam Capuæ fuisse contendunt; ex maritimis urbibus haud alia excogitari potest opportunior huic liberto ditissimo, quam Neapolis amœnissima, & libera urbs, & Græca hilaritate nobilis: cum præsertim cap. 81. dicatur: *In diverforio Græcæ urbis jacerem desertus*, atque etiam interpretes conjurent de Neapoli accipiendum.

III. Me-

III. Meminit etiam Petronius loca non pauca proxima Neapoli, veluti cap. 106. *Herculis Porticum*, quem ceteri Scriptores appellant *Herculaneum*, de eoque accipiunt interpretes, atque hodieum vernacule *Portici* dicimus, oppidulum nunc augusto Regis domini nostri prætorio superbum, & toto orbe veteri theatro, duabus equestribus statuis, & veteribus mille picturis celebratissimum, & nunc primum scimus, cur vulgo *Portici* nomen acceperit: id quod tot eruditos Neapolitanos Scriptores latuisse miror: & fero graviter incolas, & exteros adhuc ambigere, an locus, ubi tot admiranda vetustatis rudera effodiuntur in lucem, sit *Herculaneum*, cum videant & Petronium, & Strabonem, & Dionem Cassium id agentes; vellem autem, ut Græcum *κειμενον* horum duumvirorum adcuratius legerent, ut fileam duas illic inscriptiones nuperrime repertas, nomine *HERCVLANENSES* sculptas: utinam liceret mihi, quotquot, sunt autem quamplurima, quæ de *Herculaneo*, ejusque veteri gaza commentatus sum, proferre, non vero inter has res atramentarias nullius fortasse pretii, atque obscurissimas satis diu versari; norunt omnes melius nos incolas curare antiquitates nostrates: & ipse pag. 562. &c. non pauca apposui, quo situm hujus oppidi firmarem. IV. Præter *Porticum Herculis* Petronium legimus bis viciniorem locum urbi Neapoli meminisse, scilicet *Platanona*, dum cap. 126. ait: *Procedentibus deinde longius joci, rogavi ancillam, ut in Platanona duceret dominam*, & cap. 131. *In eundem Platanona descendi, etiam locum inauspicatum timebam*, &c. esse in urbe nostra prope amoenissimum littus locum, qui *il Platanone*, licet secundum Neapolitanam *διάλεκτον* parum detortus, dicitur, atque eundem esse, ac Petronianum ostendit etiam vox *descendi*; etenim cum Neapolis omnis in colle sita sit, ut ad littus maris eatur, usque *descendendum* est: atque id genus nomina in Græca urbe plura exstitisse oportet, nam huic simile relictum est *Agnone*, quod tractum est a Græco *ἀγνών*, de cujus interpretatione noster *Lafena* *δαψιλῶς καὶ ἀφθόνας* sibi plaudit pag. 188.

Pro re nata pacem posco adnotandi Mazochium de re litteraria egregie meritum apponere inter nomina in *ών* cadentia, uti est *πλατανών*, &c. non tam antiquum vocabulum paludis extra cryptam, quam Puteolanam dicimus, sitæ, *Ἀγκλωνών*, atque vult esse *rectum casum singularem*, & *collectivum nomen*, uti *παρθενών*, &c. in Eccl. Neapolit. p. 214. in adnot. verum vox *Ἀγκλωνών* barbariei plena est, nihilque Græcitatis olet; quare ne reputes, uti *ἀγνών*, & *πλατανών*, præsertim cum neque Puteolani, neque nostrates vocitent *lago d' Agnanone*, sicuti dicunt littus illud Neapolitanum *il Platanone*, & *Santa Maria dell' Agnone*, sed *lago d' Agnano* ab recto *Ἀγκλωνών*. Si autem in Zachariæ interpretamento dialogorum S. Gregorii legas, *Εἰς τὰ θερμὰ τὰ ἐπονομαζόμενα Ἀγκλωνών*, librariorum somnolentiam dicas; quare confinge *Ἀγκλωνῶν*, & sententia, & ἀναλογία nominis probe stabit; & Gregorii ætate certe salutabatur *Agnanum*, nunquam vero *Agnanon*, *onis*. Ignoro, cur doctiss. Mazochius scripserit

Ἀγλα-

Αἰκλαινῶν, παρθενῶν, πλατωνῶν, ternas voces cum περιτωμένῃ, quando constat esse ὀξύτονης, refundas autem leve id doctis juvenibus, quibus summus vir typographorum errata detergenda commendat: & fortasse non una id genus peccata, & grandiora in meo hoc atramentario opere etiam offendes. Spondeo autem meliora de hac palude, ejusque nomenclatura me in Puteolana chorographia daturum, nec non fore, ut situm Lucullani statuum, quo de tot turbæ rixæque nostro ævo enatæ sunt: ostendam scilicet propter lacus Lucrini confinia Luculli famæ plenam villam exstitisse, quod sat luculentis monumentis evincam.

V. Præterea certum est cœnam Trimalchionem prope cryptam condixisse capp. 17. 18. & conspirant interpretes fuisse Neapolitanam, quam etiam in fragm. p. 870. edit. Burm. clare eam esse edicit Petronius: *Satis constat eos nonnisi inclinatos non solere transire cryptam Neapolitanam.*

VI. Demum bene multa aggerere possem ex iis, quæ superne dicta sunt, contestarique Trimalchionis cœnam Neapoli peractam esse eo, quod in hac urbe ait Arbiter pueros Homericos fontes felici pectore bibisse; hinc jure coram Trimalchione canentes inducit Homeristas, & depictas ubique domorum Iliada, & Odyssæam, Trojæque alosin meminit; cum notum sit ex Philostrato in procemio Iconum Neapolitanos a teneris Homerum amasse; necnon fuisse urbem sagarum, atque id genus muliercularum plenam, quod cum Horatio idipsum de Neapoli canente belle conjurat, ut Atticum kalendarium fileam Græcæ urbis proprium, Neapolis scilicet, neque alii civitati tribuere quis posset. Et si bona pars Satyrici pessum minime ivisset, profecto certos nos, qua in urbe hæc indicta sit cœna, reddidisset Petronius: interea tot locupletibus argumentis ex Petronio ipso collectis Neapoli concelebratam Trimalchioneam cœnam nemo unus posthac inficiaturus est.

VIII. Neque ipse ex uno Petronio didici, (quem subsultim evolvi, etenim ipse, veluti ἀνθαρος πορεία, ita perpetua μαχλοσύνη oblectatur, ut animum legentis obturbet,) Neapolitanos planetarum otio omnimode indulgisse; teneo etiam æque vehementes testes, quos διὰ βραχίστων proferam. Quancquam rerum nostratium Scriptores a marmoribus scriptis, atque a Macrobio edocti noverint Hebonem a Neapolitanis devotissime cultum, ita ut nil frequentius in nostris Græce cuspis nummis reperias, quam id numen, tamen nemo hariolatus est, cur veteres cives tam impense illud honestarint, atque veluti ἴδιον Neapolitanorum Deum fecerit Macrobius, & nostratia saxa ἐπιφανέστων prædicent; at ipse pag. 673. tum ex iis, quæ de Hebone hic genialium dier. auctor testata reliquit, tum ex iis, quæ in Hebræo fonte hoc nomen adnotat, scil. *divinationem inducens*, ostendi Neapolitanos *Solem*, sive *Hebonem* & simulacris, & numismatis decorasse, & precibus sollicitasse, quod planetarum princeps est, & quod sane haud se egregie divinos esse rati sunt, atque hanc Chaldæam artem mancam facturos, nisi a Sole siderum duce enixe a se culto initium duce-

rent ; rogaris , ut quæ in eadem pagina de Hebone a me dicta sunt , recoquas .

Præterea nunc in mentem venit , quare Tullius pro Balbo cap. 24. laudat præ ceteris sacerdotes Neapolitanas , etiam præ ipsis Velienſibus , nam nostras his anteponit : *Has Sacerdotes video fere aut Neapolitanas , aut Velienſes , federatarum sine dubio civitatum , &c.* quas quidem *ἱερείας* Cereris fuisse vix ambigendum est , cum eam apprime coluisse cives meos superne dictum sit pag. 502. atque hujus Deæ sacra & mysteria fuisse Eleufinia , & thesmophoria certum dicam , tum ex Statio , qui Neapolitanam Cererem *Ἀττάαν* vocat , i. e. *Atticam* , & aliquando urbem nostram *ἐπι-θετῶ* *secretam* compellat , vid. sup. p. 705. tum ex lapide , qui aperte id asserit , quem mox dabo , & adeas Reinesium ep. 35. circa fin. quare cum in urbe Neapoli Eleufinia initia curarentur a sacerdotibus mulierculis , quæ etiam ob artis lux , & mysteriorum sagacitatem a longinquis civitatibus , imo a Romanis ipsis , quo ea sacra docerent , expetebantur , quis neget urbem nostram id genus sacris femellis refertam , quæ secretioribus *ἐπιτηδεύμασι* cum siderum , & Lunæ præsertim disciplina com- mixtis ? Saxum autem servavit nobis Capacius pag. 215. sed adeo deforme , & nominum barbarie ita hirtum , ut legentibus risum cieat , & me- mini me a pueris in eo lectitando risisse plurimum : Reinesius ab ea fœ- ditate purgare accuravit , verum multum etiam labis relictum adhuc est : accipias primum , uti exscripsit Capacius , ejusque interpretamentum :

ΚΟΜΙΝΙΑΙ . ΠΛΟΥΤΟΓΕΝΙΑΙ . ΙΕΡΕΙΑΙ . ΔΗΜΗΤΡΟΣ . ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΣ Α
ΘΥΓΑΤΡΙ . ΓΥΝΑΙΚΙ . ΠΑΚΚΙΟΥΚΑ . ΑΗΔΟΥ . ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ . ΚΑΙ . ΜΗΤΡΙ
ΠΑΚΚΙΟΥΚΑ . ΑΗΔΙΑΝΟΥ . ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΟΥ . ΜΑΜΜΗ . ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΥ
ΠΟΛΑΙΩΝΟΣ . ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ . ΕΙ . ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ . ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΣ . ΔΗ
ΜΑΡΧΗΣΑΣ . ΤΗ . ΠΡΟΜΑΜΜΗ . ΕΤΣΕΒΙΑΣ . ΕΝΕΚΑ
ΔΟΓΜΑΤΙ . ΣΤΓΚΛΙΤΟΥ

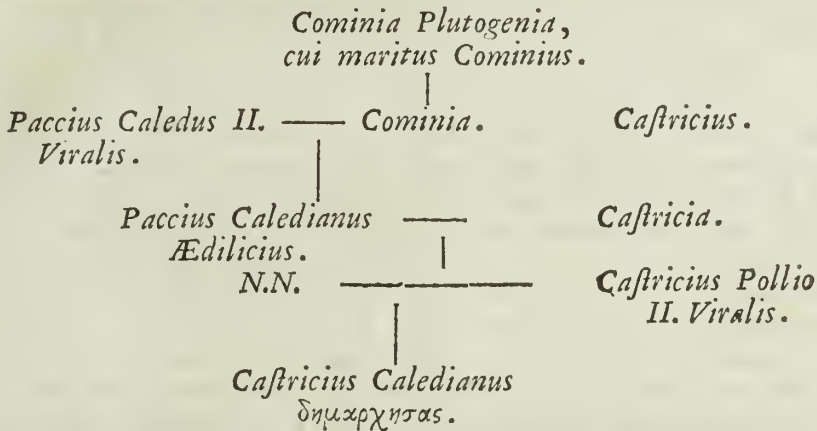
*Cominiæ Plutogeniæ sacerdoti Cereris legislatricis filiæ
Optimæ Paciuccæ Aediani viri Archontici & matri ,
Paciuccæ Aediani Aedilitii aviæ Castricii Polæonis
Archontici , & Castricii Calædianus tribunus plebis
Proaviæ , pietatis ergo . Ex senatus consulto .*

Verborum squalorem ita deterſit magnus Reinesius :

ΚΟΜΙΝΙΑΙ . ΠΛΟΥΤΟΓΕΝΕΙΑΣ . ΙΕΡΕΙΑΣ . ΔΗΜΗΤΡΟΣ . ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΥ
ΘΥΓΑΤΡΙ . ΓΥΝΑΙΚΙ . ΠΑΚΚΙΟΥ . ΚΑΛΗΔΟΥ . ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ . ΚΑΙ . ΜΗΤΡΙ
ΠΑΚΚΙΟΥ . ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΥ . ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΟΥ . ΜΑΜΜΗ . ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΥ
ΠΟΛΑΙΩΝΟΣ . ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ . ΕΙ . ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ . ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΣ . ΔΗ
ΜΑΡΧΗΣΑΣ . ΤΗ . ΠΡΟΜΑΜΜΗ . ΕΤΣΕΒΕΙΑΣ . ΧΑΡΙΝ
ΔΟΓΜΑΤΙ . ΣΤΓΚΛΗΤΟΥ

Cum autem ita verba conformasset Reinesius , nec Latine dedisset , pau-
ca

ca isthæc ei adnotasse satis fuit : *Hinc intelligi potest , quid in lapide legerit (Capacius,) & quid in eo emendaverim ego: erat enim hinc inde nævis obsitus; in quorum censum insuper referendum est τὸ ΕΙ in versu quarto, eique substituendum τὸ ΤΙ. exponendumque ΤΙΟΣ, quam verissimam lectionem esse ex subnexo graduum cognationis hoc ipso saxo contentorum schemate patebit:*

Piget me intueri honestissima reip. Neapolitanæ monumenta ab exteris misere perturbari, & neminem ex doctissimis meis civibus hunc affectissimum lapidem curasse; quare tentandum, an ipse satis sim opportunior opem epigraphæ vexatissimæ afferre: itaque sic restituas, atque veritati proximius interpretamentum teneas:

KOMINIAI. ΠΛΟΥΤΟΓΕΝΕΙΑΙ. ΙΕΡΕΙΑΙ. ΔΗΜΗΤΡΟΣ. ΘΕΣΜΟΦΟΡΟΥΣΗΣ
 ΘΥΓΑΤΡΙ. KOMINIOY...ΓΓΝΑΙΚΙ. ΠΑΚΚΙΟΥ. ΚΑΛΗΔΟΥ. ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ. ΚΑΙ. ΜΗΤΡΙ
 ΠΑΚΚΙΟΥ. ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΥ. ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΟΥ. ΜΑΜΜΗΙ. ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΥ
 ΠΟΛΛΙΩΝΟΣ. ΑΡΧΟΝΤΙΚΟΥ. ΤΙ. ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ. ΚΑΛΗΔΙΑΝΟΣ. ΔΗ
 ΜΑΡΧΗΣΑΣ. ΤΗΙ. ΠΡΟΜΑΜΜΗΙ. ΕΤΣΕΒΕΙΑΣ. ΧΑΡΙΝ
 ΔΟΓΜΑΤΙ. ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ

*Cominiæ Plutogeniæ sacerdoti Cereris legislatricis,
 filiæ Cominii....uxori Paccii Caledi viri consularis, & matri
 Paccii Calediani viri ædilitii, aviæ Castricii
 Pollionis viri consularis, Ti. Castricius Caledianus, qui fuit de-
 marcha proavia pietatis ergo.*

Decreto Panclidarum.

Vides quantum a vero ablusit Reinesius, qui contra Capacii ἀντίγραφον vocem Πλατογενεία in Πλατογενείας immutavit, ita ut & cognomen Cominiæ ignoremus, imo & unam matronam Cominiam Plutogeniam in binas discissam cernamus: præterquam quod insolentissimum dicas maternam

originem adnotari in faxis; quare ipsamet Plutogenia ex gente Cominia Cereris sacra tractabat. Deceperat Reinesium vox solitaria *θυγατελ*, cum non appositum legisset, cuius esset *filia*; sed Capacium incuses, qui nomen patris Cominii τῷ δέινῃ e marmore vel erasum, vel lectu arduum, punctis adjectis minime nos commonuit: ceterum si Plutogenia ex Cominia familia ortum traxerit, pater Cominius ὁ δέινῃ certe audiit. Turbas ciet Reinesius in quarti versus syllaba EI, quam sat importune confingit ΤΙΟΣ, *filius*, quando Castricius Caledianus est ipsius Plutogeniæ pronepos, eamque ipse vocat *προμάμην*. quare mecum dejerabis minima mutatione in filice scalptum TI. uti mos est prænomen *Tiberii* decurtandi; & qui marmor posuit, terna sua nomina jure adscripsit. Hinc factum est, ut gradus cognationis, quos cudit vir magnus, turbatissimi sint, & ἄποιοι, ut ne sollertissimi quique ex nostris tabellionibus percepisse visi sint: vides enim, ut cetera taceam, appositum a Reinesio *Cominiæ Plutogeniæ* fuisse maritum *Cominium*, cum saxum dicat Paccium Caledum, & filios natos ex gente *Paccia*. Ceterum vel tiro dignoscit in epigraphæ Plutogeniam fuisse matrem Paccii Calediani, filii ex patre Paccio Caledo, aviam Castricii Pollionis, & proaviam Castricii Calediani, ille nepos, hic pronepos ex sorore Plutogeniæ, cum cernas gentem *Castriciam*, non *Pacciam*. Verum hæc sat aperta, ut conquerar de Reinesio, qui in his me plus otii luisse coegerit.

Molestum mihi negotium facessunt honorum tituli reip. Neap. adversantissimi, quos in saxo legimus, & si saxum Neapoli scalptum est, cur additum sit δόγματι συγκλήτης, *senatus consulto*, cum ipse negarim pag. 635. nostra in urbe βελήν, *senatum* ullum exstitisse? quare ex iis, quæ multa cap. superiori congeffi, colligo viros, postquam Romæ iis, quos in lapide vides, magistratibus jam functi erant, Neapolim se recepisse una cum Cominia Plutogenia, quo Græcanicam viverent vitam, quæ adscripta est inter sacerdotes feminas Cereris Ἀστῆæ enixe a Neapolitanis cultæ, ut ait Stat. cujus carmina sup. pag. 502. dedimus; & Ti. Castricius Caledianus ejus pronepos demarcha ab eisdem ob merita salutatus est; qui deinde fratorum Panclidarum decreto memoriam proaviæ erigendam curavit; quare probe a me factum est, si vocem ἀρχοντικός verterim *consularis*, non ut placuit Reinesio *II. viralis*, tanquam si bini archontes, uti Athenis, Neapoli creati sint, vide pag. 635. quando princeps magistratus nostra in urbe fuit *demarchatus*, eumque Hadriano ipsi tribuerint cives, ut sæpe dictum est. Quod autem ἀρχοντικός æque sit, ac *consularis*, constat ex Dione, qui plerumque vocem ἀρχή pro ipso *consulatu* adhibuit, uti pag. 258. lin. 12. Οἱ δὲ δὴ Κάρων ἐδέναν αὐτῶν ἐθεράπευσεν, καὶ ὁ μὲν ἐκέτ' αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἀντιποιήσατο, κ. τ. λ. & vertit Reimarus, *Caro neque ullum demereri voluit, & in posterum petitione consulatus abstinuit, &c.* nec non pag. 264. lin. 5. Λεντέλος ὁ Κορήλιος, καὶ ὁ Κλαύδιος ὁ Γόδιος τὴν ἀρχὴν ἀνέστησαντο, *Cornel. Lentulus, & C. Claudius consulatum inibant;* pag.

pag.253. lin.6. Προήει τε (Μίλων) ἐς μέσον, καὶ τῆς ἀρχῆς ὁμοίως, ἢ καὶ μᾶλλον, ἀντεποιεῖτο, & in medio (Milo) progressus pari, aut majori etiam, quam prius contentione, consulatum petiit; atque idem dicit Cassius pag. 254. lin.49. pag.256. lin.29. idque etiam firmatur, eo quod sicuti ex ἀγορονομία, ædilitas, fit ἀγορονομικός, ædilitius, uti passim apud Scriptores, atque in hoc lapide; ita etiam ex ἀρχή, consulatus, ἀρχοντικός, consularis, educitur. Itaque Cominia Plutogenia beatissima fuit ob maritum, & nepotem viros consulares, filium ædilem, & pronepotem Neapoli demarchum: nisi qui in Rom. historia peregrinus est, ambiget, quin de Neapolitano demarchatu lapis loquatur; atque cum ἀρχοντικός verum sit, vir consularis, ne credas me de eo, qui consul Romæ fuerat, intellexisse, sed accipias, ut notum est, illum, qui consulari imperio in provincias mittebatur, quo de magistratu, ejusque nominibus docte more suo Salmasius, sed satis acerbè contra Casaubonum in Hist. Aug. to.2. p.349. plurima adnotavit, & to. 1. p.34. &c.

His animadversis, neminem reor fore, qui obstitat, quod ΔΟΓΜΑΤΙ ΣΥΓΚΑΙΤΟΥ conformarim in ΔΟΓΜΑΤΙ ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ, etenim de Rom. senatu, nisi, qui excors est, intelliget: qui vero de Neapolitano, is unus erit, qui nostræ veteris reipublicæ regimen prorsus ignorat, in qua neque in lapidibus hunc virorum cœtum sculptum invenies, neque in aliis monumentis, quæ reliqua sunt, hoc nomen σύγκλητος invises: contra cum jus omne sacrarum rerum penes fratoras esset, sane haud proaviæ Plutogeniæ Cereris sacerdoti Castricius Caledianus memoriam, statuamque erigere valuit, nisi hujus ἱερᾶτικῶς corporis sententia; relegas, quæ multa de fratorum auctoritate in Neap. rep. superne a me dicta sunt. Porro nil hæreas, quin bonus Capacius, cum fortasse fat fugientes litteras vocis ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ vidisset, & notissima esset sollemnis formula, δόγμα σύγκλητε, contra nova omnino, atque sibi illiberalis vox Πανκλειδῶν, (nam nostrὸ ἀνο ex marmore novimus,) adversus fidem marmoris τὸ ΣΥΓΚΑΙΤΟΥ nobis propinaverit, exscribens etiam I pro H. Et si quis reliqua grandia errata hoc in lapide ad nos transmissa a Capacio pensitet, facile id extremum etiam σφάλμα ei minime pepercerit.

Interea gratulor me iterato in nostris filicibus nomen fratriæ Πανκλειδῶν scrutatum esse, de qua pag.632. non pauca collecta a me sunt; & irascor tot doctissimis civium meorum, qui gazam hujus lapidis opulentissimam, licet exscriptoris incuria erroribus fœdam minime curarint, imo ne semel quidem recitarint, quando in eo ad veteris reip. nostræ decus cernimus Romanorum honestissimos tum viros, tum matronas Neapolim confugisse, & nostratia sacerdotia, & magistratus appetivisse: & nulla habenda Reinesio gratia, qui illustrandum tam insigne saxum aggressus est, quippe qui potius omnia turbavit, & fat importuna nos docuit. Des autem veniam, si ab incepto longius te abstractum vides, nam probandum suscepi Neapoli-Eleusiniæ Cereris sacra ab mulierum tur-

ba concelebrata, & saxum hoc pæne ignotum, atque neglectum protuli, in quo Plutogeniam Romanam matronam etiam iis initiis addictam gratulatur Castricius Caledianus pronepos; quo ratum redderem urbem nostram id genus sacrificiorum plenam, & nil aliud concoxisse liberæ reip. cives, quam secreta quædam sacra, & gerras Chaldaæas.

Si vero quis rixarum amans Capacianæ lectioni δόγματι συγκλήτης patrocinetur, meamque δόγματι Παυκλειδῶν porro repellat, atque hoc uno marmore corruptissimo teste tueri velit Neapoli *senatum* fuisse, ipse neque indulgentissimus do, neque sat illiberalis intercedo, cum vox σύγκλητος libertati Neapolit. nil officiat: attamen noscat se hoc uno lapide nil curate exscripto sententiam suam tutari, nec sibi prædem alterum proferendi spem esse: contra in monumentis Athenarum, & Romæ, in queis urbibus revera βελή, & *senatus* floruit, nil frequentius lætitare est & in libris, & in marmoribus, quam ἡ βελή, ἡ δημοί, & S. P. Q. R. imo in quibusvis Atticis, & Rom. legibus isthæc vocabula iterata ad tædium: quare mihi, & fortasse cordatioribus semper mirum futurum, cur, si *senatus* Neapoli celebratus sit, semel in hoc lapide ejus nomen scalptum invisatur, totque cetera, quæ plurima sunt, monumenta, & Statium, qui etiam fratrias nominavit, de *senatu*, & *senatoribus* videas Ἀρεοπαγίτης σιωπηλοτέρους. Hic autem irascendum mihi est his Romanensibus viris, qui cum Græcanicam Neapoli διαγωγὴν sibi elegissent, & litteratos lapides inde sibi apposuisent, attamen in urbe hac ἐλληνικῶτάτῃ verba quædam usurparint nil Attici oris sanctitatem præferentia, uti est vox σύγκλητος, *senatus*, quam Scriptores Græcanici dumtaxat, qui sub Cæsaribus vixerunt, uti Lucianus, & Plutarchus, &c. ac quædam ejusdem ævi marmora usurparunt; contra bonæ ætatis Scriptores, & cultiores, licet sæculi non sapientis, uti Cassium, nunquam adhibuisse reperi; imo Pollux castissimus grammaticus in suo onomastico minime adscripsit σύγκλητος pro *senatu*, contra vero sæpe utitur voce βελή, βαλευτήριον, κ. τ. λ. hinc haud fallor, dum exputo fore, ut si Neapoli *senatus*, & *senatores* exstitissent, cives mei Ἀῤυκοί, & τὰς σπαδαίς λόγων Ἑλληνικοί, (vide sup. pag. 498.) uti salutantur a Philostrato, certe βελήν vocitassent *senatum*, uti semper eo nomine est apud Demosthenem, Æschinem, & ceteros Atticos, nunquam vero σύγκλητος: quare Romanenses indigenæ procul dubio apposuisent lapidi δόγματι βελής, ut vocem αὐτόχθονα, & Atticam festarentur, & a Neapolitanis Atticæ διαλέκτῃ intelligerentur; quare iterato eo vergit mens animi, ut credat Capacium immutasse patriam vocem ΠΑΝΚΛΕΙΔΩΝ in peregrinam, importunam, ac male exscriptam ΣΥΓΚΛΙΤΟΥ.

Præterea, nisi vehementer errem, ipse novisse visus sum cives meos Arato impense studuisse, qui inter astrologiæ Scriptores principem sedem occupaverat, id me docet Statius, dum canit de parente jam denato, & ad astra ascendente, vel ad Elyfios abeunte, Silv. 5. carm. 3. v. 19.

At

*At tu seu membris emissus in ardua tendens,
 Fulgentesque plagas, rerumque elementa recenses,
 Quis Deus, unde ignes, quæ ducat semita Solem,
 Quæ minuat Phœben, quæque integrare latentem
 Causa queat, NOTIQUE modos extendis ARATI:
 Seu tu Lethæi secreto in gramine campi
 Concilia Heroum juxta, manesque beatos
 Mæonium, Aſcræumque ſenem non ſegniôr umbra
 Accolis, alternumque ſonas, & carmina miſces, &c.*

In his mihi carissimis versibus primum advertas Statii patrem, utpote ab Neapoli urbe Græca ad Elysios deductum inter Græcorum poetarum chorum, & juxta beatos summorum vatum manes Homeri, ac Hesiodi affedisſe, cum iisque alterna carmina commiscuisse longe a Latinorum grege sejunctum; quare cum civibus die conquerendum mihi est de Mazochio τῷ πᾶν edicente a Neapolitanis ad barbarum os cœptum esse ab Tiberii Aug. ævo desciscere; cum eos videas cum Mæonio, Aſcræoque ſene collatos, neque ipse civibus meis majorem laudem implorem: id unum dolendum mihi ſemper eſt patris Papinii tam varii argumenti carmina univerſa fato improbo periisse. Deinde, quæ nunc mea interſunt, vides Statium adſerere *Aratum notissimum* Neapolitanis, ac patri, quod ἐπιθετὸν perquam otioſum dicas, niſi intelligas res aſtronomicas familiariffimas civibus meis, & Statii parenti cordi fuiſſe; atque eo magis, quod unum Aratum *notum* dicit, non vero Homerum, atque Hesiodum, par vatum longe præ Arato celebratiſſimum; videtur igitur Statius ad Neapolitanorum ſtudium planetarum, etenim Aratus tunc temporis aſtronomiæ primipilus ac princeps erat, animum intendiſſe; & cui non mirum ſit tot urbis noſtræ Scriptores, & Statii interpretes iſthæc ejuſdem tanti pretii carmina nihil curaffe, ac ne meminiffe quidem?

Si vero tot documentorum pondere, & vi exemplorum, quæ ex Horatio, Petronio, & Statio, aliisque Scriptoribus deprompſimus, non fruerer, queis ſatis ſuperque præſtitum eſt Neapolitanos perditæ aſtronomiciſ diſciplinis ſtudiſſe, mihi affatim eſſet vaſculum atramentarium Vaſſallianum, quod pag. 17. affabre ſcalptum, ac deſcriptum appoſui, Neapoli dubio procul elaboratum, atque inter noſtratia ὑδρὺν γυγίαν repertum certo etiam ſcimus; quod etiam ſeptem dialibus argenteis planetis ſplendiſſe oportuit, cum in oſtonis faciebus ſeptena tantummodo foramina inviſantur; ita ut niſi hujus marmorei atramentarii poſſeſſores multa fide valerent, nemo unus non moleſtus eſſet, & me illud ex induſtria apparaffe, & conſinxiſſe contenderet. Porro vides cives meos adeo hanc aſtrorum artem coluiſſe, ut etiam in vaſculis vilioribus ſidera, quæ animo ſemper revolvebant, affixerint; atque ea mihi indubia eſt animi mens, ut ſi antiqua Neapolitanorum ſupellex non iviſſet peſſum, proſecto id genus cimeliorum bonam partem aſtrorum ſignis, vel imagunculis honeſtam cerneremus; cum
 jam

jam constet vix binas thecas calamarias in lucem evectas dialibus Diis ornatas conspexisse; etenim & regium atramentarium Neapoli conflatum, quando de Aurora verba instituimus pag. 364. multis argumentis testati sumus. Quare si quis posthac de civium meorum astrologiæ insana sollicitudine dubitarit, is unus erit, qui cæcutit in meridiana luce; idipsum dicas, si parum hæreat, ut credat etiam Vassallianum vasculum in cuiusdam mathematici Neapolitani usura fuisse, cum in eo planetas exstitisse certum sit, dum abunde superius vasa secundum possessorum artes ac instituta symbola habuisse commonstratum est.

Hic opportune cadit, ut in mentem revoces æneam scaphulam septem planetarum *προτομαῖς* secundum hebdomadis dies onustam, quam pag. 323. delineandam, & longo commentario, nihilque poenitendo ornandam a me curatum est, astrologi cuiusdam striblinem fuisse, quam secum in captandis itineribus, præsertim maritimis comportabat fortasse usu fibulæ, nam quædam veluti foramina in ea intueor, cujus ope & tutela a sexcentis undarum, & ventorum discriminibus se tutum fore blandiebatur. Nec obliviscar lucernam etiam dialibus Diis illustrem, quam mihi præstitit Jo. Bapt. Passerius, (cujus omnigenam eruditionem demirer magis, an comitatem morum, divinet quivis *μάντις*, non ego,) atque etiam depictam a me vides pag. 330. illam sane dicas mathematici quoque vasculum fuisse, cui in lucubrationibus suis scriptitandis, & in astrorum vel bonam, vel malam vim interpretando lumen suffecit; atque haud negem hujus lucernæ sociam etiam calamariam thecam ad Regii *σκιευαρίδ* exemplar hunc ipsum astrologum sibi fabrefecisse, quo omnia, ut moris erat, artis Chaldææ organa sibi essent *σύμφωνα* optassem, ut Passerius quid eruditionis suæ in hanc ceterarum præstantissimam lucernam sparsisset, etenim neque de astrologi instrumento cogitavit vir summus, neque quid de ea Deorum dialium *ἑβδομάδι* nos docuit. Atque plura, quam mentis animo intenderam, de astronomicis, atque hujus ignobilis otii Neapolitanorum studiis, quæ vereor, licet nova, ne prolixitate tædium crearent; verum de rebus patriis commentandi urget vel invitum voluptas.

IX. Vix isthæc de Chaldæa civium meorum arte conscripseram, atque doctioribus amicis, floreo autem sanequam multis, communicaveram, (horum enim consilio, ac disciplina facile utor, ac proficio, quæ quidem re vera, an dumtaxat benevolentia ergo probarunt, norunt ipsi;) cum factum sit, ut statim exceperint Symmachum lib. 8. ep. 27. fortasse ideo Neapolim *religiosam* vocitasse, quod astronomicis studiis se tota devoverat; quare rogarunt, ut id famosum *ἐπιθετόν* urbi nostræ ab Symmacho adjectum excuterem, veramque notionem detegerem; animumque addiderunt rem non esse hic importunam, cum de Neapolitanorum superstitione sermo sit. Porro bene multos Scriptores externos hac in voce transverfos actos deprehendi, præsertim Peregrinium *ζηλοτυπίαν* in Neapolitana decora subdole concoquentem, qui postquam de Christianis legibus Petri apofst.

apost. tempore Neapolim inuestis dubii plenus pauca edisseruisset, ut id dubium aliquantulum firmaret, Symmachi verba affert: inde, uti suus est mos, Neapolitanos ita laceffit pag. 738. *Simmaco fierissimo inimico de' Cristiani... diede a Napoli il titolo di urbis religiosæ, non intendendo a patto veruno della Cristiana religione. Ma lasciando ai valorosi letterati Napoletani, che sciolgan questo nodo, io seguirò a scuoprire il resto dell'inganno preso da alcuni intorno l'antico stato della medesima Città loro.* Ex nostratibus unus Petrus Jannonius to. 1. p. 62. & 63. cum Symmachi *νεμενον* nihil perpendisset, sat posteriori tempestate Neapolim Christianis sacris imbutam edicit: e contrario tot reliqui Scriptores pietatis gratia in patriam, & quasitis documentis in membranas plurima ingesserunt, quo mendacem ipsum Symmachum traducerent, ac Neapolim longe temporum ante hunc virum consularem Christianam fuisse ostendere conati sunt; quorum nuperrimus *πολύλωπτος*, deque me meritisissimus Jos. Assemanius in to. 1. de reb. Neap. p. 412. ut ceteros minoris famæ taceam. Verba Symmachi sunt ad Censorinum l. 8. ep. 27. *Nunc ad alia respondeo, quæ de me scire voluisti: quamprimum Neapolim petitu civium suorum visere studeo, illic honori urbis RELIGIOSÆ intervallum bidui deputabo: dehinc si bene destinata Dii juverint, Capuano itinere venerabilem nobis Romam, la remque petemus.*

Verum ipse ad stuporem usque demiratus sum utriusque partis pertinax, atque ardens studium acerrime decertantis de his Symmachi verbis, quæ nil vel Christianos mordent, vel ethnicos tangunt; quare si is vir ab Elysiis rediret, & tot membranarum vim ob hanc voculam conscriptarum perlegeret, vel exputaret rem, quæ omnium irrisione luderetur, vel temporum nostrorum calamitatis miseresceret, quando a vocum notione tam longe deflecti cerneret. Itaque ne perdiu te teneam, sciendum est epitheton *religiosa*, ut erat illius sæculi ignobilioris ingenium, peræque esse, ac *officiosa, obsequens, officii plena*; cumque erga Symmachum ita se præstaret Neapolis, (nam dicit se ab Neapolitanis expetitur,) pro hujus officii gratia, & pro tantæ urbis honore se bidui spatium in ea mansurum spondet. Et quis nescit vim vocabulorum inferioris ævitatæ non corradendam ex bonis lexicis, sed ab ejusdem temporis Scriptoribus, & præsertim ab eo, cujus gratia de *ρήτεις* alicujus notione ardentius disceptatur, addiscendam? quare omne, licet non tam grande epistolarum Symmachi volumen pervolvere patienter aggressus sum, atque reperi voces *religio*, & *religiosus* in hac *officii*, & *officiosi* significantia adeo sibi caras, ut fere in unaquaque ex epistolis adhibere studuerit; quarum verba, si hic exscriberem, longissimam *κλίμακκα* appenderem; itaque unum, aut alterum exemplum adjiciam, reliqua vix indicare animus jubet, & si tibi libeat, consulas, lib. 2. ep. 79. *Advertis igitur, quam prompto, & patulo amicitie sinu (Andromachus) acceptandus sit, qui tui desiderium suæ valetudini prætulit. . . ergo accurrenti religiosam manum porrige, ut qui*

te novit virtutibus superiorem, comitate parem sentiat ; vel luscitiosus videt hic *religiosam manum* valere *officiosam*, maxime cum id ipse Symmachus definiat, dum *comitatem* apponit ; contra si quis dicat *manum superstitiosam*, ridendum traduces. In lib.3. ep.34. circ. fin. invenies *religiosum intuitum*, & lib. 5. ep. 8. *cura religiosa* ; & ib. ep. 75. *religiosa admonitione* : lib. 6. ep. 80. *honore religioso* : & ne te exemplis opprimam brevem epistolarum elenchum adscribam secundum eorundem librorum ordinem, in quibus *πῆταις religio*, & *religiosus* me reperisse memini in ea, quam tueor, *διαγνώσει*. In lib. I. ep. 96. in fin. ep. 99. in princ. ep. 101. init. In lib. III. ep. 3. init. ep. 6. circ. fin. ep. 18. circ. med. ep. 22. bis vox *religio* in eandem notionem appositissime : ep. 52. In lib. V. ep. 2. ep. 7. hanc legas rogaris : ep. 15. ep. 54. ep. 92. bis ea vox repetitur. In lib. VI. ep. 4. ep. 14. ep. 66. In lib. VII. ep. 28. In lib. VIII. ep. 12. ep. 28. opportuna satis : ep. 48. In lib. IX. ep. 15. in fin. ep. 91. ubi vox *religiosus* mihi aptissima : ep. 102. idem repetit. ep. 125. &c.

Præterea fervavi carissimi pretii locum Symmachi ep. 71. lib. I. quem meliorem ipse mihi fabricari haud quivissem ; initio hujus brevioris epistolæ Symmachus fratrem suum Cæcilianum, qui Laurentibus Lavinationibus patrocinebatur, quæ civitas in Symmachum erat *religiosa*, sive officii plena, ita hortatur : *Ama ergo hominem placitum mihi, & religiosæ civitatis commodis obsequentem* ; vides jam *ἐπιθετόν* Neapolitanorum idem, ac Laurentium ; ridendus sane, si quis etiam grande, & acre certamen institueret, num Laurentes, eo quod & *religiosi* ab hoc consulari viro salutantur, quinto circiter sæculo nomen Christo dederint. Ecquis igitur ferat tot turbas ob unam hanc voculam nihil sacri præferentem inter tot doctiss. Neapolitanos de suæ religionis vetustate commotas ? cum ævo Symmachi ea *πῆταις* peræque esset, ac *devotus*, hinc in millenis lapidibus prostat, *devotus numini majestatique ejus*. Atque iterum demiror, quo pacto Symmachianum hoc vocabulum tot eruditis viris imponere potuerit, ita ut res magnis utrinque contentionibus acta sit, ac duret adhuc ; sed mihi nunc spes est tantum irarum fore, ut concidat, quando Symmachi mens jam tandem aperte patuit, atque sententia illuxit.

Neque reputes me ab uno Symmacho novam hujus nunc famosæ vocis notionem didicisse, cum eandem Ambrosius hujus viri legitimus, & potentissimus hostis adhibeat lib. 5. cap. 5. de fide pag. 710. edit. Ven. 1751. *Considerate, quæ mater filiorum Zebedæi cum filiis, & pro filiis petat: mater est utique, cui pro filiorum honore sollicitæ, immoderatio quidem, sed tamen ignoscenda mensura votorum: atque mater ætate longæva, studio religiosa, solatio destituta, quæ tunc temporis, quando vel juvanda, vel alenda foret validæ prolis auxilio, abesse sibi filios patiebatur, & voluptari suæ mercedem sequentium Christum prætulerat filiorum . . . Hæc igitur studio maternæ sedulitatis indulgentior obsecrabat Salvatorem, &c.* vides aperte verba studio religiosa valere *studii*

dii plena in Christum, & obsequentissima, &c. Ceterum si mihi tempus suppeteret, plura, & claria ex Ambrosio exempla converrerem; sed tutemet facile colliges. Peccarem sane, si te certiorum facere obliviscerer, me nescire, quo fato id vocabulum *religiosus* etiam feliciore Gellii ætate acri contentioni fuerit obnoxium, de ejusque rata veraque notione lis exarferit, scilicet, ut verbis Gellii utar, *in quæ diverticula significatio vocis religiosus flexa sit, & an in culpam, an in laudem diceretur*, quod ἀπορία docte, & quæsitissimis exemplis solvit hic grammaticus lib.4. c.9.

Sed inespectatum quid, & minus prævisum animum perculit, cum in mentem venerit virorum summum Mazochium to.1. Kal. pag.40.col.1. hunc famosum Symmachi locum luce sua adspargere cupientem ῥῆτιν *religiosus* pro *superstitiosus*, sive *ethnicus* accepisse, & una cum turba tot malorum, ac bonorum Scriptorum religiose conjurasse, quando ipse alias in extrudenda vocum vi ac ἰδιότητι se gnarum satis, ac sollertissimum præstitit: Exeunte sæculo IV. ne Neapolim quidem penitus Christianam fuisse quidam contendunt; de quo vide Petrum Jannonium Hist. civ. lib.1. cap. ult. pag.62. 63. Decepit nimirum illos Symmachi locus VIII. ep. 27. Neapolim urbem religiosam vocantis: qui cum ethnicismi perditus propugnator fuerit, non aliam in partem Neapolim, uti religiosam laudasse videtur, quam quia adhuc gentilitatis errores consectaretur. Verum ex Symmachi loco aliud non efficitur, quam ævo Theodosii plures Neapoli gentiles adhuc fuisse; sicuti ne Romæ quidem tunc ethnici deerant, maxime inter senatores, & honoratos viros. Id quod Symmacho satis fuit, ut Neapolim religiosam diceret. Ceterum gentilibus istis Neapoli templa numinum patuisse nego; nisi quod tantum in domorum suarum larariis, aut vero κατὰ τὰ προάστεια (in suburbanis) liberam religionis suæ exercendæ potestatem habebant, &c. Longiora Mazochii verba exscribenda duxi, quo non dubius sis, quin tantus vir etiam vocem *religiosus* in Symmacho pro *superstitioso* acceperit, & cum turba Scriptorum consenserit; locuples hujus viri auctoritas valde me mordebat, qui tot, & egregia de Ecclesia Neap. scripserat, quare elevari oportuit, ne vera hujus vocis *religiosus* notio a me nunc primum deprompta infirmaretur, & mea scribentis fides convelleretur.

Quando autem omnis Neap. respublica Christiana evaserit, neque id nunc mei pensum est, imo me ignorare fateor: id unum scio anno Christi 171. in nostra urbe, ut ex certis lapidum monumentis constat, erecta simulacra Castori, & Polluci, in eorumque templis aras, candelabra, & lucernas appositas, vide sup. pag.613. & medio sæculo tertio, quo floruit Philostratus, eodem Mazochio teste in Eccl. Neap. p. 103. col.2. *sollemne apud Neapolitanos certamen fuisse*, & relegas, quæ ipse de hoc agone plurima adnotavi pag.490. imò idem sophista refert puellum nostrates Homero perditæ studuisse, & in porticibus se sexcentas tabulas vidisse

se profanas omnes, atque ethnicorum fabellas in ipsis ad miraculum depictas; præterquam quod reliqua nobis sunt saxa fortasse circa Theodosii Aug. tempestatem scalpita, in quibus insunt nomina fratriarum, & publica ethnicorum ædificia, uti Πανκλεῖδαι, & ἀγορευτήμα, vid. sup. pag. 634. quare haud scio, cur hæc nil addubitans illeverit Mazochius: *Ceterum gentilibus istis Neapoli templa numinum patuisse nego; nisi quod tantum in domorum suarum lavariis, aut vero in suburbanis liberam religionis suæ potestatem habebant*: verum sententiam suam noverit tutari vir magnus, luculentioribus monumentis prolatis; cum mea tantum intersit amicis fecisse satis ῥῆτιν *religiosus* in Symmacho non æque esse, ac magicis atque astronomicis rebus addictus, neque hunc consularem virum id otium respexisse, quando hoc epitheton honestissimum, ac nil sacri præferens Neapolitanis attribuit. Atque hæc satis superque de veterum civium meorum Chaldæis studiis in nostra urbe Ἑλληνικῇ florentissimis, quæ ei decoris plurimum conciliabant, ac famæ; & quæ in ea tanto animi ardore antehac exulta fuisse ignoratum est; ita ut sua quæque vascula planetarum icunculis undique ornarent, etiam calamarias thecas, uti cernere est Regiam hanc, quam, quoniam nil superior industria mea labor est, atque tenue negotium, illustrandam suscepi. Ex quibus omnibus prolixiore sermone collectis, ut unde cœptum est, redeamus, ratum teneas nostrum atramentarium vasculum astrologi Neapolitani organum fuisse, eoque usum ad suæ artis meras gerras scriptitandas, imo unius ex hominibus id genus nugacissimi instituti, qui ope harum præstigiæ sat pecuniæ corraferat, cum non rude vasculum, & inelegans, sed auro, argentoque splendidum, & bona arte conflatum adhibuisset.

Plurima fane, ac nova, (an bona judicent, qui lectitarunt,) de planetis a me in hoc cap. & in trib. primis capp. hujus lib. dicta sunt, congesta a veterum Scriptorum membranæ, quo magis illustre ac decorum Regium hoc vasculum exteris exhiberem: vehementissime me mordebat, eo quod ipse bonam vitæ meæ intercapedinem in ῥαψωδίαις divini Homeri δαψιλῶς καὶ ἀφθόγως degustandis triveram, minime tantum divinum planetarum vel nomen, vel saltem eorum numerum in longissimis poematis commemorasse, licet sollempnia sint ipsi vocabula Solis, & Lunæ, & plurimarum stellarum; rebar enim mihi carum & opportunum tantum virum, & omnium vetustissimum Scriptorem vel planetarum nomen, vel numerum agnovisse. Itaque animo mihi versanti, ubi Iliadis, aut Odysseæ septena ea sidera indicare quivisset Homerus, occurrit statim liber, in quo Achillis scutum describit, ejusque isthæc prima carmina accipias Il. σ. v. 483.

Ἐν μὲν γαῖαν ἔπυξ', ἐν δ' ἔρανον, ἐν δὲ θάλασσαν,
Ἡελίον τ' ἀκάμαντα, Σελήνην τὲ πλήθεσσαν,
Ἐν δὲ τὰ τεύρεα πάντα, τὰ τ' ἔρανος ἐσεφάνωται,
Πληιάδης θ' Ὑάδας τὲ, τὸ τε σθένος Ὠρίωνος,
Ἀρκτον θ', ἣν καὶ Ἀμύζαν ἐπικλήσιν καλέεσιν,

Ἡ τ' αὐτὴ σρέφεται, καὶ τ' Ὀρέωνα δοκεῖται,
 Οἷη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὀκεανοῖο.

Quæ doctissimi quique vertunt:

*In (scuto) quidem terram finxit, finxit & cælum, finxit & mare,
 Solemque indefessum, Lunamque plenam,
 Finxit & sidera omnia, quibus cælum redimitum ornatur,
 Plejadasque, Hyadasque, roburque Orionis,
 Urfamque, quam & Plaustrum vulgo vocant,
 Quæ ibidem vertitur, & Oriona observat,
 Sola autem exsors est lavacrorum Oceani.*

Neque ab scholiastis, neque a sagacioribus interpretibus opem exspectes, ut in his astronomiæ plenis versibus planetas septem videas, nam solummodo tibi statim præstant, *Solem, Lunam, & stellas omnes*, Ἡέλιον, Σελήνην, καὶ τεῖρεα πάντα. & usque miratus sum tam male mereri de divino vate homines, ut cum videant corporum cælestium callentissimum, imo & quarumcumque stellarum, planetarum vero ignarum traducant, imo & Vulcanum ipsum Deum, quem scuti fabrum inducit Homerus, præsertim cum planetarum orbes in cælo primas agant. Quare si, ut te non diu morer, in tertio ex his versibus levissimam mutationem crees, & pro τεῖρεα πάντα apponas τεῖρεα πέντε, statim omnium oculis septenarius planetarum numerus affulgebit, nempe Ἡέλιος, Σελήνη, καὶ τεῖρεα πέντε. neque statim in me veluti sat audacem excandescas, amabo lectites, quantis argumentis hanc medelam tueri satis sum. Porro si vocem πάντα antiquam & γηυσίαν velis, Homerus, *qui nil molitur inepte*, ineptissimus audiet, qui in scuto *omnia sidera*, sive *stellas* scalptas adstruit, inde vix quaternas, aut quinas enumerat; quare certam & ratam Homeri mentem tenes, si interpreteris finxisse Vulcanum Solem, & Lunam cum reliquis quinque planetis, atque ex sideribus Plejadas, Hyadas, &c. præterea quæ cogitari poterit, ut in parva scuti area tot reliquis scalpturis locuplete πάντα τεῖρεα, infinitas pæne stellas formarit Vulcanus? Et scias vatem sapientissimum ἐπιθετόν hoc πάντα tunc addere sideribus, sive ἄστροις, quando de ipsis in cælo rutilantibus ei sermo est, adeo catum & sollertem vides, Il. θ. v. 555.

Ὡς δ' ὅτ' ἐν ἑραυῶ ἄσρα φαεινὴν ἀμφὶ Σελήνην
 Φαίνεται ἀεπρεπέα, ὅτε τ' ἐπλετο νήνεμος οἰθήρ,
 Ἐν τ' ἔφανον πάσαι σιοπιαὶ, καὶ πρῶνες ἄχροι,
 Καὶ νόπαι· ἑραυόθεν δ' ἄρ' ὑπερράγη ἄσπετος αἰθήρ,
 Πάντα δὲ τ' εἶδεται ἄσρα· γέγηθε δὲ τε φρένα ποιμήν.

*Sicuti autem, quando stellæ lucidæ circa Lunam
 Apparent perdecoræ, si sit sine vento æther,
 Conspiciuntur omnes speculæ, & alta cacumina,
 Et saltus: e cælo enim aperitur immensus æther,
 Et omnia apparent astra; ex hilaraturque animo pastor.*

At-

Atque hinc evenisse facile credas, ut librarii, eo quod in Homero viderint, πάντα ἄσρα, confinxerint etiam πάντα τεῖρεα pro πέντε τεῖρεα exputantes idem valere τεῖρεα, ac ἄσρα, cum longissime distent, uti mox dabo. Et sane miratus sum vocem Homericam τεῖρεα neminem ex tot Græcis Scriptoribus, consului fere omnes, præsertim quos de rebus astromonicis volumina confecisse novimus, uti Manethonem, Arati fragmenta, Ptolemæum, ceterosque pro stellarum significato unquam adhibuisse, ita ut semel in hoc Homeri loco, nec alibi quorumvis librorum eam invises: & nullum vocabulum novi, quod magis solitarium sit, ac magis defertum, quod & unicuique sat mirum futurum reor; neque aliam causam invenies, quare Scriptores aufugerint vocem τεῖρεα, & dixerint potius ἄσρα, & ἄστερες, quam quod in eorum oculos vix offenderit, utpote ἀπαξ λεγόμενη ab Homero, vel potius, quod vim ejus vocis nil deprehenderint: rarissima enim vocabula quid denotent, facile nos latet: & quis Polucem non incuset, quem, licet sit onomasticographus sollertissimus, & sagacioris ævi, dum lib. 4. c. 20. pag. 442. omnia ad astronomos spectantia vocabula congeffit, oblitissimum vides vocis τεῖρεα, quam reliquis antecellere oportuisset, utpote antiquam, & Homeri filiam.

His breviter intellectis, quis non dejeret Homerum scripsisse πέντε, non autem πάντα τεῖρεα, scil. præter Ἡέλιον, & Σελήνην reliqua quinque τεῖρεα, planetas, & scribarum incitiae id mutationis tribuendum? Et in mentem revoces, sicuti posteriores Græci septena hæc astra peculiari nomine compellarunt, πλανήτας, ita antiquissimos ἰδίᾳ voce τεῖρεα vocitasse, quo ab stellis distinguerent: & nil aberrem, si pronunciem Homeri ævo nomina Κρόνος, Saturnus, Ζεύς, Jupiter, Ἄρης, Mars, &c. nondum enata, sed γενικῶ vocabulo dicta τεῖρεα; etenim etiam Hesiodus in ἔργοις circa finem, cum de sideribus multa doceat agricolas, planetarum isthæc nomina omnino reticet, præter bina celebratissima Ἡέλιος, & Σελήνη. quod ab Mose tractum reor, qui his duobus astris principibus κύριον nomen solummodo attribuit. Imo & Romanos ipsos in quibusdam consularibus numismatis, in quibus planetas cuderunt, vides in antica Solem juvenis radiati instar, in postica Lunam cornutam, quinque vero reliquos simplici stellarum specie effinxisse, adeas sup. pag. 342. Homero parenti indulgentes, qui ex iis septenis sideribus bina dumtaxat ἰδίᾳ vocabulo salutatur: atque idipsum cernere est in quibusdam gemmis astriferis, consulas πολυβόητον opus Jo. Bapt. Passerii: & in præcipua gemma, quam affert Vandalius in dissertat. pag. 19. Solem, & Lunam sub adolescentis, & juvenulæ specie intueris, quinque reliquos planetas sub unis tantum symbolis scalptos; tanti valuit etiam apud quosdam artifices Homeri exemplum, & auctoritas.

Causam haud scrutari potis fui, cur quanquam Græci nunquam usi sint voce τεῖρος, sive τεῖρεα, Latini e contrario nil frequentius adhibuerint, licet immutatis quibusdam litterulis, nempe *fidus*, & *sidera*; neque quis ex fastidiosissimis hominibus id etymon cetera sincerum despicatui

catui ducat ; etenim binos hos characteres sexcenties in suos affines qua Græce, qua Latine inveniet inverfos in Voss. etym. & in tract. de litt. permut. cum videas idipsum denotare *τείρεα*, ac *sidera*, licet Romana vox *γενικωτέρα* sit : præterea reliqua veriloquia *ρήτεως sidus*, quæ antehac a doctis viris prolata sunt, *ἀτοπα* vides, & longius petita ; nam Græculi ab *τείρω*, *molestus sum*, extrahunt, quoniam, inquit, bene multi ob astrorum aspectum, vel influxum morbo laborant, & *siderati*, sive melius *fidere percussi* audiunt : *Τείρεα παρὰ τῷ τείρειν, πολλοὶ γὰρ ἐν τῶν ἀστέρων καταπονδῶνται γινόμενοι ἀσρόβλητοι*, ita Eustath. in hunc Hom. versum. Neque quid melius cudit Vossius in voce *sidus*, qui ab εἶδος, *species*, deducit, licet sibi blandiatur, *Ex tot etymis simplicissimum illud, ut sit ab εἶδειν*. sed quisque advertit, quam vaga sit & *γενική* isthæc significatio, & mirabitur Vossium in hoc etymorum negotio, virum ἀκριβέστατον, vocabulum *τείρος*, sive *τείρεα* non vidisse, ut saltem inter reliqua hoc nostrum veriloquium adnumerasset.

Si vero quis a me expetat hujus Homericæ vocis veterem originationem, lubens reponerem esse ab טהר, *nitere*; & ut rem firmem scias Mosen Exod. 24. 10. id vocabulum sideribus, sive *τείρεσι* tribuisse, licet Græcus, & Latinaris, &c. interpretes nil adverterint, quare versum est : *Et viderunt Deum Israel, & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cælum, cum serenum est*: extrema verba in Mose sunt ובעצם השמים, לטהר, quæ quidem Homeri ope ad sermonis sancti decorem, & vim ingentam ea redderem, & *quasi cæli substantiam*, & *robur*, quando *siderum splendore circumfulget*; vides contra, quam exsuccum sit, *cælum cum serenum est*: LXX. sat longe ob origine aberrarunt vertentes τῇ καθαρότητι, in *munditie*, & Chaldæi, qui transfuderunt *ברר* ab לבריר, *clarum esse*, dum sidera haud meminerunt hi interpretes, cum in *ρήτεως* לטהר includantur, unde Græci extraxere vocabulum *τείρος*. Si autem nova isthæc interpretamenta, atque etyma animo tuo legentis sedeant, ex Homeri lectione multam lucem mutuari sacra volumina fatearis oportet, & sexcenties idipsum a me factitatum in hoc atramentario opere te meminisse reor. Ceterum fero novi longius sermonem de voce *τείρεα* me protraxisse, sed Homeri nomen & honos pace tua dignum reddent : inter ea facile a me præstitum est revera in tanto vate *τείρεα planetas* valuisse, nisi bene multis difficultatibus ejus divina carmina urgeri velis; mihi que perdiu lætandum est, tum quod septena ea sidera in *ῥαψῳδαίς* primus vestigaverim, tum quod Regium hoc atramentarium præter grande, & ingentum astrorum decus, etiam his magni pretii Homeri carminibus, uti Vulcanus Achillis scutum tot divinis scalpturnis honestavit, exorna verim.

x. Age ætatem vasculi nostri inquiramus, quod negotium extremo huic meo labori servavi; nam a bene multis, quæ in omne hoc opus congeffi, argumenta antiquitatis hujus organi mihi expromenda sunt, idque tibi ita recepi sup. pag. 26. Porro expectationi plurimorum me affatim facturum

Sturum ajo lubens, licet præfractæ populum, imo & ordinem suadere adnisi sint quidam Regium hoc σκευάριον esse foetum ἀρτίτοκον, & duobus abhinc sæculis emissum in auras: sunt etiam, qui adeo acutum cernunt ψευδαρχαιολόγοι, ut undique crepent vasculum non thecam calamariam esse, sed lucernam; & piget me hic adscribere, quanta ineptiarum congerie id genus homines sanctæ antiquitatis osores, quos nunc etiam hostes atramentarios dicas, nostrum hoc sincerum vasculum incrustare illepide adlaborarunt; verum hos insuavissimos, & acerbos homines ne curemus, nil enim ingenii latet istorum sub corpore, atque inceptum urgeamus. Porro vel hostis capitalis vetustatis hujus vasculi nobis nunquam aperiet, quo pacto in animi mentem venire potuerit alicui ex nuperrimis sæculis fabro inter planetas Auroram adnumerandi; qui e contrario abreptus & ætatis suæ indole, & majorum quoque exemplo, imo & constanti omnium Scriptorum auctoritate Solem in secunda vasculi facie apposuisset, non vero Auroram, sidus novum, atque importunum contra omnium astrologorum fidem huic thecæ affixisset; in siderum, & planetarum ordine, & disciplina, & nuperos Scriptores, & fabros vocabula nunquam permutare vides, eaque facta tecta tueri, ne, dum omnia commiscant, veterum hac de arte volumina ab intelligentia desciscant.

Præterea cum nostra ætate horum vasculorum fabros litterarum omnium ἀμύστας noscamus, neque quid novi excogitare satis sint, eas icunculas σκευαρίοις suis scalpunt, quas a pueris didicerunt; quare cum in millenis nostræ urbis, & totius orbis kalendariis inter planetas Solem invisant, haud fieri potest, ut quis horum opificum Auroræ imaginem rosis undique distinctam, ac facem dextra, quin & sinistra flagellum stringentem fingere satis sit; cum bene norint ἀρχαιολόγοι icunculas his instrumentorum generibus ornatas ab antiquissimis Græcæ gentis fabris ad nos transmissas; & nil dubius edicerem fore, ut isthæc Auroræ atramentariæ symbola, maxime flagellum, ne doctissimo quidem nostri ævi antiquario huic Deæ attribuere in mentem unquam ceciderint: tantum abest, ut jejunos quis ærarius, & argentarius faber de his eruditionis plenis instrumentis nostra, vel paullo superiore tempestate cogitarit. Quare fateamur necesse est bonæ vetustatis ævo quandam rempublicam Auroram pro Sole inter planetas adcensuisse, & fastis suis hanc Deam eo habitu pictam apposuisse, atque hinc facile ejus civitatis artifices exemplar exprimentes scalpisse vasculis. Quænam fuerit hæc urbs de Aurora, Sole posthabito, benemerentissima, superiori libro cap. 3. pag. 362. & seqq. vehementibus conjectationibus me divinasse reor, nostra nimirum Neapolis, quæ utpote urbs Ομηρικωτάτη, hanc Deam astrorum principi antetulit, cum divinus vates Auroram ubique suorum carminum salutat de Sole quasi nihil sollicitus: relegas, quæ inibi a me multo labore ea de re collecta sunt, ut de quibus nunc sermo est, te magis urgeant: addas, quæ de infano Neapolitanorum in sidera, & planetas studio plurima paullo superne hoc cæp-
edisse.

edifferuimus ; fortasse *μυστηριώδες* quid magis in Aurora vestigarunt cives mei, quam in Sole ; & sane nisi urbs, quæ otiosa esset, & perditæ nocte, dieque astra meditareretur, insolentem hanc Solis in Auroram mutationem concoquere minime valuisset : quæ quidem satis ardua detegere cum mihi datum sit, porro facessant, quotquot vasculum, ejusque icunculas non antiquissimi, sed paullo anterioris ævi opificium esse ubique viarum crepant.

Præterea in hos refractarios ita urgeo : cum sequioris ævi astronomici Scriptores, etiam sapientiores hebdomada non ab Saturno, sed a Sole cœptare universi jurata fide edixerint, ut superne pag. 315. bene multis ostensum est, & fundos dedi Vettium Valentem, atque Aufonium, præter cuncta kalendaria ejusdem ætatis, qui Soli primam *πρῶτον*, & sedem deputant ; profecto si artifex hujus nostri vasculi paucis ante sæculis vixisset, minime a Saturno, sed a Sole planetas diales enumerasset, ac scalpisset, errore longa temporum serie fulto ac firmato abreptus ; in quem etiam Seldenum Angliæ lumen *τὸ πλανητῶν*, ac præclarissimos nostræ ætatis mathematicos universos offendisse multis verbis conquesti sumus pag. 331. Igitur nimis solute, & oscitanter mecum ageret, quisquis contra hujus cimelii antiquitatem certaret ; cum sane argentarius faber veram, & vetustissimam, quoad ordinem planetarum dialium, rationem, quæ ætate sua vigeat, tenuisset, neque novam septem siderum seriem ex se ipse creasset, ac Saturnum, quod ita sibi lubuit, Soli antetulisset. Itaque concludendum mihi est vasculum hoc Regium elaboratum sæculis prisca vetustate beatis, quando non dum ob temporum malignitatem ab Sole initium dierum sumebat hebdomas, sed a Deorum omnium parente Saturno : imo nil licenter dicam, si affirmem nullum artificem vel ætatis nostræ, vel paullo anterioris hoc nostrum organum his icunculis eo planetarum ordine, quem intuemur, honestare potuisse, quando etiam ab Aufonii ætate a prima sede Saturnum immerito deturbatum legimus ; & licet Cassius vid. sup. p. 334. & vetera monumenta ei primam tribuerint, nisi lucem nostrum vasculum vidisset, atque ipse, prolatis bene multis veterum testimoniis, ejus principem inter septena sidera locum tutatus essem, adhuc secundas ageret, & Soli cederet ; itaque monstri instar dicas, si faber nuperrimi, non antiquissimi ævi, tot Scriptorum multitudini, totque *ἀρχαιολόγων* opinioni multorum sæculorum serie obfirmatæ obstitens in primam thecæ nostræ calamariæ faciem senem Saturnum, non vero Solem immisisset.

Ad hæc adferere cogeremur & scaphulam, & marmoreum monumentum, quæ Montfauconius, & lucernam, quam Passerius mihi præstiterunt, vid. sup. pagg. 323. 326. 330. ubi planetæ eodem ordine, ac in Regio atramentario reident, ac nullusdum veterrima isthæc terna monumenta pernegavit, duobus abhinc sæculis esse fabrefacta : e contrario, quoniam omnes juratissimi triplex hoc astriferum *λειψανον* vetustissimum salutant, quisque etiam urgetur, ut atramentarium nostrum scaphulæ, marmoreo monu-

mento, & lucernæ simillimum, ejusdem esse vetustatis opificium fateatur, nisi fusque deque omnia permiscere ac turbare appetat. Quæ omnia tam aperta, & ponderosa pro tuenda vasculi suprema vetustate abducere prorsus valent, ut id genus homines nil nisi pingue contra blaterantes tandem desistant; & potius admirentur ingens, & singulare patrii vasculi pretium, tum ob Homericam Auroram, quam Neapolitani vice Solis inter planetas adscripsere, tum quod verum septem astrorum ordinem tandem nacti sumus, & lucis plurimum antiquis Scriptoribus, ac Dionii Cassio præsertim enatum est; & Regi D. N. gratulentur, quod gemmis suis carius pignus sibi accuraverit, nec longe gentium abire siverit.

Si autem certi simus, quinam fuerit hujus organi possessor, nempe astrologus, & constet non esse postremorum temporum opificium, sed remotissimorum, desperandum solummodo est certam vasculi ætatem internoscere, cum in eo nullas annorum notas, vel characteres invisamus; attamen liquido scimus inter bini sæculi intercapedinem nostri atramentarii opus posse concludi, scilicet ab paucis ante Augustum annis ad Dionii Cassii, aut paullo posteriorem ætatem, quam sane ex multis, quæ a me in totius hujus voluminis cursu dicta sunt, facile firmandam reor. Docet nos Cassius ipse hebdomadis planetarum *πᾶξιν*, ordinemque ab Saturno incipientem haud diu, (ratione nempe habita ætatis suæ,) in Romanos penetrasse ab Ægyptiis, & jam tandem, i. e. ævo suo, sollemnem & patrium morem evasisse, (quem Dionii locum probe pag. 334. excussimus, & nitori suo reddidimus;) postea vero temporis Christiana religio ac sanctitas planetarum ordinem invertit, Saturnumque ad ultimam sedem dejecit, Solemque principem dierum creavit ob divinam Christi domini *ἀνδρασι* ita ut jam sub Honorio Aug. ubique gentium primus hebdomadis dies Solis, septimus Saturni nomine præpostere censeretur ex Aufonio, aliisque, quos superne pag. 331. hujus mutationis testes produximus: igitur Regium hoc *σκευόμενον* jam hujus imperatoris tempestate antiquius dicas, cum in eo suffixi sint planetæ more veterrimo, locum principem occupante Saturno.

Præterea structura nostri vasculi conjurat cum ea, quæ in Menedemi theca calamaria visebatur, nimirum *πολύωψ*, & hanc sane talium vasculorum formam Augusti ætate viguisse credendum est, nam in Antholog. lib. 6. cap. *τῶν ταχυγράφων* Philippus epigrammatis auctor, qui Menedemi meminit, Octaviani familiaritate fruebatur; de voce *πολύωψ*, multis faciebus constans, ad satietatem, & fortasse *νερωτάτης* quamplurima dicta sunt sup. pag. 18. Et sane ea est hominum indoles, ut vasis, & cujuscumque artis organis quandam certam figuram impertiantur, eaque diu servetur, inde volventibus annis aliam comminiscentur; ita ut sæpe horum cimeliorum majorem, aut minorem ætatis vetustatem ab forma facile divinent *ἀρχαιολόγοι*: quare cum circa Augusti ævum & ipsa Menedemi atramentaria theca non unis faciebus conflata sit, & Dionysii

nyſii Halicarnaffeſei ſcribentis vaſculum oſtgonum videas ſup. pag. 16. qui etiam hujus imperatoris ſæculo floruit ; addam etiam tertiam calamariam thecam , quam nuperrime depictam acquiſivit Rex fortunatiſſimus totidem faciebus diſtinctam , & conſtat Pompejos , unde extracta eſt , ſub Nerone deſeſiſſe , quis neget circa Auguſti ſæculum atramentariorum artificum ingenium fuiſſe vaſcula ſua potius in oſtgonam ſpeciem confor- mandi ? licet deinceps frequentius in rotundam deſciverint ; quare jure dicas , dum noſtrum *σκευδαριον* , & Vaſfallianum , vid. pag. 17. oſtangula cernis , ea ætate fabrefacta , nempe Auguſtea , quando ea forma *γενικῶς* obtinebat , fabrique veluti fide data eam imitabantur .

Præterea pro tuenda Regii hujus vaſculi priſca ævitate bene multa adhuc ſuppētunt argumenta , quæ mixtim percenſenda reor , ne in re certa otium teram . Vides id organum opere *ἐμπαιστικῶ* fabrefactum , quænam ſit ars *ἐμπαιστική* , vide plurima , & nova a me exprompta pag. 395. & ſeqq. & inibi reperies circa Auguſti ſæcula ipſam cum primis celebratam ; & ne ad peregrina cimeliarchia vagemur , adeas veterum gazarum theſaurum Herculanenſem Regis noſtri Auguſtiſſimi , ubi ſexcenta vaſcula eodem opere , ac atramentarium noſtrum conſtata reperies , quorum aliqua pag. 378. ipſe indicavi , & inter reliqua præcellunt congius , & Æſculapii , atque Hygiæ lamella , conſulas pag. 378. præter guttos , ſive gutturnia , & parvas acerras , necnon imagunculas , quæ omnia ex ære compaſta vides , ſed argenteis ornamentis in ipſum æs immiſſis ſplendentia æque , ac Regia theca calamaria , ita ut ab uno artifice elaborata deſerares : & notum eſt quædam artificia certis temporibus viguiſſe , imo & fabrorum indolem atque ingenium ſæculum , & annos ſæpe nobis aperte offerre ; conjurant hac in re mecum , qui rem numiſmatum vel parum callent , & quicumque temporum vices in cujuſvis generis antiquis monumentis animadvertere in numero habent . Quare , cum Regium cimeliarchium ditiffimum ſit vaſculis , icunculis , imo & ſtatuſis ipſis , præter cetera , arte *ἐμπαιστικῇ* conſectis , niſi qui ſerus eſt id genus ſtudiorum , neget noſtrum organum atramentarium ejusdem ætatis eſſe , ac reliqua Herculanenſia cimelia , dum , ut ovum ovo , ſimilimum vides : & cum id oppidum Titi Aug. ævo Veſuvii cineribus obrutum ſit , jure a me noſtri *σκευδαρις* ætas inter primores Cæſares circumſcripta eſt : porro qui ſapiunt , non eſſe magis fidæ temporum notas ac characteres edicunt , quam ſi vaſculorum opera ſimul conſpirent , ac ejusdem ingenii ſint , atque opificii .

Hujus ætatis firmatur eſſe hoc atramentarium , eo quod planetis ſecundum hebdomadis dies illuſtre eſt , atque abusus fuit astrologus , uti ſuperne p. 700. &c. multis a me præſtitum eſt : & ſcimus Horatium , Petronium , ac Statium chartis illeviſſe Neapolitanos Chaldæis ſtudiis floruiſſe , imo & his perditam operam impendiſſe , qui utpote vaſculi hujus fabri , planetas ubique vaſculorum affigebant ; addas , quoniam oſenſum eſt fere omni cap. 4. lib. 2. ejusdem *σκευδαρις* artificem planetarum icunculas ab Ho-

meri versibus expressisse, fatearis necessum esse ea tempestate conflata hanc thecam calamariam, quando & fabri ærarii, & argentarii Neapolitani audiebant *Ομηρικώτατοι*. & certum est ex Petronio, vid. sup. p. 362. &c. urbem nostram Homeristis homuncionibus plenam fuisse; & Philostratus refert, ut dictum est p. 514. vel pueros decennes nostrates secum tantum vatem undique circumtulisse, atque apprime calluisse; circiter igitur horum Scriptorum tempora Regium *σνευχρόν* conflatum credas oportet.

Neque præteream antiquissimum nostri vasculi pretium oppido commendare admodum breve foramen, in quo calamus atramento tingebatur; etenim sub primis Augustis ita id genus organa aptabantur; do tibi testem atramentarium Dionysii Halicarnassei, quod apposui p. 16. & licet depictum sit in volumine sat inferioris ævitat, tamen inibi a me dictum est librarium exscripsisse ab longe antiquioribus, & optimæ ætatis membran, & fortasse etiam ab *αὐτογράφῳ*, nam Dionysii imago elegantior est, quam decimi sæculi ingenium ferebat. Præterea Regi nostro omnium felicissimo bina atramentaria ex ruinis Herculanei, & Pompejorum oblata sunt, alterum ex ære, depictum alterum, & utrumque breve foramen superne præferunt. Neque obliviscenda theca calamaria ex argilla, quam Boldettus in grandi opere de Cœmeteriis to. i. pag. 329. nobis exhibet, vel in ea cernere est sat exiguum foramen, ita ut vel jejunæ gentes & egentiores primorum Cæsarum sæculo ea forma his vasculis uterentur. Neque promptus ac lubens assurgas, atque obgannias Vassallianum atramentarium organum vetustissimum, utpote planetis etiam olim decorum, quod tibi objeci pag. 17. esse sat hiantis oris, atque undique patentis; nam statim reponam operculum ei marmorarium fabrum certe adglutinasse in medio arcte pertusum, sed temporis edacitati gluten cessisse, quare ab vasculo distractum est: atque ita accidisse fatearis oportet, nam alias, nisi binas partes habuisset marmoreum hoc organum, introrsum excavari haud quivisset: & scias etiam Regium hoc nostrum atramentarium ex ære repertum esse, decusso ob ævitatem majori operimento, quod si pessum ivisset, omen Superi avertant, etiam os hians præferret, ut in schemate cernere est init. hujus operis adjecto.

Imo *ἀρχαιολόγοι*, si *σχῆμα* cujusvis atramentarii invisant ore patulo, statim illud ad inficeta sæcula amandant; etenim etiam ipse consului quasdam icunculas, quas adjicere soliti fuere voluminibus librarii, nobisque passim præsentant libri illius auctorem scribentis habitu, veluti Evangelistas, &c. ac reperi, si ævi nequioris sint, vasculum atramentarium apertissimo ore nobis exhibuisse; & ne te longe ablegem, in Montfauconii palæographia in S. Lucæ scribentis icuncula, utpote oppido barbara, vide pag. 22. sanequam patens atramentariolum est. Inde idem Montfauconius laboriosissimo huic operi apponit pag. 23. thecam calamariam *San-Dionysianam* affabre pictam, & sexcentis ornamentis illustrem, atque illam ratus est *remotissimæ vetustatis*; verum statim ac in eam

oculos

oculos convertes, recentissimæ ætatis deprehendis, tum quod forma ipsa notam hanc præfert, tum quia superne cernere est omni ex parte apertum ac patens orificium: hinc Benedictini anonymi Parisienses in opere diplom. hocce Sancti Dionysii atramentarium tacite tum nuperrimum, & ἀρίστον opus traducunt, tum levioris fidei in eo Montfauconium inculant, dum illud posthabent. Igitur in id genus vasculis arctum foramen, ut in nostro vides, certum antiquitatis pretium esse sapientiores conjurant. Irascor interea nostræ ætatis pictoribus, qui, utpote veterum morum ἀμύστοι plerique omnes, hanc calamariam supellectilem hianti orificio depingunt, quod non advertit Pelleterius, & quotquot de pictorum erroribus scripsere; quare admonendos reor, ac castigandos, ne posthac idem peccatum urgeant.

Neque exputo importunum, si διὰ βραχέων adjiciam quædam ornamenta icuncularum nostri atramentarii etiam ejus veterrimum ævum ostentare: & fane vides fere omnes planetas sceptro armatos, sive ῥάβδοφόρους; ac veluti *satellites*, & ipse sup. p. 348. ostendi eos salutatos duodecim zodiaci Deorum *lictōres*: hinc facile colliges, perquam remota ætate hos ita scalpi oportuisse, cum id genus abstrusæ eruditionis plenæ fabellæ inficetissimos nostri ævi artifices omnino latent; qui finxissent etiam Saturnum, ut moris est, βαθυγένειον, & μακρογένειον, *promissam barbam habentem*, non vero, uti insolentissimum est, εὐρυγένειον, *latam barbam habentem*, uti effectus est in Regio σκευαλίη, adeas pag. 347. & unus vetustissimus artifex Martem conformasset χρυσήνιον, *aurea ligamina habentem*, inspicias attentius σχῆμα, & consulas pag. 367. ac Mercurium finxisset σπαργανιώτην, vid. p. 369. σπαργανον enim proprium hujus numinis indumentum erat; ut & vitem auream præteream, quam vasculi operimento majori affixam intueris, deque ea ipse non pauca illevi pag. 373. & gluten ipsum taceam, quo de p. 403. non posthabenda invenies; quæ ambo fatis sunt, ut longissimam ætatem hujus organi commendemus. Hac igitur sat multa collecta argumentorum vi, qua & pretium, & antiquitatem Regii σκευαλίη tutati sumus, nil dubii est, quin posthac haud hiscere quidam audeant contra hanc eximiam vetustatis gazam; ceterum ne curemus, si idem ineptiarum negotium urgeant, nam istorum hominum de tanto vasculo judicia haud illud dedecorant, quos Βæorum in *crasso jurares aere natos*.

XI. Demum minime obliviscendum mihi est sat pauca, & cursim loqui, nam res non tanti est, de octangula organi nostri figura; etenim bene multi aures meas obtuderunt, cur atramentarius artifex illud non ἐπτάγωνον conflarit, cum septem planetas ei suffixerit: quidam suavissimi, atque antiquitatis parum consulti rati sunt faciem illam imaguncula carentem adhæsisse alii vasculo, a quo tempestatis injuria distractam ac sejunctam esse, indecoram visu agentes elegantissimi cimelii faciem inanem, nulloque ornatu honestam; quare jurarunt certo certius eam partem, quæ
nuda

nuda est, efferruminatam parieti alterius vasculi, alias septem faciebus distinctum illud fudisset artifex, quo σκευαίς partes totidem icunculis responderent. Verum hæ sunt gerræ germanæ; etenim, præterquamquod veteres τεχουργοίς uno atramenti organo usos scimus, repono dignitatem & leges architectonices edicere aberrare fabrum, atque in sua arte hospitalitatem esse, si vel ædem, vel aram, vel minimum vasculum fingat imparibus faciebus, ac lateribus; ideo vel rotundum, ut plerumque moris est, vasa conformant, vel paribus lateribus constantia, ut latus lateri, angulus angulo, non e contrario latus angulo, quod iam informe, & visu inconcinnum est, respondeat. Igitur ut artis præcepta sectaretur, quorum scientissimum fuisse oportuit vasculi nostri fabrum, potius ὅψιν unam vacuam esse voluit, quam ab architectonice abludere turpiter; præsertim, cum ex ea octogona figura, unde initium fumerent hebdomadis dies, clarius ac facilius haberetur. Idipsum dat animadvertere marmoreum atramentarium Vassallianum, cujus schema superne depictum est pag. 17. in quo septem ejus parietes pertusos vides, quibus affixæ totidem erant imagines, octavus paries impertusum se prodit, ut angulorum potius, ac laterum συμμετρίᾳ servaretur, nulla icuncularum ratione habita, præsertim cum hæc theca calamaria e marmore nulli alii vasculo adhærescere potuerit ob facierum curvitatē.

Testem ac fundum voco eorum, quæ a me ipso facile excogitata sunt, Baptistam Albertium docentem lib. 7. cap. 4. p. 206. Venet. 1550. dell' *Architett. Veggiamo ancora, che la natura si è diletata delle cose, che hanno sei facce; perciocchè le pecchie, e i calabroni, e ogn' altra specie di vespe, che tu ti voglia, non hanno imparato a fare quelle loro stanzerette ne' loro teatri mai d' altro, che di sei facce: sed Albertius veterum Scriptorum auctoritates colligere oblitus est, quas a me accipies: Ovid. Metam. lib. 15. v. 382.*

*Nonne vides, quos cera tegit sexangula, sætus
Melliferarum apium sine membris corpora nasci,
Et serosque pedes, serasque assumere pennas?*

Item Varro de R.R. l. 3. c. 16. p. 365. edit. Gesneri: *Tria enim harum cibus, domus, opus; neque idem, quod cibus cera, nec quod ea mel, nec quod mel domus: non in favo sex angulis cella, totidem, quot habet ipsa pedes? quod geometræ ἐξάγωνον fieri in orbe rotundo ostendunt, ut plurimum loci includant. Idipsum recoquit ibid. p. 372. Favus est, quem fingunt multicavatum e cera, cum singula cava sena latera habeant, quot singulis pedes dedit natura. Auctor de laudibus vitæ monasticæ a Sirmondo editus ad Goffridum Vindocinensem ep. 4. 1.*

*Hexagonis cellis, quæ mella liquentia condunt,
Utile, mirificum quæ fabricantur opus.*

E Græcis in Geopon. 15. 3. hæc habes: Τὸ δὲ φιλόπεκνον αὐτῆς, καὶ ἐργὸς λογικῆς διαγωγῆς μάλιστα θεωρεῖται, ἐξ ἧς καὶ τὰς θήκας ἐξαγώνους ποιεῖ, quæ ita
verto,

verto, amor autem filiorum, quem (apis) ipsa nutrit, & cognitionis vis, quæ ei inest, quasi rationis particeps, potissimum dignoscitur ex eo, quod cellas struit sexangulas. Sed ut te oblecter, apponam versus elegantiores Pissidæ ex Κοσμηγρία, sive de mundi opificio, licet non tam vetustus sit vates, v. 1137. cum eo, quod adnexum est, nil malo interpretamento :

Τὶς τὴν μελίτταν τὴν σοφὴν, τὴν ἔργατιν
 Γεωμετρεῖν ἔπειτε, καὶ τεταρώφης
 Οἶκους ἐγείρειν ἑξαγώνων κτισμάτων;
 Ποιεῖν δὲ τὰς σύμμετрас ἐκ ἐπ' ὀρθίας
 Γραμμῆς διενθύνεσθαι, ἀλλ' ἐγκαρσίῳ
 Μήπως ὀλισθήσωσιν οἱ κάτω πόδες
 Ἐκ τῶν ἀνωθεν φορτικῶν βαρυσμάτων.
 Εἶναι δὲ μᾶλλον τὰς παραλλήλους θέσεις
 Τῶν ἀντιλόξων κτισμάτων ἐρείσμεντα.
 Ὡς καὶ τὸν οἶκον ἰσάναι βεβηκότα,
 Καὶ μηδὲν ὑγρὸν ἐκπεσεῖν τῆς ἡμάδος.
 Γεωμετρῶν ἐντεῦθεν, Εὐκλείδῃ, σιοπεῖ,
 Καὶ σχῆμα μηδὲν γραμμικὸν περιζέσης,
 Μήτε σε κέντρον τῆς σοφῆς διδασκάλου
 Πλήξῃ μελίττης, καὶ μαθεῖν ἀναγκάσῃ.
 Quis mellis opifici liquentis optimæ,
 Geometriam exercere suasit, ac domos
 Tectis tribus sexangulares condere?
 Et fistulas non lineis dirigere
 Rectis, at obliqua via, flexo ordine:
 Ne forte labantur pedes usquam infimi
 Ex sarcinis superis, quibus pondus grave est:
 Sed paribus ut spatii locati limites
 Sint fornicatarum ædium stabilimina,
 Quo cella stet firmata rectis arcubus,
 Et nectaris nil dulcis excidat foras.
 Geometriam tractans vide, Euclide, hoc opus,
 Nullam at figuram linearem detrabas,
 Ne aculeus magistræ apes doctissimæ
 Te pungat, addiscas ut invitatus licet.

Ceterum jam Euclides noverat inter elegantiores figuras ad censere hexagonum, & pueri geometræ norunt ejus περιθρύλλητον, & longiorem prop. 15. lib. 4. Εἰς τὸν δοθέντα κύκλον ἑξαγώνον ἰσόπλευρόν π, καὶ ἰσάγωνον ἐγγραφεῖν. Atque adeo verum dicas apes cellulas suas sexangulas construere, ut architectorum princeps Vitruvius figuras ἑξαγώνους vocet κατ' ἐξοχήν favos, lib. 7. cap. 1. pag. 127. Amstelod. 1649. Cumque ea pavimenta exstructa fuerint, & fastigia exstructiones habuerint, ita fricentur,

tur, uti si sectilia sint, nulli gradus in scutulis, aut trigonis, aut quadratis, seu FAVIS exsint. Quare miror Columellam de his apium cellis loquentem lib. 9. c. 15. pag. 685. edit. Gesneri sexangulam figuram non meminisse: Ceterum figura cerarum talis est, qualis est habitus domicilii; nam & quadrata, & rotunda spatia, nec minus longa suam speciem, veluti formæ quædam favis præbent; ideoque non semper ejusdem figuræ reperiuntur favi: verum ut cum tot Scriptorum turba conjuret Columella rerum rusticarum callentissimus, in ejus κειμένῳ vocem longa confingerem quovis pignore sexangula; etenim quod ἀπλῶς longum est, nullam ingerit menti figuram, & quis unquam vel inter gentes barbaricas auribus hausit domus longa? contra vero apte dicitur, domus rotunda, quadrata, sexangula, &c. miror fane nil hac de re Columellæ interpretes doctissimos adnotasse, vel parum hæsisse.

Servavi Plinii documenta, quo simul proferrem, cum multiplicia sint, de sexangula figura, licet etiam hic historicus crediderit apes eam amare, ac parare, quod senis pedibus gaudeant: Sexangulæ omnes cellæ, singulorum eæ pedum opere lib. xi. c. 12. segm. 12. Vespæ in sublimi e luto nidos faciunt, & in his ceras: crabrones cavernis, aut sub terra; & horum omnium sexangulæ cellæ, lib. xi. c. 24. segm. 20. Inde Plinius ait etiam in aliis rebus, & præsertim in gemmis hanc ἐξάγωνον formam, five æqualibus lateribus constantem naturam persequi, uti asserit de adamantis quadam specie, qui laterum sexangulo lævore turbinatus nascitur, lib. 37. c. 4. segm. 15. Idipsum adstruit de gemma, quæ dicitur iris, nempe sexangulam esse, ut crystallum, lib. 37. c. 9. segm. 52. & de crystallo accipias ejus verba: Quare (crystallus) sexangulis nascatur lateribus, non facile ratio inveniri poterit, lib. 37. cap. 2. segm. 9. & revera interpretes jurant ea forma reperiri in montibus Ebrodunensibus, & Dionsibus in Delphinatu: & injuria Jul. Scaliger in exercit. 118. pag. 180. de subtilit. exagitat Cardanum de hujus crystallorum figuræ ratione, cum ipse nil melius, aut opportunius excogitarit; dum satis superque est definire naturam laterum συμμετρίαν sectari, uti jam & Pisides olim, & nuper Albertius docuere. Hinc vellem, ut gemmarum artifices ad hunc laterum numerum eas effingerent, uti olim perpolitus meminit Plinius lib. 37. c. 5. segm. 20. Poliuntur omnes (berylli) sexangula figura artificum ingenii. Demum idem historicus lib. 2. c. 18. segm. 15. aperte profert naturam adeo eam amasse, ut multa promi amplius possint secreta naturæ, legesque, quibus ipsa serviat. . . qui numerus sexangulas mundi efficit formas.

His animadversis, dicas apes, (ut de gemmarum artificibus, & de tellure ipsa fileam,) natura auspice γεωμετρεῖν, & cellarum suarum σχῆμα ad optimæ artis regulam & normam confingere, paribus scil. lateribus; quare minuti ingenii specimen Varro, & Plinius exhibent, dum edocent, eo quod apes senos pedes nactæ sunt, idcirco ἐξαγώνως favos suos conformare; & miror magis Vitruvii interpretes quosdam, vide adnotationes,

tiones, in Varronis verba jurasse : præsertim cum Scriptores, licet non elegantis ætatis, uti Pisides, jam edixissent naturam in apibus γεωμετρεῖν, & quisque a teneris discit idipsum Platonem pronuntiasse : scias Perroltium in hunc Vitruvii locum nihil adscripsisse. Igitur, ut, unde dilapsus est sermo, redeat ; jure faber atramentarii vasculi heptagonam figuram aufugit, atque satius ei, ac antiquius fuit artis architectonicæ, & συμμετρίας præceptionibus, quam planetarum numero in formandis faciebus prospexisse : & porro faceffant, quotquot de calamariæ thecæ nostræ οἶσιν ὀψεσιν inepta fatis in vulgus venditant, vel potius cum Piside vetusto Scriptore, atque Albertio recentioris ævi conjurare in animum inducant : vel si quid temporis eis suppetat, invisant lib. 5. procemium Pappi Alexandrini in collect. mathem. qui totus est in commendanda apum industria, ac pleno geometriæ studio, quod urgent in favis sexangulis conformandis : quem locum, utpote longiusculum, indicare fatis habeo.

Atque hæc affatim, quæ de jam πολυτιμότητι vasculi negotio dicere aggressus sum ; scio rem atramentariam prodigialiter auctam me apposuisse, sed fortasse pretium operis haud infelix dicas, si & meum scribentis fervens ingenium noscites, & memineris nunquam cautum fuisse, ne φιλόλογοις sit quædam rei argumento intermiscendi potestas, nec columnas id interdixisse, præsertim si ordinis virtus, & lepos, quem ipse religiosissime colui, minime posthabeatur. Itaque omne opus, quod inter manus crevit, apte sibi respondet, cum, uti in προλεγομ. fusius dictum est, in binos libros distinctum sit, quorum primus universum atramentarium negotium amplectitur : secundus circa vasculi ornamenta omnis versatur, atque eisdem in fere æqualia capita distractos vides : & quo utraque materies veteris elegantix monumentorum plena magis ditesceret, & legentium animos nil importuna varietate pelliceret, primi libri extremitati πάρεργον apposui de veterum voluminum figura, & ornamentis : qui commentarius non parum atramentariam scriptionem juvat : alterius libri oræ bina capita de Neapolitanæ reip. decore, ac statu adsuere pæne coactus sum, eo quod Regium σκευάριον Neapoli conflatum reperi : atque has tenes nil mixtas operis partes, ac γενικόν totius argumenti nil turbatum specimen.

Quoniam jam satis multa congesti, nunc mihi quasi perorandum est. Pretium sane, ac dignitatem hujus Regiæ thecæ calamariæ tantæ raritatis dicas, ut solitarium sit, nec in tot uberrimis principum virorum, ac Regum cimeliarchiis secundum invenias, ita ut hanc gazam invidere necesse sit, donec vel par organum, vel saltem simile e telluris sinu in apicum prolatum quibuscvis curis, ac divitiarum vi conquirant. Evolve sat grandia Antiquitatum volumina Montfauconii, ac minores etiam id genus συλλογὰς, quamlibet vel ignobilis, ac minimi vasculi speciem, & exemplar invises, vasculi atramentarii typum omnino desideras : cum autem virum summum ingens opus suum hoc organo desertissimum proferre in lucem mirum in modum piguisset, tantæ horum σκευαρίων egestati

consulendum ratus *San-Dionysianum* atramentarium, de quo sup. pag. 729. *νοθείας* plenum pingendum curavit.

Quo autem fato, & infelici fidere factum sit, ut ex his scriptionis vasculis, quæ, ὄσα κόνις, olim fuisse oportuit, id unum e terræ visceribus eruperit, videritque auras, cum ignarissimis scio, causam vestigent alii; & Vassallianum e marmore atramentarium, utpote argentei planetæ ab eo decussi sunt, caretque operculo; dicas potius organi dimidium; atque si Rex thecam calamariam ex ære ab Herculanei ruinis nuperrime nactus sit, eo quod rotundæ speciei est, nullisque nitet ornamentis, si cum nostro compareret quis aurea vite splendido, argenteisque planetarum icunculis illustri, veluti ignobile vas, ac posthabendum facile exputabit; ceterum id unum admiremur omnes paucis abhinc annis, nempe ab Regis D. N. veterum supellectilium amantissimi adventu Neapolitanam tellurem tanto Principi pronam, ac obsequentissimam veluti sinum aperuisse, & inter immanes vetustatum divitias terna hæc etiam μελανοδοχέα a majoribus, atque ab exteris perdiu expetita tandem effudisse.

Porro Regiam hanc thecam unde unde adspicias, extremæ dignitatis reperiens, nam præterquam quod id genus vasculis ceterorum Principum virorum cinneliarchia deferuntur, vides electissimis metallis illustrem, & politissima arte conflata; sed quod illius pretium enorme, atque ἀφθονον reddunt, sunt icunculæ planetarum secundum hebdomadis dierum ordinem ei suffixæ, quas horum Deorum ταῖς tantæ raritatis ostentat, ut vix terna vetustatis monumenta, licet fuissẽm acerrimus vestigator, (etenim, procul sit invidia, fere omnes ἀρχαιολόγων, qui eas gazas collegerunt, libros consului, quæ init. hujus lib. 2. depingenda curavi,) scrutari satis fuerim, nec integra figura prædita repererim, ut in nostro σκευαρίῳ, sed solum protomas: quin scias, licet Italiæ lumen Passerius ingens corpus gemmarum astriferarum, & lucernarum miro ordine, ac commentario digesserit, ac exornaverit, ne privam quidem gemmulam planetis dialibus insignem nobis exhibuit, ex lucernis vero vix una, nescio, quo benigniore sidere, opus suum honestavit: adeo rarum, ac insolentissimum negotium dicas quodvis vasculum, vel gemmam ἐξδομαπκοῖς planetis splendidam. Si vero addas nos huic regio atramentario pro Sole Auroram affixam intueri, adeo vetus hujus organi dignitas, & ὑπεροχή increscit, ut prorsus singulare prædices, & μονογενές, hinc desperandum est, ut alterum ætas proferat in lucem.

Atque haud scio, an quid grandius, & hominum admiratione dignius hoc vasculo effingi possit, si advertas, quantum utilitatis, atque incrementi rei litterarum publicæ adjecerit; vides enim antequam in luminis auras venisset id κειμήλιον, de atramentariis vasculis tot primi subsellii ἀρχαιολόγοις ne brevem quidem diatribam exarandi negotium in mentem venisse, licet de veterum scribendi ratione ingentia volumina compegerint, cum scriptoriæ unæ ceræ, & tabulæ eorum animum obnubilarent; factum est ope hujus supellectilis, ut opinio ceratarum tabellarum, licet
tot

tot Scriptorum auctoritate, ac pondere fulta, & firmata, vieta esset tandem, ac languesceret, & spes est fore, ut brevi etiam intereat; imo & testamentorum, & syngropharum codices uno atramento conscriptos ostensum est, quanquam omnes juris interpretes contra dejerarint, ac ceris adhæserint; ut sileam de medicorum ratione scribendi suas medicaminum schedulas, sive potius iussa, & *προς ἄγχιτα* quare atramentum oblitissimum post tot sæculorum intervallum veluti postlimio revocatum est; ut præteream tot vetera reperta & *γνήτια*, quin & barbara hujus vasculi nomina in unaquaque trium principum linguarum, ignota prorsus antehac, quamvis in tot veterum membranis aperta satis; at non obliviscar in causa fuisse hoc organum, ut de librorum forma quadrangula, & quid volumen, codex, & diptycha, &c. audiant in peculiari *παρέργῳ* adderetur: & licet contra doctissimorum virorum sententias itum sit, lucis plurimum tum veteribus Scriptoribus, tum juris *σώματι* affulsit. Quis vero commemoret, quantum & fortunæ, & dignitatis litteris factum est, si ipsa ejusdem vasculi ornamenta pensitet? patefactum est nunc primum hujus organi ope, quando cœptum sit, & qua ratione cælestem ordinem planetarum inverti, ut diebus addicerentur; & cur Saturnus, qui nunc extimo dierum præst, in vasculo principem locum, uti semper olim, usurpet: nec non quare Aurora secunda sede, non vero Sol splendeat: atque contra posteriores Pythagoreos res omnis acta est, & monstra opinionum averrun-cata? Preterea non poenitenda de his Diis atramentariis, eorumque præferrim symbolis: & de ratione metalla metallis immittendi in lucem eve-cta sunt; & cujusdam Neroniani numismatis ergo nil illiberale, & longum reip. Neapolitanæ Attico more visitantis specimen antehac inten-tatum appositum, præsertim fratriarum nostrarum negotium, numerus, nomina, & situs tandem fortasse divinata, quæ sane apprime juvarunt, quo vasculi architectum Neapolitanum fuisse stitissim; & quo palam fecissem cives meos Chaldæam artem perditæ coluisse, urbemque sagarum plenam, atque id genus hominum; & quo longævam *σκυαρὶς* canitiem vestigari adnissus essem.

Quæ omnia si probes, in iisque quid veri inesse fatearis, obstinatissi-ma voluntate mihi certandum est nihil hoc vasculo præstantius, ac rei lit-terariæ utilius adhucdum repertum esse, imo vel quid ornatus insculpi, aut incrustari quivisse, septem scil. planetarum *τάξαι* splendidum, quibus & cælum ipsum cingitur, & superbit, ut divini Homeri verbis utar, *τὰ τ' ἄσπερον ἐσεφάνωται*, vid. sup. pag. 722. neque quis præcellentius, ac grandius ornamenti genus cogitet, quo eadem supellex condecoretur: quare non solummodo Regium hoc *μελανδοχείον* unicum est, & singulare, verum etiam vix, aut ne vix quidem sperandum, ut compar, aut simile unquam ætas proferat, quod dialibus sideribus ex electissimo metallo fulgeat. Merito igitur Rex sapientissimus hoc cimelion longe elegantius illo, quod sibi ad-quisiverat Cidrus, (qui Richardi principis vicecomes fuit, quique sibi con-
flar-

flandum jusserat *Scrinium aureum mirificum*, & *calamarium aureum margaritis*, & *pretiosissimis gemmis insignitum*, ut refert Petrus diac. in chron. monast. Calin. to. 4. rer. Ital. Scriptor. Muratorii p. 501.) imo & Indico thesauro suo pretiosius, ac carius providentissime cavit, ne ad aliorum principum virorum gazas irreperet, sed ad Herculanense cimeliarchium honestandum munificentia Rege digna sibi comparandum curavit, ne vasculum, quod Neapolitanorum veterum ingenia affabre fuderunt, ab indigenis inconsulto ereptum alienigenæ contra jus fasque supplantarent, spoliisque nostris, atque artium Græcarum decore ditescerent. Et sane nullus dubito, quin hoc summi pretii monumentum Regum invidia non careat: atque perquam nobis turpe fuisset, si ad longe gentium visendum acciremur, atque sublatum frustra pœniteret. Utinam, sicuti dubio procul est, quin cimelii hujus dignitas summa sit, & carissima, ita etiam ipse satis fuisset ad ejusdem antehac offusam obscuritatem detergendam; verum quivis nostri vasculi in situs, atque ἐμφοτος nigror non aliena luce indiget, cum niteat sua, etenim artifex tanta claritate honestavit, quanta est septem principum astrorum, quibus illud circumdedit, decoravitque.

F I N I S.

copy 473
1968

SPECIAL

93-B
3824
V.2

